6
19/L
32

8.9.d.5

~~8 - 12 - 9 - 38~~

f:6:

XXVII. 19. 17
L. 11.

HIERONYMI FRACASTORII VERONENSIS

Opera omnia,in vnum proxime poſt illius mortem
collecta. quorum nomina ſequens
pagina plenius indicat.

ACCESSERVNT

ANDREAE NAVGERII, PATRICII VENETI,

Orationes duae carminaq. nonnulla,

Amicorum cura ob id nuper ſimul impreſſa, ut eorum ſcripta, qui arcta inter ſe uiuentes neceſſitudine coniuncti fuerunt, in hominum quoque manus poſt eorum mortem iuncta pariter peruenirent.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Cum Illuſtriss. Senatus Veneti decreto.

VENETIIS, APVD IVNTAS, M. D. LV.

INDEX OPERVM QVAE IN HOC VOLVMINE CONTINENTVR.

HIERONYMI FRACASTORII VERONENSIS

Homocentricorum ſiue de ſtellis liber vnus.
De cauſis criticorum dierum libellus.
De ſympathia & antipathia liber vnus.
De contagionibus & contagioſis morbis & eorum curatione libri tres.
NAVGERIVS ſiue de poetica dialogus.
TVRRIVS ſiue de intellectione dialogus.
FRACASTORIVS ſiue de anima dialogus.
De vini temperatura ſententia.
Syphilidis ſiue de morbo Gallico libri tres.
Ioſeph libri duo.
Carminum liber vnus.

ANDREAE NAVGERII PAT. VEN.

Oratio in funere Bartholomæi Liuiani.
Oratio in funere Leonardi Lauretani Princip. Ven.
Carminum liber vnus.

LVDOVICI NOGAROLAE
Comitis
Ad Paulum Rhamnuſium
Venetum.

FRASTORI monumenta hoc tu dum PAVLE libello
  Colligis, è cæcis eripiens tenebris,
Scilicet vt Vates, Medicaq; excelluit arte,
  Percurritq; domos ætherias animo,
Ingenteis VERONA refert tibi nunc mea grates
  Cum Baldo, Benacoq; ſuo, atq; Atheſi.
Qui tanto aſſurgent plauſu, quantum ipſa labore
  Fama ſui ciuis ſe efferet aucta tuo.

L. HELIO CÆSARE IMP.
P. Cœlio & Albino Vibullio Pio Coss.
VII Idus Octobres
Gn. Domitius Valens II Vir I D
Præeunte C. Iulio Seuero Pontif.
Legem dixit in ea verba quæ infra ſcripta ſunt

Iuppiter optime maxime quãdoq; tibi hodie hanc Aram dabo dedicaboq́; ollis legibus olliſq́; regionibus dabo dedicaboq́; quas hic hodie palam dixero vti infimum ſolum huius aræ eſt Siquis hic hoſtia ſacrum faxit quod magmentum nec protollat itcirco tamen probe factum eſto cęteræ Leges huic aræ eædem ſunto quæ aræ Dianæ ſunt in Auentino Monte dictæ hiſce legibus hiſce regionibus ſicuti dixi hanc tibi Aram Iuppiter Optime Maxime dico dedicoq́; vti ſis volens propitius mihi collegiſq́; meis Decurionibus Colonis Incolis Coloniæ Martiæ Iuliæ Salonæ coniugibus liberiſq́; noſtris.

HIERONYMI FRACASTORII VITA.

HIERONYMVS FRACASTORIVS Veronenſis, FRACASTORIA perantiqua Veronę ac valde nobili, familia ortus, non antiquorum modo ciuium ſuorum Catulli & C. Plinij gloriam æmulari, ſed omnes prorſus noſtrę, & ſuperioris ætatis homines præſtanti omnis doctrinæ laude, & eximia in pangendis carminibus gloria, longo interuallo ſuperare contendit. Is, Paulophilippo Fracaſtorio, & Camilla Maſcarelia ſummæ probitatis parentibus ortus, atque à patre honeſte, ac liberaliter educatus, vt primum per ætatem in luce hominum verſari cœpit, tale de ſe ſpecimen apud omnes præbuit, vt, iam tum ex eo adhuc puero, qui poſtea vir futurus eſſet, facile homines coniectarentur. quòd Deorum immortalium maturo quoque teſtimonio pridem fuerat confirmatum, quum penè infantem, & vix cunis egreſſum, à matre in vlnis blande pertractatum, ipſa fatali de cœlo icta fulmine, incolumis ſeruaretur. Patauium, ad capiendum animi cultum, adoleſcens adhuc à patre miſſus, ingenti cura, atque indefeſſo labore, iam tum ad ſummum gloriæ faſtigium generoſi ſpiritus indole ſibi iter aperuit, quum poſt omnium bonarum literarum cognitionem ad arcana cuiuſque doctrinæ, ſed mathematicarum præcipue ſcientiarum infinita etiam lectione, inuſitataq; memoria ſibi eſſe penetrandum iudicaſſet. Sed quum philoſophiæ ſtudijs per multos annos operam dediſſet, tanto animi ardore, atque alacritate genio ſuadente, ſe totum ad medicinam conuertit, tanta porrò contentione in gymnaſio per quottidianas medicorum diſceptationes ſe ſe exercuit, vt doctores ipſi atque æqualis iuuentus, eum ad omnia natum eſſe diuino quodam conſilio faterentur, illiq; maximos ſuggeſtus honores tunc detulerint, quod Patauij ante illum nemini, niſi maturo in ſtudijs, & perfectæ demum ætatis viro, contigerat. Studiorum ſocios & ſodales habuit M. Antonium, Ioannem Baptiſtam, & Rhamundum, Turrianos nobiliſsimos fratres, quibuſcum quottidiano fere in conuictu Patauij verſabatur, quum Hieronymus eorum pater

BIBLIOT. N. ... RO... VITTORIO E...

exactæ doctrinæ, & auctoritatis vir, primum inter medicos, in ea ciuitate honeſtiſsimis conditionibus ſuggeſtus locum obtinebat. Sed, exorto demum bello, & euerſo Patauino Gymnaſio, quum nuntiata eſſet illi patris mors, & in patriam iter pararet, Liuianus Venetarum copiarum Imperator, muſarum liberalis hoſpes, & ingeniorum cenſor longe grauiſsimus, honeſtiſsimis accitum conditionibus in Academiam ad Portum naonem inſtitutam in Andreæ Naugerij Patricij Veneti, & Ioannis Cottę præcellentium poetarum conturbernium euocauit. Vbi cum diu, multumq; verſatus eſſet, carminumq; quę ab eo quottidie ex nobili ſemper occaſione ſummæ dignitatis emanabant authoritate vniuerſæ Italię carus ac iucundus eſſe cœpiſſet, illius ſcripta exinde publico ſemper excepta plauſu, reliquorum ad hanc diem omnium famam oppreſſerunt. Sed quum pluribus bellis illum aliquandiu ſecutus eſſet, eo tum demum ex ipſa Gallorum ad Abduam victoria fuſo ac capto, ſe in patriam ſero contulit, quum omnia penè funditus euerſa ac deuaſtata direptionibus & incendijs paterna bona expoſita reperiſſet. Duxit vxorem viuo adhuc ſuadenteq; patre haud pari fœlicitate, quum non duorum modo, quos immature ſibi ereptos nobili carmine acriter dolet, filiorum funeri interfuiſſet, niſi præter Paulumphilippum quem hodie Veronæ præclaro florentem ingenio admiramur, tertium quoque annis grauem & conſilio maturum amiſiſſet. Fuit Fracaſtorius parua quidem ſed quadrata corporis ſtatura, latis humeris, nigra coma prolixaq;, facie rotunda, ſubnigris oculis, naſo, ab diutiſsime contemplandis ſtellis contracto, ſimoq;: Cæterum totius oris aſpectu miram probitatem ſinceriq; animi candorem referente. Domum habuit Veronæ iuxta ædem D. Euphemiæ dicatam, quanquam receſſu Caphio Melſineoq; plurimum oblectaretur. de quo quidem Caphio monte antequam ſermo vlterius proferatur, pauca ideo dicenda eſſe videntur, ne, locus toto Veronenſi agro hoc tam eximio cultore celeberrimus, quum is, ingenuo pudore detentus pauca admodum deſcripſerit, omnino ignoretur. Eſt CAPHIVS mons ad radices Baldi xx. millia paſſuum Verona diſtans, inter Atheſim & Benacum medius. ibi, quum paululum aſcenderis, villa in collis iugo, in media planitie ad conſpectum Benaci (non eximijs illa quidem vt reguli, ac beatioris fortunæ

homines

homines opibus ingenioq; validiores ſupra ciuilis fortunæ cenſum ædificarunt picturis exornata, ſed vno tantum loci genio, ac ſitus prærogatiua admirabilis) reperitur. Quadrata domus eſt, ac liberiori vndique præterquam ab aquilone, cœli facie coronata: nam qua ab oriente Atheſim ad radices montis ex intima Germania propè Baldum rapido curſu defluentem attingit, Veronam vrbem & circumfuſas innumerabiles in ſubiecta planitie villas longiſsime proſpectat: atque in his, omnis generis armenta errantia, & fumantia ſub veſperam tecta intuetur. ab occidente autem Benacum è conuerſo lætiſsima facies, excipit: pari hercle occurrentium collium varietate mirabilior ac iucundior: quum vel altos interdum Benaci fluctus, & beatam Catulli peninſulam, ac veliferas item claſſes, & piſcantium nauiculas longè aduenientes perſpectare, tum diuerſa oppida apricis promontorijs expoſita lubet contemplari. hinc Bardolinum ſubiectum: hinc frequenti olea & citrijs colles coronatos, hinc demum nemoroſa & læta virentibus paſcuis naſcentium montium iuga deſpectantur. noxios ventorum flatus ad meridiem paululum extans ante domum cubitus eminentibus pomiferis arboribus iucundus, ac Baldus mons ad aquilonem vergens, omnem hyemis duritiem procul expellit: ita tamen, vt & in media æſtate, quum ex alto Sol vrget, obortis æteſiis blandiſsime ventiletur, nec ardere in cœlo Sirium ſentiat: &, per hyemem, apricum ferè ſemper ſolem & nebulę omnis expertem diem admittat. Benacus porrò, qui maritimi littoris naturam æmulatus nunquam gelaſcit, atque omnem hyemis duritiem ſuauiter frangit, non parum momenti cæteris quoque affert commodis. Hic illum interior domus æſtiuis hyberniſq; cubiculis atque interioribus conclauijs, vbi amicos benigne atque hilariter excipere conſueuerat, perquam commoda, quòd magnopere muſis expetitur, ſtrepitu vacua, atque alti plena ſilentij, omnibuſq; munditijs nitida, ad ſecretiora accedentem ſtudia comiter accipiebat: quando æditis æternæ famæ carminibus, nobile illius caput ſertis, & virenti per omnem Europam laurea coronaret. Vitæ genus adamauit quietum, cunctis ſolutum curis & litibus, quum vir minime ambitioſus & paruo contentus, honeſtæ ac iucundæ vitæ ad bonam ſemper frugem percupidus, vnam tantum ſtudiorum laudem ſpectaret: hilari ac

✱ iij frugi

frugi menſa exactiſsima ſemper ad tuendam valetudinem ratio-ne inſtructa: tam aperto, liberali, & perblando ſemper ingenio, vt quum ſumma eſſet morum temperie, facilitateq́; naturæ, non eloquio, non cultu, faſtum vllum oſtenderet: nunquam in alieni operis cenſura amarulentus aut parcus laudator eſſe conſueuiſſet: vt etiam Ioannis baptiſtæ Montani medici clariſsimi, illius vel æmuli, vel, vt plures iudicabant, principatum in re medica acriter affectantis mortem, nobili epigrammate ſit proſecutus. Medicinam, ad quam perdiſcendam ſe totum ab adoleſcentia conuertit, & in qua, nominis celebritate primum inter illuſtres totius Europæ medicos locum obtinebat, toto vitæ tempore ita exercuit, vt in affectis corporibus ſanandis, in quibus illi mirifica quædam & diuina prorſus vis fuit, nullius quęſtus potiuſquam officij rationem haberet. & quoniam, hac vitæ ratione multorum amicitiam ſuo ſibi beneficio comparauerat, inimicum vero merito habebat neminem, omnes non Venetiæ tantum, atque illius oræ, ſed externi etiam principes & reguli, vt de vel deſperata vel dubia vitæ re illum conſulerent, maximis ad ſe conditionibus accerſebant: à quibus ille diſcedens, ſalute eiſdem reſtituta, nullum prorſus precium præter amicum animum in patriam referebat. Delectabatur, cum in otio eſſet, antiquorum hiſtorias, & illuſtria clariſsimorum virorum facta perlegere: Mathematicis item ſcientijs, ſed præſertim Muſicæ, oblectandi animi cauſa ſtudium adhibere: ſed, ex mitioribus omnibus diſciplinis in vnam Coſmographiam incumbebat: quam tanto ſtudio quandoque colere conſueuerat, vt terrarum omnium ab Luſitanis primum in oriente, mox à Columbo in occidente ſuperioribus annis inuentarum deſcriptiones & loca, ligneis orbibus ad amuſsim affabrefactis, altitudinum & latitudinum adhibitis dimenſionibus deliniaret. Conſuetudo aſsidua illi erat multum cogitandi, plurima ſecum animo voluendi, neque enim tempus vllum labi fruſtra vir nunquam otioſus patiebatur: ideoque & raro admodum & niſi plurimis adhortationibus inuitatus, loquebatur: triſtemq́; ac ſeuerum homines exiſtimabant, quum illius ſermonibus ad hilaritatem ſæpius conuerſis, nihil lætius nihil vrbanius poſſet reperiri. Sed qui herbariæ facultati ac ſimplicibus medicamentis ex antiquorum libris accurate perdiſcendis egregiam pridem operam naua

uerat,

uerat, non obſcuræ laudis compoſitionem atque aduerſus peſti lentes febres miræ poteſtatis antidotũ, quod DIASCORDION appellant, medentibus ſimul & pharmacopolis neceſſarium ſuperioribus annis magna hercle noſtri ſeculi vtilitate parauit, quum multis præterea herbis ab antiquis pridem deſcriptis ſed noſtro æuo incerta ſimilitudine perobſcuris, eruditam claritatem attulerit. Amicos habuit nobiles quoſq; totius Europę atq; in omni doctrinę genere præſtantes viros: ne vllum aut alterum eorum hoc loco cõmemorem, tam fauſto, fœliciq; ſemper euentu, vt illum omnes, non vt ſummæ doctrinæ ac probitatis virum adamarent, ſed quaſi quoddam in terras delapſum numen mirarentur. Sed graſſante demum in vrbe peſtilentia quum primo quoq; tẽpore in ſuos ſe Caphios tranſtuliſſet, & multum otij nactus eſſet, ſuperatis hercle omnibus, quicũq; plurimos ab hinc annos floruiſſent, poetis Syphilida ad Petrum Bembum Card. Leonis.x. Pont. Max. tunc à ſecretis miſſam, perenni atq; eo pro pè æterno carmine decantauit, tanta omnium admiratione, vt quum mox Neapolim ad Iacobum Sanazarium in lucem ædita deferretur, vir ille omnium noſtræ & ſuperioris ætatis diſertiſſimus, & Virgilianæ Maieſtatis affectator egregius, atque alieni carminis laudator alioqui parcus atque amarulentus, Hyppolito Medici Cardinali, qui forte ad eum ſalutandum, nobili eruditorum corona ſtipatus, atque adeo ipſo Montano acri æmulo acceſſerat, hunc vnum eſſe confeſſus ſit, à quo non Iouianus modo Pontanus, ſed ipſe quoque accurata carminis dignitate, viginti annorum lima ac labore perpoliti, eſſet victus. In amicitijs porrò alendis ac conſeruandis (vt pauci ſolent) fuit Hieronymus imprimis diligens ac circunſpectus. amabat omnes, omnium ſemper obſequijs, ac commodis erat intentus, vt, vel in media hyeme à Madrutio Principe Tridentino arcto ſibi beneuolentiæ, atque amoris vinculo coniuncto, valetudinis cauſa accerſitus, Tridentum magnis itineribus proficiſci non grauaretur, eorum vero, quorum fidem beneuolentiamq; in ſe cognitam atque exploratam habebat, mutuis atque ijs quidem ferè ſemper maioribus obſequijs proſequeretur, &, non viuentes ſolum, quod magnum eſt, coleret, ſed ſuam in vita functos etiam, quod præſtantius eſt, beneuolentiam, quantum in ſe eſſet, voluerit teſtatam relinquere. id quod ex poſtremis illius ſcriptis fa-

cile

cile patet, quibus Turrianorum præſertim fratrum memoriam, cum eorum alterum in dialogo de intellectione acriter diſputantem, alterum in dialogo de anima multa diſſerentem & acute percunctantem induceret, poſteritati voluit commendare: Andreæ porrò Naugerij Patricij Veneti præaltam ingenij vim atque eloquentiam, & Ioannis Iacobi Bardulonis Mantuani ſubtile ac valde acutum in omni philoſophia ingenium, quum vel nulla, vel ea certe pauca ſui monumenta reliquerint, ſuo de poetica dialogo Ioanni Baptiſtæ Rhamnuſio, tanquam veteri amico & ſodali dedicato, appoſite atque eleganter poſteris manare definiuit. Sed, quod ad illius gloriam vel maxime pertinet, tanta, vir eximius humilia hæc atque terrena ſemper deſpiciens, non apud ſuos Veronenſes, aut in reliquis tantum Italiæ ciuitatibus, ſed in omni etiam Europa authoritate fuit: vt ex innumerabili diuerſarum gentium & Illuſtrium alioqui virorum multitudine, quæ Piſcheriam ad Carolum V. Cæſarem ex Germania Mediolanum & Genuam proficiſcentem, atque inde in Algeriam expeditionem parantem viſendum conuenerat, ipſe quoque qui è proximis Caphijs ſpectatum deſcenderat, ſolus demonſtrante illum palàm Madrutio Principe Tridentino greſſum Cæſaris huc illuc proſpectantis tenuerit. Sed poſtremo, quum chriſtianæ reip. quæ totius orbis Tridenti generale pridem concilium indixerat, ſuam non ſemel operam ac fidem præſtitiſſet in patriam eo ſe animo contulit, vt, abdicata prorſus omni antiquæ medicinæ opera, quæſtuque, quicunque ex ea poſſet prouenire, Aeſculapio ſacra facturus, læto animo ad muſarum vireta contenderet. quo alacriore mente extremum poſtea vitæ diem, qui exacte chriſtianam ſemper pietatem coluiſſet, quum grauis quotidie ætas præcipitante iam canitie properaret, fœliciter clauderet. Scripſit ſumma ingenij fertilitate nondum ſenex de ſtellis, aſtrologiæ omnis peritiſsimus, in Ioannis Mathæi Giberti antiſtitis Veronenſis, & gratiſsimi Mæcenatis gratiam, librum ſummæ eruditionis Paulo III. Pontifici Maximo dicatum, in quo præter alia multa, quæ de ecentricis orbibus atque homocentricis diſſerit, de duobus illis præcipue motibus à Ioanne Baptiſta Turrio inuentis agit, quorum ope quum aditus ad multa eorum quæ in natura abditiſsima ſunt pateat, tum via ad ea ſine vlla obliquitate demonſtranda aperitur, quæ circa ſtellas appa-

rent.

rent. ſcripſit de criticis item diebus alterum, contra Galenum. Scripſit grauiori ætate, ac plane ſenex, de ſympathia & antipathia rerum, & contagionibus, & contagioſis morbis pari ingenij ſplendore libros ad Alexandrum Farneſium Cardinalem, atque inde præclaram nominis famam latiſsime propagauit. nouiſsime vero, dum duos dialogos accurate & eleganter de poetica vnum, & de intellectione alterum conſcriptos in manibus haberet iam iam æditurus, Tertium de anima, & Ioſephi hiſtoriam ſummo vate dignam, fatali morbo properante abſoluere non potuit. Carmina quædam ingenij ad maiora tendentis præludia, magni tamen atque ingentis illius ſpiritus vim referentia extant. Ex ijs, ea præſertim, quibus Cæſar Fregoſius Palladis virenti olea coronatæ caput, nobili gemma vel decenter cœlatum, Margaritæ Valeſiæ Nauarræ Reginæ Franciſci Gallorum regis ſorori, dono miſit. Citriorum Epigrammata, & perennis famæ odę, tenera quadam ac prædulci ad Malſeſenum ſuauitate decantatæ, ac nuſquam apud amicos repertę, ideo perierunt, quod eruditus vir, atque vna tantum ſciendi gloria contentus, omnem qui ex carminibus inani hercle ſi non ridenda antiquorum comparatione publicatis prouenit faſtum ita prorſus contempſit atque deſpexit, vt quod plerique alij ſumma ope nituntur ne illorum quidem archetypum apud ſe in hunc vſum eſſe vnquam pateretur. vt, hæc etiam qualiacunq; ſunt, quæ nunc in lucem emiſſa leguntur, non exiguo labore ac cura ab amicis hinc inde collecta, prout diſperſa prius quæque reperiebantur, in vnum redacta ſint. Fato fundus eſt ſeptuagenario maior, octauo Idus Auguſti MDLIII. dum pranderet, apoplexia correptus in menſa, quum nimio æſtu damnatos menſes, in ſuis Caphijs, vrbe ſecedens, deuitaret. eo quidem tranquilliore vitę exceſſu, quod Paulumphilippum filium tanti nominis hæredem relinqueret, cum bona etiam ſpe poſteritatis, quando iam ex eo plures auitæ indolis nepotes non ſemel aut iterum amplexus eſſet. Ferunt Hieronymum dum langueret, cognito fatali morbo, poſt multas amicas ſibi herbas in olfactum balbutiente lingua efflagitatas, amiſſo penitus ſermonis vſu, manu ſæpius in verticem exporrecta, ijs qui aderant innuere voluiſſe, vt celeriter cucurbitula affecto & laboranti cerebro, quo ille per oportuno remedio ſe Deo dicatam Veronę virginem curaſſe ad

huc

huc meminerat, ſubuenirent: ſed re nequaquã intellecta, quum alij alia adhibenda tum eſſe remedia prædicarent, fruſtra expectato remedio, leniter ſub noctem expiraſſe. illius oſſa Veronam in D. Euphemiæ templo, honorificentiſsimo relata funere, ſunt condita: flebili id carmine celebrantibus omnibus poetis. Aenea illius & Andreæ Naugerij effigies ſcite expreſſa Patauij in fornice portæ iuxta pontem D. Benedicti, à patauina iuuentute atque vniuerſo Gymnaſio ſalutatur: Quam, Ioannes Baptiſta Rhamnuſius ſupremum amicitiæ munus perſoluens, addita antiquorum Aræ peruetuſta dicatione ex ruinis Salonæ vrbis Dalmatiæ eruta, ad poſteritatis ſolatium luculenter exornauit. vt eorum memoria, qui arcta viuentes inter ſe neceſſitudine coniuncti fuerant, & quorum ingenij monumenta in lucem ædita coniuncta legerentur, à poſteris quoque eodem in loco pariter ſpectaretur. Quum autem varijs elogijs ab amicis ſepulchrum Veronæ ornaretur, Adami Fumani Veronenſis carmen omnium conſenſu principem locum obtinuit.

ADAMI FVMANI
Veronenſis.

Longe vir vnus omnium doctiſſimus,
Verona per quem non Marones Mantuæ
Nec noſtra priſcis inuident iam ſæcula,
Virtute ſummam conſecutus gloriam
Iam grandis æuo hic conditur FRASTORIVS.
Ad triſtem acerbæ mortis eius nuntium
Vicina fleuit ora, flerunt vltimæ
Gentes, periſſe muſicorum candidum
Florem, optimarum & lumen artium omnium.

HIERONYMI FRACASTORII VERONENSIS HOMOCENTRICA

AD PAVLVM III. PONTIFICEM MAX.

QVAE in vita mortales inuenere ſumme Pont. Beatiſsime,nec ab vno omnia inuenta ſunt: nec in lucem ſimul omnia prodiere, ſed hæc vna ætate, illa alia, vt dies & rerum conditio tulit. Fortunatiſsima autem illa mihi fuiſſe videntur ſæcula,quibus cōceſſum fuit in difficilibus ac magnis dignum quidpiam inuenire potuiſſe,quod certe fœlicioribus illis priſcorum ſæculis large donatum fuit. noſtram vero ætatem hanc quum mecum ipſe conſidero,equidem non ſatis ſcio fœlicem ne an infœlicem hac in re debeam appellare,quando eorum quæ ab antiquis inuenta fuerāt,multa quidem aut prorſus interiere,aut vix tenuem ſui vmbram nobis relinquere valuere.Contra vero multa alia,quæ ne antiqui quidem nouere,perinde ac enaſcentia æta-
B te noſtra comperta ſunt: qua in re vel magnum quoddā fatum tempeſtas hæc habuiſſe videtur mihi,vt ſi priſcis illis comparanda forte nō ſit, multis tamen anteponenda videatur. Maiores noſtri (vt alia permulta taceam.) vltra Fortunatas inſulas ab occaſu,vltra Catygaram ab ortu nihil penè nouere,atque inferioris mundi huius,quem nos mortales colimus,vix dimidium attingere valuere: nunc tot Inſulæ tot littora tot gentes patent,ac totum quodcunq; Maris Terræq; eſt,& cognitum nobis & nauigatum fuit. Sed certe & ſuperioris quoq; mundi illius, quod Cœlum dicimus,magnam partem ipſis illis maioribus noſtris ignotam fuiſſe poſſumus affirmare: nam ij & cœleſtem regionem contemplati, nec ſanè multos orbes agnouere, & præcipuos illorum motus vix duos deprehendere potuere.Nunc vero(quaſi vtriuſq; Mūdi cognitio fato quodam reſeruata fuerit ætati noſtræ.)& maiore numero & magis admirando cogniti orbes ſunt, & præcipui duo alij motus adinuenti: per quos cum aditus ad multa eorum patet, quæ abditiſsima ſunt in natura: tum via ad ea omnia ſine vlla obliquitate demonſtranda,quæ circa ſtellas apparent. qua de re nunc ego(quod tibi in primis tum reliquis omnibus, qui ætatis noſtræ inuentis ornamentiſq; gaudent,gratiſsimum futurum ſperem.)non nulla ſcripturus ſum. Non te latet quicunq; Aſtronomica

ſunt profeſsi, omnes ſemp̃ in reddendis eorũ cauſis, quæ circa ſydera C
apparent, magnã habuiſſe difficultatem. duæ enim quũ eſſent vię eas red
dendi cauſas, altera per orbes illos, quos Homocentricos vocant: altera
per eos, quos appellant Eccentricos, in vtraq; quidẽ ſuus labor, ſuus ſco-
pulus impendebat. Si.n. Homocentricis vterentur apparẽtia non demõ-
ſtrabant. ſi vero Eccentricis, melius quidẽ demonſtrare videbantur, ſed
iniq; & quodãmodo impie de diuinis illis corporibus ſentiebant, ſitusq;
illis ac figuras dabant, quę minime cœlum deceant. quas ob difficultates
Eudoxũ ex antiquioribus nec non & Calippũ, ꝙ per homocentrica de-
monſtrare vellent, in multis defeciſſe accepimus. Hipparchũ vero inter
primos maluiſſe Eccẽtricos orbes recipere, q̃ ijs, quę apparebant, deeſſe.
quem Ptolemęus Phęludienſis & ab eo mox penè oẽs, ſecuti ſunt. Verũ
enim vero aduerſus hoſce (quantum ad Eccentricos pertinebat) omnis
ſemper Philoſophia, imo ipſa Natura magis, ac orbes ipſi ſemp̃ reclama
uere. nemo.n. qui Philoſophus eſſet, hactenus inuentus eſt, qui inter di-
uina illa & perfectiſsima corpora monſtroſas ſphęras ſtatui audire poſ-
ſet. Ea de cauſa pleriq; diuerſis ętatibus, quo philoſophię ſimul & appa-
rentibus ſatisfacerent, ſublatis è cœlo Eccentricis tentarunt alia quædã
moliri, ſed alij quũ pauliſper ꝓceſsiſſent, ſpe deſtituti ab inceptis deſtite-
re. Alij quũ mala tentarent tollere, peiora multo intulere. Ita nullo hac
in re (quod dignũ eſſet) inuento mõſtroſa quidẽ hactenus, & magna ex D
parte imperfecta permanſit Aſtronomia, & quẽadmodũ inferioris mun
di, ita & ſuperioris magna pars mortalibus occulta fuit. Aetate noſtra Io
annes Baptiſta Turrius ciuis noſter maximi ac penè diuini ingenij vir, &
ſecretioris cuiuſdã Philoſophię cultor admirandos duos in Sphęris mo-
tus inuenit: Illos (vt arbitror) quos tum Albateticus tũ pleriq; alij Aſtro-
nomi latere in ſtellis vaticinati ſunt. per quos ſibi ille viſus eſt aditum na
ctus ad multa eſſe. pręcipue vero ad ea ſine vllis eccentricis demonſtrãda
quę circa ſtellas viſuntur. quã rem magna ille ſpe agitare animo cęperat
quũ aliter decernẽte fortuna, ſub ipſis initijs ĩmatura inexpectataq; mor
te præuẽtus eſt. Iuuenis ętate, ingenio, ſtudijs, virtute, diſciplinaq; ferè
omni florẽtiſsimus & admirãdus. Moriturus aũt quum iam eſſet, (qualẽ
Trimegiſtum Mercuriũ ferunt morientẽ aſtantes amicos rogaſſe, vt me
mores forent illius nauis quã in medio ęthere perpetuo aſcendere, & de
ſcẽdere docuiſſet) ita ille ad nos conuerſus, qui aſtabamus amici, quum
multa alia dixiſſet, tũ me reſpiciens quiddã, inquit, habeo Fracaſtori, qđ
te ſupremum rogem. hortãte vero me vt diceret, memorẽ inquit te fore
velim eorũ circulorum, quos Timæus ad figurã X litteræ primum ſecat:
mox ita retorquet, vt linearũ capita inter ſe coeãt (Significabat autem à

ſe in-

A ſe inuētos motus) tum, qđ mihi nunc inuidet mors, ſi te præſtaturū ſpe
rem, ac cœptum per me negotiū perfecturum, magna morieti mihi con
ſolatio futura eſt. cui ego memorē fore me, ſi opus fuiſſet, & deſyderio il
lius ſatisfacturum promiſi. Illo igitur (vt Dijs placuit) vita functo, quū
decedere de animo pietas mihi illa non poſſet diem vnum tantum inge
niū totq; inuenta condidiſſe, maxime aūt miſerandum videretur infra
ctum illud cœleſtium rerū īcœptum, mecum ipſe agitare animo occepi,
num per me forte fieri poſſet, vt ſi non omnia, hoc ſaltē (quod promiſiſ
ſem) ſtellarum negotiū ab interitu defenderetur. quod ſi præſtare poſſē,
videbar mihi ipſe & ſatis memoriæ tanti amici feciſſe, & non parū dediſ
ſi ætati noſtræ, ſi eo inuento non fuiſſet fruſtrata, quod illi fata quodam
modo reſeruauiſſent. Ad hoc autē & nō parum impulere me Ioan. Mat
thæi Giberti religioſiſsimi noſtræ vrbis Epiſcopi exhortationes, qui
quū Ioan. Baptiſtam Turrium inenarrabili quadā beneuolentia ſemper
proſecutus fuiſſet, magnopere optabat memoriā illius inter mortales vi
uere. Ego vero deſyderium eius adimplere, non ſolū ob venerationē tan
ti Epiſcopi, ſed ex debito quodā tenebar. per cuius liberalitatem eſſet fa
ctum, vt quaſi manumiſſus in libertatem, & ocyo frui poſſem, & omni
penè ea cōmoditate, quę ad ſtudia literarum expetitur. Has ergo ob cau
B ſas, tametſi rei difficultate nouitateq; non parū deterrebar, appuli tamen
animū ad totum Aſtronomicum negotiū omni cura ſtudioq; euoluen
dum per inuenta à Ioanne Baptiſta principia. quanq̃ via, quam ille inire
cœperat, vti forte ſecretior, & rarioris cuiuſdā intelligentiæ, ita minime
tentanda viſa eſt, ſed iter omnino aliud longe planius tenēdum. quo de
mum effectum eſt, vt nec mea me (vt arbitror) fefellerit ſpes: & plane co
gnouerim, quęcunq; circa ſtellas apparent, aptiſsime per homocentricos
orbes monſtrari poſſe. Iſthac igitur de re pręſens hoc opus ſcripſi. ac tum
forte abſolui, quum te Pontificē Max. magna totius Chriſtiani orbis læ
titia factum fuiſſe nobis allatū eſt. Quum vero à ſanctiſsimorum tuorū
pedum deoſculatione ad nos reuerſus eſſet Ioannes Matthæus Giber
tus Epiſcopus, ego illi quaſi fructus nuntiaturus eius ocij, quod ipſe pe
periſſet mihi, dixi negotiū de ſtellis perfeciſſe me: ac ſub eius auſpicio de
dicationeq;, ſi ita ſibi videretur, editurum. qui quū mihi gratulatus fuiſ
ſet, minime inquit ſub noſtro, ſed ſub maiore auſpicio ædes. meum.n. ſi
eſt hoc munus, placet vt nouo Pontifici nouum dicetur opus: qđ cœli ac
ſyderum contēplationem cōplectatur, quorum ille claues atq; imperiū
gerit. gratiſsimum.n. illi futurū puto regno ſuo audire decus dignitatē
que ſuā eſſe reſtitutam. præſertim ꝙ is poſt religionis, & Chriſtianæ Rei
publ. curas nullo alio magis tenetur ſtudio, q̃ totius Philoſophiæ, præ

cipue illius quæ circa ſydera,& cœleſtes orbes verſatur. Illi prȩterea quũ C
cœli omnes omnis Dei terra gaudeat & gratuletur, fiet quidẽ hoc pacto
vt & cœli quodãmodo ipſi & ſimul Verona tua,atq; ego pariter congau
deamus,gratulatúq; eamus tanto Pontifici:quem Deus optimus ſuã tan
dem Remp.miſeratus eccleſiæ periclitanti præfecit. Ergo tantum ego
hoc auſpicium capiens,et deſyderio noſtri Epiſcopi morẽ gerendum du
xi,& plane cognoui nulli conuenientius q̃ tibi deberi ſtellarum orbiũq;
contemplationes,in quibus poteſtatẽ tantam vnus è mortalibus cunctis
habeas. Aequiſſimũ prȩterea eſt,vt & tu nouis pleriſq; orbibus,qui nunc
primum cogniti ſunt,gratuleris,& illi tibi: quos fata tuũ in Pontificatũ
quodãmodo reſeruauere,vt patente iam & terra omni nihil in inferiori
hoc mundo ſit,nihil in ſuperiori,quod tibi non ſeſe aperiat ac gratuleť.
Quòd ſi & ea quoq; te tenebit tum digna tum neceſſaria cura, quæ Iuliũ
Cæſarẽ Pon.Max.habuit,reformandi anni & ſolaris curſus ad vera ȩqui
noctia reducendi,ſuccurendiq; lapſis cyclis,hinc te non inuitabunt mo
do,ſed & apertiſſimam viã oſtendent ſydera, quibus cum magna quæ-
dam eſſe tibi cognatio videtur. Illa naſcenti ſalutaria fœliciaq; adfuere:
Romanũ,Frenenſemq; familia eſſe voluere: creſcentem fortunæ bonis,
virtutibus,diſciplinisq; omnibus,ornauere:ac poſtremo in terris Pontifi
cem ſummũ ac Dei Vicarium effecere. Tu igitur opus hoc (qualecunq; D
eſt,)quaſi eo te ſtellȩ cũ reliquis orbis gratulationibus ſalutatũ veniãt,be
nignus accipies.ac ſi quando à Chriſtianȩ Reip.curis vacabis, ad remittẽ
dum animũ leges. Cȩterum non me latet quæ valde noua ſunt, præſer-
tim & maiorum noſtrorũ placitis aduerſantia, ea & odium quoddã ſe-
cum afferre conſueuiſſe,& ſuſpicionem temeritatis cuiuſdã. Quoſdam
prȩterea fore ſcio,quos nouorũ orbium numerus,multiplicitasq; offen-
dat.alios qui quaſi adiecta rebus aſtronomicis difficultate horum lectio-
nem refugiant. Verũ in ijs quȩ noua in lucem veniunt, æquũ eſt non ab
authoribus ſumendũ eſſe iudicium,ſed ab ijs quæ ſcribuntur. quȩ lecta
intellectaq; ſi recte tradita fuerint,delectare potius,ꝙ noua ſint, q̃ odio
haberi debent. Aduerſari vero maioribus noſtris ea in re liceat nobis, in
qua et ipſi maioribus eorũ & philoſophiȩ omni ac ipſi demũ naturȩ ſunt
aduerſati. Orbium aũt nouitatem numerũq; nemo ȩgre ferre debet, qñ
Callippo ſphæras quinq; & quinquaginta inducẽte neq; Ariſtoteles ne
que totæ Athenæ eum numerũ ægre tulere. Porrò difficultatem aſtrono
micis rebus additã nemo putet. quandoquidẽ illud nos vere pollicemur
& priori aſtronomiæ lucem quandã aditũq; perfacilem eſſe per hæc adie
ctum,& longe minus vnum quenq; in homocentricis noſtris laboratu-
rum,q̃ in eccentricis aliorum.

A De dignitate Vtilitateq; Aſtronomiæ. Cap. I.

ASTRONOMIAE aũt ſciẽtia tametſi vna ex ijs eſt, quæ ſubiectæ ſubalternæq; dici conſueuere, nobiliſsima tamen exiſtimanda eſt,& digna,quę inter præcipuas cenſeatur, tũ quòd circa cœlum & diuina illa verſatur corpora,quæ ſydera appellamus,tũ ꝙ mathematicæ diſciplinæ ſubiecta ex certiſſimis magna ex parte ratiocinatur. Videtur autem & eo ſuper alias admiranda, quòd annorum ſupra mille tum pręteritos tum futuros vniuerſi cœli motus dicere poſſe,ſoliſque ac lunæ & aliorum cõuentus,oppoſitiones,defectus,& quicquid quæque ſęcula aſpectura in cœlo ſunt,nouiſſe, admiratione profecto dignum eſt, & cognitio diuinitatis cuiuſdam particeps. At vero et non propter ſe ipſam ſolum,ſed & propter alia multa expetenda atque amplexanda videtur, ad quæ non modo vtilis,ſed & neceſſaria quodammodo eſt.nam quoniã quæ hic ſunt à ſuperioribus & reguntur, & varijs afficiuntur modis, ſuperiorum quidem ſtatus mutationesq; cognouiſſe vtiliſſimum certe eſt,& in vita magnopere deſyderandum.quã ob rem & prognoſticæ facultati in multis,& medicinali, & nauticæ arti ac ruſticæ,& multis alijs ſummopere accõmoda eſt,tum vero & ad multos
B vſus ciuitatum idonea,atque in vniuerſum ad omnia, in quibus vlla temporis et monumenti rerũ ratio eſt,potiſsimum autẽ & ad totam Gęographiam neceſſaria.Præterea et ad cõponendos quoq; animos non parũ conducere videtur hæc ſpeculatio,tum quidem quòd paruitatem noſtrimet & vitæ noſtræ non aliter magis cognoſcimus,quàm eorum immortalium corporum magnitudinem et perpetuitatem admirantes,tũ quòd animum ab his terreſtribus attollentes diuinorum commercijs aſſueſcimus.Hinc primum de Dijs cognitio habita, hinc eorum amor & veneratio. hinc prima æternitatis admiratio fuit. In homocentricis autem noſtris non ſolum ea vtilitas inerit,quę totam ſequitur aſtronomiam,ſed et alia quædam magnopere deſyderanda. primum enim & ad veritatem ipſam, qua nihil optatius eſſe debet, & ad proprias cœleſtium motuum cauſas pernoſcendas facere videntur ſatis,deinde & ad qualitates motuũ ipſas,quarum multæ hactenus in ambiguo atq; obſcuro fuere. quod & in Aplane orbe,& in Sole perſpicere ſatis licet.qualis enim quotusq; ſit non errantiũ ſtellarum motus,& quomodo annua menſura tam uaria diuerſis temporibus inueniatur,& qua ratione ſolſtitiorum diuerſitas fiat nulli quidem(vt par erat,)hactenus tradidere.ſed ne tradendi quidem facultatem & viam per cognitos hactenus motus vlli habuere,quod ætati noſtrę(vt dies et fatũ affert,) reſeruabatur.Hac igitur de re acturi in primis

illud

rationē ad alias mutant,tot oportet & ſphæras eſse,quę illas ferāt quę ve C
ro nō mutant,in eadē eſse ſphęra oēs conſentaneū eſt.in pluribus enim ſi
eſsent,ſitū profecto reſpectumq; ad alias cōmutarent, earū orbibus diuer
ſimode euariatis.Septē igitur quū ſint ſtellę,quę perpetuo errātes ſedē ad
alias mutent,reliquę vero oēs,quarū infinita penè multitudo eſt, ſemper
inter ſe eādē rationē conſeruēt , octo ad ſummū cogniti orbes fuere, qui
bus ſtellę ſunt a Dijs datę.quorū vnus aſsignatus ijs fuit, quæ nūquā ober
rant ſydera,qui & ob id Aplane fuit appellatus,quòd in eo infixa ſydera
nunquā errent.Septē vero tributi ſunt ijs,qui ab errore illo perpetuo Pla
netę,hoc eſt Errones ſunt appellati.At vero quòd & aliæ quoq; ſint ſphę
rę ratione magis, q̃ ſtellarū aſpectu cognitę,in ſequētibus oſtēdemus.

Quo ordine ſe habeant Sphæræ notæ. Cap.4.

Contineri orbes vnum in alio vti manifeſtum,recipiendū eſt , quo
autem ordine octo illi ſe habeant,qui ſtellis ſunt inſigniti nō vna
apud antiquos opinio fuit.Aplanē tamen omnes vno conſenſu ſupra pla
netas ſtatuunt.primum quidem ea ratione, quòd comparātes Aplanen
planetis,uiderūt ocyus circunuerti Aplanen in occaſum,ſerius autē pla
netas.rurſus vero & Aplanen viderunt, quāquam citius conuerteretur,
minus tamen oſtendere motum ſuum,Planetas vero manifeſtiorem fa
cere.quinimo et Aplanes ſtellas perſpexerunt apparere ne quidem moue D
ri,niſi loca multi ſpatij comparaſsent,planetas vero per minus interual
lum motum prodere animaduertêre.Apertiſsimum id ſignum fuit non
errantia ſydera longius abeſse à nobis quàm planetas,quod iure fit. non
cognoſcitur enim motus niſi collatis locis, quę ſucceſsiue poſt ſe reliquit
id,quod mouetur.in propinquis autem facile eſt loca cōferre et diſtingue
re,quāquam minimum etiam diſtent.at in longinquis nō facile. quoniā
quod inter vnum & alium locum eſt interuallū , è longinquo baſim nō
facit,nec in oculo angulum,ſi parum ſit, propter quod nec moueri appa
rent,quę valde diſtant,niſi loca multi interſtitij comparauerimus.quam
ob rem Aplanen longiſsime à nobis ſitam animaduertêre. Eſſe præ
terea remotiora non errantia ſydera alio etiamnum indicio deprehen
dêre,quòd ea ſcilicet micarēt, Planetæ autem non.tremulus quidē enim
eſt viſus,quod micare dicimus.neque enim ipſæ tremunt ſtellę,ſed viſus,
quod tum fit,quum in magna diſtantia eundem locum tenere viſu volu
mus.laborat enim quę ſentit pars. Ad hæc autem planetæ ſæpe viſi ſunt
aliquas non errantium ſtellarum occultare.Propter hæc igitur ſupremā
omnium Aplanen conſtituêre. Porrò & planetas quoque quum inter ſe
cōparaſsent,viderunt & illos nō æqualiter in occaſum verti.ſed Saturnū

C A ocius circũferri, mox Iouem, mox Martem, tardiſsimam vero omnium Lunã. Solem vero, Venerem, & Mercuriũ inter ſe quidẽ æqualiter, at Luna tamen citius, tribus vero reliquis tardius. Saturnũ ergo ſupra alios cognouerunt eſſe conſimili ratione, qua & Aplanẽ cognouerant. viderunt enim quãquam citius ille in occaſum cõuerteretur, tardiſsimũ tamen eo in motu videri. qui & ſi nõ micabat, propius tamẽ erat, vt micaret quàm reliqui. ſub Saturno Iouẽ collocauere eiſdem de cauſis. ſub Ioue Martẽ. Lunã vero omniũ imam cõſtituẽre. tũ quòd tardiſsima in occaſum acta, velociſsima tamẽ in eo motu videbaẽ. tũ quòd ab ea planetas reliquos obſcurari manifeſtũ erat. in ſole autem Venere & Mercurio quum ea ratio non appareret, magna apud antiquos dubitatio fuit, quis eorũ ſupior foret. Venerẽ tamen ſupra Mercurium (ſenſu ita perſuadente) collocauere. quis autẽ locus Soli daretur, non ſatis liquidũ fuit. Plato enim Aegyptios quoſdã ſecutus ſupra Lunã ſtatim cõſtituit Solẽ. ea fortaſse ratione, quòd conuenientiſsime prope terrã ea locantur ſydera, quæ maxime beneficio terrarũ ſunt facta. cum quo & id quoq; accedit, quòd ſi Sol ſupra Venerẽ & Mercurium foret, oporteret ab ijs aliquantiſper obſcurari, quũ ſuppoſiti ſoli eſſent. nihil autem quum pati ab ijs videatur Sol, exiſtimare aliquis poteſt non ſupra eſſe. Priſci vero ante Platonẽ omnes & recentiores oẽs poſt ipſum, ſupra Venerem & Mercurium Solem locãt. quòd paruã ſatis

D B diſtantiam a cẽtro terrę ad Lunæ globum viderent. magnã vero ad Solẽ. quare tantum quum interſit inter vtrunq;, conuenientiſsime medij Venus Mercuriusq; cõſtituentur. Verũ tam hæ quàm oppoſitæ rationes ex ijs certe ſunt, quæ communia dici ſolent, neceſsarium nihil continentes. Nos in ambigua re maiorem hominũ partem atq; ipſum Ptolemęum ſecuti ita ſphęrarũ ordinẽ ſtatuemus, vt prima ſupremaq; omniũ ſit Aplane, ſecundus Saturnus, tertius Iuppiter, quartus Mars, quintus Sol, ſexta Venus, ſeptimus Mercuriꝰ, octaua & vltima omniũ Luna, ad nos prima.

Vnum orbem non niſi vnum motum habere. Cap. 5.

Recipiendum præterea eſt vnũ orbem non niſi vnum motũ habere, atq; eum ſimplicem & vniformem. Simplex autem eſt motus, qui ſuper duobus polis per ſe immotis ab eodẽ in idem redit. Ita autẽ eſſe neceſſe eſt propter prædictã cauſam, quòd ſimplex eſt orbiũ vnuſquiſq;. ſimplex autem omne vnum eſt, & vnius naturę. Siue igitur orbis a ſeipſo moueatur, ſiue a mẽte aliqua & vocata intelligentia, vno tantum modo moueri neceſſe eſt. quoniã vnum & naturæ vnius eſt principium, quod mouet. a duabus enim intelligentijs vnũ orbẽ moueri nemo eſt, qui dixerit. vna igitur ſi eſt quæ mouet intelligentia, nec duos quidẽ prębere mo-

tus poteſt,neo vnũ diuerſimode ſe habentẽ,ſi ſimplex eſt & vnũ. Per voluntatẽ autem & ex libito mouere(tametſi pius nemo ſimpliciter negare debet)at in orbibus tamen induci non poteſt, quorum motus naturales omnino ſunt.omne enim corpus naturalẽ ſibi aliquẽ motũ poſcit. Igitur ſi intelligẽtia eo ſemper motu mouet,q orbi pro natura debetur,vno quidẽ ſemper mouebit motu;ſi vero nõ eodẽ ſemper motu mouet,ſed quandoq; & contrario,incõueniens certe erit pugnãtiã vimq; intercedere inter mouẽtem intelligẽtiã,& motum orbem,diuinũ corpus & ĩmortale. C

Superiorum orbium motu agi & inferiores,ab inferioribus vero nihil ſuperiores pati. *Cap.6.*

AD hæc autem recipiendum & illud eſt ſuperiorum orbium motu ſimul & inferiores agi,inferiores vero nihil in illos facere,qui ſupra ſunt. vtrunque autem & ex ſignis probari,& ex ſuis cauſis poteſt. Primum enim quòd inferiores nihil in eos operentur,qui ſupra ſiti ſunt, ex eo manifeſtum eſt,quòd ſuperiores nihil in ſuis motibus immutãtur: oporteret autem & tardari ſæpe,& citati,& retro etiã duci,ſi quicquam ab inferioribus,paterentur.quare videremus & primum orbem modo tardiorem, modo velociorem agi:Aplanẽ a Saturno retroferri,ab Ioue Saturnum.quæ quum minime videantur,manifeſtum indicium præbet inferiores motus nihil in ſuperiores efficere. quòd vero inferiores orbes D
ijs agitentur motibus,quibus & ſuperiores,videre licet in primo orbe,cuius motu & reliqui quoq; circunferuntur.Idem & in Aplane ſpectatur, cuius conuerſione conſtat inferiores omnes circunduci.at vero circa Lunam idem ſpectare poſſumus in eo orbe, qui deferẽs Draconis vocatur: ſecum enim ille vehit,quicunq; ſub ipſo orbes ſunt.quod quum in prædictis appareat,& in omnibus conſimiliter eſſe cẽſendum eſt:eadẽm enim omnium ratio.quòd vero in quibuſdam non idem ſpectetur,accidit quidem propter quoſdã contrauectos orbes(vt in ſequentibus aperiemus.) Cauſa vero cur horum vnũquodq; ſit,manifeſtã fiet,ſi illud iam inquiratur,quo pacto orbis mouere orbem poſsit:quod quidem & non paruam habet difficultatem,& non vnam opinionem.

Vtrũ plures orbes ab vna cõmuni intelligentia duci poſsint. *Cap.7.*

FVere in primis,qui putarint non a primo orbe moueri ab ortu in occaſum inferiores reliquos,ſed eſſe communem vnam intelligentiã, quę vniuerſo cœlo per ſe applicita ipſum totum,quatenus totum,primo mouet atque agitat,partes vero quodãmodo per accidens.ſicut enim anima ipſum animal primo ceu totum motat,membra vero deinceps:ita &

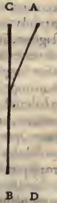
intelligentia

A intelligẽtia quæ cœli totius anima eſt, ipſum vniuerſum primo impellit, mox & ſphęras omnes, ceu membra, ab ortu in occaſum uertit. quam ob rem nõ ita eſſe, vt vnus orbis alium trahat, ſed ſimul omnes eodem motu duci. Verum enim vero quòd cõmunis hæc intelligentia effingi nõ poſ ſit, ex ijs fortaſſe poterit aliquis exiſtimare. primum quidem quia queadmodũ motu primi reliqui alij aguntur, ita & motu Aplanes ferri omnes alios cõſtat, qui infra illam ſunt. aut ergo & hic neceſſaria erit alia cõmunis intelligentia, quæ omnes ſimul moueat: aut ſufficiet Aplane ipſa reliquos alios ducere, qui infra ſunt. quòd ſi alia cõmunis intelligentia requiritur, iam igitur tres erunt intelligentiæ, quæ orbem vnum moueant, vt Saturnum, aut Iouem, duæ quidem cõmunes, & vna ꝓpria. imo in Luna quatuor requirentur, quæ penè ridicula ſunt. Si vero in Aplane neceſſaria non eſt cõmunis intelligentia, ſed ipſa ſufficiens eſt inferiores orbes ducere: pari ratione nec in motu primi orbis neceſſaria erit intelligentia cõmunis: quando ſat erit primus ipſe, qui reliquos omnes trahat. Præterea coniunctũ è ſphęris oĩbus nihil certe aliud eſt quàm ſphæræ ipſę, è quibus nihil vnum conflatur, quod vnius naturę & rationis per ſe ſit. non põ teſt igitur cõmunis illa intelligentia eſſe illius forma, quod vnũ per ſe nõ ſit. at certe intellectum omnem alicuius formã eſſe neceſſe eſt. quàm ob cauſam ſingulis tantum orbibus ſingulæ intelligentię ſunt datæ. Ad hęc

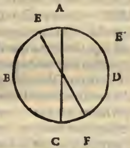
B autem impoſsibile eſt intelligentiã vnã plures ſphæras mouere: aut enim vna habitudine, atq; vna ratione mouebit, aut pluribus. at pluribus quidẽ ſi moueat, iam ſimplex & vnũ non erit. vna autem habitudine & ratione mouere, quę plura ſunt, quatenus plura ſpecie, mole, & natura differẽtia impoſsibile eſt. vnum enim quatenus vnum ad plura proportionem habere nõ poteſt, nec plura ad vnum. indigere autem diuerſis proportionibus diuerſos orbes, illud indicat, quòd alij pro natura tardius, alij velocius mouẽtur. Poſtremo quod (vt opinor) conuincit, illud eſt, quòd ꝓprij motus orbium oppoſiti ſunt cõmuni: vt qui Saturni, aut Solis eſt motus, illi contrarius eſt, qui ab ortu in occaſum fit. impoſsibile autem eſt in eodẽ duas eſſe formas, quæ in oppoſita per ſe moueant. nam & quod mouetur duas habebit oppoſitas inclinationes (ad vtranq; enim formam inclinatre neceſſe eſt) & mouentium aut vtrunque aut alterum fruſtrari accidet, quoniam circa idem operantur, & alterum in oppoſitum alteri mouet, quare vtrunque fruſtrabitur, ſi vtrunq; validũ ſit: aut alterum, ſi alterum longe potentius fuerit. oppoſitos autem eſſe motus illos ſtatim oſtẽ demus, quãquam obliqui ſint, & non ſuper eiſdem polis. Ex his igitur quòd non ſit vlla communis intelligẽtia in vniuerſum monſtratum ſit, in parte autem demonſtrabitur & in ſequentibus.

Quòd vnus orbis alium ducat ſine reſiſtentia. Cap.8.

REctius ergo illi (vt mihi videtur) exiſtimant; qui orbem moueri ab orbe, quatenus corpus a corpore, putant: verũ & hoc ſuas quoque difficultates habet. primum enim illud in dubio eſt, vtrum vllo modo reſiſtat orbis, qui ab alio trahitur, an non. reſiſtere enim debere videtur quoniam nullum eſt corpus, quod vim renitentiamq; non faciat, quum in contrarium illi parti trahitur, in quam per naturam inclinat. videntur autem planetæ omnes in ortum per ſe eniti. quare & primo orbi reſiſtere, a quo in occaſum retrahuntur, at ſi reſiſtant, quomodo fit vt non laboret qui trahit, & non retardetur a reſiſtente? Præterea & illud ſimul quærendum eſt, quis nam motus ſit ille, quo orbis orbem ducit, tractio'ne, an impulſio, an vectio, an aliud. Ad priorem igitur difficultatem paſsim dici conſueuit non reſiſtere tractum orbem, nec contrarios eſſe planetarum motus cum primo: quoniam non ſuper eiſdem polis fiant, nec per eandem lineam, ſed per obliquam: qualis eſt c d cum a b. contrarij autem forent, ſi per eandem lineam vterq; fieret vt per a b. ſed certe hi neque difficultatem euadunt: neque recte illud dicunt, contrarios fore motus ſi ſuper eadem linea fierent. non euadunt quidem difficultatem, quia obliquus omnis motus partim longitudinis, partim latitudinis particeps eſt, ſignum cuius illud eſt, quòd ſi Sol aut alius planeta nihil a ſupioribus impediretur, vtique ſimul & in orientem, & ſeptentrionem, vel meridiem verſus moueretur. nunc autem motum in longitudinem ſimpliciter non operatur, raptus a primo continente in occidentem, ſed ſolum eum quòd in latus fit, quique cum alio ſtat. ſi igitur cõtrarij eſſent planetarũ motus cũ primo, ſi vtriq; per eandem lineam forent, ita profecto & contrarij ſunt, quum per obliquã aguntur. nã quãquam nõ opponatur obliquus motus quatenus in latus fit, at opponitur tamen quatenus & in longũ ferri nititur. demonſtrant autem hoc grauia & leuia. quorum hæc ſi deorſum, illa ſurſum trahantur ſiue per rectam, ſiue per obliquam lineam, ſemper trahenti reſiſtunt. quapropter difficultatem non euitant. Sol enim & ſi nõ vim patitur a motu primi, qua in latus ſeſe mouet, at pati tamen videtur, qua in longitudine impeditur. nec impeditur ſolum ſed prorſus eũ amittit motum. nam ſimpliciter Sol in orientem motu proprio nõ fertur, ſed ſolum ſecundum quid. vt ſtatim declarabitur.

C A Nos autem dicimus motus orbium qualeſcunq; ſint ſiue in idem,ſiue
in oppoſita,ſiue per eãdẽ lineam,ſiue per obliquam,nullã vnquàm con
trarietatem inter ſe habere,nullã reſiſtentiam facere qui trahuntur,nihil
laborare qui trahunt.ſuperiores itẽ dicimus retroducere alios poſſe. hos
autẽ nihilominus ſemper motus proprios efficere,qui nec vnquã vllo pa
cto,vllo caſu tolli,aut impediri poſſint,ne fiãt,quãquam etiã retroducat
aliquis orbis per eandẽ & rectam lineam ac ſuper eiſdẽ polis. Quare om
nia vt commodius oſtendamus,in primis illud ſupponamus mediũ circu
lum qui per naturã ſemel factus eſt in aliquo moto orbe,ipſum nũquam
mutari orbe illo quocunq; lubet modo mutato.

vt ſi eius orbis qui eſt a b c d medius circulus
ſemel per ſe factus ſit a c, ille quidem nũquam
mutabitur.quãquam orbis ipſe diuerſimode va
rietur. ſi enim polus d transferatur vbi e, re-
manebit tamen idem medius circulus a c,qui
per e f agetur. medium autẽ circulum voco,
qui moto orbe,medius inter polos & maximus
omnium ac velociſsimus deſignatur.cauſa au-
tem quòd is nũquam mutetur,iccirco eſt,quòd
ea orbis pars per naturam medium deſcribit circulum quæ in eo orbe cę
D B teris per ſe præſtantior ac pollentior eſt.ſi enim nũc primum moueri ali
quis orbis inciperet, vtique per naturam pars illa prius motum inchoa-
ret,quæ præſtantior ac valentior eſſet.quare & ab illa medius deſcribere
tur circulus.nihil autem refert ſiue incipiat moueri orbis,ſiue etiam æter
no tempore dimotus ſit.idem enim omnino pro natura fit.hac de cauſa
Planetæ ſemper in medijs circulis locum habent.quoniam ſtella præſtã-
tiſsima eſt in toto orbe pars,& ab ea ille producitur circulus,qui medius
ac maximus eſt. Igitur ſemel facto per naturam circulo medio in aliquo
orbe,idem ille ſemper manet, quoniam eadem natura ſemper perſtat,
& partes eædem ſemper ſunt, quanquam orbis ipſe varie commutetur
& transferatur. Ex his ſequitur vt quædam accidant orbibus & aduen-
titia ſint,quędam vero per ſe inſint.accidũt quidẽ vniuerſi partes oriens,
occidens,ſeptentrio,& meridies.quòd enim aut in occaſum aut in ortũ
ferantur,per accidens habẽt, & forinſecus aduenit.ſi enim per ſe ineſſet
certam in partem moueri,mutato quidem orbe & polis eius, mutaretur
& medius circulus.ſiquidem oporteret moueri orbem eam in partẽ,quę
per ſe et pro natura indita foret.quod quidem per alium mediũ circulum
eueniret.vt ſi orbis a b c d per ſe haberet moueri ab occaſu in ortum per
lineam certam,ceu per æquinoctialem,trãſlato quidem polo d vbi c,mu

taretur

taretur,& medius circulus qui prius fuit,vt a c, fieretq; alius nouus, qui C
per æquinoctialem protēderetur. hoc autem quum fieri nullo pacto poſſit,vt mutetur medius circulus pro natura ſemel factus,mutentur autem orbes ipſi diuermoſide,& poli eorū,neceſſe eſt vniuerſi partes omnes accidere orbibus,neq; eos hanc magis quàm illam per ſe reſpicere,ſed indifferētes ipſos per ſeſe exiſtere,quocunq; vertatur,quod cū in planetis alijs tum in Luna videre manifeſtiſsimū licet. nam quāquam qui Draco in ea vocatur,perpetuò quodāmodo varietur,& nunc caput in vno ſigno habeat,nunc in alio:ipſe tamen Lunæ orbis per eundē ſemper mediū circulum circumuertitur:vt accidit modo in hanc,modo in illam partem agi. Idē & in planetis reliquis euenit:ac in primo etiānum orbe cōtingeret, ſi ſupra haberet aliquid,quod dimouere ipſum de ſitu poſſet: nihil autem quū ſupra habeat,a quo dimoueatur,vtpote primus,inde obtinet vt vnā in partem feratur ſemper. tametſi Ariſtoteli videtur finē quendā habere hoc in natura. Vniuerſi igitur partes quum aduentitiæ ſint orbibus, atq; illis accidant,tum id ſolum per ſe ineſſe ijs videtur,vt per medium circulum ſuum certo partiū ordine conuertantur. ſicut enim quædam partes per naturam medium circulum faciunt,ita & quædam certum ordinem in motu prębēt, vt ab hac et in hanc ſolum fiat. at hoc vnum per ſe &(vt aiunt)eſſentiale eſt,reliqua omnia accidunt: ſiue enim in ortum ſiue in occaſum vertatur orbis,ſiue dextra ſiue ſiniſtra,indifferens ipſe eſt,& na- D
tus verti in omnia,dum ſuo ſeſe et per naturam indito motu agitet. ſi qua igitur oppoſitio inter orbes verſatur,in eo certe eſt,quod per accidens diximus,hoc eſt circa vniuerſi partes,in quibus & tardari, & ſiſti, & retroduci,& citari orbes,vnus ab alio potuere. verum contrarietas,& vis dici hæc non poteſt: ſi quidem violētia tum ſolum fit,quum quid contra naturam propriam torquetur. in eo autē quod per ſe diximus,nulla vis,nulla contrarietas accidit:quoniā in eo nihil pati orbes poſſunt,non tardari, non citari,non ſiſti,non retroduci,& ad ſummū nihil impediri vllo pacto:quādo motus ille,qui per ſe ineſt ac proprius orbibus, idē ſemper manet, & eodē modo fit ſemper,quocunque in vniuerſo per accidens orbis vertatur. qua de cauſa nec laborat qui trahit,nec reſiſtit qui trahitur, quoniā in contrarium non nititur,quum ad vniuerſum nō in vnā magis quàm in aliam partem inclinet. Dubitabit autem fortaſſe aliquis in ijs orbibus,qui retroducuntur,(præſertim ſi qui per eandem lineā retroagātur)quo modo fieri poſſit,vt retro aliquis orbis ducatur,propriū tamen ipſe motum conficiat. primum enim mutari videtur nō ſolum quod per accidēs eſt,partes,ſcilicet vniuerſi,ſed & id quod per ſe dictum eſt, ordo ſcilicet partium in medio circulo. quæ enim præcedebat prius nūc ſequitur,

A tur, & è contrario. Præterea & qui retroducitur orbis, prorſus proprio
motu priuari videtur: nõ enim cognoſcitur motus vllus niſi per fixũ ali-
quid in vniuerſo, ad quod vel accedit vel recedit, ſi quid moueri debet. at
retroductus orbis ad nullũ fixum in vniuerſo accedit, vel recedit per mo
tũ proprium, ſed per raptum ſolũ. Porrò nec moueri is orbis dicitur, qui
non circa centrũ conuertitur: at retroductus circa centrum non vertitur
alio motu quàm raptu, per ſe igitur non videtur vllo pacto moueri.

Diſtinguendum ergo eſt de eo, quod moueri dicitur & quieſcere. eſt
enim & per ſe moueri, & per accidens: ſimiliter & per ſe quieſcere, & per
accidens. per ſe id mouetur, quod ratione ſui partes cõmutat in eo, quod
coextenditur ſibi: quieſcit autem per ſe, quod ratione ſui partes non mu-
tat in eo qđ coextenditur ſibi. per accidẽs autem mouetur, qđ partes mu-
tat in vniuerſo & in cõmuni loco, verum non ratione ſui, ſed ratione co-
extenti. per accidens vero quieſcit, quod per ſe motum in loco proprio,
partes in loco cõmuni & in vniuerſo non mutat, nõ autẽ ratione ſui, ſed
alterius, in quo eſt. Per ſe igitur in oppoſita moueri impoſsibile: & per
ſe moueri & quieſcere, impoſsibile. ſimiliter & per accidens in oppoſita
moueri, aut moueri, & quieſcere impoſsibile. per ſe autem moueri in vnã
partem, per accidens in aliã: aut per ſe moueri, per accidens quieſcere nõ
impoſsibile. ſimiliter per ſe quieſcere, per accidens moueri non impoſsi-
B bile. Qui igitur aduerſo amne tñ in naui currit, quantũ amnis cõtrafert,
& mouetur, & quieſcit. ſed non ſcđm idem: mouetur quidẽ per ſe in na-
ui ceu in ꝓprio loco, quieſcit aũt per accidens: in vniuerſo. n. quieſcit, &
non rõne ſui, ſed nauis & amnis, qui contraferunt. Idem ſi minus currat,
ꝗ̃ nauis cõtrauehat, in oppoſita quidẽ mouebitur, nõ aũt ſcđm idem, ſed
per ſe in occidentẽ in loco ꝓprio, in orientẽ vero per accidens, in vniuer
ſo, quo nauis ducit. Idẽ & de orbibus dicẽdũ eſt: nã Saturnus quidem, &
Sol & orientẽ verſus mouet̃, & verſus occidentẽ. ſed ꝑ ſe in orientẽ: ſignato
n. certo puncto in loco, in quo eſt, vt in Aplane, ab eo ſemꝑ magis & ma
gis orientẽ verſus recedit, per accidens autem in occidentẽ fertur ſi enim
ad vniuerſum cõparetur, & ad cõem locũ, partes quidẽ cõtinenter muta
bit verſus occidentem, verum non ratione ſui, ſed alterius, in quo eſt: ex
vehente enim orbe & vecto vnum totale motum fit, quod in loco vtriq;
communi, & in vniuerſo verſus occidentem tranſfertur. Idem Saturnus
ſi per ſe tantum moueret̃ in orientem, quantum per accidens retrotrahi-
tur in occidentẽ, & moueretur, & quieſceret. ſed per ſe quidẽ moueretur
in loco ſuo, per accidens autẽ quieſceret in vniuerſo. Ad obeundũ igitur
propriũ motum nõ neceſſe eſt in vniuerſo moueri (per id enim non men
ſuratur proprius motus) ſed ſatis eſt per ſe moueri, & in loco proprio par

tes

tes mutare, penes quod proprius motus & attēditur & mēſuraf.atq; hoc C
nec īpediri vllo pacto poteſt,nec vlla ratione mutari.nā quāquā retroducatur orbis ſiue per eandem lineam ſiue per obliquā in vniuerſo,per ſe tamen & ad propriū locū comparatus ſemper eodē modo mouebitur:ſemper ſuū atq; innatum motū conficiet:qua de cauſa nulla vis nulla contrarietas in eiuſmodi motu verſatur.in eo vero quod per accidens diximus, & impediri orbes poſsunt,& tardari, & citari.ſed neque in hoc violentia & labor eſt,quoniam orbis non in vnam magis quam in aliam partem inclinat in vniuerſo. Si igitur ordo partium mutari videtur in retroducto orbe,hoc certe eſt in eo,quod per accidens diximus, ratione ad vniuerſum habita,non in eo quod per ſe eſt.quare & proprius motus nihilo ſecius fit ac prius,& eodem partium ordine per ſe, quāquam retro orbis ducatur.per fixum vero aliquid in vniuerſo,non menſurari nō cognoſci oportet proprium motum,ſed per fixum aliquid in loco proprio. à quo vel ad quod ſemper recedit vel accedit orbis per ſe.Idem & ſemper circa centrum per ſe cōuertitur,quāquam per accidēs retrorſum circa idē centrum ducatur.quod ſatis eſt ad eū exercendum motum,qui proprius eſt. Dupliciter autē quum Sol & alij planetę moueri dicantur & per ſe in ortū,& per accidens in occaſum,ſi quærat quis ſimpliciter quorſum mouetur Sol,in occaſum fortaſse dicendū eſt:ſecundum quid autē in ortū.ſimpliciter enim eſt,quod ad vniuerſum eſt.ſecūdum quid vero quod ad lo D
cum proprium cōparatur.hīc tamen & motus eſt,& per ſe motus ac proprius. Quòd igitur nulla vis, nulla reſiſtentia inter orbes per ſe verſetur, & quomodo retroduci orbes poſsint,at proprios tamen motus efficere, & quid ſit per ſe,& quid per accidens in orbium motu,hactenus dictum eſt.vnus quis motus ille ſit, quo orbis orbem ducit,expediamus.

Quòd vectio quædam ſit,qua orbis orbem ducit. *Cap.9.*

Difficillimum autem à me ſemper habitū illud fuit,quis nā motus ille ſit,quo vnū orbem alium ſecum ducere videmus,vtrū tractio an pulſio,an vectio, an aliud quid. ac primum quidem tractio non videtur,quoniam quæ ſeſe trahūt omnia aut per aſperas & inæquales ſuperficies trahuntur, aut alligata nexu aliquo.alia quidem continuitate communi ob vacuum, alia vinculo aliquo,alia ſpirituali ſpecie,quali ferrum ad Magnetem trahitur.at in cœlo inæquales ſuperficies non ſunt, ſed planiſsimæ & læuiſsimæ omnes (alioqui vacuum inter ipſas intercidat) neque orbis orbi ſuccedit ob vacuum.nec vinculo vllo colligati ſunt inuicem. ſed nec ſpirituali ſpecie (quod maxime dicendum videretur) ſi enim ſuperior inferiorem duceret.quòd illi eſset alligatus ea ſpecie, vtique

que

C A que & inferiores in oppoſita acti eadem alligatione reſiſterent, impedirentq; trahentes, & tardarent, ac retro etiam ducerent, quoniam multi inferiorum velociores multo ſunt: conſtat autem inferiores nihil in eos facere, qui ſupra ſunt, vt declaratũ iã eſt. Eiſdem de cauſis neque impulſio videtur eſse motus ille: nam & ipſa aut per inæquales ſuperficies fit: aut mole, qua impellit, quod ſibi obuiat corpus: aut ſpirituali ſpecie (vt antipariſtaſi multorum patet) at nullo horum cœlum pellere cœlum poteſt. At vero nec vectio videtur eſſe, quod enim vehitur alligatum ſemper eſt cum vehente, & ſemper attractio aliqua fieri in vectione videtur: aut enim ſimul defertur vectum, ob inæquales ſuperficies attractum, aut innititur atque inſidet in vehente: hoc autem eſt illi alligari: pondere enim fit ne diuelli poſsit, quod vehitur: at cœlum cœlo non innititur, nec vllo alligatur modo. Propter hæc quibuſdam neq; attractio neq; impulſio neq; vectio videtur is motus, ſed opus virtutis & ſpiritualis ſpeciei a ſuperiori orbe demiſsæ, nõ quidem quæ orbes alliget, ſed quæ eo motu inferiorem moueat, quo & ſuperior agitur: quæ proprie neque tractio, neq; pulſio eſt, neque vectio, ſed naturalis motus ceu a forma datus. Verum & hoc cõſimiles habet difficultates: ſi enim ſuperior orbis ſpeciem in inferiorem dimittit, vtique & inferior ſpeciem mittet in ſuperiorem: Circulo enim & in orbem diffunduntur ſpiritualia hæc, vt in lumine, & ſo-

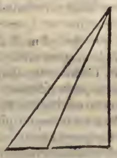
D B no, & alijs patet: quare & ſuperiores impediri & tranſmutari accidet ab inferioribus. Præterea ſi a primo orbe ſpecies dimittitur, quæ reliquos omnes mouet, fortius quidem eos mouere neceſse eſt, qui propinquiores ſunt primo. quo igitur modo Sol, Venus, & Mercurius æqualiter moueri poterunt Sole propius exiſtente? Item & illud quæri poteſt, nunquid quæ reliquos mouet ſpecies, & ipſum etiam primum moueat, an non. ſi quidem nõ mouet: mirum certe videtur mouere alios, ipſum autem in quo eſt, non mouere: at ſi mouet: ſi quidem & intelligentia etiam ipſa mouet, duo erunt vnius mouentia præter neceſsitatem. ſi vero ſola ſpecies mouet, erit igitur primum mouens natura poſterius primo mobili, & in magnitudine, & diuiſibile.

Videtur igitur mihi vectionis ſpecies quædam eſſe, qua orbis orbem ducit. Omne enim contentum in alio, natum eſt cum eo atque in eo conuehi, niſi reſiſtentiam faciat, & in oppoſitam partem inclinet: at cœlum cœlo nihil reſiſtit (vt dictum eſt) neque in vnam partẽ magis, quàm in aliam inclinat. quid igitur prohibet continente moto ne ſimul & contentum quoquẽ commoueatur, quando ſimul ſunt, & alterum in altero? Neque illud verum eſt vectionem omnem cum attractione fieri, niſi in his quæ hic ſunt, & contrarietatem inter ſe habent, atque oppoſitas

inclinationes: in ijs enim alligatio quædam requiritur, ſi vehi debent. C
at in quibus reſiſtentia, & contrarietas nulla verſatur, nec oppoſita inclinatio, nihil aliud requiritur, quàm ſimul eſſe, & alterum in altero. propter quod primus orbis reliquos omnes vehit: nec ſolum illos, ſed & ignis ſphæram, atque aeris, quàm diu reſiſtentia non ſit: verum vbi ad eas partes aeris ventum eſt, quæ aliquo pacto reſiſtunt, tum circunductio aeris ceſsat, atque in his ſolum corporibus ſphæricis & diuinis vera vectio inuenitur, quia contrarietatem nullã inter ſe habent, in alijs autem non proprie vectio eſt, ſed tractio quædam magis. Nos autẽ propter conſuetudinem eorum, quę hic videmus, non plane poſſumus cœleſtem illam ac ſimplicem orbium vectionem imaginatione comprehendere. Si igitur hęc ita ſe habent, iam tandem & illud manifeſtum eſſe poteſt, cur ſuperiorum orbium motu circunducantur & inferiores, hi vero nihil in ſuperiores efficiant: ſiue enim motus ille ſit vectio quædam (vt par eſt credere) ſiue fiat ab intelligentia communi, clarum eſt motu ſuperiorum agi & inferiores, horum vero motu nihil ſuperiores pati.

Si duo orbes in idẽ mouentur, minorẽ ſemper velocius moueri. Cap. 10.

AD hæc & illud ſupponendum eſt, ſi duo orbes in idem ferantur, minorem ac contentum ſemper velocius moueri, tum autem maxime quum ſubalterni fuerint, mox quanto anguli minores, atque acutiores extiterint. dico autem ſubalternos orbes, quorum circuli medij D
alter ſub altero eſt, & poli ſub polis. neceſſe autem eſt minorem orbem, contentumque velociorem reddi, quàm continentem, quoniam in eo vehitur. quare omnem in primis velocitatem acquirit, quam habet continens, deinde & ſuam ipſe, ac propriam ſuperaddit, non aliter quàm qui in naui vehitur, ſi in idem cum naui ipſe ſeſe agat, quãquam tardiſſime, ſemper tamen velocius omni puncto feretur, cum quo moueri cæpit. tum autẽ velociſſimus fit orbis minor, quum ſubalterni fuerint, quoniam ſubalterna linea rectæ ſimilis eſt, quæ omnium eſt breuiſſima, & totus motus in rectum fit. quum vero ſubalterni non ſunt, ſed ſeſe interſecant, totus quidem motus non in rectũ eſt, ſed & in latus: quæ linea ſimilis eſt curuę. in ſpatium. n. e c citius peruenitur per lineam b c, quàm per b e: & per b c citius quàm per b d: quia trianguli b e c maius latus eſt b e, opponitur. n. maiori angulo.

& ſimi-

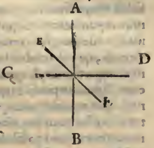
A & ſimiliter trianguli b d e maius latus eſt b d. Non exiſtentibus autem ſubalternis tanto velocior eſt motus, quanto anguli acutiores ſunt, quoniam motus ſubalterno propinquior eſt, & plus recti habet: vbi vero anguli maiores ſunt, motus magis a ſubalternatione remotior eſt.

Si duo orbes in oppoſita ferantur, minorem ſemper impediri. Cap. 11.

SI vero duo orbes in oppoſitas ferantur partes, minorem ſemper impediri neceſſe eſt, & aut tardari ſolum aut ſiſti, aut etiam retroduci. cauſa autem eſt, quòd vectio in vnam partem fert, proprius motus in aliam. ſi igitur æquales fuerint vectio, & motus proprius, ſiſti minorem continget: neq; enim in hanc, neq; in illã ageť partẽ, æquatis potentijs in diuerſa mouentibus. at ſi maior ſit vectio, retroducetur minor ſuperante vectione: ſi vero minor vectio fuerit, præualebit quidem proprius motus, ne aut ſiſtatur aut retroducatur orbis, at tardabitur tamen. maxime autem fient hæc, quum ſubalterni orbes erunt, mox quanto anguli minores atque acutiores extiterint. Intelligenda autem ſunt hęc ratione ad vniuerſum habita, quod per accidẽs ineſſe orbibus dictum eſt. ſic enim nihil inconuenit & tardari, & ſiſti, & retroduci etiam orbes, quum nihilominus per ſe ipſi ſemper ſuos motus efficiant.

B *In natura ſphærarum non ſolum eſſe motum in longitudinem, ſed & in latitudinem factum.* Cap. 12.

ILlud præterea nobis ponendum eſt, in natura ſphærarum non ſolũ eſſe eum motum, qui in longitudinem agitur, ſed & alios quoq;, qui in latitudinem. dico autem aũt longitudinem ab oriente in occidentem vel è contrario: latitudinem vero à Septentrione in Meridiem, vel contra. Principaliſsimi autẽ motus, qui in ea natura eſſe poſsint, tres tantum videntur eſſe, non plures, nec pauciores, illi ſcilicet, qui ſeſe in uicẽ ſecant ad rectos angulos: hi enim ſoli (quẽ admodũ & axes ſuper quibus fiunt) determinati ac certi ſunt, reliqui vero indeterminati & infiniti ſunt: propter quod nec in natura eſſe per ſe poſſunt: ſi enim vnus eorum eſſe poſſet per ſe in natura, pari ratione et omnes poſſent: at infinitum nullum & indeterminatum per ſe eſſe poteſt in natura: qua re nec plures axes per ſe, nec plures motus eſſe poſſunt, q̃ tres illi, qui ſeſe ad rectos ſecant angulos. ſed nec pauciores quidẽ contingit eſſe: quoniã ſi is eſt, qui ſuper a b ſit, cur non ſit & ille, qui ſuper c d? & ſi hic, cur nõ et qui ſuper e f? Eorum

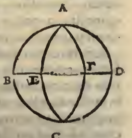
rum autem motuum,qui in latitudinem fiunt ad rectos angulos cũ æqui C
noctiali, ab Hipparchi quidem temporibus vſque ad noſtra aut nulla co
gnitio fuiſſe videtur,aut nulla opinio. ſi quidẽ Ptolemæus inter primas ſuppoſitiones recipit,non eſſe alios in ſphæris motus,q̃ duos, alterũ qui ab ortu in occaſum per æquinoctialem fit,alterum qui ab occaſu ad ortum oblique per zodiacum contragatur.ante Hipparchum vero quandam de ijs motibus opinionem fuiſſe apud Eudoxum, & Callipum cõiecturã licet ex ijs accipere,quæ Ariſtoteles circa primam philoſophiam reliquit:refert enim eos ſphæram quandam poſuiſſe,cuius poli in zodiaco ſiti eſſent. At vero & antiquiorem de his motibus opinionem extitiſſe apud vetuſtiſsimam illam Aegyptiorum gentem,fidem quandam præbent ea quæ,Pomponius Mela ex Herodoto accepta,de ea gẽte ſcribit his verbis.mandatumq; literis ſeruant,ex quo Aegyptij ſunt, quater curſus ſuos vertiſſe ſydera,ac Solem bis iam occidiſſe, vnde nunc oritur, atq; ortum, vbi nunc occidit. Atqui occidiſſe vnquã Solem, vnde nunc oritur,nulla prorſus via alia intelligi poteſt, quàm per prædictos motus: de quo in ſequentibus non nulla dicemus.

Primus ætate noſtra Ioan.Baptiſta Turrius inter alia multa,quæ diuino penè ingenio inuenit, vidit in ſphærarum natura oportere tres illos motus per ſe eſſe,reliquos autem alios omnes per accidens inexiſtere. p ſe autem dico eſſe nõ vna in ſphęra,ſed in vniuerſa ea natura,in qua prin D
cipales etiam naturales ſunt tres illi prædicti motus. oportere autem ita eſſe,veriſimiles quidem rationes ſatis habet.primum quidem quia ijs aſcitis,& facillime & regulariter ea omnia monſtrari poſſunt, quæ circa ſydera apparent:non aſcitis autem,non poſſunt,niſi per abſurda,& incõuenientia plurima.at vero & propter bonum ac finem neceſſarij in natura ſphærarum videntur. ſic enim non ſolum perfecta erit ſphæræ ratio, ſed & alia perficiet magis.per hoſce enim motus fieri paulo poſt oſtendemus,vt punctus omnis qui in ſphæra eſt,quandoque vbiq; fiat,& ad omnia & vndequaq; ſeſe conuertat.quod neceſſarium quidem videtur,quo virtutes, quæ ab orbibus huc demittuntur, vndiq;& ad punctum omnem impartiantur,& quæcunq; poſsibilia ſunt in natura fieri,quandoq; etiam fiant.aliæ profecto generationes in mundo fierent, ſi forte fortuna Sol per æquinoctialem(vti per Eclipticam)iter teneret. Futurum igitur eſt,vt Sol quandoq; viam illam teneat,quo fiant illæ generationes.in natura enim quod poſsibile eſt,neceſſarium etiam eſt. ad ipſas præterea inſularum montiũq; generationes ſi quis reſpiciat, videatq; tempus illud fuiſſe,quum è mari facti,& olim mari contecti fuerint,futurũq; rurſus,vt quà mare nunc integit,habitabile olim fiat, quodq; habitatur, ac colitur,

C A colitur, condendum quandoq; Oceano fore: tum videat maximas illas terræ mutationes, eluuiones, exarſiones, magnaſq; æſtates illas, atq; hyemes, quas Ariſtoteles refert: agnoſcet quidem in Cœlo mutationes eſſe oportere, quæ tanta efficiant longe alias, & maiores, q̃ illæ ſint, quas quotidie videmus in anguſto admodum conſtitutas. atq; equidem crediderim hoſce motus eos ipſos eſſe, quos in ſtellis latere primum vaticinatus eſt Albatenius: mox & ſummus vir Ioannes è Regio monte quodãmodo eſt auguratus, quum ſcripſit. Siue igitur inſtrumentorum incertitu-
» do hanc varietatem immiſerit, ſiue motum quendam adhuc nobis oc-
» cultum ſtellis fixis natura indiderit, difficile admodum eſt, & erit, huius
» motus qualitatem metiri.

Si duo orbes ſeſe ad rectos angulos ſecet, minorem motu ſuo in omnia oppoſita ſucceſsiue mouere. *Cap.* 13.

SVpponendum deinde & illud eſt, duorum orbium ſi medij circuli ſeſe ad rectos angulos ſecent, minorem motu proprio ſucceſsiue in oppoſita omnia mouere. vt ſi orbis maior a b c d habeat medium circulum b d. qui ſecet medium circulum alterius orbis a e c f ad rectos angulos, primum quidem circunducetur orbis

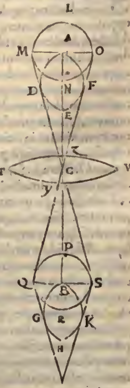
D B minor in latitudinem. quoniam motus qui in latus fiunt non ſeſe impediunt, & maiores ducere minores, & contentos dictum eſt. quo fiet vt minor circunductus in latitudinẽ motu proprio in oppoſita oĩa ſucceſsiue ꝑ ſe moueat in occidentem, in Oriẽtem, in Septentrionem, & Meridiẽ. cuius cauſa eſt, ꝙ circũducto orbe in latitudinẽ partes permutantur, & quæ ſupra erat, ſit infra: & è contrario. permutatis autẽ partibus neceſſe eſt & motum propriũ permutari. vnius. n. circuli ſi ſuperior pars in occaſum, inferior in ortum mouet. Si igitur partes illę permutẽtur, totus motus cõmutabitur. quod facile eſt ſic videre. intelligatur minoris motus eſſe a c in a per f ab oriẽte ſcilicet in occidentem in vna medietate: in alia vero eſſe ab a m c per e. ab occidente in orientem. quoniam igitur circulus hic a e c f circunducitur à maiore orbe in latitudinem per b d, palam ꝙ f quandoque fiet vbi d, quandoq; vbi e, quandoq; vbi b, & poſtremo iterum vbi f. Ergo ſi nunc mouet ab oriente in occidẽtem, quũ erit vbi d, fiet motus a ſeptentrione in meridiem: quum vero erit vbi e, motus erit ab occidente in orientem: quum autem vbi b, motus agetur a meridie in ſeptentrionem: ac poſtremo redeunte f ad primum locum motus redibit ab orien-

te in

te in occidentem. Conſideranda autem ſunt & intermedia loca. Horũ C autem duorum orbium maiorem illum, qui circũducit, vocemus Circũducentem, minorem vero, qui circũducitur, ac proprio motu ſucceſsiue in omnia oppoſita mouet, vocemus Circitorẽ: vti enim his nominibus neceſſarium ſæpe nobis erit: quare vt q̃ facilime intelligamur, legẽtes rogamus, vt ad hæc nomina bene ac memoriter aduertant, vt ſi quando à nobis adducentur, planè intelligamur, quid per ea ſignificemus.

Si Circitori alicui alius orbis contraferatur in latitudinem ſuper polis Circunducentis, hunc contrauectum moueri à Circitore motu trepidationis. Cap. 14.

POſtremo & illud nobis recipiatur, ſi Circitori orbi alius inferior contraferatur in latitudinem, & ſuper polis Circunducentis, contrauectum hunc à Circitore eo admirabili motu, aut conſimili moueri, quem trepidationem, vel acceſſum & receſſum vocant. Eſt autem motus is, quem trepidationem appellãt, vt duo puncta è diametro oppoſita (qualia eſſent æquinoctia) ita agantur, vt paruos deſcribant circulos lationibus ſemper oppoſitis.

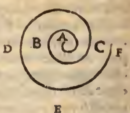
Punctus autem medius, qui tropici vicem ſupplet, modo verſus vnum eorum punctorum D duorum, modo verſus alium accedat in eadẽ ſemper linea manens: vt ſi a & b ſunt æquinoctia, c tropicus, parui quidem circuli erunt a d e f ex parte a: ex parte b autem b g h k. verum perfecti circuli non ſunt hi, ſed ouales quodammodo: perfecti autem ſolum ſunt duo alij, quos deſcribũt duo pũcta ab æquinoctijs diſtantia, quanta eſt ſemidiameter circulorum priorum, circa a quidem l m n o, circa b vero p q r ſ. Hoc ergo motu agi neceſſe eſt, ſi aliquis orbis minor Circitori contraferatur in latitudinem. quoniã enim omnis Circitor duos habet motus, vnum datum a Circunducẽte, quo circũfertur in latitudinem, alterum proprium, quo ſucceſsiue mouet in omnia oppoſita, ꝑ priorem quidem motum nihil mouebit contrauectum hunc tertium in latitudinem, quo-

niam

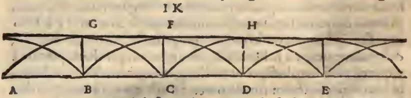
A niam illi contrafertur æqualiter,per proprium autem motum mouebit, trepidationem vocatam afferens. nam quoniam Circitor per motũ ſuũ mouet in omnia oppoſita(vt dictum eſt)fit quidem,vt æquinoctia puncta contraue&ti orbis,quæ potiſsimum Circitor reſpicit vti polos circunductionis,motu ſuo & ipſa in oppoſita omnia ſucceſsiue ducatur, ante, retro,dextra,& ſiniſtra,& in intermedia,atq; in ſumma taliter, vt ab ijs parui circuli deſcribantur,quorum ſemidiameter tanta erit,quantũ Circitor mouere poteſt in vna quarta circunductionis in latitudinem ſuæ: erunt autem oppoſitæ ſemper lationes æquinoctiorum,quoniam vnius circuli ſi vnus punctus mouetur in vnam partem,oppoſitus in oppoſitã ſemper agitur. quum igitur a ante ducetur,b retro ferri neceſſe eſt:& quum a dextra,b ſiniſtra flectere. Sit medius circulus contraue&ti orbis u z t y,per quem in latitudinem contrafertur,diuidaturq; circũductio Circitoris in quatuor quartas,moueat autem per quartam u z,quæ ſit ſeptentrionalis inferior,palam ꝙ partim in longum, partim in latus mouebit:quare polos cõtraue&ti, quos potiſsimum reſpicit,& in longũ, & in latus aget lationibus ſemper oppoſitis atq; a quidem in latus mouebit verſus meridiem,in longum vero verſus orientem. quocirca ab a deſcribetur arcus a d: c vero in latus quidem verſus ſeptentrionem, in lõgum verſus occidentem ducetur,deſcribeturq; ab ipſo arcus b k. Rurſus

B vero moueat Circitor per aliam quartam circunductionis z t,quæ eſt inferior meridionalis, d quidem mouebitur in longum verſus orientem, in latus vero verſus ſeptentrionem,duceturque ab eo arcus d e: k vero oppoſitus in longum verſus occidẽtem agetur, in latus verſus meridiẽ, deſignabitq; arcum k h. Porrò Circitore mouente per aliam quartam t y,quæ eſt meridionalis ſuperior,e in longum verſus occidentem flectet, in latus verſus ſeptẽtrionem,facto arcu e f: at h oppoſitus arcum trahet h g. Poſtremo per vltimam quartam y u,quæ eſt ſuperior ſeptentrionalis, f à Circitore mouebitur in longum quidem verſus occidentem, in latus verſus meridiem:fietq; arcus f a,peracto circulo a d e f a, g vero oppoſitus deſcribet arcum g b,facto circulo b k h g b.Non ſunt autem hi perfecti omnino circuli,ſed oblongi magis,quàm lati, quoniam linea a c b quandoq; fit m e f, quãdoq; o c q, & latitudo maxima eſt m o,quæ continenter verſus punctum medium anguſtatur: vnde fit, vt diameter longitudinis a e maior ſit,quàm diameter latitudinis d f. Perfecti autem circuli ſoli ſunt ij duo,quos deſcribunt l ab vna parte,& p ab alia,horum enim tanta eſt diameter longitudinis, quanta & latitudinis,quoniam circa maximam latitudinem fiunt.ab ijs vero omnes alij ouales ſunt,& tanto oblongi magis quàm lati,quanto pũcto medio ꝓximiores

ximiores ſunt. Dubitet autẽ fortaſſe aliquis circa ea quæ dicta ſunt. videntur enim contrauecti orbis poli debere à Circitore moueri, nõ ita vt circulos faciant in idem redeuntes,ſed helices magis,& vmbilicos,qui ab anguſto ſeſe continẽter magis,& magis expandant, qualis eſt a b c d e f. ita autem eſſe oportere videtur, ſignato medio circulo contrauecti orbis,quem Circitor motu proprio de puncto in punctum ſucceſsiue ſecat,atq; eleuat. videtur enim continue magis & magis tollere eum debere.quod ſi fiat, neceſſe eſt & polos continue magis & magis per vmbilicum actos expandi, non autem per paruos circulos in idem reuerti,(vt dictum eſt.) C

Ad quod dicimus falli nimirum,ſiquis ita exiſtimet contrauectum orbem moueri,vt per vmbilicos agatur:neq; enim id accidit, vt medius circulus eius continenter magis & magis tollatur. quandoquidem nihilo plus eleuari ille poteſt,quo Circitor tollere in vna quarta circunductionis valet.vt ſi medius circulus contrauecti ſit a b c d e.Circitor autem in vna quarta ſuę circunductionis nõ plus tollere ipſum poſsit, quàm ſit b g, dico ꝙ medius circulus ille nunquam eleuabitur ſupra lineam g f h. ſit enim ꝙ in vna quarta Circitor eleuauerit b vſq; ad g facto ſemicirculo a g c. tunc fiet,vt punctus omnis poſt g ſucceſsiue tollatur in g f h. D

in fine autem quartæ & ipſum e inuenietur vbi f, facto alio ſemicirculo b f d. ſupra f autem non tolletur c, quoniam ſi ſupra tolleretur,vt in k, ſequeretur quidem,vt Circitor plus mouere poſſet in vna quarta,& eleuare,quàm eſſet b g, quod eſt contra ſuppoſitum.ſimiliter & d tolletur vſque ad h, non vltra propter eandem rationem.& ita de alijs omnibus punctis ſucceſsiue dicendum eſt.nullus enim ſupra lineam g f h eleuabitur,ſed omnes ſucceſsiue illam tangent de puncto in punctum: vnde & ſucceſsiue noui,& noui ſemicirculi fient alijs punctis ſublatis, alijs ſubſidentibus in coronam,& quodam quaſi tripudio.qua re & motus iſte,ſi recte conſideretur,tripudiatio magis vocari, ꝙ̃ trepidatio mereretur,eo ꝙ puncta omnia ceu tripudiantia vnum poſt aliud,hec quidẽ tolluntur,illa ſubſiſtũt. hac de cauſa quantum medius circulus eleuari

poteſt

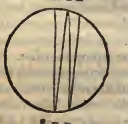
A poteſt à Circitore in vna quarta, tanta & diameter eſt paruorum circulorum, qui deſcribuntur à polis contrauecti orbis. De principijs igitur, ac ſuppoſitis hactenus determinatum ſit ſatis.

SECTIO SECVNDA.

De ijs quæ apparent in motu ab ortu in occaſum. Cap. I.

NVNC autem quæ circa ſydera viſuntur, & eorum cauſas proſequamur à primis, & vniuerſaliſsimis incipientes. Eorum autem, quæ apparent, alia vel omnibus manifeſta eſſe poſſunt, alia nõ niſi Aſtronomis nota obſeruataq́; ſunt: quibus adhibenda videtur fides, ijs præſertim, qui tũ magni circa diſciplinas fuere, tum Philoſophiæ, & veritatis amatores: qui quidem neq; falli, neq; fallere nati ſunt: qualis Ptolomæus diuinus certe vir, & cæteris anteponendus: tum & Hipparchus, & pleriq; alij egregij: quos ad tantũ laboris, ac ſtudij nihil certe aliud potuit impuliſſe, q̃ amor veritatis, & eorum diuinorum corporum, circa quæ mentiri nefas, atq; impium ſit. Ex omnibus autem quæ apparent, ille & primus, & communiſsimus ſeſe offert motus, qui ab ortu in occaſum tanta celeritate cõuertitur: eo cõſtat circumagi ſtellas omnes, atq; orbes qui manifeſti ſunt nobis: verum non æqualiter iter omnes, ſed alios citius, alios tardius: ci-

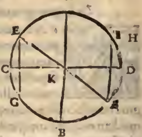
B tiſsime quidem omnium Aplanen, mox Saturnum, mox Iouem, deinde Martem, tardiſsimam vero omnium Lunam: Solem autem, Venerem, ac Mercurium æqualiter quidem inter ſe, ſuperioribus vero tribus planetis, & Aplane tardius. Hęc igitur ita ſe habere illis credendum eſt, qui cuncta diligentiſsime obſeruauere. Adhæc autem, & illud in hoc motu conſtat, circulos qui deſcribuntur à ſtellis, tum inerrantibus, tum planetis in idem nõ redire: vt ſi ab a inceperint, nõ redibunt quidem per b in a ſed in c: & rurſus non in c per d, ſed in e: quare nõ veros fieri circulos manifeſtum eſt, ſed helices, ac ſpiras magis: non quidem quæ cõtinenter procedant, ſed quæ intra certos terminos cõcludantur hinc quidẽ in meridie, inde in ſeptẽtrione cõſtitutos. Porrò & circa conſpectũ ortũq́; atq; occaſum ſyderũ differẽtia mortalium nõ parua eſt: alij ſtellas oẽs quæ in vniuerſo ſunt cœlo circũſpicere poſſunt: alij quaſdam ſolũ: quibuſdã certa ſydera nunquam conduntur: certa nunq̃ ſpectãtur. certa oriuntur, & occidunt: & quę oriuntur, & occidunt, alijs citius, alijs tardius, quanq̃ ſub eodem meridiano degant.

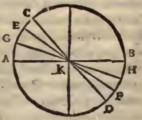

 De

De cauſis eorum quæ apparent in diurno motu. *Cap. 2.* C

NObis igitur de apparentium cauſis agentibus quædam cum alijs communia erunt, quædam non communia: in multis enim, illis debēdum eſt, qui primi de rebus Aſtronomicis tractauere: in multis vero ſi & nos principium demus, nobis illi gratias habere poterunt, qui ea à nobis acceperint: in primis igitur ea mortalium differentia, quæ circa conſpectum ſyderum, ortumq; atq; occaſum eorum verſatur, è diuerſitate horizontium pendet: quorum alij recti ſunt: qualis c d ad æquinoctialē a b: alij obliqui, qualis e f. qui igitur rectum habent Horizōtem, ij ſtellas omnes quæ in vniuerſo cœlo ſunt, videre poſſunt: quoniam in æquinoctiali habitant, & æqualiter ad Polum vtrunq; ſpectant. Eorum vero, quibus obliquus eſt Horizon, nulli ſtellas omnes videre poſſunt: ſed quaſdā nūquam vident, quaſdam ſemper in conſpectu habent: quædam ijs oriuntur, & occidunt: quoniam obliqui Horizontis ſemper vna pars ſupra alterum Polorum eleuatur, vt k e, alia infra alium deprimitur, vt k f, Poli ſunt c & d, Horizon obliquus e f. quæ igitur ſtellæ intra Polum c & circulum e g ab e deſcriptum continentur, illæ nūquam ab ijs videntur, quibus obliquus Horizon eſt e f: quæ vero continentur intra Polum d, & circulum f h deſcriptum ab f, illæ ſemper in eorum proſpectu ſunt; & nunquam occidunt: reliquæ omnes & oriuntur, & occidunt. ita & de alijs obliquis Horizontibus dicendum eſt. Qui vero ſub polis degunt, neq; ortum, neq; occaſum vllius ſtellæ habent, ſed ſtellas vnius medietatis omnes ſemper vident, alterius nullas ſpectare poſſunt, quoniam eorū Horizon eſt æquinoctialis: vltra quam, quæ ſunt ſtellæ ſemper conduntur, quæ citra, ſemper in propatulo ſunt. Porrò quæ ſunt in ea medietate, in qua ſub Polo Horizon premitur, illæ citius ijs oriuntur, qui depreſsiorem Horizontem habent: citius enim redeūt ſtellæ in k d, quàm in k f, & k h. quæ vero ſunt in medietate illa, in qua ſupra polum eleuatᷣ Horizon, eę citius ijs oriuntur, qui minus eleuatum habent Horizontem: citius enim perueniunt in k g, quàm in k e, & k c. Cur autem circuli qui hoc in motu deſcribuntur à ſtellis nō

in

A in idem redeant, ſed ſpiras trahant, cauſa non alia eſſe poteſt, niſi ꝙ motus ille, quo ſtellæ in occaſum circunferuntur, vnus & ſimplex non eſt, ſed compoſitus è duobus. dictum eſt enim in ſuppoſitionibus primis motum ſimplicem eſſe, qui ab eodem in idem redit: hic ergo, quum in idem non reuertatur, ſimplex & vnus eſſe nõ poteſt, ſed duo commiſti ſimul, quorum vnus in longum, alius in latus fit: eiuſmodi autem motum nulli orbi proprium eſſe poſſe manifeſtum eſt è ſuppoſitis à principio: diximus enim vnum orbem non niſi vnum motum per ſe habere poſſe, & eum ſimplicem. duo igitur quũ ſint motus, ſi alter per ſe vlli orbi inerit, alter de neceſsitate per accidens erit, & ab alio dabitur. ergo de vtroque quærendum eſt, qualis quiſque ſit, & cui orbium per ſe, cui per accidens inſit: prius autem de eo agamus, qui in longitudinem fit, quo orbes omnes, & ſtellæ circumaguntur in occaſum, medius autem circulus eſt ęquinoctialis, poli vero vniuerſi. hoc ergo motu quum omnes circunducantur orbes, neceſſe eſt, aut omnes per ſe eum motum habere, aut omnes ꝑ accidens, aut aliquos per ſe, aliquos per accidens: nam, qui horum vnum quodque dixerint, inuenti ſunt.

Quòd motus in longitudinem per ſe inſit primo orbi, alijs per accidẽs. Cap. 2.

B FVere in primis non nulli, qui putarint omnibus orbibus innatum, ac per ſe ineſſe ab ortu in occaſum in longitudinem ferri: quare nõ ſolum primum orbem hoc motu agi, ſed & Saturnum, & Ioue, & alios: videri autem in orientem per ſe ferri, non quidem ꝙ ita ſit, ſed ꝙ appareat ſolum, quoniam ſerius aliquantiſper planetæ, ꝗ Aplane in occaſum redeant: & inter ipſos, alios etiam tardius, alios tarde minus. quo fit, vt redeunte ad occaſum Aplane diebus ſingulis paululum quid derelinquantur ab occaſu planetæ: quod in dies repetitum facit, vt quotidie magis & magis ſecedere ab occaſu orientem verſus videatur, quum nihilominus per ſe ſemper in occaſum ferantur: ſed certe vel magnopere fallũtur hi: primum quidem quia ſi motus iſte rectus in longitudinẽ factus ab oriente in occidentem per ſe planetis ineſt, vt proprius, per accidens certe inerit obliquus ille alius, quo totum zodiacum obeunt, Saturnus quidem annis 30, Iupiter annis 12, Mars duobꝰ, Sol Venus, & Mercurius vno, Luna diebus 27, horis 8. quare motus hi ab alio dabuntur planetis. at certe ſi hoc dicatur, magna nimirũ incõuenietia, atq; abſurda conſequentur: impoſsibile enim eſt in aliquo orbe hæc duo ſimul eſſe, vt motus in longitudinem per ſe ſit, motus vero in latus inſit per accidens, & à ſuperiori alio detur: tum quia orbis dans motum in latus ſemper obliquabit motum in longum factum, & medium circulum flectet, vt nõ per ęquinoctialẽ

 feratur.

feratur, ac ſi eueniet, vt motus rectus, & in longum actus nunquam per æquinoctialem agatur, cuius contrarium apparet: tum quia ſequeret Solem, & Planetas alios non in eadem medietate oriri, atq; occidere: ſed ſi in Septentrione oriantur, accidet in meridie occidere: quod apertiſsime falſum eſt. ſequitur autem hoc, quoniã flexo medio circulo Solis, & aliorum ab eo orbe, qui motum in latus præbet, pars eius erit in ſeptẽtrione, pars in meridie: quum autem per poſita percurratur quotidie à Sole, & alijs per ſe circulus ille, qui fert in occaſum, fiet quidem, vt ſi in ſeptẽtrione oriatur Sol, occidat procul dubio in meridie (quod plane falſum eſt.) Conſtat enim in eadem parte & oriri, & occidere. Præterea ſi obliquus motus ab aliquo ſuperiori datur, coguntur quidem hi fateri ſuperiores orbes ducere & inferiores: quod ſi fit, fruſtra quidem eſt dicere planetas per ſe moueri ab ortu in occaſum, quando ſufficit ſuperior orbis, aut cõmunis intelligentia, qui eum motum dent. ac poſtremo impoſsibile eſt planetas in idem cum Aplane, & primo orbe ferri, ſerius autem circũuerti, & derelinqui quotidie ab occaſu, (vt ipſi aiunt:) dictum eſt enim ſi vlli orbes in idem feruntur, inferiores ſemper velocius agi, q̃ ſuperiores. quum igitur illud manifeſtiſsimum ſit planetas tardius in occaſum verti quàm Aplaneti, & primum orbem, impoſsibile eſt ipſos per ſe motum illum habere, qui in occaſum fert. C

Alij vero ſunt, qui penitus contraria opinantes dicant nulli orbi per ſe ineſſe in occaſum moueri, ſed per accidens omnibus. ponunt autem hi communem (de qua ſupra diximus) intelligentiam, quæ per ſe nulli ſeorſum orbi applicita totum ipſum primo mouet, ceu animal vnum, cuius partes ſunt orbes, ipſa vero ceu anima: de quo, quoniam ſatis dictum eſt ſupra, nihil in præſentiarum videtur aliud dicendum: non enim vt exiſtimamus, effingi poteſt communis vna forma, quæ id moueat, quod vnum per ſe non ſit. D

Rectius ergo eſt exiſtimare motum in longitudinem, qui per æquinoctialem fert, primo orbi proprium eſſe, & illi per ſe competere, reliquis vero per accidens, & à primo illis dari: ꝙ enim is motus primo orbi debeatur, ex his manifeſtum eſſe poteſt: qui enim primo debetur, ſimpliciſſimum eſſe oportet, cuius neq; poli, neq; circulus medius mutationẽ vnquam recipiant: talis autem ſolus ille eſt, qui ab ortu in occaſum per ęquinoctialem fit: etenim nec poli eius, nec circulus medius hoc eſt æquinoctialis mutationem vnquam recepere: quandoquidem in quo ſitu nunc ſunt, in eodem ſemper, & patres noſtri, & nationes omnes obſeruauere: reliquorum vero omnium, tum poli tum medij circuli mutationem pati, & ſitum variare cõſpiciuntur. Si igitur primo debetur qui in longitu-

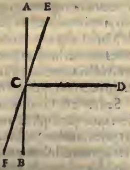
dinem

A dinem motus fit,primus autem reliquos vehere poteſt(vt dictũ eſt,)ma-
nifeſtum quidem eſt ꝙ reliquis alijs per accidens ineſt,& à primo datur,
non quidem immediate omnibus,ſed ſecundo ſtatim,tertio autem per
ſecundum,& ita reliquis,ijs mediantibus qui prope ſunt.ita igitur ſe ha
bet motus qui in longitudinem ab ortu in occaſum fit.

De altero motu,qui in latus fit. Cap. 4.

NVnc autem de eo motu,qui in latus fit,percurramus. Hic ergo
in primo ineſſe nullo pacto poteſt,ſi quidem vnus orbis vnũ tan
tum motum habet,(vt dictum fuit.)at primus alterum illũ habebat mo
tum,qui in longitudinem agitur,hunc ergo per ſe habere nõ poteſt, ſed
nec per accidẽs, quum primus ſit, ſupra quem nullus eſt alius, à quo per
accidens detur:reliquis autem alijs per ſe ineſſe omnibus neceſſe eſt,quo
niam alter motus per accidens illis inerat.

De eo igitur quęrẽdum eſt,qualis nam ſit,vtrum ſimpliciter in latus,
hoc eſt ad rectos angulos cũ alio motu, qua-
lis c d cum a b,an magis obliquus tantum,
qualis e f cum a b; non eſſe autem ſimplici
ter in latus,& ad rectos angulos cũ alio mo-
tu, è duobus maxime cognitum fuit:primũ
ꝙ motus ille,& latitudinis ſimul,& longitu
B dinis particeps eſt: dico autem longitudinis
eſſe participem non ſolũ qua rapitur a diur-
no motu,ſed & qua proprius eſt: ſiquidẽ da-
to certo puncto in zodiaco continenter ab
eo magis & magis abſcedere in longitudinẽ

ſtellæ videntur:quod fieri quidem non poſſet,ſi motus ille ſimpliciter in
latitudinem foret:poſſet enim planeta latitudinem quidem zodiaci mu
tare,longitudinem autem non.deinde & alio etiamnum indicio cogni-
tum idem fuit; quoniam quæ fiebant à ſtellis helices in toto eo motu,
non continenter procedebant ſeſe augendo vſque ad polos (quod fieri
oportuiſſet motu in latitudinem ſimpliciter exiſtente,) ſed intra certos
terminos claudebantur in ſeptentrione concluſos,& meridie. Ex qui
bus manifeſtũ cuilibet eſſe poteſt ꝓprios motus planetarũ obliquos eſſe,
& ſecare alterũ motũ nõ ad rectos ãgulos,ſed acutos,qualis eſt e f ad a b.

Quòd proprij motus planetarum non ſint in idem cum alio motu, ſed in oppoſita. Cap. 5.

OBliquis igitur exiſtentibus planetarum motibus quæri & illud
poteſt,vtrum in idem fiant cũ alio motu,an in oppoſita: ſi enim
rectus

rectus motus ſit à b in a, quæri poteſt an obliquus ſit ab e in f, an econ- C
trario ab f in e: non enim deſunt, qui putant planetas proprijs motibus
non ab occaſu in ortum, ſed cum primo concordes ab ortu in occaſum
ferri: videri autem contraferri, non q ita ſit, ſed q appareat, propter cau-
ſam quæ & ſupra prædicta fuit, q ſcilicet derelinquatur planetæ aliquan
tiſper ab occaſu à primo orbe, & ab Aplane. ſerius enim paululo neſcio
quo circunuertuntur: vnde fit vt in dies magis & magis derelicti ab occa
ſu videantur in orientem ferri, quum tamen in occaſum agantur. diffe-
runt autem qui ita dicunt à prioribus, illi enim dicebant planetas per ſe
in occidentem moueri, tardius quidem Aplane: hi autem non per ſe id
planetas habere dicũt, ſed per accidens cauſa raptus. virtutem enim, quæ
orbes omnes in occaſum mouet, fortius quidem, ac citius mouere pri-
mum, tardius vero alios, & inter ipſos tardius etiamnum, qui longius à
primo abſunt. Virtutes enim omnes valentius in ꝓpinquiora, ſegnius
in remotiora operari, cuius ſignum & illud afferunt, q Saturnus qui pri-
mo propinquior eſt, ocyus in occaſum rapitur, poſt ipſum Iuppiter, dein
de Mars, Luna vero tardiſsime omnium, quæ remotiſsima eſt: quocirca
orbes omnes in idem cum primo ferri, tum proprijs motibus, tum & ra
ptu, videri autem contra moueri, quòd tardius, vt dictum eſt, circũducã
tur in occaſum, quàm primus.

Sed certe & hi non minus falli q̃ priores videntur mihi: primum qui- D
dem quia quod ipſi ſignum afferunt, eoſdem met redarguit: cõſtat enim
(vt prius diximus) Solem, Venerem, & Mercuriũ æqualiter in occaſum
verti: quum nihilominus vnus eorum primo orbi propinquior ſit, alius
remotior: quomodo igitur dicunt virtutem orbes mouẽtem fortius mo
uere, qui propinquiores ſunt? Pręterea locum nõ habet in cœleſtibus,
quod dicunt, virtutes fortius in propinquiora, debilius in remotiora ope
rari: Virtus enim, quę in occaſum omnes ſimul orbes mouet, aut eſt itel-
ligentia communis, aut vectio, (vt demõſtratum eſt.) ſi igitur eſt intelli
gentia communis, illa quidem indiuiſibilis eſt, & æqualiter omnibus ap
plicita, & æqualiter omnes mouens: ſi autem eſt vectio, impoſsibile eſt
tardius planetas circunferri, quàm primum orbem, ſi in idem mouẽtur:
diximus enim, ſi aliqui orbes in idem agantur, minores ſemper velocius
ferri: ſequitur igitur proprios planetarum motus non eſſe in idem cũ pri
mo orbe, ſed oppoſitos: atq; hęc quidem ſola cauſa eſt, cur in occaſu dere
linquantur à primo, hoc eſt, cur tardius in occaſum circunuertantur, &
eorum alij tarde magis, alij minus. Tres enim tantum poſſunt aſsignari
cauſæ, cur illi derelinquantur à primo, quarũ vna eſſet, ſi planetæ per
ſe in idem mouerentur cum primo orbe, tardius autem illo, & inter ſe

A alij tardius,alij minus tarde:quod ſupra improbatum à nobis fuit. Alia cauſa eſſet,ſi raptu fieret,quòd omnes tardius primo circunferrentur,& inter ſe alij magis, alij minus tarde, quod pariter falſum eſt demonſtratũ à nobis. Tertia vero cauſa eſt,ſi proprij motus planetarum in contrarium primo orbi agantur:igitur quum è tribus his cauſis, duæ primæ reiectæ ſint vti irrationales & falſæ, ſupereſt vt ſola tertia recipi poſsit,hoc enim ſolum,quòd motus planetarum proprij oppoſiti ferantur primo orbi, facit, vt diebus ſingulis derelinquantur ab occaſu planetæ, & tardius diem obeant.quoniam enim obliquus omnis motus partim & recti particeps eſt, fit quidem vt contrauecti planetæ contra raptum quotidie aliquid de raptu demant, tantũ ſcilicet,quantum quiſq; in vna die contraferri poteſt: vnde & illud pariter euenit, vt inter ſe alij citius circunducantur ad occaſum, alij tardius: citius quidem qui per naturam tardiores ſunt, minus enim contraferuntur, & minus de raptu demũt, tardius autem raptantur, qui per ſe velociores ſunt, magis enim contra feruntur,& raptum magis tardant. qua da cauſa Saturnus, qui per ſe tardiſsimus eſt, citiſsime omnium in occaſum circunfertur,minime enim omnium contra agitur,vnde & rapitur omnium maxime:Luna vero,ꝙ per ſe velociſsima ſit, tardiſsime omnium in occaſum ducitur, maxime enim contrafertur, & maxime raptum tardat. ex alijs vero Iuppiter citius occidit,quòd tardior per ſe eſt inferioribus cunctis, mox Mars, Sol
B vero, Venus,& Mercurius, quoniam ꝓprios motus æquales habent, æqualiter etiam in occaſum vertuntur,tardius autem tribus ſuperioribus, quoniam illis velociores per ſe ſunt: Luna autem citius, quoniam illa ſunt tardiores.Quòd igitur obliqui ſint planetarum motus,& quòd nõ in idem cum primo,ſed in oppoſitum agantur, & qua de cauſa omnes tardius primo,& inter ſe alij magis,alij minus tarde in occaſum circunuertantur,ac de toto motu,qui ab oriente in occidẽtem ducit orbes omnes,& ſtellas omnes,hactenus dictum ſit.

Cur orbes primo propinquiores non tamen per ſe velociores ſint alijs. *Cap.6.*

QVærat autem ad hæc fortaſſe aliquis,cùr orbes primo ꝓpinquiores non tamen velociores ſint proprijs motibus, quod fieri debere videtur: ſi enim velocitas cõſequitur magnitudinem, (vt in primo eſt videre)cõſentaneum erat & eos, qui primo propiores eſſent, eadem de cauſa velociores fore:quod certe non modo non eſt, ſed contrarium magis ſpectatur: Saturnus enim,qui Aplane propinquior eſt, tardior

multo

multo reliquis alijs in ſuo motu videtur, deinde Iuppiter, deinde Mars: Luna vero quæ omnium eſt remotiſsima, per ſe velociſsima cernitur. C

Videtur igitur Ariſtoteli à primo orbe impediri omnes, qui iſra ſunt, quiq; in oppoſitum per ſe nituntur, ac magis illi impediri, qui primo ꝓximiores ſunt: propter quod Saturnum dicit tardiſsimum omnnũ, quòd maxime impediatur: Lunam vero velociſsimam, ꝙ minime. quod certe (ſi licet de tanto Philoſopho dicere,) aut non verum eſt, aut non ad quæſitum. primũ quidem falſum eſt illud, impediri magis eos orbes, qui primo proximiores ſint, cõſtat enim (vt diximus) Solem Venerem, & Mercurium æqualiter per ſe circunuerti, quum nihilominus vnus alio ꝓpinquior primo ſit. Præterea quod dicit impediri à primo planetas, dupliciter intelligi poteſt, vno modo ꝙ impediãtur in eo quod per ſe eſt in motu proprio eorum, alio modo ꝙ impediantur, in eo quod per accidens eſt, hoc eſt ad vniuerſum: ſiquidem intelligit impediri planetas in eo qđ per ſe eſt, hoc certe verum non eſt: ſupra enim oſtendimus impediri nullo pacto orbes poſſe in proprijs motibus per ſe: cuius ſignum eſt, ꝙ ſi Saturnus nihil traheretur à primo, ſed derelinqueretur in natura ſua, nihilominus motum proprium perficeret annis.30. ſicut & nunc facit à primo raptus. raptus igitur nihil officit ad proprios motus conficiẽdos per ſe. Si vero intelligit in eo, quod per accidens eſt, impediri planetas ratione ſcilicet ad vniuerſum habita, ſic quidem verum dicit: impediuntur.n. planetæ, & illi magis, qui primo proximiores ſunt, velocius enim rapiuntur, ꝙ̃ remotiores: verum hoc non eſt ad quæſitum: nõ.n. quærimus hoc, ſed cur proprij motus planetarum nõ ſint velociores, quãtò propinquiores ſunt primo: nam derelicti naturis proprijs Saturnus per ſe tardior eſt alijs, mox Iuppiter, & Mars: adhoc autem nihil facit raptus, quoniam ꝓprij motus per ſe non menſurãtur per id, quod in vniuerſo eſt, ſed per zodiacum, aut per partes loci proprij, & ſphærarum in quibus ſunt: ſic enim & Saturni, & Solis motus menſurantur & aliorum. igitur ſiue rapiatur, ſiue non rapiatur Saturnus, annis.30. motum ſuum explet, & valde reſpectu aliorum tarde: quod mirum eſt, quum amplioris magnitudinis ſit, & primo, qui velociſsimus eſt, propinquior. Aliter igitur fortaſſe dicendum eſt velocitatem propriam, & tarditatem orbium non ſolũ ſequi magnitudinem, ſed & quædam alia eſſe, ad quæ velocitas, & tarditas conſequatur, vt denſitas molis, & altitudo ſuperficierum. dico autem altitudinem ſuperficierum ſpatium illud, quod inter concauam, & deuexam ſuperficiem interiacet: poteſt enim eſſe orbis aliquis magnitudine quidem amplus, at mole rariſsimus, & altitudinis ſuperficierum paruæ: poteſt & minor eſſe, at denſiſsimus, & longe diſtantium ſuperficierum: poteſt & D

omnia

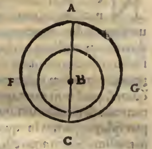
A omnia habere: ꝓpinquitas autem ad primum vti multum facit ad id, qđ per accidens habent orbes, hoc eſt quantum ad vniuerſi partes, ita ad id, quod per ſe eſt, nihil'aut conferre, aut officere videtur: hoc enim & non ad vniuerſum menſuratur, ſed ad locum proprium, & immutabile eſt, & perpetuum.

Cur ſtellæ omnes modo propinquiores, & maiores, modo minores, & remotiores appareant ſecundum Aſtronomos. Cap. 7.

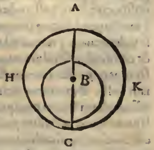
PRoſequamur autẽ & quędam alia communia, quæ circa ſtellas apparent: et enim ſtellis omnibus id videtur accidere, vt modo maiores, & ꝓpinquiores, modo minores, et remotiores videantur: cuius rei multæ tradũtur ab Aſtronomis cauſę, in quibus partim nobis cum alijs cõuenit, partim non conuenit. ac vna in primis ab ijs aſſignatur, quã ne dum non verã, ſed ne poſſibilem quidem exiſtimamus: dicũt enim in ſtellis non apparere, modo vt remotiores, & propinquiores ſpectentur, ſed & re quoq; ita eſſe: duobus autem modis euenire dicunt, vt

B ſtellæ modo propinquiores, modo remotiores à nobis fiant: vno modo per vocatos ab ipſis Ecentricos orbes, alio per Epicyclos.

Ecentricum autem appellant orbem, cuius ſuperficies, aut vna, aut ambæ non æqualiter à centro diſtant, ſed ſi lineæ rectæ ad eas ducantur à medio, vna longior, alia breuior erit: punctus autem, ad quem longiſſima pertingit linea, Abſis ab ijs vocatur, ad quem vero breuiſſima, Antabſis. Simpliciter autem Ecentricum vocant, qui vtraq; ſuperficie cõcaua, & deuexa inæqualiter à centro diſtat: qualis a b c d ad centrum e, linea longior e a, breuior e c: non ſimpliciter autem Ecentricũ vocant, qui altera ſolũ ſuꝑficie extra cẽtrum vniuerſi eſt: qualis a f c g ad cẽtrum b, qui deuexa ſolum ſuperficie Eceutricus eſt: aut qualis a h c k ad cẽtrũ b: qui concaua ſolum ſuperficie à centro exit. orbes igitur in quibus infixi ſunt planetæ, ſimpliciter Ecẽtricos ſtatuũt

circa quos duos alios locant, quos deferentes appellant, non quidem ſim pliciter Ecentricos, ſed altera ſolum ſuperficie, ſuperiorem concaua, inferiorem deuexa: deferens maior, vbi a, minor, vbi b: Ecentricus ſimpliciter vbi c. C

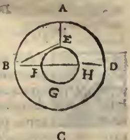

Epicyclum autem vocant paruā quandam ſphæram intra orbem ſitā, quales ſunt nodi in tabula, verum non continuam cum orbe, ſed contiguam ſolum: propter quod moueri Epicyclus poteſt in ſeipſum reuolutus: in cuius ſuperficie eſt planetę ſtella, veluti gēma in annulo. Epicyclus, vbi d e, ſtella vbi d. His igitur duobus orbibus fieri dicunt, vt planeta modo altior, modo depreſsior ſit: nam in Abſide quidem Ecētrici, & remotior à centro terræ, & ſublimior fit, præſertim ſi & in ſummo Epicyclo ſit: in Antabſide vero ꝓpinquior redditur nobis, et magis ſi in imo Epicyclo extiterit: quæ autem propinquiora, omnia & maiora apparent, quæ vero remotiora minora ſimul videntur.

De cauſis eius apparentiæ alio modo. Cap. 8.

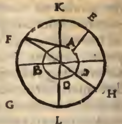
NOs autem vtranque dictarum cauſarum ꝓrſus auferimus, & planetas nunquam altiores nunquam depreſsiores re ipſa fieri aſſeueramus, videri autem propter alias cauſas, quarum vna è medio pēdet: D dico autem medium, perſpicuum illud corpus, per quod vocata rerū ſenſibilium ſpecies ad viſum venit: conſtat enim ſi tenue hoc mediū ſit, minora & remotiora videri omnia, ſi craſſum denſumq́;, maiora & propinquiora, quod in ijs patet, quæ per aquam, & vitrū, & criſtallum cernuntur: vnde & ſpecillorum, quæ ocularia vocantur, vſus compertus eſt: propter qđ, quæ partim in aqua, partim in aere ſunt (vt remi) fracta apparēt, pars enim, quæ in aqua eſt, ꝓpinquior videtur, quare nec directe illi ſuppoſita, quæ in aere eſt: vnde & res fracta iudicatur. Hæc autē cauſa, quæ è medio pendet, non ſatis perſpecta ab authoribus Ecentricorum fuiſſe videtur: nam ij non aliud medium conſiderarunt, q̄ aerem & aquam, & eiuſmodi, ac Ptolomæus, quum vidiſſet quorūdam apparentium cauſas in aerem referri non poſſe, exiſtimauit cauſam medij omnem excluſam fuiſſe. Nos autem dicimus non ſolum aerem, et aquam, et id genus eſſe medium ſpecierum, quę à ſtellis veniunt, ſed & cœlum ipſum, & cœli partes: ꝙ enim cœlum perſpicuum ſit, manifeſtum eſt ſatis, ꝙ autem et alicubi denſius, alicubi rarius, indicant ſtellę, & Lunæ corpus: ſunt igitur in orbibus partes quædam rariſsimæ tenuiſsimæq́;, per quas ſpecies tranſit nihil refracta: quædam vero denſiſsimæ, per quas nullo modo pertran

A ſit ſpecies,ſed tota retro reflectitur,quales ſunt ſtellæ: quædã porrò ſunt
mediæ,per quas partim quidem pertranſit ſpecies, partim vero reflecti-
tur,quam aliqui refractionem appellant,ea differentia refractionem ſe-
parantes à reflexione,ꝙ in reflexione non pertranſit vllo pacto ſpecies,
ſed tota reſilit retro,in refractione vero, quãquam reflexionem quandã
patiatur,at pertranſit tamen,& directe viſum mouet:igitur quæ orbium
partes refrangere ſpecies aptæ ſunt,illæ & maiora,& propinquiora red-
dere omnia ſunt idoneæ. Ergo ꝙ eiuſmodi nonnunꝗ appareant ſtellæ,
cauſa interdum in aere eſt,interdũ non in aere, ſed in cœli partibus:quę
modo craſsiores, modo tenuiores quibuſdã ſtellis ſubiciũtur:ꝓp cauſam
igitur in aere,per hyemes in ſerenitate, & per auſtros maiores reddũtur
ſtellæ,per æſtatem,& Boream minores: per partes autem orbium quo-
modo etiam idem contingat,in ſequentibus oſtendemus. Sicut autem,
ſi craſſum medium ſit,maiora & propinquiora videri facit,ita et ſi idem
multum fuerit,idem facit:quæ enim per plus denſi medij veniũt ſpecies,
illa maiora omina repræſentant:qua de cauſa in eadem aqua,quæ in ſum
mo cernuntur,minora apparent,quæ in fundo,maiora.& per duo ſpecil
la ocularia ſi quis perſpiciat altero alteri ſuperpoſito,maiora multo,& ꝓ
pinquiora videbit omnia:hac de cauſa quæcunq; ſtellarum prope Hori-
zontem ſunt, maiores,& propinquiores videntur,in medio cœli mino-
B res,& remotiores:ſpecies enim prope Horizõtem per medium craſſum
venit,& per aerem vaporibus multis plenum, qui circa terram ſemper
ſunt:ſed hoc non ſufficit,nam & è medio cœli ſpecies tandem per eoſd
vapores venit,quum iuxta terram eſt,verum illud intereſt,ꝙ prope Ho-
rizontem per plus illius aeris defertur ſpecies, è
medio cœli per minus:ſit terrã e f g h. ſphæra
vaporum circa terram a b c d: Horizon b e.
ſtella igitur prope Horizontem exiſtens videbi
tur per lineam b e, exiſtens autem in medio cœ
li per lineam a e, maior autem eſt b e,quàm a e,
per plus igitur vaporum ſpecies venit prope Ho
rizõtem: propter eandem cauſam ſtellę omnes,
quum in ſeptentrionem accedunt,minores no-
bis apparent,auſtralibus vero maiores:illæ eædē

quum in meridiem ſuccedunt,nobis quidem maiores, auſtralibus vero
minores redduntur:nobis enim prope Horizontem ſtella eſt, quũ in me
ridie verſatur,auſtralibus in medio cœli:contra vero in ſeptentrione exi
ſtens ſtella nobis in medio cœli ſit,auſtralibus prope Horizontem.ſit ter
ra a b c d,Horizon noſter f a:ſphæra vaporum circa terram e f g h:ſtel

la in ſeptentrione, vbi e, in meridie, vbi f, æquinoctialis k l. ſtella igitur C
in meridie prope Horizontem eſt nobis, & videtur per lineam f a: in ſe
ptētrione vero eſt in medio cœli, et videtur per li
neam e a, quæ minor eſt. Eadem de cauſa qui-
buſdam planetis tum maiores videri accidit, quū
in quadraturis ad Solem ſunt: quoniam ſpecies p
plus orbis tum refrangitur: de quo poſterius age-
mus. At vero & ſitus medij plurimum rem vi-
ſam euariat, quod in ſpecillis ocularibus manife-
ſtum, ac mirum eſt: ſi enim ſpecillum in medio

ponatur inter rem & oculum, multo maiorem eandem refert, ſi vero aut prope oculos, aut prope rem ſtatuatur, longe minorem reddet: inter dum vero q res maiores, & minores appareant, cauſa neq; in propinquitate & diſtantia eſt, neq; in medio, ſed in vicina ſpecie alterius lucidi, ma ius enim omne, & intenſius lucidum aut occulit, aut minora videri facit alia lucida: qua de cauſa lucentia per diem minora, per noctem maiora videntur omnia: per noctem enim tenuiores etiam radij, & iubar totum videri poteſt, quę per diem ne viſum quidem mouent propter pręſentē Solis lucem: vnde & prope Solem quum ſunt ſtellæ, aut non vidētur, aut tenuiores videntur: quod & prope Lunam etiam planetæ ſuſtinent.

Quæcunq; igitur maiora, aut minora videntur, propter aliquam harū D
cauſarum talia certe apparent, in quibus exerceri debent, quibus noſtra hæc fidem factura ſunt. ac de his determinatum in vniuerſum ſit, in alijs autem, quomodo vnumquodque fiat, ſigillatim aperiemus.

DE APLANE

De ijs, quæ circa Aplanen apparent. *Cap. 9.*

NVNC quæ circa vnumquenq; orbium apparent, & quo pacto omnia, & quibus de cauſis fiant, proſequamur, præ mittentes, quæcunq; obſeruata tradūtur: primum autem ab Aplane ordiemur, quæ planetis omnibus, & ordine & natura prior eſt, quæ omnes continet, ac vehit. Quæ igitur primi antiqui circa Aplanen cognouere, non multa certe fuerūt: præ ter enim eum motū, qui ab ortu in occaſum fit, nihil ferè aliud nouere: quippe præcipue ijs cura fuiſſe videtur, vt ſtellis nomina darent, ſtellatio nesq;, hoc eſt ſtellarum figuras, atq; earum quoque fabulas fingerēt: tum & ortus, atq; occaſus earum edocerent: & vt paucis dicamus, primi illi Poetæ magis circa ſydera, quàm Aſtronomi viſi ſunt: quam ob rem, quū

non

A non multa de eo orbe nouiſſent, exiſtimarunt etiam primum omnium
eſſe,ſupra quem nullus alius foret,illiq; vti primo deberi motum, qui ab
ortu in occaſum fit.quæ opinio vſque ad Platonis,& Ariſtotelis tempo-
ra ſeſe etiam propagauit:videbatur autem & eo quoque conſona, ꝙ pul
cherrimus omnium,& tot ſyderibus clarus ille orbis ſpectaretur, conue
nire autem primo ornatum illum,præſertim quòd non ſine fine quodã
à Dijs factus,ac primo datus à Dijs optimis videretur.quoniam enim re
motiſsimus omnium ille orbis erat,ac propter diſtantiam non commo-
de poterat virtutes ſuas huc demittere,æquum fuit,vt ſtellis pluribus abũ
daret,vt quod diſtantia demebat,ſyderum multitudo ſuppleret. Mox
vero ſtudio circa ſtellas maiore adhibito,perſpecta in Aplane quædã alia
fuere:deprehenſum enim fuit circulos,qui ab ijs ſtellis fiebant, nõ in idẽ
redire,nec veros circulos eſſe,ſed helices,& ſpiras magis, quemadmodũ
& in planetis ſpectatum fuerat prius. Mediam Pleiadum ſcripſit Thy-
mocaris ſuo tempore declinare ab æquinoctiali gr.14,m̃.30 ſeptentrio-
nem verſus. Hipparchus vero poſt Thymocarim annos Circiter 150,
eandem ſuo tempore declinare gr.15,m̃.30 retulit. Ptolemæus vero
ab Hipparcho annis ferè 260,obſeruaiſſe ſcripſit eam ſtellam gr.16,m̃.
15 declinare,quæ nunc ab æquinoctiali gr. circiter 25 diſtat. Igitur quũ
inerrantes ſtellæ perpetuo in alio,& alio latitudinis ſitu ſint,circunducã
B tur autem quotidie ab ortu in occaſum,neceſſe eſt ab ijs non veros circu
los,ſed ſpiras magis deſcribi. Ex quo & illud ſimul manifeſtũ fuit Apla
nes motum ſimplicem,& vnum non eſſe,ſed cõpoſitum è duobus: quo
rum alter in latitudinem,alter in longitudinem,more planetarum, age
retur. Vter autem illorum proprius eſſet Aplanę,non ſatis liquido ex-
preſsiſſe videntur:quum enim primo orbi deberi illum,qui in longitudi
nem fit,& ipſi exiſtimarent,primus autẽ crederetur Aplane, prima fron
te proprius videbatur,qui in longitudinem fiebat:verum alia tum para-
batur difficultas:quandoquidem non conſtabat plane,à quo alter ille da
retur,qui in latitudinem agebatur,primo exiſtente Aplane.ea igitur re
in ambiguo ab ijs relicta,quũ conſideraſſent motum,qui in latitudinem
fiebat,viderunt non ſimpliciter in latitudinem eſſe,& ad rectos angulos
cum alio,propter cauſas ſuperius,& in planetis dictas: etenim & factæ
helices intra certos terminos claudebantur,& motus ille in latus, nõ ſo-
lum in latus fiebat,ſed & in longum etiam ſimul fieri ſpectabatur:ſigna-
to enim in zodiaco certo pũcto, in quo ſtellam aliquam è non errãtibus
vnà cum Sole,aut alio planetarum annotaſſent, videbant ab eo puncto
ſtellam & latitudinem ſimul,& longitudinem quoque mutare. ſcripſe-
rat Thymocaris ſpicam ſtellam tempeſtate ſua ſitum habere ante autũ-

nale

nale æquinoctium gr.8,qui eſt Virginis gr.22.Hipparchus vero poſt ipſum eandem dixit obſeruauiſſe ante idem æquinoctium gr.6,qui eſt virginis gr.24.quam mox Ptolemæus notauit in gr.virginis 26,m̃.30. tempeſtas autem noſtra videt in libra gr.circiter 17:adeo in longitudinem ſe ſe agunt Aplanes ſtellæ. Ex quibus manifeſtum fuit earum motũ non ſimpliciter in latus fieri,ſed obliquum ad alium motum protendi. Adhæc & illud quoque cognitum fuit obliquum illum motum non in idẽ cum alio ferri,ſed in oppoſitum:ſi enim in idem fuiſſet,oportuiſſet ſpicã ſtellam non pro ſignorum ordine in longitudinem progredi,ſed contra magis:de quo & ſupra ſatis dictum à nobis fuit. Ergo quum motus hic æquinoctialem ſecaret(vtpote obliquus)quæſiuere deinceps,quibus nã in punctis eam ſecaret,& quãtum ab ea maxime declinaret,ac poſtremo quanto tempore reuolutionem totam Aplane expleret.obſeruantes igitur ſtellarum progreſſum,viderunt earum circulum mediũ ſecare æquinoctialem in æquinoctijs punctis,in quibus & Sol illam ſecat:declinare porrò ab ea,quantum & Solis tropicos,atque in ſumma per Eclipticã ꝓtendi,& eundem eſſe tramitem Solis,& Aplanes.quã rem duobus præcipue ſignis deprehẽdere,primum quidem,quia ſtellæ,quæ erant in prima quarta zodiaci ab Ariete ad Cancrũ,videbantur omnes ab æquinoctiali recedere verſus Boream: quæ vero erant in ſecunda quarta à Cancro ad Libram,omnes ad æquinoctialẽ appellere videbantur:rurſus quę in tertia erant à Libra ad Capricornum,recedere omnes ab æquinoctiali verſus auſtrum:quæ vero in vltima erant à Capricorno ad Arietẽ, omnes ad æquinoctialem accedere:qui certe zodiaci progreſſus eſt. Deinde viderunt latitudinem,& diſtantiam earum ſtellarum ab Ecliptica nunquam mutari,ſed in eodem ſemper perſiſtere. ſpicã comperit Thymocaris ab Ecliptica abeſſe per gr.2: per duos & Hipparchus vidit:per duos & Ptolemęus:quod & poſteriores quoque ſimiliter comperere.nam & Albatenius vir in Aſtronomia clarus ſtellas ab Ecliptica nihilo immutatas ab eo,quod antiqui tradiderãt,ſcripſit obſeruauiſſe:ita & Alphonſus Rex: ità & ætate noſtra ſpectatur.ergo quum non mutetur ſtellarum latitudo ab ecliptica,neceſſe eſt medium circulum Aplanes ſubalternum eſſe cũ Solis circulo. Porrò vidit Ptolemæus ab Aplane pagi gr.1:in annis 100: quare totam eius reuolutionem expleri annorum millibus 36: quam rẽtum antiquorum obſeruationibus multis,tũ proprijs diligentiſsime animaduertit.atque hæc quidem ſunt,quæ de Aplane cognita,& ſcripta vſque ad Ptolemæi tempora fuere.

Poſt Ptolemæum autem,qui circa ſydera philoſophati ſunt,alia quędam circa hunc orbem obſeruauere longe alia ab ijs,quæ Ptolemæus tradiderat:

A diderat:inter quos Albatenius annotauit Aplanes motum ſuo tempore multo velociorem, quàm ſuo Ptolemæus adinueniſſet:ſiquidem ſtellas accuratiſsime ſpeculatus vidit gr.1 peregiſſe illas non in annis centū, (vt Ptolomæus tradiderat)ſed annis circiter 66. Septentrionalem quidē, quæ eſt in fronte ſcorpij,comperit Albatenius in gr.17,m̄.50 Scorpij, quam Ptolemæus in gr.6,m̄.20 deprehenderat. Fluxere autem à Ptolemæo ad Albatenium anni circiter 749: quapropter in annis 749 per egit ſtella illa gr.11,m̄.30.manifeſtum igitur fuit multo plus obijſſe ſtellas,quàm gr.1 in annis 100,quod & noſtro etiam tempore videre manifeſtiſsime licet:ſpica enim ſtella,quæ à Ptolemæo viſa fuit in gr.26,m̄.30 virginis,nunc in libra gr.circiter 17,m̄.30 ſpectatur: quare à Ptolemæo ad hæc vſq; tempora confecit ſpica gr.circiter 21,quum tamen fluxerint anni ſolum 1395. Ex quibus alterum duorum ſtatuere ratum licet,aut Aplanes motum non vniformem,& æqualem perpetuo eſſe, ſed modo tardiorem,modo velociorem,quemadmodum & planetarum orbes ſe habent,aut Ptolemæum,& Hipparchum deceptos in ſyderum obſeruatione fuiſſe. Atqui hoc non ſolum dicere,ſed ſuſpicari quidem nefas eſſe videtur:ſi enim decepti illi ſint, equidem neſcio, quid de alijs ſperandum,quid de nobis promittendum ſit:præſertim q; nec ſatis difficile eſt haſce obſeruationes recte facere circa ſtellas. Ptolemæo vero vel facil
B limum fuit,cui non regionis æterna ſerenitas, non inſtrumenta infallacia,non experientia pluſquam humana,non ſummum ingenium,& doctrina conſummatiſsima defuere.facillimum pariter & Hipparcho,quē nunquam ſatis laudatum omnis antiquitas dixit.ſupereſt igitur vt alterum illud pro conſtanti indubitatoq; conſtituamus inæqualem eſſe, & non vniformem Aplanes orbis motum,ſed modo tardiorem,modo velociorem ſpectari,quod omnibus quidem orbibus Dij ipſi certa lege indidiſſe,ac ſtatuiſſe videntur.atq; hæc quidem ſunt,quæ circa hūc orbem apparent,atque vti vera obſeruataq; recipi à nobis debent.

De cauſis eorum,quæ in Aplane apparent. *Cap.* 10.

IAm igitur eorum,quæ circa Aplanē viſuntur,cauſæ à nobis quærendæ ſunt:ac primum quomodo fiat,vt compoſitus, duplexq; ſit illius motus:quando conſtat circulos, qui ab ea deſcribuntur, nō in idem redire. Neceſſarium igitur eſt aut vnum orbem duos motus habere per ſe poſſe,aut vnam intelligentiam duobus mouere motibus,aut duas intelligentias ineſſe vni orbi,aut ſupra Aplanen eſſe alios orbes, à quibus ea multiplicitas fiat.At certe vnum orbem duos per ſe motus habere poſſe

impoſsibile

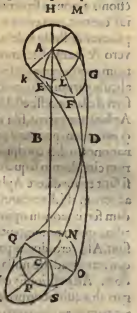
impoſsibile demonſtratum eſt in ſuppoſitis primis:ſimiliter & vnam intelligentiam duos ſufficere motus poſſe,præſertim qui & oppoſiti ſint. Duas vero intelligentias proprias vno in orbe eſſe,nemo eſt,qui dixerit: vnam autem communem,alteram propriam in vno eſſe orbe quidã auſi ſunt dicere:ij quidem,qui communem intelligentiam inducunt, quiq; defendere ſtudent Aplanen primum omnium orbem eſſe: à communi enim intelligentia dari dicunt motum,qui ab ortu in occaſum communis eſt omnibus, à ꝓpria vero dari eum, qui per zodiacum in Aplane fit. C

At vero communem illam intelligentiam poni non oportere, ſupra quidem demõſtratum eſt communibus ad omnes orbes rationibus,nũc vero & proprijs in Aplane demonſtretur. Primum quidem quia poſitis duabus illis intelligentijs nunquam illud monſtrari poteſt,quo pacto inæqualis,& multiformis ſit Aplanes motus, modo velocior, modo tardior inuentus:quandoquidem intelligentiarum illarum vtraq; ſemper æqualiter & vniformiter mouet:quare nec illarum altera,nec ambæ eã dare inæqualitatem poſſunt. Præterea ſi communis illa ponatur intelligentia,neceſſario illud ſequetur,vt illa nunquã pro natura mouere poſſit:quod inconueniens certe eſt cum in omni virtute, tum præcipue in ea,quæ æterna & diuina eſt.ſequitur autem hoc,quoniam aſsignata certa illa velocitate,qua pro natura & per ſe mouere debet,nunq̃ tamen illa mouebit,impedita ſemper ab alia,quæ in oppoſitum mouet, & circa idem operatur:vtraq; enim vnũmet orbem mouet,ſed hæc in ortum,illa in occaſum:nec quicquam refert quòd alter motus obliquus ſit: diximus enim obliquos motus rectis opponi,ſi non quatenus in latus fiunt, at quatenus in longitudinem & ipſi contraferuntur.propter hæc igitur, & ea,quę ſupra de communi intelligentia dicta ſunt,nemo(vt arbitror) ponere poteſt Aplanen orbem à duabus intelligentijs moueri. ſupereſt igitur,vt exiſtimemus alios orbes ſupra Aplanẽ exiſtere,& maiores illa, & natura priores,à quibus & alter motus,& inæqualitas illa immittatᷣ. D

Quòd vero aliqui orbes ſint,ad quos ſenſu non pertingamus, nemo mirari debet:nam & illi aut ſuas habent ſtellas non ſenſibiles nobis, aut propter habẽtes ſtellas ſunt facti.eiuſmodi autem orbes Aſtronomi omnes tum antiqui,tum recentiores ſemper recepere: quos Theophraſtus Anaſtros,hoc eſt inſtellatos appellare conſueuerat.conuenire autem ornatum illum ſtellarum primo orbi, nullam habet neceſsitatẽ, perfectio .n.eius non in illo ornatu eſt, ſed eo magis,quòd magnitudine,& virtute omnibus alijs præſtat:qui ſi non ſtellarum multitudine,at mole, magnitudineq;,& vi diſtantiam ſatis compenſat.

A *De cauſis inæqualitatis Aplanes ſecundum Aſtronomos.* *Cap. II.*

QVo autẽ modo, et quibus de cauſis ea in Aplane inæqualitas fiat, vt modo tardior, modo velocior ab occidente in orientem vertatur, magnam diu difficultatem peperit inter Aſtronomos, neq; hactenus quicquam aliud fuit, quod tantam perplexionem in eorum animis implicarit: nam neq; quomodo per ſe fieret, neq; quomodo per accidens, apparebat. per ſe quidem, quia vnus orbis vnum tantum per ſe motum, atq; eum vniformem habet (vt ſupra monſtratum eſt.) per accidẽs autem quo pacto daretur ea inæqualitas, videre quidem non poterant ꝑ cognitos hactenus motus, quanquam plures etiam ſupra Aplanen orbes poſuiſſent. ſed neq; ad Ecentricos confugere hac in re poterant: quoniã ſi in vna medietate vidiſſent ſtellas tardius ferri propter Abſidem, oportebat in alia medietate oppoſitas videre velociores propter Antabſidẽ: hoc autem non ſpectabatur. in tanta igitur ambiguitate plerique occultum quendam in ſtellis latere motum confeſſi ſunt, quaſi nuper inuentos vaticinãtes: qualis autẽ eſſet occultus ille motus, diu dubitatum fuit: donec quidam auſi ſunt dicere moueri Aplanen admirabili motu illo, quẽ alij

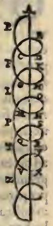

B acceſſum & receſſum, alij trepidationem appellauere. viderunt enim diuerſitatem omnẽ quæ in eo orbe apparet, demonſtrari poſſe, ſi ſupra Aplanen alium orbem ſtatuiſſent, qui motum diurnum daret: ipſa vero Aplane per ſe ita moueretur, vt puncta in ea ſub æquinoctijs conſtituta paruos deſcriberent circulos cõtrarijs ſemper lationibus: circa vero hæc æquinoctia duo alia pũcta, diſtantia gr. 4, m. 18, paruos & ipſa deſcriberent circulos, ac perfectos: Tropicus vero modo verſus vnũ æquinoctium, modo verſus aliud accederet, recederetq; perpetuo. Vt ſi æquinoctialis ſit a b c: medius circulus Aplanes Ecliptica a d c: pũcta ſectionum ſiue æquinoctia a et c: Tropicus d equidem deſcribet circulum a g f e oualem: c vero deſcribet c u t ſ. porrò ex parte e h deſcribet circulum perfectum h m l k: n vero deſignabit n q p o. Tropicus autem d modo verſus c accedet, quũ medius circulus a d c fiet, vel g d u, vel f. d t;

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMAN.

modo recedet verſus a, quum medius circulus e d ſ,vel c d a fiet.ſi igi C
tur ita moueri Aplanen ponamus, omnia demonſtrari poſſe videntur, quæ in ea apparent.primum quidem moueri in longitudinem ſtellas,deinde & inæqualiter moueri:verum in longitudinem dupliciter,vno modo ſecundum rem,alio modo per apparentiam:ſecundum rem quidem, quum totus ſemicirculus a g f deſcribetur: ſic enim ſtellæ in orientem re ipſa ferentur:per apparentiam vero,quum punctus ſectionis a verſus ſeptentrionem ſecedet:accidit enim mutari ſectionem & æquinoctium: & ſi prius erat in primo arietis fixi,nunc in vltimo piſcium erit: ſi igitur ſimul cum Sole prius erat aliqua ſtella in a, reuertens poſt annum Sol ad æquinoctialem nõ inueniet in eodem puncto ſtellam,peruenit enim ad æquinoctialem prius propter mutationem ſectionis, quæ non in primo arietis iam eſt,ſed in vltimo piſcium:quare videbitur ſtella mota fuiſſe ꝑ ſignorum ordine gra:cum non ita ſit:ſed id contigit propter anticipationem Solis,quia ad æquinoctialem rediit vno gradu prius. ꝙ ſi punctus ſectionis a non in ſeptentrionem ſed in meridiem ſecedat,contrarium huius eueniet,non enim reditus in æquinoctialem anticipabitur, ſed poſtponetur:& ſtellæ videbuntur contra ſignorum ordinem retroferri. At vero & inæqualiter moueri Aplanen accidit per paruos circulos, quoniam motus per ipſos factus alicubi multum recti,parum lateralis habet: alicubi parum recti,multum lateralis, vnde & quandoque retrogradas D
ferri ſtellas neceſſe eſt.Hoc igitur tanto motu demonſtrare ea, quæ circa Aplanen apparent,ſibi viſi ſunt:quod & eo etiam conſonum habitũ eſt, ꝙ per eadem putarunt poſſe oſtendere,quo pacto & Solis maximæ declinationes in dies corripiantur. Quoniam autem ad poſitionem paruorum circulorum ſequebatur ſtellas etiam quandoq; retrogradas fore, aũ ſi ſunt etiam dicere Aplanen modo directam, modo retrogradam agi: ac eorum alij dixere annis noningentis directam,noningentis retrogradam ferri:quorum opinio ſucceſſu ipſo ſublata eſt,quando annis iã pluribus quàm noningentis peractis nunquam tamen retroagi ſtellæ viſæ ſunt. Alij vero dixere paruos circulos annis ſeptem millibus compleri: ꝙ ſi retrogradatio nulla,quam nos viderimus facta eſt,futuram tñ quandoq;. Ad poſitionẽ vero hanc ſequitur ſtellas re ipſa non poſſe plus elõgari ab æquinoctio primi orbis,quàm ſit diameter parui circuli:per apparentiam vero aliquanto plus poſſe elongari,non multo tamen. quã rem ſuſpectam habentes poſteriores aſtronomi quædam addidere priorum opinioni:quum enim priores tantum vnum cœlum ponerẽt ſupra Aplanen,duosq; illi tantum motus darẽt,diurnum ſcilicet,et trepidationem, poſteriores vnum aliud cœlum ſuperaddidere,et alium motum in Apla-

A ne.ponũt ergo hi in primis primum mobile,à quo motus diurnus datur, qui ad nos decimus orbis eſt:deinde ſub ipſo nonum ponunt, cuius medius circulus eſt ſubalternus eclipticæ,à quo & Aplane per eclipticã mouetur,gr.1,m̃.28 in annis 200 peragens:ſub eo Aplanen ſtatuunt,quæ per ſe motu trepidationis agitatur. à nono igitur orbe fit,vt ab æquinoctio primi ſecedere poſsint ſtellæ, quanta eſt zodiaci longitudo tota,quod primi dicere non potuere.cæterum & poſteriores iſti paruos circulos aſſerũt ſeptem millibus annorum,vti primi tradiderunt,expleri. Verum enim vero ſi motum hunc Aplanes,quo pacto poſteriores aſsignant,conſideremus,videbimus paruos circulos non eſſe veros circulos,nec in idem redire,ſed magis p̄ helices quaſdam agi progreſſu anticipantes, regreſſu vero deficientes:qualis eſt a b c d e,et e f g h k,& reliqui.atque hæc ſunt,quæ hactenus de Aplane & tradita, & exiſtimata fuere.

Quòd trepidatio nulli orbi per ſe ineſſe poſsit. Cap. 12.

B OPeræpretium autem eſt de inducto trepidationis motu rationem habere:eſt enim,quomodo eſſe in ſphæris poſsit,eſt autẽ & quomodo non poſsit.per ſe enim & proprium vlli orbi eſſe hunc motũ impoſsibile eſt,ſi vera ſunt,quæ à principio recepta fuere a nobis: diximus enim vnum orbem vnum tantum motum,& eum ſimplicem per ſe habere:ſimplex autem eſt,qui ſuper duobus polis per ſe immotis in idẽ redit,omnis autem alius ſimplex & vnus non eſt,ſed compoſitus & plures motus.at certe inducta trepidatio non ſolum ſimplex nõ eſt motus, ſed vel omnium compoſitiſsimus, quippe qui è quatuor motibus conſtet: quorum vnus eſt ante,alius retro,alius dextra,alius ſiniſtra: qui nec medium circulum,nec polos per ſe immotos habet,nec circa centrum fit. Præterea ſi tali motu moueri per ſe aliquis orbis poſſet,diuerſiſsimæ quidem naturæ à reliquis eſſe eum oporteret,quod in cœleſtibus illis ſphæris inconueniens profecto eſt:omnes enim illæ in ſphæræ ſimplicitate cõuenientes,etiam in motibus,qui ſphæræ naturam inſequuntur, conuenientiam habent.quas ob cauſas inducta trepidatio per ſe nulli ineſſe orbi poteſt,per accidens autem in aliquibus inueniri non ſolum impoſsibile non eſt,ſed & neceſſarium eſſe videtur,vt oſtendemus.

Si Aplane per trepidationem mouetur, quo pacto primi dixere, quo pacto eſſe poſſit. Cap. 13. C

QVoniam autem de Aplane nihil certi hactenus compertum eſt, vtrum ſemper directa feratur, an & quandoq; retrograda p paruos circulos, nec nos quicquã affirmare quidem ea de re poſſumus, nec debemus. Verũtamen quicquid detur, quicquid ponatur, ſiue per trepidationem Aplane agatur, vt primi dixere, ſiue vti poſteriores voluere, ſiue non agatur per trepidationem, ſed ſemper directa incedat, viam quidem nos, facultatemq; pollicemur demonſtrandi vnumquodque, quomodo fiat: quod quidem præſtare ij non poſſunt, qui hactenus de Aplane ſcripſere. ſi enim forte fortuna directæ ſemper feruntur ſtellæ, (vt par eſt exiſtimare) illis nulla via relicta eſt demonſtrãdi, qũo eueniat. Sed iã ad oĩa ea, quæ ponuntur, oſtendenda accingamur incipientes ab ijs, quę primi ſcripſere: oſtendamusq;, ſi ponatur Aplane per trepidationem, & per paruos circulos in idem redeuntes moueri, quo pacto fieri poſſit. meminiſſe autem oportet eorũ, quæ à principio dicta ſunt de Circitore orbe, hoc eſt de eo, qui circunductus in latitudinem, motu proprio ſucceſſiue in oppoſita omnia mouebat. item & illud in memoriã eſt reuocandum, quod dicebamus, ſi alicui Circitori alius orbis contraferatur in latitudinem, hunc quidem contrauectum motu trepidationis agitari: quæ quoniam ſupra demonſtrata ſunt, nunc non aliter repetentur à nobis. D

Ergo ſupra Aplanen non vnum, vt primi dixere, ſed tres orbes poni neceſſe eſt. Primum mobile, Circunducentem, & Circitorem, ſub quibus ſtatuatur Aplane, quæ per ſe Circitori contraferatur in latitudinem ſuper polis Circunducentis orbis. à Primo igitur mobili motum recipiet ab oriente in occidens communem omnibus ſphæris, à Circunducente autem ſecundo, qui in latitudinem ducit, nihil recipiet, quoniam illi contrafertur æqualiter: ſimiliter nec à Circitore, quatenus & ipſe in latitudinem circunducitur: at vero ab eodem, quatenus motu proprio ſucceſſiue mouet in omnia oppoſita, motu quidem trepidationis agetur. quoniam enim Circitor in latitudinem per colurum ſuperiorem circunfertur, palã eſt, ꝙ proprio motu æquinoctia puncta maxime reſpicit, vti polos circunductionis: atq; ita in oppoſita omnia agit, vt paruos deſcribant circulos lationibus ſemper oppoſitis. quorum ſemidiameter gr. 4, m̃. 18 erit, ſi ponatur Circitor non plus poſſe mouere in vna quarta circunductionis. ſi igitur circunductionis medietas fiat in annis noningentis, eueniet quidem, quod quidam è primis dicebant, vt annis 900 directæ, 900 retrogradæ ſtellæ ferantur. ſi vero circunductionis medietas fiat in

annis

A annis tribus millibus & quingẽtis,eueniet, quod alij è primis tradidere
compleri paruos circulos annis 7000: & dimidio temporis directas,di.
midio retrogradas ſtellas agi. ſi igitur mouetur Aplane per paruos circu
los,qui perfecti ſint,& in idem redeant, vti primi dixere,ita fieri et nõ ali
ter cenſendum eſt.

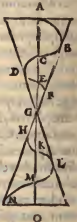
*Si Aplane mouetur per trepidationem per helices factam, vti po
ſteriores dixere, quo pacto fiat.* Cap.14.

SI vero Aplane per trepidationem quidem mouetur, ſed eo modo
quo poſteriores ſcripſere,per helices & paruos circulos nõ in idem
redeuntes,neceſſarius erit nobis alius orbis præter prædictos: non enim
in tribus,ſed in quatuor monſtrari poteſt,quomodo fiat.nihilo autẽ mu
tato ordine prædictorum trium,loco Aplanes,alius orbis Circitori ſup-
ponatur,qui(ſicuti prius de Aplane dicebatur)ipſi Circitori contrafera-
tur in latitudinem:ſub eo loco quarto ponatur Aplane, quæ per ſe mo-
ueatur in longitudinem per zodiacum,ſingulis 200 annis gr.1,m.18 per
ficiens,totam autem reuolutionem annis 49000. ſuperadditus igitur
tertius orbis contrauectus mouebitur quidem à Circitore motu trepida
tionis perfecto,ſicuti prius & Aplane dicebatur. Aplane verò orbis quar
tus,& ipſa quidem per trepidationem agetur,ſed non perfecte, neq;.n.
B parui circuli eius in idem redibunt,ſed helices magis deſcribent progreſ
ſu anticipantes,regreſſu vero deficientes:quod euenit propter proprium
Aplanes motum,qui per ſe continenter in longitudinem fit verſus oriẽ
tem,ac helices ipſas producit. Cæterum à Circitore,mediante tertio,an
te,retro, dextra, & ſiniſtra agitur per paruos circulos circa æquinoctia.
oportet autem Circitoris motum proprium velociorem eſſe, quàm pro-
prium Aplanes,ſic enim retroducere illam poteſt. Accidit autem modo
tardius,modo velocius agi Aplanen, quoniam Circitor modo in idem
cum ea,modo in oppoſitum mouet:in duabus enim quartis circũductio
nis in idem cum ipſa fertur,in duabus in oppoſitum.igitur in idem cum
vertitur,citat quidem ac velociorem illam reddit:quum vero in oppoſi-
tum,tardat,atque etiam mox retroducit,quoniam velocior eſt. Si igitur
per trepidationem mouetur Aplane, vt poſteriores exiſtimant, ita fieri
rationabiliter putandum eſt.

Si ſemper directa eſt Aplane, quomodo fiat. Cap.15.

AT vero,ſi non per paruos circulos Aplane agitur,nec vnquam re
trograda fit,ſed ſemper directa incedit,& hoc quoque iã demon
ſtrandum eſt,quomodo fiat:quod facere illi quidem non poſſunt, qui ſo.
lam

ſtam trepidationem nouere. Dupliciter autem directa eſſe Aplane poteſt, vno modo ſectionum punctis ſeu æquinoctijs ſimul mutatis, aut in ſeptentrionem, aut in meridiem, alio modo ijs nunquã mutatis, ſed ecliptica Aplanes ſemper ſub ecliptica primi orbis fixa manente. plurimum autem refert vtro modo fiat: ſi enim mutentur ſectiones, dupliciter menſurare Aplanes motum oportebit, & per longitudinem ſecundum rem, & per longitudinem ſecundum apparentiam: ſi vero non mutantur ſectiones, vno tantum modo moueri, & menſurari ſtellas in longitudine opus erit. quid autem in re ſit, non ſatis exploratũ habetur, ſicut nec vtrũ directæ ſemper ferantur ſtellæ: vtrunque tamen quomodo fieri poſſit, declarandum eſt: primum autem ſi ſectionum puncta mutantur. Ergo quæ de Circitore orbe ſuperius dicta ſunt, & hic quoque præſupponãtur. quatuor quoq; orbes illos & ad hæc demonſtranda recipimus, qui & modo recepti ſunt, quorum neq; ordo, neque numerus eſt immutãdus, vna tantum differentia in ipſis adiecta, quòd ſupra Circitor ponebatur velocior Aplanes motu, hic autem non velocior ponendus eſt, ſed tardior ſolum: ſic enim non retroducere Aplanen poterit, ſed tardare ſolum. vnde fit, vt ſtellæ, quæ priore in caſu helices illas, et circulos non in idem redeuntes deſcribebant, hic non helices, ſed flexus quoſdam, & ſinus more anguis deſignent, quales ſunt a b c, & c d e, & e f g, & reliqui. ſit ecliptica a g o, Tropicus g, æquinoctia a et o: Circitor autem moueat per quartam ſuæ circunductionis auſtralem inferiorem: mouebit ergo Aplanen circa æquinoctia, quæ maxime reſpicit motu proprio, & in longum, & in latus: in longum quidem in orientem, & in idem cum Aplane, in latus vero verſus ſeptentrionem: a igitur motu veloci deſcribet flexum a b. Rurſus agatur Circitor per aliam quartam, quæ eſt inferior ſeptentrionalis, in longum quidem mouebit, & nunc in orientem in idem cum Aplane, in latus vero verſus meridiem: quare b motu adhuc veloci deſcribet flexum b c. Porrò Circitor obeat aliam quartam, quæ eſt Septentrionalis ſuperior, in latus quidem verſus meridiem pellet, in longum vero, quantum ex ſe eſt, in oppoſitum ipſi Aplane; & ſi velocior illa foret, etiam retroduceret: at vero quoniam tardior illa eſt, non retroducit quidem, ſed tamen tardat, motu continenter in orientem facto: quare c deſcribet motu tardo flexum c d. Poſtremo Circitore acto per vltimam quartam, quæ eſt meridionalis ſuperior, d quidem in

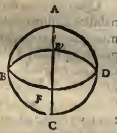
G

D.

latus

A latus ducetur ſeptentrionem verſus, in longum vero in orientem quidem, ſed motu tardo, ac fiet flexus d c, peracta vna reuolutione Circitoris: atque ita & alij deinceps fient. Flexus autem, & ſinus, qui deſcribuntur à ſtellis, latiores quidem ſunt, quo æquinoctijs ſunt proximiores, anguſtiores vero, quo Tropico propinqui magis: cuius cauſa eſt, quod Circitor per motum proprium æquinoctia maxime reſpicit, atque illic maximam latitudinem operatur: medius enim circulus Aplanes, qui modo in b, modo in d, in puncto medio, vbi Tropicus eſt, in conum deſinit. Hoc igitur pacto mota Aplane manifeſtum eſt motum eius modo tardiorem, modo velociorem reddi, velociorem quidem, quum Circitor in idem cum ea fertur, tardiorem vero, quũ in oppoſitũ: in vna igitur medietate circũductionis ſuæ Circitor velocem illam facit, in alia tardam. Atque in citante medietate primum fit motus velox, augens continenter velocitatem, vſquequo ſubalternus fiat Circitor cum Aplane, quod fit in prima quarta. mox fit motus velox, minuens continenter velocitatẽ in alia quarta, in fine cuius Circitor ſolum in latus mouet ad rectos angulos. Mox fit oppoſitio in alia medietate: & in prima quarta fit motus tardus, augens continenter tarditatem, vſquequo iterum ſubalternus cum Aplane Circitor fiat. ab inde veró fit motus tardus, minuens tarditatem in alia quarta, vſque ad finem eius, vbi rurſus Circitor ſolum in latus mouet. ſunt igitur in toto hoc motu puncta quatuor

B è regione oppoſita, vnum maximæ velocitatis, aliud maximæ tarditatis, & duo neutra. Ecliptica a c, circunductio Circitoris b e d f, maxima velocitas, vbi e, maxima tarditas vbi f, puncta neutra b d. ſi igitur directæ ſemper feruntur ſtellæ, mutantur autem ſectiones, & æquinoctia, hoc certe pacto fieri putandum eſt.

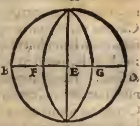

At vero ſi non mutantur ſectiones, nec latitudo circa æquinoctia, ſed per Eclipticam quaſi fixam Aplane ſolum in longitudinem fertur, neceſſarium quidem eſt nobis prædictis quatuor orbibus duos alios addere ſupra Aplanen, ſi eius inæqualitatem monſtrare volumus.

Ergo nihil mutato prædicto ordine Circunducentis, Circitoris, & Contrauecti, ſub Contrauecto hoc ponimus alium orbem, qui ab ipſo Contrauecto circunferatur in latitudinem, ſed ita, vt quantum Circitor circunducitur in vnam partem, tantum hic nouus orbis in oppoſitam à Contrauecto trahatur: propter quod placet & orbem hunc Anticircitorem vocare. His ita ordinatis contingit quidem proprios

motus

motus Circitoris Anticircitoriſque in latitudine ſemper contraponi,in C
longitudine vero conuenire ſemper,& modo vtrunq; ab orieute in occi
dentem mouere,modo econtra vtrunque aboccidente in orientem pel
lere.ęquales igitur et pares ſi velocitate per ſe
ponantur,fiet quidem vt Aplane in latus neque in hanc,neque in illam mutari partē poſſit,contranitentibus inuicē illis duobus æqui potentibus:in lōgitudine vero modo ab vtro que ſimul citabitur,modo ab vtroque retardabitur ſimul.ſit ecliptica a e c: Circitor & Anticircitor cum eā ſubalterni, & vterq; moueat verſus a: deinde Circitor in f circunducatur, Anticircitor in g: circulus Circitoris

ſit a f c, Anticircitoris vero a g c. palam ꝙ alter alteri opponetur, ne aut in hanc,aut in illam agatur partem.ſimiliter et ſi Circitor in b ducatur, anticircitor in d. Verum ſub hoc,quem Anticircitorē vocauimus, oportet & ſuum contraueƈtum in latitudine,collocare: alioqui & Aplane cum ipſo circunduci poterit in latitudinē.ſub his omnibus ſi ipſa con ſtituatur per ſe motum habens in longitudinem per eclipticam, fiet quidem,vt ſeƈtionibus nihil mutatis ipſa modo citetur à Circitoribus,modo tardetur:citetur quidem quum in idem vterque Circitor & anticirci tor mouent,tardetur vero,quum vterq; in oppoſitum contraferuntur. D

Quærat autem fortaſſe aliquis è prædiƈtis modis omnibus,quis rationabilior exiſtimandus ſit,quo Aplanen moueri putemus. Ad quos dici mus(quantum quidem nobis videtur)rationabilius eſſe nunquam retro gradas agi ſtellas Aplanes exiſtimare: quare nec moueri per trepidationem,nec eo modo,quo primi tradidere,nec quo poſteriores. quoniam à Metonis & Eudoxi temporibus vſque ad Hipparchum,& Ptolemæū, & ab his vſque ad Albatenium,& Alphonſum,ac demum vſque ad hæc tempora nemo eſt,qui non direƈta ſemper ſydera viderit atq; audiuerit: quare veriſimilius exiſtimandum eſt direƈtam ſemper Aplanen ferri: di reƈtam autem non per flexus,& ſinus illos,qui diƈti ſunt, ſed nulla mutatione circa ſeƈtiones faƈta ſubalternam ſemper eclipticæ primi orbis ꝑ cedere.cui rei ſatis ea conſonant,quæ Ptolemæus ſcribit, quum inueſtigat,an latitudo inerrantium ſtellarum ab ecliptica Solis mutetur: quòd enim non mutetur,inter alia & hoc ſignum ponit, ꝙ ſtellæ ad æquinoƈtialem comparatæ ita progrediuntur,vt proceſſus eclipticæ deſignetur ad æquinoƈtialem:in tanta enim & tanta amotione ab æquinoƈtijs eam proportionem ſeruare ſcribit ad æquinoƈtialem, quam & ipſa ecliptica

A in eadem amotione reddit. videtur oſtendere hoc non mutari ſectiones Aplanes in latitudine,nec fieri aut vllos paruos circulos,aut vllos flexus, vel ſinus: ſi enim fierent,vtique proportionem eclipticæ ad æquinoctialem non ſeruarent Aplanes ſtellæ.

Quantus ſit Aplanes motus. *Cap.16.*

SVppoſito igitur hoc pacto moueri Aplanen, donec ꝓbabiliora ſeſe offerant,reliquum eſſe videtur & illud demum oſtendere, quantus ſit eius motus,& quantum ipſa recipiat à Circitore,quantumq; amittat: & qualis ſit Circitoris ipſius motus:& quomodo obſeruata de tempore in tempus correſpondeant ijs,quæ dicemus.

In primis autem dicamus,quę obſeruata ſunt,ſi non omnia,at ſaltem præcipua,& fide digna,& ad noſtrum hoc inſtitutum pertinentia. Primum igitur illud certum eſſe debet per id tempus, quod inter Hipparchum & Ptolemæum interfuit,ſtellas Aplanes motas fuiſſe tardo motu ita,vt non plus peregerint in annis centũ,quàm gr.1,vt recte Ptolemæus animaduertit:neque enim deceptos in obſeruationibus tantos Aſtronomos audendum eſt dicere. Deinde & illud etiamnum clarum eſt à Ptolemæo ad Albateniũ vſq; auctum fuiſſe earum ſtellarum motũ:quod Albatenij obſeruationes ſuperius aſsignatæ demonſtrãt.mox vero ab Alba-
B tenij temporibus vſque ad noſtra motum quidem velocẽ fuiſſe dicimus, ſed continenter minuentem velocitatem: quod paulopoſt apparebit ex obſeruatis. Exiſtimamus igitur proprium motum Aplanes per ſe talem eſſe,vt gr.1 in annis 100 perficiat,verum à Circitore modo velociorem,modo tardiorem reddi:in eo autem tempore,quod fuit ab Hipparcho ad Ptolemæum,verſatum fuiſſe Aplanen circa medium motum ac proprium: à Ptolemęo autem ad Albatenium motum dicimus factum fuiſſe velocem augentem:ab Albatenio vero motum fuiſſe velocem minuentem,in quo & nunc ſummus:mox fiet motus tardus augens primo tarditatem,ac deinde tardus minuens tarditatem. Videtur igitur mihi tum forte medius ac proprius in Aplane motus fuiſſe,quum filius Dei CHRISTVS in lucem venit,ante quem Hipparchus fuit annis circiter 142,Ptolemæus vero poſt,annis fere 143:quantum enim deficiebat motus à medio,Hipparchi tempore,tantum excedebat Ptolemæi tempeſtate.quam ob cauſam menſurans ille motum, redactis defectu & exceſſu ad mediũ,vidit in annis 100 ab Aplane confici gr.1. ſi igit à CHRISTI Natali medium motum Aplanes auſpicemur, certum erit motum velocem augentem,qui ab inde ſubſecutus eſt,duraſſe per noningentos annos ad Albateniũ vſq;,& non vltra:q.n.vſq; ad ipſum motus factus fue-

rit velox obſeruationes eius demonſtrant:quòd vero & ab eo mox cępe C
rit velocitas minui,ex ſequentibus apparebit. à CHRISTO autem ad ip
ſum anni fuere 900:à CHRISTO enim ad Ptolemæum anni fluxere
143, à Ptolemæo autẽ ad Albateniũ anni 755,quare 900 à CHRISTO
ad Albatenium.ex quo conijcimus inæqualitatem Aplanes procedere
de 900 in 900 annos,totam autem reuolutionem confici annorum tri
bus millibus ſexcentis: ita vt in primis 900 annis fiat motus velox au-
gens,in alijs 900 motus velox minuens,in alijs vero 900 motus tardus
augens,ac poſtremo in vltimis 900 fiat motus tardus minuens. inter ve-
locem autem & tardum motum eſt medius,qui & Aplane proprius eſt:
inæqualitas autem datur à Circitore,qui modo citat,modo tardat (vt di
ctum eſt.)In Natali ergo Domini mouebat Circitor à puncto neutro,
hoc eſt eo puncto,qui eſt inter quartam iuuantem & cõtrariam, in quo
ſolum in latus mouet:quare & Aplane motu proprio agebatur, quo gr.
1 peragit in annis 100.mox per primam quartam iuuantem, quę eſt me-
ridionalis inferior,cępit Circitor citare Aplanen, ac ſupra medium mo-
tum dare velocem augentem vſque ad Albatenium per annos 900, in fi
ne cuius quartæ ſubalterno exiſtente Circitore cum Aplane in medieta
te iuuante velociſsimus ac ſummus motus fit.mox per ſecundam quar-
tam iuuantem,quæ eſt inferior ſeptentrionalis, factus fuit motus velox
quidem,ſed minuens continenter,in quo & nunc ſumus, erimusq; per D
annos adhuc 265:à quo rurſus medius motus redibit.

Quantum vero addat Circitor ſupra medium motum in vna quarta
Circunductionis annorum 900,poſſumus rationabiliter ex obſeruatis
excipere.à Ptolemæo enim ad Albatenium conſtat motas fuiſſe ſtellas
gr. 11,m̃.30:(vt ſupra diximus)à Chriſto aũt ad Ptolemæum pegerũt gr.1,
m̃.fere 30:qui ad ſummum ſunt gr.13,peracti in annis 900. ſi igitur per ſe
Aplane gr.1 perficit in annis 100,certum erit in his 900 annis ſtellas per
ſe & motu proprio gr.9 confeciſſe ex illis 13.Relinquitur ergo gr.4 addi
tos à Circitore fuiſſe in vna quarta annorum 900, quare & tantum per
ſe ipſum Circitorem mouere in quarta vna.quòd ſi gr. illi ſuperadditi à
Circitore diuidantur per annos 900,ita vt motus ſupra medium conti-
nenter à non gradu augeatur vſque ad gr.4,videbimus in primo cente-
nario addi m̃.5,ſec.20:in ſecundo mi.10,ſec.40:in tertio mi.16: in quarto
mi.21,ſec.20:in quinto mi.26,ſec.40:in ſexto mi.32:in ſeptimo mi.37, ſec.
20:in octauo mi.42,ſec.40:in nono mi.48.quæ omnia mi. & ſec. ſimul ſi
componamus,reſultabunt gr.4, qui additi gr.9 medij motus conficient
gr.13,quos ſtellæ à Chriſto ad Albatenium peregere.videns autem Alba
tenius à Ptolomæi temporibus vſque ad ſua ſtellas perfeciſſe gr.11,mi.30,
dixit

A dixit non in annis 100 gr.1 ab Aplane peragi,ſed in annis circiter 66: ſic enim comperiebat diuiſis illis gr.11, mi.30 per annos 755. Nec Ptolemæus igitur,nec Albatenius in obſeruationibus decepti ſunt, ſed in eo magis vterque, quòd id perpetuum putarunt,quod in parte & certo tempore viderant:atqui nõ ita futurum erat,nã nec quale ſuo tempore Ptolemæus inuenit, annis ſequẽtibus tale fuit,nec quale Albatenius, quum inæqualitas motus Aplanes non dũ manifeſta illis foret.

gr.	m.	ſec.
0	5	20
	10	40
	16	
	21	20
	26	40
	32	
	37	20
	42	40
	48	
4	0	0

Poſt Albatenium autem motus ſecutus eſt velox minuens Circitore à ſecunda quarta iuuantium præbente motum.in primo igitur centenario poſt ipſum addita ſtellis fuere mi. 48: in ſecundo mi.42,ſec.40:in tertio mi.37, ſec.20:in quarto mi.32: in quinto mi.26,ſec.40:in ſexto mi.21,ſec.20:in ſeptimo addentur mi.16:in octauo mi.10,ſec.40:in nono mi.5,ſec.20. Huic autem rationi & ea quoq; reſpondent,quæ ſucceſsiuis temporibus ſunt obſeruata poſt Albatenium. Alphonſus.n.Rex,qui anno à Chriſto 1251 ſtellas digeſsit, poſt Albate-
B nium annis circiter 350,annotauit inter alias Spicam ſtellam in libra gr. 13,mi.50,quæ ab Albatenio reperta fuerat in gr.8.peregit igitur ſpica in annis 350 gr.5,mi.54:ac tantundem quoque peregiſſe per aſsignatam rationem debere videtur:nam in primo huius quartæ poſt Albatenium cẽtenario diximus addi motui medio m.48:in ſecundo mi. 42, ſec.40: in tertio mi.32,ſec.20:in ſequentibus 50 annis mi.ferè 16:quæ omnia ſimul conflant gr.2,mi.19: quibus ſi addas medium motum, qui ſunt gr.3, mi. 30,fient omnino gr.5,mi.49.quare ratio hæc obſeruatis recte reſpondet. Poſt Alphõſum quoq; omnia prædictæ rationi congruunt: accepimus enim Abranium zacutum,qui perpetuas ephæmeridas cõdidit,eandem Spicam comperiſſe annis poſt Alphonſum 216 in libra gr.17,mi.fere 10: quam & nos annis poſt Zacutum 69 inuenimus in libra gr.17,mi.fere 47. ab Alphonſo autem ad hoc tempus fluxere anni 280,in quibus ſpica à gr.13,m.50 repertis ab Alphõſo ꝑgreſſa eſt ad gr. 17,mi.fere 47,qui ſunt gr.3,mi.57:ac tantundẽ quoq; è noſtra rõne pactũ fuiſſe oportet,ſiquidẽ eo in tpe annorum 280 motus medij facti ſunt gr.

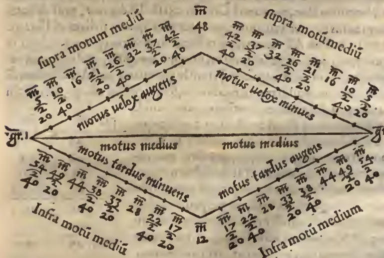
gr.	m.	ſec.
	48	
	42	40
	32	20
	16	
2	19	0
3	30	
5	49	0

2,m̄.48:additi vero à Circitore fuere primum in 50 continuis m̄.fere 13:in ſequenti centenario,qui eſt quintus huius quartæ,addita fuere m̄.26:in alio cẽtenario, q eſt ſextus,addita ſunt m.21,ſec.20: i reliqs annis 30 m̄. circiter 8: q̄ omnia in ſumma ſunt gr.3,m̄.57,quæ peracta fuere in annis 280.ex quibus patet & obſeruata conueni re rationi huic,& motum poſt Albateniũ C

gr.	m̄.	ſec.
2	48	
	13	
	26	46
	21	20
	8	
3	57	0

procedere minuendo velocitatem,& annis noſtris tendere verſus tardũ: nunc enim debent ſtellæ in annis 100 peragere gr.1,m̄.circiter 16. Placuit autem totam inæqualitatis Aplanes reuolutionem per hanc ſubſcriptionem deſignare,quam diuiſimus in quartas quatuor, quamlibet autem quartam in annos 900,annotantes quid in vnoquoque centenario addatur ſupra mediũ motum,& quid mox ab eo dematur.In prima igitur quarta eſt motus velox augens,qui ſupra medium motum addit ſingulo centenario mi.& ſec.deſcripta in ſecunda quarta eſt motus velox

D

minuens velocitatem,addens & ipſe ſupra medium in quolibet centenario mi.& ſec.deſcripta.in tertia vero eſt motus tardus infra mediũ motum,

A tũ,& in primo centenario demunt̃ mi.5,ſec.20:quare Aplane in eo cẽte nario nõ plus peragit q̃ m.54.ſec.40,& ita deinceps de alijs.in vltima aũt quarta eſt motus tardus minuens tarditatem.tota igitur reuolutio huius inæqualitatis annis tribus millibus & ſexcentis expletur.

De ordine orbium ſeruientium Aplanæ. *Cap.17.*

DE ijs autem orbibus,qui quodammodo famulantur Aplanę,quoniam nondum omnia dicta ſunt,dignum erit poſtremo exponere,quo pacto ſeſe habeant omnes,& quanto tempore quiſque circunferatur.Omnium autem(vt diximus)primus & ſupremus eſt ille,quem alij primum mobile vocant,qui tanta celeritate conuertitur, vt horis 24 ab ortu per occaſum ad idem rediens circunferatur, reliquos omnes,qui intra continentur,ſecum vehens.eſt autem motus eius per æquinoctialem circulum ſimpliciſsimus,immutabilis,& æternus,niſi quum eius conditor aliter forte volet.Sub eo eſt,quem Circũducẽtem appellauimus,qui per colurum ſuperiorem à ſeptentrione in meridiem annis tribus millibus & ſexcentis in latitudinem circumagitur & ipſe ſecum vehens omnes,qui ſubſunt orbes,niſi quantum aliqui contrauecti impediant. quoniam autem hic à primo vehitur in longitudinem,palam ꝙ medij circuli vtriuſq; ſeſe inuicem ad rectos angulos ſecant.igitur quum duplici aga

B tur motu,altero in latitudinem per ſe,altero in longitudinem per accidens,tardiſsimus autem ſit,qui in latus eſt,velociſsimus qui in longum, fit quidem,vt quæ puncta raptu velociſsima ſint,per ſe ſint tardiſsima, quæ vero per ſe velociſsima,raptu tardiſsima fiant:alterius enim poli in medio circulo alterius ſunt:tardiſsimi autem ſemper poli ſunt,velociſsimus medius circulus.quo tandem fieri neceſſe eſt, vt tardiſsimus quiſq; punctus velociſsimus olim fiat,& velociſsimus quiſque,tardiſsimus.

Tertius autem orbis eſt,quem diximus Circitorem,cuius medius circulus ſubalternus eſt inferiori coluro æquinoctiorum,cæterum in latitudinem circunducitur à prædicto annis 3600,per ſe vero in oppoſita omnia mouens,ac gr.4 peragens in vna quarta circunductionis. agitur autẽ hic tribus motibus,qui ſeſe omnes ad rectos angulos inuicem ſecant, & in eo expleti ſunt tres illi principaliſsimi motus, qui in natura ſphærarũ per ſe eſſe poſſunt . omnis quoque velociſsimus in eo punctus, tardiſſimus olim fiet,& tardiſsimus quiſque,velociſsimus , ita prouidentibus Dijs,vt virtutes cœlorum omnes vndique, & ad partem omnem impartiantur.quartus orbis eſt Contrauectus Circitori, & Circunducenti in latitudinem,qui per Colurum ſuperiorem duplo velocior Circunducẽte à meridie fertur in ſeptẽtrionem:ſub quo eſt quintus Anticircitor appellatus,

pellatus, qui à prædicto in latitudinem circunducitur in oppoſitam ſem per Circitori partem ac proportionalem: vnde fit, vt proprio motu ſemper opponatur Circitori in latitudine, in longitudine vero ſemper conueniat, & in idem pellat. ergo hic ſi in latitudinem duci debet tantum in vnam partem, quantum Circitor in aliam, oportet cõtraueƈtum quartum duplo velociorem eſſe Circunducente ſecundo, & Circitore, quatenus in latitudinem agitur etiam ipſe: verum motibus proprijs æquales ſunt Circitor & Anticircitor iſte. ſub Anticircitore oportet & ſuum Cõtraueƈtum ſtatui illi æqualem, aut inſenſibiliter cædentem, alioqui continget & Aplanen ſimul in latitudinem circunduci, quod quidem non apparet: aut, ſi forte contingit, inſenſibiliter quidem accidit, & poſt longa ſecula. Poſtremo ſub his omnibus eſt Aplane orbis tot luminibus clarus, & laƈteo diſtinƈtus circulo, quæ per ſe gr. 1 in annis 100 obit, totã autem reuolutionem annorum millibus trigintaſex, modo tardior, modo velocior: medius autem circulus eius per eclipticam Solis protẽditur, quem ſitum per ſe, & per naturam habere non eſt cenſendum: quoniam (vt ſupra diximus) qui in natura ſphærarum per ſe ſunt motus, omnes ſe ſe ſecant ad reƈtos angulos. quapropter credendum eſt Aplanes circulũ non eodem in ſitu manere ſemper, ſed & ipſum in latitudinem duci aut à Contraueƈto vltimo, qui non omnino æqualis ſit Anticircitori, aut à Circunducente primo, qui Contraueƈtum quartum orbem ſuperet pauxillo aliquo: vnde nec circunduƈtio Aplanes in latitudinem depræhendi, niſi poſt longa annorum curricula poteſt. Inæqualitatis autem Aplanes reuolutio annis 3600 expletur, vt diƈtum eſt. Ac de Aplane haƈtenus, & quæ circa ipſam appareant, & quibus de cauſis fiant, probabiliter diƈtum ſit.

DE SATVRNO.

De ijs, quæ circa Saturnum apparent. *Cap. 18.*

NVNC ad eos orbes deſcendamus, in quibus vocati planetæ in circulis eorum medijs circunferuntur, ſoli ipſi ſpeƈtabiles & inſignes in ſphæris ſuis. Ordiemur autẽ à Saturno, qui ab Aplane ſtatim ſequitur, præmittentes in primis, quæcunq; circa ipſum apparent. Quòd igitur & ipſe diebus ſingulis ab ortu in occaſum vertatur à primo mobili, tum & ꝙ proprium ipſe motum habeat huic obliquum atq; oppoſitum, diƈtum eſt in vniuerſum prius, nunc propria magis recenſeamus. videtur igitur ꝓpriũ

ille

A ille motum annis ferè 30 explere, tardiſsime quidem oĩum aliorum: quę cã facit, vt citiſsime oĩum in occaſum ducatur, ꝙ quàm minimum primo contraferatur. Aequinoctialem autem non ſecat eiſdem in punctis, in quibus Aplane & Sol, ſed in alijs: quare neq; ſubalternus cum ecliptica fertur, ſed & illã quoq; ſecat. ſectiones eclipticæ (nam illæ maxime conſiderãtur in planetis) altera in cancro traditur, altera in capricorno, variabiles ſingulis centum annis gr. 1.

Medius motus circutionis.

Gr.	m̃.	ſe.	ter.	quar.	q̃n.	ſex.	
0	0	5	1	23	48	42	hor.
0	2	0	33	34	28	51	dies
1	0	16	41	44	25	30	mẽſ.

Circuitio tota
Annis 29, Diebus 162, ho. 12.

Sunt præterea in eius motu inæqualitates non paucæ, tum in longitudine, tum in latitudine: atque in primis illa, quæ & in Aplane dicta eſt, quòd in vna medietate circuitionis ſuæ tardior, in alia velocior ſpectatur. quippe in ea medietate, quæ eſt à virgine ad piſces per ſagittarium, aliquanto tardior incedit: in ea vero, quæ à piſcibus eſt ad Virginem per Geminos, velocior properat: punctus autem maximæ tarditatis nunc in Sagittario traditur gr. 13, maximæ vero velocitatis in geminis, variabiles quidem & ipſi, vti & ſectiones.

Prçter hanc autem inæqualitatem eſt & alia etiam, cuius periodus an
B nis pene ſingulis pauloplus iteratur, nõ magis quidem in vna medietate quàm in alia, ſed ſucceſsiue in omni parte. eſt autem hæc, quòd planeta modo directus & velox, modo tardus tantũ, modo ſtans, modo etiam retrogradus ſpectari ſolet: per quam inęqualitatem certa periodo atq; ordine continenter pergit. reuolutiones autem huius inęqualitatis 57 obſeruantur in annis 59, die 1, horis ferè 18 fieri, quas ſi inter ſe compares, id etiam mirum habent, quòd vna non eſt æqualis alteri nec tota, nec earum partes, nam nec velocitates æquales ſunt, nec ſtatus, nec retrogradationes.

Medius motus inæqualitatis.

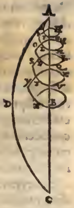
gr.	m̃.	ſec.	ter.	qua.	quin.	ſex.	
0	2	22	49	19	14	19	hore.
0	57	15	27	23	27	20	dies.
18	33	51	50	51	50	0	mẽſ.

Tota reuolutio inæqualitatis
Diebus 378, hora 1, mi. 30.

Illud porrò in hac inæqualitate magnopere admirandum eſt, ꝙ tum velociſsimus directiſsimusq; planeta cernitur, quum Soli cõiunctus eſt, tardiſsimus vero, & maxime retrogradus, quum oppoſitus è regione fit Soli. atque hæc quidem in longitudine apparent.

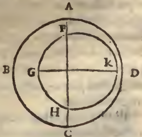
At vero & in latitudine ſua quoque inæqualitas inuenitur, nam planeta,

neta, vbi à ſectióibus eclipticæ digreſſus eſt, in eo quidem ſpatio, quod eſt à ſectione ad pũctum medium, & à puncto medio ad aliam ſectionem, diuerſimode quidem, & valde inæqualiter ad eclipticam ſeſe habet: nam modo ad ipſam accedit, non quidem vt tangat, modo ab ea recedit: accedit autem directus, & velox, ac Soli coniunctus, recedit vero tardus, retrogradus, & Soli oppoſitus. quem motum ſi recte conſideremus, videbimus per helices quaſdam fieri progreſſu quidem anticipantes, regreſſu vero deficientes, minimas item prope ſectiones, maximas circa punctum medium. vt ſi ecliptica ſit a d c, medius circulus Saturni a b c, prima helix erit a e f g h, minima omnium, quæ à ſectione vſque ad punctum mediũ ſunt: ſecunda erit h k l m n, maior quidem priore, reliquis vero minor, & ita de alijs. per has igitur actus planeta, ad Eclipticam quidem accedit directus, & velox: ac velociſsimus in e, & k, & o, ac Soli coniunctus: recedit autem tardus, & retrogradus: maxime autem retrogradus, & Soli oppoſitus in g, & m, & q. C

De cauſis apparentium ſecundum alios. *Cap. 19.* D

ASTronomi igitur ſuppoſitis ijs, quæ ſupra ſecundum eorum placita declarauimus, prædicta omnia demonſtrant partim quidem per Ecentricum, partim per Epicyclum: quòd enim in vna medietate tardior, in alia velocior planeta feratur, Ecentrico aſcribunt: faciunt enim orbem, in quo ſtella ipſa defertur, Ecentricũ, quare in ea medietate, in qua eſt abſis, tardiorem planetam incedere, in qua vero Antabſis, velociorem agi, in hac enim arcus, per quem tranſit minor eſt, in illa maior. ſi enim totus zodiacus diuidatur in duas medietates in a d c, & c b a, Ecentricus autem ſit f g h k, manifeſtum eſt, quòd planeta tranſiturus medietatem zodiaci a d c, tranſibit quidem per arcum f k h: trãſiturus autem alterã zodiaci medietatem c b a, tranſibit per arcum h g f: at multo maior eſt f k h, in qua eſt abſis, q̃ h g f, in qua eſt Antabſis: plus igitur

A tur moræ trahet in medietate,in qua eſt abſis,quàm in alia. ſecundã autem inæqualitatem directionis,ſtatus,& retrogradationis epicyclo donant,qui in medio circulo Ecentrici reuolutus,ac planetam infixum gerẽs ſuperna parte verſus ortum,inferna verſus occaſum vertitur:quo fieri dicunt,vt planeta delatus ab Epicyclo modo in idem cum Ecentrico, modo in oppoſitum agatur,in idem quidem,quum ſuperna in parte eſt, in oppoſitum quum in inferna:quare & velocem planetam fieri, quum in idem cum Ecentrico fertur,tardum vero,ſtantem,& retrogradũ reddi,quum in oppoſitum retrahitur,retro enim ab Epicyclo ducitur, qui ecẽtrico velocior eſt:Circa Abſidẽ vero tardiora fieri omnia,circa antabſidem velociora:vnde accidit reuolutiões huius inęqualitatis nõ ęquales eſſe inter ſe,Plurimum enim intereſt,in qua medietate fiant, in velociori ne,an tardiori:ea vero proportione ad Solem,planetam moueri, vt tum ſit in ſummo Epicyclo,quum coniunctus eſt Soli,in imo vero, quũ oppoſitus,quare hic maxime retrogradum,illic maxime directum eſſe.

Eam vero inæqualitatem,quæ in latitudine apparet,Epicyclo rurſus aſcribunt,cui duos motus dant,præter eum,quo vehitur ab ecentrico,alterum in longitudinem,alterum in latitudinẽ:ſignato enim medio circulo Epicycli,item centro eius,centrum dicunt ſemper per ecentrici circulum ferri,medium autem circulum epicycli non ſemper per ecentrici B circulum ſubalternum verti,ſed diuerſimode agi:ſiquidem centro Epicycli in ſectione exiſtente medius circulus eius ſemper eclipticæ ſubalternus eſt,& quaſi ſupinus,verum vbi centrum à ſectione digredi incipit, nõ amplius ſupinus,& eclypticæ ſubalternus fertur medius circulus. Epicycli,ſed inclinatur ſummo eius verſus eclypticam,imo verſus oppoſitã partem flectente:quæ inclinatio maior & maior continenter fit, donec centrum perueniat ad punctum medium,in quo maxima ea fit, non tamen vt eclypticam vnquam attingat:abinde vero reſupinari quodãmodo,ac ſenſim erigi incipit medius Epicycli circulus,donec in aliã ſectionem perueniat,in qua rurſus ſupinus,ac eclypticę ſubalternus reddatur. ſic igitur moto Epicyclo fieri dicunt,vt ſtella modo ad eclypticam accedat,modo ab ea abſcedat:accedat autem directa,& velox,quoniã ſuperna pars,quæ inclinatur,& in qua eſt planeta,ad eclypticam accedit, recedat autem retrograda,quoniam tunc eſt in ima Epicycli parte. Quòd igitur ita fiat,aſtronomi omnes dicunt,quo autem modo fiat, & à quo tot motus Epicyclo dentur,nemo oſtendit:de qua re poſterius inquiremus.

De cauſis apparentium per noſtra principia. *Cap.* 20.

TEntandum eſt autem aliter prædictorum cauſas per noſtra princi

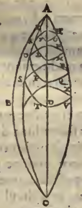
pia demonſtrare,ac primum quod in vna medietate tardior, in alia velocior planeta agitur,cauſam ipſi non Ecentrico, ſed Circitori orbi damus:habet.n.Saturnus Circitorem ſuum,quéadmodum & Aplane,Dijs ita diſponentibus,vt orbes & in longitudinẽ, & in latitudinem diuerſimode moueri poſſent. Quoniam aũt omnis Circitor in latitudinem quidem circunducitur,proprio aũt motu in oppoſita omnia mouet, palam ꝙ & hæc omnia circa Saturni Circitorem contingunt, verũ in latitudinẽ circunductio par eſt circuitioni Saturni,hoc eſt annis 29,diebus 162, horis 12 fit:proprius autem Circitoris motus tardior Saturni motu eſt. Quoniam autem & modo in idẽ cum Saturno, modo in oppoſitum fertur Circitor,inde quidẽ fit,vt modo planetã citet,modo ẽt retardet, nõ nunq̃ autem retroducat,quoniam tardior Saturno eſt.ea autem Circitoris huius ad planetam ꝓportio eſt hoc noſtro tempore, vt tum ſubalternus cum eo Circitor ſit in medietate contraria,quum planeta in gr.13 ſagittarij peruenit,ſubalternus vero fiat in medietate iuuante, quum planeta in gr.13 geminorum perductus eſt:quare hic eſt pũctus maximæ velocitatis,illic maximæ tarditatis,quæ puncta alij abſidem,et antabſidem vocant:vbi enim eſt maxima tarditas,illic maximam putant à centro diſtantiam eſſe,vbi vero maxima velocitas,illic maximã centro propinquitatem exiſtimant. Nos aũt tarditatem,& velocitatem non à diſtantia, & ꝓpinquitate,ſed à Circitore dari arbitramur,quum ſubalternus planetæ ſit modo in contraria,modo in iuuante medietate.

Secundam autem inæqualitatem directionis,ſtatus,& retrogradationis non aſsignamus Epicyclo,ſed alteri Circitori:duos enim Circitores habent planetæ omnes,qui retrogradationem nouere,à quibus prędictę duæ inæqualitates contingunt,communes planetis illis.

Ergo quum prior Circitor in latitudinem circunducatur per pũcta media,ſectionesq́; ipſas reſpiciat vti polos circunductionis,tum ſecũdus hic Circitor per ſectiones in latitudinem circumfertur,puncta autem media reſpicit vti circunductionis polos:quare hic puncta media maxime in oppoſita per ſe mouet,ille ſectiones:eſt autem ſecundus hic tum circunductione,tum & proprio motu multo velocior Saturno, ſiquidem diebus 378,hora 1,m̃.30 circunducitur in latitudinem,proprio autem motu retroducere Saturnum poteſt. Quoniam igitur & hic more Circitorũ in vna medietate circunductionis in idem agitur cum planeta, in alia in oppoſitum,manifeſtum eſt,ꝙ & ipſe modo planetam citat,modo retardat:nec retardat ſolum,ſed ſucceſsiue mox ſiſtit, mox etiam retroducit: in contraria enim medietate ſi Circitor velocior planeta ſit,primũ quidem tardat ſolum,à principio ſcilicet primæ quartæ contrariæ, quũ adhuc

A huc parua eſt oppoſitio,& anguli maiores,motusq; multum lateralis,pa rum recti habet:procedente vero motu,& creſcente oppoſitione continenter,ad acutiores angulos peruenitur ad certũ pũctum,in quo vectio, & planetæ motus æquantur:ac tum planeta ſiſtitur.mox creſcẽte adhuc oppoſitione,& ſuperante vectione retroductio planetæ fit:quæ cõtinue maior,& maior fit,donec ad ſubalternationem ſit ventũ:in qua & oppoſitio tota recta eſt,& maxima retroductio.abinde vero cõminuitur rurſus oppoſitio,ac rurſus ad alium punctũ conſiſtẽtiæ deuenitur,ac poſtremo ad motũ ſolum tardũ.oĩa igitur hęc poteſt in Saturnũ facere ſecũdus Circitor,qm̃ illo velocior eſt. Non ſunt autem reuolutiones huius inęqualitatis inter ſe æquales,neq; totæ,neq; earum partes,quoniam multũ refert,in qua medietate contingant,an in ea,in qua ratione alterius Circitoris tardior planeta erat,an in qua velocior,præſertim circa pũcta maximæ tarditatis,& velocitatis: propter quæ inæquales redduntur reuolutiones ſecundæ huius inæqualitatis, verum per accidens hoc eſt: per ſe enim æquales omnes ſunt,& ſi menſurentur per motum medium Circitoris primi.

Quòd autem in cõiunctione cum Sole velociſsimus ſit planeta, in oppoſitiõe tardiſsimus,cauſa eſt, ꝙ hic ſecundus Circitor tum ſubalternus eſt cum planeta in medietate iuuante,quũ ille Soli coniunctus eſt, tum B aũt ſubalternus eſt in medietate contraria, quum Soli oppoſitus eſt planeta:quo enim tempore Sol à coniunctione Saturni ad oppoſitionẽ trãſfertur, eo & Circitor ab vna ſubalternatione ad aliam ſeſe agit:verum neq; perpetuum hoc eſt, vt in omni coniunctione velociſsimus, in omni oppoſitione tardiſsimus ſit planeta,niſi per medium motum primæ inęqualitatis menſura fiat.

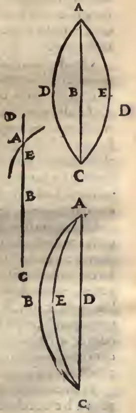

Eius autem inæqualitatis, quæ in latitudine apparet, cauſa eſt idem ſecundus Circitor,qui per ſectiones circunductus puncta media reſpicit,vti polos circunductionis, ac in oppoſita maxime mouet:quoniam autem mouet in omnia oppoſita,palam,quòd & ante,& retro,& dextra,& ſiniſtra torquere poteſt, atque helices facere (quemadmodum & in Aplane dictum eſt) maximas quidem circa puncta media, quoniam illic maxima ſit latitudo, quæ circa ſectiones in conum deſinit.

Vt autem clariora reddantur omnia, ſit Ecliptica a b c:circulus Saturni a d c: punctus medius d : ſectiones a & c

 moueatur

moueatur autem Circitor à prima quarta iuuantium,quæ eſt ſeptentrio C
nalis occidentalis,mouebit quidem & in longum,& in latus, in lógum
verſus orientem,in latus verſus eclypticam,& meridiem.ſi igitur plane-
ta ſit vbi a in ſectione,ſeſe extra moturus,manifeſtum, ꝙ pulſus à Circi
tore in orientem ſimul,& meridiem verſus eclipticam,deſcribet portio
nem helicis primæ a e, motu veloci ac directo, atq; in e velociſsimus
erit Circitore ſubalterno in medietate iuuante,in fine primæ quartæ,cú
quo ſit & Sol coniunctus in e. Rurſus vero moueat Circitor per aliam
quartam, quæ eſt occidentalis meridionalis, in longum quidem pellet
orientem verſus, in latus verſus ſeptétrionem.planeta igitur ab e de-
ſcribet portionem e f, motu veloci minuente. deinde vero Circito-
re mouente à prima quarta contrariarum, quæ eſt meridionalis orienta
lis,pelletur quidem planeta in longum primo paululum in oriétem di-
rectus,mox ſtabit, mox retroagetur occidétem
verſus,in latus vero verſus ſeptentrionem. deſi-
gnabit igitur portionem f g, Circitore ſubalter
no in medietate cótraria,ac planeta maxime ab
ecliptica recedente,ac Soli oppoſito. poſtremo
ſi à quarta vltima moueat Circitor, quæ eſt orié
talis ſeptentrionalis,agetur planeta in latus qui
dem verſus eclipticam,& meridiem,in longum
vero retro primum,mox circa finem eius quar-
tæ verſus orientem pauliſper, motu primum re-
trogrado,mox tardo ſolum:quare deſcribet por
tionem g h, peracta vna reuolutione Circito-
ris,atq; helice a e f g h,quæ minima quidé om
nium eſt,quoniam latitudo fit maxima circa pú
cta media,minor vero continenter verſus ſectio
nes:vnius enim circuli ſi medius punctus in op-
poſitas partes pellatur,ſemper latitudo fit in me
dio,et in vétre maxima,minima circa extrema.
Vt ſi circulus a d c ducatur in oppoſita circa b:
latitudo maior erit d b e, verſus a autem,& c
minor continue. pulſo igitur Saturni circulo in
oppoſita circa medium,vbi d, deſcribútur duo
hinc inde circuli a ſ c, et a u c, in quibus la-
titudo fit maxima in ſ d u. Eſt auté dubitatio
quædam circa ſectiones,quoniam in obſeruatis
apparet planeta circa ſectióes in ecliptica nó ſo-

A lum in puncto ſectionis,ſed modo ante,modo poſt.vt ſi ecliptica ſit d b c:ſectio vbi a:apparet quidem planeta non ſolum vbi a, ſed etiam vbi d, et vbi e, in ecliptica: per traditum autem modum non videtur poſſe in alio puncto videri,quàm in a, vbi ſectio: nullus enim alius eſt punctus in Saturni circulo,qui eclipticam contingat,niſi ſectionis punctus. Ad quod dicimus,quum circulus Saturni a d c,accedit ad eclipticã a b c, ſitq; circulus a e c, tunc ille adeo propinquus eclipticæ ſit iuxta ſectiones,vt diſcerni non poſſit per certum ſpatium,an planeta ſit in ecliptica,an extra:quam ob rem in ecliptica eſſe videatur: vnde & aſtronomi ſubalternum dixere fieri in ſectionibus cum ecliptica medium circulum epicycli.

Eſt autem & alia quædam dubitatio tum circa Circitorem primum, tum & circa ſecundum:videtur enim vterque tantum debere in latitudinem mouere,quantum in longitudinem mouet: at certe primus Circitor in latitudinem aut nihil,aut quam minimum mouebat,in longitudinem vero multum,modo citans,modo tardans planetam:ſecundus quoque,& ſi quandam latitudinem facit circa helices,non tamen tantum in latus mouet,quantum in longum:ſi quidem Ptolemæus ſcribit latitudinem maximam,quæ circa puncta media fit, non eſſe maiorem, q̃ gr.7, quod vero in longum præſtat,longe plus eſt. Ad quæ dicimus in vtroq;
B cauſam eſſe Anticircitores ſuos,qui latitudinẽ minuũt,vt iam dicemus.

De ordine,& numero orbium ſeruientium Saturno. *Cap.* 21.

VIdẽtur autem,qui ad Saturnum orbes attinẽt,omnes numero decem:duo enim quum ſint Circitores,vnuſquiſq; autem Circitor, qui non tantum in latus moueat,qnantum in longum, quinq; orbibus egeat,vt in Aplane monſtratum eſt,ſit quidem,vt in Saturno ad demonſtranda,quæ apparent,decem orbibus opus ſit. Ordo igitur prioris Circitoris in quinque conſiſtit orbibus,Circunducente,Circitore,Contraue cto,Anticircitore, & ſuo Contraue cto, quorum primus eſt Circunducens,qui ſub Aplane in latitudinem per ſe fertur per puncta media inter ſectiones:circunfertur autẽ Saturno par,annis 29, diebus 162, horis 12. ſub eo eſt prior Circitor,qui eodem tempore ſimul in latitudinem ducitur à prædicto,per ſe autem in oppoſita omnia mouet Saturno tardior: ſub quo eſt Contraue ctus ſuus,qui ſuper polis Circunducentis cõtraſertur in latitudinem illo duplo velocior: mouetur autem hic à Circitore trepidationis motu(vt in alijs dictum eſt.) Ab eo ſequitur anticircitor, qui,vti & in Aplane diximus,in latitudine quidem ſemper opponiẽ Circitori,aut æqualis illi,aut quàm minimum cedens,in longitudinem ve-

ro ſemper in idem agitur cum Circitore:ex quo fit vt non tantum in latus moueatur Saturnus,quantum in longum.ſub quo eſt vltimus Cõtrauectus,à quo fit,vt reliqui qui infra ſunt,non circũferãtur in latitudinẽ. C

Ab his ſequitur ordo Circitoris ſecundi,in quinq; orbibus pariter cõſtitutus circunducente,Circitore,Cõtrauecto,Anticircitore, & vltimo Contrauecto:quorum primum eſt circunducens,qui nõ per puncta media(vti prior)ſed per ſectiones circumagitur in latitudinem,ac circuitionem explet diebus 378,hora 1,m̃.30 fere:cuius reuolutiones 57 fiunt in annis Aegyptijs 59,die 1, horis circiter 18. Sub eo eſt ſecũdus Circitor, qui eodem tempore circunducitur à prædicto in latitudinem, cæterum ꝓprio motu in oppoſita omnia mouet multo velocior Saturno: ſub quo eſt Contrauectus ſuus per trepidationem ab eo agitatus, duplo velocior Circunducente:A quo ſequitur Anticircitor alter,qui per ſe ſemper opponitur in latitudine Circitori,nõ autem æqualis illi,ſed tamen tantum contranitens,quantum ſatis eſt,vt latitudo in Saturno non maior fiat,q̃ gr.7: ac demum eſt vltimus Contrauectus:ſub quibus omnibus eſt Saturni orbis planetam ferens,qui ab occidente in orientem actus circuitionẽ explet annis 29,diebus 162,horis 12,in vna medietate tardior,in alia velocior,& inſuper modo directus, & velox,modo conſiſtens, modo & retrogradus per helices(vt diximus)inæquales circumactus.Ac de Saturno quidem hactenus dictum ſit. D

DE IOVE.

De ijs,quæ circa Iouem apparent. *Cap.22.*

V*IDENTVR* Planetę conuenientias inter ſe partiti, ſuperiores.n.tres Saturnus,Iuppiter, & Mars cõmunia fere omnia habent,& magnopere vnus cum alio cõſentit: Venus vero cum Mercurio,Sol cum Luna.quapropter, quæ de Saturno dicta ſunt,eadẽ quaſi repetẽtur & in Ioue, de quo conſequẽter agẽdũ eſt, qm̃ à Saturno inter planetas ſtatim ſequitur. Ergo ꝙ & Iuppiter ab ortu in occaſum feratur diebus ſingulis à primo mobili, tardius q̃ dẽ Saturno, cęteris citius:tũ & ꝙ proprium ipſe motũ habeat huic obliquũ, declaratũ ſatis eſt ſupra. obſeruant autẽ

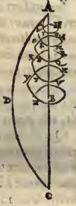
Medius motus circuitionis.

gr.	m̃.	ſec.	ter.	quar.	quin.	ſex.	
0	0	12	25	6	6	56	hore.
0	4	19	14	26	46	31	dies.
2	29	37	13	23	15	30	mẽſes.

circuitionẽ ſuã ipſum obire annis circiter 12,hoc eſt annis 11,diebus 313,

A horis 20.Secat autẽ tum ęquinoctialem,tum & eclipticam.ſectiones ecli pticæ altera noſtro tempore in cancro traditur gr.23,altera in capricorno.Illud vero mirum fortaſſe videri hoc in orbe poteſt, ꝙ quum ſuperiores,vt dictum eſt,trahant inferiores, Iuppiter tamen à Saturno minime trahi videtur. Sunt aũt in eius motu inæqualitates non paucę,in primis illa,quæ & in Aplane,& Saturno dicta eſt, ꝙ ſcilicet in vna medietate tardior,in alia velocior ſpectatur:tardior quidem in ea,quæ eſt à cancro ad capricornum per virginẽ,velocior vero in ea,quæ à capricorno ad cãcrum per piſces:punctus aũt maximæ tarditatis in virgine,maximæ velocitatis in piſcibus gr. 23. Sed nec minus ſecundam inæqualitatem directionis,ſtatus,& retrogradationis habere cernitur,ſiquidem ſingulis 13 menſibus diebus 8,horis ferè 21 certa periodo modo directus,& velox, modo tardus tantum,modo ſtans,modo retrogradus apparet:cuius inęqualitatis reuolutiones 65 annotantur fieri in annis Aegyptijs 71:quas item reuolutiones,ſi inter ſe compares,æquales non reperias.

Ad Solem quoq; eandẽ habere rationem cõſtat, quam & Saturnus habuit,vt in coniunctione velociſsimus,in oppoſitione tardiſsimus videatur.

At vero & in latitudine eadem quoque ſortitus eſt,quæ Saturnus, in omni enim reuolutione inæ-
B qualitatis ſecundæ ad eclipticam modo accedere, modo abſcedere ſpectatur,accedere directus,& velox,& Soli coniunctus,abſcedere vero tardus & retrogradus,totum vero motum per conſimiles helices obire,quarum,quæ prope ſectiones ſunt, minimæ,quæ circa puncta media,maximæ ſunt. prima helix a e f g h, ſecunda h k l m n,& reliquæ.

Latitudo autem, quæ circa puncta media fit maxima,gr.4 tradi ſolet.

De cauſis apparentium in Ioue. *Cap.23.*

Horũ igitur cauſas aſtronomi per ecẽtricũ atq; epicyclum reddũt, primã inæqualitatem eccentrico,ſcdam epicyclo aſsignãtes,& itẽ eã,quæ in latitudine fit:modus aũt idẽ,qui & in Saturno dictus eſt. Cur aũt non ſimul cũ Saturno trahatur Iuppiter,nulli quidẽ dixere,quod certe iniuſte neglectũ videtur:ſi.n.in alijs multis videbant inferiores orbes à ſuperioribus trahi,debebãt ſaltẽ dubitare,cur idem & in Ioue nõ fiat.

Nos autem ab hoc primum incipientes dicimus ob id contingere, ꝙ ſub Saturno alius orbis ſit,qui in longitudinem illi contraferatur.

Ad ea vero, quæ in latitudine apparent in Saturno, Contrauectos po nere non eſt nobis neceſſarium viſum, ꝙ confundi ea accidit cum Circi toribus Iouis & Circunducentibus: quanto enim pauciores inducere or bes poſſumus, tanto gratius & planius futurum exiſtimamus. Quòd autem in vna medietate tardior, in alia velocior agatur Iuppiter, cauſam primo Circitori damus: habet enim & ipſe, queadmodum & Saturnus, Circitores duos, quorum prior in latitudinem circunducitur Ioui tempore par, proprio autem motu tardior, cæterum modo in idem cum Ioue, modo in oppoſitum fertur: quare & modo citat, modo retardat: ea vero proportione ad planetam ſe habet, vt tum ſubalternus ſit in medietate contraria, quum planeta in gr. 23 virginis inuenitur, vbi eſt maximæ tarditatis punctus: quum vero planeta in gr. 23 piſcium verſatur, tũ Circitor in iuuante medietate ſubalternus fit Ioui: quare & illic punctus maximæ velocitatis enaſcitur. Commodiſsime autem fit hæc proportio, quoniam circunductio Circitoris æqualis eſt motui Iouis: variantur aũt puncta hæc ob Aplanes motum, vt & in Saturno dictum eſt. A

Secundam autem inæqualitatem directionis, & retrogradationis alteri Circitori aſcribimus, qui tum circunductione, tũ proprio motu velocior multo eſt Ioue: ſiquidem circunducitur anno vno, menſe vno, die bus 3, horis fere 15: vnde reuolutiones 65 in annis 71 conficiuntur: ꝓprio autem motu retroducere planetam poteſt. ergo et hic, quoniam mo do in idem, modo in oppoſitum fertur, nunc quidẽ planetam citat, nũc retardat pro natura conditioneq; Circitorum, nec tardat ſolum, ſed & ſiſtit, atq; etiam retroducit, quoniam velocior eſt Ioue. D

Quòd vero velociſsimus ſit, quum Soli coniunctus eſt, tardiſsimus, quum opponitur, cauſa eadem eſt, quę & in Saturno dicta eſt: commune enim habuere tres ſuperiores planetæ, vt quo tempore Sol à coniunctionibus eorum ad oppoſitiões ſeſe traducit, eodem et Circitor ab vna ſubalternatione ad aliam ſeſe conuertat. oportet autem menſurare per motum medium quod dictum eſt, alioqui perpetuum non erit, vt Iuppiter in coniunctione velociſsimus ſit, in oppoſitione tardiſsimus.

Porrò quæ in latitudine in Ioue apparent, eodem modo contingunt, quo & in Saturno dicebatur: Circitore. n. ſecundo ꝓ ſectiones in latitudi nẽ acto puncta media maxime in oppoſita ducũtur, vnde & conſimiles helices fiunt nullo alio ab ijs, quæ in Saturno fiebant, differẽtes, niſi ꝙ Iouis helices productiores ſunt, & directionem longiorem habent.

De ordine orbium Iouis. *Cap.* 24.

QVi vero ad Iouem orbes pertinẽt, vndecim ad ſummum omnes ſunt: quorum primus eſt ſolitarius ille Contrauectus, qui ſtatim

ſub

A ſub Saturno ſubeſt:Reliqui vero decem ſunt,quinque ad priorem Circitorem attinentes,& quinq; ad ſecundũ. In primo ordine eſt primus Circunducens,qui per puncta media in latitudinem ſeſe conuertit Ioui par: ſecundus eſt Circitor primus,qui circunductione & ipſe Ioui par eſt,ꝑprio autem motu tardior:ſub quo eſt Contrauectus ſuus duplo velocior Circunducente:ac ſub eo Anticircitor,qui Circitori ſemper opponitur in latitudine,aut par illi,aut modicum quid cedens:nam & in prima inæqualitate quandam inſenſibilem latitudinem diligentiores notant: ſub eo eſt ſuus Contrauectus. Secũdi autem ordinis primus eſt Circũducẽs, qui per ſectiones in latitudinem agitur menſibus 13,diebus 8,horis circiter 21: ſub quo eſt ſecundus Circitor,per eaſdem ſectiones circũductus, proprio autem motu puncta media in oppoſita maxime mouens: ac ſub eo eſt Contrauectus ſuus:& ſub ipſo Anticircitor alter,qui in latitudine ſeſe eatenus Circitori opponitur,vt latitudo,quæ in punctis medijs maxima fit,non maior inueniatur ꝙ gr.4:à quo poſtremo eſt Cõtrauectus ſuus,& ſub ipſo Iuppiter,qui per tot inæqualitates actus orbem demum obit annis 11, diebus 313,horis ferè 20:ita igitur ſe habet & Iuppiter.

DE MARTE.

B *De ijs,quæ in Marte apparent.* *Cap.25.*

MARS, qui proximum locum inter planetas Ioui tenet, communia,ferè omnia cum prædictis habet. Motum ipſe ſuum annis fere duobus explet, hoc eſt anno 1, diebus 321,horis circiter 23. medius autem circulus eius tum æquinoctialem,tum & eclipticam ſecat: ſectiones eclipticæ altera in Tauro gr.15,altera in ſcorpio tẽpeſtate noſtra traduntur:puncta media in aquario & leone. Habet itẽ Mars, vt nec ipſe cum Ioue rapiatur. Porrò & primã quoq; inæqualitatem ſuſtinet,vt in vna medietate tardior,in alia velocior feratur,tardior quidem in ea,quæ eſt à Tauro ad ſcorpium per leonem,velocior in alia, quæ eſt à ſcorpio ad Taurũ per aquarium:quare hic eſt pũctus maxime velocitatis, illic maximæ tarditatis.coincidunt autem puncta hæc maximæ tarditatis, & velocitatis cum punctis medijs.

Medius motus circuitionis.

Gr.	m̃.	ſec.	ter.	quar.	quin.	ſex.	
0	1	18	36	32	51	39	hore.
0	31	26	30	53	51	36	dies.
15	43	18	26	55	46	30	menſes.

At vero & ſecũdam quoque inæqualitatem directionis, ſtatus,& re-

trogradationis habet, cuius reuolutiones 37 fieri in annis 79, diebus 3, C horis fere 8 Ptolemæus tradit: quæ quidem reuolutiones nec æquales quidem inter ſe ſunt.

Gr.	m̃.	ſec.	ter.	quar.	quin.	ſex.	
0	11	9	14	10	48	22	hore.
0	27	41	40	19	20	58	dies.
13	50	50	9	40	29	0	mẽſes

Tota reuolutio.
Diebus 779. horis 5.

Ad Solem præterea eodem ſe habet modo, quo & prædicti duo, nam & ipſe in coniunctione velociſsimus, in oppoſitione tardiſsimus cernitur.

Ad hæc autem & in latitudine quoque eaſdem inæqualitates patitur, nam aliorum more per helices modo ad eclipticam accedit directus, & velox, modo recedit tardus, & retrogradus.

Quod autem mirum videri poteſt in hoc planeta, illud eſt, ꝙ maxima latitudo, quæ circa puncta media fit, maior quidem in parte auſtrali, q̃ in parte ſeptentrionali annotatur, quando in parte auſtrali gr. circiter 7 mẽſuratur, in ſeptentrionali gr. 4, m̃. fere 20: quum in alijs æqualis vtrinq; ſit, quãquã et in Saturno paruum neſcio quid difformis latitudinis quidam conſpexerint.

De cauſis apparentium in Marte. *Cap. 26.*

HOrum igitur omnium cauſas Aſtronomi per Ecentricũ, & Epicy D clum aſsignant eo pacto, quo & in prędictis dictum eſt quanq̃ nõ parum in eo laborent, cur latitudo in vna parte maior, q̃ in alia ſit.

Nos è Circitorum ratione cauſas omnium reddemus: primam autem inæqualitatem facit Circitor primus, qui per ſectiones circunductus in latitudinem puncta media maximæ in oppoſita per ſe mouet: eſt autem circunductione Marti par, proprio motu tardior: hic ergo quandoq; planetam citat, quandoque tardat, ea proportione, vt quum planeta ad gr. 15 leonis peruenit, tum Circitor ſubalternus ſit in contraria medietate, ſubalternus vero in propitia, quũ planeta ad gr. 15 aquarij perductus eſt: quare hic punctus maximę velocitatis, illic maximæ tarditatis inuenit.

Eius autem inæqualitatis, quæ directionem, & retrogradationem facit, cauſa eſt ſecundus Circitor, qui & ipſe per ſectiones circunductus in latitudinem puncta media in oppoſita potiſsimum agit: verum circũductione tardior Marte eſt, proprio motu velocior: circunducitur enim annis duobus menſe 1, diebus fere 19: vnde & reuolutiones 37 fiunt in annis 79, diebus 3, horis fere 12: quo tempore modo in idem cũ planeta, modo in oppoſitum fertur: quare & modo concitat, modo retardat, ac ſiſtit, & etiam retroducit, quoniam Marte velocior eſt: velociſsimus autẽ

eſt

A eſt in coniunctione cum Sole, tardiſsimus in oppoſitione propter ſuperius, & in alijs dictam cauſam, ꝙ in coniunctione ſubalternus eſt Circitor in medietate iuuante, in oppoſitione ſubalternus eſt in contraria: qd' per ſe intelligi debet, & in medio motu reſpectu primi Circitoris: Similiter & ꝙ diximus motum explere Martem anno 1, diebus 321, horis 23, per ſe intelligendum eſt, nam interdum fit, vt citius eum motum obeat, interdum vt tardius: cuius cauſa eſt, quòd in circuitione planetæ quãdoque intercidit ſolum motus iuuans abſque retrogradatione, interdum ſtercidit & retrogradatio aut tota, aut in parte: quæ fieri iccirco poſſunt, quòd circunductio Circitoris longe tardior & diuturnior eſt, quàm planetæ reuolutio.

Eorum vero, quæ in latitudine apparent, cauſa eſt ſecundus Circitor, qui in oppoſita omnia mouens per helices Martem agit: nihil enim in hoc ab alijs differt, niſi quòd helices Martis quàm longiſsimam habent directionem.

Illud vero dignum eſt poſtremo inquiri, cur fiat, vt maxima latitudo, maior tamen in parte auſtrali ſit, quàm in parte ſeptentrionali, quod vel facillimum viſu eſt, quo pacto fiat. Facit autem hoc Circitor primus, qui in parte ſeptentrionali latitudinem impedit, ne maior fiat, in auſtrali vero adiuuat, vt expandatur: quoniam enim ille circunductione æqualis
B Marti eſt, dum planeta à ſectione tranſit ad punctum medium in parte ſeptentrionali ſuperiori, Circitor ipſe per ſecundam quartam iuuãtium mouebitur, quæ eſt ſeptentrionalis occidentalis: pellet igitur planetæ circulum in latitudinem verſus eclipticam, & meridiem, ac impediet, ne maximam acquirat latitudinem in ea parte. Porrò planeta à puncto medio in aliam ſectionem delato, Circitor obibit aliam quartam, quæ eſt ſeptentrionalis orientalis: deinde vero dum planeta à ſectione in aliud pũctum medium tranſibit in parte inferiori auſtrali, Circitor aliam quartam percurret, quæ eſt meridionalis orientalis, à qua mouebit planetæ circulum in ſuperiori parte verſus ſeptentrionem, in inferiori verſus meridiem: in qua quum & planeta ſit in puncto medio, vbi latitudo fit maxima, clarum eſt illic dilatari latitudinem verſus auſtrum, & ab ecliptica magis, quàm fieret in ſuperiori medietate in puncto medio: hoc igitur facit primus Circitor, quando ſecundus alter Circitor per ſe vtrinque æqualem latitudinem operatur. In alijs autem planetis idem non eueniebat, aut ſaltem manifeſte non eueniebat, quoniam in ijs Anticircitor adhibebatur, hic autem Circitor Anticircitorem non habet, quare in latus mouere poteſt.

De ordine orbium Martis. *Cap. 27.* C

ORbes autem, qui Marti quodammodo famulantur, nouem numero omnes ſunt: quorum primus eſt ſolitarius ille Contrauectus, qui ſtatim ſub Ioue ſubeſt, à quo fit, ne reliqui circunducantur ab orbe Iouis. Ab hoc ſequitur ordo Circitoris primi, in qui in tribus tantum conſiſtit, Circunducẽte, Circitore, & Contrauecto, Anticircitorem autem non habet. Circunducens autem per ſectiones in latitudinem per ſe fertur Marti æqualis, ſub quo eſt Circitor primus, ac ſub eo Contrauectus ſuus. Hos ſequitur ordo Circitoris alterius, qui in orbibus quinque conſiſtit, Anticircitorem enim hic habet, quoniam non tantum in latus, quantum in longum mouet: primus horum eſt Circunducens, qui etiam per ſectiones in latitudinem circumagitur annis 2, menſe 1, diebus 19, horis 5 ferè: ſub eo Cõtrauectus ſuus, ac ſub ipſo Anticircitor, qui eo vſque Circitori in latitudine opponitur, quò latitudo per ſe non maior gr. 5, & medio fiat: cui demum ſuus quoque Contrauectus ſubijcitur, ac ſub omnibus Orbis Martis, qui per varias helices totum zodiacum obit anno 1, diebus 321, horis 23.

SECTIO TERTIA.

D

DE SOLE.

De ijs, quæ circa Solem apparent. *Cap. 1.*

H*ACTENVS* de Aplane, & ſuperioribus tribus planetis, quibus ferantur motibus, & quo pacto, & quibus concurrentibus ſphæris, dictum eſt: nunc proſequamur de Sole, qui veluti cor, ac decus vniuerſi cœli, mediũ inter planetas locum tenet, ad quem cæteri omnes quandam certe relationem habere manifeſtum eſt. Præmittantur autem & circa ipſum in primis, quæ apparent, quæq; obſeruata traduntur: mox de cauſis eorum dicemus. Primum ergo illud conſtat non rapi ipſum ab orbe Martis in motu eius proprio: ꝙ vero ab ortu in occaſum diebus ſingulis circũferatur, tum & ꝙ proprium ipſe motum huic obliquum habeat, ſuperius declaratum eſt ſatis. Medius autem circulus eius

Medius motus circuitionis.

Gr.	m̃.	ſec.	ter.	quar.	quin.	ſex.	
0	2	27	50	43	3	1	hore.
0	59	8	17	13	12	31	dies.
29	30	8	36	36	15	30	mẽſes.

æquino-

A æquinoctialem ſecat in eiſdem punctis,in quibus & Aplane, quæ æquinoctia pūcta vocantur, quare & ſubalternus cum Aplane per medium zodiaci circulum fertur,qui eclipticus vocatur: totam vero circuitionē conficit diebus 365, horis fere ſex.per motū igitur,qui ab ortu in occaſum ducit,dies & noctes facit,per propriū autem annos, & anni tēpora.

Sunt autem & circa Solem diuerſitates non paucæ tum in motu,quo dies & noctes facit,tum in eo,quo annos,tum & circa maximā ab æquinoctiali declinationem,vbi Tropici vocati ſunt.

Diem autem quandoq; appellant id totum tempus,quo Sol ſupra horizontem eſt,noctem vero id totum,quo ſub horizonte conditur,qui ciuilis dies & nox ab aliquibus vocatur,ab aliquibus dies, & nox artificialis:quandoque autem diem vocant integram Solis conuerſionem ab ortu ad ortum,vel ab occaſu ad occaſum,vel à meridie ad meridiem, vel à media nocte ad mediam noctē,vt cuiq; libet diei initium auſpicari: qui ſolet dies naturalis appellari. Eſt autem conuerſio hęc Solis eo ſerior cōuerſione primi orbis,quo Sol per ſe poteſt primo orbi in vna ſui conuerſione contraferri,quod ferè eſt id paululum temporis,quo m̄.59,ſec.8 cōfici à Sole per raptum poſſunt.

Sunt ergo circa dies tum ciuiles,tum naturales diuerſitates plurimæ, de quibus omnibus agere ſi ſtudeamus,curioſi fortaſſe videamur,& circa

B ca puerilia verſari:at tamen ſi quàm breuiſsime & non affectate de præcipuis egerimus,nulli quidem moleſtum(vt arbitramur) pluribus autem gratum futurum exiſtimamus. Ergo circa ciuiles dies id primum apparet,ꝙ dies quandoq; nocti æqualis eſt,quandoq; maior,quandoq; minor:æqualis quidem,quū Sol in æquinoctiali circulo eſt,quod bis in anno contingit,quo tempore æquinoctium in toto orbe ſpectatur: maior autem fit nocte dies,quum Sol ab æquinoctiali recedit,in ea enim parte, in quam ſeſe ipſe transfert,maiorem ſemper apportat diē, noctem minorem:quod eo vſque fit,quo Sol ad Tropicum peruenit,in quo dies cōtingit omnium aliarum maxima:inde vero rediēs ſenſim comminuit diē, donec rurſus in æquinoctialem reuerſus nocti eum coæquet:in oppoſita vero parte contraria operatur,ac noctes illic die maiores producit.

Non eſt præterea eorundem dierum quantitas eadem ſingulis terrā incolentibus, exceptis æquinoctij diebus:quippe qui ſub ęquinoctiali degunt,æquinoctium ſemper habent,reliqui omnes inæquales dies habēt, qua enim in parte eſt Sol,tanto maiorem diem omnes habent, quāto ab æquinoctiali diſtat magis,noctem minorem:in oppoſita vero contrariū accidit. Horum igitur quibuſdam ciuilis dies ſemper minor eſt naturali,quibuſdam æqualis,quibuſdam ſemper maior:etenim aliqui ſunt,qui

dies

dies naturales duas ſemper Solem in conſpectu habent, alij tres, alij quatuor, & ita deinceps: quinimo & quibuſdã vnus cõtinuus mẽſis eſt dies, quibuſdam duo menſes, quibuſdam tres, alijs quatuor, alijs quinq;, ac demum & non nullis ſex menſes diem vnum continuum traducunt. C

At vero & circa dies, quas naturales vocant, diuerſitates quædam viſuntur: nam primum ſi Solis cõuerſiones inter ſe compares, æquales quidem non reperias, ſed alias lõgiores, alias breuiores: breuiores obſeruãt, quæ fiunt Sole in ſeptentrionali parte verſante, longiores, quæ in parte auſtrali: breuiores item in vtraq; parte cæteris paribus, quum Sol circa ſectiones degit, longiores quum circa Tropicos. Sunt ergo naturaliũ dierum aliæ longiſsimæ, aliæ breuiſsimæ, aliæ mediocres: atq; in mediocribus obſeruant die vna peragere Solem motu proprio m̃. 59, ſec. 8 fere, in minimis m̃. 57, in maximis gr. 1, m̃. 1 ferme. Ad hæc breuiores, & citius ad ortus ſuos redeũtes videntur conuerſiones illæ, quas Sol obit à capricorno ad cancrum per arietem, tardiores vero, & productiores, quas agit à cancro ad capricornum per libram: atque hęc quidem circa dies tũ artificiales, tum & naturales ſpectantur. nunc de annua diuerſitate dicamus.

Annum autem appellámus id totum tempus, quod Sol per proprium motum abſumit, dum ab eodem in idem redit: id autem, ad quod redit, eſſe poteſt vel ſtella aliqua è non errantibus, vel certus punctus zodiaco deſignatus, qualia aut æquinoctia, aut ſolſtitia ſunt. Antiqui igitur annum metiebantur per reditum Solis ad certam ſtellam, ac tunc completum annum intelligebant, quum Sol ad eandem ſtellam redijſſet, à qua prius receſſerat. Poſterioribus vero viſum eſt non à ſtellis annum dimetiendum fore, ſed aut ab æquinoctio pũcto, aut ſolſtitio: quod conueniẽtius iudicatum iccirco fuit, ꝙ annus ſequitur proprium Solis motũ, peractus autem circularis motus vnuſquiſq;, quum circulum per ſe cõfecit, quod in Sole habere locum poteſt vel per æquinoctium punctum, vel ꝑ ſolſtitium: per reditum autem ad certam ſtellam locum non habet, quoniam (vt diximus) ſtellæ proprium & ipſæ motum habent, quare reuertẽte Sole ad pũctum, in quo ſtellam reliquit, non tamẽ illic eam offendet, vtpote aliquanto inde digreſſam, cui ſi ſe coniungere debet, plus circulo conficiat, neceſſe eſt: non igitur recte annus is dicitur, qui plus circulo cõtinet: cui rei aduerſantur, qui trepidationem induxere, ſicut enim annus recte non is dicitur, qui plus circulo continet, ita nec, qui minus circulo continet, annus recte dicetur: at per ea, quæ ſupra ſunt demonſtrata, ſi Aplane per trepidationẽ mouetur, ſequitur Solem redire prius ad æquinoctium punctum, quàm ad punctum eum, qui circulum præciſe claudit, à D

dit, à

A dit,à quo receſſerat prius:qua de cauſa & hi annum per certam ſtellam dimetiendũ voluere,quod certe rectius eſt,ſi per trepidationem Aplane mouetur:at ſi nõ per trepidationem agitur,rectius eſt ab æquinoctio,vel ſolſtitio annum metiri:rectius etiãnum eſt ab æquinoctio,quoniã ſolſtitij punctum exacte habere difficilius multo eſt, quando circa ſolſtitium vmbra per tres & amplius dies nullam ſenſibilem mutationem facit.

Sunt autem & in annuo motu diuerſitates non negligendæ, tum in vno anno,tum & in pluribus inter ſe collatis:ac primum in vno anno ea quoq; in Sole inæqualitas obſeruatur,quam prædicti omnes habuere,nã & ipſe in vna medietate tardior,in alia velocior ferri cõſpicitur, tardior quidem in ſeptentrionali,velocior in auſtrali:ſiquidem auſtralem perfici diebus 178,ſeptentrionalẽ 187 ſcribunt:quinimo & plus moræ trahere Solem in prima quarta zodiaci ab ariete ad cãcrum Ptolemæus tradit,minus in alia. punctum autem maximæ tarditatis Ptolemæi temporibus ſcribunt fuiſſe in geminis,maximæ velocitatis in ſagittario. Verũ duo hæc noſtris annis immutata videntur,nam nec pũctus maximæ tarditatis in geminis eſt,ſed in cancro,gr.fere primo,nec prima quarta tardius obitur,quàm ſecunda.

Circa plures autem annos collatos inuicem multa etiamnum diuerſitas inuenitur,ac primum in ratione menſuraq; annui temporis,quæ certe
B uaria admodũ & diuerſa diuerſis tẽporibus eſt obſeruata: priſci enim annum inuenere ex diebus conſtare 365,& quadrante præciſe, hoc eſt horis ſex:tanto enim tempore ab æquinoctio ad æquinoctium redire Solem obſeruauere. Poſteriores vero non plane eam mẽſuram compere re,deeſſe enim quadranti paululum neſcio quid, quod Ptolemæus dixit eſſe vnam tercenteſimam diei,quæ ſunt m̃.circiter 4,ſec.12 horæ: quam rem cognouit videns Solem in annis 300 redire ad æquinoctium vna die prius,quàm computatio facta per quadrãtem integrum daret: ſignũ id fuit ſingulis annis ex ijs 300 deeſſe vnam tercenteſimam diei partẽ, ac menſurã per quadrantem factam in annis 300 vnam diẽ plus apportare,quàm in re eſſet. Verum,tametſi ita ſuo tempore Ptolemæus inuenit,perpetuum tamen deinceps non fuit,quãdo Albatenius poſt ipſum accuratiſsime annũũ tempus metitus vidit tempeſtate ſua quadrãti plus etiam deeſſe,q̃ Ptolemæus animaduerterit,non enim vnam tercẽteſimã diei,ſed vnam centeſimam deeſſe,quæ ſunt m̃.15,ſec.12 horæ fere:quod & ipſe eodem modo cognouit,quo & Ptolemæus,videns in annis 100 anticipari æquinoctium à Sole vna die prius, quàm ratio per quadrantem poſceret.Sed neq; hoc etiam,quod Albatenius inuenit,ratum multo poſt fuit,ſiquidẽ alij obſeruauere non vnam centeſimam, ſed vnã cen

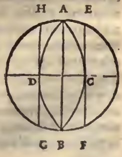
teſimam trigeſimam ſextam deeſſe quadranti, quòd ſingulis 136 annis C
præueniret æquinoctium prius vna die, quàm ratio quadrantis expoſtularet. Quod quidem neque ipſum diu firmum fuit, quando alij aliter etiam depræhendêre: qua in re non fuere quidem variæ opiniones, ſed variæ magis obſeruationes, & diuerſis temporibus diuerſę annui temporis menſuræ compertæ.

Ad hæc autem & circa Tropicos Solis, hoc eſt circa maximã ab æquinoctiali declinationem ſpectatur etiamnum diuerſitas ſua, quando declinationem illam per diuerſitates annorum mutari conſtat. tradidit Ptolemæus per ea, quæ ſuo tempore obſeruauit, declinationem Solis maximã eſſe gr.23, m̃.51. Albatenius vero poſt ipſum comperit eam gr.23, m̃.35. Noſtris autem annis Ioannes è monte Regio retulit annotaſſe Solis declinationem gr.23, m̃.28. quod & nos quoque diligenti obſeruatione comperimus, neque enim eiuſmodi obſeruatio difficilis admodum eſt. quam Tropicorum inæqualitatem & antiqui quoque ante Ptolemęum animaduertiſſe videntur.

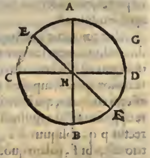
Poſtremo & illud in Sole apparet, ꝙ exiſtens in ſeptentrionali parte & minor, & remotior videtur nobis, in auſtrali vero maior, & propinquior. Eclipſes quoque Solis, quæ fiunt in ſeptẽtrione, maiores multo cõſpiciuntur, q̃ quæ in meridie. Atq; hæc ferè ſunt, quæ circa Solem ſpectãtur, quibus & illud addere dignum eſt, quod Pomponius Mela de Aegy- D
ptijs refert, fuiſſe olim, quum inde oriretur Sol, vnde nunc occidit, atque inde occidiſſe, vnde nunc oritur: cuius rei bene erit rationem habere, & videre, verum ne eſſe poſsit, & quomodo.

De cauſis diuerſitatis dierum ciuilium. *Cap.* 2.

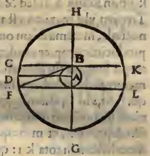
HOrum igitur omnium cauſas tentantes reddere quędam quidem cum alijs communia recipiemus, quædam vero nõ communia afferemus. Quoniam igitur medius circulus, quæ eſt ecliptica, æquinoctialem ſecat in duobus illis punctis, quę ęquinoctia vocantur, hinc vero ad ęſtiuum inde ad hibernũ pertingit circulum, neceſſe eſt Solem circulum ſuum anno vno totum percurrẽtem, bis in æquinoctiali videri, bis quoq; in omni parallelo, qui intra Tropicos continetur: in ipſis autem Tropicis ſemel in æſtiuo, ſemel in hiberno. Aequinoctialis a b: Tropicus æſtiuus c: hibernus d: ecliptica a c b d: æquinoctium vernum a: autumnale b. ergo in æquinoctiali quum Sol eſt, ęqualem

A lem neceſſe eſt fieri nocti diem: quoniam horizon cuiuſque terram incolentis æquinoctialem diuidit in duo æqualia, tranſit enim per centrum: quare arcus, qui ſupra horizontem eſt, æqualis eſt illi, qui infra: dies autẽ fit in arcu ſupra horizontem, nox in arcu infra horizontem: dies ergo nocti æqualis fit. Sit æquinoctialis a b: horizon rectus c d: Sol in æquinoctiali, vbi a: palam ꝙ dies erit in tota h a, nox in tota h b: ſed h a æqualis eſt h b, quia exeunt à centro ad circunferentiam circuli a d b c: dies ergo erit æqualis nocti. Rurſus horizon obliquus habitantis, vbi g, ſit e f, dies conſimiliter erit in tota h a, nox in tota h b: quare & æquales.

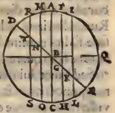
Sed habet dubitationem, quod dictum eſt omnem horizontem ſecare æquinoctialem in duo æqualia, ſic enim oporteret nos è centro terræ videre, ſola nanque ea linea, quæ per centrum terræ pertranſit, diuidere in duo æqualia æquinoctialem poteſt, quùm autem non à centro, ſed à ſuperficie terræ fiat viſus, non videtur horizon æquinoctialem diuidere, ſi enim per lineam æquidiſtantem lineę centri aſpectus ſit, vt per b c, tunc minorem
B ſphæræ portionem videbimus c h k, ſi vero ſit per lineam ſecantem centri lineam, vt per b f, tum maiorem ſphæræ portionem aſpiciemus f h l: terra ſit a b, linea centri a d.

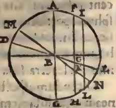
Dicendum aſpectum noſtrum fieri per lineam æquidiſtantem lineæ centri, vt per b c, ſic enim Aſtronomica inſtrumẽta omnia in vſu ſunt, quanquam enim videatur fortaſſe aſpectus eſſe debere per lineam ſecantem centri lineam, vt per b f, quoniam terra, mareq; ſphærica ſunt, in ſphæra autem ſummus punctus non impeditur ab alijs, non tamen ita eſt, vt per lineam ſecantem, vt per b f, videamus, quoniam non impediri ſummum punctum in ſphæra locum habet in Mathematica ſphæra, in naturali autem non, quia ne dum terra, ſed & mare veluti planam ſuperficiem per multum ſpatij habet: vnde fit, vt non per ſecantem lineam, ſed per æquidiſtantem videamus: diſtantia autem huius lineę à linea centri tanta eſt, quanta eſt ſemidiameter terræ: ſed certe ſpatium hoc ſemidiametri terræ in zodiaco propter immenſam diſtantiam baſim in aſpectu noſtro non facit, neque in oculo angu-

ſum: quare neque pars vlla è notis eſt in vniuerſo non gradus, non mi- C
nutum, non ſecundum, non tertium, non denique aliud è nominatis: quam ob cauſam quantum ad viſum attinet, æquales dicendæ ſunt ſphæræ partes, quas horizon vnuſquiſque ſecat. atque hoc pacto æquinoctiũ accipiendum eſt.

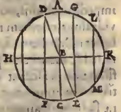
Ab æquinoctiali vero quum digreditur Sol, in eam partem, in quam diuertit, maiorem ſemper apportat diem vſque ad Tropicum, quoniam obliquus eſt illis horizon omnis, & ſemper deprimitur ſub recto horizōte: maior igitur ſemper eſt arcus qui ſupra horizõtem eſt, quàm qui infra: in oppoſita vero parte oppoſitum. Sit æquinoctialis a b c, horizon rectus p q, obliquus d e, Sol in parte ſeptentrionali, vbi f, palam quòd dies erit in tota f g, nox in tota g h: maior autem eſt f g: in oppoſita vero parte dies erit in tota m n, nox in tota n o: maior autem eſt n o.

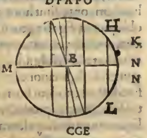
Maior item fit dies, quanto Sol magis ab æquinoctiali recedit, vt ſi ſit, vbi i: dies enim erit in tota k i, nox in tota k l: maior autem eſt k i non ſolum k l, ſed & f g: quam ob rem in Tropico, vbi maxima eſt amotio Solis ab æqui-
noctiali, maxima etiam omnium aliarum dies D
producitur: propter eandem cauſam & quanto aliqui longius ſiti ſunt ab æquinoctiali, tanto maiorem diem habent, maior eſt enim dies ijs, qui ſunt, vbi i, quàm ijs, qui ſunt, vbi f, quoniam his horizon minus depreſſus eſt, vt d e, illis depreſsior, vt m n: qui igitur ſunt, vbi i, diem habent in tota k i: qui vero, vbi f, diem habent in tota g f: maior autem eſt k i, quàm g f.

Ergo qui ſub arctico circulo degunt, ijs ciuilis dies æqualis eſt naturali, vnum enim diem habẽt integrum ex horis 24, & in oppoſita parte noctem vnam horarum 24: quod iccirco fit, quia horizon eorum extremas zodiaci declinationes attingit. Vt ſi æquinoctialis ſit a b c, æſtiuus circulus e g, hibernus d f, arcticus circulus l m, horizon quidem eorum erit d e: Sole igitur exiſtente in Tropico, vbi g, dies illis erit in to-

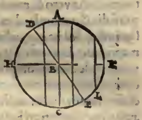

A a t a g e: quare noctis vix punctum habebunt, reliquum, quæ ſunt horæ 24, diem continuam videbunt. Sole vero exiſtente in alio Tropico, vbi d, vnam ducent noctem continuam ex horis 24, & diem vix in pũcto, ac Solem cernent. Qui vero intra arcticum circulum, & polum habitant, iis dies ciuilis maior eſt naturali, longiorem enim habent omnes diem, quàm horarum 24, & tanto magis, quanto ad polum propinquiores ſunt. Sit arcticus h l, polus n, habitent aliqui, vbi k, palàm quòd Horizon eorum erit f g: Sole igitur exiſtente in Tropico, vbi o, diem ſemper habebunt: nec ſolum in Tropico, vbi o, ſed etiam exiſtente ante Tropicum, vbi p, diem habebunt. Alij igitur habebunt vnius menſis continui diem, alij duorum, alij trium, alij & plus vſque ad polum, ſub quo qui degũt, diem vident continuum menſium ſex, quoniam horizon eorum eſt æquinoctialis: quandiu igitur Sol erit aut in æquinoctiali, aut citra, ſemper eum in conſpectu habebunt: quãdiu vero vltra ęquinoctialem erit, tandiu noctem perpetuam ſex menſium traducent.

At qui intra arcticum circulum & æquinoctialem ſunt, omnibus iis ſemper minor eſt ciuilis dies, quàm naturalis, hoc

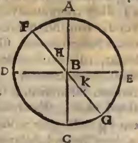
B eſt minor, quàm horarum 24: vnde & omnes diem & noctem habent, & ortum & occaſum Solis, quoniam eorum horizõ vltra extremas zodiaci declinationes protenditur, & arcum facit diei, & noctis in omni parallelo, in quo ſit Sol. Habitatio ſit, vbi f, horizon erit d e, ſupra quem (vbicunque ſit Sol) ſemper arcus diei ſit, & arcus noctis. At qui ſub æquinoctiali degunt, ii ſemper æquinoctium habent, quoniam rectus eſt eorum horizon, vt h k, ſupra quem ſemper qui eſt arcus, æqualis illi ſit, qui infra eſt.

De cauſis diuerſitatis naturalium dierum. *Cap. 3.*

SVnt autem & circa naturales dies, Solisque conuerſiones integras ſuæ etiam diuerſitates: quarum aliæ ex ipſo Sole ſunt, aliæ reſpectu incolẽtium terram, & horizontium eorũ: quum.n. alijs recti horizontes

ſint,alijs obliqui,quibus quidē recti ſunt, ijs omnes naturales dies æqua C
les ſunt,quantum ex horizonte eſt: at quibus
obliquus eſt horizō,ijs & dies inęquales ſunt,
& ortus ſolis. Sit horizon rectus d e: in hoc
igitur omnes dies ab vno ortu ad alium æqua
les erunt,quantum in horizonte eſt: tempus
autem,quod abſumit ſol ab ortu ad ortum in
hoc horizonte,ſunt horæ 24. Horizon vero
obliquus ſit f g: ſi igitur ſol hodie oriatur in
æquinoctiali vbi b,cras quidem in horizon-

te recto redibit ſol ad b horis 24: at vero ſi redeat ad horizontem obliquum vbi k,breuior erit illa reuolutio ſolis,& ortus correptus magis: ꝙ ſi redeat ad eundem horizontem obliquum,vbi h, longior erit reuolutio ſolis,& ortus productior. Hac de cauſa quum ſol eſt in ſignis, quæ oblique oriuntur à capricorno ad cancrum per Arietem,ſemper ortus corripiuntur,reuertitur enim ſol ad horizontem veluti occurſantem ſibi, ꝓpter depreſsionem eius ſub recto: quum vero eſt in ſignis,quę recte oriūtur à cancro ad capricornum per Libram, ſemper ortus producitur, & reuolutio ſolis fit ſerior, quoniam reuertitur ad horizontem veluti fugientem,propter eleuationem eius ſupra rectum.verum diuerſitates hæ dierum non è ſole ipſo dependent, ſed cauſa horizontium & eorum ſituum. D At vero & ratione ſolis ac motus eius ſecundum ſe reuolutiones ſolis,& naturales dies valde diuerſæ conſpiciuntur: cauſa in vniuerſum eſt,ꝙ Sol non ęqualiter contrafertur raptui primi orbis,ſed interdū magis,interdum minùs: igitur quum magis contrafertur,tum minus rapitur,vnde dies fit longior,& reuolutio Solis tardior: quum vero minus contrafertur,tum magis rapi accidit,& celerius verti in occaſum, vnde & dies minor fit,& reuolutio citatior. Duabus autem de cauſis euenit inæqualiter contraferri Solem primo orbi: altera eſt inæqualitas motus Solis,diximus enim id habere Solem,quod & alij,vt modo tardior, modo velocior feratur in ſuo circulo: altera pendet ex obliquitate circuli ſui, qui alicubi multum lateralis,parum recti habet,alicubi multum recti parum lateralis.Propter cauſam igitur inæqualitatis motus, in ſeptentrionali parte accidit dies minores videri,quoniam in ea parte dictum eſt tardius moueri Solem,quare minus contrafertur raptui primi orbis, vnde accidit magis rapi,& celerius in occaſum verti,& diem breuiorem fieri: in auſtrali vero parte,quòd illic velocior feratur,& magis contraferatur raptui,inde fit,vt dies ꝓductior ſit. Propter circuli autem obliquitatem

cæteris.

A cæteris paribus minores circa ſectiones facit dies Sol, quoniam illic multum lateralis, parum recti habet circulus, quare minus contrafertur, vnde & magis rapitur, ac citius in occaſum: circa Tropicos vero maiores ꝑducit dies, quoniam illic plus recti habet circulus, parum lateralis, vnde & magis contraferri accidit, & diem tardari, ac raptum. Verum hę duę cauſæ in ſeptentrionali parte circa Tropicum opponi videntur, ratione enim tarditatis motus minus contrafertur Sol, ratione vero rectitudinis circuli, magis: at in auſtrali medietate circa Tropicum vtraque cauſa concurrit, nam & Sol illic velociter mouetur, & rectitudo circuli eſt maxima: qua de re, ſi exactiſsime menſurarentur dies, in auſtrali quidem plus adderetur in velocitate ſupra medium motum, quàm in ſeptentrionali demeretur in tarditate.

De æqualitate, & inæqualitate horarum. Cap. 4.

NOn æqualibus igitur exiſtentibus diebus, neceſſe eſt & horas inæquales etiam ipſas eſſe, maiorum enim dierum maiores ſunt partes in quatuor & viginti diuiſæ, quæ horæ dicuntur, minorum vero minores, non ſolum autem, ſi dies inter ſe compares, inæquales ſunt horæ, ſed & in eadem etiam die inæquales ſunt, ſi exactiſsime metiaris, neque B enim eſt eadem velocitas, & tarditas ſolis mane & veſpera, nec eadem rectitudo & obliquitas circuli: qua de cauſa fit, vt, ſi dies metiaris per æquales temporis partes 24, quales ſunt horæ Horologiorum, ſpatia ipſa à ſole percurſa æqualia ipſa non ſint: ſi vero menſura fiat per æqualia ſpatia, partes quidem temporis æquales ipſæ non erunt: ſolent tamē tam horas horologiorum, quàm horas quibus æqualia ſpatia percurruntur, æquales appellare, verum non ſimpliciter æquales ſunt, ſed ſecundum quid ſolum, illæ quidem æquales tempore, hæ æquales ſpatijs ſolum: facta autem menſura per æqualia ſpatia ſingulis 15 gr. vnam horam aſsignāt, ſic enim horæ 24 totam explent æquinoctialem in gr. 360. diuiſam.

Eſt autem & alius modus, quo horæ æquales, & inæquales dici conſueuere, qui maxime apud antiquos in vſu erat, diuidebant enim tum diem, tum noctem omnem in horas 12, ita, vt tot horas contineret nox omnis, quot & omnis dies, & ſemper numero horarum par eſſet nocti dies: vnde fiebat, vt horæ illæ quantitate temporis valde inæquales redderentur, in æſtiuis enim diebus, ſi nox diuideretur in tot horas numero, quot & dies, oportebat quidem horas illas noctis valde anguſtas, & breues eſſe, quum & noctes breuiſsimæ eſſent, dies vero lōgiſsimæ: qua-

re æſtate horæ dierum quàm longiſsimæ ducebantur, contra hyeme die C
rum horæ quàm breuiſsimæ, noctium quàm longiſsimæ trahebantur: ſo
læ autem illæ vere æquales erāt, quæ fiebant Sole in ęquinoctiali exiſten
te, nam pares erant horæ diei & noctis non ſolum numero, ſed & temporis quantitate: has igitur ſolas æquales vocabant, quas & alij æquinoctiales appellabant, quarum propoſitione & nunc quoque æquinoctiales illæ appellantur, quæ æqualibus ſpatijs commenſurandis ſunt attributæ.

Cur Solis motus ſit inæqualis. *Cap. 5.*

NVnc, cur & annuus Solis motus ſit inæqualis, expediamus. Aſtronomi quidem cauſam in Ecentricum orbem referunt, nam quemadmodum omnium aliorum planetarum, ita & Solis orbem Ecentricum ſtatuunt, cuius abſis nunc in cancro gr. 1, olim in geminis eſſet, Antabſis in Capricorno nunc, olim in ſagittario: mutatæ autem propter Aplanes motum. Ergo ſi zodiacus in duo æqualia diuidatur a b c, & c d a, Ecentricus autem ſit e h g f, cuius abſis h ſit in ſeptentrione, vbi d, antabſis f in meridie, vbi b, palam quòd plus moræ trahet Sol in prætereunda medietate zodiaci a d c, quàm in prætereunda c b a, quoniam priorem medietatem tranſibit obiens arcum e h g, ſecundam per arcum g f e: maior autem eſt e h g, & plus temporis expoſcens. de quo & ſupra dictum eſt.

D

Nos rationem eius inæqualitatis Circitori orbis damus, nam & Sol quemadmodum & prædicti, Circitorem ſuum habet: habet autem vnū tantum, quoniam in Sole ſecunda inæqualitas non inuenitur, quæ retrogradationem faciebat, nunquam enim retrogradus Sol fit, ſed ſemper directus progreditur. Ergo & in Sole oportet tarditatem & velocitatē ineſſe; ſi eorum recordamur, quæ de Circitorum ratione dicta ſunt ſupra: quoniam Circitor omnis modo in idem cum ſtella, modo in oppoſitum fertur, quare & modo citat, modo retardat, tantum ſi non velocior ſit.

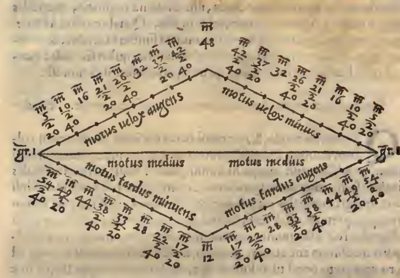
Ergo Solis Circitor proprio quidem motu Sole tardior aliquanto eſt, circunductione autem par, cuius ea eſt cum eo proportio, vt tum ſubalternus ſit in medietate contraria, quum planeta ad gr. 1 cancri peruenit,

A ſubalternus vero in medietate iuuante, quum ad gr. I Capricorni: quare hic eſt punctus maximæ velocitatis, illic maximæ tarditatis, mutabiles autem propter Aplanes motum, vti & in alijs. Qua de cauſa & à Ptolemæi tempore à geminis & ſagittario mutata ſunt in cancrum, & capricornum, & non iam prima quarta tardius obitur, quàm ſecunda, quoniam tarditatis punctus iu prima quarta tempeſtate noſtra non eſt.

Quomodo in annis pluribus collatis inuicem diuerſitas etiam ſit. Cap. 6.

QVo autem modo, & qua cauſa fiat, vt & inter plures annos collatos inuicem inæqualitas etiam non parua inueniatur, iam dicēdum. prædicta enim inæqualitas anni quidem vnius partes inæquales inter ſe facit, totos autem annos non: quare quum nihilominus & ipſi anni integri inæquales inter ſe ſint, & alij maioris menſuræ, alij minoris, operæpretium eſt diuerſitatis huius rationem adinuenire: neq; enim dicendum eſt Aſtronomos, qui diuerſis temporibus diuerſam annui tēporis menſuram annotauere, deceptos fuiſſe (vt diximus) ſed magis id pro comperto conſtituendum eſt diuerſa diuerſos comperiſſe, & ſine menda vlla diligentiſsime obſeruaſſe. Quoniam igitur ſupra demonſtratum eſt Aplanes motum inæqualem ad modum eſſe, & modo tar-
B diorem, modo velociorem pergere, item & illud in obſeruatis conſtare Aplanes motu reliquos orbes, qui infra ſunt, pariter agi, ac rapi, hinc fieri neceſſe eſt, vt & Sol mutationem, alterationemq; aliquam recipiat ab Aplane, ipſe quidem aliorum maxime, quoniam ſubalternus eſt eius motus cum motu Aplanes. Igitur, quo tempore Aplane velocior ipſa fit, quod accidit per annos mille octingentos, tum & ſimul citari Solem cenſendum eſt, quo fiat, vt citius ſolito reuertatur ad æquinoctii; & quanto velocior redditur, tanto etiam velocius reuertatur: ex quo accidit & annos inæquales fieri, & menſuram annui temporis variari. Quæ vt manifeſtiora nobis fiant, ac ſimul & illud oſtendatur, quātum Sol ab Aplane recipiat, ſubijciemus totum Aplanes motum ſecundum ſuperius traditam ſubſcriptionem, quā per ſuas quartas diuiſimus: quarta autem quælibet annos noningentos continet, quos de centum in centum digeſsimus. In prima autem quarta eſt motus velox, augens continenter velocitatem: in ſecunda velox minuens: in tertia tardus, augens tarditatem: in quarta tardus, minuens tarditatem: inter velocem autem & tardum conſiſtit medius motus, qui & Aplane proprius eſt, quo in annis 100 gr. vnum peragit.

C

Tempus igitur fuit, quum Sol ab ęquinoctio ad ęquinoctium rediret diebus 365, & quadrante præciſe, hoc eſt horis præciſe ſex, quemadmodum antiqui recte annum ſuum dimetientes adinuenere: quod ante Natalem Dñi annis quadringentis contigiſſe cēſendum eſt, quum Aplane motu tardo minuente peragerct m̃.38, ſec.40. Hoc enim cōſtituto cunćta optime reſpondere uidebunt ijs, quæ de diuerſitate menſuræ annuæ à diuerſis ſunt obſeruata: quæ ut maniſeſte conſpici poſsint, bene erit recenſere, de centum in centum annos, quantum Aplane addere Soli potuit. Supponamus igitur eo tempore, quo Aplane m̃.38, ſec.40, in annis 100 peragebat, annis ſcilicet ante Chriſtum 400, annuam menſuram ex quadrante præciſe conſtaſſe. in ſequenti igitur centenario auctus fuit Aplanes motus, & addita Soli mi.5, ſec.20: ob quæ cæptum eſt anticipari æquinoctiũ in annis 100 per tantũ tpis, quãto m̃.5, ſec. 20 pagi à Sole p̃nt, quę ſunt horę 2, m. circiter 15 horę: ac tunc & mẽſura annua cæpit ex quadrante præciſe non cõſtare, ſed minus continere. in ſcđo vero ſequenti centenario addita Soli fuere mi.10, ſec.40: in tertio mi.16: in quarto mi.

D

m.	ſec.
5	20
10	40
16	
21	20
53	20

A 21,ſec.20:quo tempore & Natalis Domini fuit, & Aplane habuit motū medium ac proprium.Si igitur omnia m̄ illa et ſec.coniungamus, fient m̄.53,ſec.20:quæ à quadrante,hoc eſt à tẽpore,quo annua menſura pręcise ex quadrante conſtabat,vſq; ad Natalē Domini addita Soli fuere: qui fuerunt anni 400 ante.Præuenit igitur in ijs 400 annis æquinoctium horis fere 22,& media,priuſquam ratio per quadrantem facta daret.

Recenſeamus autem & quæ à Chriſti Natali addita Soli ſunt vſq; ad Albatenij tempora,quæ fuit quarta vna, anni videlicet noningenti. in primo igitur centenario addita ſunt m̄.26,ſec.40: in ſecundo m̄.32:in tertio m̄.37,ſec.20: in quarto m̄.42,ſec.40: in quinto m̄.48: in ſexto m̄.53,ſec.20:in ſeptimo m̄.58,ſec. 40:in octauo m̄.64:i nono m̄.69,ſec.20; quæ omnia ſunt in annis 900 m̄.432, gr.autem 7,m̄.12: qui ſunt dies circiter 7,horæ 7. Quibus poſitis videamus nū quid Ptolemæi, & Albatenij obſeruata rationi huic noſtræ reſpondeant.at certe reſpondere videtur,differentia ſolum

B paucorum minutorum intercidente,qđ vel inſtrumenta ipſa ingeſsiſſe potuere, vel difficultas æquinoctij ad vnguem inueniẽdi,prꝧſertim ſi per motum medium computatio facta fuiſſet,non autem per verum.Exiſtimauit igitur Ptolemęus ſingulis 300 annis pręueniri æquinoctium vna die prius,q̃ ratio quadrantis poſceret, quod ita opinatus eſt videns primum in annis 285 (qui inter obſeruationes Hipparchi,& ſuas interfluxere) anticipaſſe ęquinoctium die vna,minus vna vigeſima,quod ad annos 300 proportionem vnius diei habet. E noſtra autem ratione ſequitur anticipaſſe æquinoctium in annis illis 285,qui inter Hipparchi & Ptolemæi obſeruationes fluxere,m̄.circiter 66,differentia intercidente m̄.10 in annis 285.ita autem ſequitur è noſtra hac ratione, quoniam in annis 100 poſt Natalem Chriſti addita Soli fuere m̄.26,ſec.40:in annis vero 43,qui fuere ab hoc centenario ad Ptolemæum, adiecta ſunt m̄.circiter 10: In centenario autem ante Natalē addita fuerant m̄.21,ſec.20: in annis porrò 42,qui an-

m̄.	ſec.
26	40
32	
37	20
42	40
48	
53	20
58	40
64	
69	20
432	0

Gr.7,m̄.12.
dies 7,hore 7 ferè.

m̄.	ſec.
26	40
10	
21	20
8	
66	0

te hunc centenarium fuere vſq; ad Hipparchum, adiecta ſunt m̃. fere 8, C
quæ ad ſummum ſunt m̃. circiter 66. potuit igitur aut Hipparchus, aut
Ptolemæus, aut vterque differentiam illam m̃.10 caſu aliquo intuliſſe.

Fecit deinde & aliam Ptolemæus ſupputationem annorum 571, qui
fuere à ſuis vſque ad Mentonis, & Euctemonis obſeruationes, in quo tē
pore vidit anticipaſſe æquinoctia duobus dieb⁹, minus vna duodecima;
qui ad annos 600 proportionem habent dierum duorum. E noſtra au
tem ratione ſequitur anticipaſſe æquinoctia in annis illis 571, m̃.90, quo
niam in annis 400, qui præceſſere Natalem Domini, addita fuere m̃.53,
ſec.20: in annis vero 100, qui ſecuti ſunt
Natalē, addita ſunt m̃.26, ſec.40: in an-
nis 43 ab his, ſequentibus vſq; ad Ptole
mæum addita m̃.10: in annis porrò 28,
qui fuere ante 400 illos, qui prçceſſere
Natalem Dñi, vſq; ad Metonem & Eu.
ctemonem nihil additum fuit, quia tūc

m̃.	ſec.
53	20
26	40
10	
90	0

menſura annua ex quadrante integro conſtabat: quæ omnia in totum
ſunt m̃.90: ex quibus manifeſtum eſt rationem hanc parum abeſſe ab ob
ſeruatis à Ptolemæo. Poſt Ptolemæū Albatenius longe diuerſa viſus eſt
obſeruaſſe circa anni menſuram, & æquinoctiorū anticipationes, ſi qui-
dem ab obſeruatis Ptolemæi per annos 743, annotauit ipſe eo temporis D
ſpatio anticipaſſe æquinoctium diebus circiter ſeptē prius, q̃ ratio per in-
tegrum quadrantem poſtularet. E ratione autem hac noſtra ſequitur an
ticipaſſe dies ſex, horas circiter 15, & mediā, in nono enim centenario,
q ad tēpora Albatenij terminauit, addita fuere Soli m̃.69, ſec.20: in octa
uo ante illum addita m̃.64: in ſeptimo
præcedente m̃.58, ſec.40: in ſexto m̃.53,
ſec.20: in quinto m̃.48: in quarto mi.42,
ſec.40: in tertio mi.37, ſec.20: in annis
vero 43 continuatis tertio centenario
addita fuere mi. circiter 20: qui omnes
ſunt gr.6, mi.33, ſec.20: dies autem 6,
horæ 15 cum dimidia fere. quapropter
merito exiſtimauit Albatenius longe
magis anticipare ęquinoctia, quàm Pto
lemæus ſcripſiſſet, & quadranti plus de
eſſe, q̃ vnam tercenteſimā, qd' ex obſer-
uatis ab eo dixit eſſe centeſimā vnā. Ne

m.	ſec.
69	20
64	
58	40
53	20
48	
42	40
37	20
20	
393	20

Dies 6, horę 15 cum dimidia fere.

que igitur Ptolemæus, neq; Albatenius in obſeruationibus decepti ſunt,
quod

A quod momenti alicuius eſſet,ſed in eo magis vterque,ꝙ perpetuum exiſtimarũt, quod in parte tpis ſolum viderãt:manifeſtum autẽ eſt,ꝙ aliter futurũ erat, ac Ptolemæus opinabat̃, qñ à Chriſti ortu ad annos noſtros interceſſere anni 1535, in quo toto tpe tercenteni anni ſolum quinquies interfuere:oporteret igitur ex eius opinione à Chriſto ad noſtra tempora anticipaſſe diebus ſolum quinque,quum tamen cõſtet anticipaſſe diebus circiter 13, ſiquidem circa Natalem Domini erat æquinoctium die 24 Martij labente,nunc vero labente vndecima Martij ſpectatur.Similiter neq;,quod Albatenius in ſeptingentis annis perſpexit,idem in ſequẽtibus erat futurum,ſi.n.ſingulis 100 annis vna die præueniret æquinoctium,oporteret à Chriſto ad noſtra tempora iam diebus 15. præueniſſe, at ſolũ dies circiter 13 enumerantur,quibus æquinoctia rationẽ quadrantis prȩuenerũt:nihil igitur firmum,perpetuumq; in hoc æquinoctiorum præuentu ſperandũ,atq; attendendũ eſt,quando nec Aplanes motus, à quo inæqualitas hæc dependet,vnus & certus eſt:bene aũt erit, ſi & reliquos annos,qui poſt Albatenium fluxere vſq; ad hæc tempora recenſeamus,& ꝓ ratione hac noſtra videamus,quãtũ ab Aplane additũ Soli ſit. In primo igitur centenario poſt Albateniũ adiecta fuere mi.69,ſe.20:in ſcdo mi.64:in tertio mi.58,ſec.40:in quarto mi.53,ſec.20:in qnto m.

B 48:in ſexto mi.42:ſec.40:quæ ſunt oĩno m.336, videlicet gr.5,mi.36:quibus ſi iũgamus addita à Natali Chriſti ad Albateniũ,q erant gr.7,m.12,fient gr.12,mi.48,dies vero circiter 13:manifeſtũ igitur eſt in annis 1500 tm̃ anticipaſſe æquinoctia ſm rationẽ hanc noſtrã,& nihilo plus.

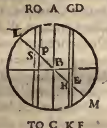
m.	ſec.
69	20
64	
58	40
53	20
48	
42	40
336	0
Gr. 5 m. 36	
7 m. 12	
12	48
Dies 13	

Quippe tpe Iulij Cæſa.æquinoctium ſpectabatur die 25 Martij labente,circa initia eius:annis vero Natiuitatis Chriſti die 24, circa finẽ eius cadebat:quũ vero anno 1500 æquinoctium habitũ fuerit die 11,circa finẽ eius,palamꝙ aptiſſime dies 13 anticipatiõibus æquinoctiorũ dantur à Natali Dñi ad annum 1500. Manifeſtius aũt(vt arbitror) cadẽ rõ in annis ſequẽtibus appebit,in quibus quũ æquinoctiorũ anticipatio minor continenter,& minor fiat, tẽpus illud veniet,vt nulla tandẽ anticipatio eorũ fiat,ſed annua mẽſura rurſus è quadrante integro cõſtituetur,quũ tranſacta quarta hac, in qua Aplane motu veloci minuẽte agit̃,poſt annos 400 rurſus mi.38, ſec.40 ꝑ aget in annis 100:à quo tpe mox fiet,vt iã nõ anticipẽt æqnoctia,ſed poſtponãt,& annua mẽſura plus ẽt quadrãte reqrat:atq; his viciſſitudinibus

agetur Sol,vt modo anticipent æquinoctia,modo poſtponát, interdum C etiam ſtent,ſed pauco tempore:maius vero eſt tempus, per quod anticipare contingit æquinoctia,quàm poſtponere:ex his igitur exiſtimandú eſt ea contigiſſe,quę diuerſis temporibus diuerſa ſunt obſeruata circa annuam menſuram,& inconſtantiam æquinoctiorum. Vtrum auté fiant hęc per eam præciſe rationem,quam nos tradidimus, equidem non auſim affirmare,ſed certe aut per eam fit, aut per valde proximam, quam rem alij fortaſſe ratione magis exacta abſoluét,nos enim vniuerſalia magis percurrimus:ex his quoq; & mutationes punctorum maximæ tarditatis,& velocitatis dependent.

De alia cauſa,cur annua menſura varietur. *Cap. 7.*

Est autem fortaſſe & alia cauſa,cur annua menſura euarietur, quam aliqui forte nimis affectatam dicent,nos negligédam ducimus: ſupra enim diximus medium circulum Solis continenter verſus æquinoctialem appellere,ac maximã eius declinationem in dies corripi: ex hoc ſequitur eundem circulum contraferri in dies magis & magis motui primi orbis,quoniam continenter plus recti,minus autem obliqui habeat: vnde accidit & minus rapi,Solisq; conuerſiones productiores eſſe. Ex diebus vero quum anni conſtent, dies ex horis,horæ è minutis, hæc ex alijs,hinc & annos quandam diuerſitatem recipere cenſendum eſt,& an D nos noſtros conſtare è paucioribus aut horis,aut minutis, aut alijs partibus:nó ſolum autem naturales dies, ſed & ciuiles etiam variari ex hac eadem cauſa contingit: Sole enim magis in dies accedente ad æquinoctionalé per circulum ſuum,nobis quidem, qui ad ſeptentrionem incolimus,breuior fit continenter dies, longior nox,auſtralibus vero è contrario, nobis enim arcus diei minor redditur,noctis maior.

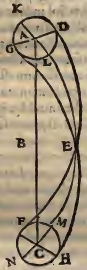

Sit æquinoctialis a b c, declinatio So maior d e f, & r ſ t, minor g h k, & o p q, horizó l m: nobis igitur in maiori declinatione dies erat in tota e d, auſtralibus in tota r ſ: in minori vero declinatione dies eſt nobis in tota h g, auſtralibus in tota o p: nobis ergo dies fit continenter minor, quoniam h g minor eſt,quàm e d. Nobis item temperatior contingit tum æſtas,tú hyems,æſtate enim Sol à nobis magis amouetur in dies, vtpote ad æquinoctialem accedens, in hyeme vero propinquior nobis fit,vtpote ab auſtro verſus æquinoctialé appropinquans.Sed certe diuerſitas hæc rectitudinis, & obliquitatis circuli Solis tam pauca eſt,& adeo ſenſim accedit,vt ab vna etate nec perci

A pi,nec dijudicari planè poſsit,ſiquidé in annis 1385, qui à Ptolemæo ad hoc vſque tempus interſuere,declinatio Solis correpta eſt m̃. circiter 25 de quo iam ſupereſt dicendum.

Cur Solis declinatio minuatur, *Cap.8.*

QVa autem cauſa contingat,vt maxima Solis ab æquinoctiali declinatio continenter comminuatur,nunc expediendum eſt,non enim quod omnes hactenus arbitrati ſunt,in cauſa eſſe poteſt: quicunq; etenim hactenus ea de re ſcripſere, omnes trepidationem Aplanes cauſam aſsignãt:factis ſiquidem paruis circulis per eum modum, qui dictus eſt,mutari & puncta declinationum neceſſe eſt,& modo verſus polos expandi,modo verſus ęquinoctialem contrahi,expandi quidem,quum medius circulus k e m aut verſus d,aut verſus g agitur,contrahi vero,quũ contra aut a d verſus l,aut a g verſus k idem regreditur:atque ita fieri dicunt,vt puncta ſolſtitia poſsint euariari.

Sed certe neq; neceſſarium eſt huius rei cauſam in trepidationem referri,neque ijs conſonũ quæ obſeruata ſunt,fortaſſe autem & impoſsibile,ſi ſemper directæ feruntur ſtellæ. Primum autem cauſa hęc,quam è trepidatione aſsignãt, obſeruatis aduerſaſ̃,duo enim ſunt obſeruata, quorum alterum cum aſsignata cauſa ſtare minime poteſt:obſeruatum quidem eſt à Ptolemæi temporibus vſque ad noſtra correptam ſemper fuiſſe Solis declinationem.Item & illud etiamnum obſeruatum fuit,à Chriſto vſque ad Albateniũ per annos 900 motum Aplanes ſemper fuiſſe velocem,atq; augẽtem,vt dictũ eſt: ſi igitur motus per id tempus fuit velox augens,oportet medium circulum k l motũ fuiſſe verſus d,ac ſic nõ correptio tropicorum, ſed dilatatio facta fuiſſet: ſi vero correptio eorum eſt facta,oportuit aut d motum fuiſſe verſus l, aut g verſus k:at in neutro horum fit motus velox augẽs,in altero enim fit motus velox minuens,in altero motus tardus,& retrogradus:quare p id tempus aut motus non fuit velox augens,aut correptio Tropicorum non fuit,aut cauſa eius correptionis nõ eſt trepidatio, aut duo illa prima vti vera obſeruataq;,ſunt recipienda. ſequitur igitur vt trepidatio cauſa non ſit correptionis Tropicorum.

B

Quòd

Quòd vero neq; neceſſarium etiam ſit ad eam recurrere, è principijs C
noſtris manifeſtum iam fiet:quoniam autem multipliciter contingit id
fieri,bene erit modos omneis referre,quibus ea correptio poſsit accide-
re. Primum igitur,quod antiquos Aegyptios exiſtimaſſe credere poſſu
mus,ſiquis arbitretur,primum mobile non ab ortu in occaſum ferri,ſed
à ſeptentrione in meridiem,videtur quidem demonſtrari poſſe, quo pa
cto Solis declinationes corripiantur:quoniam.n.tum Aplanes circulus,
tum & Solis per medium zodiacum protenditur in lõgitudinem, ſi qui-
dem ſupra ipſos ponatur primum mobile in latitudinem per ſe ferri, ſed
q̃ tardiſsime,manifeſtum fiet,quomodo circulus ille Solis poſsit continẽ
ter circa ſolſtitia variari:quinimo & illud quoque ſimul videtur oſtendi,
quod ab Aegyptijs mandatum literis Herodotus & Mela ſcribunt,fuiſſe
olim,vt Sol inde oriretur,vnde nunc occidit,& è cõtrario: primo enim
mobili circũacto in latitudinem, & ſecum ferente cum reliquis circulũ
Solis,neceſſe eſt eius circuli partes ſucceſsiue permutari,vt,quę ſuperior
prius fuerat,mox inferior fiat,& econtra:permutatis autem partibus, &
illud neceſſarium eſt,vt totus motus permutetur:& ſi prius erat ab oriẽ-
te in occidentem,nunc contra ab occidente in oriẽtem feratur, vt à prin
cipio diximus. Hęc igitur exiſtimaſſe antiquiores Aegyptios fortaſſe cre
dendum eſt,quum ſcripſere,ex quo ipſi eſſent, quater curſus ſuos obijſſe
ſydera,ac Solem bis iam occidiſſe,vnde nunc oritur. Quæ vero ipſos ad- D
hæc exiſtimanda impulerint,equidem non alia fuiſſe arbitror, q̃ quæ &
mox à poſterioribus viſa ſunt,ſolſtitia ſcilicet mutari: ſed certe iniuſte vi
dentur ob eam cauſam putaſſe primum mobile non in lõgitudinem ab
oriente in occidentem,ſed in latitudinem à ſeptentrione in meridiem p
ſe ferri: duobus.n.modis quum immutentur tropici, vno reſpectu habi-
tationum,à quibus plus,aut minus amoueri accidit,alio reſpectu eclipti
cæ,ac vnius ad alterum,per aſsignatum quidem motum primi orbis in la
titudinem demonſtrari fortaſſe poteſt,quo modo reſpectu habitationũ
immutari contingat tropicos, at, quomodo reſpectu æquinoctialis, &
ad ſe inuicem immutentur,& corripiantur,demõſtrari minime poteſt,
quoniam moto in latitudinem primo mobili accidit quidem vtrunque
Tropicum ſimul cum ſua æquinoctiali in latitudinem circũduci,eadem
inter ſe,& ad æquinoctialem,diſtantia,& menſura remanẽte: quòd ſi &
ad eclipticam,& ad ſe ipſos inuicem mutari debent, neceſſe eſt eclipticã
ipſam immutabilem,fixam,atq; æternam ſtatui,ad quam accedẽtes vter
que magis,continẽter,& magis,arcum ſimul,qui,inter ipſos interiacet,
vtrinque contrahant:hoc autem eſſe non poteſt,niſi primus orbis in lon
gitudinem per ſe actus eclipticam ipſe ęternam & inuariabilem inter po

los

A los vniuerſi perpetuos atque immotos trahat: quod ſi & nunc (vti primis à nobis eſt conſtitutum) confirmetur, ac ſanciatur, impoſsibile nimirum illud erit, vt olim Sol ortus fuerit, vbi prius occiderat, & è contrario, vt Aegyptij literis mandauere, ſi de ortu & occaſu diurno intellexere: nam quoniã diurnus motus, ortusq; & occaſus à primo mobili datur, impoſsibile eſt aliunde oriri Solem, quàm ab ea parte, vnde & nunc oritur, quocunque in ſitu ponatur circulus eius, quicunque illi locus in vniuerſo detur: quòd ſi non de diurno ortu atque occaſu intellexere, ſed de annuo, ſic verum (vt arbitror) & opinari & mandare literis potuere: quod ſimul manifeſtum fiet, vbi cauſam aſsignauerimus, cur ſolſtitia cõtinenter corripi conſpiciantur. Meminiſſe autem oportet eorum, quæ circa Aplanen ſupra commemorata ſunt, ſupra ipſam enim contrauectum orbem vltimum ponebamus, à quo fiebat, ne ſimul cum Circunducente ipſa et Aplane circuntraheretur in latitudinem: ſi igitur Contrauectum hũc ponamus non omnino æqualem Circunducenti, ſed cædentem aliquantiſper, verùm adeo parum, vt non niſi multo poſt depræhendi poſsit, tunc fieri neceſſe eſt, vt & hic Contrauectus, & cum eo Aplane circunferãtur in latitudinem, ſed ſenſim, & quod non niſi poſt multa ſecula cognoſcatur: quoniam autem ab Aplane trahi omnes orbes inferiores conſtat, inde etiam & illud fiet, vt & Solis circulus, & aliorũ planetarum ſimul in

B latitudinem quoque circunducantur, ſed tarde admodum, & quod longe poſt agnoſcatur. Videtur autem (niſi fallimur) neceſſarium ita fore, vt Solis circulus in latitudinem circũagatur, quo omnia, quæ poſsibilia ſunt in natura fieri, quandoq; etiam fiant, & vt virtus omnis, quę à Sole huc demittitur, & impartitur in terras, ad omnia ſucceſsiue & vndequaque ſeſe conuertat. Futurum igitur exiſtimamus, vt, quemadmodum à Ptolemæi temporibus vſque ad noſtra Solis circulus ad æquinoctialem appulit m. circiter 23, ita deinceps annis labentibus continenter magis ac magis ad eandem appropinquans, tandem (quum Dij volent) per ipſam æquinoctialem iter teneat, æquinoctiumque mortalibus per multum temporis apportet: mox parte illa, quæ nunc in ſeptẽtrione eſt, permutata in meridiem, & è contrario, magis in dies & magis ab æquinoctiali ſeſe amoueat, donec eiſdem Dijs ita prouidentibus, Solis circulus per vtrunque polum atq; æquinoctia protendatur, ſubalternusq; fiat coluro æquinoctiorum, ac tunc quidem per helices à polo ad polũ actus Sol anno vno omnes mundi partes circuiuiſet: mox vero partibus pmutatis, ac ea, quæ nunc ſupra eſt, facta infra, & è conuerſo, motus etiam ipſe permutabitur, & non iam ab occaſu ad ortum feretur per ſe Sol, ſed ab ortu in occaſum maiori etiam velocitate, quàm orbis primus, annũq;

non ab ariete,ſed à libra reportabit nobis.Quod ſi ſignificare voluerunt C
Aegyptij,non de ortu & occaſu diurno intelligentes,ſed de annuo,& recte quidem tradidiſſe videntur,& ſecretius quoddam monumentum in arcanis eorum literis mandauiſſe. vtrum autem hæc circa Solem futura ſint,nepotes noſtri videbunt. Quæ Solis mutationes ſi forte fortuna in natura ſunt,iam non admirabimur montium inſularumque generationes,non eluuiones,non exarſiones, & id genus alia, quorum cauſas in eas ſyderum mutationes (quas nunc videmus) referre cum ſatisfactione non poſſumus.

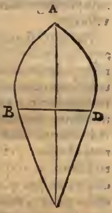
Cur Sol in ſeptentrione minor,& remotior videatur. *Cap.9.*

CVr vero Sol in ſeptentrione exiſtens minor nobis, & remotior videatur,cauſam ſuperius diximus,talem enim fieri ſolem in ſeptentrione,qualis eſt in medio cœli,in meridie autem,qualis prope horizontem eſt:cuius ſignum illud eſt,quod auſtralibus contra accidit,minor enim, & remotior ijs videtur,quum in meridie eſt,maior vero et propinquior, quum eſt in ſeptentrione.Non ſolum autem id in Sole accidit, ſed & in Luna,& alijs,vt dictum eſt,maxime autem id in Sole apparet circa ſolſtitia, quoniam illic eſt maxima ab æquinoctiali declinatio,& tūc maxime nobis in medio cœli eſt.Si autem ecentrici eſſent,oporteret & extra ſolſtitia idem viſum fuiſſe,vbicunque abſis fuiſſet,quod à nullo traditum legimus:in ea quidem maximam tarditatem fuiſſe ſcribunt,minimum vero & remotiſsimum illic videri Solem nemo(quod nos viderimus)tradidit,niſi forte in abſide,quæ nunc in cancro eſt,quod quidem non ratione abſidis,ſed ratione maximæ declinationis contingit. De Solis aūt eclipſibus,& cur maiores fiāt in ſeptētriōe,in ijs,quæ de Luna, dicemus. D

De numero orbium Solis. *Cap.10.*

Vatuor autem videntur orbes,qui famulantur Soli,quorum primus eſt ſolitarius ille,qui ſtatim ſub Marte ſubeſt,à quo fit, ne ſimul cum Marte & Solis orbis rapiatur:poſt quem eſt ordo ad Circitorē pertinentium orbium,è quibus Circunducens eſt primus, qui in latitudinem per colurum ſuperiorem à meridie in ſeptentrionem vertitur Soli par:ſub eo eſt Circitor eodem tempore circunductus, cæterum motu proprio tardior Sole, cui ſubeſt Cōtrauectus ſuus:à quibus omnibus eſt orbis Solis,qui tametſi vero motu inæqualiter circuitionem ſuam obit, modo tardior,modo velocior,at motu tamen medio m.59,ſec.8 fere ſingulis diebus peragit. Dubitet autem fortaſſe aliquis,quoniam ſic videtur ſectiones circuli Solis in latitudinem mutari debere,quoniam Circitor

A tor in oppoſita omnia mouet, & tantum in latus, quantum in longum, niſi illi Anticircitor contraponatur. Ad quæ dicimus nos anticircitorem non poſuiſſe, vt euitaremus ingratam orbium multitudinem: videmur autem & ſine illo poſſe conuenienter facere, ſi ea ꝓportione ad Circitorem planeta moueatur, vt, quũ Circitor à prima quarta contrariarũ mouet, quæ eſt ſuperior meridionalis, pellendo ſectionem verſus ſeptentrionem, tum & Sol per ſe eãdem in partem à ſectione flectat: inde enim fit, vt diſcerni non poſsit illius ſectionis motus in latitudinem, quoniam è toto orbe nihil ſenſibile eſt niſi ſtella: per flexus autem & ſinus non accidit ipſam ſtellam moueri, propterea quòd quartę circunductionis Circitoris, & quartæ motus planetæ æquales ſunt, ſed ſolum illud euenire videtur, vt prima & vltima quarta planetæ in maiorem latitudinem flectant, quàm aliæ duæ. Vt ſi æquinoctialis ſit a c, prima quarta a d maiorem latitudinem & flexionem faciet, quàm d c: ſimiliter & b a maiorem faciet, quàm c b. quæ ſi minus facere ſatis videntur, nihil prohibet & ipſi Soli Anticircitorem contraponere, qui ſectionum latitudinẽ

B impediat, ac per ſex orbes demõſtrari continget, quæ circa Solem apparent. ac de Sole ſatis dictum iam ſit.

DE VENERE

De iis, quæ circa Venerem apparent. Cap. II.

NVNC ad Veneris orbem tranſeamus, quam omnes ſupra Mercurium & Lunam locant. habet autem Venus cum Mercurio conuenientiam non paruam, quędam tamen ꝓpria, & magnopere admiranda ſortita eſt. igitur ꝙ & ipſa diurno in primis agatur motu, ſed tribus ſuperioribus tardior, æqualis autem cum Sole, vti obſeruatum recipiendum eſt. Habet itidem & proprium motum ab occaſu ad ortum Soli æqualem: quãquã enim interdum citius, interdum tardius Sole orbem perficiat, at per ſe tamen, & motu medio, qui & proprius eſt Soli, æqualiter cum eo vertitur, & anno vno curſum cum eo explet. illud quoq; manifeſtum eſſe debet non rapi Venerem ab orbe Solis, ſi enim raperetur, æqualiter cũ eo ferri non poſſet: diximus enim duorum orbium, ſi vterque in idem agãtur, minorem ſemper velociorem reddi. Medius autem circulus Ve-

neris, tum & æquinoctialem, tum & eclipticā ſecat: ſectionum altera in C
ariete traditur gr. 1, altera in libra, mutabiles, vti & in alijs planetis.

Habet porro & Venus primam inæqualitatem medietatum, nā in ea, quæ eſt à piſcibus ad virginem per geminos, tardior aliquāto incedebat Ptolemæi tempore, punctumq; maximæ tarditatis in geminis faciebat, in illa vero, quæ eſt à virgine ad piſces per ſagittarium, velocior cernebatur, ac punctum maximæ velocitatis faciebat in ſagittario gr. 15, nunc vero in primo gr. cancri maxima ſpectatur tarditas, maxima in capricorno velocitas.

At vero & ſecundam quoq; inæqualitatem directionis, ſtatus, et retrogradationis ſuſtinet, cuius reuolutiones quinque in annis 8 fieri obſeruantur: quæ item reuolutiones neq; æquales inter ſe ſunt.

Medius motus inæqualitatis.

Gr.	m̄.	ſec.	ter.	quar.	qn.	ſex.	
0	1	32	28	34	44	18	horæ.
0	36	59	25	51	11	28	dies.
18	29	42	56	15	44	0	menſes.

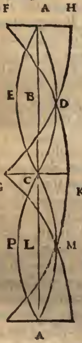
Ad Solem vero eam relationem habere noluit Venus, quam tres ſuperiores habuere, vt velociſsima eſſet in coniunctione, in oppoſitione tardiſsima, imo (quod alioqui mirum ſit) nunquam oppoſita Soli ſpectatur, quippe quum nec ab eo vnquam maiore interuallo diſtet, quàm gra. 47, minu. 32, nunc cum eo coniuncta, nunc præcedens, nunc ſequens. præcedere autem aut ſequi quum dicimus, in eo intelligimus motu, qui diurnus dicitur, nam & ſignorum ordine modo præcedit, modo et ſequitur: verū, quum ſignorum ordine præcedit, diurno ſequitur, quum vero diurno præcedit, ordine ſignorum ſequitur. igitur quum Solem anteit diurno in motu, tum in exortu matutina ſpectatur, appellaturq; à nobis Lucifer, quum vero Solem ſequit̃, veſpertina in occaſu apparet Heſperus vocitata: vtraq; autem viciſsitudo præcedendi inſequendiq; Solem menſibus nouem fit, diebus 23, horis circiter 4, ac dimidia: maxima vero vtrobique elongatio à Sole gr. 47, mi. 32 eſſe conſpicitur: quo quum peruenit, rurſus ad Solem remeat nunc præuia, nunc aſſecla, & modo affuturum nuntians Solem, modo affuiſſe: atque his viciſſitudinibus nunq̃ adeo à Sole abſcedit, vt oppoſita illi fiat, ſiquidem oppoſitio gr. non pauciores, q̃ 180 expoſcit: videtur autem matutina elongatio in medietate tardiori adiuuari, veſpertina impediri: contra autem veſpertina elongatio iuuari in velociori medietate, matutina impediri. quum autem elongationes hæ impediuntur, nunq̃ ad id ſummum pertingunt, quod eſt gr. 47, mi. 32, ſed ſolum ad gr. 45 mi. 30 perueniūt. Qualiſcūq; autem in maxima elongatione inueniatur Venus, ſiue præcedēs, ſiue ſequens, ſemper medium motum habet, in coniunctione vero cum

D

Sole

A Sole ſemper eſt aut in tardiſsimo motu, aut in velociſsimo: matutina aũt, ſi recedit à Sole, tardo ſemper recedit motu, ſi accedit, veloci: veſpertina vero, ſi recedit, veloci ſemper recedit motu, ſi accedit, tardo.

In latitudine vero maiorem etiamnum admirationem præbent, quæ circa Venerem conſpiciuntur, nam, quum tres ſuperiores planetæ pexiguam circa ſectiones latitudinem ducerent ab ecliptica, maximam circa puncta media, tum contra Venus circa puncta media q̃ minimam latitudinem facit, vtpote mi.16, circa ſectiones vero maximam, & gr.7.

Sed & illud quoq; non paruam affert admirationem, quòd Venere duobus in locis latitudinem faciẽte, paruam quidem in punctis medijs, magnam circa ſectiones, in punctis tamen medijs ſemper ſeptẽtrionalis ab ecliptica ſpectatur, nunquam auſtralis, in ſectionibus vero tum auſtralis, tum ſeptentrionalis videri ſolet: auſtralis vero quum videtur, in ſuperiori quidem parte ſemper directa & velociſsima eſt, in ſeptentrionali tarda & retrograda: in inferiori vero parte è contrario, Sit ecliptica a b c, medius circulus Veneris a d c, ſectiones a et c, punctus medius in ſuperiori parte d, in inferiori m, vterque ſeptentrio-
B nalis: in ſectionum igitur loco maiorem latitudinẽ habebit Venus, fiet enim quandoque vbi f, quandoque vbi h, ſimiliter & vbi g, & vbi k: in punctis autem medijs minorem multo latitudinem trahet, ex b non vltra e & d digreſſa in eiſdem præterea punctis medijs ſemper erit ſeptẽtrionalis, in ſuperiori quidem parte in d, in inferiori in m, nunquam autem in e, aut in p directa autem & velox per f k, tarda. & retrograda per h g. cæterum & ſtella ipſa per helices motum explet, ſicut & tres ſuperiores planetæ.

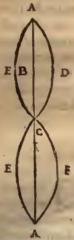
De cauſis ſecundum Aſtronomos. *Cap. 12.*

QVi igitur de ſyderibus hactenus tractauere, in prædictis omnibus ad eccentricum, atque epicyclum confugiunt. Ecẽtrico primam dantes inæqualitatem, epicyclo ſecundam: abſidem autem ponunt, vbi nos punctum maximæ tarditatis, Antabſidem, vbi nos punctum maximæ velocitatis: nunquam autem opponi Venerem Soli, ſed ſemper aut

çoniunctam eſſe,aut præcedere, aut ſequi interſtitio nunquam maiore gr.47,mi.32:iccirco dicunt contingere,q epicycli centrum æqualiter, & coniunctum cum cētro Solis ſemper feratur:qua è re fieri,vt planeta,qui in circunferentia epicycli circunducitur,non plus diſtare à Sole poſsit, quàm ſit ſemidiameter epicycli,quæ gr.45,mi.30 traditur: quòd ſi plus etiam diſtare videatur,id ab ecentrico dari:q enim centrum planetæ cũ centro Solis ſemper coniunctum procedat,id in medio motu intelligendum eſt,vnde fieri poteſt,vt vero motu propter abſidem & antabſidem ſeiungi etiam plus poſsit,q̃ gr.45,mi.30,ac abeſſe etiam 47 gr.mi.32. G

In parte autem abſidis iuuari matutinam elongationem,quoniam ea fit per tarditatem epicycli,in parte vero antabſis veſpertinã iuuari, quoniam fiat per velocitatem epicycli,quę ab ecentrici velocitate iuuatur.

Quæ vero in latitudine apparent,partim epicyclo, partim ecentrico donant,Ecentrico quidem eam latitudinem dantes,quæ in punctis medijs fit,Epicyclo autem eam,quæ circa ſectiones: cui tres aſsignant motus,vnum in longitudinem,quo directionem,ſtatum, & retrogradationem facit,duos vero in latitudinem,quorum alterum inclinationem vocant,alterum reflexionem:protractis enim duabus Diametris per epicyclum,altera per altitudinem ſurſum & deorſum, altera per longitudinem,ante & retro,inclinari dicũt diametrum altitudinis in ſectionibus ſummo puncto verſus eclipticam,imo verſus ſeptentrionem flectente: D inclinari autem eouſque,quo fiat latitudo gr.7.Recedēte vero epicyclo à ſectione paulatim releuari inquiunt diametrum altitudinis, ita,vt in puncto medio erectiſsima ſit, & cum ecentrico ſubalterna:quod ſi fieri debet, ſimul & alteram diametrum reflecti oportet,ac punctum, qui antè erat, ſeptentrionalem fieri,qui retrò,auſtralem.Quòd vero ſemper ſeptentrionalis planeta ſit in punctis medijs, inde eſſe dicunt,quòd ecentricus modo vltra eclipticam in e,modo citra in d deuiet per mi.16,ea ꝑportione ad epicyclũ ſeruata,quòd, dum epicyclus à ſectione ad d punctum medium peruenit,tunc & ecẽtricus à linea a b c mouetur in d, & fit linea a d c, ac tunc in d planeta eſt ſeptentrionalis.rurſus moto epicyclo à puncto d in c alteram ſectionem,ecentricus a d redit in b, & fit iterum linea a b c. Deinde vero in parte inferiori epicyclo moto à c in f pũctum medium,ecẽtricus in parte ſuperiori mouetur à puncto b in e: quæ pars quoniam auſtralis eſt, & ſuperior, neceſſe eſt

inferiorem

A inferiorem fieri ſeptentrionalem,in qua eſt planeta in f puncto medio: igitur tam inferiori in parte,ꝙ̃ in ſuperiori,ſemper ſeptentrionalis eſt planeta in puncto medio. Hæc igitur fieri Aſtronomi dicunt:quo autem modo fiant,& quo pacto ecentricus modo in d, modo in e feratur, & vnde vnus epicyclus tot motus habeat,nemo dicit. de quibus omnibus accurate rationem habebimus in ſequentibus.

De cauſis per noſtra principia. *Cap.13.*

Nos autem per pauciora, & ſimplicia magis vnũquodq; eorum, quæ in Venere apparent,poſſumus demõſtrare,ea in primis omnia confirmantes,quæ de medio circulo eius,& ſectionibus dicta ſunt. ꝙ autem non trahatur ab orbe Solis,id fieri dicimus,quemadmodum & in alijs,à Contraucto orbe,qui ſolitarius ſtatim ſubiacet Soli.

Tardiorem vero in vna medietate,velociorem in alia ferri, à primo Circitore dari dicimus,qui circunductione in latitudinem par eſt Veneris motui, per ſe autem & proprio motu tardior:cæterum more Circitorum,modo in idem,modo in oppoſitum illi agitur, vnde & modo planetam citat,modo retardat,non autem retroducit,quoniam tardior illo eſt.Ea autem eſt proportio eius ad Venerem,vt,quũ ſubalternus eſt Circitor

B in medietate contraria, tum planeta in puncto maximæ tarditatis inueniatur,quum vero Circitor ſubalternus eſt in medietate iuuante,tũ planeta ſit in puncto maximæ velocitatis,qui olim in geminis, nunc in Cancro eſt,propter Aplanes motum. Circũfertur autem Circitor hic p ſectiones,ac puncta media maxime reſpicit vti polos circũductionis:quare et illa maxime in oppoſita mouet,atq; in ijs operatur latitudinẽ mi.16.

Secunda vero inæqualitas directionis,& retrogradationis à ſecundo Circitore prouenit(nam,et Venus Circitores duos habet) quoniam & ipſa retrogradationem nouit.hic autem Circitor circunductione quidẽ tardior multo eſt planeta,proprio autem motu velocior,ſiquidem circũ ducitur in latitudinem menſibus 19,diebus.16, horis circiter 9. Igitur,quoniam & hic pro Circitorum natura modo in idem cum planetá, modo in oppoſitum agitur,palam,quòd & modo eum citat, modo retardat,& quia velocior eſt,interdum etiam ſiſtit,interdũ retroducit:cuius reuolutiones ſcilicet in annis 8 fiunt:quæ quidem ne æquales etiam ſunt inter ſe,niſi medio motu menſurentur,propter velocitatem & tarditatem ſuperadditam ab alio Circitore,vt in alijs dictum eſt.

Cur autem non ſemper anno vno orbem expleat Venus, ſed modo citius,modo tardius,cauſa eſt in Circitore ſecundo,qui circunductione

multo tardior eſt planeta:qua è re fit,vt dũ planeta circuitiões ſuas obit, C
ĩn aliquibus nulla intercidat retrogradatio,in aliquibus aliqua ĩtercidat,
aut tota,aut in parte:in his ergo curſum retardat,in illis concitat. non ni
hil etiã ad hoc facit prior Circitor,at per ſe tamen, & motu medio æqua
liter cum Sole orbem peragit.

Ad Solem vero nunquam opponi Venerem,ſed ſemper aut coniun-
ctam feri,aut præcedere,aut ſequi interuallo non maiore quàm gra.47,
m̃.32,cauſa præcipue pendet è Circitore ſecundo,quando planeta ipſe p
ſe,& proprio motu æqualiter cum Sole ſemper progreditur, & ſi nihil à
Circitore reciperet,æquali ſemper paſſu cum Sole,& coniuncta cum eo
ferri videretur:verum,quoniam ab eo modo citatur,modo tardatur, ac
etiam retroducitur,inde fit,vt non ſemper pari paſſu cum Sole incedat,
ſed interdum præuolet,quum citatur,interdum ponè ſequatur, quũ tar
dior redditur.quæ quoniam alternatim fiunt,alternatim quoque modo
præcedit Solem,modo conſequitur:per tantum autem & præcedit,& ſe
quitur,quantum Circitor & addere ſupra medium motum Veneris, &
demere poteſt per vnam quartam circunductionis:videtur autem & ad
dere,& demere gr.45,mi.30,addere quidem in medietate iuuante,deme
re in contraria. Statuatur igitur Venus cum Sole cõiuncta Circitore ſub
alterno in medietate iuuãte,manifeſtum quidem eſt tunc habere Vene-
rem velociſsimum motum: ſi ergo obeat Circitor quartam illam,quę à D
ſubalternatione ſequitur,addet quidem planetæ ſupra eius motum gra.
45,m̃.30:quare prægredietur Venus ante Solem ſignorum ordine gr.45,
m̃.30,ac veſpertina apparebit poſt ipſum diurno in motu:fit enim, vt di
ximus,vt quum ſignorum ordine præcedit,diurno ſequatur,& è cõuer-
ſo.Rurſus vero,ſi Circitor moueat per aliam quartam,quæ eſt prima cõ
trariarũ,demet quidem de motu planetæ gr.itidem 45,mi.30:quare quũ
prius ante Solem eſſet ſignorum ordine gr.45:mi.30,nunc fiet,vt iterum
coniunctus cum eo redeat totidem amiſsis gradibus,quot ſuperacquiſi-
uerat prius Circitore ſubalterno in medietate contraria. Porrò ſi & aliã
quoque quartam obeat Circitor,quæ eſt ſecunda contrariarum,demen
tur iterum de motu planetæ gr.45,mi.30:vnde interea præibit Sol,ac pla
netam retrò relinquet ſignorum progreſſu gr.45,mi.30: quare matuti-
nus videbitur ante Solem diurno in motu, quoniam ſignorum ordine
ſequebatur.Poſtremo ſi quartam vltimam peragret Circitor,quæ eſt pri
ma iuuantium, citari rurſus planetam continget: quam ob rem quum
iterum gr.45,mi.30 acquirat,in fine quartæ illius Soli iungetur Circito-
re ſubalterno in medietate iuuante,ac peracta vna reuolutione inæquali
tatis ſecundæ.Manifeſtum igitur eſt,quoties coniuncta eſt cum Sole Ve

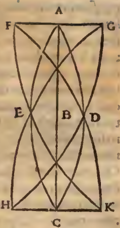
nus,

A nus,ſemper aut velociſsimum,aut tardiſsimum habere motum, quoniã ſemper eo tempore ſubalternum Circitorem habet modo in iuuãte medietate, modo in contraria:quum vero eſt in maxima elongatione Venus à Sole,medium ſemper habet motum,quoniam tunc mouet à punctis neutris,hoc eſt medijs inter iuuantem medietatem & contrariã. Veſpertina vero quum recedit à Sole Venus veloci ſemper. recedit motu, quia Circitor tunc mouet à ſecunda quarta iuuantium,accedit autẽ motu tárdo,quia hoc dat Circitor à prima quarta contraria: Matutina vero ſi accedit ad Solem,veloci accedit motu,quoniam id præſtat Circitor iuuans:tarda vero recedit,quia eum receſſum Circitor contrarius facit. Quoniam verò & illud interdum accidit,vt elongatio à Sole maior etiã fiat,quàm gr.45,mi.30,quippe quũ ſæpe gr.47,mi.32 ſpectetur, quæ omnium maxima eſt, hoc quidem addi à primo Circitore debemus exiſtimare,nam & ille ſupra medium motum Veneris & addit,& demit:videtur autem addere gr.2,mi.2,ac tantundem etiam demere,addere in velociori medietate,demere in tardiori.Quam ob rem ſi velocitas huius cũ velocitate alterius concurrat,tunc maxima fit elongatio planetæ à Sole, quæ eſſe poſsit,gr.47,mi.32:ac veſpertina tũc apparet Venus quàm maxime à Sole diſtans:ſi vero tarditas cum tarditate iungatur, tunc iterum maxima fit elongatio gra.47,mi.32,ſed matutina eſt ea elongatio, Sole
B. ordine ſignorum longe prçcurrente: at ſi velocitas vnius cum tarditate alterius concurrat,elongatio ſemper minor eſt,q̃ gr.47, mi.32. atq; hæc quidem ſunt cauſæ eorum,quæ in longitudine apparent.

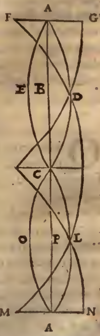
Cap. 14.

QVæ vero in latitudine tam mira ſpectantur,à duobus illis Circitoribus fiunt,quorum prior per ſectiones actus in latitudinem p ſe puncta media maxime reſpicit,atque in oppoſita mouet: ſecundus vero p puncta media circunductus ſectiones ipſas reſpicit,ac in oppoſita cõ ſimiliter agit:velocior autem hic erat,quàm prior,quare & latitudinem circa ſectiones maiorem ipſe operatur,quàm prior circa puncta media, quippe quum hic mi.ſolum.16 latitudinem expleat,ille gr.7. Sit ecliptica a b c, punctus medius b, ſectiones a & c, medius circulus Veneris, ſubalternus Eclipticæ. manifeſtum igitur quòd prior Circitor per ſectiones circunductus pellet b punctum medium in oppoſita,modo in d,modo in e: ipſo enim mouẽte à quarta occidẽtali Septentrionali agẽt b in e,ac fiet circulus a e c:mouente autẽ à quarta occidentali auſtrali e repellẽt in b,ac redibit circulus prior a b c. Rurſus Circitore acto p quartam

tam auſtralem orientalem b ducetur in d,fietq; circulus a d c:poſtremo à quarta orientali ſeptentrionali d reducetur iterum in b,facto circulo a b c.tota autem latitudo erit aut b e,aut b d, non maior,q̃ mi.16. At vero ſecundus Circitor p pũcta media circunductus ſectiones ipſas reſpicit,ac in oppoſita mouet:mouente igitur illo à quarta inferiori ſeptentrionali a pelletur in f,c in k,ac fiet circulus f d k:mouente autem à quarta inferiori auſtrali,reducetur f in a, k in c, ac redibit circulus iterum a b c: à quarta vero ſuperiori auſtrali ducetur a in g, c in h,facto circulo g d h: poſtremo à quarta ſuperiori ſeptentrionali reſtituetur g in a, h in c, redibitq; circulus primus a b c,peracta vna reuolutione ſecundæ inæqualitatis: latitudo autem tota erit ab a ad f, vel ad g, maior multo,q̃ in punctis medijs,vtpote.gr.7. C

Quòd vero in punctis medijs ſeptentrionalis ſemper ſpectetnr Venus in d & l,nunquam autem auſtralis in e aut o, in cauſa eſt Circitor primus, qui, ꝙ circunductione æqualis eſt planetæ,tali proportione eius circulũ mouet, ꝙ ſemper ſeptentrionalis inuenitur planeta in punctis medijs:dum enim ſtella à ſectione a fertur in punctũ medium b,tum Circitor mouet à quarta auſtrali orientali, pellitq; b in d, in quo & planeta inuenitur ſeptentrionalis:rurſus dum planeta à puncto medio d in c,alteram ſectionem graditur,Circitor à quarta orientali ſeptentrionali reducit d in b: mox planeta à ſectione c tranſeunte ad alium punctum medium l,Circitor à quarta ſeptentrionali occidentali pellit b in e,in parte ſuperiori circuli, in parte vero inferiori pellit p in l: ſi enim vnius circuli ſuperior pars auſtralis eſt, ĩſerior ſeptẽtrionalis neceſſario redditur:punctus igitur medius in parte inferiori ſeptentrionalis eſt,quum planeta in eo inuenitur:quam ob rem tam in ſuperiori medietate,q̃ in inferiori ſemper ſeptentrionalis inuenitur planeta in punctis medijs reſpectu eclipticæ,in d et l. D

In ſectionibus vero tam auſtralis,q̃ ſeptentrionalis eſſe ſolet,quoniam ſecundus Circitor eam latitudinem operatur, qui

eam

A eam proportionem non habet ad circulum planetæ, quam prior habere dictus eſt. Eſt autem Circitoris huius ea proportio ad Venerem, vt, quũ auſtraliſsima eſt illa, vti in f, tum Circitor à quarta prima iuuantium ſeptentrionali inferiori moueat, ac directam & velociſsimam reddat ſubalternus factus in fine quartæ illius. quum vero borealiſsima eſt, vt in g, tum Circitor mouet à prima quarta contrariarum auſtrali ſuperiori, tardiſsimamq́; ac maxime retrogradam illam facit in fine ſubalternus cum illa: at vero & per helices mouet, quoniã in oppoſita omnia ipſe agitur, & in hoc ab alijs Circitoribus prædictis in nullo differt.

De numero orbium Veneri ſeruientium. *Cap.* 15.

Videntur autem, qui Veneri quodammodo famulantur, orbes omnes vndecim eſſe, quorum primus eſt ſolitarius ille Cõtrauectus Soli, à quo fit, ne ſimul & Venus ipſa trahatur: reliqui decem continent ordines Circitorum duorum: ordo autem vterq; quinque orbibus conſtat, quoniam vterque Circitor plus addere in longitudine videtur, q̃ in latitudine. Ordo igitur primus Circunducentem, Circitorem, Contrauectum, Anticircitorem, & vltimum Cõtrauectum habet, quorum primus eſt Circunducens, qui anno vno, Veneri par, in latitudinẽ per ſe fer-
B tur, per ipſas ſectiones circumactus: ſecundus eſt Circitor primus æqualiter circunductus à prædicto, proprio autem motu tardior planeta, à quo circa puncta media latitudo fit mi. 16: ſub eo eſt Contrauectus ſuus, duplo velocior, ac ſub ipſo Anticircitor, qui in latitudine eò opponitur Circitori, quò latitudo in punctis medijs nõ maior fiat, q̃ mi. 16: ſub quo ſub eſt Contrauectus ſuus. Ordo vero ſecundi Circitoris & ipſe in quinque conſiſtit orbibus, quorum primus eſt Circunducens: qui per puncta media in latitudinem circunducitur menſibus 19, diebus 16, horis fere 9: ſub eo eſt Circitor ſecundus eodem tempore Circunductus & ipſe in latitudinem, cæterum proprio motu planeta multo velocior: qui ſectiones in oppoſita agens latitudinem circa ipſas operatur gr. 7, additq́; Veneri per quartam quamlibet gr. 45, mi. 30, vel demit. ſub quo eſt: Contrauectus ſuus duplo velocior, cui Anticircitor ſuus ſubeſt non æqualis per ſe Circitori, ſed tantum ſolum impediens, vt latitudo circa ſectiones nõ maior fiat, quàm gr. 7: à quo poſtremus eſt Cõtrauectus vltimus. ſub omnibus autem planetæ orbis locatur, qui per tot inæqualitates actus motũ ſuum anno vno per ſe cum Sole cõficit, modo anteambulo illius, modo aſſecla. atque hæc de Venere ſatis dicta ſunt.

DE MERCVRIO.

C

De ijs, quæ circa Mercurium apparent. *Cap. 16.*

MERCVRIVM diximus affinitatem, cõuenientiamque habere cum Venere maximam, paucis quidem enim exceptis omnia fere cum illa communia habet. Illud autem in primis conſtat nõ rapi ipſum ab orbe Veneris, alioqui æqualiter cum ea verti non poſſet, (recipi autem debet inter obſeruata, æqualiter ipſum verti) quod in medio motu intelligendũ eſt, nam motu vero modo citius, modo tardius obire orbem conſtat. Secat autem medius circulus eius tum æquinoctialem, tum & ecliptică. ſectiones eclipticæ annis noſtris in aquario leoneq; tradunt gr. 1 vtriuſq;.

Ad Solem porrò neq; Mercurius eam habet relationẽ, quam tres primi ſuperiores habuere, vt in coniunctione velociſsimus, in oppoſitione tardiſsimus foret, quinimo Venerem imitatus nũq̃ adeo à Sole abſcedit, vt ad oppoſitionem veniat: ſiquidem neq; vnq̃ interuallo maiore, q̃ gra. 26, mi. 30 remouetur à Sole, modo & ipſe præcedens, modo conſequens Solem, quaſi hi duo planetæ perpetuo quodam famulatu ſemper concomitentur Solem nunc præuij, nunc aſſecutores. quã ob rem & ipſe Mercurius modo matutinus ante Solem in exortu ſpectatur, modo veſpertinus poſt ipſum in occaſu, quæ alternatio diebus 57, horis circiter 23 conficitur, cæterum ipſe inter planetas rariſsime videri ſolet. D

Sunt autem in Mercurio diuerſitates non paucæ, et maxime etiam admirandæ in motu eius, quas, quoniam maxime Ptolemæus animaduertit, referemus etiam, prout illius temporibus inuentæ ſunt. Tres igitur ille diuerſitates in Mercurio annotauit in velocitate, & tarditate, prima fuit in duobus punctis è regione oppoſitis, in libra ſcilicet, & Ariete gra. vtriuſque decimo: in libra quidem tarditatem comperit, in Ariete velocitatem. Rurſus conſimilẽ diuerſitatem animaduertit in duobus alijs punctis, verum non è regione oppoſitis, ſed diſtantibus ſolum per ſigna 4, in aquario ſcilicet, & geminis: in aquario enim gr. 9 velocitatem notauit, in geminis tarditatem: quod valde mirum videri potuit, quoniã puncta tarditatis, & velocitatis inter ſe correſpondentia ſemper è diametro oppoſita eſſe conſueuere, vt in alijs monſtratum eſt, hæc autem nõ è diametro ſeſe reſpiciebant, ſed ſolum per ſigna 4. Præter has autem diuerſitates, & tertiam quoque vidit in Mercurio ineſſe, quæ directionem, ſtatum, & retrogradationem facit, quæ certa ſibi puncta non expoſcit, ſed ſucceſsiue vbique fieri poteſt: cuius reuolutiones 145 obſeruãtur in annis

A nis 40 fieri, Vna autem reuolutio diebus 115, horis fere 22.

Primam autem diuerſitatem, quæ in Libra & Ariete viſa eſt, animaduertit ex duabus Mercurij elongationibus à Sole æqualibus, altera veſpertina, altera matutina: Veſpertina fuit Sole inuento in gra. 9, mi. 45 Aquarij, ſtella vero in gra. 5, mi. 0 Piſcium: Matutina vero fuit ſtella in gra. 18, mi. 45 Tauri inuenta, Sole vero in gra. 10, mi. 0 Geminorum. Ex his ſequi videtur, vt maxima, & minima longitudo, hoc eſt abſis, & antabſis eſſent in Libra, & Ariete: quum enim hæ duæ elongationes æquales eſſent, & altera veſpertina, altera matutina, neceſſe erat maximam, & minimam longitudinem eſſe in medio vtriuſq;: puncta autem inter illas media erant gr. 10 Libræ & Arietis: qua de cauſa in ijs ſtatuit abſidem & antabſidem, in Libra quidem abſidem propter alia quædam obſeruata, in Ariete vero antabſidem. quod & traditis quoque antiquorum valde cõ

Medius motus inæqualitatis.

Gr.	m̃.	ſec.	ter.	qu.	qn.	ſex.	
9	7	46	0	27	28	19	horę.
3	5	24	6	59	35	51	dies.
93	12	3	29	47	55	0	mẽſ.

☉	gr. 9.	m̃. 45.	♒
✳	gr. 1.	m̃. 0.	♓
✳	gr. 18.	m̃. 45.	♉
☉	gr. 10.	m̃. 0.	♊

B ſonum videbatur, eo etiam maxime, quòd ſecundam diuerſitatem demonſtrare non poterat, niſi ita poſitis abſide & antabſide, vti prædictæ elogationes oſtendebant.

Secundæ vero diuerſitatis neceſsitas viſa eſt in Aquario & Geminis propter alias duas elongationes, quas Ptolemæus obſeruauit: fuit autem vtraque maxima, hoc eſt gra. 26, mi. 30, altera veſpertina, altera matutina: matutina fuit Sole viſo in gr. 10, m̃. 0 Aquarij, ſtella vero in gra. 13, mi. 30 Capricorni, veſpertina vero fuit Sole in gra. 10, mi. 30 gẽminorum, ſtella in gr. 7, mi. 0 Cãcri. Quũ igitur centrum epicycli per Aſtronomorum principia nunquam diſſocietur à centro Solis, oportuit in his duabus elongationibus cẽtrum epicycli fuiſſe in aquario & geminis. rurſus vero & illud fuit neceſſarium in ijs duobus punctis epicycli centrum habuiſſe maximam tarditatem & maximam velocitatem, quoniam duæ illæ elongationes erant maximę, quæ eſſe poſſent: ad quas conficiendas non ſatis eſt motus proprius epicycli, ſed neceſſe eſt illũ iuuari in veſpertina per velocitatem ſuperadditã, in matutina per tarditatem adiunctam, ſiquidem elongatio, quæ merito

☉	gr. 10.	m̃. 0.	♒
✳	gr. 13.	m̃. 30.	♑
☉	gr. 10.	m̃. 30.	♊
✳	gr. 7.	m̃. 0.	♋

epicycli per ſe fit,non maior eſt,q̃ gr,22,mi,30:prædictæ autem erant gr. C
26,mi.30.oportuit igitur puncta illa aquarij,& geminorum addidiſſe tarditatem,& velocitatem,quod magnam peperit admirationem, quũ nõ eſſent è regione oppoſita,ſed diſtantia ſolum per ſigna 4. Tertia vero diuerſitas vnicuique in propatulo ſatis erat.atque hæc quidem ſunt quę in longitudine fuere obſeruata.

At vero & in latitudine quoque ſuæ diuerſitates ſpectantur,illæ fere, quæ & in Venere viſæ ſunt:nam & Mercurius duobus in locis latitudinem ab ecliptica facit,in ſectionibus,& pũctis medijs:maior autem multo eſt,quæ in ſectionibus fit,vt pote gr.4,mi.5,minor,quæ in punctis medijs mi.45. Verum illud in Mercurio & Venere differt, ꝙ Venere in punctis medijs ſemper ſeptentrionali exiſtente,Mercurius contra in eiſdem punctis ſemper auſtralis ſpectatur.

De cauſis ſecundum Aſtronomos. *Cap.17.*

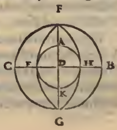
QVòd igitur à Sole nunquam elongetur Mercurius interuallo maiori,q̃ gr.26,mi.30,iccirco fieri Aſtronomi dicunt,ꝙ centrũ epicycli ſemper coniunctum per ſe incedit cum centro Solis, quare quũ ſtella in circunferentia epicycli vertatur,amoueri à Sole non poteſt lõgius, q̃ ſit ſemidiameter epicycli,modo ante,modo retro, vti & in Venere cõtingebat:ſemidiametrum autem tradunt gr.22,mi.30.quam ob rem nec cauſa epicycli amoueri à Sole longius poteſt ſtella,q̃ gr.22,mi.30:ꝙ ſi nõ nunquam ad gr.26,mi.30 pertingat amotio,id fieri dicunt, ꝙ epicyclus alicubi velocitatem & tarditatẽ recipiat,quod in quatuor locis vltra tertiam diuerſitatem fieri comperêre,in libra & ariete,in aquario,& geminis,per tarditatem autem,matutinam elongationem iuuari, veſpertinã per velocitatem,vt in Venere monſtratum eſt. D

Primam autem,et tertiam diuerſitatem,quomodo vtraque fiat,haud magno cum negotio demonſtrant,ecentrico dantes primam diuerſitatem,epicyclo tertiam:in ſecunda autem plus laboris inuenere. Ordine tñ ſuo dicamus,quomodo vnamquãq; oſtendant. In prima igitur demonſtranda ad ecentricum confugiunt,cuius abſidem in libra ponunt, antabſidem in Ariete,quare & hic punctum velocitatis,illic punctũ tarditatis maioris tradebant:quæ puncta non alium haberent motum cum ſuo orbe,q̃ Aplanes motum.

In ſecunda autem plus negotij habuere,nam quum viderent in aquario & geminis addi velocitatem,& tarditatem,non tamen ſatis apparebat,quo pacto fieret,ad ecentricum enim ſeſe conuertere non poterant,

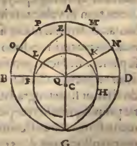
tum

A tum q per ipſum primam diuerſitatem demonſtrauerāt, tum q abſis & antabſis ſemper oppoſita è diametro ſunt: ſed neque ad epicyclum conſugere poterant, quando tertiam diuerſitatem videbant illi aſcribi oporteret: igitur tertium quiddam imaginati ſunt, hoc eſt cētrum epicycli bis in anno propinquiorem terræ fieri, ſemel in aquario, ſemel in geminis. Tres enim viæ ſolæ ſunt apud Aſtronomos, per quas velocitas & tarditas ſtellis detur, prima eſt per abſidem & antabſidem, ſecunda eſt p motum & conuerſionem epicycli, tertia vero per approximationem epicycli ad terram. quum igitur ſola hæc tertia ſupereſſet, qua vti poſſent, opinati ſunt centrum epicycli bis terræ proximiorem fieri, ac ſic tum in tarditate, tum in velocitate iuuari: facto enim terræ proximo epicyclo & velocitas, & tarditas maior fit, quoniam minoribus angulis prope cētrum maiores partes in zodiaco correſpondeant, quare ſi directus, & velox p ſe planeta ſit, factus propinquior centro, velocior etiam & citatior redditur reſpectu zodiaci, ſi vero tardus etiam ſit, & retrogradus, pari modo citatior fit retrogradatio. Ad mōſtrādum autem, quomodo bis terræ propinquior fieret epicyclus, magnam quandam imaginationem cōmenti ſunt: ac circa Ecentricum Mercurij orbē quatuor Deferentes ecētricos collocauere, duos extimos & maiores, duos intimos & minores, in quibus medijs ipſe orbis Mercurij verteretur. primi igitur duo extimi
B Deferentes ceu per ſe immoti & ſtabiles abſidem habebant & antabſidē è regione oppoſitas, abſidem in libra, antabſidem in ariete, mobiles ſolū Aplanes motu, cæterum firmas & immutabiles. Intra hos duos immotos, duos alios collocant non quidem ſtabiles, ſed motu continuo actos, verum in oppoſitum orbi Mercurij: quum enim hic ab occidēte feratur in orientem, illi contra ab oriente pari conuerſione in occidentem voluuntur, quo fit, vt Mercurij epicyclus bis terrę propinquior in anno fiat: nam Deferentes hi, quum ecentrici ſint, & abſidem habeant, & antabſidem, agantur autem contra motum planetæ, neceſſe eſt totos percurri, & luſtrari à planeta, quare & bis eum recipere in abſide, bis in antabſidē, quare & ipſum bis terræ propinquiorem fieri. Sic enim motis in oppoſitum Deferentibus oualis à planeta deſcribitur circulus, qualis e f g h, in quo bis terræ appropinquat in f & h. Sit enim linea abſidis longior d g, linea antabſidis breuior d a, epicyclus in abſide vbi g, qui in oppoſitum deferentibus agatur. dum igitur linea abſidis deſcribet arcum g b, linea antabſidis deſcribet arcū g b, linea antabſidis deſcribet arcum a f, epicyclus autem ex g mouebitur in f, & ex abſide in antabſidem

antabſidem transferetur, vbi terræ propinquior inuenietur. Rurſus dum C
linea abſidis ducit arcum b c, antabſis ducit arcum f k. epicyclus autem
ab abſide f, mouetur in antabſidem e. Porrò linea abſidis deſcribente
arcum e c, antabſis deſcribit k h, & epicyclus ab e in h perducitur, vbi
rurſus terræ propinquior fit in antabſide h. Poſtremo linea abſidis deſi-
gnante c g, antabſis deſcribit ipſa h a, epicyclus autem ab h fertur in g,
deſcripto ouali circulo e f g h, in quo bis fuit terræ propioquior in f &
h, bis remotior in e & g.

His quatuor deferentibus ita conſtitutis viam quoque habere ſibi viſi
ſunt ad oſtendendum et illud, quomodo epi-
cyclus terræ propinquior fieret in Aquario
& geminis, & non in punctis diametro op-
poſitis. Oualis enim circuli e f g h vna lon-
gitudo eſt propinquior terræ, quàm alia: ſi
terra ſit vbi q, zodiacus ſit a b g d, o vero
Aquarius, p Piſces, a Aries, m Taurus, n
Gemini. ſi ergo protrahatur linea à q ad n
per k, & alia à q ad o per l, l quidem reſpō-
debit Aquario, k vero geminis, quare epicy-

clus in k & l propinquiſsimus erit terræ, quoniam nulla alia breuior eſt
ab ouali circulo ad q, quàm q k, & q l. Cauſa vero, quòd oualis circuli D
ab epicyclo deſcripti vna longitudo ſit terrę propinquior, alia remotior,
eſt abſis & antabſis deferentium maiorum, quum enim epicyclus eſt in
abſide minorum deferentium, illi vero in abſide maiorum, tunc remo-
tiſsimus eſt epicyclus à centro q, quàm maxime poteſt eſſe: quum ve-
ro epicyclus eſt in abſide minorum deferentium, hæc autem abſis eſt in
antabſide maiorum, minus quidem abeſt epicyclus à centro, non tamen
propinquiſsimus eſt, quàm in omni alio puncto, quoniam eſt in abſide
deferentium paruorum. Porrò nec quum eſt in antabſide eorum, pro-
pinquiſsimus etiam eſt, quando k & l propinquiora ſunt puncta terræ,
quàm f & h. in Aquario igitur & Geminis propinquiſsimum terræ epi-
cyclum fieri per hanc magnam imaginationem ſunt arbitrati, ac per
hæc quæcunque in longitudine circa Mercurium apparent, demon-
ſtraſſe ſibi viſi ſunt.

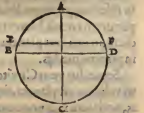
Quæ vero in latitudine viſuntur, eodem oſtendunt modo, quo & in
Venere dictum eſt, epicyclo circa ſectiones ſeſe inclinante, mox ſenſim
ſe releuante ita, vt in punctis medijs circulus eius ſubalternus ſit cũ eccē
trico, ad quod conficiendum etiam reflecti opus eſt diametrum longitu
dinis, vti & in venere.

Semper

A Semper autem videri auſtralem Mercurium in punctis medijs oppoſito modo,ac in Venere ſe habebat,inde fieri dicunt,ꝙ ecentricus modo citra,modo vltra eclipticam agatur,ſed ea proportione,vt planeta in ſuperiori medietate tranſeunte in punctum medium circulus ille auſtralis ſit,contrarium vero accidat planeta in inferiorem partem tráſlato, vt in Venere dictum eſt,modus enim idem eſt,ſed proportio diuerſa. atque hæc ſunt quæ de Mercurio Aſtronomi tradidere.

De cauſis per noſtra principia. Cap. 18.

NOs è Circitorum ratione omnia q̃ facillime demonſtrabimus, ſiue diuerſitates,quæ in Mercurio apparent,tres ſint, vt prædiximus,ſiue tantum duæ.fortaſſe autem tantum duę ſunt,quoniam prima, quæ in libra & Ariete tradebatur,nullam habet neceſſitatē per illas duas elongationes Mercurij à Sole æquales, neq; enim neceſſario ſequitur, ſi duæ elongationes æquales ſint,altera matutina, altera veſpertina, vt in medio earum ſint puncta tarditatis & velocitatis, ſed ſolum id ſequitur, vt puncta tarditatis & velocitatis æqualiter ab illis diſtent: vt ſi in e & f ſint duæ elon-

B gationes æquales, hæc matutina, illa veſpertina, non neceſſe eſt maximam tarditatem, & velocitatem eſſe in a & c, ſed poſſunt eſſe & in b, & in d.

Secunda autem diuerſitas neceſſaria quidem videtur, & recipienda eſt,quòd autem tarditas & velocitas in Aquario eſſet,& geminis, ſequitur quidem ad eos, qui epicyclos ponunt: ijs enim ſuppoſitis licet ſtella fuiſſet in capricorno & cancro, ſequitur tamen centrum epicycli fuiſſe in Aquario & Geminis,vbi & Sol erat: Ad nos autem non ſequitur, qui epicyclos auferimus.quare tarditatem & velocitatem à Ptolemæo inuentam,dicimus in Capricorno & cancro fuiſſe,atque in ijs planetam recepiſſe tarditatem & velocitatem.

Tertia vero diuerſitas & ipſa neceſſario ponenda eſt propter directionem,ſtatum,& retrogradationem in Mercurio manifeſtam. Primum igitur,ſi duę tantum ſunt in hoc planeta diuerſitates,dicamus quo pacto fiant,deinde,& ſi tres ponantur,referemus nihilominus,quomodo & id quoq; contingat.ſi igitur duæ tantū ſunt,duo ſimiliter Circitores ponēdi erunt, quorū alter per ſectiones circūductus in latitudinem puncta media in oppoſita maxime mouet,alter circunductus per puncta media ſectiones.

ſectiones ipſas in oppoſita præcipue agit:prior igitur,cum circunductio-ne par Mercurio ſit,tum motu proprio tardior aliquantiſper eſt,propter quod non retroducere ipſum,ſed tardare ſolum potuit:tardat autẽ,quũ in oppoſitum illi fertur,citat vero,quum in idem:puncta autem maioris tarditatis & velocitatis erant in capricorno,& cancro Ptolemæi tempore,in capricorno tarditatis,in cãcro velocitatis:ea enim proportione mouetur hic Circitor,vt tum ſubalternus ſit in medietate contraria, quum planeta inueniebatur in capricorno,ſubalternus vero in iuuante, quum planeta in cancro ſedem habebat.porrò & Circitor hic latitudinem operatur circa puncta media non maiorem mi.45 propter Anticircitorem, de quo dicemus.ille idem & Mercurium in punctis medijs ſemper auſtralem facit,quoniam oppoſito modo mouetur,ac Venus:etenim,dum planeta in parte ſuperiori fertur ad punctum medium, Circitor hic non à quarta auſtrali pellit circulum Mercurij,ſed à ſeptentrionali,quare auſtralem eum punctum facit in ſuperiori medietate: quum vero planeta in inferiori parte graditur in punctum medium,tum Circitor partẽ ſuperiorem circuli Mercurij pellit in ſeptentrionem, inferiorem in meridiem,in qua erat planeta:quà è re fit,vt ſemper ille auſtralis conſpiciatur in punctis medijs. C

Secundus vero Circitor tũ circunductione,tum proprio motu multo velocior eſt planeta,ſiquidem circunducitur menſibus tribus,diebus 25,horis ferè 22.,ꝓprio autem motu retroducere planetam poteſt. ab hoc igitur fit,vt Mercurius non plus à Sole elõgetur,q̃ gr.22,m̃.30:modo pręcedens,modo ſequens:in hoc enim Mercurius,& Venus cõcordant, vt per ſe & motu ſuo ſemper concomitentur Solem pari greſſu, cæterum à Circitore modo velocitatem maiorem recipiunt,modo tarditatẽ.quod autem addit Circitor ſuus Mercurio,& demit,ſunt gr.22,m̃.30: qđ quũ per viciſsitudines fiat,inde fit,vt viciſsim planeta modo præueniat Solẽ, modo præueniatur gr.22,m̃.30:ꝗ ſi quandoque etiam plus elongatur,id præſtatur ab alio Circitore,cuius ſi velocitas cum velocitate huius iũgatur,remotiſsimus fit,& ad gr.26,m̃.30 pertingit,ac tum planeta veſpertinus in occaſu apparet,veſpertina enim elongatio per velocitatem fit, & iuuatur:ſi vero tarditas vnius cum tarditate alterius concurrat,tum maxima fit elongatio matutina gr.26,mi.30,fit enim illa & iuuatur per tarditatem. Facit præterea ſecũdus Circitor latitudinem circa ſectiones maiorem,q̃ ea eſſet,quæ in punctis medijs fiebat,quoniam velocior hic Circitor multo eſt,& plus mouet tum in longitudine,tum & in latitudine:ille idem & directionem & ſtatum & retrogradationem operatur, per eum modum,qui & in Venere,& in alijs dictus eſt.Si igitur duę tan D

tum

A tum ſunt diuerſitates in longitudine circa Mercurium, his certe modis contingunt, & non alijs. Si vero & prima illa diuerſitas ſuperaddenda videatur, quam Ptolomæus in Libra & Ariete ſtatuebat, nihil nobis negotij eſt demonſtrare, quomodo & illa fiat, ſed prius de ordine & numero orbium Mercurij agamus, inde enim manifeſtius monſtrare dabitur, quo pacto & prima illa diuerſitas in Mercurio fiat.

De numero, & ordine orbium Mercurio ſeruientium. *Cap.19.*

VIdentur autem, qui Mercurio miniſtrant orbes, numero oẽs vndecim eſſe, quorum primus eſt ille Contraue ctus, qui ſtatim ſub Venere locatus facit, ne Mercurij orbis ſimul cũ Venere rapiatur: ab ipſo ſequitur ordo Circitoris primi, qui in quinq; cõſiſtit, Circunducente, Circitore, Contrauecto, Anticircitore, & ſuo Cõtrauecto: quorum primus eſt Circunducens, qui in latitudinẽ anno vno par Mercurio circunducitur ſectiones: ſub eo eſt Circitor primus eodem tpe circunductus & ipſe, cæterum motu ꝓprio Mercurio tardior, & puncta media in oppoſita ꝑ ſe mouens: ſub quo eſt Contrauectus ſuus, duplo velocior Circunducente, & ſuper illius polis motus: Cui ſubeſt Anticircitor primus, qui, ſi tantum ſunt duæ diuerſitates, in oppoſitum ſemper circunducitur Circitori, & quantũ Circitor in vnam partẽ, tantum hic Anticircitor in oppoſi-
B tam ducitur, ita vt in latitudine ſemper opponantur inuicẽ: per ſe autem nõ æqualis eſt Circitori, tantũ tñ opponitur, vt latitudo in punctis medijs nõ maior fiat m̃.45. Si vero & prima diuerſitas addatur, oportet hũc Anticircitorẽ ita ſtatui, vt à Circitore diſtet per vnã quartã circũductionis ita, vt, quũ Circitor in Ariete erit, hic in Cancro inueniatur, &, quũ Circitor in capricorno, hic in Ariete ſit, & ita ſucceſsiue. his ita conſtitutis duæ primæ diuerſitates demonſtrari facillime poſſunt. Statuatur planeta in Libra, Circitor aũt ſubalternus in medietate contraria, Anticircitor aũt in puncto neutro, vt in capricorno, manifeſtum quidẽ ꝙ planeta in Libra maximã tarditatem recipiet Circitore ſubalterno in contraria medietate. Moueatur mox planeta à Libra in capricornum, Circitor ꝑ vnam quartam à ſubalternatione ad punctũ neutrum, puta in cancrum, Anticircitor vero ſubalternus fiat in medietate contraria, clarũ eſt ꝙ planeta in capricorno tarditatẽ quoq; recipiet Anticircitore ſubalterno in medietate contraria. Rurſus vero planeta à capricorno in Arietem gradiatur, Circitor ſubalternus fiet in medietate iuuante, Anticircitor autẽ erit in puncto neutro, quare in Ariete planeta velocitatem recipiet Circitore ſubalterno in medietate iuuãtẽ. Poſtremo, ſi planeta in cancrum ꝑducatur, Circitor in pũcto neutro inuenietur, Anticircitor ſubalternus

in medietate iuuante, quamobrem & in cancro velocitatem ſuperaequiret planeta. Manifeſtum igitur eſt in quatuor pūctis velocitatem, & tarditatem inueniri, in duobus velocitatē, in duobus tarditatem. In latitudine quoq; circa pūcta media videri poteſt, cur nō maior fiat, q̄ m̄. 45: dum enim vterq; Circitor ſcilicet, & Anticircitor in eadē parte ſunt (vt ſeptentrionali) pellunt punctum mediū vltra eclipticam verſus meridiē m̄. 45: mox altero exiſtente in ſeptentrione, altero in meridie opponuntur inuicem, & latitudo non mutatur: deinde vero vtroq; rurſus in eadem medietate exiſtente meridionali repellunt punctū medium verſus ſeptētrionem mi. 45. ſi igitur tres ſunt in Mercurio diuerſitates, per hunc modum fieri cenſendum eſt. Sub Anticircitore eſt ſuus Cōtraueotus: ſub quo eſt ordo ſecundi Circitoris, qui & ipſe in quinq; conſiſtit orbibus, quorum primus eſt Circunducens, qui per puncta media circumactus menſibus tribus diebus 25, horis ferè 22 Circitorem ſimul circunducit eodē tempore: ſub eo eſt Circitor ſecundus, qui ſimul per eadem puncta media circunlatus ſectiones ipſas ſuo motu in oppoſita agit, verum motu ſuo velocior multo planeta eſt, additq; in vna quarta circunductionis, ac demit gr. 22, m̄. 30. Sub eo eſt Contraueotus duplo velocior Circunducente, ac ſub ipſo Anticircitor alius, à quo fit, ne latitudo circa ſectiōes maior euadat q̄ gr. 4, mi. 5. ac poſtremo eſt ſub ipſo Contraueotus vltimus. à quibus omnibus orbis Mercurij ſequitur per tot diuerſitates orbem obiens anno vno motu proprio, citius tamen quandoq;, quandoq; tardius propter accidentia, quę cum annuo ſuo motu iunguntur. Sępe enim plures retrogradationes intercidunt, ſæpe pauciores. atque hæc quidem ea ſunt, quæ de Mercurio dicenda viſa nobis fuere.

DE LVNA.

De ijs, quæ circa Lunam apparent. *Cap. 20.*

DE Luna poſtremo ſupereſt, vt agamus, quæ vna omnium vltimā ſedem habet. Sicuti aūt ſupiores planetæ tres multa inter ſe conuenientia habuere, tū multa Venus, & Mercurius, ita & Luna plurima cū Sole affinia ſortita eſt. ergo et ipſa ī primis diurno vertitur motu, verū cæteris multo tardior, ſiquidem paulo minus hora vna ſerius, q̄ alij, ad occaſum ducitur. ꝓpriū vero motū reliquis velociorē habet, quando diebus ſeptem & viginti, horis 8 orbē ambit totū. Eius aūt medius circulus

Medius motus circuitionis.

gr.	m̄.	ſe.	ter.	q̄r.	qn.	ſex.	
0	32	16	27	26	23	46	horę
13	10	34	58	38	30	30	dies.

eclipticam.

A eclipticam ſecat,vtpote ad illã obliquus.Sectiones alij nodos vocant,alij caput & Caudam Draconis,Caput quidem eam ſectionem, vnde incipit in ſeptentrionem ferri, Caudamillam,vnde in meridiem. Sunt autẽ ſectiones illæ inſtabiles variabilesq; diebus ſingulis,ſiquidem obſeruant mutari eas aduerſus ſignorũ ordinem quotidie mi.3.Mutantur quidem & aliorum ſectiones ob Aplanes motum,ſed in ijs non apparet niſi poſt annos plurimos,at in Luna ea ſectionum inconſtantia ſingulis etiam diebus manifeſta fit.Declinatio vero circuli Lunæ ab æquinoctiali, vbi maxima eſt,maior multo fit,q̃ maxima Solis declinatio:Siquidem vltra tropicos Solis,& æſtiuum circulum gr.circiter.5 recedit:quare maxima Lunæ declinatio gr.octo & viginti ferè traditur. Habet præterea Luna eam tarditatis & velocitatis inæqualitatem,quam Dij omnes habere orbes voluere,verũ non in vna magis medietate q̃ alia illam habet(vti Sol) ſed vbiq; ſucceſiiue,& ad punctum oẽm.Porrò quemadmodũ & Sol,neque ipſa Luna retrogradationem vllã nouit,ſed ſemp directa fertur, quãquam modo tardior,modo velocior,modo medium motũ agens,qui & ꝓprius illi eſt:velociſsima aũt quum fertur,gr.ẽt.15 in die vna conficit,tardiſsima vero,vix 11,medium autem motum agens gr.13,mi.ferè 10.

Inæqualitatis aũt periodus nõ oĩno æqualis eſt periodo circuitionis,qñ circuitio diebus 27,hor.8 pficiẽ,inæqualitas aũt diebus 27 horis circiter 13.

B Ad Solem porrò relationem nõ paruam habere Lunam conſtat,nam modo illi cõiungi ac ſubijci,qd' interluniũ vocant,modo illi è diametro opponi, quod plenilúnium appellant,modo in quartis aſpectibus eſſe,quas quadraturas dicũt,græci dicothomõ,modo in locis inter hæc medijs.

Medius mot⁹ inæqualitatis.							
gr.	m̃.	ſec.	ter.	q̃r.	qn.	ſex.	
0	32	39	44	50	44	40	horæ
13	3	53	56	17	51	59	dies.

coniuncta aũt quum eſt,nihil luminis ad nos demittit,remota aũt à coniunctione ſaltem gr.14,videri veſpertina incipit in occaſu,at exigua,& cornuta,quod nouilunium dicũt,greci minoyden.mox ẽt magis à Sole recedens plus luminis continenter monſtrat, donec dicothomos fiat:deinde tranſacta quadratura circa 12 diem,quũ plus dimidio lumine profert,Amphicyrthos appellatur:ac mox pleno ſeſe orbe oſtẽdit Soli oppoſita. Ab oppoſitione porrò cõminuere orbẽ incipit,& matutina in exortu cõſpicitur:tũ rurſus Amphicyrthos fit:mox & rurſus Dicothomos:ac demũ ẽt minoydes exiguo lumine et corniculari, donec iterũ ad coitũ cũ Sole redeat.Cornicularis aũt quũ ſit Luna & ante oppoſitionẽ,& poſt,tũ illud intereſt,ꝙ ante oppoſitionẽ cornua ſemp in ortũ ſpectant,poſt oppoſitionẽ autem in occaſum. Ab vna vero cõiunctione ad aliam eſt periodus ſua, tẽpusq; intercidit dierum 29,horarum 12,m̃.44.

Medius motus remotionis.							C
gr.	m̃.	ſec.	ter.	qua.	qn.	ſex.	
0	30	28	36	43	20	45	horę
12	11	26	41	20	17	50	dies

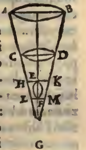
Per nouilunia præterea quum videri à nobis incipit, non æqualiter ſeſe terris nouã oſtendit, ſed qñq; prima die à coniunctione, quod rarius fit, qñq; ſecũda, quod vt plurimum accidit, qñq; non niſi tertia, quod item rarius euenit. Multa item ac varia tum in coniunctionibus, tum in oppoſitionibus, tum & in quadraturis accidunt circa Lunam, nam in coniunctionibus non ſolum ipſa lumen amittit, ſed quaſi iniuriam vlta erepti luminis Solem ipſum obſcurat, ac demit nobis, quæ Solis eclipſis dicitur, quod nec alibi euenire, q̃ in cõiunctionibus poteſt, aut propè: in oppoſitionibus vero deficere, eclipſariq; ipſa ſæpe ſolet Luna, quod & in ijs ſolis contingit, aut prope. At vero & circa quadraturas magnam quandam accidere diuerſitatem obſeruant: eo enim tempore & maior multo, & terræ propinquior apparet, vnde & non parum aſpectum noſtrum reſpectu zodiaci euariat, & loca in cœlo eludit.

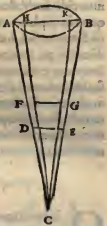
Alia præterea, & valde admiranda diuerſitas in Luna apparet; quum velocem habet motũ, & quum tardũ: nam velox quũ eſt, tum & maior & terræ ꝓpinquior videtur, quum vero tarda incedit, tum minor & remotior apparet: quippe maior & ꝓpinquior duobus in temporibus ſpectari ſolet, & quum in quadraturis eſt, & quum velocẽ agit motum. Eclypſes quoq; Lunæ ſi tũ fiant, quum velox eſt, maiores obſeruãtur, & D in maiori vmbra, minores vero & in minori vmbra, quũ tarde graditur. Sol quoq; ſi tũ eclipſatur, quũ Luna in veloci eſt motu, maiorẽ eclipſim ſuſtinet, ſi vero, quum in tardo Luna eſt motu, minorem. Ad hæc ſi deficiat in meridie Luna, maiorẽ apud nos eclipſim patitur, ſi in ſeptentrione, minorẽ. Cõtra Sol, ſi ĩ meridie ipſe deficiat, minorẽ ipſe eclipſim fert, ſi in ſeptentrione, maiorẽ. atq; hæc ferè ſunt, quæ circa Lunam apparent.

De cauſis ſecundum Aſtronomos. Cap. 23.

AD hæc animaduertentes Aſtronomi Lunæ orbem in primis eccentricum ſtatuunt. Quòd vero eius ſectiones cũ ecliptica diebus ſingulis mutentur aduerſus ſignorum ordinem m̃. 3, inde fieri dicunt. Supra orbẽ Lunæ, ac ſupra Deferentes eius, orbem alium ponũt, qui ſuper polis zodiaci diebus ſingulis m̃. 3 contra ſignorum ordinẽ mouetur, ac ſecum & ſectiones trahit. Orbem aũt hunc Deferẽtem Draconis vocãt. Addidere præterea orbi Lunæ & epicyclũ, cuius medius circulus ſubalternus ſemper eſt cum medio circulo eccentrici, in cuius circũferentia Lunæ ſtella vertitur, ima parte epicycli pro ſignorũ ordine oriẽtem verſus, ſuprema contra ſignorum ꝓgreſſum in occidentẽ, oppoſito quidẽ modo,

A do,ac aliorum epicycli agebantur,ij.n.ſuperna parte in ortũ, inferna in occaſum voluebantur:in Luna vero cõtra fit,ima.n.in ortum,ſumma in occaſum fertur:qua è re fieri dicunt,vt cum Luna velocẽ habet motum, tum maior & ꝓpinquior videatur,tunc.n.in ima epicycli parte eſt, quæ in idem cũ ecentrico agitur,ac nobis ꝓpinquior eſt:cõtra vero quum ſuperna in parte,& remotior eſt,& minor apparet,et tardum habet motũ, qm̃ in oppoſitum ecentrico vertitur. Retrograda autẽ nũquam fit Luna,quoniam epicyclus tardior eſt ecentrico, quare & ſi retro reſpectu epicycli ducit̃,ſimpliciter tñ non retro,ſed tardius ſolum mouetur.Eclipſes quoq; Lunę minores fiunt,quum tarde graditur, qm̃ tunc eſt in ſummo epicyclo,& à terra remotior, maiores vero quum velociter fertur,quoniam in imo tunc epicyclo eſt,& terræ propinquior.Sit Sol a b: terra c d: Luna e f: vmbra terre c d: Luna in imo epicyclo,& terræ ꝓpinquior, h k: in ſummo epicyclo,& remotior, l m. manifeſtũ igitur ꝙ in imo epicyclo Luna in maiori vmbra verſatur, in ſummo in minori: maior enim eſt h k, q̃ l m. Qđ ſi Sol ipſe eclipſetur Luna in imo epicyclo exiſtente,maior eclipſis fiet, qm̃ illic Luna eſt propinquior terræ,& maioris baſis:Sit Sol a b: vi
B ſus vbi c: Luna propinquior terræ, d e, remotior f g. palàm ꝙ maior baſis eſt d e, & plus de Sole adimit, q̃ f g, à quo ſolum h k demitur de Sole.

Diuerſitatem aũt aſpectus,quæ in quadraturis apparet,inde fieri dicunt, ꝙ Lunæ ecentricus in vnam partem,Deferentes in aliam & oppoſitã agunt̃,Ecẽtricus quidem pro ſignorũ ordine in ortum, Deferẽtes cõtra in occaſum:vnde euenire neceſſe eſt, vt planeta in omni reuolutione ſua bis in abſide ſit, bis in antabſide,vti & in Mercurio diximus. Sic enim cõtra actis Deferentibus oualem deſcribi circulũ neceſſe eſt,cuius longitudo multo maior ſit latitudine,qualis a g h e: in quo planeta bis in abſide fit in a,& h, bis in antabſide in g, &e:quare bis cẽtro vicinior fit,bis remotior.

In coniunctione igitur,& oppoſitione ſemper in abſide eſt Luna,in quadraturis vero ſemp̱ in antabſide:quare,quũ

in his terræ propinquior fiat, diuerſitatẽ quidem in aſpectu maiorẽ illic C facit, & maior ẽt apparet, hoc quidem, quia terræ ꝓpinquior eſt, illud, q̃a ſola Luna inter planetas diuerſitatẽ aſpectus facit in cœlo ꝓpter eius propinquitatem: quare quanto ꝓpinquior erit, tanto maiorem illã diuerſitatem reddet: ꝓpinquiſsima igitur cũ fiat in quadraturis, maxime quidem in illis aſpectum variabit, & loca in zodiaco eludet. Si vero quiſpiã illud mõſtrari cupiat, cur ſola Luna diuerſitatẽ in aſpectu faciat, dicimus idcirco contingere, ꝙ nobis non ẽ centro terræ, ſed ẽ ſuperficie videntibus lineã cẽtri in zodiaco in vnũ locum incidit, linea viſus in alium, inter quæ loca ſpatium quidem, quod intercidit, in Luna quidẽ eſt ſenſibilis baſis ꝑ propinquitatem Lunæ, in alijs aũt planetis propter diſtantiam ſenſibile non eſt illud ſpatium, nec loca diſtincta apparent: quare in idẽ videtur in ijs ferri centri linea & viſus, in Luna aũt nõ in idem, ſed in diuerſa. Sit zodiacus a b c d: terra e g: linea centri per Lunam f l: linea viſus per Lunã e k. Luna vbi s, ꝓpinquior alijs planetis. manifeſtũ igitur ꝙ centri linea in zodiaco in alium locũ cadit, vt in l, linea viſus in aliũ, vt in k: inter quæ ſpatiũ qđ intercidit ſenſibile eſt, & loca diuerſa referẽs: quod in ijs planetis non accidit propter diſtantiã. Sit enim Sol, aut Iuppiter, vbi p, linea quidẽ centri per Iouem cadet in q, linea viſus per Iouem in r: D at ſpatium quod eſt inter q, & r, ſenſibile non eſt, & loca illa, vt vnum, repreſentantur. Quam ob cauſam in planetis aſpectus non diuerſificatur, in Luna autẽ, ꝙ propinquior cæteris ſit, diuerſificatur, & tanto magis, quanto propinquior terræ fiat, qđ in quadraturis cõtingit. Atq; hæc quidem ſunt, per quæ aſtronomi ea demonſtrant, quæ circa Lunam apparent.

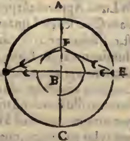
De cauſis per noſtra principia. *Cap. 22.*

QVum autem inter diuina illa & perfectiſsima corpora eiuſmodi monſtroſi orbes eſſe non poſsint, tentandum eſt per alia principia prædictorum omniũ cauſas aſsignare. In primis igitur, quę dicta ſunt de ſectionibus eius cum ecliptica, & nos affirmamus, ac confitemur, eundemq; illum orbẽ ponimus, qui ſuper polis zodiaci aduerſus ſignorum ordinẽ diebus ſingulis m̃ 3 mouetur, à quo & ſectiones Lunę ſimul quoq; trahũtur: poteſt autẽ et idẽ orbis in cauſa eſſe, cur lunæ ſphęra non ſimul à Mercurij ſphæra circunducatur. Quòd vero modo tardior,

modo

A modo velocior feratur luna, Circitori ſuo aſcribendũ eſt, qui tum circũductione, tum & proprio motu tardior Luna eſt: circunducitur autẽ nõ præciſe eo tempore, quo Luna circuitionem facit, ſed paulo tardius: Luna ſiquidem diebus 27, horis 8 orbem peragrat, at Circitoris circunductio diebus 27, horis ferè 13 fit: quo euenit, vt periodus circuitionis non omnino æqualis ſit periodo inæqualitatis. Quoniam autem modò in idẽ cum orbe Lunæ, modo in oppoſitum fertur Circitor, hinc accidit, vt modo velocior, modo tardior conſpiciatur Luna. nunquam autem retroducitur, quoniam tardior illa eſt Circitor. non eſt autem inęqualitas hęc in in vna medietate magis, ſed ſucceſsiue vbiq;, quoniam non æquantur periodus inæqualitatis, & periodus circuitionis.

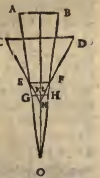
Ad Solem autem relationem nõ paruam habere Lunam neceſſe eſt, Sole iter per eclipticam habente, Luna vero per circulum ſuum, qui eclipticam ſecat: nec ab ea plus recedit, q̃ gr. 5: aut enim alter ſub altero eſt in eadem linea, aut erant è diametro oppoſiti, aut in aſpectibus alijs. Eſſe autem in eadem linea nõ vno modo dicitur, ſed multipliciter, vna enim eſt interdum linea reſpectu centri, quæ per vtrũq; tranſit, vna interdum eſt reſpectu viſus, neq;.n. in idem cadit centri linea, & viſus (vt dictũ eſt.) interdum vna dicitur linea reſpectu gradus, quum enim vterq; ſub vno gradu ſunt, in vna eſſe dicuntur linea, protracta ſcilicet linea à polis zodiaci ad gradus eius, quæ per vtrunq;, Solem ſcilicet & Lunam pertranſeat. In vniuerſum igitur cum Sole cõiuncta Luna dicitur, cum ſub vna linea cum Sole fuerit, quocunque contingat modo: ſimpliciter autem, et proprie coniuncta eſt, quum ſub linea centri vterque cadit: ad nos autẽ coniũcta dicitur, quum aut ſub linea viſus, aut ſub vno gradu coniunctio fit. Si qui igitur intra zodiacũ habitãt, ijs oĩbus modis eſſe vna linea, & coniunctio poteſt, quũ ſupra eorũ verticem coniunctio fit, tunc.n. & cẽtri, & viſus, & gradus eſſe vna linea põt: at quibus extra zodiacũ eſt habitatio, ijs nunq̃ eſt vna linea centri, & viſus: ſi.n. coniunctio fiat in medio cœli, centri linea ſuperius, viſus inferius cadit: at ſi ante medium cœli coniunctio accidat, tunc ſemper coniunctio viſus præcedit, centri ſequitur: ſi vero accidat poſt medium Cœli, ſemper centri præcedit coniunctio, viſus ſequitur. Sit linea centri b d, & b e: linea viſus f d, & f e: viſus vbi f: coniunctio ante mediũ cœli f d, poſt medium cœli f e. Coniunctio aũt gradus & centri eſſe vna poteſt, quum in ſectionibus cõiunctio fit, quum vero fit extra ſectio-

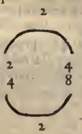
nes,tunc ſemper diuerſa eſt linea gradus,& centri:viſus quoq; & gradus C
coniunctio eſſe vna in ſectionibus poteſt,extra ſectiones non. Ex his multa eorũ contingunt,quæ in coniunctionibus & oppoſitionibus apparent:quotieſcunq; enim talis eſt coniunctio,vt viſus per Lunæ, Soliſq; centrum pertranſeat,tunc eclipſis fit Solis maxima,quę eſſe poſsit,quod in ſectionibus ſolis habere locum poteſt:ꝙ ſi tunc maioris etiam diametri appareat Luna,quod ſæpe accidit(vt dicemus)tunc obſcurari etiã totum Solem contingit,non quidem terris omnibus,ſed quibuſdã. extra ſectiones autem eclipſis Solis non fit,niſi forte ꝓpè ipſas,quæ eclypſis in parte eſt ſolum. In coniunctionibus vero lucere deſinit Luna,quoniã ex ſe quidem lumen ipſa non habet,ſed totum,quicquid demittit luminis,à Sole recipit:ſuperiore igitur exiſtente Sole,neq; pars Lunæ,quæ Solem ſpectat,videri à nobis poteſt,neq;,quæ ad nos obiecta eſt:hæc.n. illũminata non eſt,vtpote auerſa à Sole,illa vero illuminata quidem eſt, ſed auerſa eſt à nobis. Obſcuratio vero hæc in Luna eclipſis nõ appellatur, quoniam inter nos & Lunam interponitur nihil, quod requiri videtur in ea,quam eclipſim appellare Aſtronomi voluere. Non ſolum autẽ in coniunctionibus lucere deſinit Luna,ſed etiã poſt,donec interuallo gra. ſaltem 14 amota à Sole ſit, quod breui conficit propter celeritatem. Qđ autem quandoq; citius,qñq; tardius ſeſe nouam terris oſtendat, cauſa in
vniuerſum eſt,ꝙ modo citius ſeſe à Sole amouet,modo tardius, citius q̃ D
dem,quum velocẽ ipſa motum habet,Sol tardum,item quum & in rectũ amouetur,tardius vero,quum tardum ipſa motum habet,Sol velocem, aut cum in obliquum amouetur.Igitur ſi cauſæ omnes concurrant, quæ celerem amotionem faciunt,prima etiam die ſperare nouam Lunã poſſumus:ſi vero omnes conueniant,quæ tardam amotionẽ apportant,non niſi die tertia expectare debemus Lunam.Extrema autem rarius q̃ media contingere ſolent,qua re ſecunda,vt plurimũ die ſeſe nobis noua oſtẽdit Luna.Apparet aũt primum figuræ,quæ inde Lunaris dicta eſt, quoniam ſphærica eſt Luna:omnis aũt circulus in ſphærico corpore arcualis eſt,niſi ſubalternus ſit viſui. quoniam igitur ſemper ſecundũ ſui mediũ illuminatur à Sole Luna,circulus quidem ille terminans illuminatã medietatem à principio ſubalternus viſui non fit,quare arcualis videtur. Exiguum aũt eſt,quod apparet per nouilunia,qm̃, & ſi Sol ſemper medietatem illuminet,nõ tñ tota pars illuminata videri poteſt à principio, quia maxime auerſa eſt à nobis:mox vero,quanto abſcedit à Sole magis, tanto plus eius partis,quæ auerſa erat,ſeſe oſtendit.Cornuum vero,quæ in Luna apparent,ea ratio eſt,ꝙ ſemper pars Soli obiecta vẽtrem ſeu deuexam in luna facit,oppoſita concauum,vbi cornua ſunt.quoniam igi-

tur

A tur ante oppoſitionẽ Sol ſemper præcedit,Luna ſequitur in diurno motu,inde fit,vt ante oppoſitionem cornua ſemper orientẽ reſpiciant, quoniam deuexum & venter occaſum reſpicit,vbi Sol:poſt oppoſitionẽ autem contrarium fit,qm̃ Luna præcedit,Sol ſequitur:quare tunc vẽter reſpicit orientem,vbi Sol,concauum & cornua occidentem reſpiciunt. eadem de cauſa,ꝙ ante oppoſitionem Sol præcedit,Luna veſpertina in occaſu apparet,poſt oppoſitionẽ vero ꝙ Luna ipſa præcedit,matutina in exortu ſpectatur.In oppoſitionibus vero ſæpe ipſa eclipſatur luna mõ tota, modo in parte,& nõ alibi,q̃ in oppoſitionibus aut ꝓpè,qm̃ obiectus terræ non poteſt vmbram in Lunam iacere,niſi quum planeta vterq; è diametro oppoſiti ſunt,aut propè. Sunt autem eclipſes Lunæ maiores Luna in meridie exiſtente,Sole in ſeptentrione,q̃ econtra,quia Sol in ſeptẽtrione minor apparet(vt dictum eſt)quare vmbrã lõgiorem à terra iacit & latiorem,vbi eclipſis fit. Exiſtens vero in meridie maioris diametri fit, quare & vmbram anguſtiorẽ & breuiorem producit. Sit Solis diameter in ſeptentrione a b,in meridie c d,terra ſit e f,luna vbi g k l h. manifeſtum igitur ꝙ à diametro a b vmbra à terra fiet e f o,lata,vbi luna per totam g h: à diametro vero c d vmbra à terra pro-

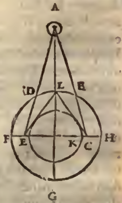
B ducetur e f n, lata, vbi Luna,quantum eſt tota k l: at multo maior eſt g h,q̃ k l. in ſeptentrione igitur exiſtente Sole eclipſis maior & diuturnior lunæ eſt. Eclipſes autem Solis,quæ in ſeptentrione fiunt, maiores videntur,q̃ quæ in meridie, quoniam in ſeptentrione tum Luna, tum Sol minoris diametri redduntur,in meridie vero maioris.Creſcentibus igitur in meridie vtriſq; proportionaliter ſuperat quidem Sol Lunam maiori exceſſu,q̃ in ſeptentrione ſe habebãt,quare minus eclipſatur in meridie.Si enim 2 & 4 ꝓportionaliter creſcant,2 quidẽ ad 4,4 aũt ad 8, tunc 8 maiori exceſſu ſuperãbit 4,q̃ 4 ſuperet 2: proportio quidem eadem manet,dupla ſcilicet in vtroq;,at exceſſus eſt in altero maior,8.n.ſuperat 4 per 4, 4 vero ſuperat 2 per 2 ſolum:ꝓpter quod minor in meridie Solis eclipſis videt̃.ſed de eclipſibus multa fortaſſe dici poſſent, quæ ad præſens inſtitutum non pertinent.

De diuerſitate aſpectus in quadraturis,& in motu veloci & tardo. Cap.23.

NVnc de diuerſitate aſpectus,quæ in Luna apparet,proſequamur, quæ duplex erat,altera in quadraturis,altera in veloci Lunæ mo-

tu:in vtroq;.n.Luna & maior,& propinquior apparere dicebatur,& lo- C
ca aſpectus maxime euariare.Neceſſarium aũt eſt aut ita re eſſe, vt ꝑpin-
quior fiat,aut apparere tantummodo.Aſtronomi igitur,quum nõ vide
rent,qũo contingere poſſet per apparentiam,exiſtimaſſentq; cauſam om
nem excluſiſſe,quæ ad medium reduci poſſet,ita eſſe re ipſa dixere. at ve
ro non ita certe fuit,vt cauſam oẽm excluſerint,quæ è medio pẽdere poſ
ſet,nam tametſi cauſam ex aere omnem,& ex aqua, & eiuſmodi exclu-
ſere,non tñ,quæ ad cœli partes referri poſſent, animaduertêre. diximus
.n.ſupra non ſolum aerem,& aquam,& id genus poſſe eſſe medium ſpe
cierũ,quæ à ſtellis veniunt ad viſum noſtrũ,ſed & cœlum ipſum,& cœli
partes,quarũ aliæ ſunt ſpecula reflexionis tantum(vt ſtellæ) aliæ mediũ
refractionis eſſe poſſunt eo pacto,quo aer,& aqua,& vitrum,& in ſum-
ma diaphana omnia corpora denſiora.Hæc igitur omnia in memoriam
reuocanda ſunt,necnõ & illud quoq; repetendũ eſt, ac ſupponendum
nobis non ſolũ maiora ꝓpinquioraq; videri,quæ per denſum mediũ ſpe
cies mittunt,ſed & illa ẽt,quæ per plus denſi medij veniunt: quo pacto
ea,quæ in fundo aquæ cernuntur,maiora apparent & ꝓpinquiora,& ip-
ſa ẽt Luna talis fit propè horizontẽ,& in ſeptentrione,vt ſupra monſtra-
tum fuit.Quòd igitur in quadraturis maior appeat Luna & ꝓpinquior,
cauſam eſſe dicimus,ꝙ ſpecies Solis in Lunã incidẽs per plus orbis refrã- D
gitur ĩ eo loco,q̃ in omni alio extra quadraturas.

Sit orbis lunæ g f d h, tantæ craſsitiei,quanta eſt
k h: Sol vbi a,ſuperior enim eſt:Luna in quadra
tura,vbi c,vel vbi e. manifeſtum igitur ꝙ ſpe-
cies Solis ſeu radij ad Lunam veniunt alij per li-
neam b c, alij per l c,illi ſcilicet, qui in ſummo
refranguntur,vbi l: ſimiliter in alia quadratura
alij veniunt per d e,alij per l e: nullæ autem lon
giores lineę eſſe pñt poſita Luna in omni alio lo
co,q̃ ſint prædictæ,quod ſatis manifeſtũ eſt:qua-
re per plus orbis accidit refrangi ſpeciem Solis in
quadraturis,q̃ in omni alio loco,vnde & maio-
rem et propinquiorem videri Lunam accidit nõ
aliter,quàm ea,quæ in profundo aquæ cernuntur.Quinimo quędã ſpe
cilla ocularia fiunt tantę denſitatis,vt ſi per ea quis aut Lunam,aut aliud
ſyderum ſpectet,adeo propinqua illa iudicet,vt ne turres ipſas excedãt:
quare nec mirum videri debet ſi per orbium partes idem quoque cõtin
gat.Cuius rei & illud quoque ſignum eſt,quod & planetæ reliqui eo ẽt
maiores apparent, quo ad quadraturas accedunt. ipſi etiam obſeruauimus

A mus Iouem in quadratura multo maiorem ſolito. Maior igitur & ꝓpinquior quum appareat in quadraturis Luna, magis etiã eo tempore aſpectum euariabit, & loca in zodiaco eludet, ad aſpectũ enim euariandum nihil refert, ſiue re ipſa propinquior ſit, ſiue appareat, idẽ.n. omnino fit.

Nunc autem & quo etiam modo maior, & ꝓpinquior videatur, quũ motu veloci fertur, expediamus. Verum nobis vnum licere, ac concedi rogamus, quod alijs Aſtronomis nemine aut admirante aut reclamante ſemper licitum, ac cõceſſum fuit: oẽs.n. ſub Luna vnum orbem ſtatuũt, quẽ Deferentẽ vocãt: id ẽt nobis licere exiſtimamus: vt nemo turbari debeat, ſi ſub Luna orbem aliũ ponamus, eo rectius, q̃ alij, ꝗ non ecentricũ ponimus. hoc, ſi vlli incõueniens videtur, illi nolumus hęc fuiſſe ſcripta.
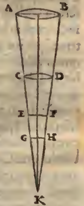
Porrò & ſi orbi huic partes non vniformes demus, ſed alias rariores, alias denſiores, nunquid & hoc inconueniens exiſtimabitur? at certe neminem aut tam ignarũ, aut tam iniquum fore exiſtimamus, cui hoc inconueniens videatur, quando & in Luna ipſa, & in tota Aplane ea partium diuerſitas manifeſta omnibus eſſe poteſt.

Ergo ſub Luna orbem vnum ponimus, qui partibus quidem magnopere difformis & inæqualis ſit, alibi quidem denſior, alibi rarior, perſpicuum tñ vndequaq; & tranſparens corpus. videt aũt denſitas eius per lõgitudinem media protendi, quaſi zona quędã dẽſior totã mediam lõgi-
B tudinem ambiat, partibus alijs ſucceſsiue magis & magis rareſcentibus: vt ſi orbis hic ſit a b d e, zona dẽſior erit a c d f, reliquæ vero partes rariores erũt, præſertim vbi b & e. Huius igitur orbis motũ eſſe dicimus in latitudinem à meridie in ſeptẽtrionẽ per b e, ea ad Lunã proportione, vt, quum velociſsimũ illa motum agit, tum orbis hic ſubalternã cum Lunę circulo zonam denſiorẽ habeat, quum vero ipſa tardiſsimo incedit motu, tum & orbis hic ſubalternam

hẽat rariorẽ partẽ b aut e. Videtur igitur motus eius duplo tardior eſſe circunductione eius Circitoris, qui velocitatẽ & tarditatẽ Lunæ præbet, etenim quũ Circitor ſubalternus eſt Lunæ in medietate iuuante, tunc et zona quoq; ipſa denſior ſubalterna Lunæ fit: quũ vero ſubalternus Circitor eſt in medietate cõtraria, tunc zona ꝑ quartã ſolum vnã diſtat à ſubalternatione, ac rarior pars b aut e ſubalterna ipſa Lunæ fit. Hinc ea oĩa contingunt, quæ in Lunæ velocitate diuerſitatẽ faciunt in aſpectu. Subalterna.n. exiſtente zona illa denſiore neceſſe eſt maiorem, ꝓpinquioremq; nobis Lunã videri, refracto plurimũ Sole, nihil enim eſt aliud Luna viſa,

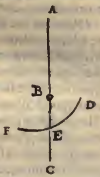
quàm Solis ſpecies in Lunam incidens ceu ſpeculum,& inde ad nos re- C
flexa:quæ quum per mediũ denſius defertur,maius quidẽ ac ꝓpinquius
ſpeculum ipſum offert,non aliter,q̃ ſi idem Sol per aquam aut criſtallũ
reflectatur ad viſum noſtrum. Inde & eclipſes illas maiores videri acci-
dit,quæ Luna motum velocẽ habente contingunt:ſi enim Solis eclipſes
ſint,accidit maiores quidẽ videri Luna maioris diametri apparente,plus
.n.de Sole obſcuratur à Luna:ſi vero ſint eclipſes ipſius Lunæ, maiores
etiam apparent,qm̃ & vmbra,quæ à terra in Lunã iacitur,maior etiã ip-
ſa redditur per mediũ denſius tranſiens,idem.n.& Luna,& vmbra,quæ
in eam cadit,ſuſtinẽt:qua de re,quũ Lunæ centrum in latiori vmbra ver
ſetur,eclipſis maior & diuturnior fit:cuius rei ſiquis cupit ſimilitudinem
quandam atq; exemplum recipere,facillime quidẽ poterit ad Lucernæ
lumen idem coexperiri:ſi.n.inter lucernam & parietem globulũ aliquẽ
ſiſtat,cuius vmbra in parietem cadat,tum ſuper vmbra illa vel criſtallũ,
vel vitrum,vel denſum aliud corpus,ſed diaphanum ſtatuat,videbit qui
dem vmbrã multo maiorẽ latioremq; factam:ſolet enim idem & vmbra
à medio pati,quod & color & lumen.ꝓpter hãc ergo cauſam Lunę ecli-
pſes maiores vidẽtur Luna motũ velocem agẽte,in maiori.n.vmbra ver
ſatur Luna. Eſt aũt & maior vmbra alio pacto:Lunã.n.propinquiorẽ ter
ris apparentem accidit in maiori, latioriq; vmbra verſari,qm̃ pyrami-
dalis eſt vmbra terræ,& latior ſemper,quo terræ propinquior eſt.Sit Sol D
a b: terra c d: vmbra terræ c d k: Luna propinquior apparens e f, re-
motior apparens g h: palàm igitur eſt e f in maiori vm-
bra verſari,q̃ g h.ad apparentiam autem faciendam nihil
refert(vt diximus)ſiue Luna ꝓpinquior ſit,ſiue appareat.

Propter has igitur cauſas,quæ circa Lunam viſuntur,
contingere exiſtimandum eſt.De eo aũt orbe,quem nos
ſub Luna ponimus,operæpretium erit,ſi quædam dican-
tur,quo nemo exiſtimet nos rem & valde nouã,& valde
irrationabilem induxiſſe:neq;.n.nouum inuẽtum eſt no-
ſtrum hoc,neq; extra rationẽ appoſitum:nouum quidem
non eſt,tum ꝙ(vt diximus)& idem aſtronomi faciunt,tũ
ꝙ philoſophi multi orbẽ vnũ ſub Luna eſſe opinati ſunt,
inter quos & Seneca fuit,qui non quidem ꝓpter cauſam
in Luna,ſed propter cometas eiuſmodi orbem poſuit.Ra
tionabile porrò videtur aut ſaltem non præter rationem
eſſe orbẽ ſub Luna,qui in latitudinem circunuertatur,cũ
ꝓpter bonum ac finem in natura,tum ꝓpter quædam,quæ circa come-
tas apparent vltra ea,quæ & circa Lunam videntur. Primum.n.ſi eiuſ

modi

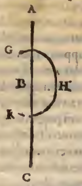
A modi orbis ſub Luna ſit,qui in latitudinem circumagatur, recte ꝓuidiſ-
ſe naturam cenſebimus,quo partes illæ damnatæ ignis & aeris , quæ ſub
polis ſunt,quandoq; inde abductæ in æquinoctialem trahantur,ac con-
tra,quæ ſub æquinoctiali ac ſub Tropicis ſunt,qn̄q; ſub polos ducantur,
atq; ita tota ea ſublunaris regio contemperetur. At vero & talem eſſe
orbem,qui motū ſub Luna habeat in latitudinem,præter ea,quæ in Lu-
na apparent,ſunt & ſigna quædā alia circa cometas viſa:nam,quos aut le
gimus,aūt vidimus cometas,omnes conſtat motum vel notabilem in la
titudinem egiſſe.Legimus aūt cum alios multos tales fuiſſe,tum eū, qui
1472 viſus eſt mēſe Februario,Sole in Aquario gr.ferè 11 exiſtente: fuit
autem pogonias,qui quum prius auſtralior fuiſſet,q̄ libra, mox adeo ſe-
ptētrionalis factus fuiſſe legitur,vt vltra æſtiuum Tropicum ſpectaretur.
Nos vero tres illos cometas,qui annis ſuperioribus apparuere,diligentiſ
ſime obſeruauimus,ac omnes miro quodam motu in latitudinem non
parum actos conſpeximus,circa quos ſi pauliſper digrediamur, motusq;
eorum admirandos recenſeamus,& gratum & optabile cunctis fore ar-
bitramur. Ergo anno 1531 primus cometa viſus eſt die 8 & 9 ſeptēbris:
apparuit aūt primum matutinus ac valde ſeptentrionalis (vtpote q̄ æſti-
uo circulo borealior multo eſſet,idē mox circa 13 diem veſptinus emer-
ſit circa æſtiuum circulū:ſequentibus vero diebus longitudine parū mu-
B tata,in latitudinem adeo ſeſe egit, vt vltra æquinoctialē ſpectaretur non
longe à Ioue,qui tum in gr.13 Scorpij vertebatur,circa diem autē 18 ſen-
ſim abſumptus fuit.Huius igitur motū ſi recte conſideremus,videbimus
certe factum per talem arcum fuiſſe,qualis eſt d e f
ad æquinoctialem a b c:matutinus.n.erat in d ante
Solem,qui erat vbi b , mox veſpertinus apparuit re-
tro à Sole ab e vſq; ad f. Secundus autē viſus fuit
anno 1532 ſemper matutinus ante Solem:ſtella erat
triplo maior Ioue,Coma autem ſeu barba longitudi
nis brachiorum duorū.videri autem cæpit die 22 Se-
ptembris,ac perdurauit vſq; ad diem 8 Decēbris,qui
fuere dies circiter 71.Ex quo aūt nos obſeruare ꝑ in-
ſtrumenta cæpimus,erat primum cometa in Virgi-
ne gr.ferè 5,auſtralis ab æquinoctiali gr.circiter 6,ab

ecliptica gra.15: mox in Virgine viſus eſt gra.7, auſtralis ab æquinoctiali
gr.3,ab ecliptica gra.14: deinde & in Virgine gr.ferè 11, ab æquinoctiali
auſtralis gr. 1,m.31,ab ecliptica gr.12: ab inde vero & in Virgine gr.12, &
mox 17 viſus eſt ſeptentrionalis ab æquinoctiali gr.4, ab ecliptica auſtra-
lis gr.3.die vero 12 Octobris fuit in Virgine gr.21,ſeptētrionalis ab æqui

noctiali

noctiali gr.3,m̃.30,ab ecliptica gr.0.die 24 fuit in libra gr.12,ſeptẽtriona- C
lis ab ecliptica gr.2,auſtralis ab æquinoctiali gr.2.die 4 nouembris viſus fuit in Scorpio gr.8,auſtralis ab æquinoctiali gr.6.erat aũt tenuis & penè euaneſcens.ad diem vero 3 Decẽbris abſumptus omnino fuit.Eius autem motus,ſi recte conſideretur,videbitur factus fuiſſe per arcũ g h k,ad æquinoctialem a b c,tres aũt habuiſſe motus, vnũ ab ortu in occaſum conſequentem raptũ vniuerſi, alium ſequentem Solis motum ſcd̃m ſucceſsionem ſignorum in longitudinẽ à gr.5 Virginis vſque ad 8 Scorpij,tertiũ in latus. Tertius vero cometa ſequenti anno 1533 ab aliquibus viſus fuit die prima Iulij inter pleiades & ſtellas, quæ ſunt in cornu Arietis,à nobis nõ niſi die 7.oriebatur aũt hora ferè 2 noctis,ſtella erat paulo maior Ioue,verũ caudæ aut barbæ tam longę,vt militaris haſtæ longitudinem in cœlo æquaret.erat aũt, quum primA viſus à nobis fuit, in capite Gorgonis,ac triangulum penè faciebat cum duabus illis ſtellis, quæ ſupra lucidam ſunt:ſequenti nocte elongatus ab illis fuit ſeptentrionem verſus gr. ferè 7.die vero 21,hora circiter 8 noctis viſus fuit ꝑpè ſtellã, quæ eſt in dextra Perſei manu,vbi eſt enſis,quare gr.ferè 15 abſceſſerat in latitudinem D
à loco,vbi primũ viſus à nobis fuit.die 27 apparuit ꝑpè ſtellã,quæ eſt in cathedra Antiopes, ſeptẽtriõalis gr.ferè 30 à prima die,qua cũ vidimus, in latitudinem actus,à prima autem die, qua alij eum uidere, gr.ferè 65.

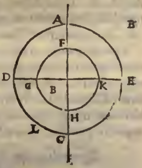

Obiter aũt nec ſilebimus vnũ,quod cõe fuit his tribus cometis,dignũ (vt arbitror)relatu: oẽs.n.comam ſeu barbam ꝓijcere è directo ſemper in oppoſitã Soli partem,ut ſi Sol in æquinoctiali fuiſſet uerſus oriẽtẽ, barba in æquinoctiali uerſus occidentẽ protendebatur,& quantũ Sol vnam in partem deflexiſſet,tm̃ in oppoſitam barba illa ſemper & ipſa ſeſe vertebat:quod & ille etiã cometa feciſſe legitur,qui anno 1472 apparuit.

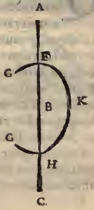
Horum igitur cometarũ motus in latitudinem factos cõmode quidem demonſtrare poterimus,ſi ſub Luna ille orbis ſit,qui in latitudinẽ motũ habet:ſi uero nõ ſit ſub Luna orbis ille,difficulter quidem rationem aſsignare poterimus,cur fiat,ut comete oẽs motũ illum in latitudinem habeant:Quod.n.conſequantur pabulũ,nõ ſatis veriſimile videtur, primũ ꝗ valde mirum eſſet oẽs cometas pabulum illud habere in latitudinẽ ita ꝓtentum:deinde & magis mirum videretur per tm̃ ſpatij,tanto ordine, & æqualitate conſtitutum illud eſſe,quum in alijs eiuſmodi accenſionibus,quæ pabulũ inſequuntur,videamus ipſas inordinate,& per quoſdã

quaſi

A quaſi ſaltus ferri, tum & figuras earum pro pabuli diuerſitate mutari, & colores, & reliqua, at in prædictis cometis idem ordo, eadē figura, & color immutata oīa permanſere. Adde ꝗ rationabile non uidetur, ut idem modus aduſtiōis & hipercaumatis in æquinoctiali & circa Tropicos fiat, qui circa ſeptentriones & arcticum circulū, quam ob cauſam, ſiquis etiā bene notauit eos cometas, manifeſte illos vehi deferriq; una cum acre, in quo ſunt, dijudicare potuit: nam ſicut à motu raptus uniuerſi cœli in longitudinē feruntur ab oriente in occidentē, ita & in latitudinem portari conſentaneū eſt exiſtimare. quapp nec longe abeſt, quin arbitrari debeamus à ſublunari illo orbe hunc tranſuerſale motum cometis dari, cuius ſi polos ſtatuamus in Virgine & Piſcibus, medius autem circulus per Geminos & Sagittarium feratur, intelligere forte poterimus, quomodo prædicti tres cometæ in latitudinem acti ſint. Circūducto enim ſummo aere cum eo, & una ijs accenſionibus, quæ in aere ſunt, circa polos quidem eius orbis plures eſt circulos itelligere, alios maiores, alios minores, quales ſunt circa b polum, f g h k minor, & a d c e maior. ſi igitur æquinoctialis ſit a b c, primus cometa motus fortaſſe fuit per circulum a e c d. ſeptentrionalis autem erat à principio & matutinus vbi e, Sole exiſtēte vbi h: mox veſpertinus factus fuit per arcum e c l, ac ſimul auſtralis uiſus eſt ubi l.

B Secundus autem in minori circulo actus primum auſtralis fuit, ubi g, mox & in æquinoctialem perductus in f, atque inde etiam factus ſeptentrionalis in k, ac poſtremo rurſus auſtralis reductus, per ſe quidem deſcripſit circulum f k h g, per accidens autem protraxit arcum oblongum g f k h ad æquinoctialem a b c, propter motum in longitudinem, quem inſequendo Solis motum habuit. Tertius autem Cometa per circulum adhuc maiorem & forte per medium circulum ſublunaris orbis tantum latitudinis obijt. Verum de motibus horum cometarū ita veriſimiliter dictum à nobis ſit, neque enim in omnibus certæ demonſtrationes ſunt expectandæ, ſed pro materia, ſi quæ poſsibilia ſunt, induxerimus, ſatis quidem,

dem,quantum attinet ad inſtitutum noſtrũ,feciſſe dici debemus. C

De orbibus Lunæ ſeruientibus. *Cap.* 24.

VIdentur autem,qui Lunæ orbes ſeruiunt, omnes numero ſeptem eſſe,quorum primus eſt,quem alij Deferentem Draconis vocãt, qui ſectiones Lunæ mouet diebus ſingulis m̃ 3 aduerſus ſignorum ordinem. Secundus eſt Circunducens,qui in latitudinem circunfertur diebus 27,horis circiter 13.ſub eo eſt Circitor eodem tempore circunductus & ipſe,cæterum ꝓprio motu Luna tardior,qui modo citat,modo eã tardat.ſub quo eſt Cõtrauectus ſuus,& ſub illo Anticircitor,per quem fit, vt in latitudine Luna à Circitore non in oppoſita agi poſsit.ſub
eo eſt Contrauectus ſuus, ab his lunæ orbis ſequitur,& ſub ip- 8
ſo ſublunaris vltimus orbis, qui in latitudinẽ circũfertur mõ 6
ſubiectus Lunæ per denſiorem partem, modo per rariorem. 10
Atq; hactenus de ſphæris omnibus,quæ ſint,& quibus ferantur 11
motibus,& quæ ſint eorum,quæ circa ipſas apparent,cauſæ, ꝑ 9
conditione materiæ dictum ſit. 4
Videntur autem p aſsignatam rationem ſphære omnes nu- 11
mero ſeptem & ſeptuagĩta,8 quidem earum,quę ſtellas habẽt, 11
reliquarum vero 69:quarum 6 ſunt ſupra Aplanen,ſupra Satur 6
num 10,ſupra Iouem 11,ſupra Martem 9,ſupra Solem 4, ſupra 1 D
Venerem 11,ſupra Mercurium 11,ſupra Lunam 6,ĩfra 1, omnes 77
omnino 77:ꝙ ſi Soli quis addat duas,erunt ad ſummum 79.

Quomodo antiqui Eudoxus & Callippus apparentia in ſtellis demonſtrabant. *Cap.* 25.

QVod ſupereſt,illud non ingratum exiſtimamus futurum, ſi cum his annectamus,quod plerique audire deſiderant,quæ nam aſtronomiæ ratio temporibus antiquorum fuerit,Eudoxi præſertim, & Callippi,quorum placitis viſus eſt Ariſtoteles acquieſcere:quanquam non me latet eam rem coniectura potius,quàm certa ratione complecti poſſe,quãdo nihil noſtris temporibus de eorum opinionibus extat,præter paucisſima quædam,quæ circa primam philoſophiam Ariſtoteles reliquit:verum etiam illa cum per ſe multa in difficultate poſita ſunt, tum ab expoſitoribus varijs modis interpretata.ſi qua tamen licet de ijs conijcere,hæc ferè eſſe exiſtimanda ſunt.

Eudoxus igitur, qui ante Callippũ res aſtronomicas pertractauit,primum,quæ circa Solem & Lunam apparebant,in tribus ſphæris oſtẽdit: nam & motus tres in vtroque cõſpiciebantur, quorum primus eſt, qui

ab

A ab ortu in occaſum fit,ſecundus eſt,quo vterque videtur per zodiacum ab occaſu in ortum agi,tertius erat,q̃ declinationes eorum maximæ ab æquinoctiali variari percipiebantur.Luna enim ſecundum maximæ declinationis punctũ nunc in vno ſigno,nunc in alio cernebatur, Sol vero in maxima ſua declinatione,videbatur nunc magis ab æquinoctiali diſtare,nunc minus.Ad hæc igitur demonſtrãda primum ſphæram vnam ponebat,quæ vicaria Aplanes motũ diurnum daret:ſuam Soli, & ſuam Lunæ:ſub hac aliam vtriq; ponebat,cuius motus per mediũ zodiaci,hoc eſt per eclipticã erat,à qua dabatur motus,qui per zodiaci longitudinem protenditur:tertia vero,in qua aſtrum ferebatur,erat obliqua ſecundæ, hoc eſt eclipticæ:& declinabat ab ea,Lunæ quidem ſphæra magis, ſolis minus.Hæc igitur à ſecunda per zodiaci longitudinem ducebatur, motu autẽ ſuo faciebat,vt ſtella non in eadem maxima declinatione ſemper maneret,ſed Luna modo in vno ſigno,modo in alio videretur, Sol magis & minus declinaret ab æquinoctiali.atq; hæc ſignificauit Ariſtoteles ſcribẽs,Eudoxus igitur Solis & Lunæ vtriuſq; lationem in tribus poſuit ſphæris,quarum primã eſſe non errantium ſtellarum, ſecũdam aũt p eũ circulum ferri,qui per medium zodiaci eſt, tertiam autem per obliquũ circulum ad latitudinem ſignorum:in maiori autem latitudine eſſe eũ, per quem Luna fertur,quàm eum,per quem Sol.

B In planetis aũt alijs quinq;,qui retrogradationẽ ſuſtinẽt, quatuor ſphęris in ſingulis vtebatur,quarum primæ duæ eædem erant cum ijs primis, quæ in Sole & Luna poſitæ fuerant,& propter eãdẽ cauſam:prima erat vicaria Aplanes,& motum diurnum dabat,ſecunda per medium zodiacum mouebat,duas autem reliquas ponebat ad demõſtrandam directionem & retrogradationem.Tertia igitur polos in zodiaco habebat ſupra & infra,vertebatur autem in latitudinem per æquinoctia,cui quarta obliqua erat,& in contrarium mouebatur.poli autem huius quartæ à polis tertiæ per tantum diſtabant,quanta erat retrogradatio. Vt ſi ecliptica fuiſſet a b c, poli erant tertiæ b, quartæ vero d. Si igitur ſtella fuiſſet vbi d, oportebat circũacta tertia ſphęra in latitudinem per a m c n, d polum quartæ & ſtellam ipſam deſcribere paruum circulum d e f g, quare & modo directam ferri,modo retrogradam. quoniam vero quarta ſphæra ſuper polo d habet proprium motum,& in oppoſitũ tertiæ mouetur,ſiquidem ponatur duplo velocius ferri, accidet d in eadẽ

linea ſemper ſtantem, modo ante, modo retro agi: ſi vero non duplo velocior fuerit, accidet id quidem & ante, & retro agi, ſed non in eadem linea, ſed latitudinem quandam trahere. Quos motus quidam recentiores animaduertentes putarunt viam nactos ſe eſſe ad oſtẽdenda omnia, quæ circa ſtellas apparent. ita igitur Eudoxus de planetis exiſtimabat, de quo ſic Ariſtoteles ſcribit. Planetarum vero aliorum cuiuſq; in quatuor ſphæris, quarum prima & ſecunda eadem eſt, quæ & Aplane ferẽs omnes, & quæ ſub ea poſita eſt, quæ per medium zodiaci motum habet communem omnibus: tertiæ vero omnium ſphæræ polos eſſe in eo circulo, qui per medium ſignorum tranſit: at quartę conuerſionem eſſę per circulum, qui obliquus eſt ad medium circulum huius. dupliciter igitur poſſumus imaginari circulos quartæ, & tertiæ ſphæræ ſecare ſeſe inuicẽ, vno quidem modo, q; ſecent ſe ad rectos angulos, poli aũt vnius ſint ſub polis alterius, ſtella vero à polis diſtet quanta eſt retrogradatio: ac ſic quidẽ ſequetur planetam modo directũ, modo retrogradum agi per circulũ à ſe deſcriptũ. verum circulus ille in Venere, & Mercurio, tam immẽſæ, & tam manifeſtæ latitudinis fiet, vt credendum non ſit hoc voluiſſe Eudoxum. Alio modo putare poſſumus circulos illos ſeſe inuicem ſecare ad angulos acutos, ac obliquos ſolum eſſe, polos autem inter ſe diſtare, quanta eſt retrogradatio planetæ, ac in polo quartæ planetam eſſe, vt ſupra diximus. Si igitur ita exiſtimemus Eudoxum voluiſſe, euitabimus immenſam illã latitudinem dictam, ſed planeta ante retroq; agetur per eandem lineam, ſi circulus quartæ in oppoſitum tertiæ feratur, duplo autem velocior ſit: aut ante & retro ducetur non per eandem lineam, ſi nõ ſit duplo velocior. ita igitur Eudoxus de planetis opinabatur.

Callipus aũt partim cum Eudoxo cõueniebat, partim ẽt diſcrepabat. Conueniebat quidẽ in ordine ſituq; planetarũ, tum & in internallis eorum, hoc eſt in ijs ſphæris, quæ inter vnum planetã & alium ponebãtur. itẽ & in Saturno ac Ioue concordabat contentus quatuor illis eiſdẽ ſphæris, quas Eudoxus poſuerat. Diſſentiebat autem primum in Sole, & Luna, deinde & in tribus alijs planetis Marte, Venere, & Mercurio. quippę in Sole & Luna addendas duas alias ſphæras cuiq;, tribus autem illis planetis vnam, ſupra eas, quas Eudoxus poſueṛat, exiſtimabat. In Sole igitur & Luna primũ tres illas, quas Eudoxus ſtatuerat, neceſſarias putauit & Callippus propter dictam ſuperius rationem: verum quum alia quædam circa Solem & Lunam animaduertiſſet, quæ Eudoxo nota non fuerant, ad ea demonſtranda vidit vltra prædictas opus eſſe duas alias ſphęras cuique illorum addere: animaduerterat enim, quod mox clariſsimum fuit, Solis & Lunę curſum æqualem non eſſe, ſed modo velocem, modo tar-

dum

A dum procedere: ad hanc igitur inęqualitatē oſtendendam illas duas ſphę ras ſuperaddidit, quas Eudoxus in tribus planetis poſuerat vltimas, tertiam ſcilicet, & quartam, quæ ſeſe interſecant ad obliquos angulos. Verum in planetis illis retrogradis oportebat motum, quo ante & retro ducebantur, velociorem eſſe ſecunda ſphæra, quæ per zodiacum mouebat, ſic enim retrogradatio fieri poterat: at in Sole & Luna tardiorem oportet illum motum eſſe, ſic enim non retrogrados agi Solem & Lunā, ſed modo tardos ſolum, modo veloces. Cæterū omnia eadem ſunt. Tribus autem planetis reliquis Marti ſcilicet, Veneri, & Mercurio vnā ſolā cuique ſphæram addendā putauit: nam primum cuiq; illorum neceſſarias eſſe illas tres vidit, quæ ab Eudoxo poſitæ in Sole & Luna fuerant: de prima enim, & ſecunda dubium non erat, at & tertia neceſſaria videbatur, quoniam & in ijs maximæ declinationes ab ęquinoctiali variari percipiębantur, quemadmodum in Sole & Luna. in Saturno autem, & Ioue nondum hoc cōſtabat propter tarditatem motus eorum, at in his tribus, quorum conuerſio breuis eſt, melius animaduerti poterat. Neceſſariæ igitur quū eſſent tres primæ ſphæræ, tum & duæ reliquæ neceſſariæ erāt, ad demonſtrādam directionem et retrogradationem earum per eundē modū, quo & Eudoxus vſus fuerat, quā ob rem quinq; in ijs tribus planetis ſphæris vti Callippo placuit, quum Eudoxo ſolū quatuor placuiſſent,

B Ariſtotelis autem verba de his ſunt hæc.

Callippus autem poſitionem quidem ſphęrarum eandem cum Eudoxo poſuit, tum & interualla eadem: porro ei, quæ Iouis, & quæ Saturni, eandem ſphærarum quantitatem dedit: Soli vero & Lunæ duas inſuper adijciendas exiſtimauit, ſi quis præſtare debet, quæ apparent. Reliquis vero planetis vnicuique vnam.

Porrò Callippus in alio etiamnum ab Eudoxo diſcrepauit, quod ille non animaduerterat, quoniam enim omnes ſuperiores ſphęræ ſecum ducunt & illas, quæ infra ſunt, oportebat quidē per praeſsignata, quot motibus ſuperiores planetæ agerentur, totidem & inferiores trahi, quum autem hoc non appareret, neceſſarium vidit Callippus eſſe, vt contrauectę ſphæræ ponerentur, quæ reuoluentes ſeu reſtituentes appellantur, quarū officium eſt tantum reſtituere ſphæram aliquam, quantum ſuperior in oppoſitam partem duxiſſet. Sphærarum igitur aliæ Ferentes appellātur, quæ ſunt ſupra planetā, & ipſum aliq̃ in partem ferunt ac mouet: alię Reſtituentes dicuntur, quæ Contrauectæ Ferentibus ſphærā reſtituunt. in omni igitur ordine planetarū vidit Callippus vnicuiq; Ferenti oportere, ſuā Reſtituentem opponi, excepta vltima ſphęra, in qua eſt ſtella: hęc.n. Reſtituente non indiget, quę ſibi opponatur, qm̃ hęc tā in Solę & Luna,

quàm in alijs planetis vnum ſolum habet motum reſultantem ex quarta & quinta, quare illis vtriſque vna ſola Reſtituens ſatis eſt, quæ opponatur, ex quo fit, vt Reſtituentes in vno quoq; ordine pauciores ſint, quàm Ferentes, pauciores autem vna tantum, quando vltima, in qua eſt aſtrū, Reſtituentem non poſcit. C

Incipiētibus igitur nobis à Saturno palam eſt Ferentes illius eſſe quatuor (vt dictum eſt.) ne igitur ab illis Iuppiter ſimul trahatur, opus eſt ſub Saturno Reſtituentes collocare vnà pauciores, q̃ ſint ferentes Saturni, 4 autem quum eſſent Ferentes eius, reſtituentes quidem 3 tantum erunt, quæ non ſolum ſupra Iouem ſunt, ſed ſupra globum omnium Ferentiū eius. illæ igitur Reſtituentes primam Ferentem Iouis, & cum illa omnes alias, ac ſimul & Iouem ipſum reſtituunt. porrò & Iouis Ferentes erant 4: tres igitur erunt Reſtituentes ſub eo, quæ Martem reſtituant. At vero Mars quinq; habebat ferentes: erunt ergo ſub ipſo reſtituentes 4, quæ reſtituant Venerē. Venus quoq; & ipſa 5 Ferentes habebat: quatuor igitur ſub ſe reſtituentes tenebit, quæ Mercurium reſtituant. ſed et Mercurius Ferentes habebat 5: poſcet ergo reſtituentes 4, quæ Soli ſeruiant. at & Sol 5 ferentibus tenebatur: volet igitur reſtituētes 4, quæ reſtituant Lunam. Luna poſtremo tametſi ferentes 5 habet, nullam reſtituentē ſortita eſt, quum ſub ipſa nulla alia ſit ſphęra. erunt igitur ferentes omnes numero 33: 8 quidem Saturni & Iouis, aliorum vero 5, 25. Reſtituentes autem omnes erunt 22: 6 quidem Iouis & Martis, aliorum vero quatuor ſedecim: oēs autem tam ferentes, q̃ reſtituentes ad ſummum erunt numero 55. quod ſi quis in Sole & Luna demat illas duas ferentes, quas Callippus ſuperadiecit, vt forte curioſe additas, vt Ariſtoteli videbatur, neceſſe erit & ſimul demere duas reſtituentes: demptis autem ſex è toto numero ſphærarum 55, remanebūt omnes 49, vt veriores textus in Ariſtotele habent: non enim ſi duæ ferētes in Sole, & duæ in Luna demantur, neceſſe eſt 4 reſtituentes demi, quoniā ſub Luna nulla reſtituens eſt. de his igitur ita Ariſtoteles ſcribit.

Ferentes		Reſtituētes	
Saturni	4	Iouis	3.
Iouis	4	Martis	3.
Martis	5	Veneris	4.
Veneris	5.	Mercu.	4.
Mercurij	5.	Solis	4.
Solis	5.	Lunæ	4.
Lune	5.		
	33		22
	55		

D

Si autem omnes ſimul poſitæ debent apparentibus ſatisfacere, neceſſe eſt ſecundum vnumquenq; planetā eſſe alias ſphæras vna pauciores, quę reuoluant, & ad idem reſtituāt ſemper primam ſphæram ſtellæ infra ordinatæ: hoc enim pacto ſolum cōtinget planetarum motus præſtare om-

nia,

A nia,quæ apparent.Quoniam igitur ferentium ſphærarũ aliæ 8 ſunt,aliæ 25,& harum non neceſſe eſt habere reſtituentem ſolam illam,quæ aſtrũ ultima fert,reſtituentium quidem ſex erunt duorum primorũ, ſedecim vero poſteriorum quatuor,quare omnium numerus & ferentium,& reſtituentium erunt 55.Si vero Soli & Lunæ non addiderit quis, quos diximus,motus,omnes ſphæræ erunt nouem & quadraginta.

Videtur autem Eudoxus & Callippus noluiſſe Aplanen orbem vnicuiq; planetæ motum diurnum dare,ſed Soli Saturno,in reliquis voluiſſe eſſe in ſingulis ſphæram,quæ vicem Aplanes ſuppleret:alioqui ſphæræ omnes 55 non fuiſſent, ſi Aplane, quem primum orbem cenſebant, ſphæras omnes ab ortu in occaſum mouiſſet.Cauſam vero,cur ita opinarentur,ego inde fuiſſe exiſtimo,ꝙ planetas viderent inæqualiter ad occaſum duci,alios citius,alios tardius,quod poſſe contingere propter obliquum eorum motum atq; oppoſitum non credebant,quum viderent ipſum in latus ſolum ferri.quum ergo in occaſum ducerentur planetæ inæqualiter,ab Aplane autem hoc dari non poſſet,putarunt vnumquenq; illorum habere ſuam ſphęram,quæ motum diurnum daret,alijs citius, alius tardius:propter hoc ipſi Aplanæ,quæ erat vna ferentium Saturni, opponebant ſuam reſtituentem ſupra Iouem,deinde ſub omnibus reſtituentibus ponebant vicariam Aplanes ſphęram,quę ab ortu in occaſum

B Iouem duceret certo & ſtatuto tempore.ſimiliter & in Marte aliam ponebant,& ita in reliquis.atque ita quidem antiqui videntur de planetis exiſtimaſſe,& cauſas eorum motuũ per Homocentricos orbes reddidiſſe,defectuoſe quidem in multis:ꝓpter quod Hipparchus (vt Ptolemęus refert)opus ædidit,in quo placita Callippi & Eudoxi quum ſuſtuliſſet, viam Ecentricorum induxit.

Quòd ecentrici orbes,& epicycli in natura non ſint. *Cap. Vltimum.*

ILlud poſtremo è toto negotio reliquum,ac ſupremum eſſe videtur, vt(quod à principio promiſimus)rationem de ecentricis orbibus atque epicyclis habeamus:namq;(ꝙ ñ neceſſarios non eſſe propter apparentia oſtendimus)ſimul etiam demonſtremus & non poſſe eſſe eos in natura,& apparentium pluribus aduerſari. Primum igitur ſtatuamus nullam naturam tota ſpecie deficere in eo poſſe,in quo præcipue ac per ſe eſſe perfecta debet,vt ſi hominis perfectio ſit intelligere,impoſsibile eſt totum humanum genus inſanum eſſe:& ſi oculi perfectio eſt videre, impoſsibile eſt omnes oculos cęcutientes eſſe. Secundùm quidem indiuiduum aliquod nihil fortaſſe prohibet deficere naturam aliquam in ijs, ꝙ in materia ſunt: & caſus,& accidentia multa patiuntur:at ſecundũ to-

tam

tam ſpeciem vel in ijs impoſsibile eſt. Ad hæc autem & illud conſtituamus cœleſtium corporum vti finis eſt ſphærice moueri, ita & propriam eorum perfectionem in ſphæræ ratione cõſiſtere. in ea igitur deficere aliquod vnum illorum impoſsibile eſt: ſi enim vnum deficeret, & tota deficeret ſpecies aliqua, in ijs. n. idem eſt indiuiduum, & ſpecies tota, quã ob cauſam illi in primis orbes, quos Deferentes vocãt, ecentricos vna ſuperficie, eſſe quidem in cœleſtium natura non poſſunt, quando à ſphæræ ratione longe deficiunt, quæ eſt circa centrum vtraq; ſuperficie æqualiter verti. At vero nec minus illi eſſe in natura non poſſunt, quos ſimpliciter Ecentricos vocant: quærere enim licet, vnde habeant ij, cur non circa cẽtrum conuertantur, num per ſe & à natura, an per accidens aliquod: at per ſe quidẽ hoc habere non recte dicitur, tum quia ipſi per ſe ſphærici ſunt, & nati circa centrum æqualiter (quemadmodum & alij) verti, tum quia, ſi per ſe aliud centrum habeant, q̃ vniuerſi centrum, oporteret duo cẽtra per ſe in natura eſſe, quod eſſe non poſſe vel vocabulum ipſum oſtendit: vnum enim omnium corporum centrum eſt, ad quod, & à quo, & circa quod feruntur omnia. Si vero per accidens aliquod habent ecentrici illi, vt non circa centrum agantur, vt quia ſiti ſint inter Deferentes ecentricos, tum quidem ſequetur aliquid per ſe natum aliter eſſe, æterno tamen tempore fruſtrari: quod certe cum in omnibus, tum præcipue in cœleſtibus, & ſempiternis eſt impoſsibile. C

D

Ad hæc autem, ſi in natura ſint eiuſmodi ſphæræ, neceſſe eſt eas nõ ſolum ſpecie à reliquis, ſed tota natura & pluſquam ſpecie differre, quod in æternis eſſe non poſſet: genus enim ſi habeant, iam & in materia erũt, & ſimplicia deſinent eſſe.

Propter eandem cauſam neq; illi, quos epicyclos vocant, eſſe poſſunt in cœleſtium natura: ſi. n. non continuus eſt cum orbe epicyclus, ſed contiguus ſolum, & naturam habet non ſe circa centrum aliorum vertendi, ſed circa centrum ſuũ, alienæ omnino naturæ eſſe neceſſe eſt, & quæ ab alijs differat pluſquam ſpecie, quod inconueniens certe eſt, tum quia nõ poſſunt æterna plus, quam ſpecie differre, tum quia irrationabile eſt partem aliquam eſſe in ſphæra, quæ non eiuſdem naturæ ſit, imo q̃ alieniſsimæ. quapropter magis etiam repugnant naturæ epicycli, q̃ ecentrici.

Illud præterea valde mirum videri poteſt, q; ecentricis orbibus nullũ Aſtronomi proprium motum dent, exceptis Mercurij ac Lunæ Deferẽtibus: ſed hæc vniuerſalia ſunt, nunc ſigillatim circa vnumquenq; orbẽ, quantum abſurditatis ſit, inquiramus.

In tribus igitur ſuperioribus planetis epicyclum ponunt, cui duos aſſignant motus, alterũ in latitudinem, quam inclinationem vocant, alterum

A rum in longitudinem:inclinari autem epicyclum à ſectione vſq; ad pun ctum medium,mox releuari reſupinariq; vſq; ad ſectionem aliam .quæ omnia ita eſſe mirandum eſt ab Aſtronomis dici,quo autem modo eſſe poſsint,non dici.primum enim oppoſiti motus ſunt,quod inclinari epi cyclum,mox releuari aiunt:à quo igitur dabuntur oppoſiti illi motus?ꝑ ſe enim vnum tantum illorum habere epicyclus poteſt,quanq̃ mirũ & illud ſit,qui fiat,vt quum inclinari epicyclus cœpit,motum tamen nõ cõ tinuet,ac reuolutionem abſoluat.præterea vnde duos illos motus habet in longitudinem et in latitudinem? Vnus enim orbis non niſi vnum mo tum per ſe habet(vt à principio dictum eſt.)nunquid igitur epicycli epi cyclus eſt?an quomodo habet?præſertim quòd ſi in ſectione altera fieri rurſus ſubalternus cum ecliptica debet,reflexione etiam quadã indiget.

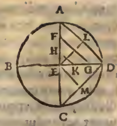
In Sole vero,ſi ecentricus eius orbis ponatur,abſurda hæc conſequũ tur.primum quidem ꝙ æſtiuus circulus,in quo eſt abſis,multo maior, & ab æquinoctiali remotior erit,q̃ hibernus:quod ſi detur,oportebit q̃ dem,qui ęquinoctialem incolũt,remotiorem habere Solem in vna hye me,q̃ in alia,& ſeptentrionalem hyemem frigidiorem auſtrali, Solemq; minorem ab ijs videri in æſtiuo tropico,q̃ hiberno,quæ omnia falſa eſſe negotiatores affirmant.Deinde oportebit lõ giſsimam diem æſtiuam eſſe longiorẽ,quàm

B noctem hibernam longiſsimam, quod pari ter falſum eſt,longiſsima enim nox longiſsi mæ dici æquatur.ſequitur autem hoc, quo niam in parte abſidis magis diſtat ab æquino ctiali Sol circa ſolſtitium, quàm in parte an tabſidis,maiorem ergo arcum diei trahet in ea parte in ſolſtitijs,quàm in alia arcum no ctis.ſit æquinoctialis a b c: Horizon no ſter l m: Sol diſtantior ab æquinoctiali in parte abſidis, vbi f, minus diſtans in parte antabſidis,vbi k. manifeſtum igitur,ꝙ in maiori diſtan tia Sol longiſsimam diem faciet in arcu f g: in minori diſtantia longiſ ſimam noctem faciet in arcu k h: maior autem eſt f g,q̃ k h.

In Venere autem magis etiãnum manifeſta eſt epicyclorũ vanitas, vt iam ſufficere hoc vnũ poſsit:quis.n.non videt epicyclum nullum tantæ magnitudinis eſſe poſſe,vt ſemidiameter eius gr.43 exiſtat,tota vero dia meter gra.86.ꝙ ſi talis forte fortuna vllus eſſet epicyclus,oporteret eius circunferentiã penè ad centrũ pertingere,quod mathematica demõſtra tione ꝓbari quã facillime poteſt.Sit orbis Veneris a b c d:centrũ ter ræ e:ſit ergo Diameter epicycli gr.90,quæ reddat quartam eius orbis,

&

et ſimul quartam zodiaci: erit illa quidem qualis a d, aut qualis f g, aut qualis h k. ſit autẽ gratia exempli a d: cuius ſemidiameter ſit l d: protrahatur igitur linea l e pertingens ad centrum, deinde protrahatur c d, quæ diuidatur in m per lineã e m; conſtituetur igitur quadratum l. e. m d. latus ergo e l æquale eſt lateri l d. quare deſcripta circunferentia epicycli ſuper puncto l manifeſtum, ꝙ pertinget ad e, quod erat centrum. Si igitur exiſtente diametro gr. 90 oportet circunferentiam ad centrum vſque pertingere, palam ꝙ &, ſi diameter erit gr. 86, ſi non ad centrum, at tamen iuxta perueniet. Idem fiet, ſi & ſuper f g, & ſuper h k demonſtratio ducatur, omnes enim illæ diametri quartam cœli reddunt. ꝙ ſi quiſque videre poteſt epicyclum hunc ridendæ magnitudinis eſſe, quid ſi cogamur & epicycli epicyclum facere, & huius alterũ epicyclũ? cogemur autem abſque dubio, quoniam epicyclo Veneris motus Aſtronomi tres aſsignant, quum etiam quatuor ſint aſcribendi: vnum igitur poteſt epicyclus per ſe habere, reliquos ab alio dari neceſſe eſt, quod neque vnum eſſe poteſt, ſed tria. Addunt præterea & aliud in Venere Aſtronomi, quod per eorum principia, quomodo fiat, non poteſt certe monſtrari: dicunt enim ecentricum modo citra eclipticam, modo vltra agi, quo autem pacto agatur, nemo oſtendit, ſed ne oſtendi quidẽ poteſt niſi per noſtra principia.

In Mercurio vero eadem inconuenientia ſequuntur, nam & ecentricum eius modo citra eclipticam, modo vltra dimoueri dicunt. Epicyclo inſuper tres illos eoſdem motus dant, quos eſſe quatuor neceſſe eſt. tantæ autem magnitudinis & ſi non faciunt, at tamen tantæ eſſe conſtat, vt quiſq; videre poſsit figmentum eſſe. inconueniens præterea eſt & illud, ꝙ à poſitione epicyclorum coacti ponunt Mercurium bis centro propinquiorem fieri abſq; vlla neceſsitate: quo etiam poſito, non tamen demõſtrare poſſunt per hoc, quomodo elongatio matutina maxima fieri poſſit & gr. 26. m̃. 30, quoniam per tarditatem matutina elongatio iuuatur: at per appropinquationem ad centrum non tarditas, ſed velocitas datur. ꝙ ſi quis dicat retrogradationem etiam citari per appropinquationẽ ad centrum, non tamen dicere poteſt, quomodo centrum epicycli tardetur, quod requiritur in ea elongatione, quæ maxima futura eſt.

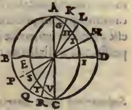
Poſtremo & in Luna manifeſtiſsimum eſt neque ecẽtricum eſſe eius orbem, neque ipſam in epicyclo verti. primo enim ſi ecentricus eſt eius orbis, in oppoſitum autem vertitur deferentibus ſuis, alterum duorum

ſequi

C

D

A ſequi neceſſe eſt, aut Lunam inæqualiter in zodiaco moueri præter inæqualitatem epicycli, aut inæqualiter ſuo in ecentrico moueri: vtrinque autem inconueniens eſt, moueri enim Lunam inæqualiter in zodiaco contra ſenſus eſt, moueri autem inæqualiter in orbe ſuo impoſsibile eſt, & contra naturam, idem enim orbis per ſe ſemper eundem motum ſacit: ꝙ autem alterum horum ſequatur, manifeſtum ex demonſtratione fiet. Sit enim zodiacus a b c d: oualis circulus, quem Luna deſcribit deferentibus in oppoſitum actis a e c f. ſi igitur ęqualiter mouetur in orbe ſuo Luna, ęquales erunt partes a g, & g h, & h i, & i f. at certe his æqualibus partibus inæquales in zodiaco correſpondent a k, & k l, & l m, & m d: quare inæqualiter mouebitur in zodiaco Luna, ſi æqualiter in ſuo orbe mouetur: ſi vero æqualiter mouetur in zodiaco, æquales partes erunt b p, & p q, & q r, & r c. at æqualibus iſtis partibus inæquales in orbe Lunę reſpondent e s, & s t, & t u, & u c. quapropter ſi ęqualiter in zodiaco fertur, inæqualiter mouebitur in orbe ſuo, quod nec negari ab Aſtronomis video: quo nihil abſurdius eſſe poteſt. ꝙ igitur ecentricus non

B ſit Lunæ orbis, ex his manifeſtum eſt.

At vero, ꝙ nec in epicyclo vertatur Luna, manifeſtum quoq; eſſe poteſt ea ratione, qua & Ariſtoteles & alij multi vtūtur. ſi enim verteretur in epicyclo Luna, oporteret vocatā in ea maculam mutare continenter ſitum ad nos & rationem, & quod ſupra eſt, videri infra, & è contrario: ſemper autem quum eodem in ſitu ſit, indicat ꝓfecto non moueri in epicyclo Lunam. quanquam ſcio nonnullos eſſe, qui ad difficultatem hanc animaduertentes dicant Lunam non ſolum habere motum, quo ab epicyclo fertur, ſed & ipſam quoque ſtellam moueri proprio motu, oppoſito autem ipſi epicyclo, quantum enim epicyclus in vnam partem maculam inclinat, tantum Lunam ipſam reſtituere illam in contrarium, quo fieri, vt ſemper eodem in ſitu macula videatur. ſed certe hoc pacto oporteret & epicyclum diuerſæ alieniſsimæq; naturæ ab orbe eſſe, & Lunam ab epicyclo, ac in eodem ſimpliciſsimo & immortali corpore tres diuerſas naturas inſitas eſſe, quæ abſurda quidem in diuinis illis & ſempiternis corporibus eſſe videntur. Quòd igitur ecentrici orbes neceſſarij non ſint propter ea, quæ apparent, & quomodo ſine ipſis demōſtrari poſsint, & ꝙ impoſsibile ſit eos eſſe in natura ſphærarum, & apparentium pluribus aduerſentur, hactenus declaratum à nobis ſit. Cæterum, ſi in red-

dendis planetarum motibus exactiſsimas ſupputationes neglex imus, ne C mo miretur, quoniam id ad inſtitutum noſtrum minime pertinere iudicauimus, præſupponentes minutiſsimas illas rationes è tabulis petendas eſſe, eædem enim illæ & Homocentricis noſtris commodiſsime aptari poſſunt. ac de ſtellis ita tandem determinatum ſit.

Sed iam me rapidi diuerſa volumina cœli
Dimenſum ſatis, & nunquam requieta ſecutum
Sydera, per varios curſus varioſque recurſus,
Hac iuuet inſudaſſe tenus, nunc vltima feſſum
Accipiat; finemq́; meo det meta labori.
Vos æterni orbes, æterniq́; ætheris ignes,
Qui tacito circum labentes tempora curſu
Ducitis, & longum per ſecula voluitis æuum,
Si non æternum (neque enim fas poſcere tantum)
At ſaltem durare diu, & producere vitam
Hoc concedite opus, videant vt veſtra nepotes
Secula, & æternis vos admirentur ab annis.
Miranturq́; vias, quum iam non tramite ſueto
Curret iter ſolitum Titan, ſed purpureum ver D
Et iuuenem ſignis conuerſis inuehet annum.
Tuque etiam, ſeu te tua tanta inuenta, nouosq́;
Admirantem orbes, puro fulgentia cœlo
Templa tenent, ſeu Traiciæ teſtudinis audens
Tangere ebur plectis numeros, & carmina dictas,
Qua via ſydereo candeſcit lactea cœlo,
TVRRI ades, inuentisq́; tuis noſtroq́; labori
Da ſancte Augurium, atque optatis annue noſtris.

HIERONYMI FRACASTORII DE CAVSIS CRITICORVM DIERVM.

NATVRA Dei optimi munus cùm tota, qua aut oculis cernitur, aut concipitur animo, admirationis multæ plena eſt, tùm maxime, qua in animalibus viget: nam & animalia ipſa, & quę ab ijs fiunt, ſenſus, cognitiones, appetitiones, generationes, & motus reliqui admiranda omnia ſunt. nec vero, & quæ ijs accidunt, non multa ſunt, quæ nõ paruam ſui admirationem præbent: inter quæ illæ in primis ſunt, quæ Criſes appellari conſueuere, quarum vel adeo mira natura eſt, vt neque adhuc ſatis perſpectum ſit, quam omnino cauſam habeant: nam quoſdam eſſe dies conſtat, quos perinde ac fatales natura ante omnes deligit, in quibus de morbis decernat, quoſdam vero ita neglectos eſſe, vt nullas vnquam Criſes videant, nullo naturæ munere habeantur digni. quæ admiratio ſapientes & naturæ interpretes viros in diuerſas opiniones perduxit. quippe Pythagoreis viſum eſt certis numeris Deos & naturã gaudere, ante omnes ſeptenario, quem ad rationem Criſium non nihil conB ferre arbitrati ſunt. Philoſophorum vero nonnulli cauſam omnẽ dierum in Criſibus caſui aſcribunt. Aſtronomi autem cœlo & ſyderibus, Lunæ præſertim, quam per ſeptenarios ſuæ conuerſionis dies rebus, quę hic ſunt, impetum quendam ac vim immittere affirmant. Soli medici videntur mihi rerum ſuarum ſuique muneris obliti, ſoli enim ipſi quũ viam facultatemq; habere poſſent inquirendi inueniendiq; rationẽ Criſium, tum fortuna, neſcio qua, ab Aſtrologis ſeducti perſuaſiq; illorum opinionem ſecuti ſunt: quos cum omnes tum præcipue Galenum mirari licet, qui alioqui tantùs philoſophus, tam accuratus, & medicinæ parẽns, ac veluti Deus tam facile perſuaderi potuerit, vt facultate ꝓprie artis neglecta, præſtigijs alienæ inuolui paſſus ſit. ſed certe de magnis ingenijs illud dici par eſt, quod & de magnis venatoribus, qui ſæpe, ꝗ multa ſectentur, quædã negligentius inſequũtur: vnde nihil mirũ videri debet, ſi & Galenũ, qui tot inuenit, qui tanta ſcripſit, qui ingentem illã medicinæ molem digeſsit, formauit, condidit, quædã tandem effugerint. Poſteriorum vero vti nulli ab eo recedere auſi ſunt, ita qui hac de re ſcripſere, oẽs id ſolũ curaſſe videntur, vt aut Galeni ſcripta, aut Aſtrologorũ placita declararent. operæpretium igitur exiſtimamus, ſi rurſus hoc ſaxũ vertatur, atq; inquiſitio tam dignæ, tam neceſſarię rei habeatur: ſi enim ꝑ ea,

quæ in nobis ſunt,ratio omnis & cauſa Criticorum dierum oſtendi poſ C
ſit,bene erit ab eo labore Lunam,& beata illa corpora liberare, quæ quũ alioqui multa penes nos faciant,tum & multa à nobis & à natura fieri ſinunt.Equidem ſcio Galenum ſophiſtas vocare,conuicijs maledictisq́; pſequi,ſi qui ratione vlla malint hanc rem inquirere, q̃ minime Aſtrologis credere,præcipue Aegyptijs,qui aſſeueranter hæc à Luna fieri affirmẽt:ſed certe,nedum ſi Aegyptius aliquis Aſtrologus,ſed ſi Aegyptius aliquis Deus,aut Anubis,aut Oſyris hæc mihi dixerit,non facile credã. Sophiſtam autem obſecro,ne quis me prius vocet,q̃ hęc amice atq; ęquo animo cuncta perlegerit.Referemus igitur,quæ in huius rei perueſtigatione,quam diligẽtiſsime habuimus,nobis tandem comperta ſunt, quæ neque prius credi audiriq́; volumus,q̃ & re ipſa,ac rerum (vt aiunt) magiſtra experientia fuerint comprobata,eiuſmodi enim ſunt,vt & rationibus credi,& obſeruationibus plane ſperari poſsint.

Cap. 1.

DE cauſis igitur Criticorum dierum acturi ea præmittemus in primis,quæ circa morborum dies ſunt obſeruata:deinde referemus, quo pacto alij eorum cauſas reddere tentauere:tum demum, quomodo & nos per magis rationabilia,& conſentanea magis naturæ reddendas exiſtimemus.In primis igitur recipiendũ eſt nobis dierum,per quos ęgritudines pergunt,alios Criticos dici,in quibus,quæ fiunt Criſes, maiori ex parte fiunt,alios vero nõ Criticos vocari, in quibus perraro viſuntur Criſes,quoſdam vero medios eſſe.obſeruatum enim eſſe conſtat & maiorum noſtrorum experiẽtia,& ea,quæ in dies fit,certis diebus innumeras Criſes videri,certis rariſsimas,aliquibus medio modo ſe habere:item & inter Criticos vocatos,quoſdam eſſe præcipuos, & quaſi principes, quoſdam principatu minores,porrò & alios eſſe indicatiuos & quaſi nũcios eius Criſis,quæ in die principe futura eſt. Critici ergo ſunt 4,7,11, 14,20,21,27,& ſm alios 28,& alij,quos recenſere neceſſariũ nõ eſt.Pręcipuos autem oĩum eſſe conſtat 7,14,20,& 21 quãq̃ de 20 et 21 non plane inter antiquos cõuenit,vter magis Criticus ſit. Archigenes.n.magis amare 21 viſus eſt,Hippocrates vero & eius ſectator Galenus 20 magis ſequuntur:deinde principatu minores 11,& 4. Non Critici vero ſunt 6,8,10,12,16,19,22,et 25:quanquam 6 quandoq; Criſes nõnullas videat, verum illæ non proprie Criſes ſunt,quare & ipſe inter Criticos recenſeatur.medio vero modo ſe habent 5, 9,13,17,18,& 24: ſed horum 17,13, ad Criticos appropinquant magis,9 vero ad non Criticos. Indicatiui vero ſunt 4 quidem ſeptimi,11 decimi quarti,decimus ſeptimus vigeſimi,

D

A 24 vigeſimi ſeptimi, omnes quidem quarti à die, in qua perfecta futura eſt Criſis. hæc igitur ꝙ ita ſint, recipiendum eſt, cur autē ita ſe habeant, & vnde tanta dierum diuerſitas enaſcatur in morbis, nunc inquirendū.

Cap. 2.

PYthagoricorum autem dogmata aut referre, aut refellere ſuperuacaneum quidem videtur, quando iam ſatis manifeſtum eſt neq; numeros, neque in vniuerſum quantitatem vllam principium actionum eſſe poſſe, niſi forte per accidens.

Philoſophorum vero quicūq; rationem dierum in Criſibus caſui donant, rationabilius quidem magna ex parte loquuntur, dicunt enim quęcunque agunt & patiuntur, omnia certa inter ſe ratione proportioneq; conſiſtere, & certo tempore agere, hæc quidem maiori, illa minori, vt accidit: quare & circa Criſes, ꝙ die ſeptima aut quartadecima humores moueantur in nobis, nulla certe alia cauſa eſt, niſi quòd talem accidit eſſe ꝓportionem naturæ ad humorem, quem tanto tempore concoquit, concoctum expellit, hunc quidem in ſeptima, illum in quartadecima: quemadmodum & ignis hoc quidem robur vna die, illud duabus abſūmit: & bilis quæ flaua eſt, per tertias, quæ atra, per quartas mouetur: ſicut igitur in his non quærimus rationem dierum, ita nec circa Criſes debemus quę-
B rere, ſed ſolum cur hoc humoris genus citius, illud tardius moueatur.

Verum enim vero, tametſi verum hi in vniuerſum dicunt, certam eſſe inter agentia proportionem, & certam menſuram temporis, tam ſimplicem tamen cauſam habere Criticos dies exiſtimandum non eſt, ſed magis credendum quædam etiam ad Criſes concurrere, propter quæ certis diebus multæ, certis paucæ ſpectentur Criſes: ſi enim ſola illa proportio accederet, profecto non magis ſeptimam, quàm octauam & nonam diē Criticam videremus, ſiquidem paulum immutata materia, & in octaua & nona ſpectarentur Criſes.

Cap. 3.

CVm Aſtrologis vero, & medicis, qui eos ſequūtur, maius mihi negocium parari video, quorū alios Aſtrologiæ, alios Galeni amor permoueat: ſed hi certe ſi non ob aliud nobis infenſi ſint, iniuſte quidem nobiſcum agant, quando & nos alioqui Aſtrologiam veneramur, & Galeni nomen ac memoriam vti ſacram ſanctamq; colimus: quicquid vero molimur, id omne veritatis & philoſophiæ amore facimus, quæ in nullius verba iurare addicta eſt. Referemus igitur, quæ medici ex Aſtrologorum decretis ſcribunt. certum eſſe inquiūt per ſeptenarios dies Cri-

ſes

ſes incedere,circaq; illas potiſsimum fieri:quum vero & Lunam quoq; C
certum ſit per ſeptenarios dies & cœli quartas rebus,quæ hic ſunt, impetum quendam & vim ingerere,quid nam aliud cenſendum ſit,q̃ Lunã, quod ſeptenarias illas commotiones immittat Criſibus? Efficax quidem atque euidentiſsimum ſignum eſt hoc rationem dierum in Lunam referendam eſſe,quum præſertim nihil aliud ſeſe offerat, quod in medium afferri poſsit. Dupliciter autem quum Lunæ conuerſionem dimetiamur,& per reditum ad Solem,quem menſem ciuilem vocant,& per reditum ad certum punctum in zodiaco,quem lunarem appellãt mẽſem, in vtroque quidem menſe manifeſtum eſſe dicũt Lunam per cœli quartas & ſeptenarios dies commotionem impetumq; rebus hic inferre. Ciuilis enim menſis ex diebus 29,horis circiter 13 conſtat,quod tempus ſi ꝑ quartas ſuas partiaris,erit quarta quælibet dies 7,horę fermę 9: circa cuius temporis extremas 24 horas res maxime à Luna moueri teſtimoniũ dicunt & illos facere,qui circa maritima verſantur,& illos, qui circa ruſtica. Similiter autem ſe habere aiunt & in lunari mẽſe,qui ex diebus 27, horis 8 conficitur,quod Aſtrologi præſertim Aegyptij affirmãt, quibus credendum eſſe Galenus præcipit,ac penè minatur:cuius rei & grauiſsimum teſtimonium afferunt,dicunt enim ægrotante aliquo,ſi Luna forte fortuna in eo puncto fuerit,quo ille exortus fuit,tum ei bonã vel malam conditionem allaturam,quum in quarta cœli ad eum punctum extiterit:ſi enim oriens ille eo in puncto ſalutares feliceſq; ſtellas habuit, tũ Lunam ab ea quarta ſalutem elargituram,ſi vero infelices in ortu ſtellas ſortitus eſt,periturum quidem ab ea cœli quarta. Ex quo exiſtimari debet ſeptenarios Lunæ dies hic magnam quandam facultatem & vim habere. Hæc igitur ſunt quæ medici partim nautarum,ruſticorumq; teſtimonio,partim Aegyptiorum aſtrologorum de Criticorum dierũ cauſis referre ſolent. Nos autem Aſtrologorum ac Galeni amicos rogamus,vt contenti ſint placide et ſine ſtomacho nobiſcum hanc rem inquirere:primum enim examinabimus, quæ experientia obſeruationibuſq; conſiſtere medici dicunt:mox aperte(vt arbitror)oſtendemus, quomodo quaſi faſcinationibus Aſtrologorum luſtrati,& vomere & ſudare in ſeptima & quartadecima ſine Luna poſsimus. D

Cap. 4.

IN ciuili inquiunt menſe tum nautæ,tum agricolæ affirmant per cœli quartas commotionem maiorem rebus Lunam dare.at certe decebat eos ab ijs accipere,quę nam ea eſſent,in quibus maior illa commotio videatur,ſi enim in vniuerſum ita eſſe circa maria affirmẽt,falſum nimi-

A rum aſſerunt.primum.n.circa maris crementa & decreméta(quos ęſtus vocant)conſtat non maiorem commotionem per quadraturas Lunæ fie ri:quando per id tempus vel minimos cerni æſtus manifeſtum eſt: at vero maiores & ventos,& tempeſtates non circa ſeptimam Lunæ dié, ſed circa quintam exurgere nautis omnibus notum eſt:quod & Virgilius & Heſiodus quoq; notarunt,quum quintam eſſe fugiendá præcepere. quæ nam igitur ea ſunt circa maria,in quibus maior illa agitatio percipiatur? Teſtacea fortaſſe,& cruſtacea,& id genus dicent ſub quadraturis Lunæ excitari magis,& nutriri,& pingueſcere melius:quod certe neque negá mus,nam per cóiunctiones Lunæ tum & calor,tum & humor exiguus in illis eſt,vegetari autem excitariq; vterque incipit tum forte,quum Luna circa quadraturas verſatur,non quidem ea de cauſa,ꝙ Luna in quarta cœli ſit,ſed ob id magis,ꝙ tunc tantum demittitur luminis, quantum ſufficiens eſt ad fouendum eorum animalium calorem,humoremq; pro alimento ſuggerendum: cuius ſignum illud eſt,ꝙ nó ſolum per quadraturas pingueſcunt ea animalia,ſed etiá poſt,et magis.manifeſtú igitur ex his eſſe poteſt nihil ea exempla ad Criſes facere,quę è maritimis accepta ſunt.Circa ruſtica vero quędam ab agricolis tum maxime fiunt, quum ſemiplena eſt Luna,non certe alia de cauſa,ꝗ vt extremá effugiant, hoc eſt cóiúctiones,& oppoſitióes quorú vtrúq; quibuſdá rebus obeſſe ſolet,

B hoc quia nimij humoris eſt,illud quia exigui caloris.ꝗcunq; igitur ob humoris abundantiá nata ſunt aut putreſcere,aut in luxuriem abire, ijs oppoſitiones Lunæ timent,quæ vero caloris inopia ſterileſcere,illis coniúctiones cauét:qua de cauſa mediú tempus eligere ſolent. arbores igitur, quas duraturas volunt,multas per plenilunia non cædunt, multas ꝑ Lunę ſilentia,in altero.n.ob nimiá humiditatem putreſcant, in altero inopia caloris emarceſcant.nihil enim refert ad putredinem efficiendam, ſiue humor plus æquo acceſſerit,ſiue calor, qui cótinet miſtionem defecérit,ſimiliter & ſatorú quæcunque facile luxuriant,vt faba,& aphaca, & cicer,& penè omnia,quæ ſiliquá gerunt,nec per coniunctiones, nec per oppoſitiones Lunæ ferunt,magis vero oppoſitiones etiam timent. Idem & circa vindemiá & vina conficienda nonnulli obſeruant, per plenilunia enim humidiora,quàm par ſit,& aquoſiora vina fiunt,per coitus vero frigidiora & minus potentia. atque hęc ferè illa eſſe exiſtimo, quæ ruſtici obſeruent, non quidem quòd in quartis cœli vlla vis maior inſit, ſed quòd lumen id mediocre aptiſsimum quibuſdam rebus conficiendis videtur.quod vero in ore vulgi eſt per quartas Lunæ mutari aeris cóſtitutiones, & ſerenitates, & pluuias, & id genus, vel ipſi vulgo notú eſt eſſe mendaciſsimum.

At

At in lunari menſe Aſtrologi Aegyptij affirmãt cœli quartas vim habere maximam, exemplo eorum, qui ægrotant Luna eo in puncto exiſtẽte, in quo enati illi ſunt: ſed profecto (vt ſuas Aegyptijs condonemus obſeruationes) mirari tñ Galenũ ipſum debemus, qui quũ optime alioqui naturam inductionum noſſet, tum vni tamen exẽplo tam facile manus dederit. Inductionum enim aliæ neceſſariæ ſunt, aliæ probabiles tãtum, & harum aliæ ſimpliciter probabiles, aliȩ ſecundum quid & ad hominẽ. Neceſſarie ſunt aut in quibus inductio ad omnia ſingularia fit: aut in quibus omnia ſingularia prorſus ſimilia ſunt, & nullum accidens pati poſſunt, vt mathematica: aut in quibus inductio in paucis quidem fit, ſed ratio ad naturam communem & ad vniuerſale fit. Quòd ſi nec in omnibus inductio fiat, nec ſingularia prorſus ſimilia ſint, nec ratio ad communem naturam ſit facta, tum quæ fit inductio probabilis ſolum eſt: ſimpliciter quidem probabilis, ſi in valde multis ſit habita, aut ratio ad communem naturam quidem fiat, ſed per communia: ſecundum quid autem ꝓbabilis, & ad hominem, ſi in paucis inductum ſit. quid igitur dicemus de Aegyptiorum inductione? primum quidem ſi dixerint in omnibus & quartis cœli, & rebus omnibus ita obſeruaſſe, rem quidem vulgo impoſſibilem affirmabunt: ſed certe nec ſingularia prorſus ſimilia ſunt, quartȩ quidem enim cœli, quatenus quartæ ſunt, & mathematice conſiderantur, ſimiles nimirum ſunt omnes, at quatenus agentes, & quatenus in illis Luna operatur, non ſimiles certe ſunt, ſed accidentia multa patiũtur. At vero nec factam fuiſſe ad naturam communem demonſtrationem dicendum eſt, nam quæ quidem communis eſſe ratio poteſt ad naturam quartarum cœli? niſi forte dicant in quadraturis Lunã terræ proximiorem fieri, in oppoſitionibus plus luminis ad nos demittere. Verum hoc erat in ciuili menſe, non in lunari, de quo nunc quȩrimus, quartæ autem lunaris menſis vt plurimum extra quadraturas ſunt. ex his igitur eſt videre neceſsitatẽ nullam habere Aegyptiorum inductiones, ſed nec ſimpliciter probabiles eſſe, quum nec in valde multis obſeruationem fecerint, nec probabilem rationem ad vniuerſale. Cur igitur ſophiſtas Galenus vocat, cur maledictis inceſsit omnes, qui rem iſthanc velint ratiõibus inueſtigare? ſi enim vix probabile ſecundum quid, & ad hominem eſt, qđ Aegyptij dicunt nihil neceſsitatis cõtinens, quid prohibet aliter eſſe poſſe, quod æquum decetq; eſt à Philoſopho homine inquiri?

Cap. 5.

SEd quid adeo laboramus? dentur omnes Aegyptiorum obſeruationes, valeant nautarum agricolarumq; teſtimonia, moueat Luna fortius

A tius per quartas cœli vtriuſque menſis, moueat per quartas Natalicij pũ ƈti fortius, quam tamen cauſam illis Criſibus dabimus, quæ extra quartas vtriuſque menſis, extra quartas Natalis fiunt? rariſsime enim contingit, vt ſeptenarij morborum dies cum ſeptenarijs Lunæ coincidant.

At hic conſurgunt recentiores quidam Aſtronomi ſimul & medici, ac vocem tollunt, clamantq́; nos Aſtrologorum decreta nõ intelligere, neque enim ita eſſe, vt in ſolis menſium illorum, & pũƈti Natalicij quartis Luna res moueat, loco enim exẽpli hæc ſunt, ſed ita accipi oportere, vt quocunq; in punƈto quis ægrotauit, Lunam per quartas cœli ad eum punƈtum cõmotionem inferre: vt ſi heri Dion, hodie Callias in morbũ incidit, per ſuam ſeptimam Dioni, per ſuam Calliæ Luna impetum dabit, quare & ad omnes Criſes concurrere, ſed per ſeptenarios cuiq; ſuos.

Nos vero medicos iſtos atq; Aſtrologos rogamus, vt pauliſper conſideant, & vocem demittant: volumus enim quædam eos placide percunƈtari, ac primum illud, nũquid, quod dicunt de Luna, in morbis ſolis ſpeƈtetur, an & omnibus alijs quæ noua fiunt: ſi quidem in omnibus ita eſſe dixerint, nunquid igitur, ſi Praxiteles Iouem facturus hodie marmor incidere cœpit, die ſeptima fœlicius aut infœlicius ſculpet? & ſi fontem quis hodie deriuauerit, nunquid largius ille fluet in ſeptimam? ita enim fieri oportet, quando & in fluxu humorum noſtrorum idem contingit: & ſi B colonus agrum ſtercorarit, opimiorem in ſeptima videbit q̃ in oƈtaua? q̃m ita ſe habet & humor, qui in nobis putreſcit? quæ certe omnia quàm ridicula ſint, nemo eſt qui nõ videat. Si vero in ſolis morbis ſeptenarij hi Lunæ motus vim ſuam habent, mirum profeƈto eſt cœli quartas virtutes has dare Lunæ in ſolis morbis, & non hoc ſolum Galenus dicit affirmari ab agricolis & nautis, ſed multo amplius teſtimoniũ afferre voluit. ſed quoniam placide cũm his Aſtrologis agimus, placet quidem vt in ſolis morbis inquiramus, quale ſit, quod de Lunæ ſeptimis nuper dixere. Primum autem illud ſtatuatur Criſim eſſe localem motum humorum, ſi igitur Luna hunc motum facit, quærimus, an eam vim facultatem q; mouendi humorem per ſe & (vt aiunt) eſſentialiter habeat, an ab alio acquirat, aut loco, aut aſpeƈtu, aut reflexione luminis, aut alio. ſi quidem eſſentialiter id habet Luna, non igiẗ in ſeptima magis, quàm & in oƈtaua mouebit, & nona, quæ enim per ſe inſunt, ſemper inſunt, & idem ſemp operantur. Si vero ab alio acquirit, quicquid ſit illud, ſi id quidem vnum eſt & determinatum, quales ſunt quadraturæ & oppoſitiones, & quartæ natalis punƈti, tum ergo ſolum mouebit Luna, quũ in eo erit, aut loco, aut aſpeƈtu, aut alio, recedens autem non mouebit: at vero ſi vnum & determinatum non eſt id, à quo virtus Lunæ datur, ſed talia ſunt omnia pun-

ſta,in quibus qs ægrotet, vt per ſeptimã cuiq; ſuam efficacior ſit Luna, C
primum quidem hoc poni valde mirum eſt,ſed tamen ponatur: ſit ergo vt hodie Dion ægrotet,cras Callias,poſtridie Plato,in alijs alij,omnes q dem eadem ægritudine,& ad ſeptimum Criſim factura, per ſuam igitur cœli quartam Luna vnicuique Criſim dabit,in ſeptima quidem Dioni, in octaua Calliæ,quæ illi ſeptima eſt,in nona Platoni,ipſi ſeptima, & ita in alijs:at certe ſi ita fiat,nimirum Luna quotidie eundem effectum faciet,Criſim videlicet,& localem motum humorum: quod enim in Dio ne fit in ſeptima,in Callia fit in octaua,in Platone in nona,in alijs in decima:idem aũt effectus ſi fiat diebus ſingulis,oportet & cauſam continẽ ter eandem eſſe,diuerſa enim ſi ſit,eundem effectum non faciet. ſi igitur à loco acquirit Luna eam vim & facultatem mouendi,omnia quidẽ loca ſucceſsiue,& puncta omnia eandem habebunt vim,quare & quocũq; in loco ſit Luna,idẽ ſemper operabitur:igitur ita in octaua mouere Dionem poterit, ſicut & in ſeptima,locus enim, in quo eſt in octaua, eandẽ vim habet per ſe.Nec certe dici illud poteſt non moueri in octaua Dionem, q̃m illi ſeptima non eſt, quòd enim pũctus aut locus ſeptenarius alteri ſit,reſpectus quidem eſt forinſecus veniens,quem & nos facimus, reſpectus autem nihil ipſi per ſe agũt,niſi in re,& in cauſa mutatio aliqua ſit.Si ergo locus,qui in octaua eſt,eam vim per ſe habet mouendi humorem,ſiue ſeptimus ſit ſiue octauus,ſemper eodem modo mouebit:quam D
ob rem nihil tandem eſſe manifeſtum eſt,quod dicunt Lunam ægrotanti cuique per ſuas ſeptimas cõmotionem ad Criſim dare. Præterea penè riſu dignũ eſt dicere primũ, verbi gratia, punctum arietis primo cancri & primo libræ ſolum reſpondere,ſecundum ſecundo,tertium tertio, & ita in alijs,ſimplex enim corpus eſt cœlum & eiuſdem naturæ,& virtutis per totum orbem:quòd ſi diuerſæ naturæ primus arietis & ſecundus cancri eſt,quo ergo modo Luna eundem effectũ facit,& in ſecundo cancri,nam & in eo humorem in Callia mouet? muſitant ad hæc pauliſper Aſtrologi quidam,tamen aliud quid comminiſcuntur, ac dicunt eo in puncto,quo quis ægrotat,infundi à Luna neſcio quid,quod non niſi per ſeptenarias periodos vim ſuam ædit,ſed certe & hoc ridiculum eſt, & in idẽ redit,quod enim hodie Dioni infunditur,cras infundetur Calliæ,poſtridie Platoni,idẽ ergo quotidie effectus fiet,quare & eandẽ oportet cõtinenter cauſam exiſtere,vnde & idẽ diebus ſingulis efficiet Luna, & in omni ſubiecto, ſi paratum ſit.Eadẽ dicãtur, ſi Luna eam vim ab aſpectu acquirit,aut reflexione, aut alio.

Poſtremo(vt tandẽ finem faciamus,iã enim moleſti videri poſſumus aperta in re)ad hæc aduertere Aſtrologorum amicos rogamus, ſupponamus

A mus autem in primis actionem omnẽ non niſi contactu fieri, cœlum aũt & ſydera, quum huc non pertingant, agere quidem per aliquid huc demiſſum, id vero aliquid ſpirituale eſſe, dico autem ſpirituale qualitatem contrario carentem, quæ & momento diffundi ſolet, quale lumen, & ſi quid aliud eiuſmodi demitti à cœlo poteſt. ſpiritualium autem actiones (vt in ijs, quæ de contagione, diximus) omnes hæ ſunt, & non aliæ. Primum quidem videntur poſſe qualitates illas producere, quæ primæ vocantur, vt lumen videmus calorem facere, quocunque id modo fiat.

Deinde videntur & vim trahendi ac fugandi quædam habere, quod in Magnete, Adamante, Electro, & alijs quibuſdam eſt manifeſtũ, certa enim attrahunt, quod non aliter poſſe facere, q̃ per ſpirituale aliquid, monſtratum eſt in alijs: at vero & in Antipariſtaſi multorũ palàm eſt fugare ſeſe nonnulla per ſpirituales qualitates. poſſunt deinde & hęc eadẽ ſpiritualia in animalium membra modo triſtitiam & diſplicentiam, modo ſuauitatem & voluptatem ingerere, recepta enim in nobis neceſſe eſt aut vt grata atque amica recipi, aut vt ingrata & inimica: ſic ſonus, & ſapor, & odor, & lumen, & id genus reliqua recipi conſueuere. Poſtremo quòd eadem poſſint id cognitioni repræſentare, vnde effluxere, manifeſtum eſt: tot igitur & non plura poſſe facere ſpiritualium vnũquodque ſupponendum eſt nobis. Si igitur aliquo horum mediante con-

B currit ad Criſes Luna, quærendum eſt, quo nam prædictorum modo cõcurrat, generandó ne aliquam qualitatum primarum, an trahendo, vel fugando humores, an diſplicentiam vel voluptatem ingerendo: horum enim aliquid dici neceſſe eſt, nam cognitionẽ ad Criſes faciendas prębere, nemo eſt qui dixerit. Sed certe quicquid horũ detur, vna quædã cõmunis ratio contra eſt, particulares autem multæ, nam primũ quicquid ponant, ſuperuacaneum eſt, & ſine neceſsitate, ſiue enim ſpirituale illud calorem generet, noſtrumq́; eo modo augeat, ſiue trahere vel fugare dicatur, ſiue diſplicentiam ſtimulumq́; in membra ingerere, incaſſum ponunt omnia, quando ea in nobis omnia ſunt, quantum ſit ſatis, calor, ꝓpulſatio, ſtimulus. particularius autem inquirendo ſi ſpirituale illud ob id ad Criſes concurrit, quòd caloris ſit productiuum, lumen ergo id erit: at certe lumen non vna die magis quàm alia calorem ſuggerit, niſi quo plus ad terram reflectit, quod in Sole quidem accidit, quanto directior fit nobis, in Luna vero quo plus luminis à Sole recipit, recipit autem continenter plus, quo magis ab eo remouetur, quare quum octaua & nona die abſcedat à Sole magis, vtiq; & in ijs calorem apportabit maiorem ſemper, quàm in ſeptima. Si vero dixerint non hoc modo ſpirituale illud operari, ſed magis aut trahendo humores, aut fugãdo, illi qui

dem primum ſciant,quæ ſeſe inuicem trahunt,aut pellunt, omnia finē in natura habere,quo ſic mutuo conſeruentur,hæc quidem repellendo contraria,illa trahendo affinia conſimiliaq;,at inter cœlum & humores noſtros hic finis eſſe non poteſt,neq; enim inimicitiā vllam cum humoribus cœlum habet,nec trahendi neceſsitatem,quo aut conſeruet,aut cō ſeruetur. Præterea,quę ſeſe trahunt,omnia eo vſq; ſeſe attrahunt,quo in vnum coeant,niſi impediantur,hic enim attractionis eſt finis:trahi autem humores vſque ad cœlum neminem dicturum arbitror, niſi ſiquis etiam putare poſsit paſci ſydera,vt antiqui poetæ dixere. Impediri vero cœlum perpetuo tempore à fine ſuo diuinum corpus & immortale, inconueniens nō paruum eſt:ac demum ſi ſpirituale illud per ſe uim eam trahendi,aut fugandi habet,ſemper quidem per ſe trahet,& non magis ſeptima quàm octaua,niſi quid aliud ex parte recipientis ſubiecti obſtet. ſed neque poſtremo quis poteſt dicere ſpirituale illud vti triſte receptum diſplicentiam in membra ingerere,atq; irritare ad eam expulſionem faciendam,quæ Criſis dicitur,primum quidem quia ſic dicere quidem nō poſſunt,cur maiorem diſplicentiam dies ſeptima ingerat q̄ octaua & nona,ſi per ſe eam inimicitiam cum membris habet deinde & illud valde mirum videri debet Dioni triſte eſſe ſpirituale hoc in ſeptima,Callię vero non,eadē in domo eodē in lectulo iacenti:mox eidem Calliæ in octaua triſte& inimicum fieri,Dioni non amplius:ac demum ſi propter ingeſtam diſplicentiam dicatur id Criſes facere,imo magis oppoſitum ſequi videtur,& impediri potius ea de cā Criſes,queadmodū in conſimilibus ſæpe videmus fieri,ſæpe enim futura exiſtente Criſi, accidit eam impediri ex nouo recepto dolore,aut ex ira et eiuſmodi,quod iure fit,diuertitur enim natura à priori ſtimulo,noua recepta ſpecie triſtitiæ alterius. ſimiliter & ſi operari illud Criſes dicatur,q̄ vt ſuaui recepto corroborentur membra,eadem opponi poſſunt,nō eſſe enim ſuaue niſi cui ſeptenarium acceſsit,& in eodem lectulo Dioni, non autem Calliæ ridiculum certe eſt,& philoſopho homine indignum.

Ad hæc igitur ſi quis recto reſpiciat oculo depoſito ſectæ amore, videbit Lunā & beata illa corpora non aliter ad Criſes facere, q̄ & ad cibi cō coctiones & generationes,& alia id genus:neque enim ſumus,qui & Solem,& Lunam,& alia ſydera negemus multa hic operari & mouere, & ad Criſes quoque accedere poſſe,quemadmodum ad alia, vti vniuerſales multorum cauſas,proprias vero cauſas eſſe, & nihil aliud ad rationē dierum in Criſibus debere inquiri aut inueniri poſſe,& negandum,& à philoſopho ridendum fore exiſtimamus,ſed de his ſatis ſuperq; dictum iam eſt,accedamus iam ad ea,quæ magis ratiōabilia ſunt, & ad medicos pertinentia

A pertinentia magis,demõſtrantes rationem omnem dierum in Criſibus ex ijs pendere,quæ ſunt in nobis.

Cap. 6.

PRincipio illud non ignorandum eſt duo eſſe,quæ potiſsimũ ad eã expulſionem faciunt,quæ Criſis dicitur,alterum eſt diſplicẽtia ſtimulusq́;,quem corruptus iamq́; immicus humor in membra ingerit, alterum eſt digeſtio,hoc eſt preparatio illa,quę requiritur,ſi expelli debet: vtrunque enim quum ſimul conuenit,tum maxime propulſatio humoris corrupti fit,quapropter rectiſsime Galenus dicebat in paroxiſmis, & circa morborum ſtatus maxime videri Criſes,in paroxiſmo enim ſtimulus atque irritamentum fit maximum,circa ſtatus vero, concocta digeſtaq́; materia eſt.accidit tamen quandoq; tantum eſſe irritamentum, vt quanquam nec plane digeſtus ſit humor, foras tamen pellatur, conatu quodã maximo à natura facto,quòd enim ea vis inſit membris,vt nocentia repellat, manifeſtum eſt,quãquã,quo principio & quo pacto id fiat, non ita eſt manifeſtum.

Ergo & quum plus nimio humor exuberat, & quum furenti eſt ſimilis,quaſdam ante tempus accidit Criſes fieri, ſed certe eiuſmodi non

B propriæ Criſes ſunt,ſed violentiæ quædam magis,in quibus nullus dierum,nullus naturæ ordo ſeruatur.

De ijs igitur,quæ Criſes non propriæ ſunt,ſed irregulares quidam impetus,nullus nobis ſermo erit,ſed de ijs ſolum,quæ proprie Criſes ſunt, & cauſam certam habent,& rationem dierum aliquam.

Cap. 7.

AD hæc & illud quoque conſtituendum eſt rariſsime fieri, vt tranſeunte in humores vitio aliquo,vnus tantum humor corripiatur, nam vt plurimũ vel duo,vel plures vitium idem concipiunt, aut ſimul, aut poſt.Quippe ea in maſſa ſanguinis,quæ intra venas continetur, cõfuſi cõmiſtiq́; ſunt & reliq vocati humores,cholera,phlegma, & melãcholia,ſed ita vt quodãmodo actu,quodãmodo potentia in ea maſſa ſint,potentia quidem,quia ad minimas,& indiuiſibiles particulas redacti ſunt, nec moſtrari pñt,hoc quidem phlegma,illud cholera, illud melãcholia, niſi particulæ vniantur,at actu ſunt,quoniam tametſi ad particulas minimas deducti ſunt,proprij tamen generis rationem habẽt: igitur propter vicinitatem confuſionẽq́; eorum rariſsime fit,vt infectionis cauſa communis

munis pluribus non fiat, ſi enim cõtagio & putrefactio in cauſa eſt, aut liquefactio, aut obſtructio, aut aliud id genus, ægre fit, vt vitium ad vnũ tantum ſeſe applicet. C

Incipientibus autem ijs vitiari, tunc quod corruptum eſt ſecernitur, quantum fieri poteſt, à reliquo, quod ſincerũ eſt, ita operante natura, cui ea vis ineſt, ac tunc actu humor fit, coeuntibus in vnum particulis, ac ſenſibilem humorem conflantibus, per quem modum tandem & expulſio deinde fit, & Criſis, modo per vnam, modo per aliam partem, qua magis naturæ commodum eſt.

Cap. 8.

Accidit autem dum corruptos humores natura ſeparat, & actu facit, ita interdum commiſceri eos inuicem, vt vnam conficiãt formam, vnumq; motum dent, ac morbum vnum, qui rationem dominantis inſequitur: vnde choleræ nothæ, & pituitæ nothę, & melancholiæ nothæ contingunt, à quibus & morbi denominantur nothæ tertianæ, nothæ quotidianę, nothæ quartanæ: ſæpiſsime vero non vnam omnes formam conflant, nec vnum motum dant, nec morbum vnum, ſed plures, vnde & morbi compoſiti fiunt.

Si igitur, qui peccat, humor ſimplex, & vnus tãtum ſit, aut plures quidem, ſed in formam vnam redacti, tunc nulla dierum criticorum ratio eſt expectanda, ſed paroxiſmi ſoli conſiderandi ſunt, & eorum dies, in phlegmate quidẽ quotidianę, in cholera tertianę, in melancholia quartanæ, in quibus cadent quidem ſuæ Criſes, ſed vt accidit materiam digeſtã eſſe, quod certã diem nullam per ſe habet, propter quod in tertianis, quę puræ ſunt, videmus, & quintam indifferenter & ſeptimam & nonam, & in ſummã omnes impares dare Criſes, nec Hippocrates aliud in his præcipit attendendum eſſe, quàm dies impares. At vero vbi & plures peccãt humores, & non ſub formam vnam commiſti, ſed confuſi ſolum, propriam naturam ſeruantes, tunc ſperare poſſumus certas dies videre, in quibus Criſes permultæ fiant, certas, in quibus rariſsimę, alias medio modo ſe habentes, quorum omnium cauſam & certam rationẽ habere poſſumus: ac talis maior eſt morborum pars, quoniam vti raro eſt humorẽ ſimplicem peccare, ita & plures ad vnam formam conuenire perrarum eſt: quare in multis morborum, aut Criſes videri poſſunt certis diebus, aut motus ſaltem humorum. Illud vero intereſt inter humores, quòd ad eam miſtionem conficiendam, quæ vnius formæ eſt, aptiſsimum eſt phlegma, quoniam humidum liquidumq; eſt, ac bene miſcibile, ineptiſ- D

ſima

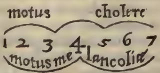
A ſima melancholia, quoniam ſiccior terreſtriorq́; eſt, & ad miſcẽdum durior, nihil tamen prohibet & phlegma ſeorſum morbum facere, & melãcholiam ad vnam formam venire.

Cap. 9.

PLures igitur quum humores in morbis peccant, non autẽ ſub forma vna, accidit quidẽ interdum; vt vnuſquiſq; illorum manifeſtũ prodat paroxiſmũ, Cholera quidem tertianarium, phlegma quotidianũ, melancholia quartanariũ, vnde & morbi manifeſte cõpoſiti fiunt. Interdum vero accidit, vt non omnes manifeſtũ dent paroxiſmum, ſed aliqui illorum latentiorem ędant: dico autẽ latentiorem paroxiſmum, nõ quòd humor non moueatur, ſed quòd motus ille ſuboccultus ſit, quod nonnullis de cauſis accidit: ſæpe enim, qui mouetur, humor non multus eſt, & vix perceptibile eſt, quo exacerbat: ſæpe ſenſim, & per moras putreſcit, vnde nec horrorem incutit, nec calorem acrẽ apportat: ſæpe & ſupuenit maiori febri: at vero & quũ non paucum eſt, quod mouetur, & repente inuadit non ſenſim & per particulas, nec maiori alteri morbo ſuperuenit, tum manifeſtũ affert paroxiſmũ, & manifeſtæ fiunt compoſitę pluresq́; febres & Hemitrithei, aliæ quidẽ ex cholera, & phlegmate, aliæ ex cholera, et melancholia. Sed certe non frequenter admodũ fit, vt pec-
B cantibus pluribus humorũ, manifeſtos quiſque motus prodat, verum ſæpius id videri accidit, vt vnus manifeſtũ ędat paroxiſmũ, alius latentiorẽ, manifeſtum quidẽ ille, qui principaliter peccat, latentiorẽ, qui nõ principaliter, ſed quaſi per ſequelã quandam. Ex his ratio omnis Criticorum dierũ pendet, peccantibus.n. humoribus magna ex parte morborũ pluribus, & ijs quidẽ non facientibus formã vnam, vnoquoque autẽ motum ſuum pro natura faciente, cholera quidem per tertias, melancholia per quartas, inde fit, vt quibuſdam diebus humores, qui peccant, ſimul omnes cõmoueantur, quibuſdam aliqui ſolum, quibuſdã nulli: quare & dierũ accidit quaſdã placidiſsimas in morbis eſſe, alias acerbiores, alias acerbiſsimas: placidiſsimæ illæ ſunt in quibus nulli humores mouẽtur, quod quidem fieri poteſt, quanq̃ phlegma quotidie motũ faciat, ob id, quòd phlegma ipſum vt plurimum formam vnam cum alijs conflat, & illorũ motum conſequitur: acerbiores ſunt dies, in quibus vnus humor mouetur: acerbiſsimæ, in quibus omnes. aptiſsimæ igitur dies illæ ſunt ad Criſes faciendas, in quibus concurſus fit humorum omnium, acerbiſsimus enim tum paroxiſmus fit, ac ſtimulus & irritamentum naturæ maximũ, quod præcipue ſequi ad agendas Criſes dictum eſt ſupra. Porrò quoniam nec Criſis fit niſi digeſto præparatoq; humore, perfecta autem ab-

ſolutaq́;

ſolutaq́; digeſtio non eſt,donec quod craſsius eſt ac ſegnius,digeſtum ipſum nō ſit,craſsior vero & ſegnior omnibus eſt melancholia: inde fit, vt potiſsimum circa melancholiæ & motus & digeſtiones attēdantur Criſes,cuius natura(vt mihi videtur)non eſt à multis recte perſpecta, nam ea ſemper ferè in morbis cum alijs aut principaliter peccat, aut ſubpeccat ſaltem,quod plurimū eſt:quæ quoniam vnam cum ijs formam facere inepta eſt,per ſe quidem mouetur,& ſuas periodos ſeruat, interdum quidem manifeſte,quod tum accidit,quū & multa eſt, & principaliter peccat,vt plurimū autem latentius,quū ſcilicet ſubpeccat ipſa, & putredinem ex alio principio recipit:quibus igitur diebus cum motu aliorum humorum concurrit,acerbiſsimum paroxiſmum affert. porrò & quoniā Criſis non fit,donec & ipſa non ſit digeſta,fit quidē, vt è melancholia tota ratio dierū in Criſibus præcipue pendeat per modum, quem iā afferemus,cuius rei non ab re fuerit in primis hoc exemplum apponere. Sit enim,qui principaliter humor peccat,cholera,non quidem pura, ſed cōmiſta,cōmiſta autem cum flegmate quidem ſub forma vna, cū melancholia vero vicinitate ſola & cōfuſione,ſubpeccet autē melācholia,ac nō multa,nec valde craſſa,ſed ſubtilior,& in ſumma quæ cito terminū dare poſsit.igitur putreſcente cholera,ſimul quidē & eadē die computreſcet & melācholia,moroſusq́; ſatis erit paroxiſmus ille primꝰ(vtpote duorum humorū)ſecūda autē dies quietiſsima redibit,in qua nullus humorum motus fiet,at tertia paroxiſmum choleræ quidem ſentiet,Criſim tñ non faciet,tum quia ſtimulus nondū maximus, tum quia totū nondum digeſtum eſt:quarta aūt dies motum habebit melācholiæ, ſed latentiorē quia non multū eſt,quod tunc mouetur de melancholia,partim quidem quia ſubpeccabat ſolū, partim quia putrefactio eius quodāmodo pendet à cholera,qua ceſſante in die quarta aliquē quidem motū dat melancholia ob concepta putrefactionis ſemina,ſed paruū,& latentem,quoniā origo & fomes putrefactionis quieſcit:quinta vero choleræ motū videbit, ſexta nullius:at vero ſeptima acerbiſsimū omnium paroxiſmū apportabit concurrentibus ſimul humoribus,qui peccabāt,omnibus, ac largius melācholia,quoniā ex alterius contagione & impulſu non parū motionis recipit:qua die, quoniā & digeſta eſt melācholia,fuerat.n.ſubtilis, & pauca,nata cito terminum recipere,continget etiā Criſis: ſtimulus.n. acerbiſsimus in ea fit,& totum digeſtū eſt, in alijs autem diebus aut ſtimulus abſuit aut digeſtio.

Cap.

A

Cap. 10.

SEd de his latentioribus paroxiſmis operæpretium eſt nō nulla dice re:nam quærant fortaſſe aliqui, nunquid latentes hoſce melancholiæ motus effinxerimus nos, an etiam perſpexerimus in morbis. ſi enim perſpeximus, cur & alij non perſpexere, non Hippocrates, non Galenus, & alij? ſi vero non perſpeximus, quid effingi oportet, quæ non ſunt? ſi.n. eſſent viderentur vtique. Ad quos dicimus non effingere nos eos motus, ſed in morbis eſſe, & videri, ſi diligenter quis animaduertat: nec profecto dicere poſſem, quotiens non ſolum ego conſpexerim, ſed & alios etiã medicos ſenſiſſe viderim, admiratos dies illas, quas quietiſsimas expectabant, redijſſe tamen inquietas, moroſas, ægrumq; iactari, & conqueri, neſciētes vnde hæc contigiſſent. Interdum vidi & medicos alios, q quartarios quoſdam motus in certis morbis percepiſſent, dubitaſſe, ne febris in quartanam deſineret, quum tamē nec quartana ſubſecuta fuiſſet, & ægritudo ſuo tempore abſoluta. ego vero qui prius motus hoſce conſideraſſem, nullum horum timebam, aut mirabar, quin ſæpe monui dies, quas illi quietiſsimas expectaſſent, moroſiores eſſe futuras. Quare & Hippocratem, & Galenum, et alios vidiſſe eoſdem motus exiſtimo, ſed fors ita tulit, vt ad cauſam non animaduerterint, nã quid aliud mõſtrant dies
B illi, qui indicatiui dicuntur, qui omnes quarti ſunt à die, in qua Criſis perfecta futura eſt? quid aliud indicat totus progreſſus Criſium, qui non per ſeptenarias, ſed per quartanarias periodos pergit, quarum duæ ſeptenarium vnum faciunt? Hippocrates quoque quaſi rem iſthanc innuere videtur mihi, quum dicit quartanarios motus in morbis ſpectãdos eſſe. Sed neceſſarium non eſt fortaſſe plura hac in re adducere, quum ab vno quoque ſpectari poſsit, quod ſi medici omnes facient, & rem ita eſſe videbunt, & magnum quoddam principium ad multa nacti erunt, & multa ſimul deſinent & admirari, et timere.

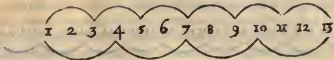
Cap. 11.

SEd rurſus dubitare omnes iure poſsint, quoniam per præſcriptum quidem exemplum monſtrari fortaſſe poteſt, quomodo & quarta et ſeptima dies Criticæ ipſæ ſint, at quomodo & vndecima, et quartadecima, et vigeſima, et vigeſimaprima Criticæ ſint, demonſtrari quidē nō poteſt. Nam per aſsignatum exemplum melancholiæ motus ſunt 4, 7, 10, 13, 16, 19, 22, 25, et 28: in quibus nec 11, nec 14, nec 20, nec 21, nec 27

locum habent. Ergo, quo pacto & hi quoque dies Critici ſint, expediamus. Primum autem illud præmittamus melancholiæ modos & conditiones multiplices eſſe, ſæpe enim pauca eſt, ſæpe multa, interdum craſſior, interdum tenuior, modo tenacior, modo ſoluta magis, modo calidior, modo frigidior: ſimiliter ſe habet & cholera. ex hac diuerſitate fit, vt putreſcente cholera quandoque ſimul & eadem die computreſcat & melancholia, modo in initio paroxiſmi, modo in medio, modo in fine, quod tum maxime fit, quum & pauca eſt, & ſubtilior, & calidior magiſque admiſta choleræ, tunc enim in ipſam citiſsime tranſit infectio. interdum non ſimul & eadem die moueri melancholiam accidit, ſed ſecunda ſolum die, interdum & tertia ſolum, fortaſſe autem & quarta ſolum: in acutis enim morbis prima die motus fit vtriuſque humoris, acuti nanque morbi à tenuiori, & pauca, & calidiori materia fiunt, in tardis autem morbis, quos Cronicos vocāt, quoniam craſsiorem illi, & multam, & tenacem, frigentemque materiam habent, moueri quidem melancholiam accidit non niſi die tertia, & ſi materia craſsiſsima ſit, fortaſſe nō niſi quarta, in mediocribus autē morbis, quorū & materia media eſt quantitate, craſsitie, & alijs, die quidem ſecunda repit in melancholiam putredo. igitur ſi prima die cum cholera ſimul & melancholia commoueatur, quod in acutis fit morbis, quartanariæ quidem periodi erunt 4, 7, 10, 13: raro enim vltra hos protenditur ſtatus in acutis. ſi ergo quàm acutiſsima ſit ægritudo, tum Criſis in 4 fieri poteſt, in his enim materia & pauciſsima eſt, et ſubtiliſsima, & feruens: ſi vero acuta quidem ſit ægritudo, ſed tamen inter acutas ſegnior, ad 13 protendetur eius ſtatus: ſi vero mediocriter acuta ſit, ad 7. in medio autem quum ſit, qui mediocriter acutus eſt morbus, media autem ſæpius, quàm extrema, contingant, inde fit, vt in genere acutorum dies ſeptima maxime Critica ſit, rarius enim eſt morbum quàm acutiſsimum eſſe, rarius quoque, ſi acutus eſt, vt ad 13 perducat ſtatum: ſi tamen quandoque ad 13 prorogetur Criſis, totus dierum progreſſus ita ſe habet. Prima quidem dies triſtis eſt, & inæqualis, duos enim habet motus: ſecunda placidior redit, ſi non duplex ſit febris: tertia motum choleræ ſentit: quarta melancholiæ, ſed latentem, at moroſum tamen: quinta choleræ reuerſionem videt: ſexta mitis pergit, ſeptima valde quidem acerba eſt, non tamen Criſim dat, quoniam non plane digeſtus eſt humor: octaua ſuauior ducitur: nona grauior propter choleræ motum: decima latentem habet melancholiæ motum: vndecima choleræ manifeſtum: duodecima placida eſt: at 13 ſæuiſsima, & Criſim etiam affert, quoniā cum irritamento maximo

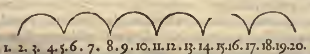
digeſta

A digeſta etiam materia eſt,vt plurimum tamē in his morbis reſolutio magis morbi,quàm Criſis fit in 13.

Cap. 12.

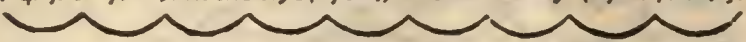
SI vero non prima die,ſed ſecunda ſolum,motum dederit melācholia,quod in mediocribus morbis accidit, tum quartanariæ periodi erunt 2,5,8,11,14,17,20:vltra autem rariſsime in mediocribus producitur ſtatus.Critici autem ſunt 11,14,17,& 20: ſed vndecimus Criticus quidē eſt,ſi in hoc genere materia non multa ſit,& acutis proxima: ſi vero in eodem genere craſsior ſit,& chronicis vicinior,tum Criſis ad 20 protendetur: ſi vero in omnibus mediocris,ad 14. quoniam autem media ſæpius,quàm extrema,contingunt,inde eſt,quòd 14 maxime Critica ſit in mediocribus morbis,mox 11, mox 20,mox 17.illud tamen ignorādum non eſt in tertianis,quæ ſimplices ſunt,pares dies raro Criticas videri, eo
B quòd in ijs paroxiſmus non accidat,niſi anticipatio forte fiat, quare nec 4,nec 14 in his Criticæ valde videntur:quoniam tamen in tertianis ſæpe accidit,vt non ſimplices ſint,ſed duplices,tum & ſæpe continuæ, nec non & anticipatio quoque paroxiſmorum contingat,ex his euenit,vt 14 dies multas videre Criſes conſueuerit,ſimiliter & 20.Quæ vero in hoc ꝓgreſſu ſint lenes dies, quæ acerbiores, quæ acerbiſsimæ,ex ſubſcriptione manifeſtum eſſe poteſt.

At ſi tertia ſolum die motum recipiat melācholia,quod in chronicis morbis fit,in quibus craſſa valde,& tenax,& multa materia eſt, periodi quidem erunt 3,6,9,12,15,18,21,24, 27,30: raro autem vltra contingunt Criſes: maxime autem Criticus horum erit 21: mox 27: mox 15: ſi enim materia craſſa quidem, ac tenax ſit, pauca autem in eo genere, ad 15 ſtatus erit: ſi vero craſſa, ac valde multa ad 27: ſi vero eo in

genere mediocris,ad 21. quod iccirco ſæpius euenit,quoniam in medio C
eſt,quę vero dies quietiores,quę grauiores,quæ grauiſsimæ futuræ ſint,
ex ſubſcriptione manifeſtum eſt.

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30.

Cap. 13.

EX his omnia illa monſtrari poſſunt,quæ circa Criſes ſpectantur: ac
primum illud,cur tam 20,q̃ 21,Critici dies ſint,in quo tantum Ga
lenus laborat,menſem mirum componit,horas ſubtrahit:patet enim in
mediocribus morbis 20.in cronicis 21,diem Criticam eſſe, vtra autem
Critica magis ſit,difficile certe eſt iudicare,caſu enim fieri poteſt, vt ali-
qui plures in 20,aliqui plures in 21 Criſes perſpiciant: propter quod Ar
chigenes magis 21 amauit,Hippocrates vero 20 magis. Illud quoq; p-
ſpicuum eſſe poteſt,cur dierum alij pręſtent principatu,alij ſint principa
tu minores,& cur alij Critici ſint,alij non,alij medio modo ſe habeant.

Ergo inter omnes maxime Criticus dicebatur ſeptimus,quod iccirco
fit,quoniam maxima Criſiũ pars in acutis fit morbis,in ijs et ſtimulus in D
gens fit,& materia ſubtilis eſt,& bene mobilis, in acutis autem maxime
Criticus erat ſeptimus,quoniam in medio eſt.ab hoc ſecundus principa
tu ponebatur 14:nã & ſi quartus,et 13 in acutis verſantur,rarius tamẽ eſt,
vt morbus q̃ acutiſsimus ſit,rarius item vt in acutis ſtatus protẽdatur ad
13:quam ob cauſam 14 crebriores Criſes videt,ꝙ in morbis mediocribus
ſit,& in ijs maxime Criticus exiſtat:propter eandem cauſam et 20, et 21,
et 11 magis etiam Critici ſunt q̃ 4,et 13.inter ipſos autem 20, et 21 ſupe
rant principatu vndecimum,nam quanq̃ vndecimus ſit in mediocribus
morbis rarius,tamen in illis fit,vt ſtatus acceleretur ad 11. Non Critici
autem erant 6,8,10,12,16,19,22,23,25,26,29:ac 6 quidem rariſsimas Cri-
ſes videt,quoniam in eo neque choleræ motus ſit (quum ſit par) neque
melancholię,niſi forte in periodis tertiæ diei:at in illis ſtatus multo lon-
gior expectabatur.qua de cauſa in 6 Criſes non fiunt,niſi forte aut paro
xiſmus ſeptimæ anticipet,aut materia furens ſit,aut exuberantiſsima : in
his.n.quædã Criſes apparent in 6,verum illæ(vt diximus)proprie criſes
non ſunt,ſed violentiæ quædã magis,propter quod ſæuus dici cõſueuit
is dies,quũ Criſes dat,quippe quũ illæ à praua materia fiant.octaua quo-
que propter eandem cauſam,ꝙ nec choleræ motus,nec melancholiæ vi-
det,

C

A det,niſi in periodis ſecundæ diei,Critica eſſe non poteſt.10 vero motum choleræ non habet,qua è re fit,vt quanq̃ motum primę diei habeat, non poſsit tamen Critica eſſe:at 12 & par eſt, et motum habet melancholiæ tertiæ diei,quæ ſerius ſtatũ facit:16 autem periodũ habet primæ diei, ſed illuc non protenditur ſtatus in acutis morbis:conſimiliter et 19 motus habet primæ diei,vnde nec ipſa Criſim videt:ſed neq; 22 eadem de cauſa.vigeſima autem tertia periodum habet ſecũdæ diei,ſed in morbis mediocribus dictum eſt ſtatum non protendi vltra 20:ad 25 autem tranſirent periodi primæ diei,ſi morbus non ante decerneret: idem de 26, et 29 dicatur. De vigeſima autem octaua dubium apud antiquos fuit, multi.n.prætulerunt eam 27,quod quidem verum eſſe poteſt, ſi forte melancholiã die ſolum quarta moueri accidat,ſic.n.periodi erunt 4,7,10,13,16, 19,22,25,28,31.quẽ motum & nos ſemel obſeruauimus in continua febre, in qua duplicis tertianæ correſpondentia fuit. acerbæ autẽ dies ceperũt eſſe 7,10,in qua exacerbationes tertianarię ceſſauere,abinde vero cũ continua quartanarij ſolum nobis apparuere : ſæuiſsimæ vero omnium dies fuere 22,25,et 28,in qua æger ſupremã obijt diem. Medij autẽ dies erãt 3,5,9,13,18:ac tertius quidem,& 5,et 9 ita ſe habent,quoniã in tertianis puris,& ijs,quæ non puræ ſunt,habent autem formam vnam, multæ cõtingunt Criſes .13 autem ad Criticos propinquus eſt(vt diximus)quoniã &
B impar eſt,& inter periodos primæ diei cadit:quare & ipſe non nullas criſes videt:17 autẽ periodos habet ſecundæ diei,& in eo ſæpe Criſes etiam fiunt:at 18 periodum ſortitur diei tertiæ,& quaſdam etiam Criſes dat, vel anticipantibus paroxiſmis,vel in duplicibus tertianis.

Cap. 14.

INdicatiui vero dies ſunt,in quibus materia non omnino digeſta eſt, proxima aũt vt digeratur :quoniam vero natura , quoties irritatur , expulſionẽ nocentis tentat,inde fit,vt certis diebus Criſes quædã imperfectæ contingant,nuntiæ vero eius Criſis,quę perfecta futura eſt.Criſim quidẽ atque expulſionem tentat natura,quoniam ſtimulatur , imperfectam aũt facit,quoniam non omnino digeſta eſt materia,quæ tamẽ quoniam in parte digeſta eſt,in parte etiam expellitur:propinquiſsima vero digeſtioni quũ ſit, nunciat quidem in ſequenti periodo futurã eſſe perfectam Criſim,atq; iccirco indicatiui illi dicuntur dies,in quibus imperfectæ contingunt Criſes,propinquiſsimæ vero perfectis .omnes autem quarti ſunt à die perfectæ Criſis,quod apertiſsime monſtrat rationẽ Criſium à melancholiæ motibus potiſsimum dependere:quartus igitur nũtius

tius ſeptimi eſt, vndecimus quarti decimi, decimus autem ſeptimus vige C ſimi, decimus octauus vigeſimi primi: vidimus autem nos & 8 indicatiuum fuiſſe vndecimi in muliere tertiana febre laborante, cuius acerbiores dies fuere 2,5,8, erat enim mota melancholia ſecunda die: in 8 autem vrina facta fuit ſanguinea, vnde iudicauimus in vndecima Criſim futuram eſſe per menſtruum ſanguinem, quod non ſecus, atque exiſtimaueram, euênit, nihil enim prohibet & eos dies (qui vt plurimum indicatiui ſunt) quandoque etiam principes in Criſi fieri.

Cap. 15.

DE natura igitur & cauſis Criticorum dierum ita quidem oportet exiſtimare, ad quæ ſi qui forte medicorum animaduerterint, facultatem profecto nacti erunt in omnibus penè morbis dierum progreſſus nouiſſe, quæ mites, quæ acerbiores, quæ acerbiſsimæ futuræ ſint: tum & quando, et quomodo, & quorum humorum futura, aut nõ futura ſit Criſis, & quando conueniat, aut detrahere ſanguinem, aut medicamenta vlla afferre. Verum diligentia opus eſt, & cura, anticipationesq; paroxiſmorum conſiderandæ, & dies multo ſtudio enumerandæ, & quid in vna quaque noui accidat: quare & contemplatio hæc, atque ars negligentis medici non eſt, aut ad lucrum euolantis, ſed ſolertis, et amãtis philoſophiã. D Eſt autem (ſi fieri poteſt) procurandum primam ægritudinis diem accepiſſe, quo recte poſsimus, quæcunq; ſunt ſecutura, diligentiſsime obſeruare prȩuidereq;. ſi igitur circa morbi initia datum fuerit ac ceſsiſſe, ad hæc attendere eum oportet, qui eius progreſſum noſſe volet. in primis videat qualis nam ægritudo oblata eſt, num acuta, an cronica an mediocris, quod ex ijs ſignis cognoſcet, quæ à medicis tradi ſolent. ꝙ ſi acutam ægritudinem viderit, materiamq; aeream & ſubtilem, ſi quidem cholera pura iudicabitur, ad impares tantũ dies animaduertat, neq; .n. in ea melancholiæ periodi ſperandȩ erunt: at ſi non ſincera fuerit cholera, ſed ſordidior quodammodo, tum ſperari poterunt quartanarij illi motus, qui ordinem in Criſibus præbent. quare ad primum paroxiſmũ aduerte, ſi ſimplex eſt, ſi tempora ſeruat ſua, an magis ſi quandam recipit diuerſitatem. ꝙ ſi circa augmenta, aut ſtatus, aut declinationem cõtrahi rurſus pulſus videatur, atque extrema frigere, ſuſpicio quædam eſt motam ſimul atq; eadem die fuiſſe melãcholiam: q̃q̃ nõ neceſſarium id eſt, poſſunt enim hæc eadem, aut ex motu phlegmatis, aut ex alia portione choleræ prouenire, verum quarta dies certitudinem eo in dubio dabit, ſi enim debente ea ſine febre fieri (vt in tertianis) triſtem tamen apportauerit

C A uerit diem,& occultam quandam ſine cauſa ægro perturbationem immiſerit, magnum quidem indicium erit die prima motam ſimul fuiſſe melãcholiam:quare inſpecta vrina,& alijs digeſtionis ſignis ad ſeptimũ animaduerte,in quo aut Criſis fiet,ſi indicata in quarta fuerit, aut ægritudo ſoluetur,aut ſtatus erit.

Si vero prima dies nullum dederit ſignum motæ melancholiæ, videris autem materiam groſsiuſculam,tũc iudica morbum vltra hebdomadam tranſiturum:quare nec 4, nec 7 curato, ſi opus fuerit aut ſanguinẽ mittere,aut pharmacari,neque enim is te teneat timor, ne impedias Criſim.ad ſecundam vero diem reſpice, in qua vide, ſi quicquam commoueatur,an nihil:quòd ſi aliquid mouetur,conſiderato,an clarus ſit paroxiſmus,& priori ſimilis,forte enim febris duplex erit,an magis latẽs fuerit motus,& ſine manifeſta cauſa triſtior,quo caſu & ad quintum reſpicito,ſi ſæuum apportarit paroxiſmum, ſi longum, inæqualem,non humoroſum,ſed ſiccum,cum declinatione longa,moroſa,quæ ſi contigerint,dubitare nihil debes motam die ſecunda fuiſſe melancholiam.computa igitur periodos ſecũdæ diei,& metire materiam,qualitatemq; eius, & quantitatem,ac digeſtionem,ſi enim mediocris in omnibus viſa fuerit,ad 14 protende ſtatum:ſi craſſa medio modo,at multa, ad 20: ſi acutior,& non multa,ad vndecimum.Cognoſces autem & quę quietiores,

B & quæ acerbiores dies erunt.

At ſi neque prima,neque ſecunda die ſigna vlla videris motæ melancholiæ,tum ad tertiam te conuerte,& materiam bene examinato: quòd ſi nothæ vllæ apparebũt, quæ ſuſpicionẽ dent eius motus,tunc ad periodos tertiæ diei ſpectato,ſi igitur & 6,& 9 tibi reſponderint quartanarios motus ſeruanti,tũc chronicam ægritudinem futuram time,& ſi materia craſſa quidem videbitur,mediocris autem quantitate ad 21 decerne ſtatum:ſi vero multa,ad 27.

Cap. 16.

QVoniam autem non ſemper aduocari medicum ad initia morborum accidit,ſiquidem primas dies vidiſſe non dabitur,at percunctare tamẽ,quæ prima fuit dies,qualesq; reliquę pręteriere. Fortaſſe enim hoc modo periodos primæ,aut ſecũdæ,aut tertiæ diei nouiſſe poteris:nã ſi quartanarios vllos motus depræhẽderis,facta ad diẽ primam ſupputatione videbis,cuiuſnã diei illę periodi ſint.ꝙ ſi nec diẽ primam dare,neq; aliarũ ordinẽ æger ſciuerit,aut qui ęgro aſtant,tu tamen morbi motus obſerua, raro enim fit, vt re diligenter ſpectata non ſeſe offerant

offerant tibi quartanarij aliqui melancholię motus: quos ſi vllos videre poteris,conſiderato & ſigna digeſtionis,& propinquitatem ſtatus, & diſtantiam,nec non & materiæ qualitatẽ.Sic enim non modo futurorum, ſed & præteritorum etiã cognitor eſſe poteris,quemadmodũ non multo iam elapſo tempore contigit mihi:quũ enim acerſitus ad ægrũ quendam multis poſt morbi initia diebus quæſiſſem,qua die primũ ęgritudo inuaſiſſet,neſcire ſe tum æger,tum & aſtantes dixere:tũ quæſiui, quæ ſaltem grauiores præterijſſent dies:heſterna, ĩquit æger, & dies martis grauiores fuere.fuerat autẽ,quã heſternam dixerat,Veneris dies,quarta q̃dẽ à die Martis.Cognoui igitur melancholiæ motus illos fuiſſe:quum vero et vrinã & reliqua ſigna digeſtionis examinaſſem,vidiſſemq́;, q̃q̃ iã plures à prima præterijſſent dies,ſtatum tamen adhuc longinquum,iudicaui periodos illas Veneris,Martisq́; tertiæ diei fuiſſe,quare & ægritudinẽ ad 27 tranſituram.Facta vero diei tertiæ computatione tandem cõpertũ eſt ægritudinem die Martis primo incepiſſe, ac tunc decimam et nonã agi,quæ ſabbati dies erat. C

m.m̃. i. v. s. d. l. m.m̃. i. v. s. d. l .m.m̃. i. v. s.
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19

D

Hæc ſunt,quæ circa Criticorum dierum cauſas et rationem lõga primũ diligentiq́; inquiſitione nobis comperta ſunt,mox & re ipſa obſeruationibusq́; comprobata:quod & reliquos quoq; medicorum facere & hortor & rogo:ſic enim(vt arbitror)& laborem noſtrum commendare, et me excuſare poterunt,ſi à parente medicinæ Galeno, quem in reliquis vt Deum veneramur,& colimus,hac vna in re diſcedere auſus ſum.

ALEXANDRO FARNESIO CARDINALI AMPLISSIMO

HIERONYMVS FRACASTORIVS VERONENSIS S.

HOMO homini natus quum ſit ſacerrime Princeps, illud ſæpe dubitatum fuiſſe video, vtro beneficio prodeſſe magis queamus, eóne, quod per otium comparatur contemplando & ſcribendo, an eo, quod per negotia agendo, atque egregia multa nauando. nam plurimi quidem non ſolum propinquis & amicis, ſed etiam Rebus pub. & multis ſæpe nationibus magnopere agendo profuere, plurimi vero ſcribendo. Inter quos illud intereſſe videtur mihi, quod qui per negocia proſunt, præſentem magis, & magis perſpicuam vtilitatem præſtant opes, patrocinia, honores, libertates, & alia eius generis multa. qui vero per otium, ſi non adeo præſentem vtilitatem, at certe communem magis, & magis perpetuam, ac iniurias temporis & fortunæ ſuperaturam afferunt. quo pacto diſciplinæ, leges, hiſtoriæ, artes inuētæ, auctæ, ac per manus traditæ in ætates omnes, B *in nationes omnes peruenire potuere. Vtroque autem modo prodeſſe poſſe, pauciſsimis quidem, quos Deus præcipue amauit, ſemper conceſſum fuit, quod otium & negocia inter ſe non parum aduerſari ſolent. qua de cauſa Reges & Principes viri, quod actionibus detenti, diſtractiq; minus otio inſeruire poſſunt, per alterum magis (hoc eſt per actiones) prodeſſe ipſi quidem conſueuere, per alterum autem minus, hoc eſt per ea, quæ ab otio proficiſcuntur beneficia. Verum enimuero, quicunq; vere Reges, et Principes ſunt, curant profecto & prouident, vt quod ipſi per ſe non poſſunt, per alios nihilominus præſtent, ne quum altero in genere excellant, in altero humano generi deeſſe videantur, cuius beneficio nati, conſtitutiq; à Deo ſunt. qua in re non minus laudandi commendandiq; ſunt, quàm in eo, quod per ſe ipſi poſſunt & conferunt, & ſi enim magna eſt ea virtus, quæ per ſe facit, non minor tamen & illa eſt, quæ alium mouet, & per ipſum vſui eſt, quando neque Deus optimus atque omnipotens per ſe ſemper & ſtatim prodeſſe vult, ſed aliorum opera, & miniſterio ad eam rem vti conſueuerit. ex quo quidem fit, vt Reges non paruam ingeniorum rationem & curam habeant, ea alant, & foueant, & quodammodo vt pariant, cauſæ ſint. quare & illud recte homines inſtituiſſe videntur mihi, vt quemadmodum, qui naturæ ſunt partus, Dijs optimis conſecrantur, ita ij, qui ſunt ingenij, Regibus & Principibus viris dedicarentur. flores quippe et fructus, et pri*

initias frugum atq; animalium, templis et aris offerri videmus, poemata vero C
hiſtorias, & reliqua diſciplinarum inuenta, ijs qui poteſtatibus præſtant. quin
ipſos quoq; vtpote modis omnibus de humano genere benemeritos, & Dijs op-
timis benefactoribus ſimiles dicere ſolemus, & Deorum nomine ſalutare, &
in Deorum cœtum & numerum vita functos referre. verum qui tales ſpectē
tur, pauciſsimi quidem omnibus ſeculis ſemper fuere, quando multos ipſa illa
poteſtas, qua inſignes ſunt, non in aliena commoda, ſed in propria trahere con-
ſueuit. Quapropter & maior eſt eorum paucorum gloria, quos vera virtus eò
efferre potuit, vt Deos optimos imitarentur: quos inter (vt ad te veniam præ-
ſtantiſsime iuuenis) tu quidem raro, neſcio quo, virtutum igne ſplendere, atque
ea præcipue teneri pietate videris, quæ & per ſeſe, & per alios prodeſſe ſtudet,
& vult. nam vt priuata taceam beneficia, quæ innumera in dies confers, tot
quidem publica, ac tanta obis non pro patria ſolum Roma, non pro Italia ſo-
lum, ſed pro tota Europa, pro vniuerſo Chriſtiano nomine, vt non ſolum te ad
miremur omnes, ac ſuſpiciamus, ſed in tanto Chriſtianarum rerum diſcrimi-
ne à Deo maximo electum exiſtimemus, cum quo ſanctiſsimus Auus tuus
Paulus III. Pont. Max. curas omnes, actionesq; partiretur: iam tum te ab
adoleſcentia eum auſpicatus futurum, in quo onus tandem recumberet tantæ
molis. Qua in re & illud quoque magnopere admirandum eſt, quod moles ea
quum tam grauis, tam varia ſit, tu tamen literarum haud immemor non mino
ri cura atque opera ſtudes, vt & hac quoque in parte nec tibi, nec alijs deſis. D
Nam quum magna quadam atque excellenti natura æque & ad actiones, &
ad ſtudia literarum ſis natus, facis profecto, vt & de te multa aliquando ſpe-
randa ſint, & vt interea, quod tu per ætatem, ac maxima neceſſariaque
negocia præſtare non potes, alij certe præſtēt, quos tu ita beneuolentia, ita omni
ſtudio amplexaris, ita liberalitate patrocinio, ac fauore omni foues, atque exci-
tas, vt non minus tibi debeant literarum ſtudia, quàm Chriſtiana libertas. Cui
quidem rei et ipſe teſtimonio eſſe poſſum, quem tu, quum nec vnquam vidiſſes,
nihil à te poſcentem beneficijs tamen non paucis ea vna de cauſa ſis proſecutus,
ac proſequaris in dies: cui ego beneficentiæ, & virtuti ita me addictum, ita de-
uinctum ſenſi, vt iam diu nihil animo æque fixum habuerim, quàm tibi tuæq;
iſti, qua teneris pietati, aliquid parerem, quod tuum tuiq; cauſa confectum dici
poſſet, hoc enim vnum dabatur mihi, quo quàm gratus eſſet [illegible] erga te
meus, poſſem oſtendere. Quam rem tametſi ſerius, quàm voluiſſem negocijs va-
rijs impeditus, nunc demum tamen confeci, non quidem ea in re, quam magis de
ſideraſſem, quamq; exiſtimaſſem tibi gratiorem futuram, ſed ea tamen, quam,
quòd vtilitatem non paruam (vt ſpero) allatura ſit, haud ingratam tibi futurā
exiſtimem. Igitur (quod tuum dicas) pro eo ocio, quod mihi conceſſum fuit, de
contagione & contagioſis morbis omnibus, & earum curatione ſcribere mihi
viſum

A vìſum eſt.magna quidem màteria & àdmirationis non paruæ plena.cui & cō
mentarium adieci non minus(vt arbitror)deſideratum de conſenſu et diſſenſu
rerum,quam Sympathiam & Antipathiam vocant,ſine quo natura contagio
num plane perquiri et monſtrari poſſe non videbatur. vtrunque autem nego-
cium mihi eo libentius ſuſcipiendum duxi,quòd quum hoc quidem ſcitu dignum
ſit,illud ad ſalutem mortalium non parum conducere videatur,tum de vtroq;
quàm pauciſſima quidem à maioribus noſtris,quæ extent,quæque viderimus
nos,literis mandata ſunt.De ſympathia quidem et Antipathia rerum Galenus
iam ſeſe non nulla ſcripſiſſe refert,verum ea ſcripta aut interiere, aut ætate no
ſtra,quod nos ſciamus,adhuc in lucem non peruenere. De cōtagione vero Hip
pocrates quidem circa populariter vagantes morbos non nulla tetigiſſe vide-
tur,ſed tamen qui obſeruaret magis,quàm naturas eorum traderet. Galenus
vero poſt ipſum plura quidem monſtrauit, ſed et ipſe tamen,et ſectator illius
Paulus Aegineta,et Aëtius Amidenus,et alij veteres non pauca, vt mihi vi
detur,reliquere,quæ poſſent magnopere deſiderari. Recentiores autem nihilo
plus de contagione videntur dixiſſe,quàm quòd ab occulta quadam proprieta
te proueniat.Quæ autem in vniuerſum natura contagionum ſit, et quo princi-
pio afficiant,et quo pacto gignantur,et cur aliæ fomitem relinquant, aliæ ad
diſtans ſeſe etiam propagent:et morborum cur alij contagioſi ſint,leniores, mi
tioresq́; exiſtentes,alij minime contagioſi,acerbiores,ardentioresq́; multo quū
B ſint:et quo à venenis contagio differat,et eiuſmodi alia multa nulli dicere ten-
tauere,ſatis quidem feciſſe rati,ſi horum omnium cauſas in occultas illas(ita ip
ſi vocant)proprietates reduxiſſent,quibus acquieſcendum non modo ſibi ſunt
arbitrati,ſed et alijs præcepere.atq; his contenti in quamplurimis philoſophaſ
ti ſunt,quod certe philoſopho homine ſemper indignum exiſtimaui. Cauſarum
enim quum quædam vniuerſaliſſimæ ſint & remotiſſimæ à rebus, quædam ue
ro propinquiores et particulares magis,ac demum quædam propinquiſſimæ,et
propriæ,proprias quidem et propinquiſſimas in reconditis, et difficilibus atti-
giſſe aut Dei certe eſt,aut diuini.Vniuerſaliſſimis vero ſtare ignaui et ruſtici
ingenij eſt,medias vero inquirere,et ad proprias niſi(quantum homini datur)
philoſophi certe eſt.Admiraberis autem fortaſſe duas me haſce materias ſum-
pſiſſe ſcribendas,quarum alteram maiores noſtri penè intactam reliquerunt,
alteram omnes fateantur ab homine ſciri non poſſe.Verū enimuero, quòd tum
Sympathiæ rerum,tum et natura contagionū in difficili atq; arduò poſitæ ſint,
et nos quidem concedimus:quin et ineptū quoq; aut arrogātem magis eum fore
dicimus,qui propinquiſſimas et proprias earū cauſas præſumat inquirere: verū
tamen idē ille ſi medias perueſtiget,multa illum inuenturū non diffido, quæ tū
delectare, tum et magnopere prodeſſe poſſint,quod inſtitutū et mihi ipſe in hac
noſtra perueſtigatione propoſui. Præteritā uero fuiſſe à maioribus noſtris conta

gionum materiam, neminem mirari velim, quando id accidat diſciplinis omnibus, vt non omnia ab ijs, qui eas condunt, abſolui poßint, quoniam vniuerſalia magis & rerum principia proſequantur. ita in ea, quæ de natura eſt, philoſophia innumera quidem partim intacta, partim non plane diſcuſſa relicta ſunt. nam neq; quomodo intellectio in nobis fiat, hactenus traditum fuiße video, neque earum qualitatum, quas ſpirituales vocant, naturam ſatis demonſtratam, & alia multa. quod & in re medica conſimiliter quoq; contingit, in qua plurima adhuc ſuperſunt, quæ poſteris & nepotibus inquirenda patres noſtri reliquerint, nos porrò nepotibus noſtris relinquemus. multa præterea intereunt eorum, quæ ſcripta iam fuere, multa uiuunt quidem, ſed non apud omnes, ita ſe habet mortalium rerum conditio & vicißitudo. Neceſſaria autem nec ne ſit contagionum inquiſitio, quam nos in præſenti aggredimur, ſi Dij annuerint, vnuſquiſq; videre poterit, qui ea legerit, quæ ſcribemus. Tu vero qualiacunque hæc fuerint, quæ pro vetere inſtituto ſacramus principi viro, tibi autem, quòd tua iam ſint, & tui gratia enata, libenti animo accipies, tum & authoritate, quæ tibi eſt tanta, proteges, vt nemo calumnijs inſectari audeat, quæ tibi accepta fuerint, & ſub tuo auſpicio emißa.

HIERONYMI FRACASTORII
DE SYMPATHIA ET ANTIPATHIA
LIBER I.

CAPVT PRIMVM.

P*RIMVM* autem de latenti rerum conſenſu & diſ-
ſenſu, quam Sympathiam & Antipathiam dicũt, aga
mus, quo nihil admirabilius eſt in tota natura, nihil
ſcitu deſideratum magis. Gallinaceus pullus vix na-
tus equum Elephantemq; nihil reformidat, Miluum
vel longe cõſpectum adeo expaueſcit, vt ad matrem
ſtatim cõfugiat. eadem agno, & lupo, & alijs multis inimicitia eſt. Marſi
& Pſili ſerpentes illęſi tranctant. Theſſalos, & quaſdam familias in Creta
legimus laudando afficere faſcino conſueuiſſe, intuendo vero Infantes
in tabem vertere. Fulmen aurum colliquat intacto loculo, tum vina ab-
ſumit vaſe nec quicq̃ lęſo. Adamantẽ ferunt ſolo Hircino ſanguine mol
leſcere, mala medica inſperſo in eorum cumulum pane flacceſcere. Vni
B ſono in cythara tacto moueri & aliud vniſonum videmus, quod ne pro
pe etiam ſit. concuſſo vero tympano è corio lupi confecto, dicuntur ea
diſſolui tympana, quæ ex agnino corio ſint conflata. Herculeus lapis fer
rum ad ſeſe trahit, Adamas & Electrũ pilos & ſurculos. Quid vero æque
mirandum eſt, quàm ignotum illud antiquis miraculum nauigatorię py
xidis, cuius extremum perpẽdiculum temperati magnete ferri, in incre-
dibili diſtantia ad eas ſemper partes ſe ſe conuertat, quę ad Polos ſpectãt?
Quid ꝙ Leo animalium omnium terror gallinaceo tamẽ gallo terretur,
præſertim cantum emittente? Taurum affirmant quamuis furentem al
ligatum ficu ſtatim manſueſcere. Braſsicæ & rutæ tanta inimicitia eſt, vt
iuxta ſeri nolint. Cucumis autem ſuppoſito oleo recuruari videtur. Au-
rum neque oleum, neque aquam imbibit, Argẽtum viuum ſtatim, ac ra
ptim quodammodo ebibit. Oleum aquæ non admiſcetur, quã nec Adiã
tum admittit, quanq̃ riuos & fontes amet. Calx vero, & ſpongiæ, & id
genus, liquida omnia ita abſorbent, vt mirari liceat, quum alioqui inter
ipſa contrarietas nõ parua ſit. Et illud quoque mirandum eſt, ꝙ oſcitan
te alio & nos pariter, niſi aduerterimus, oſcitamus, & alio edente acerba
quædam, ſaliua alteri in os proſilit. Catablepha animal hominem ad mil
le paſſus conſpectum interficit. in fætus ſigna quędam eorum trãſire vi-
dentur,

dentur, quæ matres auidiſſime appetiuere. Octimeſtris partus non viuit, C
quum tamen ſeptimeſtris viuere conſpiciatur. Porrò ſupra omnem credulitatem videtur eſſe Echeneis paruus piſciculus, Remorā appellamus, qui medio in mari nauem vi atq; impetu ventorum actam ſiſtat, vt alij ſerūt, aut ſaltem, vt alij, tardet. & infinita alia id genus, quæ incredibilis admirationis ſunt plena, inter quæ & contagionum natura eſt.

De primo conſenſu rerum omnium. *Cap.* 2.

PRimus autem, communis rebus omnibus, & admirādus eſt ipſius vniuerſi conſenſus, in quo quæ ſunt corpora, ita omnia inuicem cōnexa, ita hærentia eſſe volunt, vt nulla potentia ſit, quæ eorum extrema, quibus ſeſe mutuo tangunt, ſeiungere prorſus poſsit, atque ita ſeparare, vt vacuus locus intercidat. Mira profectò res eſt hac de cauſa grauia ſurſum trahi, leuia deorſum, contraria, quæ ſeſe pellere, atque etiam interimere ſolent, nolle tamen ſeiungi, tantus eſt conſenſus ille rerum omniū in vniuerſo. Cuius rei ſi quis forte finem requirat, & cuius gratia fiat, non difficile certe erit aſsignare rationem, quam & omnes aſsignant, ne detur vacuum: quippe vacuum in natura eſſe non poteſt, quoniam nihil natura ſuſtinet, nihil admittit, quod fruſtra ſit, quodque vniuerſi ordinem & leges impediat: quæ quidem contingant, ſi vacuus ſit vllus locus, D
in eo enim, nec quicquam fieri poterit, nec quicquam recipi. At vero ſi quis non ſolo fine contentus ſit, ſed & agens quoque requirat, & quidnam illud ſit, quod diuellenti reſiſtat, & quomodo, non erit fortaſſe ita promptum reddere rationem tanti nexus: quādo vniuerſi partes neque eum finem agnoſcunt, neque per naturam appetere poſſunt, aut contrarijs iūgi, ſi contraria ſint, aut ſurſum duci, ſi grauia, aut deorſum, ſi leuia. Neq; enim dicendum (vt quidam aiunt) vniuerſi partes, tametſi non eū cognoſcunt finem, dirigi tamen à cognoſcente: quando hic non vniuerſalem & primam cauſam quærimus, ſed particularem & propriam: quale eſſe non poteſt eorum vllum, quæ immaterialia ſunt, ſic enim periſſet natura. Neque rurſus dicendum, vt alij, qui materiam in cauſa ponūt, quæ per ſe ſemper continua ſit, ſine forma autem omnino eſſe non poſſit, vnde accidat vniuerſum ſemper eſſe continuum, & plenum: materiæ enim neque actionem, neque reſiſtentiam vllam iure poſſumus attribuere. Rectius igitur fortaſſe illud dicetur primum finem, quem omnia per naturam habent, eſſe, vt ſint, ac conſeruentur: conſeruantur autem ſubſtantiæ & corpora principaliter ac maxime per mutuum nexum, & contactum extremorum: ſic enim euitant vacuum, quo nihil eſſe poteſt

inimicum

A inimicum magis omni naturæ:atque hoc eſt,quod alij locari dicunt,locus enim fit vnum corpus alteri,vnde & recte aiunt locum eſſe locati cõſeruatiuum:quod profecto maxime fit,quum à vacuo pręſeruet. Non cognoſcunt igitur eum finem ſubſtantiæ,& corpora,quę in vniuerſo ſunt, per naturam tamen reſiſtunt,ne ſeparentur omnino. Non enim neceſſe eſt,quæ gratia alicuius agunt, finem etiam cognoſcere: ſed alia cognoſcunt quidem, alia per naturam agunt. In hoc autem ſimplici corporum nexu, & loco nihil alteri contrarium eſt, nulla verſatur inclinatio ſurſum,aut deorſum. Quòd ſi contraria ſunt aliqua inter ſe corpora, ſi certam habent inclinationem, habent quidem, non quatenus ſimpliciter corpora ſunt, ſed quatenus talia (puta) calida, & frigida, grauia, & leuia: quare & quatenus talia vim aliquam pati poſſunt, ſimpliciter autem non. Quacunque igitur intercidere vacuum poſſet, nexus & locus eſt neceſſarius ſubſtantijs omnibus: propter quod & omnia, quæ intra primum corpus ſunt, locum habent ſecundum extrema omnia, quoniam ſecundum omnia extrema vacuum intercidere poſſet. Primum autem corpus, quoniam per ſupremam, & extimam ſuperficiem vacuo non eſt obnoxium, nec alterius conſeruatione indiget, per internam ſolum ſuperficiem locatur.

B *De Sympathijs Elementorum ad loca propria.* *Cap. 3.*

IGitur quum omnia corpora finem eum habeant, vt conſeruētur, prima quidem rerum omniũ conſeruatio eſt ſimplex illa locatio & nexus, quo præſeruantur à vacuo, vt dictum eſt: ſecunda autem, quæ priorẽ hanc præſupponit, eſt certa & determinata locatio & nexus, quem conſenſum habent in primis elemẽta cum locis proprijs: neq;.n. quatenus talia ſunt calida, frigida, grauia, & leuia, vbiq; cõuenientem locum habẽt, ſed certas ſedes expoſcũt, & certos quorũdam corporũ nexus. Atq; igni quidem qui pro natura debetur locus, eſt totum illud, quod interiacet inter concauum orbis Lunæ, & deuexam aeris ſuperficiem, vbi conuenientiſsime collocatur, quoniam cum altero extremo illi orbi iungitur, à quo ꝙ optime per lumen conſeruatur, cum altero vero aëri, cui per caliditatẽ reſpondet: reſpondere aũt per vtranq; qualitatem nõ datur, quoniam ſic ignis iam aer eſſet, quare per alteram ſi reſpondeat, ſat naturæ datum eſt. Aeris vero ſitus inter ignem & aquam ꝙ aptiſsimus eſt, cum hac.n. humiditate, cum illo caliditate concordat. Porrò aquæ ſedes inter aerem & terram eſt, cum altero enim humiditate, cum altero frigiditate cõſentit. Terra vero circa centrum in aquæ concauo locum habet, cui frigiditate

reſpondet.

reſpondet. In his igitur locis omnem habent elementa conſeruationem, quam habere natura poſſint. nam & ſimplicem illum nexum & locũ habent, quo præſeruantur à vacuo, tum vero & proprium, vbi propria eorũ natura maxime bene habet: in reliquis autem locis priorem quidem, & communem nacta ſunt conſeruationem, propriam autem non, propter quod prouidit natura illis, vt per media contraria viam ſibi aperiant ad propria loca. Habet autem dubitationem quandam, quod diximus loca propria elementorum eſſe nexum certorum corporum, quibus conſentiant qualitatibus, quoniam quærentibus elementis loca ſua, indiuiſibile quiddam videtur eſſe, quod vocant vbi, ad quod per ſe feruntur tum tota ipſa, tum eorum partes, ac centrum ſui faciunt. cuius ſignum illud eſt, quòd ſi loco aquæ poneretur aer, terra nihilominus ad centrum ferretur: & ſi loco aeris poneretur aqua, ignis quidem moueretur ad locũ, quo & nunc mouetur: quare accidere quodammodo Elementis videtur moueri ad ſuperficies aliorum. Dicendum duas elementa habere rationes, alteram, quatenus vna quædam natura eſt vnumquodq; illorum, alteram, quatenus partes ſunt vniuerſi & naturæ totius. ac certe quatenus vna quędam natura ſunt, ſic profecto certum vbi, certumque locum habent vnumquodq; illorum, ad quod per ſe feruntur: ac ignis quidem locus eſt linea media inter concauum orbis Lunæ, & deuexam aeris ſuperficiem, ad quam & ignis totus & pars eius quælibet per ſe mouetur, & centrum faciũt. Aeris vero locus eſt linea media inter ignem & aquam. Aquæ vero locus linea media inter aerem & terram. Porrò terrę locus eſt centrũ. at quatenus partes totius naturæ ſunt elementa, & veluti mẽbra vniuerſi, loca quidem eorũ ſunt ea, quæ dicta ſunt: ſicut enim in animali partes inter ſe conſenſum & relationem non paruam habent, & in eo certos expoſcunt ſitus, ita et in vniuerſo, quod perinde, ac animal quoddam, eſt, partes eius ſitus inuicem conſentientes expoſtulãt, alioquin vniuerſum ipſum debite conſtitutũ non erit. Non accidunt autem loca hęc elementorum, vt partes ſunt totius naturæ, lineis illis medijs, ad quas mouentur, vt naturæ quædam per ſe, immo cauſæ & fines illarum ſunt, ſi enim quærat quis, cur ignis ad lineam inter Lunam & aerem mediã moueatur, reſpondere licet iccirco eſſe, quòd eo pacto rectè collocantur elementa in vniuerſo, & natura tota ſuos conſenſus habet, nec ignis ipſe bene haberet, niſi in ea linea facto totius centro, hinc quidem Lunæ concauum, inde aeris deuexum tangeret. atque itidem de alijs quoq; dicatur. neque alia quidem eſt in locis elementorum vis conſeruatrix, vt multi putant, quàm hæc, quæ dicta eſt.

A *De conſenſu partium in toto.* *Cap. 4.*

EStautem & alius in elementis conſenſus partium,quatenus in toto ſunt:Cõſtat enim, ſi vi rarefactæ illæ ſint,ſeſe condenſare, ſi condẽſatæ, rarefacere,quouſq; veniant ad eum ſitum,qui toti pro natura debetur.qui quidem conſenſus non minus prædictis eſt admirandus, tum ꝙ mirum eſt partium alias deſcendere in eo toto,alias aſcẽdere,alias in latus ferri, tum ꝙ ex cauſa hac maximi quidem & plurimum admirandi effectus proueniunt.nam & ſoni primum per hunc modum audiuntur, tum & primæ animalium motiones contingunt,& proiecta in aere continuum motum habent,& quo nihil admirabilius vidit tẽpeſtas noſtra, Tormenta quoq; illa,per quæ mœnia & vrbes tãto impetu demolimur, per hoc principium dant eam ſtragem.Soni quidem,niſi addenſetur aer, non ſentiuntur,quoniam qualitates,quę ſenſus mouent,omnes quidem ſubiectum,in quo per ſe ſunt,denſum amant,medium vero,per quod ſeruntur earum ſpecies,non omnes denſum volũt,ſed quædam rarum expoſcunt,quædam denſius: lux igitur in ſubiecto raro non videtur,in dẽſiori videtur,medium vero,per quod ſpecies illius trãſit,rarum eſſe oportet.Quędam vero tam ſubiectum,in quo ſunt,q̃ medium,per quod deferuntur ſpecies,denſius poſcunt,vt ſonus,qui ſi aut ſubiectum aut mediũ

B rarius habeat,ſenſum nõ mouet.Qualitas ergo illa,quæ ſonus dicitur,in materia denſa per ſe eſt,vt in ligno & alijs,ſicuti & lux,& odor,& ſapor, at ſpecies,eius ſi mouere ſenſum debet,medium poſcit continenter denſum:dico autem denſum non per admiſtionem terræ, ſed vi addenſatũ, quod in aere accidit facto ictu. Inde enim facta prius diſtractione & rarefactione,tum ſubita fit addenſatio partis poſt partem,more vndarum, vnde circulationes conflantur,quod non aliud eſt,q̃ ſucceſsiua quædam aeris addenſatio in orbem facta,per quã delata ſpecies à primo profecta ſenſum dimouere poteſt.Fit autem ſucceſsiua illa addẽſatio in aere prioribus quidem partibus ſubito ac vi denſatis, ſubito etiã ſeſe rarefacientibus,ac alias ſucceſsiue denſantibus:qui motus eſt partium in toto per cõſenſum factus.Proiecta quoq; per eandem rarefactionem & cõdenſationem portantur per aerem,partibus quidem,quæ ante ſunt,viam quodãmodo aperientibus,& propellentibus vndationẽ,ijs vero,quæ circa & à tergo,ſucceſsiue addenſatis,& rarefactis vna poſt aliam,& proiectum vehentibus nõ aliter,ac per vndam,celeriter autem & impetu multo, quoniam nihil celerius eſt rarefactione,quæ partium in toto fit. A principio autem ſegnior eſt motus propter reſiſtentiam totius aeris nõdum poſiti in motu,mox factis circulationibus multis,& potente iam aere ſeſe ex-

pandere,velocitas lõge maior augetur, donec ſumma fiat: ad quam quũ C
peruẽtum eſt,lenteſcit ſenſim deinde motus,aere, qui ante eſt, plurimũ
rarefacto,ac iam condenſatione continenter magis & magis deſinente,
minorata obſiſtentia:atque hoc pacto tandem laxatio & ſolutio circula
tionum fit:vnde & vectio demum ceſſat. In bellicis autem tormẽtis tan
tus impetus accidit igne multo repente genito è fomite,qui vi concluſus
rarefactionem ſibi propriam quærit. Si igitur obſiſtens potentius ipſum
ſit,q̃ ignis,extingui ignem accidit,aut etiam generari nõ poſſe, ſin con-
tra ignis poſt luctamen multum potentior ipſe ſit, tum ſubita,atq; ea q-
dem ingenti rarefactione facta,aut vas rumpit,aut obiectam pilam im-
petu magno extrudit,quæ mox per aerem eodẽ modo portatur,quo &
ſagittæ,& proiecta reliqua: quæ omnia per conſenſum partium in toto
fiunt:nihil autem contra naturam patiuntur partes,quum ſeſe aut condẽ
ſant,aut rarefaciunt,quanquam,aliæ aſcendant aliæ deſcendant, quoniã
ſurſum aut deorſum inclinare non ineſt partibus,quatenus in toto ſunt,
aut mouentur,ſed illi ſolum,quod totius rationem habet,& per ſe eſt, at
que extra moueri vult: ſic enim aut ſurſum inclinat,aut deorſum. De
motione autem animalium,quomodo & ipſa per hoc principiũ fiat,pau
lo poſt inquiremus.

De attractione,et motu ſimilium ad ſimilia. *Cap.* 5. D

VIdetur autem & alia quædam plurimum admiranda,quæ inter af
finia & ſimilia verſatur,Sympathia: Cõſtat enim vnum ad aliud
moueri,donec & in vnum coeant,quod & in elementis,& alijs maniſe-
ſtum eſt,in aere quidem inter bullas illas, quæ in aqua fiunt ,videmus.n.
vnam ad aliam appellere,& eo velocius,quo proximiores fiunt. Simili-
ter autem & in igne ſæpius eſt videre paruam flammam à maiori velociſ
ſime trahi.In aqua autem,& terra non ita promptum eſt,propter eorum
corporum incommoditatem.In miſtis vero multis maniſeſtiſsime cerni
tur,vt Magnete, Electro, Adamãte,& alijs pluribus,præcipue autem in
animalibus,& plantis. De quibus omnibus nunc in vniuerſum quære-
mus,quomodo is motus fiat,mox de miſtis non nulla ſeorſum dicemus.
Sunt ergo,qui putent ſimile moueri ad ſimile propter ipſam ſimilitudi-
nem,qua ſeſe mutuo conſeruant:nam qua cauſa elementa mouentur ad
loca propria,eadem & ſeparata pars ad ſuam conſimilem mouere vide-
tur:mouentur autem Elementa ad loca propria,vt locentur illic , vnian
turq; ſimili,à quo conſeruantur,cur ergo & pars ad partem non mouea
tur, vt illi vniatur,ac cõſeruetur, quum maior multo,& intrinſeca ma-
gis ſit earum ſimilitudo,q̃ elementi ad locum proprium? Sed certe hoc,

tametſi

A tametſi apparentiam quandam habeat,non tamen(vt arbitror)rectè dicitur,pars enim ſeparata,neq; per cognitionem,neq; per naturam moueri ad conſimilem poteſt,ac non cognoſcere quidem manifeſtum eſt, per naturam autem non moueri & ſigna ſunt,& cauſæ,ac ratio,quæ conuincant.Primum.n.videmus ſimilia hæc moueri non in omni diſtantia poſita,ſed certam requirere,atq; eam quidem valde paruam in multis:oporteret autem in omni diſtantia moueri,ſi per naturam,& ſimilitudinem agerentur:ſimilia.n.vbiq; ſimilia ſunt,& eandem naturam habent,quēadmodum elementa ad ſua ſe loca ferunt,vbicunq; poſita ſint. Præterea & quanto maior eſt moles eius ſimilis,quod ad aliud mouetur,tanto difficilius duci conſtat,ac ne poſſe etiam moueri,ſi maior accreuerit quantitas,quod contra fieri accideret,ſi per naturam ſeſe ipſa mouerent:quanto.n.maior eſt in ijs quantitas,tãto facilius fit motus,ꝙ plus adſit eius naturæ,& virtutis,quæ mouet.Indicãt hæc non per naturam applicationē ſimilium fieri,ſed intercidere vim:quod & ratio quoque commõſtrat. Quærimus.n.nũquid per præſentiam vnius ſimilis, vt Magnetis, natura & forma alterius,vt ferri,mutetur ab eo,quod per ſe eſt,an non:ac mutari quidem non videtur,niſi corrumpatur,non corrumpitur autem. Si ergo eadem remanet,quæ prius non præſente magnete, idem profectò faciet,quod prius,& eandem inclinationē habebit:at prius inclinabat deor

B ſum,ergo & nunc quoq; ad idem inclinabit.quare ſi ſurſum ducatur; cõtra ferri naturam fiet,& vim patietur. Qua de cauſa nõ rectè dicunt ſimilia per naturam ad ſimilia moueri:nec par eſt,ſi elementa per naturam feruntur ad propria loca, vt & ſeparata pars ad conſimilem per ſe moueri debeat:quoniam ſeparata pars iam facta eſt totum quoddam,quod per ſe propriam naturam habet ſurſum,vel deorſum inclinantem, quæ donec manet,ſemper illuc inclinat. Alij dicunt alterari ferrum à magnetis ſpecie,& ita alteratum per ſe moueri ad ipſam.Sed certe & hoc nihil eſt, & eadem quæſtio redit: nam per ſpeciem illam magnetis,vel corrumpitur forma & natura ferri,vel remanet:ſi remanet & eadem eſt,cur non eandem habeat inclinationem?

Quid igitur defecit ne natura in hoc, vt ſi ſimilia mutuo conſeruantur,modum non dederit, quo vnum ad aliud moueri poſſit? Nõ defecit quidē natura,ac modũ dedit, quo ſimul coniungi poſſent,verũ non eũ, quo elementa mouentur ad loca propria,ſed alium,qui quodãmodo naturalis eſt,quodãmodo violentus,de quo iam ſequitur,vt dicamus. Qm̃ igitur nulla actio fieri poteſt niſi per contactum(vt in naturalibus demõſtratur) ſimilia autem hæc non ſeſe tangunt, nec per naturam mouentur vnum ad aliud, neceſſe eſt,ſi applicari inuicem debent, demitti ali-

quid ab vno ad aliud, quod proxime tangat,& eius applicationis principium ſit: hoc autem aut corpus erit, aut forma aliqua ſimplex materialis, vel ſpiritualis. Antiqui quidem, vt Democritus & Epicurus, quos è noſtris Lucretius ſecutus eſt, effluxiones corporum, quas Athomos appellabant, principium eius attractionis ponebant: quæ quidem effluxiones ne negandæ quidem ſunt (vt mox oſtendemus) modus autem, quem ipſi tradebant, ſat rudis & ineptus erat: quem quoniã tum Alexander Aphrodiſienſis, tum & Galenus ſatis aperte reprobant, à nobis prætermittetur. Verũtamen receptis Athomorum effluxionibus nos modum alium tradere poſſe videmur, quo attractio ſimilium fiat: meminiſſe autem oportet eorum, quæ ſupra dicta ſunt de cõſenſu & motu partium in toto. Suppoſito igitur, ꝙ à rebus effluant inſenſibilia corpora, dicimus ab vno ad aliud ſimilium reciproce tranſmitti ea corpuſcula, è quibus totum quoddam fit atq; vnum, verũ difforme in partibus, neq; enim, quę iuxta a ſunt & iuxta b, eam habent rationem ſitus, & raritatis, ac denſitatis, quam habent, quæ in medio ſunt: qua de cauſa partes in toto illo non debite ſe habent. Sicut igitur ſupra diximus in elementis partes conſenſum habere maximum, & in toto moueri, quum debitum non habent ſitum, & modo conſtringi, modo laxari, ita & hic in ea athomorum nube ſe habere dicimus, vt partes in eo toto nunq̃ debite collocentur, & pro natura conſiſtant, donec in vnum non coeant: motis ergo particulis illis & ſubiecta ſimul, in quibus ſunt, moueri accidit, & ſimul coire. Atq; hoc quidẽ modo ſi quis dixerit attractionem ſimilium fieri, nullũ (vt arbitror) aſtruet inconueniens, cauſam referens ad motum partium in toto: cuius rei & illud eſſe ſignum poteſt, ꝙ confricata quædam vt Succinum, & Adamas fortius ſurculos trahunt. Quòd ſi cauſa hæc in oĩbus aſsignari in vniuerſum poſſet, non alia profecto quærenda à nobis (vt mihi videtur) foret, ſed certe cauſa hæc non omnibus eſſe cõis poteſt (vt mox dicemus.) Quapropter aliud fortaſſe principium inquirendum videtur, q̃ athomorum, quod cõmune omnibus eſſe queat: atq; hoc quidem, ſi non eſt corpus, quod ab vno ad aliud tranſmittatur, neceſſario erit forma ſimplex, & aut qualitas, aut ſubſtãtia: at certe qualitas nulla earum eſſe poteſt, quę materiales vocantur, non caliditas, non frigiditas, nõ alia (vt manifeſtum eſt.) quare ſi qualitas vlla eſt, erit vtiq; earum aliqua, quæ ſpirituales vocãtur, quod & multi exiſtimãt. Sed habet dubitationem non paruam, quo modo ſpirituale illud eſſe principium poſsit illius motus: nam ꝙ ipſum alteret ſimile vt ferrum, quod alteratũ ſeſe mox moueat ad magnetem, ſupra ſatis improbatum fuit, ꝙ vero ſpirituale ipſum ſit illud: quod per ſe mouet, nõ ſatis rationabile videtur, quoniam nihil per ſe moueri poteſt,

quod

A quod non ſit aut corpus,aut ſaltem natura & ſubſtãtia in corpore. Porrò nec videtur,quomodo ſpiritualia hæc mouere poſsint, præſertim trahere,quoniã productio eorum non cum motu locali,ſed per quandã magis generationem partis poſt partem momento factam. Si igitur ſpirituales vocatæ ſpecies omnes qualitates quædã ſunt,dicere fortaſſe nullo pacto poſſumus per ipſas eiuſmodi attractiones fieri: ſi vero aliquę illarum ſubſtantiæ ſint,nihil(vt opinor)prohibet ad eas rationem omnẽ tam miri effectus referri,qui inquiratur à nobis. Recipiendum aũt eſt (vt multis placet)ſpirituales ſpecies eiuſdem rationis eſſe cum formis illis, quarum ſunt ſpecies,nec differre ab ijs niſi modo ſubſiſtendi:eatenus.n.materiales ſunt,& dicuntur,quatenus craſſã quadam exiſtentia in materia ſunt, & certos terminos poſcunt. Ingenitum autem eſt formis omnibus ſeſe (quo magis poſſunt)propagare,quod quidem faciunt craſſæ illæ formę, quæ materiales vocantur,verum propagare ſeſe per eum modum,& exiſtentiã, qua ipſæ ſunt,non vtiq; poſſunt,ſed tenuem, & ſuperficialẽ ſui vel partem,vel gradum producunt,quem Epipolim vocãt,qui ob tenuitatem ſui & contrarium non habet,& momento gignitur, ac propagatur, ceu ſoboles quædam. Hæ igitur tenues & ſuperficiales formæ aptæ imprimis ſunt id,quod ſunt,repreſentare vſq; ad craſſas illas, à quibus ꝓductæ ſunt,propter quod ſimulachra earum & ſpecies ſunt appellatæ: ꝓ

B pter tenuitatem autem,& ꝙ momento gignuntur,ſpirituales dici cõſuevere,eiuſdem tamen rationis cum ijs,quæ & craſſæ & materialis dicuntur. Si igitur qualitates primæ,ſubſtantiæ ſunt elementorum,vt multi Ariſtoteli attribuunt,aut etiam ſi ſubſtantiæ non ſint,ſed tamen,quantum de ijs inducitur,tantundem & de ſubſtantia ſubgeneratur,vt Auerroi Placet,aut vniuerſaliter ſi ſubſtãtiæ ſpecies ſpirituales habent & ipſæ, viã fortaſſe habere poſſumus ad oſtendendum,quo pacto ſimilium contractio & vnio à ſubſtantia fiat per ſpiritualem ſpeciem. Quippe de lato ſpirituali ab a ad b,& reciproce à b ad a, quod eiuſdem rationis ſit cum a, & b, & ſubſtantia, quemadmodum ipſa, totũ quoddam fit ex a, & b,& ſpirituali illo,in quo toto partes non plane debitum eſſe,& ſitum habent,niſi inuicem ita aſtringantur,vt ſimul & a,& b coeant:ſic.n.totum illud bene habet,& ſecundum naturã coexiſtit, non ſecus ac ſi aer aliquis valde diſtractus ad ſeſe redeat, & partes,quæ longius aberant:in vnum cogat & vniat,qui motus tandem eſt partiũ in toto ſeſe ad ſuum ſitum mouentium à forma factus, quæ natura & ſubſtantia eſt. Eſt ergo partim quidem naturalis(quoniã motus omnis partium in toto à natura fit)& à forma illa,quæ in eo toto natura eſt,partim vero & violentus eſt,ſi ferro cõparetur & extremis ipſis,quæ per ſe & vt grauia

inclina-

inclinationem deorſum habent,quod & aeri etiam rarefacto & diſtracto accidit,altero extremo, quod ſurſum eſt,deſcendēte per motum partium in toto:quod non inconuenit parti,dum pars eſt, vt in toto certo modo moueatur,quo nō moueretur,ſi per ſe eſſet,& vt totū.Qua de cauſa partim violentus eſt motus ille extremis partibus, quoniam naturam propriam ſeruant,qua vel graues,vel leues ſunt:partim autem eſt naturalis,quoniam in toto mouentur & non per ſe.Ad quæ ſi quis reſpiciat,nō alienum fortaſſe & veluti paradoxum quoddam exiſtimabit,quod Alexander dixit attractionem omnē à calore eſſe:ſi enim qualitates primæ, ſubſtantiæ ſint elementorum,producant autem ſpecies ſpirituales eiuſdem rationis,quæ longe productę ad ſua ſimilia per dictum modum poſſint applicationem eorum facere:calori quidem maxime & præcipue debebitur ea facultas : latet autem nos caliditas illa, quoniam ſpirituales ſpecies ſenſibilem actionem non habent in alterando, quanquam in mouendo vim non exiguam prodant. Atque hæc quidem ſunt,quæ probabiliter de tanto problemate nobis dicenda viſa ſunt,ad quæ credenda & ea nos induxerunt,quæ Galenus,& alij dicunt, quum eiuſmodi effectus à tota interdum rerum ſubſtantia fieri dicunt,interdum à ſimilitudine:quæ apud me non aliter intelligi poſſe videtur,niſi per dictum modum:per ſimilitudinem enim à Galeno intelligi ſimplicem relationem, aut relationis fundamentum ego nūquam exiſtimare potui, quum hęc per ſe principium motus illius eſſe non poſsint,neq; enim relatio, neq; fundamentum non tangens mouere valent: ſed per ſimilitudinem ego arbitror ſpeciem ſpiritualem accipiendam eſſe,quæ tangit: per totam autem naturam audienda eſt forma,quæ ſui ſpeciem propagans,& ad conſimile copulans mouere poſsit; vtrum autem mouere per dictum modū,qui ſit motus partium in toto,Galenus exiſtimauerit, an per alium, incertum eſt mihi. Sicut autem inter ſimilia mutua verſatur attractio, ita & inter diſsimilia,& contraria verſari propulſationem quandam mutuam cōſentaneum eſt credere:quod quoniam in miſtis manifeſtum eſt magis,infra certius oſtendetur:nunc ad reliquos elementorum conſenſus,& diſſenſus pertranſeamus.

De conſenſu et diſſenſu elementorum circa qualitates contrarias. Cap. 6.

EST autem & alia magnopere admiranda elementorum Sympathia & Antipathia circa eas qualitates,quæ contrariæ inter ſe ſunt,vt caliditas,frigiditas,humiditas,& ſiccitas:nam has quidem contrarias eſſe, &

A & ſeſe mutuo deſtruere, atque interimere manifeſtum eſt: at vero quis non miretur, quum nihilominus videamus certos vnius contrarij gradus ſtare, ac quodammodo congaudere cum certis alterius, quoſdam vero cũ quibuſdã non poſſe conſiſtere? quaſi caliditas ſpecie tota, & natura contraria non ſit frigiditati, ſed certis gradibus ſolum: quod, quomodo ſe habeat, inquirendum. Quoniam igitur gradus certos, & quandam intenſionem habent hæ qualitates, quos gradus philoſophi vſq; ad octo per quandam eſtimationem producunt doctrinæ gratia, manifeſtum, ꝙ ſummus ille gradus, qui vt octo dicitur, cum nullo gradu ſui cõtrarij ſtare & conuenire poteſt, ſed omnibus aduerſatur: at vero ille, qui vt ſeptẽ eſt, eam non habet contrarietatem, vt omnibus aduerſetur, ſed ijs ſolum repugnat, qui ſupra vnum ſunt, cum vno autem & ſtat, concordat: qui vero vt ſex dicitur, cum duobus conſentit, reliquis contrariatur, qui ſupra duos ſunt, quinque vero cum tribus concordat, ijs diſſentit, qui ſupra ſunt: quatuor porrò cum quatuor conuenit, reliquos, qui ſupra ſunt non admittit: quare contrariæ quidem ſunt qualitates, ſed non ita, vt qui libet gradus cuilibet aduerſetur, ſed certi certis tantũmodo: quod. Natura quidem ita cõſtituit, vt miſta fieri & conflari poſſent. Fortaſſe autem nec fieri poteſt, vt gradus vnus aut plures vnius cõtrarij inducti in aliud tolli amplius ab eodem, & deſtrui poſsint, vt ſi a calidum, in b frigidũ,

B gradum vnum caliditatis induxit, fieri non poteſt vt b gradum illũ rurſus deſtruat, & à ſe repellat, ne cum ſeptem ſuæ frigiditatis conſiſtat, quoniam nihil in ſeipſum agit, neque ſimpliciter, neq; quatenus frigidum in ſe quatenus calidum per vnum gradum. Si enim ageret, ageret quidẽ inducendo frigiditatem aliquam: aut ergo inducet, quam habet iam, aut quam non habet: at ea, quam habet, produci quidem non poteſt, vtpote quæ iam habetur, minus vero ea, quam nõ habet, & iam amiſit, qm̃ per illã actu non eſt, nec eſt à quo fiat: relinquitur igitur vt gradus ille vnus caliditatis in b, cum ſeptem frigiditatis ſtet, & conueniat: ſimiliter & de alijs dicatur. Sed habet difficultatem quomodo primus ille gradus ab a producatur in b, & poſt ipſum alij, & quomodo cum actione ſimul & reactio fieri poſsit. Tangentibus enim ſeſe a & b, ſi quidem potẽtius eſt a, quomodo patitur? ſi vero impotentius, quomodo agit? ſi æque potens quomodo aut actio, aut paſsio fit? quid igitur quiſque hac in re dicat, noſtrum inſtitutum non eſt nunc recenſere, quid autem rationabiliter exiſtimemus nos, in medium breui afferemus, quædam declarationis gratia præmittentes. Primum quidem quòd in actione contrariorum conſideranda eſt potentia, per quam fit actio, qualis ſit, & quanta, deinde illud, quod inducitur, ac demum in quod proprie agunt: ac

potentia

potentia quidem ſemper menſuratur per gradus illos,ſecũdum quos eſt contrarietas,quoniam enim graduum quidam quibuſdam cõtrarij ſunt, quibuſdam non,vniuerſaliter nulla actio fit inter eos,qui contrarij non ſunt,nec ab ijs potentia reſultat,ſed ab ijs ſolum qui cõtrarij interſe ſunt. Illud vero,quod inducitur,ſemper eſt remiſsiſsimus gradus,ĩcipiẽdo ab vno,vel forte à medio,aut minori,aſcendendo verſus ſummum.Contra vero illud,in quod fit actio,ſemper eſt intenſior gradus, deſcendendo à ſummo ad minimũ.Ex his fit,vt tangentibus ſe a & b,ſiue æqualia ſint, ſiue alterum potentius,ſemper alterum in alterum reciproce neceſſario agant:& ſi enim b ſimpliciter impotentius ſit,frigefaciet tamen a,& neceſſario gradum vnum primo inducet,mox & duos, & ita alios conſequenter:quoniam id,in quod proprie agit,eſt gradus ſummus,vt octo ipſius a calidi,ad quem b cõtrarietatem habet per omnes ſui gradus. aget igitur per potentiam reſultantem ex omnibus gradibus,quod autem inducit,eſt gradus vt vnum frigiditatis,ad quem a contrarietatem non habet,niſi per gradum vnum,qui eſt vt octo,per ſeptem enim non contrariatur, ſiquidem vnus frigiditatis gradus cum ſeptem caliditatis ſtat, & contrarietatem non habet.Potentia igitur, per quam a agere poteſt in gradum illum vt vnum frigiditatis, qui inducitur,non reſultat ex omnibus,ſed ex vno ſolum,quare reſiſtat, a per ſolum gradum vnum. quum ergo b per omnes ſuos gradus agat,a autem per vnum tantum reſiſtat gradui vni, qui ĩducitur,fiet quidem,vt neceſſario primus ille gradus inducatur,nec obſtabit pars non paſſa,quoniam & ipſa per gradum vnum ſolum aget,per ſeptem enim non contrariatur:at vero & ſecundus pariter inducetur eadem ratione,ꝗ b aget in gradum vt ſeptem ipſius a,cui per ſeptem ſui gradus contrariatur: a autem in gradum vt duo,qui à b inducitur,non aget niſi per vnum gradum,hoc eſt per illum,qui eſt vt ſeptem,quoniã duo frigiditatis gradus cum ſex caliditatis ſtant,& cum ijs contrarietatem non habent.Reſiſtet igitur a per vnum ſolum gradum, b autem per ſeptem aget, quare neceſſario & ſecundum producet gradum,& conſimiliter tertium,& ita deinceps,quoniam ſemper maior eſt potẽtia,per quam agit,q̃ ea, per quam reſiſtitur gradibus,qui introducũtur,quæ ſemper non niſi per vnum eſt,aut forte per minus,& minus in infinitum.Idem dicatur & de a reſpectu b,nam quum a agat primo in gradum ſummum b,cui cõtrariatur per omnes ſuos gradus, inducatq; gradum vnum caliditatis, cui b non reſiſtit niſi per gradum vnum, qui eſt vt octo, per ſeptem enim non contrariatnr,neceſſario quidem fit, vt a primũ caliditatis gradum introducat in b,mox & ſecundũ,& alios eadem ratione,quo pacto tandem fit,vt & actio fiat,& reactio inter contraria

A traria, quod non ſine fine quodam magno à natura inſtitutum eſt, quò miſta conflari poſsint, alia quidem inanimata terræ metalla, lapides, & id genus, alia animata plantæ, & animalia, & ipſe demum homo: de quorũ miſtorum Sympathijs ſupereſt iam, vt dicamus.

De Sympathijs et Antipathijs miſtorum, et attra- ctione ſimilium. *Cap. 7.*

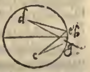
HAbent ergo & miſta ipſa Sympathias ſuas, & Antipathias, & qui dem admirandas: atque in primis eas habent, quas habere elementa dictum eſt, imo inſignius propter denſitatẽ materiæ. Sicut enim ignis & aer elementa non lucent, non ſonant, nec calefaciunt, nec odorẽ, aut ſaporem ædunt, niſi addenſentur, ita nec alias virtutes ita exquiſite oſtendunt, vti quum per miſtionem ſunt condenſata. Igitur & cõem vniuerſi conſenſum loci & nexus in primis habent miſta, tum vero & eum, qui eſt partium in toto. Conſtat.n. ſi vi fuerint addenſata, ſeſe rarefacere, ſi rarefacta, denſare. At vero & ad loca elementorum in ijs prædominãtium mouentur, ac poſtremo ſimilia quoq; & affinia ad ſeſe trahunt, quod in quibuſdam admirationem non paruam præbet, vt in Magnete, Electro, Adamante, & plantis, & animalibus: quanq̃ particulares quaſdam dubitationes habeant conſenſus iſti: nam ſi per ſimilitudinem (vt ſupra dixi-
B mus) ſit hæc attractio, cur magnes non potius magnetem trahit, q̃ ferrũ, & ferrum cur non potius ad ferrum mouetur, q̃ ad magnetem? quę nam affinitas eſt pilorum, & ſurculorum cum Electro, & Adamante? præſertim φ ſi cum Electro affines ſunt, quomodo & cum Adamante affinitatem habebunt, qui diſsimilis Electro eſt? At vero & illud dubium eſt, vtrum omnia ſua ſimilia trahant, vt lapis lapidem, & caro carnem, & reliqua, de quibus nihil conſtat: deinde & quæ nam ſit illa ſimilitudo, vtrũ ſpecie, an genere, an in accidente aliquo ſit. Sunt qui dicant ſimilia eſſe oportere, ſed non eadem, propinqua autem, ac propterea ſimile moueri ad aliud, à quo perficitur magis, quod ſupra ſatis eſt improbatum, ſi.n. natura graue eſt, donec natura illa remanet, ſemper deorſum inclinabit. Videtur igitur mihi ſimilia eſſe oportere, & eadem ſpecie, quæ ſeſe mutuo trahunt: dico autem eadem ſpecie aut actu, aut proprio ſubiecto: voco propriũ ſubiectum id, à quo emittitur ſpirituale illud, quod trahit, qđ ſæpe in miſtis latet propter miſtionis difformitatẽ, per quam ſæpe aliud actu ſunt, aliud potentia. Pili igitur, & ſurculi ad Electrum fortaſſe, & ad Adamantẽ trahuntur, non quà pili ſunt, ſed quà aut aer in ipſis incluſus eſt, aut principium aliud, quod primo trahitur, et rationem analogiamq; habet cum eo, quod per ſe trahit, in quo & Adamas, & Electrum conue-

niunt per principium vtriq; cōe. Quapropter & Magnes, & alia multa C
non trahunt fortaſſe per id, quod actu ſunt, ſed ꝑ latens aliud in ipſis prin
cipium, quod ſimile ferro eſt aut ipſi, aut principio in eo. Simile autē om
ne trahere ſuum ſimile, ſi analogum ſit, & potentiam habeat, conſenta-
neum eſt credere: qm̄ ita in elementis apparet, & eadem eſt omnium ra-
tio et finis. Interdū autem ſpirituale illud, quod trahendi principium eſt,
validiſsimum eſt, interdum debile, ſicuti & principium, & forma, à qua
demittitur: propter quod alia ſimilium valenter ſeſe inuicem applicant,
alia ſegniter & impotenter: per ſe autē debere ſe omnia ita habere nō ſo-
lum ratio eſt, quę omnibus eſt cōis, ſed & experientia apparet. Nos enim
præſentibus multis è noſtris medicis experientiam multorum fecimus,
perpendiculo bene & concinne aptato, quale eſt in nauigatoria pyxide,
ac manifeſte vidimus magnetē trahere magnetē, ferrum ferrū, tum ma-
gnetem trahere ferrum, ferrum magnetem: porrò electrum parua electri
fruſtula rapere, argentum attrahere argentum, &, quod valde mirati fui
mus, magnetem vidimus argentum trahere: item Electrum non ſolum
ſurculos & paleas mouere ad ſe, ſed & argentum. Vidimus quoq; idem
fruſtum magnetis per vnam faciem magnetem trahere nō ferrum, per
aliam ferrū non magnetem, per aliam vtrunque: quod indiciū eſt in vna
parte plus eſſe magnetis, in alia plus ferri, in alia vtrunque æqualiter, vn-
de fiat diuerſitas illa tractionis. Quare nemini dubium eſſe debet ſimilia D
omnia per ſe, ſe inuicem trahere, niſi per accidens impediantur.

Nunc & de motu illo quæramus, quo perpendiculum illud tempera
ti magnete ferri ad eas partes conuertitur, quæ ad polos ſpectant: qui ad
ſimilium quoque attractionē reducendus videtur: quanq̄ ſunt, qui non
trahi vllo modo perpendiculū illud putent, ſed cœli vertigine omnia ꝑ-
turbante ſeſe ita conſtituere, vt quieſcat magis, quo poteſt, talis autē eſt
linea, quæ ad polos ſpectat. Alij exiſtimant ferrum illud ſeſe ad eas ſtel-
las conuertere, quæ in polis ſunt, non aliter, q̄ herbæ quædam ad Solem,
vt Heliotropion, Tragopogum, & Ornithogalum: quorum neutrum ra
tionabiliter dicitur, perturbari enim à cœli vertigine omnia falſum eſt,
quando illa huc non pertingit, & multa quieſcere hic videntur: ꝙ ſi cau-
ſa illa ad perpendiculum faceret, vtiq; & ſine temperamento Magnetis
ad eum ſitum ſeſe conuerteret. A ſtellis autem nulla attractio fieri po-
teſt, niſi quæ à calore per accidens fit, calefactis quibuſdam, quæ mox per
naturam ſurſum tolluntur, aut forte circumaguntur cum Sole, vapori-
bus, qui in vna parte facti ſunt, & ſucceſsiue de vna in aliam fiunt, reci-
pientibus impetum ſucceſsiuum, & in orbem, ſicuti principium, à quo
generantur, in orbem fertur: vnde accidit quoſdam teneros flores & fo-

lia

A lia propter humiditatem circũuerti cum Sole: hæc autem ad perpendicu lum in nauigatoria pyxide nullam habent attinentiam. Conſtat præterea perpẽdiculum illud declinare à linea, quæ ad polos ſpectat, in noſtro quidem hemiſperio, quod eſt à fortunatis inſulis ad Catygaram, declinare dextrorſum per gradus Circiter nouem, in alio autem hemiſperio vltra ĩſulas fortunatas declinare ſiniſtrorſum, & modo plus, modo minus: obſeruant enim, qui ad nouum orbem nauigant, quũ peruentum eſt ad meridianum, quod per Aſtores vocatas inſulas tranſit, mutari perpendiculum: &, quum in noſtro mari dextrorſum flectat à polo, illic ſiniſtrorſum verti. Vt ſi polus arcticus ſit b, perpẽdiculum in noſtro mari, vbi c, in alio autem mari, vbi d, declinabit quidem in noſtro mari à b polo per lineam c g, in alio per lineam d e. Nos igitur diligentius rem conſiderãtes dicimus cauſam, ꝙ perpendiculum illud ad polum vertatur, eſſe montes ferri, & magnetis, qui ſub polo ſunt,

vt negotiatores affirmant, quorum ſpecies per incredibilem diſtantiam vſque ad maria noſtra propagata ad perpendiculũ vſq;, vbi eſt magnes, conſuetam attractionem facit: propter diſtantiam autem quum debilis ſit, non moueret quidem magnetem, niſi eſſet in perpendiculo: quare & ſi non trahit vſq; ad principium, vnde effluxit, at mouet tamẽ, & propin

B quiorem facit, quo poteſt. Quòd ſi naues forte vllæ propinquiores ſint illis montibus, ferrum omne earum euellitur, propter quod nauigijs incolæ vtuntur clauis ligneis aſtrictis. Propter ſitum igitur eorum montium declinat perpendiculũ in noſtro mari dextrorſum, in alio ſiniſtrorſum à polo. Polus b, montes magnetis, vbi e h, perpendiculum in noſtro mari, vbi c, in alio, vbi g. In noſtro igitur mari declinabit à polo per lineam c h, in alio per lineam g e. Attractio autem hæc ad Athomos & corpuſcula reduci poſſe non videtur, quoniã corpus nullum in tanta diſtantia demitti poteſt, quod vnum continuum facere poſſit ab ijs montibus vſque ad noſtra maria: ſpeciem autem ſpiritualem nihil demitti prohibet: quod & in lumine manifeſtum eſt, cuius ſpeciem à ſupremo orbe, & ſtellis huc vſq; demitti conſtat: qua de cauſa attractiones ſimilium ad corpora vniuerſaliter reduci poſſe ſupra non arbitrati ſumus.

De Echeneide, quomodo firmare nauigia poſſit. *Cap.* 8.

MAius miraculum præbet Echeneis piſcis, ſi modo verũ eſt, quod fertur, aut firmare nauigia, aut tardare. Cauſa, ſi qua eſt, non

alia certe eſſe poteſt, q̃ partim attractio per ſpecies prędictas facta, partim vacuum: modus autē eſt duplex, vnus, vt piſcis ille non cauſa ſit eius retētionis, ſed ſignum alterius, quod retinet, alius, vt etiam cauſa ſit. Primùm igitur nihil prohibet ſaxa & ſcopulos, vbi Echeneides degunt, conſimilē ſpeciem vſq; ad nauigia mittere, qualē & montes magnetis ad ferrum in nauigijs fixum: ſicut igitur, ſi ferrum fortiter & tenaciſsime nauigio infixum eſſet, ita vt nec extrahi poſſet, non attraheretur quidem nauigium ad montes illos, ſed firmaretur tamen, ita & circa ſcopulos Echeneidum accidit tranſmiſſa ad naues ſpecie, quæ vel ad clauos earum, vel ad aliud analoga ſit, retineri ipſas: quare inuentus illic piſciculus ille ſignum dat ſubeſſe ſcopulos eos, qui firmare nauigiū poſsint. Si vero non ſignū eſt Echeneis, ſed cauſa eius detentionis, oportet exiſtimare ipſam primo arctiſsime affigi nauigio, vt euelli non inde poſsit, niſi vi multa, ab ipſa vero ad certos ſcopulos, & ab ijs ad ipſam mutuo demitti vel ſpeciem, vel etiā corpuſcula more torpedinis, quæ conſuetam tentent attractionem ſimilium: nec ipſa igitur nauis attrahi in fundum poteſt propter reſiſtentiam ſui, nec ab ipſa auelli Echeneis propter fortem affixionem ob vacuum, vnde fit vt firmetur tantum nauis, aut tardetur ſaltem: quo pacto fieri poſſet, vt ferri fruſtrum in aere pendere quidem, ſed nec ſurſum nec deorſum moueri poſſet, quod quidem cōtingeret, ſi deſuper magnes poneretur, qui tantum trahere ſurſum ferrum, quantū ipſum deorſum inclinat, equali potētia poſſet: ſic.n. in aere firmaretur ferrum: quum enim potentia, quæ deorſum mouet, certa ſit, certa itē, quæ ſurſum trahit, fieri poteſt, vt modo altera potentior ſit, modo vtraq; æqualis: æquales igitur ſi ſint, pendere in aere ferrum neceſſe eſt. Nihil ergo prohibet & nauigium tantū reſiſtere, ne deorſum trahatur, quantum ſpecies ipſa in cōtrarium trahere nititur, quare firmari neceſſe eſt. nec plura quidem dici, aut inquiri debent de tam abdita re.

C D

De Antipathia contrariorum, et quomodo ſe mutuo pellant. *Cap. 9.*

SIcut autem ſeſe ſimilia trahunt propter conſeruationem, ita diſsimilia & contraria propter eundem finem ſeſe mutuo pellunt, & fugāt: quod in antipariſtaſi multorū patet, in plantis autem & animalibus maniſeſtiſsimum eſt, quæ vti affinia & familiaria attrahunt, ita extranea & incommoda à ſe abdicant: ob quā cauſam & candelæ flāma iuxta poſito aliquo valde frigido, vt ferro, & ſimilibus, in latus abſcedit: eſt & magnetis genus, quod ferrum abigit, ex quo cultelli ita præparari ſolent, vt alter

ferrum

A ferrum ad ſeſe trahat,alter pellat:quanq̃ nos, quum hoc experimentum in medium olim inductum eſſet,monſtrauimus non id accidere, ꝙ ferrũ abigeretur,quãuis perpendiculum in latere,vbi erat magnes, pelli videretur,cauſam autem eſſe,ꝙ magnes ille eorũ eſſet, qui magis ferrum, q̃ Magnetem trahit. Applicitus ergo perpendiculo trahebat latus, in quo magnes non erat cõmiſtus,ex quo fiebat,vt latus alterum Magnete t em peratum neceſſario abſcederet,propter quod videbatur pelli ab applicito Magnete. Verum nihil prohibet etiam talem inueniri magneté, qui ferrum pellat propter latens in eo principium,quod ferro contrariũ ſit. Eadem de cauſa & cucumis recuruatur ſuppoſito oleo, quoniam aquæ multum continet,præſertim dum in incremento eſt: aquæ autẽ & oleo non parua diſcordia eſt,& naturæ contrariæ: quum igitur per cõtrarias ſpecies alterum ab altero abſcedat,crementum cucumeris in latus fit, vnde recuruari videtur. Adianton porrò non madeſcit,neq; aquam admittit propter ſiccitatem ſuperficiei,quæ aquæ contraria eſt,& eam ſolet repellere,quemadmodum in puluere,& pennis,& alijs ſiccis contingit,in quibus non conſiſtit aqua,ſed aut elabitur,aut in guttulas rotundatur:rotundatur autem,quoniam duobus modis aqua ſitum naturalem exquirit,vno modo motu elementi deſcendendo ad locum proprium, quando poteſt:poteſt autem,quum ſuper aliquo plano ſtatuitur,quod contra
B rium non ſit,& deſcenſum eius non impediat,vt ferrum, & lapides, & id genus,ſuper quibus coextenditur,et deſcendit aquæ quantum poteſt. Alius modus eſt,quum non totũ extra mouetur,ſed partes in toto, quærentes conuenientiſſimum ſitum:quod tum fit, quum incidit in ſubiectum,quod propellit vndiq; partes:quod faciunt multa ſiccorũ per contrariam ſpeciem. Propter quod non motus elementi fit ad locum ſuum, ſed partium in toto ſeſe apte locantium,quantum expedit,et bene eſt: talis autem ſitus eſt, quum partes contrarium tangunt ſecundum minimum,quo poſſint,et quo magis vnitæ ſunt,et propinquæ inuicem : quæ omnia maxime præſtat orbicularis figura,quæ et in puncto tangit,et breuiſſimas habet ad centrũ lineas:propter quod aqua in ſicca incidens rotundatur. Signum autẽ quòd in Adianto non conſiſtat aqua propter ſiccitatem, id eſt, quòd duabus exiſtentibus Adianti ſpeciebus albo et nigro,nigrum quidem madeſcit, quòd humidioris ſuperficiei ſit, album autem nõ,quòd ſiccioris. Ad has cauſas et lætalis Cathablephæ aſpectus eſt reducendus, quippe ſpiritualis ſpecies, quæ ab ipſa ad diſtantiã multam protenditur,ob contrarietatem et Antipathiam, quam cum ſpiritibus hominis habet,eos diuoluit,ac fugat,vnde et homo perit.

Cur-

Cur calx, & pannus, & alia multa ſicca exiſtentia aquam promptiſſime admittant. *Cap.* 10. C

SEd quî fit, vt, ſi, quæ ſicca ſunt, repellant ob ſiccitatem aquam, Calx tamen, & pannus, & linea, & farina, & ſpógiæ, & oſſa, & terrarum genera, vt ſphragis, & bolus armenus, & eiuſmodi ſicca exiſtentia omnia aquam & liquidum omne promptiſsime admittant? quinimo, quod mirum eſt, videmus in ſpongijs & lineis aquam, quaſi trahatur, ſurſum etiam aſcendere, in calcem vero adeo intime ingredi, & penetrare, vt eã diſſoluat. An ſicca foraminulenta, & (vt dicunt) poroſa ſunt omnia, ſed alia poros habent tenues & anguſtos, alia habent laxos magis & bene coniunctos? quæ igitur anguſtos habent ſicca exiſtentia, aquam non admittunt, nam neq;, quatenus poroſa ſunt, neque, quatenus ſicca, recipiunt: quæ vero laxiores habent poros, quanquam ob ſiccitatem quodámodo obſiſtant aquæ, quatenus tamen poroſa, admittunt: in ijs enim tangente aqua abſcedit è foraminibus aer, qui in ijs clauditur, cuius loco ſuccedit propter vacuum aqua, propter quod & aſcendit etiam: quòd ſi bene coniuncti ſint pori, penitiſsime penetrat aqua, & ad particulas omnes quamuis minimas: quapropter quòd calx & diſſoluitur, et incaleſcit, diſſoluitur quidem, quoniam penetrante aqua ad partes omnes remolleſcit earum nexus propter humiditatem, vnde & ſeparari accidit: incaleſcit vero facta ſeparatione, igneis particulis, quæ prius diſperſæ, & diuiſæ fuerant, & quodammodo in potentia, nunc actu factis, atque vnitis, & potentibus agere iam: quapropter tum Calx ipſa, tum & aqua incaleſcunt, & feruent. D

Sed rurſus difficultatem non minorem habet, cur fiat, vt tangente aqua aer è foraminibus abſcedat: nunquid ipſe per ſe abit, an propulſatur ab alio? et ſi propulſatur, quomodo, & à quo propulſatur? Sunt, qui dicant propulſari aerem, quòd denſetur ab aqua, atq; in anguſtius cogatur, cuius loco ipſa mox ſuccedat. Sed quomodo fit hoc, quum denſari non poſsit aer niſi à frigido, imbibatur autem aqua in poroſa, non ſolum quæ frigida eſt, ſed & quæ calida, imo hæc magis & citius? Condenſatio præterea certum terminum habet, vltra quem non procedit, at motus eius aeris, qui abſcedit, terminũ nullũ habet, donec abſceſſerit totus.

Alij putant propelli aerem ab aqua ob pondus aquæ, quoniam ſpongioſum ipſum, in quo eſt aer, in aqua aliquatenus immergitur, & partes aliquas aquæ habet, quæ aliquibus aeris ſuperſtent: deſcendentibus ergo ijs, quæ ſuperſtant, aerem inde propelli accidit. Sed & hoc non plane ſatisfacit: & ſi enim, quantum ſuperſtat aquæ, deſcendere poſsit, & aerem,

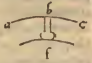
qui

A qui ſubſidet,propulſare,quum tamen ventum eſt ad lineam illam, per quam non amplius ſuperſtat aqua,quid erit mox,quod rurſus propellere aerem poſsit? neque enim dicendum eſt aerem primo propulſatum alium pellere,& hunc alium,& ita ſucceſsiue,quoniam,quum totus aer ille concluſus à primo per partem poſt partem tantum abſceſsit,quãtum eſt locus,quem aqua occupauit, tum non vltra impulſio fit partium aeris, ſed ceſſat: oportet ergo aliud aſsignare quod pellat continenter aerem,donec abſcedat totus. Vtrum igitur aqua non denſatione, non pondere propellat aerem, ſed per ſpecies contrarias, vt ſupra dictum eſt contraria & diſsimilia ſeſe mutuo pellere? diſsimilis autem & extraneæ naturæ eſt aqua, & quæ aquea ſunt, cum aere, quare tangens, vicinas ſibi propulſat partes,quod vel facillime fit propter tenuitatem aeris, qui promptiſsime impulſum omnem recipit: ſuccedente igitur aqua, ac permanente ſemper diſsimilitudine eadem, continua fit propulſatio, & continua ſucceſsio aquæ, ac demum fuga totius aeris in foraminibus clauſi: atque hoc quidem ſi quis dicat, inconueniens (vt arbitror) nullum aſtruet.

Audiendi tamen & illi ſunt,qui non propulſationem per ſe vllam aeris fieri dicunt, ſed attractionem magis humidi,quo attracto neceſſe eſt cedere, qui in poris continetur aer, attrahere autem poroſa humidum, B non quatenus poroſa (licet viæ requirantur) ſed quatenus exiccata, & priuata naturali humido. Duo enim ſiccorum genera ſtatuenda ſunt, alia namque per ſe, & per naturam ſicca ſunt, ac talia quidem attrahere humidum non poſſunt, ſed propellere magis habent, quoniam attractio omnis à ſimili fit: alia vero ſunt, quæ per ſe quidem, & natura, humida ſunt, per accidens autem ſunt exiccata, remanet tamen in ijs forma ſua, & natura cum virtutibus omnibus, quas à principio ſortita eſt,inter quas eſt & ſpiritualis ſpecies,quæ attrahere nata eſt, quod ſimile eſt: ſimile dico non quatenus tale per accidens actu eſt illud, cuius eſt ſpecies, ſed quatenus per naturam, & per ſe tale eſt. Quæ igitur poroſa ſunt, maxima pars exiccata per accidens ſunt, per ſe autem in humore conſtituta,propter quod & poroſa ſunt facta extracto humido, cuius appetentiam ſemper habent,& facultatem attrahendi,quod in ſiti manifeſtum eſt: tangente igitur aqua nihil mirum, ſi à proroſo exiccato, & carente naturali humido trahitur ad partes omnes,quod contangit humidum:ac talia ſunt calx,ſpongiæ,linea,& terrarum genera. Adiãtó autem,& pennæ,& id genus,non ſolum ꝙ anguſtos poros habeant,ſed ſortaſſe ꝙ ſicca per ſe ſint,aquam non admittunt. Nõ tacebimus poſtremo & cauſam aliam,quæ adduci poteſt ad hoc problema, dicẽtes rationem

eius

eius rei non eſſe propulſationem vllam,nō eſſe attractionem,quæ à ſic- C
co fiat,ſed eſſe motum aeris illius,qui in foraminibus clauditur, qui ſeſe naturaliter mouet à loco,vbi prçter naturam tenebatur,vt cum toto ſuo vniatur,ac coextendatur ſecundum naturam,quippe Elementorum partes nunquam naturaliter locantur,niſi toti ſphæræ ita coëxtendantur,vt nulla earum exerta ſit,& abſcedat à toto,ſed omnes æqualiter in eo conſiſtant:qua è cauſa fit,vt aer,qui in foraminibus ſiccorum cōditur, tametſi toti continuetur per vnum extremum,non tamen illic ſecundū naturā cōſiſtat,ſed violēter. Vt ſi aeris totius ſuperficies ſit a b c: porus vero,in quo aeris pars concluditur, b f: aqua tangens, vbi f: violenter quidem tenetur aer in b f: cuius ſignum eſt,ꝙ ſi dirumpatur porus, aer quidem,qui in eo erat,ad ſuperficiem totius a b c feretur,coextendeturq; illi,atque ita vnietur, vt æqualiter ſecundum partes omnes in eo locetur,& totum vnum faciat æquale vndiq;.Indicat hoc non contineri ſecundum naturam partes aeris in poris clauſi.Permanent tamen in illis,nec abeunt, dum poroſum eſt in regiōe,& ſphæra aeris,ſi.n.inde dimoueretur,neceſſario aliquid aliud ſuccedere oporteret,quod certe aer eſſet: cur igitur ſuccedat hic, ille abeat, quū nulla ratio magis huius ſit,q̃ illius,præſertim ꝙ, ſi hic ſuccederet,& ipſe quidem pari ratione violenter detineretur in poris?ſi igitur & D
ille diſcedat,alium ſuccedere neceſſe eſt,qui pariter ſi diſcedat, alius ſuccedat oportet,& ita in infinitum;neceſſe igitur eſt primum aerem,quem caſus ab initio illic cōncluſit,illic etiam permanere,dū poroſum in phæra aeris continetur.At vbi fiat,vt poroſum non iam vndiq; in ſphæra aeris ſit,ſed aut in aqua totum ponatnr,aut aqua ſaltem per aliquod extremum tangat,tum qui in foraminibus eſt aer,extra ſtatim fertur, & mouetur ad locum totius:cui ſuccedit aqua,quæ quidem violentiam aliquā & ipſa patitur propter eandem cauſam,ꝙ & ipſa à toto ſuo abſcedit, verum minus violenter tenetur illa in eo poroſo,q̃ aer, propter conuenientiam naturæ,quæ in vtroq; grauis eſt,& quandam habet analogiam. Eſt autem & alia ratio,cur aqua ſuccedere debeat,& ſurſum trahi,quoniam id quod trahit, & mouet,eſt aer totus, qui in poris concluſus receſſum quærit,quod vero mouetur,eſt pars aquæ minima,quæ in poros paruos trahitur,& parum reſiſtit propter paruitatem:cui idem accidit,quod trocleis per helices fabrefactis,quum per illas pondus vel maximam eleuamus,ꝙ ſenſim & in latus eleuatio illa fiat.Signum autem,quòd aqua cōſimiliter attracta facile ſequatur,illud eſt,ꝙ ſi porus ſit valde latus, qualis eſt fiſtula,nō ſuccedit aqua,nec aer,qui in ea eſt fiſtula,abſcedit,in par

A uis autem & obliquis poris abſcedit. Aut igitur hæc eſt cauſa ingreſſus aquæ in ea, quæ poroſa ſunt, aut & aliæ cõcurrunt, vt propulſatio, quæ per ſpecies fit, & attractio humidi, quæ à poroſo accidit, de quo ſatis iam dictum ſit.

De analogia rerum in agendo *Cap. 11.*

EST præterea rerum cõſenſus, & diſſenſus alius in agendo aut ſimpliciter, aut pro certo fine: neq; enim omnia in omnia agunt, ſed certa ſolum in certa: quorum ratio quęrenda quidem eſt, ſed in vniuerſum. Ergo in omni actione tria præcipue requiruntur, præſertim ſi certi cuiuſdam gratia futura ſit: ſunt autem facultas agentis, aptitudo materiæ, & applicatio conueniens: dico autem applicationem cõtactum, ſitum, moram, & in quibuſdam organa. Hæc igitur quum cõſentiunt omnia, tum actio ſperata fit, & obtinetur finis, & quæ eiuſmodi ſunt, Analoga dicuntur: ſi vero aut omnia, aut plura, aut & vnum horum deficiat, actio quidem fruſtratur aut ſimpliciter, aut pro fine, & hęc non analoga vocãtur. Accidit autem ſæpiſsime aliquod vnum, aut plura ex his deficere: interdum enim agentis potentia minor eſt, q̃ oporteat, interdum maior: quare ſępe prius, q̃ intentam inducat formã, ſubiectũ aut abſumit, aut liquat, aut in vaporem vertit: qua de cauſa magna flãma nutriri in parua cande
B la non poteſt, colliquat enim ſtatim pabulum totum, quod ſenſim in fumum, & inde in flãmam verti debebat. Quandoque materia ipſa inepta eſt, neq; enim ex terra aut aqua flãma vnquam conſurget, ſed vapor, qui abibit: at neque ex luto, neq; ex lapide, niſi hæc forte in alia multa prius conuerſa fuerint: ꝙ ſi flãma futura ſit, ex miſto fiat, oportet, neque ex omni, ſed ex ſicco, aut vnctuoſo, propinquo naturæ ignis. Ita nec homo nutrietur ex quolibet, vel etiã tenero, neq; enim ex gramine, vti equus, quoniam aliena eſt ea natura à natura hominis. Aliena autem ſunt in vniuerſum alia ob qualitates contrarias, quæ longe diſtant, alia ob ſpirituales, quæ contrariorum ſunt, & refugere animam faciunt: aut & quædã etiã repellunt alia ob ſubſtantiæ modum, qui eſt aut duricies, aut mollicies, aut craſsicies, aut lentor, & eiuſmodi, ob quæ aut non trahitur, q͛d oportet, aut non pellitur, quod oportet, aut non miſcetur, quale oportet. Sæpe autem conuenientia erunt & agens, & materia, ſed applicationis modus non conueniet, aut enim non plane fiet applicatio, aut non conſentiet propter figuram, vel vias & foramina, quæ aut laxa plus æquo ſunt, aut anguſta: interdum contactum prohibet ſpiritualis ſpecies: interdum nimis arcta & aſtricta quædam tenet aut ſpecies, aut vacuum. Interdum contactus fit, ſed mora aut longior fit, q̃ deberet, vnde exuritur materia,

aut breuior fit, quàm oportuiſſet. Sæpe actioni obſtat partium ſitus: miro C
enim modo miſta compoſita ſunt: alijs villi per longitudinem protendũtur, alijs per latitudinem, alijs in orbem, alijs aliter, qui modi pene infiniti ſunt: propter quæ alia per longum bene ſolubilia ſunt, alia per latum, alia aliter: quæ res in alterationibus quoque actionem nõ parum euariat. Quædam poſtremo certa inſtrumenta requirunt. Propter has igitur cauſas non omnia in omnia agunt, ſed certa in certa ſolum. Fulmen aurum & vina colliquat nihil læſo loculo & vaſe, in aurum enim, & vina penetrat, & tangit, & morã trahit, & propter acrimoniam caliditatis eliquat, ad loculum autem & vas debita applicatio non fit, aut propter laxitatem foraminum, aut propter paruam moram. Aurum non imbibit oleum & vinum, aut propter anguſtiam foraminum, aut propter contrarietatem qualitatum ſpiritualium, quæ ſeiuncta ea tenet, Argẽtum autem viuum vel auidiſsime ebibit, ꝙ ſtatim penetret in foramina, & attrahatur ꝓpter ſimilitudinem, & ſympathiam. Oleum aquæ miſceri non vult, vino autem miſcetur melius, optime autem cum vino aqua: liquidorũ enim alia bene miſcibilia inuicem ſunt, alia non bene, bene quidem, quæ aut vnã & eandem ſubſtantiam habent, aut ſaltem diuidi mutuo ad minima poſſunt: aqua igitur cum aqua, & vinum cum vino optime commiſcentur, quoniam vnum ſunt, & vnum continuum conflant: vinum autem cum aqua bene & ipſum miſcetur, quoniam, ſi forte vnum nõ eſt cum aqua, D
nec continuum facit, ſed contiguum ſolum, ꝙ forma differat & terminis, diuidi tamen cum illa facili poteſt in particulas minimas: diuiduntur autem ad minimas partes, quoniam natura tum elemẽtorum, tum liquidorum eſt, vt eorum partes meliorem ſitũ habeant, quo poſsibile ſit: melior autem ſitus eſt ille, quo partes minus diſtãt inter ſe, quo poſſunt: &, ſi quidem datur, continuæ fiunt inter ſe, ſi vero nõ datur, quia formæ nõ vnum ſint, propinquiores tamen & vnitæ magis, quo poſſunt, partes eſſe volunt & quærunt: propinquiſsimus autem ſitus eſt, quo diſtant ſolum per interpoſitionem vnius minimi, quod vltra diuidi non poteſt, ſi enim diſtarent per interpoſitionem trium vel quatuor minimorum, maiorem proculdubio violentiam ſuſtinerent: quare mutuo ſeſe ad minimas particulas diuidunt, ſic enim melius locantur. Quæ vero liquidorum, neque vnam ſubſtantiam habent, neque inuicẽ diuiſibilia ſunt ad partes minimas, illa bene miſcibilia non ſunt: talia autem ſunt, quæ & naturas valde diuerſas habent, & alterum illorum fortis & cõpactæ miſtionis eſt, quale oleum, quod cum aqua plurimum diſtat, natura aereum & igneũ exiſtens, & pingue & fortiter miſtum: propter diuerſam igitur naturam cũ aqua, neque continuum fieri cum illa poteſt, neque plane contiguum, tũ

quòd

A quòd particula quælibet illius non bene diuiditur pinguis exiſtens, tũ q̃ altera ad alteram attrahitur(vt eſt videre),ꝑpter aerem, qui plurimus eſt in oleo:quare non admiſcetur illi,ſed ſuperſtat: dupliciter enim bene lo cantur liquida,aut quum ad minima diuiduntur,aut quum alterum ſub ſidet,alterum ſuperſtat:ſuperſtant autem,quæ leuiora ſunt, & cum aere conſentiunt magis,quale oleum a,d minima vero miſcentur, quæ aquea magis ſunt. Vinum igitur,quòd aqueum magis ſit,ſed tamen & aeris atque ignis plurimum habeat, & ſi neq; ipſum optime miſcetur oleo, melius tamen miſcetur,quàm aqua. Mira res eſt argentum viuum, quod liquidorum nulli admiſcetur,ſed durioribus ſolum,& ijs non omnibus, ſed auro,& argento,& ſtanno,& plumbo,in quæ ita imbibitur,vt mollia ea reddat,liquidis autem alijs non admiſcetur, quòd propter pondus ſubſidat omnibus,& q̃ diuerſæ multũ naturæ ſit,& fortis miſtionis: neque igitur vnum continuum cum alijs facere poteſt, neque ad minima cum ijs diuidi. Eſt autem fortis miſtio alia quidem in duricie conſiſtens, alia,quæ diu & fortiter agitata eſt,& miſcibilia habet ad quàm minimas partes redacta:ſic enim ſeparari inuicem non facile poſſunt, tum quòd ꝑpter propinquitatem ſimilia ſimilibus ſeſe aſtricta tenent, quare, quum diſſimilia diſſimilibus minutiſſime commiſta ſint,ſimilia in ſua conſimilia valde poſſunt propter propinquitatem,tum forte & propter vacuũ,

B quod propter eam partium vicinitatem plurimum obſtat, ne ſeparatio particularum componentium fiat. Eſt autem mira ea miſtio, & compoſitio in argento viuo,conſtat enim è calidiſſimis ſimul,& frigidiſſimis partibus,verum redactis ad tam minimam quantitatem,& ita ordinatis, vt pene ſeſe omnia tangant,& ſimilia iuxta ſimilia,& iuxta diſſimilia ſint, quod plurimũ facit ad continendam miſtionem:propter hæc igitur alijs liquidis non miſcetur,durioribus vero quibuſdam miſcetur,vt auro, argento,ſtanno,& plumbo propter ſympathiam naturæ (vt dictum eſt) attrahitur enim in eorum vocatos poros ad particulas omnes: propter quod & ea mollefacit, non ſecus ac alia liquida, vt aqua,ſolent duriora poroſa,vt ligna & eiuſmodi, mollia reddere:ipſum quoq; duriciẽ quandam & conſiſtentiam recipit,ſi prædictorum ſcobes cum eo miſceatur, attrahit enim, et ex ea cõmiſtione conſiſtentiam acquirit: quod pleroſque fallit, putantes per eam viam poſſe argentum conflare, neſcientes non veram miſtionem fieri, ſed apparentem per iuxta poſitionem quorundam conſtitutam, quæ facillime ſolui poſſint, & ſeparari. Simile quiddam pati & Adamantem cenſendum eſt, ſi modo verum eſt hircino ſanguine ſolo molleſcere:penetrat enim & ipſe in Adamantis foramina vſque ad minimas partes propter analogiam,quæ eſt vel in princi-

pio cõi,vel foraminum ratione,propter quod & molleſcit: quæ autem C
analogia particulatim ea ſit,Deo & naturæ notum eſt.Habere autẽ Sym
pathiam ad quędã Adamantem,& cõe attrahendi principium,illud mõ
ſtrat,ꝙ & paleas & ſurculos trahit:quare nihil prohibet & ad hircinum
ſanguinem cõſimilẽ quoq; habere rationem . Idem & citrijs accidere,in
ſperſo in eorum cumulum pane putandum eſt,attracta enim in panẽ hu
miditate eorum,atq; illic ceu alieno in loco putreſcente,principium re-
liquo datur,vt computreſcat,qua de cauſa flacceſcunt ea mala.

Vniſonum autem aliud vniſonum cõmotat,quoniam,quæ ſimiliter
tenſæ ſunt cordæ,conſimiles aeris vndationes & facere,& recipere natæ
ſunt,quæ vero diſsimiliter ſunt tenſæ,non eiſdem circulationibus aptæ
ſunt moueri,ſed vna circulatio aliam impedit:ictus enim cordæ, motus
eſt compoſitus è duobus motibus,vno quidem,quo corda pellitur ante,
hoc eſt verſus aeris circulationes,alio vero,qui retro fit,corda reducente
ſeſe ad ſitum proprium:ſi igitur mota vna corda debet & alia moueri,
oportet,vt in ſecunda talis proportio ſit,vt vndationes & circulationes
aeris,quæ impellunt,& faciunt motum ante,non impediant motũ, qui
retro fit à corda:quam proportionem ſolum eæ cordæ habent, quæ etiã
conſimilem tenſionem habent,quæ vero diſsimilem ſortitæ ſunt tenſio
nem,non ſeſe cõmotãt,quoniam dum ſecundus fit motus, ideſt reditus
cordæ retro,circulatio ſecunda illi obuiat, & ſeſe impediunt: vnde nec D
motus fit vllus præter primã impulſationẽ,quæ intenſibilis eſt. Vidi ipſe
in eccleſia quadã,vbi ſtatuæ multæ cereæ circa ſacellum loco alto diſpoſi
tæ ſtabãt, pulſante tintinabulo quodam vnam illarum tremere reliquis
immotis permanentibus,quod quum quibuſdam,qui prope aderant, in
dicaſſem,admiratio multa eos cæpit:cauſa nõ alia erat, niſi quæ & in vni
ſonis accidit.Plures quoq; quum pondus aliquod ferunt, eadem propor
tione indigent,vt,quum alius pedem ſiſtit,alius moueat:ſic enim ſine la
bore ferunt:quòd ſi ſeſe impediant quietes & motus,fatigatio fit multa,
& ferre tandem non poſſunt.Idem accidit & ijs,qui panem pinſunt,quũ
duo aut tres lignum illud longum ac graue modo eleuant, modo depri
munt: ſi enim non ea ratione id agant, vt pariter omnes tollant, ac pa-
riter deprimant, ſed, quum alius tollit,alius præmere incipiat, motus
impeditur, & labor accidit. In cordis autem propter celeritatem circu-
lationum non percipitur.

Alia vero ratio ea eſt,qua Lupina Tympana ea diſſoluũt,quę ex agni
no corio ſunt conflata:in his enim non ſolum aeris motus ad impulſio-
nem facit,ſed & ſpiritualis ſpecies:dictum eſt enim cõtrariorum ſpecies
contraria pellere:Lupo vero & agno contrarias eſſe naturas conſtat: ſpe-
cies

A cies igitur contrarij vnius delata per aerem ad aliud, pellere maxime & diſſoluere etiam poteſt non ſolum per ſe,ſed adiuta aere,partim ꝙ déſior ille ſit factus,partim ꝙ per circulationes & ipſe impellat in penitiſsimos poros ingreſſus.Propter eandem cõtrarietatem dicuntur et Aquilarum pennæ pennas alias diſſoluere.

Quæ vero braſsicæ & rutæ inimicitia eſt, præter inimicitiam ſpecierum,inde fortaſſe putandum eſt accidere,quod vtraq; calida eſt, & craſſarum radicum:quare,quum multum humidi quælibet ad ſeſe trahat, fit tandem,vt iuxta ſatæ præ humoris inopia areſcant.

De octimeſtri autem partu plura fortaſſe oporteret dicere: nunc tantum dicatur, ꝙ quemadmodum in genere tritici eſt quoddam ſemen, quod tribus menſibus generat,vnde & trimeſtre vocant,alij ſetaniũ appellant,quoddã vero quod menſibus nouem,ita & in genere humani ſeminis quoddam eſt,quod ſeptem menſibus parit,quoddam,quod nouẽ. Partus igitur,qui æditur octauo menſe,eſſe quidem non poteſt ex eo ſemine,quod ſeptem menſibus gignit:quare ex eo erit,quod nouem menſibus ſolet maturum producere:igitur quum ante nonum menſem æditus ſit,indicat immaturum eſſe,& vi aliqua eiectum: talis autem vtpote immaturus & præcox,moriturus enatus eſt:cuius ſignum eſt, ꝙ certis regionibus,vt in Aegypto,octimetres partus etiam viuere ferunt, ꝙ boni-
B tate regionis defectui immaturitatis ſatis fiat. Cur autem duo tantũ ſint humani ſeminis genera,& alterum ſeptem,alterũ nouem menſibus partum ædat,eandem habet quæſtionem,cur & in genere tritici duo ſimiliter ſeminis genera ſint. Cauſa in vniuerſum eſt analogia talis agentis ad talem materiã,nam quis quærat cur tanta flamma tantum roboris abſumat in hora vna? Ac de Sympathijs tum elementorum, tum & miſtorũ, quatenus miſta ſunt,hactenus traditum per tranſcurſum ſit.

De animæ Sympathijs & Antipathijs. *Cap.* 12.

NVnc ad animam tranſeamus,cuius conſenſus et diſſenſus non minorem etiãnum admirationem præbent,præſertim eius, quæ cognitrix eſt:nam quæ vegetat ſolum, & in plantis præcipue ſpectatur, cõmunes videtur conſenſus cũ ijs habere,quæ ſimpliciter miſta ſunt, tametſi propter miram compoſitionem,quæ organica eſt, exiſtiment aliqui habere plantas peculiares quaſdam actiones,quatenus organicæ ſunt:vnde & Plato ſenſu quodam participare eas dixit,quod & confirmare etiã Galenus videtur. Verum operationum, quæ organa inſequuntur, alia ab anima fiunt,vt ſimpliciter miſta eſt, alia ab ea,vti cognoſcitiua,quare & attractiones aliquæ ſimplices ſunt,aliæ organicæ:organicas dico, quæ

fiunt

fiunt per conſtrictionem & dilatationem villorum, ſimplices autē, quæ per ſpecies, vt ſupra dictum eſt. Videntur igitur plantæ ſimplices quidē attractiones & expulſiones habere, quemadmodum & alia miſta, organicas autem non: neq; enim ad eas obeundas conſtrictione ſui & dilatatione vtuntur, ſed ſolum ſimpliciter trahunt familiaria, fugant autē contraria: dedit tamen natura illis organa quædam, quo melius poſſent hæc operari: miro enim ordine ea procedit: trahunt ſiquidem & elementa, & miſta non organica, ac demum & organica, verum elementa ſimpliciſſimam exercent attractionem, miſta vero non organica non ita ſimplicē poſſunt attractionem facere, ſed poris ſaltem indigēt, & via, qua poſsint & ſimilia ad omnes partes trahere, et diſsimilia vndequaq; propellere: at plantæ maiori etiam organo indiguere, per quod certa ſolum attraherent, & certo tempore continerent, et digererent, vnde tandem nutriri poſſent: animalia porrò præter hæc organum etiam mouent, et conſtringunt, et laxant, prout bene eſt. Plantis igitur et ſi neceſſarium eſt organū quoddam ad attractionem, non tamen proprie organicam faciunt attractionem: quare nec ſentiunt, nec cognoſcunt, niſi per tranſumptionem quandam, ꝙ miro quodam quaſi ingenio diſcernant, quæ ſibi conuenietia ſunt, et quæ contraria, ac per artificioſe compoſitas vias trahant, & pellāt: atq; hoc eſſe arbitror, quod Plato voluit ſignificare, quare nec ſimpliciter dixit ſenſum habere plantas, ſed ſenſum quendam: ſi enim ſenſum proprie haberent, ſic vtique & conſtringi poſſent percepto malo, et laxari percepto bono, vt paulo poſt oſtendemus. Quærat autem fortaſſe aliquis, quomodo in plantis et vniuerſaliter in ijs, quæ aluntur, et vegetare dicuntur, attractio alimenti fiat: ſiquidem attractio eatenus fit, quatenus aliquid ſimile eſt, at alimentum, quum trahitur, diſsimile eſt, quippe quod alterari et tranſmutari indigeat, ſi poſtremo aſsimilari membro debet. Oportet igitur eorum meminiſſe, quæ ſupra dicta ſunt, quæ ſeſe trahunt, per principium vtriſq; commune trahi, quod ſæpe in miſtis latet, quæ aliud actu ſunt, aliud potentia: multa enim actu et per accidens priuata eo ſunt, quod per ſe & per naturam habent, remanente tamen natura propria & forma cum virtutibus et potentijs proprijs, inter quas eſt & attractio. Attrahitur igitur alimentum à forma, non qua actu, et per accidens talis eſt aut ipſa, aut alimentum, ſed qua per ſe talia ſunt, ac ſic quidem eſt ſimilitudo principium eius attractionis: alteratio tamen quædam mox fit, vt id abijciatur, per quod actu diſsimilia ſunt: quo abiecto demum exquiſita fit ſimilitudo et vnio, Illud autem, per quod actu, et per accidens diſsimile eſt, quandoque quidem eſt forma trahens, priuata aliquo ſibi per naturam debito, interdum eſt id, quod trahitur, vt alimētum,

tum,

A tum, quod per accidens ſuperabundat aliquo contrario, et abijciendo, per ſe autem ſimile eſt: quare quatenus ſimile, attrahitur, quatenus contrarium, alteratur.

De Sympathijs animæ cognitricis. *Cap. 13.*

MAiores autem & magis admirandos conſenſus & diſſenſus ea habet anima, quæ cognitrix eſt. Primum autem recipiamus cognitionem omnem tum ſenſuum, tum phantaſiæ, & intellectus per eas ſpecies fieri, quæ ſpirituales vocantur, porrò ſpecies haſce repreſentare nō ſolum res, quarum ſunt ſpecies, ſed & rerum modos: dico autem modos, figuram, ſitum, magnitudinem, locum, motum, quietē, & relationes multas, vt ſimile, diſsimile, dextrum, ſiniſtrum, et id genus: inter quos modos præcipui & maxime intrinſeci ſunt conuenientia, et diſcōuenientia eius, quod offertur, cum anima, omnis enim oblata res recipitur quidēm ab anima vel uti amica, & conneniens, vel uti ingrata & diſconueniens. Atque hi primi quidem ſunt, & ſimplicisſimi cōſenſus, & diſſenſus rerum cum anima, à quibus duo etiam effectus primi & ſimplicisſimi ab anima fiunt, conſtrictio, & dilatatio: quippe recepta ingrati & diſconuenientis ſpecie, conſtrictio animæ & membri fit, recepta vero grati & conuenientis, laxatio & dilatatio: qui motus quomodo ab anima fiant, non paruam
B habet dubitationem: quoniam contraria ſunt dilatatio et conſtrictio, cōtraria autem per ſe ab vno non poſſunt fieri, niſi forte ad vnum certum fuerint: condenſantur quippe elementa, rarefacta quum fuerint, et rarefaciunt ſe condenſata, ſed hoc ad vnum certum eſt, quo veniant ad eum ſitum & terminum, qui illis pro natura debetur: aer quoq;, ſi loco ignis ponatur, deſcendit, ſi in loco aquæ, aſcendit: ſed hæc fiunt non vt contraria, ſed vt ad vnum tendant: at conſtrictio, & dilatatio membrorum nō ad vnum eſt, ſed modo magis, modo minus vtrunque faciunt: quinimo et ab eo etiam termino ſæpe recedunt raritatis et denſitatis, qui formæ miſti debetur, quatenus miſtum eſt, quod per naturam fieri poſſe non videtur. Si igitur anima per naturam facere contrarios illos motus non poteſt, quid per deos erit, quod ipſos faciat? Sunt qui in his ad inſtinctus naturæ recurrant, dicentes habere animalis naturam inſtinctus quoſdā, per quos mouet, prout bene eſt, et magis expedit: ſed certe hoc nō aliud eſt, quàm eandem quæſtionem repetere: ſi enim inſtinctus ille eſt principium per ſe eorum motuum, oportet naturam eſſe, natura autem omnis vna eſt, et vnius factiua, aut plurium quidēm ad vnum: hi autem motus neque vnum ſunt, neque ad vnum, imo non ſolum inter ſe contrarij, ſed formæ miſti contrarij.

Fortaſſe

Fortaſſe igitur dicendum eſt,ſicuti elementum plures habitudines,& C plures motus habere poteſt,vnum ſcilicet ad loca propria, alium partiū in toto,ita & anima,quæ forma mēbri eſt,poteſt plures habere habitudines & motus,vnum quidem ad motū elementi prædominantis,aliū partium in toto,& hunc duplicem,alterū,quatenus ſimpliciter miſtū quoddam eſt,alterum,quatenus eſt forma cognoſcens:vtroq; enim modo partes in toto moueri poſſunt,nam,quatenus totum illud ſimpliciter miſtū eſt,ſeſe partes in eo & condenſant,& rareſaciunt,quo veniant ad certum illum terminū,qui toti cōuenit:at vero &,quatenus totum illud cognoſcens eſt,ſic poſſunt in eo moueri partes,vt bene eſt,ſi enim non cognoſcentia poſſunt per naturā ſimplicem debitam coexiſtētiam ſibi parare, cur & cognoſcentia & ſentiētia bonū & malum non itidem poſsint? Eſt igitur anima quodāmodo vna natura,quodāmodo non vna,vna quidē, quatenus membrū ſimpliciter miſtū eſt,cuius eſt forma: ac talis quidem vnius factiua eſt,aut pluriū ad vnum:nō vna autem eſt,quatenus cognoſcens,ſic.n.quum à diuerſis mouetur,diuerſa etiam fit,aut ſaltem nō eodem modo ſe habens:quare & vt talis,plura & contraria poteſt efficere, qm̄ nō vt ſimplex,& vna natura agit. Nec inconuenit partes in toto moueri vna habitudine,quæ toti contraria eſt ſecundum aliam habitudinē, nam & in alijs miſtis partes interdum rotundantur in toto,& non deſcēdunt,interdum deſcendunt,& non rotundantur,tum & ſe rareſaciunt, D ac condenſant,nunc aſcendentes contra totius naturam,nunc deſcendētes:quare nec inconuenit conſtringi & laxari mēbrum,quatenus cognoſcens,vltra eū terminum rarefactionis,qui ſibi debetur, quatenus miſtū eſt:neq;.n.repugnat eundem motum eidem eſſe violentum ſub vna ratione,conueniens autem ſub alia. Igitur recepta ſpecie ingrati & diſconuenientis nihil repugnat mēbrum conſtringi,ſic enim partes melius eſſe,& ſitum habent,qm̄ tactus fit ſecundum minimum,quo poteſt, & retractio à nocēte:contra vero,ſi boni & grati ſpecies recipiatur ab anima, dilatatio fit,qm̄ penitiſsime partes omnes id bonum recipiunt,alioqui totum non bene haberet,niſi ſecundum partes omnes frueretur eo bono. Primi igitur & ſimpliciſsimi conſenſus & diſſenſus animæ hi ſunt, & primi motus animalis conſtrictio,& laxatio:ex quibus paruis principijs mox ad magnos & admirandos ſenſim peruenire animal potuit. Primum autem de Sympathijs ſenſuum & Antipathijs proſequamur.

De ſenſuum Sympathia et Antipathia. *Cap.* 14.

MIra profecto ea concordia eſt,quæ inter ſenſus & eorum obiecta verſatur,ſi temperata ſint:alioqui,ſi excedant,non ſolum non cō-

ſentiant

A ſentiant cum ſenſitorijs,ſed ea perturbent & corrumpant.Soni igitur(vt
ab ijs ordiamur)ſi valde magni ſint,ſi nimis acuti,ſi nimis graues,ſi aſpe-
ri,ſi multi confuſi,ſi prorſus inſoliti,& ignoti,ſi vniformes, ac demum ſi
immuſici ſint,omnes per moleſtiam recipiũtur:cauſæ autem occultæ ad
modum ſunt:cõis vero omnium ratio eſt ingratos eos offerri ſonos, in
quibus anima incommodam cognitionem facit:quoniam.n.finis eius &
perfectio eſt ipſa cognitio,ad hoc autem requirũtur & bonus organi ſta
tus,& virtus potens,& applicatio conueniens,ac modus receptionis ido
neus,tum quidem per diſplicentiam anima recipit,quum aut virtus labo
rat,aut organum vim patitur,aut applicatio impeditur,aut incommode
recipit.Qui igitur imbecilles ſunt,aut circa auditum dolent, ſonos pene
omnes ferre non poſſunt,verum cauſa non accidit ex ipſis ſonis: at ſi ſo-
nus ingens ipſe ſit,commotat organum propter circulationes aeris, tum
& virtutem diſſoluit,& applicationem tollit,vnde & confundi animam
accidit & terreri:ſimiliter &,ſi acutus valde ſit ſonus,& ſtridulus, appli-
catio vim patitur,quaſi in anguſto facta, tum & membrana auditus quã
ſi icta offenditur,vnde & contrahitur repente,ac cum ea ſimul & neruu
li quidam vſq; ad radices dentium,in quem locum ſubito incidẽs nouus
aer horrorem quendam circa dentes facit.Grauis quoque plus æquo ſi ſo
nus inferatur,plus aeris mouet,q̃ ſenſitorium ferat, tum & applicationẽ
B valde amplã expoſcit:aſper vero eſt,qui fertur per inæqualem ſuperficiẽ,
quare circulationes aeris confundit,& ſpeciem quaſi fractam ad ſenſum
defert,vnde & ſenſatio ſimul varia fit et confuſa,ad quam nec applicatio
conueniens adhibetur:Vniformis autem iccirco moleſtus redditur,ꝙ ni
hil addiſcit anima,coacta nihilominus intẽſionem fruſtra adhibere. Cur
autem ignoti & valde inſueti ſoni timorẽ incutiant,mox dicemus, quũ
de timore agemus.Qua vero de cauſa fiat,vt,qui immuſici ſunt, moleſti
audiantur, muſici vero & certis conſtantes numeris ſuaues gratiq; reci-
piantur,difficultatem non paruã habet:quando nec numeri, nec in vni-
uerſum quantitas vlla per ſe poteſt eſſe principium vllius actionis, per ac
cidens autem,& vt modi eius,quod per ſe eſt,qũo cõcurrant numeri, nõ
ſatis patet.Vtrum igitur,vt quidam dicunt,ꝙ anima maxime muſica ip-
ſa ſit,(vt Timæus tradit)muſicis etiam ſonis gaudeat,an rhæthoricũ ma-
gis eſt hoc? & Timæi generatio animæ poeticum quiddã eſt, nihil aliud
ſignificare volens,q̃ ꝙ anima ex maximis rerũ perfectionibus conſtat: ad
numeros autem,qui in ſonis ſunt,equidem non video,quam cognatio-
nem habeat. Fortaſſe igitur dicendum eſt,ſicut in numeris quidam in-
tegri ſunt,quidam fracti,ita & in ſonis quidam integri, quidam fracti di
cuntur. Integri ſunt omnes per ſe ſoni,qui vocem vnam faciunt, vna au

tem vox,quæ tota ſimul mouet:fracti vero,qui vel vnam vocem non ſi- C
mul totam reddunt,ſed per partes, vel vocem vnam & inſuper partem eius includunt. Si igitur integer ſonus ad aurem veniat,ſiue vnus fuerit, ſiue plures,collati inuicem ſuauiores accedunt,q̃ ſi fracti veniāt:vnus quidem,quia ſi vocem non vnam facit,ſed per partes ad vnam aſcendit vocem,aſper quodammodo eſt,& inæqualis,atque indiſtinctus, ſi vero vocem vnam totam reddat,&,vt dicitur,rotundam,diſtinctus eſt, atq; iccirco gratus. Similiter & ſi plures ſint,fracti autem aut omnes,aut aliqui, moleſti ſunt,ſiue voces non reddant vnas,ſiue vnam & inſuper partem includant:in omnibus enim inæqualitas quædam eſt, & indiſtinctio: at ſi voces rotundæ omnes veniāt,tum & ordo quidam in illis eſt & diſtinctio:omne autem ordinatum & diſtinctum delectat, quod & Ariſtoteles ſignificare voluit circa problemata. Numeri igitur, quatenus numeri,nihil per ſe faciunt ad ſuauitatem,& moleſtiam in ſonis,ſed ſolū, quatenus per ipſos modi ſonorum notantur,qui aut diſtincti, aut confuſi & aſperi ad animam pertingunt:quanq̃ de his plura fortaſſe oporteret dicere,nunc autem tantum dictum ſit,quantum attinet ad propoſitum.

Eadem & circa viſum contingunt,& propter eaſdem cauſas: Lumen enim,ſi ingens ſit,ab anima ferri non poteſt, quoniam & ipſum virtutē et applicationem diſsipat,quod & colores quoque faciunt, qui nimium lucis habent,vt albi,& rubri,ſi & fulgidi ſint,medij vero, ꝙ temperatiores ſint,grati omnes recipiuntur,& inter ipſos viridis, qui temperatiſsimus eſt,tum qui illi ſunt proximi,vt puniceus,et flauus:niger vero,ꝙ priuatio quædam ſit lucis,minus delectat:paruorum quoque conſpectus ingratus pariter eſt,ꝙ applicatione multa indiget,& indiſtinctus eſt. In ſaporibus quoq;,qui valde acuti ſunt,vt Euphorbij,Clematidis,et ſimiliū; moleſti omnes ſunt:fortaſſe autem & ſenſum tactus feriunt,quoniam calidiſsimi ſunt:calidi quoq; ſunt ſalſus,amarus,& dulcis, ſed ſalſus acuitatem habet haud ingratam,quoniam diluti ſubtilis non nihil habet, propter quod aſper non eſt,ſed æqualiter ſenſum tangit:at amarus contra inæqualiter tangit,ꝙ ex terreo aduſto conſtet,& in craſſa ſubſtātia ſit, quare aſpera eſt illius applicatio,& cōfuſa:dulcis vero ſuauiſsimus omnium recipitur,quoniam exceſſum in miſtione nullius habet,ſed omnium cōuenientem miſcellam ex aereo multo & aqueo, cum quibus quæ terrea & ignea ſunt,minutiſsime ſunt confracta,& rotunde commiſta,propter quod æqualiſsime ſenſum attingit,& vt vnum,quam ob cauſam è rotundis conſtare Pythagorici aiebant:è frigidis autem ponticus acutus oppoſitus eſt,qui è multo terreo conſtat non plane digeſto, hoc eſt non exacte commiſto,ſed in rudi & craſſa ſubſtantia conſtituto, propter quod & ille

A le aſper eſt,& inamabilis:ſi vero in eodem terreo plus aquei humidi adſit,acerbus fit ſapor,quià & ipſe aſper eſt,& ingratus,minus tamen,q̃ ponticus propter dilutionem:ꝙ ſi minus adhuc terræ,plus autem ſubtilis aquei bene cōmiſti affuerit,acidus vocatur ſapor;minus adhuc ingratus: ſi vero terreum ſubaduſtum fuerit,ſubtile autem,multo autē aqueo bene commiſtum,acetoſus fit ſapor.In vniuerſum autem terra ingratū videtur ſaporem facere,ꝙ inæqualis ſit,ac ſicca,& frigida, humiditas vero gratior videtur,quoniam æqualis eſt,& lenis:ꝙ ſi cum caliditate coniuncta ſit,omnium ſuauiſsima habetur,quoniā & calor gratiſsimus eſt animæ,propter quod aer maxime ad ſuauitatem ſaporum facit,aqua vero ꝑpter frigiditatem minus:ignis porrò & ipſe,niſi acrimonia officiat, propter caliditatem ad ſuauitatem conducit. Multum præterea refert,vtrū miſtio ex minutiſsimis conflata ſit,& ijs,quæ vnum facere apta ſunt, an aliter,quas ob cauſas diuerſæ ſaporum miſtiones fiunt,quarum aliæ gratæ,aliæ ingratæ animæ ſunt:ingratiſsima omnium illa eſt, quæ nō aliam habet appellationem,niſi ꝙ abominabilis dicitur,vt luti, ſtercorum, & quorundam medicamentorum:horum autem digeſtio nulla eſt, nec miſtio,quæ ad vnum fit,ſed plurium cōfuſio,quorum alia amara ſunt, alia acria,alia inſipida,alia aliter ſe habētia,ad quæ nec applicatio conueniēs eſſe poteſt,nec diſtinctio,nec ordo,nec demum familiaritas vlla cū ani-

B ma.Proportionaliter autem ſe habent & odores,quorum ingratiſsimus eſt,qui fœtidus appellatur,quiq; abominabili in ſaporibus correſpōdet, nam & hic ex ijs pariter reſultat,quæ nullam habent digeſtionem nec rationem miſtionis,ſed confuſionem è multis ac diuerſis, qualia fere ſunt putreſcentia,in quibus diſſoluta miſtione euaporatio diuerſorum cōtingit.Oportet præterea & illud non ignorare,quòd contrariarum miſtionum contrariæ quoque formæ ſunt,& contrariarum formarum contrariæ quoq; ſunt ſpirituales ſpecies in repreſentando:propter quod in ſaporibus & odoribus illud præcipue accidit,vt,quorum contrariæ ſunt miſtiones,illorum quoque & ſapores,et odores cōtrarij ſint: quare nec qui vni animali eſt gratus ſapor, aut odor, etiam alteri eſt gratus, ſicuti nec eiſdem omnia nutriuntur, quòd diuerſæ ſint diuerſorum miſtiones, & diuerſis gaudentes: quod et inter homines quoq; eſt videre,quorum alij vinum,alij acetum, alij carnes, alij alia faſtidiunt, vel natura, vel morbo. Porrò & circa tactum eadem quoque ſpectantur: ſuauiſsimus et maxime conueniens eſt illi calor, ſi temperatus ſit, tum et humiditas, quoniam lenis eſt, & æqualem tactum facit,non aſperum: miſtio quoq; illa voluptuoſiſsima eſt,quę dulci ſaporum proportione reſpōdet, in qua decoctio eſt optima,et miſcella rotundè confecta,temperata autē

qualitatibus,quale eſt ſemen:propter quod ſuauiſsima omnium eſt volu C
ptas,quæ in ſeminis emiſsione ſentitur in ea parte,quæ pariter omniũ titillantiſsima eſt. Ingrata vero tactui per ſe frigiditas, maxime eſt,quæ cũ ſicco coniuncta eſt,propter quod terra,& ea,in quibus dominatur,ingratiſsima ſunt.Figura porrò,& partium ſitus,quæ tangunt,non parum faciunt ad voluptatem,& moleſtiam illius ſenſus:vnde,quę aſpera ſunt,& quaſi hamatæ ſuperficiei,ingrata animæ ſunt.Ingratus præterea,& doloroſus eſt & ſenſus ille,qui fit ſeparatæ partis à parte: nullus enim conuenientior eſt ſitus partium membri,q̃ continuatio illarum,quare ſeparata parte,quicquid aliud ſubingreditur,& tangit,inimiciſsimum aduenit: ſubingreditur autem vt plurimum aer.Sunt tamen, qui dicant ſeparationem ipſam ſentiri,vnde & dolor inſurgat,quòd violentiſsima res ſit ſeparatio:quod certe dici non poteſt,ſi quis bene aduertat,quid ſit per ſe ſeparatio,non enim aliud eſt,q̃ localis motus,aut partes illæ duæ ſeparatæ: motus autem per ſe non ſentitur,nec numerus ille,niſi quid aliud ſubſit, quod per ſe ſenſum moueat.

De primis effectibus,qui fiunt ex conſenſu & diſſenſu ſenſuum. Cap. 15.

SEntiunt autem partes & mēbra animalis quandoq; quidem per ſe ſola,animali ipſo non ſentiente,nec iudicante ſe ſentire,interdum animali ſimul ſentiente partis ſenſationem,& iudicante:nam motus quidē, D
quo inteſtina & venæ ſuccũ trahunt,& deponunt,& torquētur ad emittenda excrementa,tum venarum,& cordis dilatatio & conſtrictio,& id genus per ſe quidem à mēbris fiunt animali ipſo nihil ſentiente:vrinę autem emiſsio & fecum,& tuſsis,& ſternutatio,& ira,& timor, et progreſſio non ſine phantaſia fiunt,& iudicio animalis: quædam etiam imperāte voluntate proueniunt.Simpliciores autem et natura priores videntur motus,qui ſine phantaſia fiunt:fieri autem illos per ſenſum quendā mēbrorum credendum eſt,conſtrictiones enim,& dilatationes non niſi per boni & mali receptionem quandam fieri poſſunt,vt dictum eſt: propter quod natura,quæ ab imperfectiſsimis per gradus ad perfectiſsima ꝓgreditur,animalia quædam fecit,quæ vegetant ſolum,et ſentiũt ſine totius phantaſia,ſed membris ſolum per tactum bonum & malum cōprehēdētibus,quales ſpongiæ ſunt: quapp de mēbrorũ motibus, qui ſine phantaſia ſunt,primo breuiter agamus,mox & de phātaſiæ Sympathijs agem⁹.

Reaſſumamus igitur,quæ ſupra vniuerſaliter dicta ſunt, ſpeciem omnem,quæ ab anima recipitur,recipi quidem vel vti bonam & conuenietem,vel vti malā et diſsidentem:ad hæc autem primos & ſimpliciſsimos animæ motus eſſe conſtrictionē,& dilatationem, hanc quidem recepta

boni

A boni ſpecie,illam,mali.Ab his ergo & alij deinceps fiunt,& quidem admirandi,interdum in eodem mĕbro,interdum & in annexis: quippe recepta nocentis ſpecie,et facta cōſtrictione ſæpe paulo poſt et dilatatio fit, quod alioqui mirum videtur:fit aũt ſæpe tam vehemens & ſubita dilatatio illa,vt excutiatur nocens,verum motus illi non ſecundum idem,et ſecundum eandem rationē fiunt:ſiquidem conſtrictio fit,vt tangatur nocens ſecundum minimum,quo poteſt,dilatatio vero mox fit, quoniã minimum illud,quod tangit,diu ferre non poteſt illum contactum,tũ quia vt miſtum vim patitur nimis aſtrictum,tum quia vt ſentiens eo in ſitu perſiſtere non poteſt.Quibus de cauſis repentina laxatio fit,& ſæpe tanta,vt excutiatur nocens:q̃ ſi excuti non detur,ſed neceſſario inſit, & inſiſtat, tunc alternatim fit nunc conſtrictio,nunc dilatatio,ſic.n.membrũ quietem quandam & pauſam doloris inuenit,vt accidit in ijs,quos phalāgia pupugere.Interdum fit et motus tremulus, qui et ipſe compoſitus eſt è dilatatione et conſtrictione:verum differt à priori: in illo.n.vtrunq; motum faciebat anima,in hoc laxatio fit à pondere mĕbri propter debilitatem,conſtrictio vero à virtute & ab anima,quæ vbi pauliſper ceſſit ponderi,quaſi reaſſumptis viribus conſtringit membrum ac ſuſtinet: quem motum alternatim facit,quoniã ſuſtinere ſemper ſi vellet anima, deficeret:quare melius, quod poteſt,facit.Interdum recepta ſpecie mali nō cōſtringitur membrũ,ſed dilatatur,q̃ maxime fit,quum intrinſecũ eſt nocens: conſtrictio.n.ipſum auget, dilatatio minuit, quoniam ſic refugit anima: quo pacto cor fortaſſe, & venæ dilatationes ſuas factitant, introrſum.n.quum caliditas magna ſit,ſi inflãmari ipſum accidat,tum ſeſe laxat ac dilatat,ſic.n.minus tangit:porrò facta dilatatione rurſus conſtrictio fit,qui motus eſt naturalis mĕbro redeunte ad ſitum proprium. Vtrique autem motui ſua cōſequuntur beneficia,naturæ cognita, nã ad priorem dilatationem ſequitur attractio noui aeris,à quo refrigeratur cor,ad conſtrictionem vero ſequitur expulſio eiuſdem aeris calefacti, et ſimul fuliginum multarũ circa exiſtentiũ:quæ quidem beneficia cognita Deo & naturæ ſunt,non autem ipſi cordi:quare quodãmodo per ſe fiũt à corde,quodãmodo per accidens,per ſe quidem,ſi conſideretur cor vt pars totius naturæ,quæ res ordinat,& fines noſcit,per accidens autem, quatenus cor eſt natura quædã vna per ſe,quæ quidem non aliud agit, niſi qđ per ſe & per naturam poteſt,ad quod ſi et finis ſequatur à natura totali intentus,per accidens fit,quantum ex ſe eſt:non.n.ſeſe dilatat cor primo et per ſe,vt aerem nouum trahat,à quo refrigeretur,ſed vt minus tangat internum nocens:nec conſtringitur,vt expellat fuligines, ſed vt redeat ad ſitum proprium:qua tamen viciſſitudine temperiem acquirit, ſine qua

viuere

viuere non poſſet. Sæpe et quiddam aliud maius molitur membrum re C
cepta nocentis ſpecie, nam conſtringendo ſeſe in vna parte deponit nocens in aliam partem, qua rurſus conſtricta deponitur idem nocens in aliam, et ex hac rurſus in aliam, quo pacto tandem in totum lædens abijcitur: ſic inteſtina feces & excrementa, veſica vrinã deponunt, res quidẽ mira, q̃ vnum membrum nunc has nunc illas pares contrahat, et modo hos villos, modo illos, quaſi ratione quadam vtatur: non eſt autem ratio alia, niſi partium motus in toto, in quo quęlibet ita locatur, vt melius expedit, tantus eſt conſenſus earum inter ſe et in toto: propter quod ſæpe non vno modo mouentur omnes, et villi omnes, ſed modo hi, modo illi reliquis quieſcentibus, et ita cunctis ac toto melius ſe habẽtibus, quo poſſibile ſit. Sicut autem in receptione mali diuerſi contingunt motus, ita et in boni receptione varij effectus fiunt: ſi enim per totum membrũ receptum fuerit bonum, tum dilatatio et laxatio totius fit, quo partes omnes profunde bono ſimul frui poſsint (vt dictum eſt) ſi vero non ſecundum totum receptum ſit bonum, ſed in parte ſolum, tunc non dilatatio totius fit, ſed aut conſtrictio magis totius, aut partis ſaltem, quæ bono caret, ad eam partem, quæ habet. Non ſunt autem conſenſus iſti, et diſſenſus tantum in ſimplicibus mẽbris, et eorum partibus, ſed et inter cõpoſita viſuntur, & ea, quæ non continua ſunt, ſed cõtigua, altero alteri famulante, et conſentiente, vno.n. affecto et alia conſimiliter afficiuntur: propter quod diuinum dicebat Hippocrates eſſe conſenſum inter membra. D
Laborante matrice, et aut ſurſum, aut in latus retracta, ita et reliqua coafficiuntur mẽbra, vnum poſt aliud, vt eorum nullum audeat motum conari, omnia quietem agunt, palpebræ claudũtur, reſpiratio vix fit, & cuncta demum ita immota manent, vt ne pes quidem aut digitus dimoueri queat ſine moleſtia. Cauſam Galenus putat, q̃ à matrice frigiditas quædam ſtupefactiua non aliter eleuetur ad mẽbra reliqua, ac in Torpedine piſce effundi accidit: quod quidem vt admittatur, poteſt nihilominus ſine eo ſtupore ad ſimplicẽ mẽbrorum cõſenſum referri (vt mihi videtur,) præſertim q̃ ſtupefactum nullum apparet mẽbrum, ſed & audit mulier, et calet, ac rubet: non mouetur autem vllum mẽbrorum, vt conſentiant primo affecto, quẽ conſenſum in multis alijs eſt videre. Dolente ore ventriculi incuruatur corpus totũ: in calculo ſitus quoſdã natura docet, ſub q̃bus melius nos habemus, q̃ omni alio modo: et in dolore capitis ſæpe oculos ita claudi accidit, vt ſi aperiri cogas, moleſtiſsime facias, et dolorẽ augeas. Ita ergo et affecta matrice nerui et ligamenta, quæ ad illã pertingunt, contrahuntur, aut ſimul tenti tenentur, mox ſucceſsiue & crurum nerui, et dorſi, et diaphragmatis, et pectoris, et aliorum idem faciũt, ac demum

A mum totum ĩmotum perſtat,qui ſitus & ſtatus vti magis cõueniens à natura eligitur,nec partes melius in toto locari et conſiſtere poſſunt ita affecto primo membro:cuius ſignũ eſt,q,ſi dimoueas mẽbrum aliquod, mulier torquetur, et moleſtiam pati indicat, tantus eſt conſenſus inter membra,quæ,quanq̃ diuerſa ſint qualitatibus et natura,animam tamen vnam ſortita ſunt.Quærat autem fortaſſe aliquis,vtrum affecta vna prima parte ſpecies eius affectus vna ad alia mẽbra mittatur, an plures ſint ſpecies,quot et mẽbra,et affectus:nihil aũt ꝓhibet nec plures eſſe ſpecies, nec primã mitti ad alia mẽbra,ſed ſatis eſt aliquod primum eſſe affectũ, per quod anima,quę vna in omnibus eſt,poteſt partes omnes in toto mouere,vt melius eſt,et locare: ſicut.n.in vno mẽbro ſimplici recepta boni vel mali ſpecie non ſecundum totum,ſed in parte ſolum,totũ tñ ſitũ quęrit,quo pôt,meliorem,ita et in toto animali,q̃q̃ non vbiq; ſit ſpẽs boni et mali, ſed in aliqua parte tm̃,pôt tñ totũ ipſum et partes in eo meliori mõ locari,quo poſsibile ſit:de quo & nonnulla mox dicemus.Ac de ſympathijs et antipathijs ſenſuũ,et ſimpliciũ mẽbrorũ per trãſcurſum dictũ ſit.

De conſenſibus & diſſenſibus phantaſiæ. *Cap. 16.*

MAiores multo,et magis admirandi ſunt conſenſus illi, et diſſenſus,qui fiunt ſpecie boni et mali ad phantaſiam delata,per quam B non iam ſenſus aliquis iudicat,ſed animal ipſum: videtur enim ea facultas quaſi toti deputata,vti miniſtra et cognitrix eorum,quæ ad totũ pertinent.Habet autẽ phantaſia conſenſum quidem cum toto, ſed cum corde maximum ac præcipuum,ſtatim.n.et cor eiſdem ſpeciebus afficitur, quibus et phantaſia,ſiue boni fuerint ſpecies,ſiue mali:porrò et cor cum vocatis ſpiritibus ſupra,q̃ credi poſsit,conſentit,atq; ijs vtitur, vti famulantibus.Quam ob rem de vtroque non parua dubitatio eſt,ac primũ de corde,quomodo afficiatur à phantaſiæ ſpeciebus:ſi.n.non cognoſcit per illas,quomodo moueri poteſt,et conſtringi, et dilatari? diximus.n.fieri hæc ab anima,quatenus cognoſcitiua eſt:ſi vero cognoſcit per illas, vtrũ ne ſenſu aliquo cognoſcit ſolum,an et ipſum habet quandã aliam cognitionem maiorem,q̃ ſenſus?ſi quidem per ſenſum cognoſcit tantum,quõ igitur afficitur et mouetur à ſpeciebus omnium ſenſuũ? oportebat.n.ſolum ab vno moueri obiecto:at,ſi maiorem habet cognitionem,q̃ ſenſus, habet'ne et ipſum phantaſiam,aut conſimilẽ aliam vim? quod certe non ſatis videtur. Porrò de ſpiritibus vocatis difficultas quoq; vel maxĩa eſt, quando conſtat moueri eos ad oẽm partem,et ſurſum,et deorſum, et in latus:vnum autem tantum vnum poſſe videtur facere, ipſi autem vnum quid ſũt,ac ſeparati,et per ſe exiſtentes in animali, quin imo ne etiam

cognitionis

cognitionis participes. Ad priorem autem difficultatem poſſumus cũ C
antiquioribus dicere cognitionem ineſſe cordi non ſolum ſenſu maiorẽ; ſed et phantaſia, tum ꝙ non modo ea dignoſcat, quæ & phantaſia, ſed ẽt & motum ſenſationemq; ipſius phantaſiæ, tum ꝙ et intellectus quoque actionem ad cor pertingere manifeſtum eſt, atq; eadem cor iudicare bona & mala, quæ & intellectus cognouit, vtpote princeps mẽbrum: nam ſicuti ſenſus & phantaſia intellectui ſeruiunt, & miniſtrãt, ita & intellectus et aliæ facultates in cor veluti regem et vltimum ordinatæ ſunt: ſignum cuius eſt eiſdem affici, atque vltimo affici, vtpote finem, quod antiqui omnes opinati ſunt. Veruntamen, ſi cui videatur non habere aliam cognitionem cor, q̃ quæ tactu fit, facta tamen phantaſia quorundã nihil prohibet, ſi dixerimus cor non eiſdem ſpeciebns cognoſcere, poſſe tñ & conſtringi, & dilatari, & ſigna terroris, et iræ, et gaudij præ ſe ferre: quoniam anima (vt dictum eſt) vna eſt in toto animali, ad motum autem partium alicuius totius animati non eſt neceſſarium partes omnes, quæ mouentur, per ſe cognoſcere bonum et malũ, ſed ſufficit eſſe aliquod primũ cognoſcẽs, per cuius cognitionẽ totum ipſum mouetur in ſuis partibus, vt bene eſt, modo omnibus, modo quibuſdã. Igitur recepta boni & mali ſpecie in phantaſia totũ animal mouetur in ſuis partibus, modo vna, modo alia, vt magis expedit: mouetur aũt principaliter cor, quoniã inde origo eſt virtutum omniũ, & de ipſo totum maxime ſollicitum eſt. De ſpiritibus autẽ recte illud dici videtur, ꝙ et ad partes omnes mouentur, ſurſum, deorſum, & in latus, et ſeparati etiam ſunt à membris alijs, ſi.n. continui forent cum illis, impelli quidẽ non poſſent huc, et illuc ſine mẽbrorum offenſa & diſtractione: qua de cauſa ſeparatos illos natura fecit, verũ non ita, vt quaſi athomi quædam per ſe cõſiſtant, hic, et illic diſtincti, ſed magis continuos inter ſe eſſe ceu nubem quandam putandum eſt. D
Vtrũ autem animati ſint, dubitatio apud omnes non parua eſt: nã animatos non eſſe indicium eſt, ꝙ et in ſanguine ſunt, et in ſemine, hæc autem nec ſentiunt, nec nutriuntur, quoniã organis carent, anima autẽ ſine organo eſſe non poteſt: at vero ſi animati nõ ſunt, quomodo ad partes omnes moueri poſſunt? Dicendum fortaſſe animatos eſſe ſpiritus, eos ſaltẽ, qui partes mẽbrorum ſunt, animatos autẽ eſſe nõ tanq̃ mẽbra per ſe, ſed tanq̃ partes membri. Sunt autem partium aliæ, quæ primæ dicuntur, vt elementa, quæ ſicuti in miſto ſunt, ita ſunt animatæ: quare quũ potentia quodãmodo ſint in miſto, ita et potentia ſunt animatæ: aliæ autem ſunt partes, quæ ſecundæ dicuntur, quæ quodãmodo actu ſunt, quodãmodo potentia, vt partes organici membri: actu.n. ſunt, quoniã eſſe ſuum habent, et ſignari poſſunt, potentia vero, quoniam ex omnibus tertium

quoddam

A quoddam fit,quod per ſe tale eſt. Atque hoc modo & ſpiritus partes ſunt carnis,nerui,& oſsis,& aliorum,ex actione enim ſpirituum,& temperie ab ijs data,cum alijs,ex quibus componitur caro & neruus, fit tertium illud,quod caro appellatur,& neruus,& os,quorũ præcipua pars ſunt ſpiritus.Igitur,quod per ſe animatum eſt,caro eſt,& neruus,ſpiritus autem per ſe animati non ſunt,ſed ſolum vt partes:atq;,ita ſi ſint,facile erit oſtẽdere,quomodo moueri ad omnes partes poſsint,nam & ipſi mouentur, ſicuti partes in toto,vt bene eſt.Cognoſcente igitur phantaſia,quod mali et boni eſt in hac vel illa parte,nunq̃ bene ſe habet totum,niſi partes eũ ſitum quærant,quo totum bene habet: quare laborante corde ad ipſum mouentur ſpiritus,quaſi opem laturi:qui finis in natura quidem animalis eſt,& Deo cognitus,& cõmuni naturæ,nõ autem ipſis ſpiritibus, qui tamen moti,vti partes in toto finem præſtant naturæ notum. Nihil autẽ inconuenit partes in toto motas,& ſurſum,& deorſum,& in latus ferri (vt ſupra dictum eſt,)inconueniens autem eſſet, ſi ſpiritus, tanq̃ vnum quid per ſe exiſtens,in diuerſa agerentur. Quo autem modo & illi moueantur,qui in ſanguine ſunt,ſiquis quærat, dicendum fortaſſe moueri ipſos alio modo,vel attractos ab ijs, qui primo vt partes animati mouentur,vel conſequentes propter continuitatem, quam cum ijs habent. E tanto igitur conſenſu,quem phantaſia cum corde habet & ſpiritibus, illi primo fiunt,qui affectus animi dicũtur,gaudium,amor,ſpes,riſus,admiratio, ecſtaſis, triſtitia, timor, ira, verecundia, commiſeratio, & ſiqui alij ſunt,de quibus bene erit,ſi non omnia,quæ ad ipſos attinent,at quędam tamen obiter & per tranſcurſum dici.

B

De Gaudio et appetitu. *Cap.* 17.

QVód igitur recepta boni ſpecie gaudium fiat, nemini dubiũ eſt, verum non proprie gaudium dici videtur, quum ſine phantaſia ſimpliciter membrum aliquod per ſe bonum recipit,ſed tum magis,quum animal ipſum iudicat,quod per phantaſiam fit,vt dictum eſt: videtur enim gaudium totius animalis affectus quidẽ ob bonum apprehenſum: apprehenditur autem bonum & ab intellectu,verum,quia hoc commune non eſt animalibus omnibus,videtur autem gaudere omnia, propter hoc gaudium phantaſiæ attribuitur magis,quæ omnibus animalibus eſt communis,aut perfectioribus.Si igitur præſens ſit bonum,& habeatur,tum ſimplex fit gaudium,& fruitio boni: ſi vero apprehendatur quidem per phantaſiam,præſens autem non ſit,& non habeatur, aut nõ bene habeatur,tunc appetitus vocatus fit,hoc eſt motus animæ ad proſequendum bonum non habitum,aut non bene habitum : nihil enim eſt

aliud appetitus(vt & nomen ſonat) quã motus animæ ad proſequẽdum C
bonum oblatum, non autem habitum: propter quod appetitus ex gaudio & triſtitia quadam compoſitus eſt: quatenus enim bonum percipitur, eatenus gaudiũ fit, triſtitia vero, quatenus non habetur, aut non commode habetur: quapropter mouetur anima ad conſequendum, fit enim motus omnis ad id, quod non habetur. Primus autem & ſimpliciſsimus appetitus fit, quum bonum quidem recipit anima, nondum autem profunde & penitiſsime habet: quare dilatatio fit cordis, quo ſecundum partes omnes fruatur bono. Interdum anima ſecũdum vnam partem habet, ſecundum aliam non, vnde & alius appetitus innaſcitur, vt ſecundum omnes partes fruatur: quare aut partẽ, quæ caret bono, ad aliam mouet, aut vtranque inuicem aſtringit, aut bonum illud ſucceſsiue de vna parte in aliam deponit: quo pacto ab infantibus admoto ad mammillam ore, primum aſtrictio oris fit vndequaque circa mammillam, & ſuctio lactis, deinde, vt & aliæ quoq; partes fruantur, attractio fit lactis de parte in partem vſque ad ventriculum: quæ quidem attractio non ſolum ſimplex eſt à ſpecie facta, ſed & organica, hoc eſt per conſtrictionem & dilatationẽ villorum factam per modum dictum, quo partes in toto mouentur, pro ut expedit, ſpecie boni percepta per phantaſiam: non ſunt autem hi motus, & ordo inter membra abſq; fine naturæ cognito, q̃q̃ particularia mẽbra ſimpliciter agant. Interdum oblatum bonũ nullo modo habetur, ſed D
ſeparatũ eſt, appetitus nihilominus fit ad ꝓſequendum, vnde animal ipſum ſeſe aut totũ mouet ad bonum, aut partem aliquã, vt manũ, quo magis potiri poteſt: verum actio hæc non ſtatim fit nato animali, ſed in quibuſdam longe poſt, & non niſi iam phantaſia habente experiẽtiam multorum motuum, vt lacertorum, & aliorum ijs ſeruentium: quo pacto tandem ꝓgreſsio fit, quippe è paruis principijs & motibus ad maiores, & demum ad maximos peruenitur: tantus eſt conſenſus partium & inter ſe, et in toto. Porrò ſpecierum, quæ vt bonæ recipiuntur, aliæ fiunt cum abiectione contrarij, quod per ſucceſsionem quandam fit, & in tempore, vt ſedatio ſitis, & vniuerſaliter primarum qualitatum receptio: aliæ momẽto, & ſine motu perficiunt, vt viſio: quæ igitur cum motu accidunt, & in tempore fiunt, delectare magis videntur, quia longior eſt voluptas, & diutius producitur: quę vero momento perficiunt, quaſi ſimul fiant, & factæ ſint, delectant minus: atque hoc modo ſe habent, quæ gaudium faciunt. Quoniam autem & per phantaſiam & per intellectum homo apprehẽdere, & appetere bonũ poteſt, reliqua verò animalia per phantaſiam ſolum, appetitus quidem in homine, qui per intellectum fit, voluntas dicitur, qui vero tàm in homine, quàm in alijs animalibus per phantaſiam

A taſiam ſit,appetitus ſimplex dicitur:eſt autem & voluntas motus animæ ad conſequendum bonum per intellectum oblatum, non autem habitum.Conſultat quidem intellectus,& ratiocinatur,& bonum oſtendit, & eligendum,quo oblato,ſi non habetur,motus fit animæ ad conſequēdum,quæ voluntas dicitur.Affectus porrò alius,qui ex gaudio proficiſci tur,eſt amor vocatus:duo enim quum ad gaudium concurrant,receptio ſcilicet boni,& cauſa,ſiue res,quæ bonum illud producit, ſi quidem con ſideretur anima,quatenus bonum recipit,& apprehendit,ſic quidē ſimpliciter gaudet:ſi vero conſideretur,vt & cauſam reſpicit, quæ gaudium illud facit in ipſam,ſic quidem amor fit, hoc eſt deſiderium quoddam, quo & illi rei bene eſſe optatur,qui amor vocatur:quòd enim amor eiuſ modi ſit,illud monſtra*,quòd,res ille ſi bene habent,lętamur,ſi male,triſtamur.Quapropter amor per ſe cauſam reſpicit ſecundum ſe, quæ gaudium facit,quem affectum magis exprimit nomen beneuolentiæ: & ſimpliciter quidem non aliud eſt amor,q̄ beneuolentia rei, qua gaudemus: quòd ſi rem illam in voluptatem noſtram vertamus,non amor eſt, ſed libido:amor.n.per ſe omnis purus eſt, & nihil aliud vult, niſi vt bene ſit illi rei:quem amorem non ſolus homo, ſed & alia animalia habent, quibus phantaſia & memoria ineſt,nā & filios ea tueri videmus, & ijs eſcas parare:propter quod & diuina res eſt amor,& à natura propter finem di
B uinum datus.

De triſtitia,et odio. *Cap.* 18.

SIcut igitur recepta boni & conuenientis ſpecie lætitia fit, ita recepta ſpecie mali & diſſentientis triſtitia innaſcitur, quæ proprie triſtitia dicitur, quum animal ipſum iudicat per phantaſiam: quanquam etiam triſtitia dicatur,& quum membrum aliquod per ſe mali ſpeciem recipit. Eſt autem & in triſtitia appetitus ſuus, hoc eſt motus animæ, ſed hic eſt ad euitandum malum,qui eſt primus & ſimpliciſsimus appetitus, qui in triſtitia fit. Sunt autē plures modi,quibus anima malum euitat: primus eſt refugere,qua poteſt,propter quod conſtringitur membrum,ſic enim ſecundum partes multas refugit,niſi intrinſecum ſit malum, tunc enim dilatatur,vt dictum eſt:quum vero conſtringitur,ſi diu ferre eum ſitum non poteſt,tum aut motum facit compoſitum,modo dilatando ſe, modo conſtringendo,aut motu tremulo agitur, aut excuſsionem nocentis tentat, membro ſeſe repente & impetu quodam laxante: quod quidem in ſimplicibus mēbris ſine phantaſia motis naturaliter fit eo modo, quo dictum eſt:in animali autem iudicante per phantaſiam maiori quadā eruditione ſit,edocta iā phantaſią plures motus.Quis mōſtrauit Aſcl-

lo rudiſsimo animali, quum pungitur, pellem primo conſtringere, mox C
repentino quodam ac grandi conatu facto eandem laxare, & diſtẽdere, ac per eum motum lædens excutere? nempe prius natura docuit conſtrictionem facere recepto nocẽte, mox & eadem dilatationem docuit, partibus, quæ prius conſtrictæ fuerant, non potentibus diu eo ſub ſitu ſtare: quos motus vbi ſemel edocta fuit phantaſia, tum quaſi facta arte quadã & memoria promptiſsime eum excuſsionis motum operatur: operatur autem modo hoc, modo alio ingenio, modo pedes admouendo, modo manus, modo alia membra, per quæ nocens abijcitur: ꝙ ſi nullo modo ꝓpellere, et amouere poſſe iudicet, animal ipſum fugit, et amouet ſeſe à nocente. Sicut autem in gaudio erat & gaudium ſimplex, & amor, ita in triſtitia eſt & ſimplex triſtitia, & odium, triſtitia quidem, quatenus anima ſub recepto malo male habet, odium vero, quatenus cauſam reſpicit, cui male vult: eſt enim odium deſiderium quoddam, quo male optamus cauſæ, à qua triſtamur. Eſt autẽ & in animalibus, omnibus, aut perfectioribus ſua maleuolentia, in quibuſdam quidem conſpicua, in quibuſdam obtuſior, in quibus imperfecta quædam eſt phantaſia: ſunt enim animalium, quæ ſolum refugere à malo nouerunt, quædam vero, quæ etiam repellere poſſunt. Hominum autem alij natura triſtes ſunt, alij lætabundi magis, triſtes ſunt, qui contrarijs reſiſtere minus poſſunt, læta vero obire non ſunt idonei, lætabundi autem, qni & ad læta aptiſsimi ſunt, & triſtibus maxime poſſunt reſiſtere. D
Qui igitur pauci caloris ſunt, & exangues, ac debiles, vt ſenes, & ægri, & conualeſcentes, parum reſiſtere contrarijs poſſunt, quare vt plurimum triſtes ſunt: porrò & hi, & qui melancholici natura ſunt, & amarioris ſanguinis, ad læta minus idonei ſunt, quare nec ea vti læta recipiunt, vt ſpectacula, veneres, commeſſationes, conuentus, luſus, & id genus: ægri quidem, & pauci caloris, quia non poſſunt, & diſpoſitionem non habent: melancholici vero, quia ad contraria diſpoſiti ſunt. Iracundi vero & ipſi non lætantur, quia ira non ſine triſtitia quadam eſt, qui vero optime ſani ſunt, & multo abundãt ſanguine, & eo quidem dulci & leni, non acri, et bilioſo, & melancholico, ij quidem, quòd & maxime reſiſtũt contrarijs, & ꝙ optime diſpoſiti ſunt, omnia fere aut vti læta recipiunt, aut vti minus triſtia, quare & ad ſocietates, & cantus, & ſpectacula, et luſus, et alia id genus maxime proni ſunt: vnde et iuuenes, et pueri maxime gaudentes ſunt. Alij præterea maxime amant, qui ſcilicet & læti natura ſunt, multa enim recipiunt vti grata: talium autem eſt amor: alij parum amant, qui et triſtes natura ſunt, plurima enim odere propter contrariam cauſam, ꝙ omnia fere vti ingrata recipiunt: in ijs autem odium verſatur. Sunt porrò qui neminem fere amant, nam, quẽadmodum

A admodum inter animalia quædam ſunt, quæ reliqua ferè omnia odere, & perſequuntur, vt ſerpentum genus, ita et inter homines quidam ſunt, qui reliquos odio habent: quod et in guſtu quoque accidit, in quo diſpoſitiones quædam inueniuntur, quæ edulia fere omnia abominentur: ſicut igitur in his praua quædam conſtitutio eſt in lingua, & ſtomacho longe ab ea, quæ ordinario, & vt plurimum fieri à natura ſolet, ita & inter animalium ſpecies, et inter homines ipſos cenſendum eſt in quibuſdam alienißimam ab eo, quod vt plurimum eſt, conſtitutionem eſſe humorum, et complexionis, per quas reliquos odio habent. Aliꝫ his opiniones ſunt, alij mores, alius color, alius aſpectus, ſanguis eorum cænoſus, turbidus, et quadam ſordida melancholia redundans, quibuſdam quidem friges, quibuſdam exuſtus, qui et inſolentes ſunt, et ſuperbi, reliquos deſpectui habentes, ad ſeipſos omnia trahentes, inuidi præcipue, vtpote maleuoli. Atque ita ſe habent triſtitia, et gaudium.

De timore. *Cap. 19.*

QVòd autem et timor triſtitia quædam ſit, manifeſtum eſt, omnes enim ex malo aliquo timemus: ſi igitur malum præſens iam ſit, et lædat iã, triſtitia ſimplex ſit, ſi vero præſens non ſit, ſed immineat vt affuturum, tum timor vocatus et pauor ſit: nihil enim aliud eſt timor, q̃ triſtitia ex imminenti malo. Primum autem, quod in timore ſit, B eſt ſuga caloris introrſum, eius quidem, qui extra cor eſt, verſus cor, eius autem, qui in corde, in penitißima cordis: propter quod timentes et pallent, & tremunt calore deſerente membra. Fit autem in timore maxime concurſus caloris ad cor et fuga, quoniam et laborat maxime cor: in ſimplici namq; triſtitia, præſente malo in aliquo membro, phãtaſia quidem fit euitandi malum in ea parte aut per conſtrictionem, aut per motũ tremulum, aut per excuſsionem, aut aliter, ipſum autem cor per ſe non laborat: at vbi ſpecies mali imminentis ad phantaſiam, et ad cor fertur, ipſum quidem per ſe laborat, quare maxime ad ipſum fit caloris cõcurſus. Fit quidem interdum, vt et in ſimplici triſtitia laboret cor, vt in nuncio cæſi filij in prælio, aut fugati exercitus, et eiuſmodi: verum differt et hoc à timore, ꝙ in timore ſimul cum triſtitia ſemper anima videtur ſatagere, et conſilium quærere, vnde confunditur, & tremit, in nuncio autẽ fugati exercitus ſola triſtitia fit: cuius ſignum eſt, ꝙ, ſi nũtietur fugatum eſſe exercitũ, adhuc tñ incertum ſit, tremor ſimul & timor cum triſtitia illa iũgitur, eo ꝙ anima ſatagit, & cõſilij confuſa eſt, & neſcit, quid faciat, propter quod minus timent, qui conſilium capiunt aduerſus ĩminẽs malum, vnde &, quum de improuiſo imminet malum, timemus magis.

Eorum autem, quæ timorem incutere ſolẽt, multiplex eſt natura, vni C
uerſaliter autem quorum miſtiones & naturæ contrariæ ſunt, & multũ diſsimiles, ſicuti per inimicitiam quandam & diſconuenientiã recipiuntur ab anima, ita &, ſi ſub modo aliquo, quo nocere poſsint, recipiantur, timorẽ inferunt. Miluo quidem & Pullo gallinaceo inimica natura eſt: non timet autem Miluus viſo Pullo, ꝙ nihil ab ipſo lædi poteſt, pullus autem contra viſo Miluo expaueſcit, ꝙ naturam eius vti inimicam & nõcere potentem recipit: elephantis autem & equi natura cum pullo nõ eſt contraria. Videtur autem natura non fruſtra hunc timorem inſinuaſſe animalibus, quo poſſent & fugere, & ſe tueri: quinimo & propter hanc cauſam non ſolum voluit formas contrarias formidabiles eſſe, ſed & certas figuras & motus, ſub quibus delata ſpecies timorem apportet: ꝓpter quod non ſolum verus Miluus, ſed & fictus ſimilitudinem habens gallinaceo pullo pauorem infert.

Eſt autem animalium inimicitia interdum cum tota ſpecie, interdũ non cum tota ſpecie propter certa quædam: qua de cauſa cum Pſillis & Marſis non ea ſerpentum inimicitia eſt, quæ cum reliquo genere, ſiue ſit miſtio ijs non omnino cõtraria, ſiue odor, ſiue aliud, per quod ſpecies minus ingrata accidat: quæ amicitia & inimicitia naturæ ĩter homines quoque verſatur: propter quod alios ſine cauſa odimus, alios amamus ꝓpter modos, cum quibus ſpecies rerum ad animam veniunt, qui ſunt conuenientia & diſconuenientia. Formidoloſa quoq; ea ſunt, quæ vti prorſus ignota pertingũt ad phantaſiã: dico autem ignota non quantum ad vniuerſale illud, quod cognitionẽ facit, vt color, ſonus, & id genus, ſed quantum ad coniuncta, quæ ſub ipſo vniuerſali latent: quum.n. neſcimus, quę ſint, & an bona, an mala, tum ignotum illud pertimeſcit anima, ꝙ phantaſia fiat de ſublatente, atq; imminente malo: propter quod & noctis, & ſolitudinis, & maris, & præcipitiorum imago & belli formidabilis eſt: omnium.n. horum phantaſia fit coniuncti cuiuſpiam, quod nocere poſſit: cuius ſignum eſt, ꝙ aſſueſacti nihil pręterea timemus, quaſi ſecuri: hac de cauſa ſæpe expaueſcimus ex paruo lapilli caſu, ſi impræuiſus accidat: & ſuperueniente nobis aliquo, vel etiam amico, ſi de improuiſo ſuperueniat, timor fit, ꝙ nondum parata anima ſit, & non cognoſcat, re autẽ cognita ſtatim ceſſat timor. Eadem de cauſa in Ephialte, quem alij incubũ vocant, formido fit, quoniam per ſomnum obſtructis neruis illis, qui ad pectus eleuandum veniũt, & prohibita dilatatione illius, memoria ſubit eorum, quæ ſolent eam dilatationem prohibere, inter quæ occurrit pondus aliquod nos opprimens: quare phantaſia fit ponderis nos opprimentis: hoc aũt quum vti ignotum offeratur, timor fit: facto autẽ timore rurſus

The right margin has the letter D beside the line "modos, cum quibus ſpecies rerum ad animam veniunt, qui ſunt conue-".

ſus

A ſus memoria fit terrefacientium, inter quæ nobis occurrit aut Dæmon, aut quid ſimile, antiquis autē Ephialtes gigas: ſemper.n.in ſomno ea primo occurrunt, quæ maxima ſunt in vno quoq; genere: quare tandē phantaſia fit dæmonis alicuius, aut alterius ſimilis nos opprimentis, vnde excutimur præ timore. Sunt porrò magis & minus timoroſa ea, ad quæ magis & minus ſumus potentes: alij ſcalas timent aſcendere, ꝙ minus agiles ſint, alij nihil timent, ꝙ agiles ſint, & alij ponti anguſto committi expaueſcunt, alij non. Timidi vero natura ſunt, qui frigidi magis ſunt, quales mulieres, eunuchi, ſenes, & melancholicorum genus, contra vero audentes magis, qui natura ſunt calidi, & multi ſanguinis, & ſpirituum: ea enim eſt optima animæ diſpoſitio, per quam ipſa maxime pōt, & operatur, & reſiſtit; operatur autem, & poteſt per calorem: quare quibus is eſt plurimus, & minus confunduntur in periculis, et ſemper conſilium capiunt, &, ſi pars ſanguinis & ſpirituum introrſum fugit, pars tamen multa relinquitur, quare nec tremunt, nec pallent ſicuti alij, et ſe tuentur. Timidiores quoq; ſunt cæteris paribus, qui paucorum habent experientiā, multa enim ijs vti ignota offeruntur: propter quod pueris maxime infertur timor, experti vero, & ſecuri, & potentes diſtinguere coniuncta cum rebus, pauciora expaueſcunt: ſunt tamen nō nulli, qui, ꝙ experti nō ſunt, quæ ſubſunt rebus, multa non timent, nondū enim nouere pericula, quæ B coniungi conſueuere: ꝑpter quod & qui plura conſiderāt, et plura experti ſunt, interdum magis timent, q̄ qui ad pauca aduertunt, vt ebrij, et qui natura ſimiles ebrijs ſunt.

De admiratione, et Ecſtaſi, et riſu. *Cap. 20.*

SI vero nouum aliquid vti ignotum offeratur, non tamen phantaſiā faciens imminentis mali, tunc nō timor fit, ſed admiratio ſola: nihil enim aliud eſt admiratio, quàm ſuſpenſio animæ, ſeu fixio, et applicatio intenta: nam et tenduntur nerui, et calor, ac vis omnis animæ ad id affigitur, vnde & intentio vocatur. Si igitur ignotum illud vt ſimpliciter ignotum offeratur, tunc inquiſitio ſola fit, ideſt applicatio animæ ad eam rē, et ad coniuncta cum illa, ad quæ mouetur de vno in aliud: quod quomodo fiat, difficultatem non paruam habet: diximus autem de eo in ijs, quæ à nobis de intellectione alias ſcripta ſunt. Si vero, quod offertur vti ignotū, ſub ratione offeratur cuiuſdā magnitudinis conſueta longe excedentis, ſed rei tamen, quā per opinionē veneramur, et amamus, tunc ecſtaſis vocata fit, hoc eſt mentis phantaſiæq; exceſſus quidā in admiratione, per quam ab omni alia re diſtracti, īmotiq; reddimur, et inſenſitiui: quod maxime ijs accidit, qui aut vere ſancti ſunt, aut ſibi ex melācholijs videntur:

his enim & angelorum choros & Deos videre apparet. Idem & amantibus interdum euenire conſueuit,ex ingenti intentione in rem amatam, ſæpe enim adeo magna eſt,vt ſpecies ea in phantaſia perinde moueat, ac ſi in oculis eſſet;nihil enim refert ad apparentiam faciẽdam, ſiue ſpecies deforis veniat ad oculos,ſiue introrſum:propter quod videre ſeſe putant, & obſtupeſcũt,& extra ſe fiunt.Si vero res ſub ratione magnitudinis oblata ſit,ſed rerum timendarum, vt Demonum, & Manium, tunc affectus ſupra ecſtaſim fit, qui nomen non habet, ſed ab effectu horror appellatur:horreſcimus enim, & rigidi euadimus,admiratio enim tenſionem facit,timor frigiditatem,vnde quaſi congelati diſtentiq; neruos & pilos,immoti ſtamus.

Noua quoq; ea ſunt,quę riſum mouere ſolent.Verum illud in primis ſciendum eſt lætitiam omnem cordis ſpirituum & diaphragmatis dilatationem facere,horum autem dilatationem dilatare & muſculos, qui à lateribus buccæ ſunt,ac facere motum illum oris,qui riſus dicitur, qui in natura finem aliquẽ habet,quo lętitia interna in facie manifeſtetur: qua de cauſa,quum aut amicis & familiaribus,aut filijs, et vniuerſaliter charis occurrimus,præſertim ſi vti noui adueniant,ridere ſolemus, & lætitiam oſtendere.Verum hæc non proprie ea ſunt,quæ ridicula dicuntur, neque eiuſmodi proprie riſus eſt:res autem,quæ proprie riſum mouent, ſunt in primis nouæ,repentinæ,leues,ac ludicræ,habentes argutiã quandam,& cõcinnitatem ad aliud,ab his enim maxime ridere ſolemus: quales ſunt facetiæ,& quæ mimi repræſentant,et perſonati,& extranea quędam ſubito ac concinno quodam caſu facta,vt ſi quis ad negotia ſua intẽtę pergens ſubito labatur:hęc enim omnia vti noua offeruntur,& ꝑpter nouitatem ſubitam admirationem inducunt repentina autem eſſe oportere monſtrant facetiæ,quæ quum protenduntur,& affectate dicuntur, leporem et ſalem omnem amittunt,ſubito enim ferire volunt: leues autem res eſſe debent,alioqui,ſi feriæ ſint,non riſum facient,vt ſi, qui mimus eſt,ſit pater,aut qui labitur,male afficiatur:porro delectant hęc,quoniam argutiam habent et concinnitatem quandam. Oportet autem ſcitu facilem eſſe argutiam,alioqui inquiſitionem faciet non riſum:quæ igitur eiuſmodi ſunt,omnia ſubitam et repentinam admirationem,ac repẽtinam etiam delectationem faciunt,admirationem quidem,quia vt noua offeruntur,repentinam vero,quia ſubito oblata,delectationem vero, tum quia cognoſcuntur facillime(delectat enim omnis cognitio, vtpote animæ finis,& perfectio)tum quia appoſitam ad aliud concinnitatem habent,qua de cauſa et trãſlatio delectare ſolet:delectatio autem omnis vtpote res læta expanſionem cordis facit,hęc autem motum oris, qui riſus

A ſus dicitur. Quòd autem appoſitam quandam concinnitatem habeant, quæ riſum mouent, monſtrant & facetiæ, & mimi, & perſonati: facetia .n. omnis arguta eſt, vnde & ſales dicti ſunt: mimi vero propter aptã imitationem maxime delectant: perſonati vero & ipſi imitantur: non omnes autem riſum mouent, ſed qui per noua quædam, & extranea, quæ quatenus talia, admirationem primo ſubitam faciũt, mox delectant, ſi apta ſit nouitas. Eſt autem & in eo, qui cadit, & inopinate labitur, ſua concinnitas, quæ delectat, aptiſsime enim videtur fieri, vt qui intẽte in rem ſuam pergit, repẽte labatur, nullus enim (vt dici ſolet) poterat illi accidere pulchrior caſus. Quis non ridet, qui videat duos monachos ſuper equo aliquo, q̃ calcitret, & deijcere illos patres velit? nimirum appoſitiſsima res eſt, & facetiſsimus caſus: quòd ſi periculum aliquod graue ijs immineat, iam non riſus fiet, ſed timor, & pietas, quoniam res ſeria fit, nõ amplius iocoſa & ludicra.

Eſt autem riſus compoſitus ex admiratione & lætitia motus, propter quod & quædam contranitentia in riſu eſt, admiratio enim ſuſpenſionẽ quandam in anima facit, lætitia vero expanſionem: qua è re fit, vt, quum producitur riſus, non ſine moleſtia fiat: q̃q̃ & alia quoq; cauſa coniungatur, q̃ non debite perflatur cor in illa quaſi cõtinua expanſione exiſtens. B Aſsimilatur autem riſui & is, qui ex titillatione contingit, compreſsis capitibus lacertorum quorundam, & neruorum, vt coxarum, & plantæ pedis, & ſubalarum: non eſt autem proprie riſus, ſed aſsimilatur, quoniam & ille miſtus eſt motus ex ſuſpenſione et dilatatione cordis repente factis: quod accidit non quomodocũq; compreſsis, & tactis lacertis, & neruis illis, ſed leuiter tantum, & per ſumma, ac ſubito præſsis, & ſubito etiã dimiſsis, atque ita alternatim dimotis: ex primo enim cõtactu & leui preſſione quidam veluti horror repentinus accidit, qui ad diaphragma & cor pertingens repentinam contractionem et ſuſpenſionẽ animæ facit, mox ſubito etiam dimiſsis neruis illis ſubito etiam ceſſat horripilatio, & cor ad propriam naturam redit, quod cum delectatione, & gaudio fit, & dilatatiõe: eſt autem tam ſubitus vterq; motus, vt ſimul pene ſint ſuſpẽſio animæ et dilatatio, quod & in riſu quoq; contingit: propter quod et hic quoque proportionale quiddam riſui contingit, non ſine moleſtia quadam.

Nemo autem ſeſe ipſum titillat, quoniam ſubita quædam horripilatio eſt, quod titillare dicimus, ſubita autem fit titillatio, & repentina, quum anima imparata, & nõ aduertente contactus fit, at ſeſe tangente aliquo ſemper parata, & aduertens anima eſt, alio vero tangente, etiãſi aduertere velimus, horror nihilominus fit, quia tã continua nõ eſt animaduerſio illa, vt tamen non tangatur tanq̃ de improuiſo: cuius ſignum eſt, q̃,

ſi intentiſsime & obſtinate aduertamus, aut titillationẽ nõ ſentimus, aut minorem. Idẽ accidit, & ſi quis capillum alteri vellicet non aduertẽti, ſubito.n. horreſcit, quod nemo patitur, ſibi ipſi capillũ vellicans. Sunt autẽ alij ad riſum promptiſsimi, alij duriores: duo.n. in riſu ſunt, admiratio ſubita rei nouæ, & ludicræ, & delectatio: qui igitur facillime admirantur, ij ex cauſa hac aptiores ſunt ad ridendum, propter quod pueri maxime, & mulierculæ, & plebs facillime ridere ſolent, grauiores aũt, & ſeueriores, vt viri, et ij quidem philoſophi minus in riſum ducuntur. Porrò, qui læti natura ſunt, aut ex accidenti aliquo, facilius in riſum mouentur, facillime.n. lætis afficiuntur ꝑ diſpoſitionem: quare per naturam iuuenes, & optime ſani, & qui ſanguinem plurimum habent, & eũ dulcem, non bilioſum, non melancholicũ, maxime ridere ſolent: ex accidẽtibus vero diſpoſiti quoq; ad riſum ſunt, q̃ in lętitia quaſi ſunt cõſtituti, vt ebrij, & quibus multa adſunt eorũ, quæ læta dicunt, ſi noua ſint: quare, & qui in conuiuijs ſunt inter familiares & amicos, q̃ plurimũ ridere conſueuere, imo ſępe adeo effuſe rident, vt continere non poſsint riſum, & incõtinentię nomentur: cauſa eſt, (vt Ariſt. ait) ꝙ ipſa lætitia quaſi riſus quidã eſt, & ij quodãmodo in motu ſunt ſemper, res autem in motu poſita adeo prõpte impellitur, vt contineri non poſsit: contra autem, qũ aut natura, aut ex accidenti aliquo triſtes ſunt, vt melancholici, & quibus amarior eſt ſanguis, & ægri, & iracundi non facile ridere ſolent, qm̃ delectari nõ poſſunt, vnde & aliqui viſi ſunt, qui nunq̃ riſere (vt de Philippi imperatoris filio legitur) qui ob id agelaſti appellantur. Nunc de ira dicamus.

De Ira. *Cap.* 21.

QVòd igitur, quicunq; iraſcitur, ex offenſa aliqua iraſcatur, manifeſtum eſt: cognoſcitur aũt offenſa & per intellectum, & per phantaſiam. Iraſci autem cõe eſt animalibus omnibus, aut perfectioribus, quare & ijs per phantaſiã accidit, quatenus cõe eſt, iraſci. Nõ eſt autem ira, quum non iudicante animali ipſo, mẽbrum aliquod recepto nocente aut conſtringitur, aut ẽt nocens expellit, ſed tum ſolum, quum animal ipſum iudicat: porrò nec, ſi animal recepta mali ſpecie phãtaſiam faciat aut ſe contrahendi, aut aliter cauendi à nocente, aut ẽt propulſandi, quatenus ſeſe à malo defendat, iraſci ipſum dicimus: neq;.n. aut in tuſsi, aut ſternutamento ira moueri animal dicimus, niſi cõi quadam appellatione: quare tum ſolum irã vocamus, quum & odiũ fit in rem, quæ offendit, nec ſolũ odium, ſed & appetitus nocendi illi, et quodãmodo vlciſcendi iniuriam: quod quum per mẽbra exteriora fiat, vt ꝑ manus, aut pedes, aut cornua, aut dentes, et id genus alia, quibus natura animalia armauit

neceſſarium

A necessarium animæ eſt vires colligere,ac mox demandare ad ea mẽbra, quæ agere debent.Primum igitur quod fit in ira,appetitu nocendi obor to,eſt collectio caloris circa cor,vbi ſedes animæ & vis eſt: propter quod recte aiunt eſſe iram ſanguinis ebullitionem,hoc enim primo fit, mox, niſi quid impediat,tranſmiſsio etiam caloris collecti fit ad partes,quę no cere paratæ ſunt:prohibent autem quædam eam ſæpe tranſmiſsionem, vt aut timor maioris periculi,aut iudicium,ꝙ fruſtra id fiat,aut ratio, & eiuſmodi alia:ſed hæc accidũt: quare ira per ſe eſt appetitus nocẽdi cauſæ nos offendenti, ex quo collectio caloris fit circa cor, & tranſmiſsio eiuſ dẽ per ſe ad partes,quę nocere habent.Nocent autẽ animalia nunc p has, nũc per illas partes,vt cuiq; promptius eſt, at homo,quum non aliter no cere poteſt,lingua iram conceptam monſtrat,aut iurgijs,aut imprecatio ne mali,aut & blaſphemijs in Deum, quem cauſam eſſe oĩum,quæ fiũt, in opinione hominum eſt. Sunt aũt alij promptiſsimi quidẽ ad iraſcen dum,tardi autem ad proſequendam vindictam:alij vero tardiores quidẽ ad iraſcendum,promptiores verò ad ſumendam vindictam:alij ad vtrun que promptiſsimi:alij ad vtrũq; tardiſsimi. Qui igitur triſtes natura ſunt, et omnia ferè per diſplicentiam recipiunt,vt ægri, & male affecti, & ex alijs cauſis irati,et quibus bilioſior eſt ſanguis,& melancholici, omnes q; dem hi,ꝙ ex omni cauſa facillime offenduntur,facillime irã concipiunt:
B tardius autem exequuntur,quicunq; ex his timidiores ſunt,et pauci ſan guinis,& frigidioris,tum vero & prudentiores, et rationi parentes ma gis:contra vero,qui bene valent,et multi ſanguinis ſunt, & lenioris, ſe rius quidem iraſcuntur, & non facile, quia omnia fere vel vti læta reci piunt,vel vti minus triſtia:at,vbi de offenſa iudicium fecere,tum prom ptiſsime iram effundunt,et vlciſcuntur: ad vtrunque vero impigri ſunt, quicunque calidi quidem ſunt,et multi ſanguinis, ſed bilioſi, et amari, aut exuſti melancholici, præcipue autem & irrationales, & ſuperbi: ſu perbi enim ex omni iniuria vel leui magnam iram concipiunt, quod in iuriam non metiuntur,quãta per ſe eſt,ſed quantus ille videtur, cui illa ta eſt: tardi vero ſunt ad vtrunque frigidi natura,ſed mites tamen,& in genij haud peruerſi:atque hi obliuiſcuntur etiam iniuriarum, quod non ij faciunt, quibus craſſus,& fibroſus eſt ſanguis,quique inuidi ſunt, & ſuperbi,& praui ingenij.

De verecundia. *Cap.* 22.

VErecundia autem eſt triſtitia de defectu proprio in præſentia alte rius,propter quam fit motus ſanguinis & caloris ad eas partes, quæ laborant maxime:laborat autẽ maxime facies in præſentia alterius,

qui iudicet defectus noſtros,pp quod et erubeſcimus, et demittimus ocu C.
los in pudore:triſtamur igitur,et dolemus ob defectū proprium (vt pote malū.)Nihil autem refert, ſiue actu fiat defectus ille,ſiue factus fuerit,aut immineat,omnino.n.triſtamur,et,ſi nemo ſit præſens,triſtamur ſolū, ſi vero alius,aut plures præſentes ſint,non triſtamur ſolum, ſed pp præſentiam laborat facies,quaſi ferre non potens præſentiam eius, qui noſtrum defectum videt:propter quod natura quaſi opem latura illuc calorē mittit,calor etiam ſanguinem trahit,vnde rubemus: quod in adoleſcētibus ſignum bonum dici ſolet,ſignum eſt.n.ingenui animi,cui cura ſit defectus proprij,et corrigi ſit ſperandum:in ſene aūt verecundia laudari non ſolet,vtpote qui factus ſenex,correctus tñ non ſit,et virtutem nō habeat. Qui igitur arrogantes ſunt,et ſibi plurimum tribuunt,cæteros contemnunt,& nihili habent,quiq; ſcelerum & defectuum propriorum curam nullam habent,hi ſolent inuerecundi eſſe,pp quod impudentes cum exprobratione quadam nominantur:ſunt tñ,qui inuerecūdi ſunt,vel ꝙ ad defectus proprios non aduertunt,vel nō cognoſcūt. Timidi vero, et qui alios non nihili faciunt,defectuum autē propriorum curam gerentes,& aduertentes,magis ſolent verecundia capi. Atq; hæc quidē de affectibus animi,& eorū cauſis,et ſympathijs,ac antipathijs dicta ſint ꝑ trāſcurſum.

De alijs quibuſdam conſenſibus phantaſiæ. *Cap.* 23.

QVoſdam præterea conſenſus habet phantaſia,quū à memoria quo D.
rundam mouetur,aut valde intenta eſt: quippe alio oſcitante & nos pariter oſcitamus,ſi non aduerterimus: qđ fit excitata memoria alterius ab oſcitatione,tum et facto repente et inaduertenter appetitu eiuſdem,quod alias anima vti bonū agnouit,vnde et nos ſimul oſcitamus:nihil.n.refert ad faciendum eū motum,an vapores aliqui pigri ſuper muſculis ſint,vnde appetitus fiat excutiendi,an alio modo,& ex memoria innaſcatur idē appetitus,idem.n.omnino fit: innaſcitur aūt nō aduertentibus nobis facta memoria,aduertentibus aūt non innaſcitur phātaſia rectum iudicante. Similiter et edente alio acerba quædā, memoria fit et appetitus conſimilium,oīs autem appetitus animā mouet,et calorē, anima autem,quæ in mēbro eſt,quod appetit, quaſi ſibi deficiat aliquid in eo,ſuggerit ꝓportiōale quiddā, aut ſaliuam,aut, quod melius iudicat: ſicut et in veneris phantaſia appetitu facto intenditur virga ſuggerente anima plurimū ſpiritus:et dolente mēbro calor et ſanguis concurrit: ad q̄ ſi recte reſpiciamus,impoſsibile non exiſtimabimus,quod de pregnantibus dicitur,remanere.ſ.in fœtu ſigna quorundā, quæ ipſæ auidiſsime appetiuere:ſiquidē facta ingenti quadam phantaſia et appetitu quorūdā anima ex ijs,quæ in corpore ſunt, ꝓportionale aliquid mouet præcipue in

A in ſanguine,ex quo quũ nutriatur fœtus,nihil prohibet ſigna quędã eius alimenti ita affecti in eo remanere,præſertim coloris,propter quod ea ſigna rubentia ferè omnia ſunt,et exuſtionem aliq̃ in ſanguine factã oſtendentia:fortaſſe autem & figura cupitæ rei oſtenditur,quod in eo ꝓportionali anima ẽt figuram mentiatur.Eadem porrò phantaſia intenta põt et faſcinum inferre,non quidem ab vno quoq; hominũ,ſed à certis ſolum, quorum humores et ſpiritus adeo remoti ſunt à natura aliorum,vt pene venena ſint:ij igitur concepto in infantẽ odio intentiſsime intuentes, ſpiritus quoſdã ex oculis,et tota è facie eiaculantur, qui ad teneros infantis ſpiritus appliciti eos vti venena ſenſim abſumunt:ex oculis autem, & toto è corpore euaporare inſenſibilia corpuſcula monſtrant ſpecula,in quę menſibus laborãtes mulieres inſpectãt,ſpurca.n.et ſquallore quodam ac ſitu obſita redduntur:legimus et familias quaſdã fuiſſe in Creta, quæ laudando faſcinum inferebant,quod certe vti poſsibile recipiendum eſt:exiſtente.n.natura quorundã(vt dictum eſt)perinde ac venenoſa,et eiaculatis ex oculis eorũ ſpiritibus pernicioſis nihil ꝓhibet non infantes ſolũ,ſed et grandiores faſcino affici,laudando aũt maxime,qm̃ laus propria lętitiam parit,lætitia autem,vt diximus,dilatationem tũ cordis,tum & ſpirituum facit,tum et totius faciei,et præcipue oculorũ, vnde aditus quodã modo aperitur veneno,quod à faſcinatore eiaculatur:qua è re forte enatũ
B eſt illud,quod præfamur, quũ aliquos laudare volumus,bene.n.prius ominantes,verba noſtra,dicimus,tibi nõ noceant:quin et aliq̃ ſunt,qui, dum laudantur,faciẽ auertunt,non tantum vt indicent moleſtã ſibi eſſe laudationem,ſed vt à faſcino caueant,iam.n.in opinione eſt per laudationes faſcinum fieri.Vtrum aũt & numeri quidam,et figuræ, et imagines ſympathias quaſdã et antipathias habeant ad amores,et odia,et faſcinos, et vtrum verba,et cantationes,et id genus ligent,et ſoluant,alterius quidem eſt et temporis,et contemplationis.. De ingenio autem eorum animalium,quæ intellectu carent,et qũo nidos ad alendos fœtus,et telas ad capiendas eſcas tam artificioſe fabricentur,et alia eiuſmodi, nõ nulla quidem diximus in ijs,quæ de intellectione à nobis ſcripta ſunt,nõdum autem emiſſa,neq; plane exculta,et digeſta:quod faciemus,ſi vita & otium ſuppetet nobis.Atque hæc de ſympathia et antipathia rerum, quantum attinet ad contagiones,pro tempore dicta ſint.

De quibuſdam dubijs à Rhamnuſio ſcriptis. *Cap. Vltimum.*

HAec quum iam impreſſa eſſent,ac viſa à Ioan.Bapt. Rhamnuſio Illuſtriſs.Vene.Dñij Secretario,vtriuſq; linguæ peritiſsimo,et eorũ, quæ ad bonas literas et diſciplinas attinent,multa perdocto,gratulatus ille ꝓ vetere amicitia nobis,ſimul et nõ nulla dubia ad nos ꝑſcripſit,et nouas

tas quaſdam ſympathias propoſuit, quarum rationem, ſi otium mihi foret, expoſtulabat, digna quidem omnia, de quibus conſideratio haberetur diligentiſsima. Nam, quum ego cauſam, q; in nauigatoria pyxide perpendiculum ſemper in polum ſpectet, retuliſſem in montes Ferri & Magnetis, qui ſub polo ſunt, dubitationem ille non negligendam attulit, primum quidem q;, qui de ſubiectis polo partibus ſcribunt, nulli dicunt mõtes Ferri, et Magnetis ſub polo eſſe: deinde q;, & ſi dentur ij mõtes, cauſa tamen ad eos referenda non videtur in noſtro mari, quando conſtet in Ilua inſula iuxta Populoniam Italiæ eſſe Magnetis montes (inde .n. eruimus omnem Magnetem, quo hic vtimur) nec tamen nauium illac prætereuntium perpendicula ad eos montes verti, oportere autem ita fieri, ſi Magnetis ſpecies perpendiculũ mouet, ꝓpinquiſsimis exiſtentibus inſulæ illius montibus: cur .n. nõ magis moueat, q̃ qui remotiſsimi ſunt ſub polo? C

Ad hæc autem & miras quaſdam propoſuit antipathias, quarum vna erat, qui fiat vt impoſito oleo in charta ita aptata, vt contineat, ſubiectus ignis oleum quidem calefaciat, chartam autem non. Alia erat cõſimilem habens rationem, cur & circa pomum circumuoluto tenui linteo, pomũ ab igne calefieri cernamus, linteum nec quicquam lædi. Addebat autem & q; à fulmine nauium malos ſæpiſsime videmus tangi, carinas autẽ nũquam. Tum & illud quoque quærebat, quæ ratio efficiat, vt feruente, & exundante in ahenis ſaccaro, ſi butyrum q̃uis modicum imponatur, ſtatim ſubſidat feruor, quo ingenio vtuntur artifices ad prohibendũ, ne erũpat ſaccarũ. Vtũtur et alio ingenio ad idem purificandum, quod pariter videri mirum poteſt: vbi .n. coagulari ſaccarum incipit, proijciunt in vocatas campanas, tum cretam tenuem cicotriconizant, ac ſuper imponũt, qua campanæ oſtium patet, craſsitudine digiti: atq; ita ſaccarum purgãt ſurculis omnibus, & feculentia omni ad cretam attracta. Hęc ſunt quę illenobis examinãda propoſuit, quod quidem faciemus à ſupraſcripto inſtituto noſtro non recedentes, vt non ꝓprias & ꝓpinquiſsimas cauſas aſsignare nitamur, ſed medias et ꝓprijs proximiores, quo poſsibile nobis ſit. D

Primum igitur vtrum ſub Polo ſint Magnetis montes, nec'ne, ſub ambiguo relinquamus, ſcimus .n. eſſe, qui ſcribant planas magis eſſe eas regiones, de quo & doctiſsimus, atq; eloquẽtiſsimus Epiſcopus Iouius circa eam Sarmatiæ partem, quæ Moſcouia nunc dicitur, diligentẽ inquiſitionem ab incolis fecit, qui ne eos etiã inueniri montes retulere, qui Rhyphei ab antiquis dicti ſunt: meminimus tamẽ nos quaſdam chartas vidiſſe earum, quas mundi mappas appellant, in quibus ſub polo montes notati erant (qui Magnetis montes inſcripti fuerant.) Siue igitur ſint, ſiue non ſint ij montes, nihil ad nos in preſentiarum attinet, quando per mõ-

tes

A tes polo ſubiectos cathenam illam montium intelligimus, qui ad ſepten trionem ſpectant tanti, et tam vaſti, ac Ferri et Magnetis feraces: qui, & ſi magis diſtant à noſtro mari, q̃ Iluæ inſulæ montes, potentiores tamen ſunt ad mouendum perpendiculum propter abundantiam & copiá Ferri, & Magnetis. Fortaſſe auté, et qui in Ilua eſt Magnes, non multæ actionis eſt in ea minera: multi.n. dum in minera ſunt, minus valent, q̃ extracti, ꝗ ſpirituales ſpecies ſua habeant impedimenta: ſignum autem parum valere in ſua minera Iluæ inſulæ Magnetem, ꝗ tam propinquus quum ſit nauigijs illac prætereuntibus, perpendiculum tamen non ad ſe côuertit. Incaleſcere autem & feruere in charta oleum, chartam non accendi, communem habet rationem cum lebete, in quo aqua quidem feruet, lebetis fundus friget, et pomo, quod et ipſum caleſit linteo illæſo. Horum autem omnium cauſa eſt antipariſtaſis: frigida.n. ſunt aqua, oleum, pomum, propter quod prohibent intermedium caleſieri. Sed quomodo caleſiunt ipſa, ſi mediũ nô caleſit? actio enim omnis contactu fit, ignis aût non tangit aquam, oleum, pomũ, niſi per intermedia lebetem, chartá, et linteum: hæc autem niſi caleſiant, ac tantum caleſiant, quantum aqua, & oleum, & pomum, non videtur, quomodo caleſieri poſsint, ꝗ ſi caleſiãt, quo pacto igitur per antipariſtaſim & frigiditatem prohibent, ne intermedia incaleſcant. Dicendum poroſis exiſtentibus lebete, charta, et lin-
B teo citiſsime calorem contrahere aerem, qui in poris includitur, ac per ipſum incaleſcere aquam: porrò, quicquid aquæ caleſactũ eſt, tolli ſtatim, et aſcendere, ac loco eius ſubſidere aquæ parté nihil caleſactam, quæ lebeté infrigidat, qua pori non ſunt, atq; ita côtinenter fieri, vt aquæ pars cedat, et tollatur, pars ſuccedat, et refrigeret: ita et oleũ facit, nam et ipſum actu frigidum eſt: ita et pomũ, qm̃ humidũ eſt, et frigidum, et ſemp pars eius aliqua frigida tangit intermediũ, ac caleſieri ꝓhibet per certũ tempus.

Cur vero Fulmen nauiũ malos tangat, carinas autem et ſpondas, quæ iuxta aquam ſunt, non, dubitationem maiorem habet, ſi modo verũ eſt, quod fertur: nam et de Lauro traditur non feriri ipſam à fulmine, quod non ſatis certum eſt: eo autem recepto, q̃ res ita ſe habeat, promptior quidem poteſt eſſe ratio in Naui, quàm in Lauro: nam antennas feriri à fulmine facile eſt, quòd altę ſunt, alta autem à fulminibus peti in prouerbio etiam eſt: cauſa autem eſt, quòd fulmen vapor eſt quidam miſtionis fortis, qui in altis gignitur, et extruſus è nube in latus acquirit impetũ, quare alta maxime ferit: interdum tamẽ impetus in ima inclinat, verum, vbi antipariſtaſim inuenit, aut frangitur, aut & repellitur: dictum eſt enim ſupra contrariorum ſpecies fugare contraria: igitur iuxta aquas quum deſcendit vapor, partim quidem frangitur, partim repellitur, quoniam aer

aquis

aquis vicinus plenus eſt vaporibus frigidis ex aqua eleuatis, qui tum materiali antipathia, tũ ſpirituali frangunt, ac repellunt fulmẽ: quare carinas & ꝓximas ſpondas aut non tangit fulmen, aut fractũ non imutat. In Lauro autem vtrum talis antipathia ſit, incertum eſt: illud magis in cauſa putarim, ꝙ Laurus rotunda admodũ eſt, et corticis denſi ac læuis, à quibus omnibus fit, vt incidens vapor nõ inhereat: propter quam rationem nec columnas à fulminibus tangi videmus, ꝙ rotundæ terſæq; ſint. C

Butyrum aũt iniectum cõpeſcere feruorẽ ſaccari dignã habet inquiſitionem: idem vero & Oleũ facere videmus in pulmenta, ſi qua corpulẽtiora ſunt, vt in fabæ et ciceris lomenta, feruorem.n. et exũdantiã eorum cõpeſcit. Horum autem cauſa eſt, ꝙ duo præcipue concurrunt, quum feruor exũdans fit, alterũ eſt exceſſus caloris, et vaporum copia breui facta, alterum eſt obſiſtentia feruentis rei, ſi corpulentior ſit, multum.n. extenditur et in magnas ampullas prius, quã ſcindatur: propter quod et dupliciter ẽt compeſcitur exundantia illa, vno modo, ſi calorẽ & vapores frangas, qui extendũtur, quod fit iniectis frigidis vt aqua, alio modo, ſi ipſum obſiſtens ita præpares, vt extendi in magnas ampullas nõ poſsit, quod faciunt vnctuoſa iniecta, diuiduntur.n. ipſa ad minimas, et non vltra diuiſibiles partes, quæ intermiſtæ partibus corpulenti humidi prohibent extẽſionem amplã fieri: extenſio.n. rarefactio quædam eſt, rarefieri autem nõ admodum poſſunt minima vnctuoſi, tum ꝙ minima ſunt, tũ ꝙ tenacis miſtionis: quare, quũ vndiq; interpoſita intermiſtaq; ſint obſiſteti, faciũt, vt nec ipſum obſiſtens recipere extenſionẽ poſsit, niſi paruam, et per paruas ampullas factã: quare exundantia cõpeſcitur, et feruor fit per ampullas crebras, et paruas. Vnctuoſa aũt ſunt præcipue oleum, et butyrũ, et bene diuiſibilia in minimas particulas: at butyrũ cum ſaccaro ꝓbe conuenit propter dulcedinis, et pinguitudinis ſympathiã, quare, et ſi modicum ſit, ſufficit tñ ad compeſcendam exũdantiam ſaccari, qm̃ bene miſcibile eſt, et modicum omne in multa partibile. Creta vero imponitur ſupra campanæ oſtium, non ꝙ ipſa attrahat fœculenta, ſicuti magnes ferrum, ſed ꝙ prohibendo exhalationem incluſi ignis et vaporum fit, vt penitiſsime vapores permeent per ſaccarum, qui mox aſcendentes ſecum ferunt agglutinatas omnes ſordities, et ſurſum impellunt, quæ herẽtes cretæ propter tenacitatem ſic reddunt purum & ſyncerum ſaccarum. D

Si igitur ꝑ hæc et doctiſsimo Rhãnuſio, et alijs factum eſt ſatis, tibi prę ſertim Cardinalis ampliſsime, mihi quidẽ et gaudeo, et gratulor, ſin autẽ et alia deſiderantur, excuſabit me horũ conſenſuũ et diſſenſuũ natura, quæ adeo in abdito eſt. Si q vero laborẽ noſtrum cõmendabunt, aditũq; et viã per nos apertam his rebus fitebuntur, id omne debebunt tibi.

HIERONYMI FRACASTORII DE CONTAGIONE LIBER PRIMVS.

Quid ſit Contagio. *Cap. I.*

NVNC autem de Contagione proſequamur, cuius gratia tot de ſympathia & antipathia rerum quæſita ſunt, ab ijs incipientes, quæ vniuerſalia magis videntur, & aliorum principia. Quòd igitur contagio ſit quędã ab vno in aliud tranſiens infectio, vel ipſum nomen oſtendit, in duobus enim ſemper contagio verſatur, ſiue illa duo diuerſa ſint, ſiue duæ continuæ vnius partes: verum, quæ inter diuerſa fit, ſimpliciter & proprie contagio dicitur, quæ vero inter duas vnius partes, non proprie, ſed quodam modo. Videtur autem & conſimilis eſſe in vtroq; infectio, & cui contagio fit, & à quo, tum enim contagionem factã dicimus, quũ ſimile quoddam vitium vtrunq; tetigit: quam ob rem, qui hauſto veneno pereunt, infectos quidem fortaſſe dicimus, contagionem autem accepiſſe, minime:
B & in aere quæ ſimpliciter putreſcunt, lac, & carnes, & reliqua, corrupta quidem vocamus, non autem contagionem paſſa, niſi & aer ipſe corrũptus conſimiliter fuerit: de hoc autem diligentius in ſequentibus inquiremus. Videtur autem actio omnis & paſsio aut circa rerum ſubſtãtiã fieri, aut circa accidentia: contagionem autem accepiſſe quępiam nõ appellamus, ꝙ calefactus ab alio fuerit, aut factus vitioſus, niſi per tranſumptionem: quapropter videtur contagio conſimilis quædam infectio ſecundum ſubſtantiam. Vtrum igitur, quum domus incendio vicinæ ardet, cõtagionem vocemus? at certe neq; hæc contagio eſt dicenda, nec in vniuerſum, quum totum ipſum corrumpitur primo, ſecũdum ꝙ totum eſt, ſed tum magis, quum in particulis minimis & inſenſibilibus quædam infectio fit, & ab illis incipit: quod & nomen infectionis oſtẽdit, infectum enim vocamus non corruptum, qua totum eſt, ſed quodãmodo, & circa inſenſibilia: totum autem voco ipſum compoſitum, particulas vero minimas, & inſenſibiles voco eas, ex quibus compoſitio fit, & miſtio. Exuſtio igitur circa totum ipſum fieri videtur, contagio autem circa particulas componentes, quanq̃ & ab ijs mox corrumpatur & totũ ipſum: propter quod & miſtorum paſsio quædam videtur contagio. Quoniam autẽ dupliciter corrumpuntur, & intereunt miſta, vno modo per aduentum cõ-

trarij,ſub quo conſiſtere non poteſt eorum forma,alio modo per diſſolu C
tionem miſtionis,vt in putrefactis contingit,dubitationem fortaſſe habet,vtro modo contagio fiat infectione in particulis minimis illata: ad hæc autem & qualis nam ſit hæc infectio,vtrum corruptio earum particularum,an alteratio ſola,& quid demum patiantur: quare & illud poteſt dubitari,vtrum cõtagio omnis ſit putrefactio quędam. Quæ omnia manifeſtiora quidem fient,ſi contagionum differẽtias primas,& earum cauſas in primis perquiſiuerimus:nunc,ſi licet aliquo modo contagionis rationem ſubfigurare,dicemus contagionem eſſe cõſimilem quandam miſti ſecundum ſubſtantiam corruptionem,de vno in aliud tranſeũtem infectione in particulis inſenſibilibus primo facta.

De prima contagionum differentia. Cap. 2.

TRiplex autem videtur eſſe prima contagionum omnium differentia:alia enim contactu ſolo afficiunt,alia præter hoc & fomitem quoq; relinquunt,& per ipſum contagioſa ſunt,vt ſcabies,phthiſis,areæ,elephãtiaſis,& id genus:fomitem appello veſtes,ligna,& eiuſmodi,quæ incorrupta quidem ipſa exiſtentia conſeruare nihilominus apta ſunt cõtagionis ſeminaria prima,& per ipſa afficere:nonnulla porrò ſunt,quæ non contactu ſolo,non ſolo fomite,ſed & ad diſtans etiam transferunt contagionem,vt peſtilentes febres,& phthiſis,& lippitudines quædam, D
& exanthemata illa,quæ variolæ vocantur,& ſimilia. Videtur autem ordine quodam ſe habere hæc,nam,quæ ad diſtans faciunt contagionem,ea & fomite & contactu afficere conſueuere,quæ vero fomite contagioſa ſunt,eadem & contactu contagioſa ſunt,ad diſtans autem nõ omnia,at contactu omnia:quapropter & ſimpliciſſima eſt,& natura prior ea cõtagio,quæ ſolo contactu afficit,quare & de ea primo agemus inquirentes,quomodo fiat,& per quod principium,mox & de alijs,vt videamus an omnium ſit commune quoddam principium,an diuerſum in ſingulis,& quid proprium habeat vnaquæq;.

De contagione,quæ ſolo contactu afficit. Cap. 3.

VIdetur autem,quæ inter fructus contagio verſatur,maxime eiuſmodi eſſe,quæ ſolo contactu afficiat,vt vuæ ad vuam,& pomi ad pomum,quare quærendum eſt,quod nam eius infectionis principiũ ſit: q enim tangentia ſeſe iſthæc afficiantur marceſcente aliquo illorum primo,manifeſtum eſt,quo autem principio,non manifeſtum:quoniam autem primum,vnde omnis infectio in alia tranſit,putrefactum fuit,cẽſendum eſt & ſecundum quoq; conſimiliter putrefactionem concepiſſe,

ſi

A ſi quidem contagio conſimilis erat in vtroq; infectio. Eſt autem putrefactio diſſolutio quædam miſtionis calido innato euaporante, atq; humido eius vero euaporationis pricipium ſemper eſt aliena caliditas, ſiue ea in aere ſit, ſiue in circunfuſo humido: igitur quod in vtroq; eſt principiũ putrefactionis, idem & contagionis principium erit, caliditas ſcilicet extranea: ſed ea in primum aut ex aere acceſsit, aut ex alio, & contagio nondum dicitur, in ſecundum autem acceſsit ex ijs particulis inſenſibilibus, quæ euaporant è primo, & iam contagio eſt, qm̃ ſimilis eſt in vtroque infectio: poteſt aũt euaporans è primo calidum in ſecundum facere, quod aer in primum, & ſimiliter putrefacere, imo magis propter analogiam.

Quoniam autem, quæ euaporãt è primo particulæ, aliæ quidem ſunt calidæ & ſiccæ, vel per ſe vel ex commiſtione, aliæ ſunt calidæ & humidæ ſimiliter vel per ſe, vel ex commiſtione, videntur quæ calidæ ſunt & ſiccæ, aptæ quidem exurere magis, putrefacere autem minus, quæ vero calidæ & humidæ ſunt, è contrario putrefacere aptæ magis, exurere vero minus: humidum enim partes eius, quod tangit, emollit, ac laxat, beneq; ſeparabiles reddit, calidum autem ſurſum tollit, ac ſeparat, vnde diſſolutio miſtionis fit euaporante calido & humido innato, quæ putrefactio erat: quapropter exiſtimandum eſt calidas & humidas particulas aut per ſe, aut ex commiſtione humidas, quæ euaporant è primo, eſſe principium & ſeminarium eius putrefactionis, quæ in ſecundo fit: dico autẽ
B humidas ex commiſtione, quoniam in euaporationibus, quæ contingũt in putreſcentibus, miſceri vt plurimum accidit particulas minimas, ac ſic principia fieri tum generationum quarũdam, tum & corruptionum nouarum: aptiſsima autem eſt ad putrefactiones & contagiones inferendas ea commiſtio, quæ è calidis fit cum humidis. In fructibus igitur quæ contagio accidit, per hæc principia fieri putãdum eſt, at vero & in alijs quoque omnibus, quæ putreſcentia ſeſe tangunt, ſi analoga ſint, idem euenire, & per idem principium exiſtimare par eſt: principium autem ſunt particulæ illæ inſenſibiles, quę euaporant, calidę quidem, & acres, ſed humidæ commiſtione, quæ deinceps ſeminaria contagionum dicantur.

De contagione, quæ fomite afficit. Cap. 4.

VTrum autem & ea, quæ per fomitem contagionem afferunt, per hunc modum & per idem principium fiant, dubitationem habet: quoniam principium, quod eſt in fomite, alterius naturæ videtur eſſe, ſiquidem, vbi in fomitem ſeceſsit à primo infecto, illic diutiſsime perdurare ſeruariq; incorruptũ poteſt: vt admirationem non paruã præ-

beant,quæ & phthiſici,& peſtilentes tetigere,lectuli,veſtes, ligna, & id G
genus,ſæpiſsime enim vidimus virus illud per duos & tres annos ſeruatum:at particulæ,quæ è putreſcentibus euaporant,nullæ tam diu perdurare poſſe videntur:ſed profecto propter hác cauſam nemo putare debet non idem eſſe principium,quod in fomite eſt,cum ijs,quę ſolo contactu afficiunt,quando particulæ,quæ euaporant è primo,eædem & in fomite pariter reſeruari poſſunt,atque ita ſeruatæ idem facere, quod & tum feciſſent,quum euaporarunt è primo. Quòd autem tam diu perdurare ſeruariq; poſsint in fomite,ſiquis perſuaderi vult,& minus admirari, debet ſe in conſimilibus exercere:non'ne videmus alienum odorem in ligno, & veſtibus,& alijs per multum temporis aſſeruari,nec nuda quidem illic qualitate,& ſine ſubiecto exiſtente,ſed corpuſculis magis cum ea minimis,atq; effugientibus viſum? quid de fuligine & fumo dicemus in parietibus obducto? non'ne & hæc ex minimarum particularum admiſtione tinctura fit,quæ diutiſsime durare incorrupta conſueuit? ac talia certe infinita alia ſunt,quorum omnium rationem ſi quis forte requirat, è duobus dicimus maxime dependere,quorum alterum eſt ſubtilitas, alterum eſt fortitudo & conſtantia miſtionis: propter ſubtilitatem igitur penetrant,& in foraminibus quorundam conduntur,vnde neq; aeri ſubiecta ſunt,neq; multis extrinſecarum alterationum,propter validam autẽ miſtionem durare poſſunt aduerſus multa. Eſt autem valida & fortis mi D
ſtio duplex,altera in duricie conſiſtens,vt ferri,lapidũ,& eiuſmodi,quorum inſenſibilia minima annos permultos viuunt,altera in lentore quodam,& multa elaborataq; miſtione conſtituta:dura igitur et ſi non ſunt ſeminaria contagionum,at lenta elaborataq; eſſe poſſunt: eſt autem elaborata miſtio,quæ è valde minimis fit bene inuicé agitatis (vt in ijs, quæ de ſympathia diximus:)accidit autem talem miſtionem fieri in euaporationibus illis,quæ cócluſæ ſunt,vbi non diſpergitur,quod euaporat, ſed valde agitatum minutiſsime commiſcetur,quod ſi lentorem quoq; accipiat,& valida miſtio fit,& apta ſeruari in fomite:cuius ſignum eſt,ꝙ quęcunque per fomitem afficiunt,omnia lenta, glutinoſaq; conſpiciuntur: & propter hoc ſola ea,quæ talia ſunt,fomitem habere poſſunt,quæ autẽ lenta non ſunt,ſed aut in ſicco per ſe conſiſtunt,aut multo aqueo abundant,aut apta citiſsime alterari, ea quidem putreſcentia contagioſa eſſe poſſunt ad id,quod tangunt,fomitem autem non relinquunt,ꝙ vel non adhereſcant,& glutinentur,vel cito alterentur:propter quod marceſcentes fructus contactu quidem afficiunt,fomite aũt non, plurimo.n.aqueo abundant,& quod euaporat lentum non eſt,lenta vero agglutinant quidem,& reſident in ijs,quæ tangunt,& propter fortem miſtionem nõ facile

A cile alterantur:ꝙ ſi analoga ſint cum eo,quod tangunt, ſtatim contagionem inferunt,ſi vero non analoga fuerint,&,quod tangitur,non aptum quidem eſt affici ipſum,ſed ſeruare tamen ſeminaria,tum fomes fit,&nactum mox aliquid,quod analogum cum primo ſit,non aliter inficit, ac & primum feciſſet:nihil enim refert,ſiue aliquid ſtatim tangat,ſiue mediante alio? Non ſunt autem apta omnia,vt fomes fiant,ſed ſolū quæ foraminulenta ſunt,& calida,aut parum frigida,in ijs enim & condi poſſunt ſeminaria contagionum propter foramina, & non alterari neq; ab ipſo fomite,neq; ab extrinſecis,niſi ea plurimum excedant, ꝓpter quod aduerſum ignem non defenduntur:igitur neq; ferrum, neq; lapides, & eiuſmodi frigida & non foraminulenta idonea ſunt,vt fomites fiant, lana vero,et panni,et lignorum multa,idonea magis ſunt,Quòd igitur,& quæ fomite afficiunt,commune principium habeant,& cōem inficiendi modum cum ijs,quæ contactu ſolo,ex his manifeſtum eſſe poteſt: differunt autem miſtione,ꝙ his quidem fortis & lenta ſit, in illis debilis, & non lenta,& propter hoc alia fomitem relinquunt,alia non.

De contagione,quæ ad diſtans fit. *Cap. 5.*

MAiorem autem tum admirationem,tum dubitationem præbent ea,quæ non contactu ſolo,non ſolo fomite,ſed & ad diſtans etiā B contagionem faciunt. Lippitudinis genus eſt,quo qui laborat, omnes ſolet inficere,qui in ipſum ſpectant; notiſsimæ ſunt & peſtiferæ febres, & phthiſis,et alia multa,quorum labe cohabitantes, quanꝙ ne etiam tangant,coafficiuntur:horum igitur quæ natura ſit, & quo pacto id vitium propagetur,dubitatio nō parua eſt; quapropter accuratiſsime de hoc eſt inquirēdum,quoniam maxima pars hæc eſt eorum, quæ inueſtigamus. Videtur autem contagio hæc & alterius naturæ eſſe,et per aliud principium fieri:primum quidem quia peſtiferarū febrium nō nullę ſunt,quæ horis decem,aut duodecim perdunt,ęgro nihil caliditatis,nihil frigiditatis ſentiente. Præterea,ſi lippus alium lippum reddit,alterius quidem naturæ videtur affectus iſte,quoniam viſio non per caliditatem,aut frigiditatem fit,ſed per vocatas ſpecies et ſimulachra rerum. Porrò ſubita & pene momentanea penetratio harum contagionum idem prorſus oſtēdit, ſtatim enim et ictu (vt dicitur) oculi penetrant per totum animal,& necant,quod nulla alia qualitatum notarum tam prompte facere poteſt, ꝙ contrarium habeant. Adde ꝙ, ſi à notis qualitatibus fieret hæc cōtagio, ad debilius quidem,et minus reſiſtens ſemper propagaretur, quod certe fieri non videmus,quādo ſæpe id,quod debilius eſt,aut nihil, aut minus patitur:vt oculos quidem phthiſis non carpit teneriores, delicatioresque

exiſtentes,

exiſtentes,pulmones autem corripit.Poſtremo,quum hæc contagio vn- C
dique, & ad omnem partem feratur,imitari quidem videtur ſpiritualiũ
motum,qui in orbẽ fit:corpora verò,quæ notis qualitatibus conſtãt,vnũ
tantum motũ habent,ſurſum,aut deorſum:quare alius impetus, alia vis
eſſe videtur harum contagionũ,et venenis,aut Catablephæ animali aſſi-
milari,non autem reliquarũ contagionum modum & naturam ſequi.

Quòd cauſa contagionum,quæ ad diſtans fiunt, reducenda non ſit ad proprietates occultas. *Cap. 6.*

QVi igitur occultas proprietates inducunt,paruo negotio ab his ſe-
ſe difficultatibus extricant,per pauca rationem omnem earũ con-
tagionum ad haſce proprietates referẽtes:quod & in alijs mul-
tis omni ſolicitudine liberi & ſecuri factitant:bene igitur erit de his pro-
prietatibus breui quædã percurrere,ſimul enim & illud aperietur, quod-
nam eſſe poſsit harum contagionum principium.Supponendum autem
eſt nobis,quum decem ſint rerum omnium genera,actiua tamen princi-
pia eſſe tantum ſubſtantiam & qualitatem: conſtat enim neq; quantita-
tem,neque ad aliquid,neque vbi,neque alia(vt ſummatim dicamus)effe-
ctiua eſſe,niſi per accidens:porrò ſubſtantiam per ſe nihil aliud facere,ni-
ſi locales motus ſurſum,deorſum,rarefactionem,& condenſationem, et
circularem,hi enim à forma rerum fiunt,reliquæ vero actiones à quali- D
tatibus proueniunt.Qualitatum vero aliæ materiales dicuntur,calidum,
frigidum,humidum,ſiccum,lux,odor,ſapor,& ſonus:alię ſpirituales vo-
cantur,quæ ſpecies ſunt,& ſimulachra materialium,ſiue ſint cum ijs vni-
uoce,ſiue non,vt lucis lumen,ſaporis vero,& odoris, & ſoni ſpecies no-
men non habent,niſi ſaporimen,& odorimen,& ſonimen velimus effin-
gere,ſicut à luce lumen:ſimiliter & caliditatis,& frigiditatis ,& aliarum
ſpecies nomen non habent,conſtat autem eas eſſe tum ex ſenſibus, tum
ex itellectu.Quòd igitur materiales qualitates multa poſsint efficere,ma-
nifeſtum eſt,nam primæ quidem vocatæ omnia generant,& alterant: ſe-
cũdæ vero appellatę lux,odor,ſapor,& ſonus nihil quidem inter ſe agũt,
quoniam contrariæ non ſunt,ſenſus tamen mouent,ſed & hoc ijs mediã-
tibus,quæ ſpirituales vocantur:harum vero ſpiritualium , quod actio multa
ſit,& vis in natura,ſimiliter eſt manifeſtum(vt in ijs diximus, quæ de re-
rum ſympathia et antipathia ſcripta ſunt) nam & ſenſus , & intellectum
mouent,& principia ſunt motionum in animalibus:deinde & motus lo-
cales videntur facere,attractionem,& fugam , nõnullæ etiam & primas
qualitates producere,vt lumen,quod calorem gignit. Hæc igitur quum
ita ſint,quærimus quidem ab ijs,qui occultas proprietates inducunt, quan-

do

A do actio omnis vel à ſubſtantia fit, vel à qualitate materiali, aut ſpirituali, quo nam principio dicant actionem hanc fieri, qua contagiones pduci videmus. Ac certe, ſi à ſubſtantia, & forma fieri aſſerāt, quid oportebat occultam proprietatem vocare? ſed vocent, vt lubet, nihil tamen ea forma facere poterit, niſi locales motus ſurſum, deorſum, rarefactionem, & condenſationem, contagionem autem non, quæ per ſe localis motus nō eſt, ſed magis quorundā corruptio, & quorūdam generatio. Si vero qualitate aliqua fieri dicant, ſi quidem materiali, nihil ignotum aſsignabūt, niſi forte ignotum quoddam qualitatum genus effingant, quod nec caliditas, nec humiditas, nec ſiccitas ſit, quod certe effingi non poteſt: ſi autē ſpiritualem aliquam qualitatem in cauſa ponant, poterant quidem notiori ſaltem vocabulo vti, & ſtatim dicere ſpirituale aliquod cōtagiones haſce producere. Sed certe neq; hoc adducere pro cauſa poſſunt, primum quia ſpiritualia hæc tam diu ſolū durare conſueuere, quam diu præſens eſt illud, à quo effluxere, niſi forte fuerint in intellectu: at quæ ad diſtans faciunt contagionem, abſente etiam primo perdurant nihilominus, et in fomite, et in aere, quin imo de loco ad locum feruntur trans etiam maria, quod ſignū eſt corpus eſſe, quod et defertur, & perdurat, longe à primo ſe habens. Quod ſi dicant corpus vtiq; eſſe hoc, quod de loco ad locū fertur, agere tamen per ſpiritualē qualitatem, profecto & ad non neceſſa-

B ria recurrunt, & inconueniens aſsignant: ſi. n. recte definita contagio eſt, oportet tale in ſecundo fieri, quale in primo fuit, et idem eſſe in vtroque principium, idéq; & in quarto, & quinto, & in alijs, quæ contagionem recipiunt: tale aūt non poteſt facere vllum ſpiritualium per ſe, per accidens quidem nihil prohibet ſpiritualia enecare, & diſſoluere etiā miſtionem aliq̄ fugando quædam cōtraria, quod et fœtor facere poteſt, et Cathablephæ animalis aſpectus (vt dictū in ſympathijs fuit:) generare aūt tale in ſecūdo, quale in primo fuit, nō poſſunt ſpiritualia, generatio. n. omnis per primas fit qualitates. Oportet aūt in hiſce contagionibus non putrefactionem ſolū fieri, ſed à primis ſeminarijs & alia quoq; gigni, & propagari, quæ ipſis ſimilia natura ſint, & miſtione, non aliter, quàm ſpiritus in animali è ſanguine ſolent alios ſibi conſimiles generare, quod ſpiritualium nullum efficere per ſe poteſt: quam ob cauſam & in contagionibus, quæ ad diſtans fiunt, idem eſſe commune principium, & eundem inficiendi modū per qualitates notas cenſendum eſt, quod & Ariſtotelem & Galenum exiſtimaſſe ſine dubio videre poſſumus. Differunt autē harum contagionum ſeminaria & ab ijs, quæ ſolo contactu afficiunt, & ab ijs, quæ fomite ſolo: ſed primū dicamus, quo pacto ad diſtās ferri poſſint, & quo modo in orbē moueri videantur, & qua ratione vim tantam

ſortita ſint,et tam cito penetrent,et quales ſint earum analogiæ,tum demum,quam differentiam habeant ad alia ſeminaria,diffiniemus. C

Quomodo ſeminaria contagionum ad diſtans ferantur,et in orbem. Cap. 7.

ERgo illud in primis inquiramus,quo motu agatur ſeminaria illa cõtagionum,quando longe,et ad eos,qui diſtant,ea ferri manifeſtum eſt,quod multi adeo mirantur.Eſt autem inter prima reſpiciendũ ad cõſimilia, quo minus admirari poſsimus:qs putaret è cepe et allio lachrymas nobis vel è longinquo elici,è pipere,iride,ptharmica ſternutamentum,è croco,ſolano ſtricno ſomnum conciliari,è tractatione metallicorũ apoplecticum hominem fieri? exhalant nimirum ex omnibus his,ac circunquaque feruntur inſenſibilia corpora,quorum diuerſæ actiones ſunt, et facultates:manifeſtiſsimum autem hoc apparet in ijs,quæ corrumpũtur, & putrent.Principium autem motus eorum corpuſculorum ad omnes partes,partim quidem per ſe eſt,partim ab alio datur: per ſe igitur euaporatio omnis ſurſum fertur,quod et in fumo et alijs multis ſpectari poteſt, ſiquis neſciat euaporationem omnem calidam eſſe: ab alio autẽ accidit et in latus,et deorſum poſtremo pelli: qđ præcipue duabus de cauſis euenit,altera eſt obſiſtentia aut aeris,aut tabulatorũ,et eiuſmodi,in quæ incidũt, q̃ primũ exhalant, partes:vbi igitur vltra ferri non poſſunt,pellũtur q̃dem & in latera ab ijs,quæ ſuccedũt,& hæc ab alijs,donec accidat repleri totum:altera cauſa eſt aer ipſe,qui euaporationẽ omnem, ſi tenuis ſit, & bene ſolubilis,diuidit vſque etiam ad minimas et non vltra diuiſibiles partes:ea enim eſt elementorum,et liquidorum omnium natura, vt ſitũ conuenientem quærant,quantum poſsibile eſt: conuenientiſsimus autẽ ſitus eſt,quum partes continuæ inter ſe ſunt,aut,ſi continuæ eſſe nõ poſſunt,minus tamen inter ſe diſtent,quo poſsibile ſit,ſic enim minorẽ violentiam ſuſtinẽt,vt in ijs diximus,quæ de ſympathia tradita ſunt: qua de cauſa aer continenter eam euaporationem diuidit magis, et magis, donec ad eas veniat partes,quæ nõ vltra diuidi,et ſeparari poſſunt:facta igitur innumerabili illa diuiſione multum aeris repleri accidit, & circũquaque miſceri,quod et in fumo manifeſtiſsimum eſt videre.Propter has igitur cauſas,et quæ circa contagiones cõtingunt euaporationes, circũquaque feruntur,et aeris multum occupant,quoniam exhalatio omnis multum diffunditur,magis autẽ ſurſum,et primo,ſed tamen mox et ad latera,et poſtremo deorſum accidit ferri:ac ſic & cohabitantes poſſunt inficere ſeminaria hæc,& non ſolum in fomite,ſed et in aere per certũ tempus ſeruari,diutius autem in fomite. Quo autem modo fiat, vt tam par- D

A uæ quantitatis exiſtentia non alterentur ſaltem medio in aere expoſita, priorem habet dubitationem: nam quæ tam fortis eſſe miſtio poteſt in tam parua particula, vt in aere diu conſiſtere valeant, præſertim, quæ in duricie non conſiſtunt? ſed certe, quæ lenta ſunt, & glutinoſa, quãq̃ paruiſſima ſint, poſſunt quidem ſi non omnino tantum, quantum dura, viuere, at paulo minus poſſunt. Dura quidem propter tria reſiſtunt alterationibus maxime, & ꝙ in pauca quantitate plus habent materiæ, & ꝙ ꝓpter terram plus habent frigiditatis, & ꝙ partes non bene ſubtiliari & rarefieri poſſunt propter denſitatem, quod fieri oportet, ſi caliditas induci debet: priora igitur duo & ſi lenta non habent æque, ac dura, at tamen in parte habent & ipſa: tertium vero habent non minus, q̃ dura, hoc eſt difficultatem ſubtiliationis propter partium tenacitatem, & ꝙ miſtio è valde minimis conſtat: tenacitas enim facit, vt pars non facile ſecedat à parte, miſtio vero è q̃ minimis facta bene vnitis aduerſus alteratiões omnes valet: quoniam ſi rarefieri oporteat, ſtatim præſto ſunt partes terræ, quæ ꝓhibeãt, iuxta quodlibet minimum ſitæ, ſi vero denſari neceſſe ſit, præſto ſunt ignis partes propter propinquitatem, quæ ſimiliter obſtent: qua de cauſa non ſolum dura, ſed & lenta ſeſe defendunt ab alterationibus multis, ſi mediocres ſint, magnas autem non ferunt: propter quod & ab igne abſumuntur ſeminaria omnium contagionum, & ab aqua etiam frigidiſ-

B ſima franguntur. Quòd ſi curioſior quiſpiam illud quærat, cur intrinſece ſaltem non alterentur hæc ſeminaria, quum è diuerſis ſint miſta, ſciat ille non eſſe hanc ſolis ſeminarijs propriam quæſtionem, ſed & alijs multis communem, vt piperi, calci, euphorbio, pyriti lapidi, & metallicis, & alijs pluribus, quæ quum è diuerſis ſint miſta, alterationem tamen nullam intrinſecus, aut nullius momenti patiuntur, ſed annos multos immutata ꝑſeuerant: vt mirum ſit lapides annos mille, & duo millia durare. Cauſa omnium eſt, ꝙ miſtio, quæ è diuerſis fit, ad tam minimas particulas redacta eſt, quòd propter paruitatem exceſſum non habent particulæ inter ſe illum, qui requiritur ad agendum: qua de cauſa, dum miſtio illa eo pacto perſtat, dum igneæ partes ſeparatæ ſunt, & diſperſæ, ſepultæque in alijs, alteratio nulla introrſum fit: quare & piper, & euphobiũ, & reliqua tractata manibus frigida ſentiuntur: at vbi caſu aliquo miſtio illa ſoluitur, & mutatur, & partes, quæ eiuſdem rationis ſunt, in vnum coeunt, & maiorem quantitatem, & potentiam ad agendum acquirunt, tum actu fiunt, & agunt iam: vnde & calx, & piper, & euphorbium iam calida percipiuntur, quum prius potentia ſolum calida eſſent, actu vero aliter ſe habentia: propter eandem cauſam nec ſeminaria intrinſecus ſeſe alterant, quanq̃ è diuerſis conſtent, vtpote miſta. Quòd autem in tam pauca quan-

titate vis multa ineſſe poſsit, declarat fulgur, quod nõ aliud eſt, q̃ vapor: declarant & euphorbij, & piperis, & ſimilium particulæ minimæ & cõſu gientes viſum, quibus tanta vis à natura tributa eſt: adeo refert ignem in materia denſa contineri, quanq̃ parua ſit. Talia quoq; ſunt ſeminaria contagionum, omnia enim acria per ſe ſunt, quanq̃ in lentore cõſtituta, quæ & ipſa actu fiunt a calore animalis ſubtiliante eam miſtionem, & vniente partes conſimiles: talia autem ad humores & ſpiritus non paruam potentiam habent, quare & perdere etiam poſſunt paucis horis, ſi ad ſpiritus analoga ſint: de quo mox largius dicemus. Eadem & ex oculis lippiẽtibus eiaculari poſſunt in alterius oculum, & cõſimilem infectionem inferre, quæ viſio quidem non eſt, ſed vitium in oculo. Quòd aũt in animal penetrent & non nulla citiſsime, nemo mirari debet, ſi modũ, quo ingrediuntur, conſideret: ingrediuntur autem è paruis poris, & venis, & arterijs in maiores, & ab his in alios, ſæpe etiam vſq; ad cor. Vnus penetrationis modus eſt per propagationem & quaſi ſobolem: prima enim ſeminaria, quæ adhæſerunt è vicinis humoribus, ad quos habent analogiã, conſimilia ſibi alia generant, & propagant, & hæc alia, donec tota humorum maſſa & moles afficiatur. Alius modus eſt per attractionem, quæ intro fit tum inſpiratione per anhelitum, tum venarum dilatatione: ſimul enim cum aere, qui attrahitur, ingrediuntur commiſta contagionum ſeminaria, quę, vbi introducta ſunt, non eadem facilitate regrediuntur per expirationem, qua ingreſſa per inſpirationem fuere, quoniam agglutinãtur humoribus & membris, & non nulla etiam ſpiritibus, qui contrarij ſpeciem refugientes, ſecum & inimicum ad cor ferunt: non enim dicendum eſt (vt quidam aiunt) venena & contagiones præcipue cor petere, atque aggredi, vti inimicum, quaſi cognitio & voluntas ijs inſint. Tardius autem penetrant, quæ per ſe minus acria ſunt, aut in lentore multo ſepulta, & analogiam habentia ad craſsiores humores, & quæ per venas trahuntur, celerius aũt, quæ per anhelitum, & quæ ſubtiliora ſunt, & acrimoniæ maioris, ad ſpiritus autem analoga. Fortaſſe autem & alius eſt penetratiõis modus: omnis. n euaporatio de anguſto in amplum facillime diffunditur: quare, quũ minores & anguſtiores ſint venæ, quæ circa ſumma ſunt, maiores vero continuè, quà verſus cor itur, inde fit, vt & contagio q̃ facillime ex anguſtis venis in amplas diffundatur, vbi etiam maior eſt calor, atq; ad cor etiam feratur, niſi quid obſtet. Quòd igitur, & quæ ad diſtans fit contagio, per idem cõe principium fiat cum alijs, & per eundem modũ, & quo motu feratur, & qũo penetret, & tantam habeat vim, hactenus dictum ſit, qũo autem particulari & propria quadam natura ab alijs differat, nunc dicatur. Ab ijs igitur, quæ ſolo contactu afficiunt, differre

A ferre videtur, quod hæc in forti miſtione conſtituta videtur & lentore quodam, illæ vero non: ab ijs vero, quæ fomite ſolo & contactu inficiunt, differunt eæ, quæ ad diſtans protenduntur, quod validior adhuc miſtio ijs ineſſe videtur, & ſubtilitas maior, propter quod & penetrãt magis, & maiorem actionem habent. Fortaſſe autem et antipathia ad animal his eſt, nõ ea ſolum, quæ materialis dicitur, ſed & ſpiritualis etiam, quæ ſpiritus poteſt fugare, et calorem, qui humorum miſtionem cõtinet, propter quod & maxime poteſt putrefactionem inferre: de quo etiam mox dicemus.

De analogia contagionum. Cap. 8.

Contagionum autem analogiæ multiplices quidem ſunt, & maxime admirandæ: peſtis quædam eſt arboribus aut ſatis, animalium nulli obeſt: contra quædam tangit animalia, ſatis & arboribus parcit: & inter animalia, hæc hominem carpit, illa boues, illa equos, aut alia: ſed & in eadem ſpecie, quæ pueris & iuuenibus eſt contagio, ſenum neminem lædit, & è contrario: nec quæ mares, ſemper etiam mulieres attingit: promiſcue vero alij certis peſtes ſenſere, alij non: & alij inter peſtilentes illæſi verſantur, alij non. Inter membra porrò eſt & ſua analogia: Lippitudo nulli membro nocet niſi oculis: Phthiſis vero non oculis, quanquam delicatioribus, ſed pulmoni: Alopeciæ & Achores caput ſolum tentant. At vero & in humoribus quædam vni eſt contagio, alij non, quædam omnibus, aliæ ſpiritus præcipue perdunt: quorum omnium admiranda quædã ratio eſt, aſsimilantur autem & alijs multis, de quibus omnibus diximus in ijs, quæ de ſympathia, vbi etiam cõmunes cauſas perquiſiuimus, quæ vel ad rationem agentis referuntur, vel materiæ, vel applicationis, ꝓp quæ nõ omnia agunt in omnia, ſed certa in certa ſolũ, quæ analoga dicũtur. Particulares autem, et proprias analogias nec inſtitutum noſtrum eſt dicere, nec prudentis inquirere, ſat enim in præſenti ſit, ſi non proprias et propinquiſsimas cauſas, at medias tamen ſciamus, et ad proximas nitãmur, quantum pro ſubiecta materia dabitur.

B

Vtrum contagio omnis putrefactio quædam ſit. Cap. 9.

Nunc illud inquiramus, vtrum omnis contagio putrefactio quædam ſit, & an omnis putrefactio contagioſa. Videtur autem putrefactio omnis contagioſa aut ſimpliciter, aut ſaltem ad continuam partem, ad aliud vero contagioſa non omnis eſt, quoniam ad agendũ multa, vt diximus, requiruntur. Oẽm autem contagionem in putrefactione quadã

conſiſtere dubitationem fortaſſe habet, quoniam rabies contagio quędã C
videtur, putrefactio autem nõ: ſimiliter & vinum, quum aceſcit, ab alio contagionem quandam pati videtur, putrefactionem autem non: nam quum putreſcit, tum & fœtet, & inguſtabile eſt, acetum vero ſuaue eſt, & putredinibus etiam reſiſtit: ſed certe & eæ putrefactiones quædã ſunt exiſtimãdæ. Verum illud circa putrefactiones eſt intelligendum, q̃ interdum ſola miſti diſſolutio fit, & ſola euaporatio humidi, atq; inati caloris; generatio autem noua nulla conſequitur, atq; hæc ſimplex putrefactio dicitur: interdum in ipſa euaporatione ſimul & generatio aliqua prouenit aut animalis, aut alterius, quod formam vnam & certam habet, & miſtionis rationem, ac digeſtionem ſuam. In quibus igitur ſimplex fit putrefactio, generatio autem nulla, & fœtor fit, & abominabilis ſapor propter cauſam, quæ in ſympathijs dicta eſt: vbi vero generatio aliqua intercidit, & digeſtio, ordoq; partium pro certa forma, tum ſæpe neq; fœtor fit, neq; abominabile quicq̃: igitur & vinum quandoq; quidem ſimpliciter putreſcit, & marcorem contrahit, & ingratum inguſtabileq; eſt, interdum nõ ſimpliciter putreſcit, ſed & ſimul generatio aliqua ſequitur, vt aceti: euaporante enim, quod dulce atq; aereũ eſt, relicto multo terreo ſubtili aduſto cum plurimo aqueo miſtum illud fit, quod acetum vocamus, cuius et forma ſua eſt, & digeſtio, & ordo partiũ, et ſapor, et odor. Quòd aũt præcedat putrefactio aliqua prior, declarant & lac, & pituita, quæ, quum putreſcere incipiunt, ſtatim aceſcunt. In rabie quoq; putrefactionem quandam accidere cenſendum eſt facta contagione ab alio: latet autem nos, quoniam, quæ in viuo animali putrefactiones fiunt, non admodum manifeſtæ ſunt: veriſimile eſt autem ita ſe habere, quoniam & canes, quum rabiunt, febre quadam corripi ſolent. Si igitur in omnes contagiones inductio fiat, omnes quidem in putrefactione quadam conſiſtere videbuntur: quod & ratio quoque perſuadet, quoniã nulla alia euaporatio aptior eſſe videtur ad contagiones inferendas, q̃ quæ in putrefactionibus fit. D

Acetus quo modo fiat

Quoniam autem diximus cõtagionem eſſe in inſenſibilibus particulis, primo quærat fortaſſe quis, vtrum particulæ illę corrumpantur quidem, an alterentur ſolum: ad quos dicimus, quantum quidem ſufficit ad putrefactionem faciendam, non neceſſe eſſe corrumpi particulas ipſas, ſed alterari ſolum, quatenus diſſolui miſtio poſſit, et euaporare calidũ cum humido innato, nihil tamen prohibet et corrumpi etiam, ſed non neceſſe eſt, quatenus attinet ad faciendam putrefactionem. Quoniam autem putrefactiones omnes ad continuam ſaltem partem cõſimilem putrefactionem inferre aptæ ſunt, ſi omnis quidem contagio putrefactio eſt, videbitur quidem contagio ſimpliciter & communiter dicta, putrefactio quædam

dam

A dam conſimilis de vno in aliud tranſiens, ſiue continuum illud ſit, ſiue diuerſum: verũ hæc non eſt ea, quę proprie contagio dicitur, ſed illa, quæ inter diuerſa verſatur: ꝗ & ſi etiam propriiſſime velimus contagionem conſiderare, quæ in morbis ſpectatur, et non ſolo cõtactu afficit, erit quidem contagio, conſimilis de vno in aliud tranſiens putrefactio, cuius ſeminaria actionis multæ ſunt, in forti ac lenta miſtione conſtituta, ac antipathiam ad animal habentia non ſolum materialem, ſed et ſpiritualem etiam: ex qua definitione ratio omnium eorum manifeſta eſt, quæ circa contagionem videntur.

Cur morborum alij contagioſi ſint, alij non, & contagioſi cur lenes ſint. Cap. 10.

IMprimis igitur cur morborum alij cõtagioſi ſint, alij non, & quomodo fiat, vt alij, ardentiores quum ſint, & grauiores, nullam tamen inferant contagionem, alij vero placidiores, mitioresq; exiſtentes contagioſi plurimum ſint, quæramus: quod certe dubitationem quandam habet: ſi enim contagio vim et actionem ſequitur, qui acutiores ſunt morbi, viderentur magis contagioſi: ſi vero aduſtionem ſequitur contagio (vt multi medicorum putant) ſimiliter viderentur, qui ardentiores ſunt, contagioſi magis: ꝗ ſi et putrefactionem multam ſequitur contagio, in pluribus B quidem multa putrefactio fit, contagio autem nulla. Ergo morborũ quicunque abſq; putrefactione fiunt, nulli quidem contagioſi ſunt, quoniã, vt dictum eſt, cõtagio non ſine quadam putrefactione fit: in quibus vero putrefactio contingit, requiri quidem acumen dicimus, ſi contagio fieri debet, ſed non ſufficit acumen ſolum, et potentia agendi, verum et lẽtor quoq; requiritur, et fortis atq; elaborata miſtio (vt dictum eſt.) Similiter neq; aduſtionem ſequitur contagio, ſed, ſiqua in cõtagionibus aduſtio accidit, illa ſequitur magis, q̃ origo contagionis ſit, Nec ſimiliter omnem putrefactionem ſequitur contagio, quanq̃ larga ſit, et multi humoris, ſed eam ſolum, in qua ſeminaria fieri poſsint, quę et miſtionis ſunt fortis, et in lentore cõſtituta. Febrium igitur multæ ardẽtiſsimæ ſunt, vt quę è cholera, ſed in ſicco conſiſtentes, è quibus quæ euaporant particulæ, ſeminaria eſſe non poſſunt contagionis in alio, ſiue ꝗ miſtio earum debilis ſit, ſiue ꝗ non adhereant, et agglutinentur propter ſiccitatem: at quæcunque ſordidam habent putrefactionem, et concluſam, illæ ſeminaria gignunt ad inferendas contagiones idonea: ſordidam autem dico putrefactionem, in qua nõ fit ſuperficialis putrefactio, et euaporatio eius, quod putreſcit, ſed profunda et ad totum: cõcluſam autem voco, in qua nõ abeũt, et exhalant, quæ euaporant, particulæ, ſed quodammodo concluſę

bene

bene ac diu agitantur,& miſcentur,lentorem quidem habẽtes, ſic enim C
& fortis fit miſtio & glutinoſa:lenes autem apparent contagioſi morbi,
præcipue febres,quæcunque contagioſæ ſunt,propter id, ꝙ profunda fit
putrefactio,in qua multum humidi euaporat,quod tum lentorem induꝛ
cit,tum et acrimoniam hebetat:in quibus autem acumen,& ardor mul-
tus ſentitur,in ijs ſuperficiales magis particulę euaporant calidę,et ſiccę;
propter quod nec contagioſæ ſunt.

In quo conuenit cum venenis contagio,& in quo differat. Cap. 11.

CONueniunt autem & cognationem quandam cum venenis habẽt non nullæ contagiones,qm̃ ſicut illa inimicitia quadam fraudulenta latentia,perdunt animal,& cor petunt;ita et cõtagiones quædam facere ſolent:propter quod venenoſas ſolemus quaſdam febrium appellare. Differunt autem inter ſe nõ parum,ꝙ venena nec ꝓprie putrefacere poſſunt,nec tale in ſecũdum gignere,quale in primo fuit principiũ & ſeminarium:cuius ſignum eſt,ꝙ venenati ad alios contagioſi non ſunt.Cauſa vero iccirco eſt,ꝙ venenorum eſt duplex genus,alia.n. ſpirituali qualitate enecãt,qualis eſt ſerpẽtum maxima pars,et Cathablephæ aſpectus,alia vero materiali qualitate operãtur. Quæ igitur ꝑ ſpirituales ſpecies agũt, corrumpere quidem poſſunt fugãdo calorem innatum,et triſtitiam intolerabilem ingerẽdo,generare autem nihil ſimile poſſunt, qm̃ generatio omnis à primis qualitatibus fit;ꝓp quod in venenatis nihil tale vnq̃ factũ vidimus,quale eſt quod à Vipera et Baſiliſco emittitur.Eorum vero,quę per materialem qualitatem operantur,alia calida ſunt,vt vocata cauſtica & vrentia,alia frigida,vt opium,et hyoſciamus,et id genus:verum quæ calida ſunt vrentia,omnia in ſicco ſunt cõſiſtentia,quare et exurere magis apta ſunt,q̃ putrefacere,et cõtagionem inducere:ꝙ ſi quædam à medicis putrefactiua dicuntur,hoc tñ improprie dicitur,ſimpliciter.n.cauſtica ſunt:appellant autem putrefactiua hæc,illa cauſtica,ꝙ cauſtica cruſtam,et vocatam eſcaram prius faciunt,vocata vero putrefactiua veſicã prius inducunt,quaſi in his calor naturalis euaporet,ſicut in ijs, quæ putreſcunt:verum proprie cauſtica & illa ſunt,vt Arſenicum, Auripigmentum,Pythiocampe,et Cantharides,quæ putrefactiua dicuntur:cæterum non putrefaciunt,ſed vrunt: è quibus quod euaporat,ſeminarium contagionis eſſe non poteſt,vt pote ſiccum . Quæ igitur venenorũ calida & vrentia ſunt,propter hanc cauſam contagioſa non ſunt, quæ vero frigida,et ſtupefactiua ſunt,putrefacere quoq; non ſolent,quare neq; hæc cõtagionem inferre:ita igitur differunt,quæ contagioſa ſunt,à venenis. D

De

A *De alijs differentijs contagionis.* *Cap.* 12.

SVpereſt nunc, vt de differentijs alijs proſequamur, ac earum cauſis: neque enim omnes vno modo contagiones ſe habent: aliæ in nobis primo fiunt, & generantur in aliquo, mox ab illo in alium tranſeunt: aliç extrinſecus primo veniunt, et factæ, de vno in alium propagantur: & aliç per ſumma errant, & vix cutim carpunt, aliæ ſolidiora occupant, aliæ & interna, et aliç omnia tam interna, q̃ externa: quçdam porro promptiſsime inhærent, & afficiunt, quçdam ſerius: et aliæ ſe ſtatim manifeſtãt, aliç non niſi longe poſt: aliquæ ad hæc letales ſunt, aliquæ ſine vllo vitæ periculo: omnes autem in viuo corpore natæ infectionem diſſeminare, in mortuo non: et corporum alia ſuſcipiunt facillime, alia aut nũquam, aut cum difficultate: vnde et illud quæri poteſt, vtrum peſtilentijs aſſueſcere poſsimus, ſicuti venenis.

In nobis igitur primo oriri ſeminaria contagionum manifeſtum eſt, non ſolum in ſcabie, achoribus, phthiſi, ſed in febribus etiam, quæ peſtiferç dicuntur: cauſa eſt, quòd in nobis, et humoribus noſtris putrefactiones fieri nihil prohibet, quæ et ſordidæ ſint, et concluſæ, à quibus ſeminaria illa fiant, quæ tum lenta, tum et fortis miſtionis ſint: hæc autem cõtagiones inferre dictum eſt ſupra, ac in aliquo primo ita fieri poſſe nemo dubitat. B Illud fortaſſe dubium eſſe poſſet, vtrùm et in ſecundo, qui afficitur, contingat ſimiliter ſordida et concluſa putrefactio, an non: ſi .n. nõ contingit, quomodo in ea noua ſeminaria fiunt, quç tertium aliquem inficere poſsint? at ſi contingit, à quonam fit, quando cauſæ eædem in ſecundo non ſunt, quæ in primo fuere? ſi quidem in primo cauſæ fuerunt obſtructiones, plenitudo, et malitia humorum, et ſimilia, in ſecundo autem nihil horum adeſſe neceſſe eſt, quando videmus temperatum et probe ſanum exiſtentem aliquem, concipere tamen ab alio cõtagionem, ſolis ſeminarijs ſufficientibus inferre. Dicendũ igitur & in ſecundo ſordidam ac concluſam putrefactionem fieri, ſordidam quidem, quoniam profunde corrumpitur, quod à ſeminariis recipit putrefactionem, propter multam inhæſionem, et actionem eorum, atq; analogiã: talis autem et concluſa eſt, propter multam euaporationem, quæ fit: q; ſi et non talis per ſe eſſet, nihil tamen refert, dum profunda accidat, omnino enim tale in ſecundo fuit, quale in primo principium et ſeminarium eſt, quoniam dictum eſt eam ſeminariis ineſſe vim, vt ſibi ſimile propagare, et gignere poſsint, ſicuti et ſpiritus faciunt. In primo igitur cauſæ fuerunt illæ, quæ paſsim ſolent putrefactiones in nobis facere, obſtructiones, plenitudines, et humorum prauitates, à quibus facta putre-

factio ſordida et concluſa plurimum,accidit inde ſeminaria enaſci, quæ C
apta ſint in alium cõtagionem trãſferre,ſiue in eo fuerint cauſæ et diſpo
ſitiones,quæ in primo fuere,ſiue non:quare analogum humorem nactę
in ſecundum,et tertium,et alios cõtagionem apportant. Quòd vero et
extrinſecus quoq; in nos veniant principia et ſeminaria contagionum,et
in nobis non primo fiant,ſimiliter quoque manifeſtum eſt, quoniam ſæ
pe videmus populariter vagãtes morbos,quas epidemias vocant, quorũ
alij communes quidem pluribus aut ciuitatibus,aut regionibus ſunt,ſed
non contagioſi,qui communes tantum dicuntur:alij vero etiam conta-
gioſi,ideſt qui ſemel in vno cõcepti abſq; aeris diſpoſitione illa commu-
ni contagionem in alium transferunt:atque hi non communes tantum
dicuntur,ſed contagioſi ſimul,quales ſunt peſtilentię,vti ea,quæ circum
Græciam vagata eſt,de qua Thucidides ſcribit,& quales illę,quę noſtris
annis apparuere in Italia ab alijs lenticulæ,ab alijs puncticula appellatæ.
Referemus etiam inſolitam anni MDXIIII contagionem, quæ in bo
ues ſolum irrepſit,viſa primo circa Foroiulienſem tractum,mox ſenſim
& ad Euganeos delata,atq; ĩde in agrum noſtrum:abſtinebat primo bos
à cibo ſine cauſa alia manifeſta,ſpectantibus autem in ora eorum bubul-
cis aſperitas quædam & paruæ puſtulæ percipiebantur in palato et ore to
to:ſeparare protenus infectum oportebat à reliquo armento, alioqui to-
tum inficiebatur:paulatim labes illa deſcendebat in armos,et inde ad pe- D
des:ac quibus ea permutatio fiebat,ſanabantur fere omnes, quibus autẽ
non fiebat,plurima pars interibat.Harum ergo cõtagionum, quæ extrin
ſecus veniunt,potiſſima cauſa eſt aer,quanquam ex aquis,et paludibus,
et alijs nihil prohibet euenire:aptiſſimus autem eſt aer, tum ꝙ facillime
et proprias et alienas infectiones cõcipit,tum ꝙ neceſſario eo vtimur ad
vitam. Sed illud maxime aduertẽdum eſt,ꝙ aer interdum alterat ſolum
calefaciendo,infrigidando,humectando,et exiccando, interdum nõ ſo-
lum alterat,ſed et vapores extraneos in nos immittit, interdum non va-
pores ſimplices,ſed et ſeminaria contagionum. Differt autem ſemina-
rium contagionis à vapore ſimplici,ꝙ vapor alterabile ſatis eſt corpus,
miſtionem non habens fortem in lentore,quale eſt ſeminarium: cõcur-
runt tamen vapores in nos importati multipliciter ad putrefactiones, q̃
fiunt,primo enim et obſtruunt,deinde et locum habent alienæ calidita
tis et humiditatis,tum et immiſti humoribus inamabiles illos reddunt,
et ingratos membris,vnde & reſpuuntur,et relinquũtur à natura, ac ſic
putreſcunt:ſeminaria vero non ſolum hęc faciunt,ſed maxime faciunt,
ac ſimul et conſimilia ſibi alia ceu ſobolem procreant, quæ ad alium de
lata contagionem inferunt. Si igitur vapores ſimplices in nos aer im-
portet,

Aer interdũ inficit alteratione interdum vapore et seminarijs

A portet, non iam contagio eſt, nec ægritudo per ſe contagioſa, niſi profunda & concluſa putrefactio fiat: quæ nec ſimiliter, ſi ad aerem comparetur, contagio dicitur, quoniam non eſt conſimilis in vtroque infectio, ſed ſi ad alium comparetur, qui ſecundus ſit, & tertius, & quartus, iam contagio dicitur, & ægritudo cōtagioſa: ſi vero ab aere ſeminaria ſtatim immittantur contagionis in aliquem primum, & contagio dicitur ab aere accepta, & ad alium apta eſt tranſire: idem enim vitium & aer paſſus eſt, quod & ille, cui illatum eſt: idem & de terra, & aqua dicatur, nam & ipſa interdum vapores ſolos in nos transferunt, interdum & ſeminaria ipſa contagionum: quibus autem de cauſis tum aer, tum aqua, & alia inficiantur, & modo ſeminaria contagionum concipiant, modo vapores extraneos, & modo alterent ſolum, recipiendum eſt nobis vti notum: Illud fortaſſe magis deſideraretur, vtrum à cœlo, & ſyderibus contagiones vllæ per ſe dependeant, quando aſtrologi ſæpe quoſdam futuros morbos, & Epidemias prædicunt, quemadmodum Syphilidem ſiue Gallicum vocatum morbum prædixiſſe ipſos conſtat multo ante, quàm apparuiſſet: ſed certe (quando nihil à cœlo huc demitti poteſt, quod ꝓxime tangat, niſi ſpirituale aliquod ſeu lumen, ſeu tale aliud) ſi ad ea reſpiciamus, quæ ſupra de actionibus ſpiritualium dicta ſunt, videbimus à cœlo nullas contagiones per ſe fieri poſſe, per accidēs autem

B nihil prohibet quaſdam ab ipſo fieri, ac prædici etiam ab abſtrologis poſſe: qui ſcientes ea, quæ à ſyderibus per ſe vt plurimum fiunt, poſſunt ſimul & illa præuidere, quæ per accidēs cum illis vt plurimum coniungun tur: poſſunt autem per ſe ſydera calefacere, ad calefactionē autem ſequitur & vaporum plurima ex aquis, & terris eleuatio, qui mox varias & diuerſas corruptiones efficiant, modo nouas, modo cōſuetas, mō magnas, ꝓut & ſyderum conſtitutiones ſe habent. Igitur has conſiderantes aſtrologi, ac docti, quos apportare ſolent, prænuntiant effectus: qui, quanq̄ per accidens à ſyderibus fiunt, vt plurimum tamen concomitantur ea, quæ per ſe fiunt: nihil enim prohibet quædam per accidēs eſſe, & vt plurimum eſſe. Aptiſſime autem ſunt ad magna & noua producenda illæ ſyderum conſtitutiones, in quibus plures Planetarum in vnum coeunt, præſertim ſub inſignibus aliquibus earum ſtellarum, quæ fixæ dicuntur: raro enim fit, vt, quum eiuſmodi conuentus fiunt, notabilem aliquem partum & portentum non ædant: ſed de his plura fortaſſe oporteret dicere.

Vtrū à celo pestilentia

Per ſumma autem errant ſcabies, porrigo, papulæ, lepra, & circa caput achores, areæ, ophiaſis, & id genus: horum autem omnium ſemi-

naria craſsiora,& minus acria ſunt,quàm quæ intima petunt,hæc enim ſubtiliora ſunt,& acria magis,& ad ſpiritualia magis analoga. Eorum autem,quæ in ſummo inſident,alia ſummam cutim tentant,alia profundius immerguntur,quæ in denſiori materia ſunt,quales ſphaceli,et eſtiomeni,& carbunculi,& elephantia,& ſyphilis morbus,& id genus. Cito autem afficiunt, quæcunque ſeminariorum in acrimonia multa conſiſtunt,& ſubtilia ſunt,præſertim per anhelitum cor petētia, quorum analogia eſt ad ſpiritus,aut ad ſubtiliores humorum:at quorum materia denſior eſt,& analoga ad humores craſsiores,ea tarde ſerpunt,vt ſyphilis, & rabies.Mortuum autem animal contagem eam non ſeruat,qua tenebatur viuens, quoniam ſeminaria contagionis vnà cum calore innato extincta ſunt. Paratiora vero ſunt ad contagiones corpora ad eas quidem; quæ primo in nobis fiunt,immunda quidem & valde humida, & carnis ac foraminum conſtipatorum,ad eas vero,quæ extrinſecus veniunt, paratiora ſunt,quæ foramina aperta,& laxa habent,calida autem,& humida:difficulter autem recipiunt,& ſerius,quibus frigida eſt,& ſicca, denſaq; corporis conſtitutio:propter quod ſenes & aniculæ minus corripiūtur,q̄ iuuenes:attendendæ tamen ſunt analogiæ contagionum, quæ vnū magis,q̄ alium tentant:minus item recipiunt, qui per ocium vitam traducunt,q̄ vegetes,& negotiatores:quoſdam porrò vidimus, qui in medijs peſtilentijs verſantes ſecuri eſſe conſueuere, de quibus quædam ſuo loco dicemus,& vtrum conſueſcere peſtilentijs poſsimus.

De ſignis contagionum. *Cap.* 13.

SVnt autem & indicia contagionum ſua,quorum alia prænūcia ſunt futurarum,alia præſentes monſtrant:ac eorum,quæ pręnuncia dicūtur,alia è cœlo ſumuntur,alia ab aere,alia ab ijs,quæ circa terras,& aquas ſunt,quorum quędam vt plurimum veracia ſunt, alia ſæpe: quare nec ꝑ oīa prognoſticari,niſi ꝓbabiliter,licet. In cœlo igitur quū eorum ſyderum,qui planetæ dicuntur,vides vnam in partem plures conuenire, vt ſæpe accidit plures aut ſeptentrionales fieri,aut auſtrales,nec non et coniungi etiam inuicem,tum ſcito in ea parte mutationes magnas circa terras futuras,ac primum quidem humiditates plurimas ſublatis vaporibus multis è terra & aquis,mox ſiccitates non paruas conſecuturas conſumptis tandem vaporibus,& exuſtione circa terram & aerem facta: hęc autem ſolent & putrefactiones apportare : quòd ſi coniunctio ſyderum illorum ſit plurium quidem ſub maioribus earum, quæ fixæ dicuntur,tū et prædicere potes inſignem aliquam portendi contagionem. Sunt porro

A rò & aſpectus quidam planetarum, quibus aſtronomi hæc portenta tribuunt, qui nec omnino negligendi ſunt, nec ſemper timẽdi. Ex aere porrò ſua quoq; indicia haberi ſolent, ac primum quum multæ, crebræq; incenſiones illæ apparent, quæ in ſuprema regione è vocato hypocaumate fiunt, vt cadentia ſydera, cometæ, trabes, æges, & id genus, putrefactionem circa terram fieri oſtendunt: omnia enim hæc è fomite vnctuoſo & lento fiunt: hoc autem moſtrat vapores, qui à terra tolluntur, tales quoq; exiſtere, quòd potiſsimum circa putrefactiones contingũt. Notare præterea oportet et alias inferioris aeris conſtitutiones, neque enim ſine ſuſpicione eſt, quum aut auſtri plurimi perflarint, et diu incubuerint, aut caligines quaſdam præter modum certam regionem videris occupare, et ſi fuſcus et veluti puluerulentus aer Solem diu triſtem reddiderit. Tum vero tibi maxime cauendum erit, quum ventos quoſdam fueris conſpicatus ex ea regione perferri, vbi peſtilentia graſſetur: non ſolum autem timendum tibi ſit, ſed fugiendum, quum ea, quæ ſub diuo ponuntur, vt obſonia, et lintea, et id genus marcorem quendam et ſitum contrahuunt. Sed et aquę quoq; ſua ſigna dant, quum inundant flumina, et diu reſtagnant: quum loca paludoſa cœnoſaq; relinquũtur: quum maria piſces emortuos plures in littoribus deponunt: Terra quoque, vbi plurimam inſectorum generationem profert, putrefactiones cõceptas nun-

B tiat, quæ niſi totæ in ea animalia abſumptæ fuerint, contagiones ſubeſſe declarant: potiſsimum autem iſthæc portendunt locuſtæ, quarum ſępe innumerabilis ac penè infinita generatio fit: hoc autem non ſolum mõſtrat magnam putrefactionem præceſsiſſe, ſed ſæpe nouam facit: tollunt enim quaſi exercitus ingens, & in certas euolant regiones, quas vbi latè depopulatæ ſunt, illic ſæpe commoriuntur, vnde mox immenſa corruptio ſequitur: qualem in Africa contigiſſe legimus anno CXVIII, de latis ad littora locuſtis incredibili numero, atque ibi emortuis: ſimiliter & in Gallia eueniſſe anno DCCCLXIIII memoriæ mandatum eſt: in Italia vero anno MCCCCLXXVIII in agro Ferrarienſi, Mantuano, Veronenſi, Brixienſiq;, & vicinis alijs, quum ingens increuiſſet earum multitudo, paulo poſt miſeranda peſtilentia ſecuta eſt: quod & annis ſuperioribus etiam cõtigiſſet, niſi Dei Optimi clementia, et mortalium cura prouidiſſet, quo tempore tantum eius generis animantum vidimus, quantum antea nunquam viſum fuiſſe putandum eſt: quarum pars multa in huius ſuperioris Italiæ agris reſedit, pars verſus Gallias euolauit diebus ſeptem non ſufficientibus migrationi tanti exercitus. Idem ſæpe faciunt & cadauera cæſorum in pręlijs. Quin & cibi non nulli ſunt, quorum

vſus frequens nunc has, nunc illas infectiones producit, alij Elephantiam alij ſcabiem, alij carbunculos, alij alia. Interdum & animalia, quæ ſub terra degunt, ſolent non nullas infectionum ſignificare, quum multa eorum è latibulis & proprijs laribus in apertum exeunt. C

Sæpe exiguus mus
Augurium tibi triſte dabit, tellure ſub ima
Quem non vllus amor tenuit, ſed in aera apertum
Erupit ſcrobibus, vitæq;, atq; immemor vſus,
Et paruos natos, & dulcia tecta reliquit.
Ipſa etiam tellus ceu non ignara futuri,
Quum tremit, atq; intus grauida ſuſpirat ab aluo,
Signa dabit: tremuere vrbes, & vertice toto
Formidauit Athos, timuitq; ſub æquore Nereus.

Quippe crebri terræ motus & ipſi nunciant contagiones futuras, quoniam exhalatio, quæ intus concluditur, non ſolum noxium quiddam acquirit, ſed etiam gignitur ex ipſis maxime putrefactionibus, quæ ſub terra fiunt. Ad hæc & cum vides carbunculos multos, & exanthemata, & bubones enaſci, timere quodammodo potes. Præſentes vero contagiones indicant, eas quidem, quæ extrinſecus veniunt, multitudo eiuſdem morbi, tametſi non, quandocunque multi eodem laborant morbo, contagioſa eſt ægritudo: eſſe autem contagioſam cognoſces & ex D genere morbi, & ex ijs, quæ ſequuntur: eas vero, quæ primo in nobis fiunt, contagioſæ'ne ſint, an non, cognoſces ſimiliter & ex genere morbi, & ex his, quæ ſequuntur. Sed iam de contagione, quid ſit, & quo pacto fiat, & quibus principijs, & quæ ſint contagionum differentiæ, & cauſæ, tum & quæ ſint earum ſigna communia, in vniuerſum dictum hactenus ſatis ſit.

HIERONYMI FRACASTORII
DE MORBIS CONTAGIOSIS
LIBER SECVNDVS.

De febribus contagioſis. *Cap. I.*

AD HAEC conſequens eſſe videtur, vt de ſingulis contagioſis morbis,qui nobis cogniti ſunt,agamus,qui ſint, & quibus de cauſis fiant,& quomodo differant inter ſe, ab ijs incipientes, quorum cognitio neceſſaria magis videtur:tales autem ſunt febres,quæ in contagione conſiſtũt, de quibus tanto accuratius eſt agendum,quanto plures earum nouæ inuſitatæq; annis noſtris apparuere.In vniuerſum autem de omnibus pauca quidem à maioribus noſtris pro tanto negocio literis mandata ſunt. Quid autem ſimpliciter ſit febris,& quomodo fiat,in præſentiarum nobis eſt ſupponendum.

Contagioſæ autem vocantur,non quæcunq; vicinum & contiguum
humorem poſſunt inficere,ſed illæ ſolum,quæ in alium conſimilem in-
ferre infectionem valent,& quæ dicta ſeminaria cõtagionis per ſe inclu-
B dunt.Earum vero,quæ contagioſæ dicuntur,aliæ peſtilentes vocantur,
aliæ non peſtilentes,& peſtilentum quædam ſimpliciter peſtilẽtes ſunt,
quædam malignæ tantum appellantur,quaſi mediæ inter peſtilentes, &
non peſtilentes:quippe contagioſarum febrium quædam vt plurimum
ſalubres ſunt,quædam vtplurimum perdentes,quædam vero partim ſa-
lubres,partim perdentes, à quibus multi quidem euadunt, multi vero
pereunt,in dubio,qui plures ſint:quales,quæ lenticulæ dicuntur.

De variolis,& morbillis. *Cap. 2.*

ERgo de ijs contagioſis primo eſt agendum, quę,tam & ſi contagioſæ ſunt,peſtilentes tamen non appellantur,ꝙ maiori ex parte ſalubres ſint:tales autem videntur illæ,quas, qui arabum libros tranſtulere, Variolas,& Morbillos vocant,ꝑ variolas intelligẽtes eas,quas et vulgus varolas vocat ex ſimilitudine,arbitror,puſtularum,qui vari dicuntur, ꝑ morbillos autem eas,quas vulgus ferſas nuncupat, à feruore fortaſſe dictas: de ijs autem græci non videntur ſub alio egiſſe nomine,quàm exanthematum, quod nomen& varium etiam apud ipſos reperitur.Contingunt igitur eiuſmodi febres præcipue pueris,raro viris,rariſsime ſenibus videntur autem & omnibus ſemel in vita aut accidere,aut aptæ eſſe,quę

accidant,

accidant, niſi præcox mors hominem tollat: non facile autem dignoſcun C
tur adeſſe, prius, quam puſtulæ ipſæ malum prodant, ſigna tamen quædam præcedunt, ex quibus ſuſpicio eſſe poteſt eiuſmodi affuturam febrem. Ac primum, quum vides populariter quodammodo vagari genus id febrium, puer autem eſt, qui febrit, tum ſuſpicari potes communi illo teneri morbo, neceſſarium tamen non eſt, quare et alia ſigna ſpectato, ſi conuerſatus eſt cum alio affecto, ſi lucent oculi, ſi dorſum confractũ ſentitur, ſi facies rubet, febris autem continẽter affligit, moroſa quidem magis, q̃ mordax: hęc. n. primum indicia apparent: tum interroga, nunquid aliàs ſenſerit eiuſmodi febrem, quę ſolet exanthemata illa apportare, raro. n. fit, vt, qui ſemel affectus fuit, denuo etiam patiatur: tũ vide, ſi quid à natura ad cutim pellitur, nam vt plurimum circa quartum diem, aut paulo poſt apparere ſolent primum quidem ſparſę quędam ceu maculæ rubentes, mox manifeſtius in puſtulas concreſcunt interdum humidiores, & varis ſimiles, interdum ſicciores, et ſimiles ijs exãthematibus, quæ ex calore ſolẽt pueris euenire, quas vulgus ſufferſuras vocat: vtrę mox tenui quadã pituita, et ſanie replentur, ac per ipſas ſoluitur ægritudo, facillime quidem pueris, difficilius autem grandioribus: propter quod matres optare ſolent febres haſce filijs aduenire, quum tenera in ætate ſunt. Contagioſæ igitur ſunt, quoniam, quod exhalat in putrefactione, lẽtum admodum eſt, et ſeminarium contagionis in alterum, eo pacto, quo in D
alijs fieri diximus: maiori autem ex parte ſalubres ſunt, quoniam ebullitio hęc purificatio quędam ſanguinis eſt: neq. n. contemnendi ſunt, qui dicunt infectionem à ſanguine menſtruo contractam in vtero matris ſecerni per eiuſmodi ebullitionem, et putrefactionem eius, ac ſic defecari ſanguinem per quãdam quaſi criſim à natura factam: propter quam cauſam omnes ferè hunc affectum patimur, quoniam omnes eam infectionem menſtrualem deferimus à ventre matris: qua de cauſa nõ perdit vt plurimum febris hęc per ſe, ſed purgat magis. Pueris vero benignior eſt, q̃ adultis, qm̃, ſiqui per ętatem teneram eam ſanguinis infectionem non expurgant, ſignum eſt eſſe male idoneam ſeparari: quare mox, quum in grandiori ętate fit ſeparatio illa, contingit quidẽ vi multa, et affligit magis, minus autem, quum mollior eſt ſanguis, et aptior, vt ſeparetur ab eo labes illa. Ob id etiam, quum ſemel acceſſit, non reuerti pręterea ſolet, quoniam ſecreta iam ſit infectio: viſa tamen quandoq; fuit bis acceſſiſſe, quibus ſcilicet prius non exacte ſecreta fuiſſet. Si igitur ſanguis pituitoſior ſit, puſtulæ variformes fiunt albę, rotundę, mucore quodam plenæ, ſi vero biliſior extiterit, puſtulę ſicciores erumpunt: analogia autem eius contagionis ad eam ſanguinis ſuperfluitatem eſt, quę è mẽſtruo ſangui-
ne

A ne contracta fuit:quare ad eos ſolum analoga eſt hęc infectio, quibus purificatio ſanguinis non eſt facta,propter quod nec omnes inficit,nec humores omnes. Nec plura de his dicantur.

De peſtilentibus febribus. *Cap. 3.*

NVnc de peſtilentibus vocatis proſequamur,quarum alię vt plurimum perdunt,vere peſtilentes vocatę,alię multos ſolum perdũt, malignę appellatæ,communi autem vocabulo omnes peſtilentes nuncupari ſolent:de quibus accuratiſsime perquirendum eſt, omnes enim peculiarem quandam et rationem , et curationem habere exiſtimant, quę autem peculiaris ratio ſit,non dum plane aſsignatum video:quidam breui ſeſe ab hac difficultate explicantes ad occultas proprietates recurrũt, de quo multa in ſuperioribus dicta ſunt, quę hic non aliter repetentur, tanquam nihil dicentibus,& docentibus,qui difficultates propoſitas per ignota ſoluere ſtudent:Galenus vero interdum videtur dicere peſtilentes febres habere quandam venenoſitatem,et per hoc differre ab alijs, interdum peculiare ijs ineſſe, vt putrefactio circa cor ſit, quandoque quidem in ſubſtantia eius, quandoque in contentis: de quo rectum eſt rationem habere, nam quid ſit venenoſitas illa, non declarat Galenus,& vtrum veram venenoſitatem intelligat,an magis aſsimilationem quan-
B dam interficiendi. Quòd ſi veram venenoſitatem intelligit,oportebat dicere, in quo conſiſteret,venena enim aut per materiales qualitates,aut per ſpirituales necant: quod vero dicit peculiare eſſe his febribus, vt aut cordis ſubſtantiam putrefaciant, aut contenta, rurſus dubitationem nõ paruam habet: qua de re MONTANVS ciuis noſter primarius iam,et nunquam ſatis laudatus in re medica, & in quem, ſi Pythagorice loqui licet, Galeni anima migraſſe videtur, ſubtiliter quidem multa diſſeruit pro Galeni placitis, quantum quidem videre potui ex ſcriptis quibuſdam, quæ ſub eo ordinariã Medicinæ Patauij legente ab auditoribus notata, & literis mandata fuere: quæ, quum forte ad manus noſtras tum perueniſſent, quum & ipſe de hiſce febribus ſcriberem, ſuſpenſum me admodum reddidere, quum ego alia via forte fortuna incederem: nam ſi inceptis noſtris perſiſtere voluiſſem, non ſolum timor oboriebatur, quomodo mihi ipſe conſiderem deuianti ab eorum calle,ſed & rem valde arrogantem videbar aggredi, q & à primo Galeno,& à ſecũdo diſſentire auderem:quocirca,quum quaſi decreuiſſem retractare, quęcunq; de ea materia ſcripſiſſem,rem tamen cum quibuſdam amicis cõicaui,qui ingenue conſulentes perſuaſerunt,quæ ego iam ſcripſiſſem, tametſi viderentur nouo calle procedere, emittenda tamen eſſe non per aſſertio-

nem

nem aliquam ſed vti problemata magis. Quæ igitur MONTANVS noſter ex Galeni placitis tradit, hęc ferè ſunt. C

Febres, quę peſtiferæ vocantur, differre ab alijs, quæ in putrefactione conſiſtunt, ꝗ peſtilentum putrefactio vel in ſubſtantia cordis ſit, vel in contentis: in alijs vero iam nec putrefactam eſſe cordis ſubſtantiā, nec contenta: tranſmitti quidem ad cor vapores putridos, atque accendere tum cor, tum contenta, putrefacere autem non: ꝗ ſi eò veniant, vt putrefaciant, iam febrem peſtilentem eſſe: porrò peſtilentem omnem febrem hecticam etiam eſſe, ſi quidem facta putrefactione in corde, aut contētis fieri non poſſe, vt iam confirmata non ſit, atque hinc illa cōtingere, quæ in peſtiferis apparent febribus, non ſentire ſcilicet ægrum ſe febrire, pulſus non magnos, non citatos percipi, maximam mortalium partem perire: conuenire autem peſtilentes febres partim cum putridis, partim cum hecticis, cum putridis quidem, quia omnino febres hæ à putredine pendent, cum hecticis vero, quia iam confirmata ſit febris: verum neque ſimpliciter hecticas dici debere, nec ſimpliciter putridas, ſed peſtilentes hecticas, & putridas: venenoſitatem autem earum non aliud eſſe, ꝙ gradum putrefactionis largioris circa cor.

Atque hæc ferè ſunt, quæ ego ſcripta vidi: quę, ſi bene conſiderentur, non paruas habent difficultates, ac primum, quòd progreſſus hic non declarat, cur peſtilentes febres contagioſæ ſint, quod peculiare quiddam & proprium videtur cum ipſis iungi. Præterea, ſi quæratur, cur in ijs putrefactio ſit in corde, aut contentis, dicere quidem videntur cauſam eſſe, ꝗ ingens & larga quędam ſit putrefactio, per quam accidit & cor, aut contenta infici. Si vero rurſus quęratur, cur fiat ingens illa putrefactio, cōtingere dicunt ex prępartione, hoc eſt nimia hnmiditate, quæ vel intrinſeca eſt, vel extrinſecus accedit: quod certe non minorem habet difficultatem, nam primo mirum videtur in decem millibus hominum, qui in peſtilentia pereunt, eam eſſe præparationem in omnibus, prę ſertim ꝗ videmus innumeros exactiſsime ſanos exiſtentes, et nullo vitio humorū deprauatos concipere tamen contagem illam ex ſola cōuerſatione cum peſtilentia affecto, aut ex illius veſtibus: quid nam igitur in hoc fecit illā ingentem putrefactionem, quum nec obſtructiones fecerint, nec humiditas aut propria, aut ab aere acquiſita? quare aliquod aliud principium aſsignari neceſſe eſt, quod in cauſa ſit. Oportebat prę terea declarari, qualis nam eſſet ea ingens putrefactio, num quantitate ingens & mole, an gradu actionis: nam ſi actione ingens, cur ardentiſsimæ cauſones, & furētes, non tamen peſtilentes ſunt? quinimo nec illæ, quæ ex eruginoſa cholera ſunt: ſi vero quantitate ingens eſt, quæ neceſsitas erat ponere cor ipſum D

A ſum putreſcieri? poterat enim ſufficere quãtitas illa ingens putreſactionis. Ad hæc & illud dubium eſt, ſi adeo ingens eſt putreſactio, cur nõ ſentiat æger ſe febrire, quum aliæ alioquin minoris putreſactionis inflammatio nem inducant: nec recurri ad hecticam poſſe videtur, quando multo ante, quàm hectica fiat, putreſactio illa ingẽs fit, imo cauſa, cur hectica fiat, eſt putreſactio circa cor, illam autem facit ingens putreſactio per corpus reliquum: cur ergo prius non ſentitur, quàm hectica facta ſit? Poſtremo & mirum illud videtur in his febribus putreſcere cor, aut & contenta, ſta tim enim videretur animal perire, quoniam nec eryſipelata tolerare poteſt delicatiſsimum membrum: nõ perire autem hominem ſtatim mani feſtum eſt, ſed maiorem partem peſte affectorum vltra quartum & ſepti mum viuere, quin imo & multos euadere, quod certe fieri poſſe nõvide tur, ſi febris iam hectica confirmata eſt. Præterea cur & aliæ hecticæ non ſunt peſtilentes, quando febris confirmata eſt in corde? & ſi vapores putridi circa cor ad id venerunt, vt poſsint facere hecticam & confirmatam caliditatem in corde, videntur etiam poſſe & putreſactionem facere aut in ipſo, aut in contentis ſaltem, quod ſi ſit, neceſſario perire oportere peſtilentes omnes videtur: atq; hæc ſunt, quæ dubitationem faciũt circa po ſitionem hanc: quare non tacebo, quę ego prius conceperam, paratus opi nionem mutare, ſi minus ſatisfacere videbuntur. Inhærendo igitur fun-

B damentis illis, quæ circa contagionum naturam iacta ſunt, dico peſtilentes febres ab alijs putridis differre in multis: primum in principio agẽte, deinde & in materia ſeu modo putreſactionis, ac demum in accidẽtibus proprijs, quæ ſequuntur: quippe in alijs putridis principia & cauſæ putre factionis ſunt aut obſtructio, aut plenitudo, aut malitia humorũ in quan titate, vel qualitate: voco autem principia hæc agẽdi, quia cauſæ ſunt, cur à caliditate loci putreſactio fiat: in peſtilentibus autem febribus nullũ ho rum per ſe cauſa eſt, & principiũ putreſactionis, poſſunt enim eſſe in aliquo menſuratè humores, poteſt abeſſe omnis obſtructio, omnis plenitudo, peſtilentia tamen ab alio cõcipi: oportet igitur eſſe aliud principium per ſe eius cõtagis. Nihil quidem prohibet quãdoq; & has diſpoſitiones adeſſe, ſed accidunt quidem quantum ad id, quod per ſe agit, æque enim putreſactio fit, ſiue adſint, ſiue nõ: quin imo illud fieri poteſt, vt in aliquo præparatum ſit aut phlegma, aut cholera, vt putreſcant ex prædictis prin cipijs, minus tamen corripiantur à contagione, quàm humor alius, quòd analogia non ſit ad illos: quare nec omnes putreſactiones, quæ circa terras, & aerem fiunt, etiam diſponunt ad eam, quæ circa peſtem verſat̃, ſed certæ ſolum. Si igitur recte tradita ſunt, quæ de contagione à nobis ſunt dicta, principia quidem contagionum per ſe ſunt ſeminaria ipſa, de quo-

rū natura tanta narrata ſunt,quæ quidem,tametſi cōi quodam principio cū vaporibus & loci caliditate cōueniunt in agendo,peculiarē tñ quādā ſortita naturam ſunt,& rationē putrefaciendi:in primis.n.diximus habere ea vim & actionem multā,tum & miſtionem fortem & elaboratā,nec non & miſtionem in lentore conſtitutam,ac demū non materialem ſolum antipathiam ad calorem naturalem,& ad animam ipſam,ſed & ſpiritualem. Hæc igitur quum ita ſe habeāt, longe diuerſam putrefactionē ab alijs faciūt,ſi quidem in alijs ſuperficialis quodāmodo fit putrefactio, non profunda,& ſordida,in his autem profundiſsima,& ad partes vel penitiſsimas eius,quod putrefit:quod quidem iccirco accidit, primo, ꝙ ſeminaria non paruæ actionis ſunt,quemadmodum ſimplices vapores,ſed longe maioris pp fortem miſtionem,propter quam nec cito & facile alterantur,ſed perſtant,& actionē continuant:pp lentorem autem agglutinantur valde illi humori,ad quem habent analogiam,in quem incubentia cito diſſoluunt,actiua multum quū ſint,& humida:ad quod non parum adiuuat ſpiritualis antipathia,quæ naturalem calorem fugat,& propellit,à quo deſtitutus humor cito contrahit putrefactionē profundam: fit etiā putrefactio illa non profunda ſolū,ſed & valde larga, hoc eſt multarum partium,qm̄ ſeminaria hinc inde diſperſa ſunt, & hæc alia ceu ſobolem generant,illa alia:recte igitur dicebat Montanus magnā putrefactionem in peſtilentibus febribus fieri,ſed rationē non dedit per ſe id facientem,aſsignans humiditatē contractam,& præparantem. Differunt præterea hæ febres ab alijs putridis in accidentibus ꝓprijs:ad has.n.ſequitur eſſe contagioſas ad aliū,cuius cauſa aſsignari nō aliter poteſt, q̄ per rationem ſeminariorum,quæ ad alium delata tale in ſecundo faciūt,quale in primo fuit:ꝙ ſi peſtilens aliqua febris primo in nobis fiat,nunq̄ tamen eſſe peſtilentem dicimus,niſi tum,quum ſeminaria contagionis iā facta ſunt:quare æque eſt factā eſſe febrem ex ſeminarijs,& aptam eſſe ex ijs fieri,atq; ea per ſe includere.Si igitur licet peſtilentē febrem diffinire, dicemus eſſe febrē ſordidæ,& profundæ putrefactionis,includētem ſeminaria acutiſsimæ cōtagionis per ſe,pp quod & letalis eſt,et ad aliū contagioſa,atq; hæc per ſe ratio eſt peſtilentis febris,nō aūt ꝙ vel cor,vel contenta in eo putreſcant:nihil quidē prohibet & ad illa putrefactionem deferri, præſertim ſi analogia ad illa ſit,ſed ſiue hoc ſit,ſiue nō,ratio nō eſt hęc peſtis,ſed forte ratio vehementioris peſtis,& citius interficientis:quod autē per ſe eſt,&(vt aiunt)formale,eſt eſſe febrem per ſe includentem ſeminaria contagionis letalis:propter quam cauſam,quæ è venenis fiunt febres, letales quidem ſunt,ſed non peſtilentes,quoniam contagioſę non ſunt, carent enim eo,quod formale eſt,& per ſe ratio peſtilentiæ.

De

A *De differentijs peſtilentum febrium, & accidentibus earum. Cap. 4.*

PEſtilentum vero febrium aliæ extrinſecus in nos veniunt, alię in nobis primo fiunt: aliæ omnes perdunt, aliæ maiorē partem, aliæ multos ſolū. Diuerſa porrò eſt earum analogia, & admirāda: quædam ad ſanguinē præcipue analogæ ſunt, quædam ad cholerā, quædam & ad humores alios, aliæ pmiſcue ad omnes, & aliæ ad ſpiritus ſolos, aut ad ipſos maxime: & quædam citiſsime perdunt, quædam ſerius. Extrinſecus veniūt, quorum ſeminaria prius concepta ſunt aut in aere, aut terra, & alijs: oportet autem & ea prius corrupta fuiſſe, ſi proprie contagio dicēda eſt, dico autem ſeminaria, non vapores ſimplices, multum enim differt (vt diximus) inter ſeminaria & vapores. In nobis autem primo fiunt, quæ è communibus quidem cauſis cum alijs originem habent, vt plenitudine, obſtructionibus, & humorum malitia: verum putrefactio & ſordida eſt, & concluſa, eiuſmodi autem, vt in ea ſeminaria fiant contagionis perniciosæ, nihil enim prohibet ſæpe talem in aliquo primo fieri, mox ab illo in alios importari. Omnes autem perdunt, quæ ad ſpiritus & ſpiritualia analogiam habent, maxime quæ extrinſecus veniunt per anhelitum attractæ contages: maiorem vero partem perimunt, quæ ad acutos humores analogę ſunt, præſertim ſi & ipſæ extrinſecus apportentur: multos autem ſolum, quæ ad craſsiores humores rationem habent: quo autem modo, & quibus de cauſis diuerſæ ſint analogiæ earum, ſupra quidem demonſtratum vniuerſaliter fuit, quare nunc non aliter repetendum erit.

B

Sed iam de accidentibus earum dicatur, quatenus ſigna, & notitia earum haberi poſsint: primum ergo, qđ per ſe has febres ſequitur, eſt eſſe cōtagioſas, quod & maximum eſt earum ſignum, quod quoniam non ſemper datur videre poſſe, alia ſigna attendenda ſunt: commune autem eſt omnibus ferè, per initia, omnia videri valde placida, ita, vt vix febrire exiſtimetur, qui nihilominus latentem peſtem concepit: pulſus vrinęq; id atteſtantur, ſed ita tamen, vt peritum non lateant: per proceſſum porrò tāetſi ſua ſunt augumenta, tota tamē per ſe febris placida videtur, & lenis: calor tactu mordax non eſt, introrſum vero moroſus magis, quàm acris percipitur, quippe interrogati, qui ægrotant, num febriāt, non febrire ſe dicunt, ſed tamen in anguſtia quadam verſari: decubitus ſupinus eſt, dorſum perinde ac verberati, anhelitus ſolito longior, pulſus non citatus, nō altus, ſed præſſus magis, & vix audens ſe attollere: hæc ergo ſigna per primos morbi proceſſus apparent, quæ quum vides, tum ad alios ſpectato, quos febres tenent, ac quum multos emori vides è conſimili morbo, tūc

time peſtilentem eſſe febrem,cui aſtas:in dies autem certiora ſe oſtendẽt C
ſigna,nam vel maculæ in cute apparebunt,vel abſceſſus circa emunctoria vocata:oculi ad hæc ſubrubent,& vacillant,anhelitus extraneo quodam fœtore grauis eſt,quo ſolo ſigno periti ſæpe peſtilentem febrem deprehendunt:verba ſæpe dicũtur multa,& interdum incompoſita,caput graueſcit,& modo vigiliæ,modo ſomnus nimius ægrum tenet: Hypochondria tenduntur,egeſtiones liquidæ ſunt,corruptæ,longinquæ à forma fęcum & humorum,fœtentes:vrinę aut ſubiugalium ſimiles,aut quaſi vinum granatorum,aut tenues,crudæ,aut confuſæ,rubræ,quandoque & ſimiles ſanis ſunt:lingua ſordeſcit,virtus omnis labat,& fatiſcit: mala autem ſigna ſunt,delirium perſeuerans,vrinæ detentio,fluxus ſanguinis narium,ad quem leuatio nulla conſequitur,ventris deiectio multa p initia oborta,vel è leui pharmaco facta,apparitio macularum,&abſceſſuũ,ac ſubita mox delitеſcentia.

Quòd igitur per initia mites appareant hæ febres, nihil mirum videri debet,quum toto genere,& in toto proceſſu lenes plurimum ſint:cauſam aliqui reddunt,ꝙ nec nos tangentes ardorem febris ſentiamus, nec æger ipſe, nos quidem, quia febris hæc extrorſum quieta eſt,introrſum turbans,æger vero neque ipſe ſentit,quoniam hecticam febrem patitur, de quo ſupra dictum ſatis fuit. Nos è noſtris principijs cauſam inde eſſe D
arbitramur,ꝙ profunda admodum ſit putrefactio,in qua acrimonia omnis multum obtunditur,& hebeſcit humido multo ſimul euaporante,et lentore tanto facto:in febribus autem,quæ in ſicco cõſiſtunt, quales ſunt cholericæ,acrimonia,& feruor ſentitur,membra exuruntur, ſitis vexat, ariditas linguæ fit,quoniam igneum eſt,quod euaporat,& ſiccum, propter quod nec contagionem facit,quoniam non agglutinatur,quanquã magnę actionis ſit:eſt fortaſſe & alia concauſa,cur peſte laborantes febrẽ non ſentiant,ꝙ ſenſus illis magnopere obtuſi ſunt,obſepti tanta putredine,in qua virtutes non ſolum diſſoluuntur,ſed nec trãſmittuntur ad ſenſitiua membra:ꝙ vero pulſus parui ſint, & rariores, rurſus cauſam aſsignant alij,ꝙ peſtilentes hectici fiant,quare,quum nec caliditatem nouã percipiant,pariter nec noua euentatione indigent,vnde & pulſus nõ val de diuerſi ſunt à ſeipſis ſanis exiſtentibus. Nos,ſi licet,aliam cauſam aſsignamus,illud prænotãtes,ꝙ natura ſemper illud eligit,quod aut melius eſt,aut minus malum,vt in ijs diximus,quæ de ſympathijs tractata ſunt: ſicut igitur oblato fœtore aliquo à natura fit,vt vix anhelemus, vix halitum per nares trahamus,quaſi ſic minus aperiatur aditus fœtori, ita lata ingenti,atque abominabili putrefactione,ſeu exhalatione ad cor vix audet natura ipſum dilatare,vix venas tollere,quo minus via putredini aperiatur:

A riatur:quare tantum tollit,quantum vix ſatis eſt vitæ, & euentationi cordis:propter quod pulſus paruus fit,& rarus,& anhelitus longior,& anguſtior,conſtrictio vero ſeu expiratio velocior,q̃ dilatatio & inſpiratio:qđ & in pulſibus etiam venenatorum contingit,vt ſæpe vidimus. Vrinæ autem vt plurimum ſubiugalium ſimiles ſunt propter multam & diuerſorum ebullitionem,ꝗ ſi humor crudior fuerit,albida ſæpe vrina fit,& ſubtilis,ſi vero ſanguinis excrementa redundent,rubra exit,& confuſa propter ebullitionem,quæ ſi ſubaduſta & ſubtilia fuerint, aut tenui melancholiæ admiſta,ſimilem vino granatorum vrinam faciunt.Sed iam particulares febres proſequamur.

De ephemera peſtilenti in Britannia. *Cap. 5.*

IN Britannia inſula,quæ nunc Anglia vocatur,genus eſt peſtilentis febris & contagioſæ,quæ ad ephemeras referēda videtur, ꝗ die vna aut hominem perdit,aut liberat:eſt autem non contagioſa ſolum de vno in alium,ſed & vagatur etiam de ciuitate in ciuitatem,nō tantum per eam inſulam,in qua ferè vna videri ſolet,ſed ſæpe & ad vicinos Belgas deferri viſa eſt.Quapropter & vitio aeris præcipue enaſci cenſendum eſt: cur autem in ea inſula præcipue oboriatur,vniuerſalis quidem cauſa eſt analogia eius aeris,particulatim vero,in quo ea conſiſtat analogia,difficile
B certe eſt noſſe:quanq̃ ſunt,qui dicant id è ſoli ratione contingere, quod maxime gypſeum eſt,vnde & Albion olim appellatam fuiſſe volunt: certis igitur conſtitutionibus humidis vapores è ſolo illo accidit eleuari ſubtiliſsimos quidem,corruptos tamen,qui & ſubtilem etiam inferunt contagionem,cuius analogia eſt vel ad ſpiritus,vel ad tenuem ſpumam, quæ ſanguini ſupernatat.Quæcunq; autem cauſa ſit, conſtat analogiam eius contagionis eſſe ad ſubtile ſanguinis,propter quod die vna aut finitur ægritudo,aut æger,vt plurimum autem finitur ęgritudo per ſudorem,vnde & febrem etiam ſudorem appellāt incolę:nullis vero alijs medicamētis vtuntur aduerſus ipſam,quam expectatione ſudoris, nam quibus aduenit,omnes ferè euadunt,quibus autem retinetur, maxima pars perit: quare cura omni & diligentia procurant,ne impediatur ſudor,quod vel facillime accidit, ſi tantùm æger ſitum, atque accubitum mutet:qua de cauſa iubent medici,vt æger integra die vna ſitum non mutet: quam moleſtiam qui ferre poſſunt,mercedem laboris recipiunt,& euadūt,qui vero ferre non valent,ſed ſe iactant,decubitum mutant, nouum aerem aucupantur,impedito ſudore ſua cauſa pereunt.

De

De febre, quam lenticulas vel puncticula vocant. Cap. 6. C

SVnt aliæ febres, quæ mediæ quodãmodo ſunt inter vere peſtilentes & non peſtilentes, quoniam ab ijs multi quidem pereunt, multi etiã euadũt: contagioſæ autem ſunt, & iccirco naturam peſtilentum ſapiunt, appellari autem ſolent malignæ magis, quàm peſtilentes: quales illæ fuere, quæ annis M D V, & M D XXVIII in Italia primum apparuere ætate noſtra nõ prius notæ, certis vero regionibus familiares, vt Cypro, & vicinis inſulis, maioribus etiam noſtris cognitæ: vulgus lenticulas aut puncticula appellat, quòd maculas proferant lenticulis, aut pũcturis pulicum ſimiles: quidam mutatis literis peticulas dicunt: de quibus diligenter agendum videtur, quòd & nunc quoque crebro viſantur modo communes multis, modo quibuſdam particulatim contingentes: viſi etiam ſunt, qui ex Italia in alias regiones profecti, vbi nullæ eſſent eiuſmodi febres, ex ijs tamen perierint, quaſi ſecum infectionem detulerint: quod clariſsimo & doctiſsimo ANDREÆ NAVGERIO Oratori pro Illuſtriſsima Venetorum Repu. apud Regem Gallorum annis ſuperioribus contigit, ex hac enim labe interijt in ea ꝓuincia, in qua ne nomine quidem nota erat ægritudo eiuſmodi, vir eius doctrinæ & ingenij, vt nulla maior literarum iactura ſit facta iam multis annis. Contagioſa igitur eſt & hæc febris, ſed non celeriter, nec fomite, & ad diſtans, ſed tantum per tractationem infirmi: per initia autem quum febres omnes peſtilẽtes placidæ ſint, & mites, tum hæc adeo placide inuadit, vt vix admittere medicum ægri velint, vnde & medicorum multi plurimum decepti ſunt, expectantes reſolutionem morbi paulopoſt, nec quicquam contra parantes: mox vero ſigna malignæ febris aperiebantur, nam, quanquam calor mitis pro natura eiuſmodi febrium ſentiebatur, interne tamen perturbatio quædã percipiebatur, tum & fractio in toto corpore, laſsitudoq; more fatigati: decubitus erat ſupinus, caput grauefcebat, ſenſus hebetes erãt, & mens magna ex parte poſt quartum aut ſeptimum non conſtabat, oculi rubeſcebant, verba multa dicebantur, vrinæ primum exalbidæ vt plurimum cernebantur, plenæ tamen, mox rubentes & confuſæ, aut ſimiles vino granatorum: pulſus rarus, & humilis, qualem diximus: excremẽta corrupta, fœtentia: circa quartum & ſeptimum in brachijs, dorſo, & pectore maculæ rubentes, ſæpe & puniceæ erumpebant puncturis pulicum ſimiles, ſæpe maiores, imitatæ lenticulas, vnde & nomen inditum eſt: ſitis autem aut nulla, aut parua aderat, ſordeſcebat tamen lingua, ſomnolentia quibuſdam aderat, quibuſdam & vigiliæ, interdum in eodem vtrunque per vices: ſtatus alijs ad ſeptimum, alijs ad quartumdecimum, D

alijs

A alijs et vltra: vrina quibuſdam detinebatur, quod peſſimum ſignum erat: ea febre mulieres paucæ, ſenes paucißimi, Iudei ferè nulli deperiere, iuuenes & pueri multi, et ij quidem nobiles contrario modo, ac peſtilentes veræ conſueuere, quæ quum vulgum præcipue capiant, tum hæ febres maxime in nobiles graſſari viſæ ſunt. Perituros ſua ſigna præcedebant, ſicuti & euaſuros: mala erant, ſi ſtatim ęger virtute defici ſe ſenſiſſet, ſi aſſumpto leui pharmaco ingens alui deiectio ſecuta fuiſſet, ſi facta criſi nō acceſsiſſet alleuatio, nam vidimus, quibus libræ tres ſanguinis erupiſſent è naribus, paulopoſt tamen obijſſe: malum item, ſi vrinæ detinebantur, ſi lenticulæ delituiſſent, ſi ægre erupiſſent, ſi liuidæ fuiſſent, et valde puniceæ: quod ſi aut omnia, aut plura ex his acceſsiſſent, certißima ſequebatur mors, euaſio vero, ſi contraria aut omnia, aut plura apparuiſſent.

De cauſis. Cap. 7.

HAec quidem in propatulo erant, et ante oculos: quibus autem de cauſis, et quomodo eueniſſent, magna inter medicos diſcrepātia, magna altercatio erat varijs varia exiſtimantibu: alij aduſtionem & acuitatem in cauſa ponebant, alij plenitudinem, alij intranſpirationem B corporum, alij occultam proprietatem: quare & quiſque pro exiſtimatione ſua auxilia afferebat non ſine artis ludibrio, quòd vulgares nō lateret tanta diſſenſio. Quoniam autem vagantes erant eæ febres, & multis vno tempore communes, communem quoque cauſam, tum habuiſſe cenſendum eſt, præcipue autem contractam ab aere: quod ſatis rationabile apparet, quando anno M D XXVIII, præcedente hyeme auſtrina pluuioſa vere quidem multa flumina inundauere, apud nos quidem Atheſis, et Padus, apud alios alia: fuere pariter et caligines quædam, quibus arborū germina, olearum præſertim q̄ plurima aruere: quibus de cauſis et principium his febribus datum credendū eſt: quæ vero ſparſæ nunc apparent, cauſam particularem in nobis habent, in quibus primę fiunt, et conſimilem putrefactionem acquirunt, qualis illa fuit, quæ primum communē multis originem ab aere traxit. Quoniam autem contagio hæc per cōparationem ad vere peſtilentes, ſatis mitis apparet, nec celeriter contrahi ſolet, nec fomitem relinquit, nec ad diſtans protenditur, ſed tarde & p tractationem ſolam, cenſendum eſt ſeminaria ipſius non eſſe admodum acria, nec fortem illam elaboratamque miſtionem habere, ſed magis apta eſſe, vt et alterentur facilius, et non agglutinentur, quemadmodum alia ſolent, quæ fomitem relinquūt, et in ſumma quæ à natura vaporum

non multum remota ſint,actria tamen,quantum ſufficit eiuſmodi conta C
gionem inferre.Conſimilem ergo infectionem in aere primum fuiſſe cē ſendum eſt,quæ mox in nos ingeſta tale febriũ genus attulerit, quę tametſi peſtilentes veræ non ſunt,in limine tamen earum videntur eſſe.Analogia vero eius contagionis ad ſanguinem præcipue eſſe conſtat,quod et maculæ illæ,quæ expelli conſueuere,demonſtrant,omnes enim rubẽtes ſunt principij colorem & rationem retinentes: qua de cauſa & magna ẽt & late fuſa eſt putrefactio propter humiditatem,& fluxibilitatem ſanguinis:eadem de cauſa & lenior etiamnum eſt hæc,q̃ peſtilentes aliæ,nõ poteſt tamen non moroſa ſentiri facta magna introrſum euaporatione prauæ putredinis:propter quod & laſsitudo quoque ſentitur, & mens non conſtat,& caput grauat,& oculi rubent:quæ euaporatio ; quoniam lenis eſt,& tractabilis,rariſsime ſolet phreneſim facere, quod multi medicorum timere ſolent,vidẽtes delirium fieri.Porrò nec mirum eſt, ſi egeſtiones corruptæ,liquidæq; apparent,tam larga quum putrefactio fiat: vnde & malum erat ſignum,ſi aſſumpto leui pharmaco ingens deiectio ſecuta fuiſſet,præſertim primis diebus,ſignum enim erat valde amplam eſſe corruptionem.Somnus autem ijs multus obrepebat, quibus pituitoſior erat ſanguis,vigilię vero,quibus bilioſior.Maculæ autem apparebant in cute,natura foras pellente,quam poterat,partem infectionis:nam & modo per ſanguinis fluxum è naribus, modo per ſudorem, modo per alui D
deiectionem exonerabatur,ſed ſalubrior erat,quę per eiuſmodi maculas tentabatur expulſio: propter quod multi eorum euadebant, quibus large fiebat ea,multi vero peribant,quibus raræ et ſparſę erumpebant maculæ,aut,vbi erupiſſent,deliteſcebant:ſignificabat enim aut naturam non eſſe potentem,aut materiam male obedientem, quæ aut expelli non poſſet,aut retrocederet, natura tentante aliam expulſionem. Sanguinis vero effluxio per nares nullos penè leuabat,quoniam magnum quidem ſtimulum arguebat,& naturam maxime cogi ad expellendum, qua poterat,contrarium,quod in maioribus venis inerat:ſed ea via non erat idonea ad expellenda ſeminaria contagionis,quæ maxime in minoribus venis ſedem habebat,vtpote quę extrinſecus acceſsiſſent.Similiter nec multum proderat vẽtris deiectio,quoniam corrupta quidem materia expurgabatur,ſeminaria autem non:quare ex omnibus conueniẽtior erat, quę per cutim expulſio fiebat,primum quidem per maculas facta, mox & per ſudorem:propter quod & multi viſi ſunt euaſiſſe,quibus largus ſudor ſuperueniſſet,per has enim vias magna pars ſeminariorum vnà cum ſubtili parte ſanguinis excernebatur.Detinebatur autem interdum vrina, ſiue ꝙ abſumeretur aquoſitas,ſiue ꝙ aliò verteretur,vt in maculas, vel ſudorem

A dorem,ſiue ꝙ redundantia nimia humorum,aut craſsities uias obſtrueret,ſiue deficeret uirtus:propter quod peſsimum erat ſignum.Pueros autem,&iuuenes carpit magis ea contagio,quòd in ijs plus adſit ſanguinis, & humidioris,ad quem habet analogiam : tum uero & ij foramina magis aperta habent, & calidiores ſunt, unde attractio fit maior, tum per uenas, tum per anhelitum: propter quam cauſam &,qui negotiabantur magis, magis etiam carpebantur, minus autem ocioſi,& frigidi,& ſicci natura, quale fere eſt ſenum & Iudeorum genus: mulieres uero frigidæ & ipſæ ſunt, & denſioris carnis. Porrò nobiles magis, quàm plebs hac tanguntur labe, contra uero peſtilentia magis plebs,quàm nobiles,quoniam peſtilentia potiſsimum in contagione unius ad alium uerſatur, minus uitio aeris,hęc autem infectio magis aeris uitio,quàm tranſitu unius in alium : ab ea igitur contagione, quæ ab uno in alium tranſit,magis cauere nobiles poſſunt propter diuitias, & commoditates alias, quibus plebs caret,ab ea uero, quæ dependet ex aere,minus defendi poſſunt nobiles,quàm plebs,quoniam ea,quum communis omnibus ſit,magis eos occupat, qui delicatiores ſunt, & minus robuſti, quiq; & plus habent ſanguinis, & humidiores ſunt, quales ſunt nobiles propter luxum & uitæ quietem : plebs autem & robuſtior eſt,& ſiccior,ut pote fatigata magis, & uictus parcioris.Ita igitur ſe habent lenticulares febres, & ex his
B cauſis fiunt : nunc de ueris peſtiferis dicamus.

De uere peſtiferis febribus. *Cap.8.*

QVæ uero peſtiferæ proprie dicuntur febres, partim quidem cum his conueniunt, partim differunt: conueniunt quidem natura quadam communi,quòd contagioſæ omnes ſunt, & per eundem modum afficiunt,differunt autem, ꝙ peſtilentum contagio longe promptior eſt,& celerrimæ ſuſceptionis,tum vero & fomitem quoque relinquit,& ad diſtans ſeſe etiam extendit,item & aut omnes,aut maiorem partem eorum perdit,ad quos pertingit.Seuiora quoq; ſunt & reliqua accidentia,nam & virtus velociſsime,& multa exoluitur,& perturbatio,quæ interna eſt,longe maior ſentitur:non nullæ quoq; ſunt, quæ per initia ardentiſsimam febrem apportant,tametſi reliquæ, & illæ etiã mox,lenes apparent pro natura totius generis:vigiliæ vt plurimum infectos tentant,quandoq; ſopore commiſtæ:pulſus & in his, quales in alijs percipiuntur,rariores,& humiliores,ꝙ̃ ægritudo videatur poſcere:vrinæ conturbatæ,aut albæ,aut etiam ſimiles ſanis:egeſtiones corruptæ, liquidæ, fœtentes : in quibuſdam bubones, aut parotides, aut alij abſceſſus apparent:maculæ aut nullæ,aut rarius in ijs viſæ,quod alioquin mirum

eſt,quum materia harum febrium ſit longe ſubtilior. Sunt & harum diſ C ferentiæ inter ſe quædam:aliæ extrinſecus in nos accedunt, præcipue ab aere,qui,quum corruptus eſt,& ſeminaria ſtatim in nos transfert,tum nihil mortalibus miſerabilius poteſt accidere,verum rariſsime contingit, vt ex aeris corruptione peſtilentia contingat:aliæ ab ipſo quidem originē trahunt,ſed non ſtatim ab eo ſeminaria recipiunt,ſed aut vapores,aut conſimiles quoſdam affectus,& diſpoſitiones,à quibus mox febris in nobis primo peſtilens fit,& ab vno in alium tranſmittitur: aliæ & in nobis primo fiunt non vitio aeris,ſed aliorum vt ciborum,& vniuerſaliter vitio eorum,quæ prauas putrefactiones facere conſueuere.

Quoniam igitur celerrime ſuſcipitur hæc contagio, exiſtimādum eſt acutiſsima & ſubtiliſsima eſſe earum febrium ſeminaria,& analogiā præcipue habere aut ad ſpiritus,& ſpiritualia,aut ad biliosos humores:qua de cauſa non nullæ interficiunt paucis horis,quæ ſcilicet ad ſpiritus,& ſpiritualia analoga ſunt,& antipathiam habent non ſolum materialem, ſed & ſpiritualem:non nullæ ſerius necant:perdūt autem vel omnes, vel maiorem partem,omnes quidem,quæ ad ſpiritus,& ad cor habent antipathiam vtranque,maxime autem ab aere pendent,& per anhelitum attrahuntur:maiorem partem,quæ in humoribus ſedem habent bilioſis,aut ſanguine exuſto,aut etiam puro,propter quæ & vigiliæ magis adſūnt in his febribus,q̃ in alijs:quæ tamen in ſanguine fiunt(præſertim ſi pituita D abundet)coniunctum vigilijs ſomnum afferunt. Cæterum mites & hæ videntur,quanquam ingens ſit ægritudo:cauſa eadem,quæ in alijs, ꝙ ꝓfunda eſt putrefactio,& ſordida,in qua acrimonia non plane percipitur, tum quòd obtunditur multo humido,quod euaporat, cuius ſignum eſt lenta eſſe ſeminaria & fomitem relinquere,tum quòd ſenſus hebetes ꝑ ſe ſunt:quòd ſi non nullæ ardentiſsimæ videntur per initia,hoc iccirco accidit,ꝙ nondum putrefactio profunda eſt,ſed febres illæ in nobis primo incipiunt tales,quales aliæ,quæ contagioſæ non ſunt, cholericæ autem vt plurimum,mox profunda fit putrefactio,& contagioſa ac lenior incipit febris videri.Pulſus propter prædictam in alijs cauſam rariores & humiliores videntur,quòd natura non audet venas tollere,ne aditum veneno aperiat. Quòd autem vrinæ ſimiles ſanis appareant interdum, admirationem non paruam præbet,quòd enim aut conturbatæ,aut & albi de videantur,nemo itidem miratur. Cauſam aliqui dicunt iccirco eſſe, quod ſimiles ſanis videantur,quòd corruptio & putrefactio circa ſpiritualia verſetur,quare nihil impedire,ne & hepar,& renes officijs ꝓprijs ſungantur,propter quod vrinæ concoctione quadam non carēt:ſed certe,ſi febris eſt totius paſsio,mirum eſt ſpiritualia laborare,virtutes omnes exolui,

A exolui, hepar tamen & renes, quaſi ſana ſint membra, concoctiones debitas facere. Fortaſſe igitur illud potius exiſtimandum eſt, q́d exiſtente vrina craſſa & plena ſæpe accidit, vt deficiente iam virtute, & non potente craſsiores illas partes expellere, percoletur quodammodo vrina, & vbi primum craſſa admodum fuerat, incipiat iam craſſa minus deſcendere, deinde & minus adhuc craſſa, donec perueniat ad mediocrem quãdam conſiſtentiam, in qua nubeculæ quædam pendeant, propter quod ſanis aſsimilatur, non eſt autem vere ſana, ſed apparet: quod ſæpe nõ ſolum in peſtiferis febribus, ſed & in alijs videtur, quum prope mors eſt, & virtus iam non poteſt craſſis vrinæ partes expellere: quæ res inexpertos quoſdã medicos ſæpe fefellit, incipientes bene ſperare ex ea vrinæ mutatione. Fiunt autem abſceſſus magis, quàm maculæ, in hac febre, quoniam furens magis, ac turgens materia illius eſt: furit autem introrſum magis & circa principalia membra, hepar, cor, & cerebrum: omnis autem furens humor irritat plurimum, & cogit expelli, quare à partibus, quæ introrſum ſunt, motus fit præcipue ad emunctoria principalium membrorum: mouetur autem non ſolum materia furens, ſed & quæ illi commiſta eſt, propter quod abſceſſus maxime fiunt, & non maculæ: contingit tamen & illas quandoq; ſimul fieri expulſa tenui materia quadam circa cutem, præſertim vbi in ſanguine infectio ſit. ita igitur ſe habent, quæ cõtagioſæ vocantur febres. B Nunc ad alios morbos pertranſeamus, qui & ipſi in contagione conſiſtunt.

De phthiſi contagioſa. *Cap. 9.*

QVi de phthiſi hactenus tractauere, videntur quidem de ea egiſſe magis, quatenus primo in nobis fit, & originem habet aut ex defluxionibus, quæ ad pulmones feruntur, aut è fracturis quarũdam venarum, aut ſanie derelicta vel è pleuretide, vel peripneumonia, & ſimilibus, de ea vero, quæ ex contagione concipitur, nulla quidem, aut q̃ paucißima tradidere. Nos vero eam, quæ in nobis primo fit, non negligentes, ac ſupponentes magis, nunc maxime de ea agemus, quæ in contagione verſatur, quod inſtitutum eſt noſtrum (conſtat.n. & contagione cõcipi) & propriam quandam animaduerſionem expoſcere demõſtrabimus. Noſtri tabem vocant, quod vocabulũ, ſicut & apud græcos phthiſis, interdum cõis eſt pro cõſumptione corporis, quæcunque ſit, interdum proprie magis, quum pulmonis vitio per ſe contingit: quod rurſus dupliciter ſolet euenire, quandoq; quidem exulcere in pulmone habito, vnde ſanies vera emanat, quandoq; nõ ex vero vlcere, nec vera ſanie, ſed magis in ſaniem quandam conuerſis pituitis, quæ illuc deſcendere.

Verum & illam quoq; poſſumus phthiſim ſatis ꝓprie appellare, quæ corruptis putrefactiſq; pituitis ita pulmonem affecit, vt, ſi non vlceratus eſt, at flaccidus tamen & putidus iam reddatur: quippe factis diſſectionibus quorundam vidimus interdum partem pulmonis ſinceram, & nulla tenus vitiatam, partem nondum exacte putridam, nōdumq; vlceratam, ſed tamen flaccidam, mollemq;, atq; in marcorem tendentem, quandoq; & totum pulmonem talem vidimus: quare, quum iam marcor ille in pulmonem ſerpit, phthiſicum appellare merito hominem poſſumus, quum vero ſimpliciter corrumpuntur pituitæ circa pulmonem, nondum autē affectus ipſe eſt, tum non vocari phthiſicus homo debet, ſed aut dyſpnoicus, aut quid tale. Quæ igitur ſint phthiſis illius cauſæ, quæ in nobis primo fit, ſatis eſſe notum medicis arbitror, quarum nullā neceſſe eſt in ea præcedere, quæ è contagione concipitur: poteſt enim eſſe, vt quis nec de ſtillationibus detentus ſit, nec venam fractam gerat, neq; vllo vlcere circa pectus affectus fuerit, nec pleuretidem paſſus, nec demū vllo vitio tactus, ſed optime ſanus exiſtens ex conſuetudine tamen, & conuictu cum phthiſico, aut ex fomite labem illam cōtraxerit: nam mirum profecto eſt, quanta tenacitate, quanto tempore ſeruetur virus illud in fomite, ita, vt veſtes, quas phthiſici geſtauere, ſæpe viſæ ſint poſt biennium attuliſſe cōtagionem: quinimo tales etiamnum fiunt & cameræ, & lectuli, & tabulata, vbi phthiſici periere. In fomite igitur illo non aliud putādum eſt relinqui, quàm ſeminaria contagionis ex ea putrefactione euaporātia, quæ in phthiſi fit, quorum mira quædam eſt analogia, quando ea non ad oculos, non ad palatum, non ad aliud membrum contagioſa ſunt, quàm ad pulmonem: cauſam in vniuerſum ſupra monſtrauimus, neque enim omnia in omnia agunt, ſed ſolum quæ & agentis, & materiæ, & applicationis rationem certam habent, atq; ob id analoga dicuntur. Signa autem iam tabefacti pulmonis ſæpe oculis patent, ſæpe enim fruſtula etiam ipſius per ſputum reiecta apparent, tabeſcentis, & flaccidi iam, non ita manifeſta ſunt ſigna, ſed tamē, quum prolongari morbum vides, ſputa horribilia aſpectu apparere, fœtere, ac ſaniem repreſentare, quum & genę roſeæ fiunt, tum certo ſcire potes tabeſcere iam pulmonem, præſertim ſi è contagione concepta fuerit phthiſis: conceptæ autem per contagionem indicia habere poteris, ſi cauſas diligenter inueſtigaueris. Similes autem contagioſis & illæ ſunt, quæ hereditariæ à parentibus contrahuntur, mirum enim eſt quaſdam familias vſque in quintam & ſextam generationem omnes eadē tabis conditione perire, & quoſdā eadem ætate.

De

NOn minorem admirationem præbet rabies, de qua, ſequitur, vt agamus: ea per ſe teneri animal nullum præter canes Galenus ſcribit, atq; ita certe conſpicitur, quæ vero animalium rabidi canes momorderint, rabire omnia præter hominem Ariſtoteles tradit. Quę autem hac in contagione ſpectantur, hæc ferè ſunt. Imprimis conſtat non cōcipi eā contactu omni, non ſomite, non ad diſtans, ſed tum ſolum, quum è morſu canis ita dilaceratur cutis, vt ſanguis eliciatur, quaſi in ſanguine ipſo contagio fiat per contactum dentis & ſpumæ animalis rabientis. Serpit pręterea tam ſegniter, & per moras, vt rariſsime ante vigeſimam diem ꝓdatur infectio, maiori ex parte poſt trigeſimam, multis non niſi poſt quatuor aut ſex menſes, quibuſdam etiam poſt annum, aliqui & poſt quinquennium manifeſtari tradidere: vidi ipſe puerum, qui octo poſt mēſes, ex quo demorſus fuerat, contagionem oſtendit, ex qua mox perijt. Interea nec febris vlla ſentitur, nec vllum aliud malum, neſciente ægro, quanta pernicies lateat, quam mox tum ferè percipit, quum ea ad cor pertingit, quo vbi peruenit, incredibili cruciatu hominem affligit, cor, & præcordia vellicantur, æger nec ſtare, nec quieſcere poteſt, ſed more furentis huc illuc agitur, manibus corpus dilacerat, ſitit immēſe, ſed illud maximum incōmodum accedit, ꝙ & aquam & liquida omnia adeo reformidat æger, vt potius emori eligat, q̃ bibere, aut ad aquam deduci, tum vero et alios ipſi mordent, ſpumat os, oculi torui aſpectu ſunt, ac demum fatigati vitam miſerabiliter efflant. Ferunt & ſi quis ſub ſorbo arbore iacuerit, qui aliàs demorſus à cane rabido fuerit, rurſus in rabiem verti.

B De his igitur quærendum eſt, quibus è cauſis fiant, verum non per eas rationes, quas demonſtrationes appellant, ſed ſi rationabiliter & ex communibus locuti fuerimus, ſatis feciſſe exiſtimari debemus. Quoniam igitur ſomite non concipitur hæc contagio, nec in cute fit per contactū ſimplicem, ſed dilaceratione cutis indiget, exiſtimandum eſt ſemina illius nō admodum lenta eſſe, atq; ea craſsiora fortaſſe, q̃ vt in foraminibus cōdi poſsint, quare non niſi ſanguini agglutinari, ſpuma, in qua ſeminaria latent, illi commiſta: porrò &, quoniam tarde ſerpit, par eſt putare analogiam eius eſſe vel ad ſolidas partes, quales ſunt nerui, & eiuſmodi; vel ad craſſum aliquem humorem, at cōſtat ſolidorum nullum hac in labe corrumpi, quare ad craſſos humores analogam eſſe contagionem: tales autem ſunt phlegma, & melancholia: videtur autem ad melancholiam magis ea eſſe analogia, quia videmus rabioſos, demum etiam furentes fieri, quemadmodum & melancholicos, deinde quia & canis, à quo primum

contagio oritur, valde melãcholicum animal eſt, & ſiccum: porro phlegma in humano corpore multum eſt comparatione melancholiæ, quod & aptiſsimum eſt, vt putreſcat: quare ſi in ipſo foret contagio hæc, non tã diu lateret, vt poſt annum manifeſtaretur: at melancholia, quoniã & paucior eſt, & frigida, & ſicca, & minus apta putreſcere, diutius ſeruare latẽtia ſeminaria poteſt. Febrem aũt non excitat hęc contagio niſi ad poſtremum, quoniã ſenſim fit, & quod euaporat, non ſtatim ad cor fertur, ſed longe poſt, aut etiam expellitur: propagatur tamen per partem poſt partem ad interna, ac demum ad præcordia, quo vbi peruenit, & febrem ſuſcitat, & ſeptum tranſuerſum, & cor ipſum conuellit, ac poſtremo furorem & mortem affert. Maxime autem tanguntur ea canes, quoniam, vt diximus, maxime ſicci ſunt, & aduſti ſanguinis: primũ igitur ij more melancholicorum triſtes fiunt, & ſolitarij: mox paulatim incaleſcẽte ſanguine ad omnia indignabundi fiunt, cuncta incipiunt odiſſe, ac iam & præ iracundia mordent: oculi rubent, os ſpumat, ac tandem in furorem aguntur: animaliũ vero, quæ momorderint, omnia rabiunt, & moriuntur pręter hominem, quod iccirco fit, quia alia animalia propter feritatẽ, in qua cum cane conueniunt, concepta contage neceſſario rabiunt propter analogiam, hominis autem natura longe aliena eſt ab ea feritate et conueniẽtia, propter quod nec analogiam promptam habet ad ſuſcipiẽdum: vnde fit, vt non omnes, qui demorſi ſint, etiam rabiant, ſed multi beneficio tẽperaturæ ex ſe, aut non contrahunt contagem, aut ſuperant: atq; hoc ego illud eſſe exiſtimo, quod Ariſto. voluit, quanq̃ ſcio eſſe, qui in eo textu, vbi hac de re agitur, non legendum eſſe præter hominem, ſed prius, q̃ homo, volunt, quaſi gręca lectio non πλὴν, ſed πρὶν audiri debeat, quod nullam habet neceſsitatem. Cur autem adeo reformident liquida & canes ipſi, & qui à cane demorſi ſunt, vnde & hidrophoui appellantur, difficultatem habet, & abditiſsimam rationem: neq; enim illud credendum eſt, quod multi dicunt, & Actius etiam exiſtimare videtur, iccirco ita timeri aquam, q; ijs appareat ſeſe catulos quoſdam in aqua cernere, quandoquidem non nulli eorum, qui iam aquam cęperant formidare, interrogati, nunquid tale appareret, vt viderent, nihil tale videre reſponderunt. Vtrum igitur, quemadmodum & in quibuſdam alijs morbis abominatio quorundam fit propter indiſpoſitionem ſtomachi, aut linguæ, ita & in rabie detentis accidat? an magis defectus & indiſpoſitio non eſt in ſtomacho, & lingua, nam & ſitiunt, & quantum è lingua eſt, humida etiam expetunt, ſed defectus potius in phantaſia eſt? cuius ſignum eſt, q; nec videre volunt, nec tangere, quanq̃ vti potum appetant humida. Fortaſſe igitur (vt diximus in ijs, quæ de ſympathia) phantaſia quorundã memoriam

A moriam excitat,quę pauorem ſolent incutere,quod & in rabie poteſt cõtingere:quoniam.n.& ſpuma circa os eorum obuerſatur,& corde præcipue liqueſcunt,ex his phantaſia fit quædam liquidi eos extinguentis,vnde formido fit,quoties aut vident,aut tangunt,aut & audiunt offerri liquida ſibi.In ægris autem phantaſia fit horribilium ex paruis occaſionibus,vt ſępe ex aſpectu paruarũ figurarum in parietibus videmus ęgros, & lupos,& canes ſubimaginari,ac clamare,et iubere, vt inde auferatur. An(quemadmodum diximus in ſympathijs)quę exiccata ſunt,humida poſſunt appetere,& trahere,quum forma ſecundum naturam per ſe remanet,quanq̃ actu & ꝑ accidens aliter ſit,at vero,quum ſiccitas eò vſq; proceſsit,vt iam forma naturam non ſeruet amplius,ſed iam ab ea ceciderit,tum ſicca illa non ſolum non appetunt humida,ſed vti contraria abhorrent,& à ſe abdicãt:quemadmodum accidit & in ijs,qui prope mortem ſunt,omnem enim & cibum & potum ita abhorrent,vt nihil moleſtius & horribilius ijs offeratur,q̃ cibus & potus,quoniam membra iam priuata natura ſua ſint:ita igitur in rabie facta exiccatione tanta,vt iã natura propria collapſa ſit, & , quæ prius vti conuenientia & bona recipiebat,nunc vti contraria & horribilia recipit,non ſolum potus liquidorũ omnium,ſed & phantaſia abominationem parit:exiccari autem rabie affectos manifeſtum eſt,quum etiam & in conuulſiones ex ſiccitate incidant.

B Cur vero &,qui ſub ſorbo arbore iacent,rurſus in rabiem vertantur,ſi aliàs rabidi fuere,conſimilem habet latentem cauſam, ſi modo verum eſt,quod fama quadam circumfertur:nihil autem ꝓhibet vapores, qui ex ea arbore continenter exhalant,ſtyptici quidem,&, ſi licet dicere,melancholici,ad hominẽ delatos,& intus calefactos idem facere poſſe,quod & ſeminaria rabiei,magis autem in eo,qui rurſus rabidus, propter relictam diſpoſitionem. Atque hæc de rabie probabiliter dicta ſint.

De Syphilide morbo, ſeu Gallico. *Cap.* II.

NVnc ad eas contagiones pertranſeamus, quæ extrinſeca magis tẽtant,incipientes à Syphilide morbo:quippe nouum & diu noſtro orbe incognitum morbum inter alia admiranda noſtra tempeſtas vidit, qui Europam ferè omnem,Aſiæ vero,atq; Aphricę partem non paruam occupauit:in Italiam vero ijs ferè temporibus erupit,quibus Galli ſub rege Carolo regnum Neapolitanum occupauere,annos circiter decem ante 1500, à quibus nomen Morbo inditum fuit, Gallicus appellatus: Galli vero nominis iniuriam in nos retorquentes morbum Italum vocant,Hiſpani Paturſam,Germani nunc Meuium,nunc Gallicum dicũt, non nulli nouo impoſito nomine Pudendagram appellauere,quòd à pudendis

dendis inciperet, ſicuti & Mentagram, q̃ à mento inciperet, nouũ morbũ apud antiquos appellatũ fuiſſe Plinius eſt author: nos Syphilidem in noſtris luſibus appellauimus. Hũc autem morbum noſtro orbi adeo nouum, familiariſsimũ tamen certis regionibus ferunt, qui per hiſpanas nauigationes nouum mundum compercre, vbi vel plurimum abundet ea contagio, non ſecus illic domeſtica, ac apud nos ſcabies. Principio igitur, quum is apud nos apparuiſſet, hæ feræ notæ conſpiciebantur in eo morbo: oriebatur in quibuſdam ſine vlla ab alio concepta contagione, in quibuſdam (quæ maxima pars erat) è contage excipiebatur, verum non ex omni contactu, neque promptę, ſed tum ſolum, quum duo corpora con tactu mutuo plurimum incaluiſſent, quod præcipue in coitu eueniebat, quo maxima mortalium pars infecta fuit: viſi tamen infantes nõ nulli fuere, qui è ſuctu lactis à matre, aut nutrice infecta conſimiliter affecti ſint. Fomitem autem non relinquebat ea contagio, aut non niſi maxima quadam occaſione, neq; ad diſtans etiam ſeſe propagabat: ſed neq; ſtatim manifeſtabatur, verum certo tempore deliteſcebat, interdum quidẽ per mẽſem, interdum per duos, ſæpe & per quatuor menſes. Interea tamẽ ſigna non nulla aderant conceptę labis, animum triſtitia quædã detinebat, corpus laſsitudo, pallor faciem, tãdem, quod in maiori parte inerat, vlcuſcula quædam circa pudenda oriebantur, ijs non diſsimilia, quę ſolent ex fatigatione contingere, quam cariem vocant, ſed natura longe impar, nã hæc & emori cõtumax erat, & victa vna parte alia regerminabat immortali propagine: poſt hæc cruſtoſæ quædam puſtulæ per cutem erũpebant, in quibuſdam quidem à caluaria incipientes (quod vtplurimum erat) in quibuſdam in alijs locis: paruæ primum eæ apparebant, mox augebantur paulatim ad magnitudinem cooperculi glãdis, & ſimilitudinem etiam, ijs non abſimiles, quæ in pueris Achores vocantur: differentiæ earũ multæ viſebantur, quibuſdam paruæ, & ſicciores, quibuſdam maiores, & pinguiores, non nullis liuidæ, alijs exalbidæ leuiter pallentes, alijs duriores, & ſubrubentes: omnes autem paucis poſt diebus aperiebantur, ac mucore quodam mucilagineo fœtido manabant, nec dici poteſt, quantus ille mucor perpetuo efflueret, quãta ſordities: exulceratæ deinde exedebant more eorum vlcerum, quæ phagedenica appellantur, atque interdũ non ſolas carnes, ſed & oſſa etiam ipſa inficiebant. Quibus autem circa ſuperiora vigebat malum, ijs diſtillationes prauæ contingebãt, quæ modo palatum, modo gargareonem, modo fauces & tonſillas erodebant: labia q buſdam conſumpta ſunt, quibuſdam naſus, quibuſdam oculi, alijs pudẽda tota. Ad hæc autem magna ex parte gummoſitates quædam per membra concreſcebant magna deformitate, nam ſæpe oui, ſæpe panis magnitudinem

A tudinem æquabant,quibus apertis mucor ſuberat albus, mucilagineus: tenax is callus maxime in brachijs,& cruribus accidebat, qui interdum vlcerabatur,interdum integer vſque ad mortem perſeuerabat. Præter prædicta omnia,quaſi parua illa forent,ingentes lacertorum dolores accedebant,ſæpe cum ipſis puſtulis,interdum ante,non nunq̃ poſt,& ipſi quidem diuturni,quibus nihil crudelius aderat:affligebant præcipue noctu,dolor autem non proprie in iuncturis inerat,ſed circa lacertos ipſos & neruos. Verũ quibuſdam nihilominus ſine dolore vllo oriebantur puſtulæ,quibuſdã ſine puſtulis dolores,maior pars vtriſque affligebatur. Interea languebant mẽbra omnia,macies corpus detinebat,nullũ aderat deſiderium cibi,nullus ſomnus,ſed mæror,& iracundia aſsidua,& amor decubitus,facies & crura turgebant:quandoq; & febricula quædam concomitabatur,ſed raro:dolebat quibuſdã caput,dolor is erat diuturnus,et nullis medicaminibus parens:ſanguis,ſi hauriebatur, inſincerus, mucoſusq; ſpectabatur:vrina craſsior,pinguis,diuulſa, & ſubrubens,quo ſolo ſigno,quũ non adeſſet febris,multos prænouimus eo teneri morbo: egeſtiones ægre reddebantur,& illæ mucoſæ,ſiccæ: his ergo notis tenebantur,qui tum eo morbo laborabant. Loquimur autẽ de his, quaſi de præteritis,quoniã,tametſi nunc quoque ea contagio viget,poſt tamẽ illa prima tempora immutata videtur:ab inde.n.annis ferè viginti cæperũt pauciores videri puſtulæ,gũmoſitates vero plures,quum è contrario primis annis fuiſſet:factæ item fuere puſtulæ(ſiquæ apparebant)ſicciores, ac dolores(ſi q accedebant)cuiuis ſunt acerbiores. Porrò & annis labentibus, annis iam ferè ſex,in quibus nunc ſumus,magna rurſus mutatio facta eſt eius morbi:quippe quũ in valde paucis puſtulæ iam viſantur, & dolores ferè nulli,aut multo leuiores,gũmoſitates vero multæ,&, quod mirum omnibus viſum eſt,capillorũ,& reliquorum pilorum caſus homines ferè ridiculos facit,alijs ſine barba,alijs ſine ſupercilijs,alijs glabro capite in conſpectũ venientibus:quod infortunium prius putabatur ex medicaminibus euenire,præſertim ex argento viuo,mox certiores facti oẽs ſciunt ex ipſo morbo imutato procedere,quinimo &(quod peius eſt)iam nunc multis videntur labefactari dentes,quibuſdam etiam cadere.

B

De cauſis. *Cap. 12.*

IGitur,quum primũ tam nouus apparuiſſet morbus,magna ſtatim inter medicos oborta controuerſia fuit,alijs contendentibus nullam ab antiquis factã de eo mentionem fuiſſe,alijs contra fuiſſe factam, his quidem Elephantiã exiſtimantibus, illis vocatum ab arabibus Safati, alijs Lichenas. Primus Nicolaus Leonicenus, vir doctiſsimus & grauis eam

difficultatem ſuſtulit, aperte monſtrans nullum horum eſſe, ſed prorſus apud antiquos innominatum fuiſſe morbum: quãq̃ poſteriores quidam obſtinate quidem magis, q̃ rationabiliter, tanto viro non plane aſſenſere, Elephantiaſim omnino aſſerentes eſſe: de quo mox pauca quædam & nos dicemus. Cęterum, quicunque hactenus de eo morbo ſcripſere, alij quidem, quid non eſſet, magis dixiſſe videntur, q̃ quid eſſet: alij eam rationem quæſiuiſſe magis, quæ circa formam verſatur, ꝙ eſſet ægritudo partim in compoſitione, partim in complexione & vnitate, & id genus, materiam vero, & principia, quæ magis fuerant perquirenda, reliquere: alij materiam quidem attigere, principia vero, & rationem eam, quę è cõtagione dependet, nõ, vt par erat, ſunt proſecuti. Nos vero in ijs luſibus, quos ad PETRVM BEMBVM nunc Cardinalem ſcripſimus, quo forte tempore à peſtilentia rus pulſi multum ocij nacti eſſemus, de his omnibus quædam certe attigimus, uerum quantum Poetica concedere potuit: quæ quum non admittat omnia, multa quidem prætermitti à nobis neceſſe fuit pro toto negocio, quę ſi nunc proſequamur, operępreciũ facturos eſſe nos exiſtimamus. Quòd igitur ad primam morbi originẽ attinet, arbitrati ſunt aliqui contagionem hanc è nouo illo mundo delatam ad nos fuiſſe, quem Hiſpanæ nauigationes adinuenere, vbi ea labes quamplurimum viget: cuius ſignum id afferunt, ꝙ tum & morbus hic apud nos primum apparuit, quum & nauigatio illa facta fuit, & commercia habita illius gentis, propter quod & primum apud Hiſpanos viſus fuit: quare totam labem hanc conſiſtere putant in contagione vnius ad alium. Sed profecto, tametſi maxima mortaliũ pars è contagione morbum hunc contraxit, obſeruatum eſt tamen innumeros alios ſine vlla cõtagione per ſe infectionem eã perpeſſos fuiſſe: impoſsibile præterea fuiſſet tam paruo tempore contagionẽ, quæ per ſe ſegnis eſt, nec concipitur facile, tantum terrarũ peragraſſe ab una claſſe ad Hiſpanos primum delatam, quando cõſtat aut eodem tempore, aut ferè eodem, & in Hiſpania, & Gallia, & Italia, & Germania, & tota ferè Scythia viſam fuiſſe: adde ꝙ prædixiſſe illam Aſtronomos certis ante annis non paruum indiciũ eſt aliud ſubeſſe illi principium, q̃ ſimplicem contagionem. Primum igitur illud mirum videri non debet nouos atq; inſolitos morbos certis temporibus apparere, nõ quidem delatos ab vna regione ad aliam, ſed ſuis cauſis exortos: anno 1482 pleuretidis genus quoddam erupit, quod totam fere Italiam affecit: noſtris vero temporibus illæ prius non viſæ in Italia febres apparuere, quas lẽticulas vocant, de quibus ſupra egimus: vidimus & annis ſuperioribus lippitudinem contagioſam quaſdam ciuitates inuaſiſſe: vidimus & peſtem illam ſolis bobus cõmunem, de qua ſupra meminimus;

A minimus:quam ob rem nec mirum eſſe debet, ſi & Gallicus morbus nõ prius cognitus in noſtro orbe per multa ſecula, nunc primum eruperit: venient & ægritudines aliæ nouæ inuſitatæq́;,quum tempus feret, ſicuti & Mentagra apud antiquos, quæ poſtea amplius nunquam viſa eſt:hic idem morbus interibit,& extinguetur,mox etiam & nepotibus noſtris rurſus vidẽdus renaſcetur,quemadmodum & præteritis ætatibus viſum à maioribus noſtris fuiſſe credendum eſt, de quo non pauca inditia etiã num ſunt. Tonſor quidam amicus noſter libellum habebat experimẽtorum quorundam antiquum ſatis,inter quæ vnum inter alia ſcriptum erat,cui titulus erat,ad ſcabiem craſſam,quæ cum doloribus iuncturarũ accidit: is ergo,quum primum recentiſsimus eſſet morbus,memor medicaminis conſuluit medicos quoſdam,num vti eo medicamento deberet in noua illa contagione,quam per ſcabiem craſſam ſignificari exiſtimabat:medici autem inſpecto medicamine acriter prohibuere, ꝙ ex argento viuo conſtaret & ſulphure:fœlix, niſi medicos illos conſuluiſſet, incredibili quæſtu diues futurus:paruit autem,nec auſus eſt experiri medicamen,quod demum expertus,atque optimum agnoſcens valde indoluit,quòd ſero vſus eo fuiſſet,quæſtu iam per alios ſibi abrepto:ex quo videre profectò poſſumus alijs etiam ætatibus viſum eum morbum fuiſſe. Sunt,qui putent & Auicennam illum ſignificaſſe capite de olibano,quũ

B dixit Thus valere dolori cõpoſito illitum ex aceto & oleo. Et eſt dolor, „ inquit,cum quo proueniunt in corpore ſicut verrucæ cum deambulatio „ ne ſicut formicæ:ſed certe hoc nihil eſt,quoniam Auicenna illic trãſfert, „ quod Dioſcorides ſcribit de Thure, quum dicit: Formicantes verrucas „ inter initia,impetiginesq́; ex aceto & pice illitum tollit:per quæ Mirme„ cia intelligit. Vt ergo ad propoſitũ reuertamur, inter nouos morbos, & eos,qui raro in lucem veniunt,collocandus eſt morbus Gallicus:quare, & cauſas illius,ac principia oportet ex ijs eſſe,quæ raro & ipſa contingãt, eſſe autem talia,vt communia ſint non ſolum multis mortalium, ſed & regionibus multis: quod certe in nullam aliam cauſam referri poteſt, quàm in aeris conſtitutionem: qualis autem ea fuerit,& ex quibus principijs exorta, nunc eſt inquirendum. Quoniam igitur analogiæ ſuæ ſunt in contagioſis, & principia oportet eſſe analoga (vt dictum eſt) ad ea, quæ affectum recipiunt, manifeſtum eſt principia huius contagionis ad phlegma craſſum, & ſordidum analogiam habuiſſe: ſi enim ad puſtulas reſpiciamus; quæ eo in morbo apparuere, ſi ad gummoſitates, ſi ad lacertorum dolores, vbique quidem videbimus non niſi mucorem & ſorditiem, & demum phlegma lentum, mucilagineum, craſſum,quare & ſeminaria,à quibus contagio per ſe omnis dependet, talia

quoq; ſuo modo fuiſſe cenſendum eſt,quocirca & aerẽ, vnde origo fuit C
morbi,diſpoſitionem eiuſmodi contraxiſſe,cuius ſeminaria lenta quoq;
& phlegmati conſimili analoga eſſent,& in eo aliorum rurſus ſeminariorum
productiua,talium,qualia & prima fuere. Quoniã autem & ero
dit, atq; exeſt contagio hæc,oportet & ſeminaria illius acria eſſe, quanq̃
in lentore multo obſepta ſepultaq́;. Talia igitur principia habuiſſe infe-
ctionem hanc putandum eſt,atq; in aere ſordidam quandã obrepſiſſe pu
trefactionem,quæ mox ad craſſum & ſordidũ phlegma in nobis habuiſ
ſet analogiã:quo autem pacto,& quibus de cauſis in aere eiuſmodi diſpo
ſitio facta fuerit,difficile quidẽ eſt certo ſcire:ſi quid tamẽ rationabiliter
conijci poteſt,hoc certe erit. Quæcunq;.n.cauſa & principium id fecerit,
oportet illud ex ijs eſſe,quæ raro eueniunt,ſiquidẽ & diſpoſitio illa in ae
re,quæ raro viſam contagẽ hanc peperit,ex ijs eſt, quæ raro contingunt:
quoniã igitur(vt ſupra diximus)quę hic ſunt, maxime à ſupioribus,cœ-
lo ſcilicet,& ſyderibus alterantur,& varijs afficiuntur modis,nihil aliud
eſſe poſſe videtur,quod in tot regiones per tantum ſpatij potuerit aerem
tam male afficere,niſi cœli & ſyderum conſtitutiones, & eæ quidẽ, quæ
& raro accidunt,& magna,quũ accidunt,poſſint efficere:ſupra aũt mon
ſtratum eſt tum magna & portentoſa poſſe hũc ſydera inducere, quum
plura eorũ in vnum coeunt:ac talem certe coitum & conuentum ſyderũ
vidit tempeſtas noſtra trium ſuperiorum, Saturni, Iouis, & Martis,qui D
conuentus & raro accidere ſolet,&,quum accidit,magna ſemper appor
tare conſueuit,tum ꝙ ea Sydera potentiſsima ſunt,tum ꝙ vnio illa diu ꝑ
durat propter motus tarditatẽ,præſertim Saturni,& Iouis:quam coniun
ctionem videntes Aſtrologi nouas magnasq́; ægritudines portendi præ
dixere:ſiquid igitur probabiliter dici poteſt de principio tantæ cõtagio-
nis,ita certe exiſtimandum eſt. Ergo facto eo ſyderum conuentu ingen
tem vaporum tractionem fuiſſe factam credendum eſt,qui cõmiſti aeri,
diuerſimodeq́; agitati tãdem ſordidam putrefactionem intulerint, à qua
ſeminaria illa in nos importata fuere,quæ ad ſordidos & mucoſos humo
res,quale eſt phlegma craſſum & mucoſum,haberent analogiam : vnde
tandem contagio illa enata eſt,quæ mox tot mortaliũ, tot regiones ma-
le affecit,partim quidem aere ipſo principia & ſeminaria ĩmittente,par-
tim de vno in alium contagione pertranſeunte : ac de origine morbi &
principijs eius ita traditũ ſit. Quòd vero & materia eius,ad quã ea princi
pia habuerunt analogiã,ſit phlegma ſordidum & craſſum, vt diximus,
manifeſtiſsimũ eſſe poteſt:ſi.n.puſtulas inſpiciamus,illę omnes pingues,
mucore incredibili manantes fuere,ſi vero gũmoſitates,& illæ concreto
phlegmate conſtabant,ꝙ ſi & ad dolores ipſos lacertorum, & illi quidẽ
idem

A idem oſtendent,erant.n.diuturni,extenſiui,noctu affligentes:factis item diſſectionibus lentor quidã per neruos & lacertos coextentus cernebatur:quare nemini dubium eſſe debet materiã eius contagionis eſſe mucoſum phlegma & ſordidũ. Videntur autem puſtulæ ex minus craſſa materia originẽ habuiſſe,gummoſitates ex craſsiſsima,dolores vero ex media quadã:quippe ſerpente cõtage per maſſam ſanguinis,& pabulũ ſibi faciẽte in phlegmate,pars quidẽ,q̃ minus craſſa,minusq; ſegnis erat,extra pellebat ad cutim,atq; illic ſenſim concreſcebat in puſtulas, q̃ vero craſsior aliquanto fuerat,& minus apta vſq; ad cutim expelli,reſidebat circa neruos & lacertos,vbi coextenta dolores acerbiſsimos excitabat,craſsiſsima vero circa partes quaſdã coagulabatur,et in gummoſitates concreſcebat. Non erat autem prõpta contages,vt exciperetur, propter lentorem, in quo ſepulta erant ſeminaria,ſed indigebat concalefactione quadam corporum,ſic.n.quodãmodo actu fiebant ſeminaria, & alteri agglutinari poterant,& ſeſe ex analogo ſibi pabulo propagare, quod non calefacta facere quidem non poterant,quaſi coagulata: propter eandẽ cauſam & diu latebat contages intra corpus ante,q̃ ſeſe manifeſte oſtenderet,quoniã ſegniter ſerperet propter frigiditatem,& craſsitiem materiæ, mox tamen exedebat,& ſolida etiam carpebat propter acuitatem ſeminariorũ in denſa materia,quum actu fiebant,& putrefactio procedebat. Apparebant autem primũ vlcuſcula circa pudenda,quoniam inde prima origo contagionis initium capiebat in maiori parte ex coitu:erant autẽ & male morigerata ea vlcera,tum ꝙ locus ille per ſe ſatis putidus eſt, tũ quia ſeminarijs hinc inde diſperſis iam fiebat,vt parte vna ſaneſcente propter remedia,alia regerminaret. At puſtulæ vt plurimũ à caluaria occipiebãt, partim quidẽ,quia pars illa propter ſorditiem & craſsitiem humoris, ex quo nutritur,quodãmodo analoga eſt ad contagẽ,partim ꝙ omnis euaporatio ſurſum fertur, in omni autẽ putrefactione euaporatio plurima fit. Quibus autem puſtulæ aderant multæ,minus dolorum accedebat, ꝙ materia multa excerneretur,ac ſimul ſignũ id eſſet materiam eſſe ſubtiliorem,contra vero,quibus craſsior erat,dolores quidem multi inſurgebant,ac puſtulæ pauciores:materia vero,quæ dolores dabat, non erat in iũcturis ipſis infixa,ꝙ craſsior eſſet,q̃ ut penetrare in iũcturas poſſet,quare ſuper neruis & lacertis maxime reſidebat:affligebat autem noctu magis,& Sole condente ſe,quoniam interdiu calor naturalis ſolet exteriora petere,ad ea,quæ moueri ſolent,mẽbra demandatus à natura ad vigiliæ opera exercẽda,nec non à lumine Solis excitus,quã ob rem fouebat quodãmodo ea membra,& ventoſitates exoluebat, quæ lacertos & neruos extendebant,et vellicabant,ac ſimul et materiã concoquebat: noctu vero

B (margin letter beside "bant autem primũ")

ro

ro introrſum recurrere calor ſolet, & membra ea deſerere, ad quæ per diem demandatur à natura: qua de cauſa dolores tum excitabantur, & diſtentiones maiores accreſcebant deſtituta materia à calore fouēte, et diſſoluente ventoſitates. Annis vero labentibus mutatio quædam eius morbi facta eſt, quoniam diſpoſitio prima, quæ in aere fuerat, iam ceſſauerat, nec morbus aliam ſui propagationem habebat, q̃ è contagione vnius ad alterum, propter quod perſeuerabat: omnis autem contagio quanto magis abeſt à principio & prima origine, tanto ſiccior fit & terreſtrior propter aduſtionem, quæ continenter coniungitur: qua de cauſa primi temporis contagiones quaſi ortui & principio propinquæ, ſordidiores pinguioreſq; viſebantur, & puſtularum plurium, minorum vero dolorum, quæ vero annis poſt ſequentibus contigere, vtpote aduſtæ & craſſæ magis, pauciores quidem puſtulas, maiores autem dolores dedere: nam & à principio, vbi plus erat puſtularum, illic minus erat dolorum, vbi minus puſtularum, plus dolorum cernebatur. Porrò & annis hiſce vltimis, quaſi in ſenio exiſtente contage, & materia facta craſsiſsima, maior adhuc mutatio facta eſt, nam gūmoſitates multæ apparent; puſtulæ autem pauciſsimæ, et illæ ſicciores, dolores autem ferè nulli, aut longe minores, ꝙ materia propter craſsitiem facillime concreſcat in gummoſitates, extra autē non facile propellatur ad cutim, vel reſideat circa lacertos: ꝙ ſiquid tamē ad cutim peruenit, id tenue quoddam phlegma eſt, quod ſalſedinem quandam acquiſiuit ex aduſtione, quare ad radices pilorum latum pabulū eorum abſumit, vnde & ipſi mox cadunt, ſicuti in porrigine, Alopecia, & Achoribus ſiccis accidit. Fortaſſe autem & idem fit in hoc morbo nunc, quod & in Alphis accidit, in quibus decidunt pili materia quadam alba mucilaginoſa coextenta ad radices eorum, nam vidimus quoſdam, quibus barba deciderat, conſimilem quendam ſub cute coextentum humorem habuiſſe: quod facillime poteſt nunc euenire in euaporatione, & ſecretione, quæ fit ab ea materia iam pene vitrea coagulatis vaporibus, vbi ad pilorum radices peruenere: quocunque igitur modo id fiat, exiſtimādum eſt ſenium iam huius morbi incæpiſſe, nec longe poſt futurum, vt ne per contagem quidem ſe propaget, quoniam materia in dies frigidior fit, & terreſtrior, in qua & ſeminaria tum pauciora, tum & debiliora in dies gignuntur, propter quod nec iam facile concipitur nunc ea cōtagio, vti prius ſolebat: quare & tandem fiet, vt nec ſeſe poſsit propagare, ſed definat, reuerſura mox, quum eadē principia, & eædem cauſæ reuertentur. Eſt autē certis regionibus familiaris contages, vt in Hiſpana vocata inſula, & vicinis alijs, quoniā (vt diximus) ea diſpoſitio, quam ad nos temporis longitudo attulit, illic connaturalis viget huic morbo gignendo, quē

admodum

A admodum Elephantiæ Aegyptus Iudeaq́; familiaritatem quandam habent. Quæ igitur principia & cauſæ fuerint nouæ huius contagionis, & quo conſiſtat, & quam habeat analogiam, & quæ ſint eius accidentia, & notæ, per hæc hactenus determinatum ſit.

De Elephantia. *Cap. 13.*

NOn eſſe autem Gallicum vocatum morbum eum, qui Elephantia vel Elephantiaſis interdum, et Elephas à Græcis appellatur, ſufficere quidem ad oſtendendũ ea poſſent, quæ Leonicenus vir tantus ſcripſerat: veruntamen, ſi & nunc quoque pauca quædam eadem de re adijciantur, non inutile fuerit (vt promiſimus,) quando poſteriorum quidã plus æquo obſtinati ſcriptis mandauere eundem eſſe morbum Elephantiam & morbum Gallicum, atque eiſdem etiam remedijs curari oportere: quod autem eos præcipue decepit, id fuit, ꝙ videtes ipſi antiquos ſeorſum de Lepra ſcribere, & ſeorſum de Elephantia, tum exiſtimantes per Lepræ nomen ab ijs intelligi illud, quod vulgo Lepram vocamus, neſciuerunt, quid nam eſſet Elephantia, niſi morbus hic, qui mox Gallicus eſt appellatus. Sed certe hæc monſtrant antiquorum ſcripta parum fuiſſe cõſiderata ab obſtinatioribus hiſce hominibus, neq; enim ita eſt (vti ipſi putant) per Lepram à Græcis eum morbum intelligi, qui vulgo Lepra dici-
B tur, ſed aliam quandam longe leuiorem diſpoſitionem, de qua ſimul cũ Pſora hoc eſt Scabie agunt, quæ via quædam eſt ad Elephantiam, quæ ꝓprie paſsio illa eſt, quam non ſolum vulgus, ſed & recentes medici tum Latini, tum Arabes Lepram vocant. Paulus de Lepra agẽs vna cum Pſo-
„ ra, horum, inquit, morborum vterque ſummæ cutis aſperitas eſt, cũ pru-
„ ritu & corporis attenuatione, ex melancholico humore ortum habens.
„ Galenus in libello de tumoribus. Sunt autem Pſora & Lepra melancho-
„ licæ paſsiones ſolius cutis, quæ ſi in venis & carne inualeſcãt, Cancer no-
„ minatur, et Elephas: item quoſdam dicit ex Elephantioſis factos fuiſſe leproſos, ægritudine in melius conuerſa. Manifeſtum igitur eſſe poteſt leuiorem multo eſſe Leprã apud antiquos, quam Elephantiam: quòd autem & Elephantia ea proprie ſit, quæ vulgo Lepra dicitur, ex his manifeſtũ ſimul fiet. Nam, vt primum à noſtris incipiamus, Plinius libro 26 nouos quoſdã ponit morbos Elephantiaſim, & Lichenas, quos ſine dolore
„ vllo, ſine vitæ periculo contigiſſe ſcribit. Diximus, inquit, Elephãtiaſim
„ ante Põpei Magni ætatẽ non accidiſſe in Italia, & ipſam à faciȩ ſæpius in-
„ cipientem in nare prima, veluti lenticula, mox inualeſcente per totũ cor-
„ pus maculoſa et varijs coloribus, et inæquali cute, alibi craſſa, alibi tenui,
„ dura, ceu ſcabie aſpera, ad poſtremum vero augeſcente intumeſcentibus

digitis in pedibus manibusq;.Aegypto peculiare hoc malum, et,quum C in Reges īcidiſſet,populis funebre,quippe in balneis ſolia ſanguine tem perabant ad medicandū eam.Quis non videt per hæc non Gallicū mor bum ſignificari,qui dolores vel ingētes afferat, ſed vocatā vulgo Leprā, quæ ſine dolore accidit,quæ à nare incipit,vt et Paulus,et Auicenna, & alij recentiores tradunt,quā Aegypto familiarem omnes dicunt, & ipſe præſertim Galenus,quā demum vnam humano leniri ſanguine conſue uiſſe libri omnes pleni ſunt? Arabes vero per Elephantiā non plane id intelligūt,quod Græci et Latini,ſed tumorem quendā pedum ex humo re melancholico,ceu è varicū genere,quaſi ſpeciem eā Lepræ intelligāt, in qua pedes more Elephantum tument:per Leprā autem id accipiūt,qđ et vulgo Lepra dicitur,à Grecis Elephātia:notæ autem Elephantię,et ac cidentia hæc ſunt.Oritur primo ſine dolore vllo,ſine febre,ac delitet ip ſa quoq; certo tempore prius,q̃ ſe prodat:mox prima vt plurimum indi cia dat à nare oborta,parua veluti lenticula ſubnigra.Cutis deinde varia fit colore,duritia,aſperitate,attenuatione,quippe alibi liuida fit,alibi al ba,alibi in atro ruffa,dura hic,illic lenior,alicubi aſpera,et ſquāmoſa,ali cubi craſſa,et veluti corium igne induratū. Puſtulæ ſimul per totum cor pus enaſcuntur duræ,et,vt plurimū,purpuraſcentes, quæ tractu tempo ris exulcerantur,et pus emittunt,verum non multū,ac ſiccius, q̃ in Sy philide. Circumtumeſcūt vicina mēbra,et alia contrahuntur,alia exten D duntur:propter quod multis excauatur naſus,os vtrinq; contrahitur ver ſus aures,oculi rotundantur,et ſimiles ſatyris(qui pinguntur)fiunt,vnde et Satyriaſis etiā is morbus appellari conſueuit,quanq̃ ſunt, qui Satyria ſim dictū putent propter tentiginem nimiā veneris,quæ eo in morbo cō tingit:tument deinde digiti in pedibus ac manibus,ac pedes ſimiles fiūt Elephantū pedibus,vnde quidam volunt eſſe Elephantiaſim appellatū, quanq̃ Archigenes à magnitudine morbi ita vocatum dicat. Adhæc aūt et venulæ,quæ ſub lingua ſunt,ceu varicoſæ fiunt,pruritus adeſt,et cum eo tentigo veneris vehemens:fœtent mox,et tolerari iam non poſſunt, et multis alba per totum fit cutis,quæ inſanabilis habetur. Contagioſus porrò eſt morbus non contactu ſolo,ſed et fomite,et anhelitu etiā,quāq̃ tarde irrepat,et ſeſe propaget:in viros autem graſſatur magis,q̃ in mulie res:quin et eunuchi paucisſimi viſi ſunt eo malo correpti, propter quod et non nullos legimus ſeſe caſtrauiſſe,ne eo tentarentur. Nationum ve ro aliæ familiarem habent,vt Aegyptus,et Iudea,aliæ vix nouere : ſim pliciter autem extreme calidæ, et frigidæ regiones eam labem ſentiunt magis,q̃ mediæ,vt Aetius authoritate Archigenis refert, propter quod Germani, et Scythæ,et Aegyptii, et Arabes maxime illi obnoxij ſunt,

(quanq̃

A (quanquam Galenus contradicere videtur Archigeni, qui Germanos, et Scythas carere hoc morbo dicit) Itali vero & Græci minus: & certe ſemper apud nos viſus raro fuit is morbus, quanquam per ciuitates domus, quæ Hoſpitalia vocantur, & ſuppellectiles ſumptibus publicis paratæ ſtructæque videantur Elephantiacis ſuſcipiendis: verum, quos ego hactenus vidi, nemo quidem, aut pauci è ſuſceptis Elephantiaci mihi viſi ſunt, ſed leproſi ſolum, aut impetigine quadam fera detenti. atq; hæc fere ſigna ſunt, quæ in Elephantia videri ſolent. Ex quibus vnuſquiſque videre poteſt longe alium eſſe morbum, qui Gallicus appellatur, qui non in melãcholico humore ſedem habet, ſed in phlegmate ſordido, qui non fomite afficit, nõ anhelitu, in quo tentigo in Venerem omnis abeſt, dolores autẽ vel acerbiſsimi adſunt. Quoniam autem & hic contagioſus eſt morbus, manifeſtum eſt includere ipſum ſeminaria contagionis, ſicuti et alios: eorum vero analogia non ad mucoſam & ſordidam pituitam eſt, quemadmodũ vocati Gallici, ſed ad humorem melancholicum magis, quod puſtulæ ipſæ maxime monſtrant, duræ, ſiccæ, purpureæ, tum & cutis durities, & inæqualitas: quod & omnes quoque, qui eo de morbo ſcripſere, atteſtãtur,
» vt dictum eſt. Elephantioſos, inquit Galenus, eodem modo curabis, ſicu
» ti & Cancrum, ex eadem .n. materia ſunt: in libello de Tumoribus, paſ-
» ſio eſt Elephas propriam habens generationem in melancholico ſangui
B ne, tractu vero temporis nigra cholera fit: ea de cauſa puſtulæ ſicciores ſunt, vlcera vero minus mucoſa, habent tamen ſorditiem ſuam, quoniã putrefactio omnis per ſe ſordida eſt: viros autem magis, quàm mulieres, tangit hæc contagio, quod melancholici ſanguinis plus habent viri. Sed cur frigidæ regiones, & Germani, & Scythæ magis ea tenentur, quàm Itali, & Græci, humidiores exiſtẽtes? cauſa eſt (vt mihi videtur) quòd ij ſanguine multo abundant, & eo quidem pingui, & vnctuoſo, quare multa in eo exhalatio fit, quæ cum ad cutim peruenit, ob denſitatem eius, & frigiditatem regionis nõ euaporat tota, ſed ſolum, quod tenuius eſt, craſsius vero ſub cute coit, atque illic exuritur, quod facile fit propter vnctuoſitatem: vnde non tranſpirans putreſcit, & labem hanc gignit, cuius ſeminaria analogiam habent ad partes ſanguinis craſsiores, & melancholicas vnctuoſas: propter quod & porcorum carnes maxime aptæ ſunt ad Elephantias inducendas, ex ijs enim multus fit ſanguis exuri idoneus. Quod vero Galenus ſcribit, non eſt, quod regiones comparet niſi in victu, cuius cauſa Aegyptus familiarem habet eam labem, Germani vero, & Scythæ minus ex hac cauſa, Scythæ autẽ minime propter lactis vſum: qui vero in calidis regionibus degunt, craſſum quidem & ipſi ſanguinem habent, & denſam cutẽ, ſed alia de cauſa, quare & ipſis maxime exuritur ſub cute ſanguis,

& putreſcit: medijs autem in regionibus temperatior eſt ſanguis, & be- C
ne tranſpirabilis caro .Mulieres vero,& Eunuchi, qui mulieribus ſimi-
les ſunt, propter frigiditatem ſanguinis & aquoſitatem minus eo tē-
nentur morbo. Dolores vero non excitat Elephantia,nec conuulſió-
nes,vti in Gallico morbo ſpectantur,quoniam in ſicco magis conſiſtit,
& materia,ſi qua eſt,nō reſidet circa neruos & lacertos,ſed circa ſumma
conſiſtit magis,propter quod nec febrem facit. Quærat autem fortaſſe
quis,cur furorem non faciat hæc paſsio,nec amentiam, quum in melan-
cholia exuſta conſiſtat:cām inde eſſe cenſendum eſt,ꝙ in furore,& amē
tia exuſtio præcipue circa cor & cerebrum verſatur,in Elephātia aūt cir
ca cutim magis: quòd ſi ſanguis forte & introrſum vratur,non ita tamē
exuritur,vt furorem faciat natura ſemper ad ſumma pellente,quod vitia
tur.Tument autem membra,quoniam materiæ multa ſub cute collecta
calefit non tranſpirans,& coextenditur:porrò & nutrimentum in ijs lo-
cis non plane concoctum,ſed vitioſum in tumorem concreſcit.Pruritus
vero fit propter acrimoniam aduſtionis,propter pruritum autem tenti-
go circa genitalia,ad quod non parum facit natura melancholię,quæ ſpi
rituoſa maxime eſt,vt Ariſtoteles docet.A facie vero id malum incipit,
quoniam exhalatio omnis facillime ſurſum fertur, præſertim ad faciem,
ad quam venulæ multæ terminantur,quæ & ſpongioſa eſt,vnde & aliæ
multæ infectiones faciem præcipue tentant, vt Ionthi,& id genus. D
Tarda vero eſt ea contagio,quoniam in humore craſſo conſiſtit. Cur
autem fomitem ipſa relinquat, Gallicus autem morbus non, quum len
tore maiori abundet,dubitationem habet:dicendum ſeminaria in Galli
co morbo propter lentorem & frigiditatem ſtatim coagulari,& aut non
agglutinari in fomite,aut,ſi agglutinantur,non inficere alium frigida et
coagulata exiſtentia,niſi valde calefiant:propter quod viſi quidam ſunt,
qui è linteis,vbi dormierant Gallico morbo ſordidiſsime exulcerato affe
cti,conceperint infectionem:cæterum fomitem non relinquit vt pluri-
mum ea contages:quæ autem in Elephātia ſunt ſeminaria,calidiora mul
to exiſtunt,vtpote in aduſtione quadam conſtituta,propter quod nō co
agulantur:lentorem autem habent tantum,quantus ſufficit,vt in fomite
agglutinetur.Fit porrò Elephantiaſis aliquando quidem per ſe in aliqui
bus, & primo, in quibus melancholicus eſt ſanguis, & multus, & vn-
ctuoſus, & cutis denſior:quandoq; ab alio concipitur,in quibus non ne
ceſſe eſt ſanguinem eſſe per ſe male affectum,ſed male afficitur à ſemina
rijs contagionis,corrumpentibus craſſam & ſiccam ſanguinis partē, ad
quam habent analogiam. Atque ita ſe habet Elephantiaſis paſsio, quæ
vulgo Lepra dicitur.

De

A *De Lepra proprie dicta, & Scabie.* Cap. 14.

LEpra vero ita ab antiquis vocata in duobus præcipue differt ab Elephantia, loco, & materia: quippe profundius agitur Elephãtia, quãquam & ipſa circa ſumma verſatur, Lepra vero in ſupficie magis eſt: materia porro Elephantię craſsior eſſe videtur, & exuſta etiam num magis, propter quod profundatur magis, vtraq; tamen ex melancholico humore fit: nihil aũt prohibet & in vtraque interdum coniungi aliquid ſalſæ pituitæ, vñ fit, vt nec Elephantia, nec Lepra vno ſemper viſantur modo: ꝙ ſi diuturnior fiat Lepra, & tractu temporis malignior, tum in Elephantiam tranſit. Sunt autem in Lepra ſuæ puſtulæ, atque interdum crebræ, cæterum ſicciores, quàm in Elephantia, & ſquammantes magis, q̃ exedẽtes: pruritus quoque plurimum infeſtat, macies corpus tenet, & vt vno verbo dicatur, delicatior quædam Elephantiaſis Lepra eſt. Oritur autem vt plurimum primo in nobis vitio humorum, & complexionis, & regiminis, nihil autem prohibet & contagione ab alio concipi: contrahitur autem & à natiuitate, ſicuti & Elephantia. Pſora autem, quam noſtri Scabiem uocant, leuior adhuc diſpoſitio eſt, quum Lepra, tranſiens & ipſa in Lepram, ſicuti Lepra in Elephantiam, quàm grauior utraque fit: uidentur autem Græci per Pſoræ nomen tantum eam ſcabiei ſpeciem B ſignificare, quæ ſiccior eſt, & melancholiæ non nihil ſapit, quare contractius pſoram capiunt, quàm nos ſcabiem.

De diſtinctione infectionum cutanearum. Cap. 15.

QVoniam autem infectionum, quæ cutim carpunt, multæ ſunt ſpecies, & multa nomina, ſed confuſa ſatis, bene erit de ijs curſim pauca quædam notaſſe, ut cognoſcamus, quomodo inter ſe differant, & quæ contagioſæ ſint, & quæ non.

Ergo ſi cholera ſit, quæ ad cutim propellitur, uel illic aliter clauditur, ſiquidem non putreſcat, tum Eriſipelas uocatum facit, puſtulam ſcilicet vnam, aut plures cum rubore, caloreque multo, non nunquam & cum febre, interdum quidem in facie facta, interdum & in alijs partibus: grauior autem multo eſt, quæ faciem carpit, nam ſæpe è parua puſtula accidit circunſtantes partes, & faciem totam adeo inflammari, ut & oculi aperiri non poſsint, & labia præ tumore deformia reddantur, quod fit communicata acrimonia ad circumiacentes partes: moderni Guttam rubeam appellant. Si ergo cholera imputreſcens inflãmata & accẽſa ſit, Eryſipelas hoc ſerũ facit, ſi uero inflãmata nõ fuerit, alia Eryſipelata ædit, quæ, è pura ſi ſint cholera, ſimpliciter dicuntur Eryſipelata,

ſi vero non è pura ſint cholera, ſed commiſta, non ſimpliciter dicuntur, C
ſed cum adiectione commiſti humoris, vel abſceſſus ab humore appellati: ſi quidē enim ſanguini ſit admiſta, ἐρυσιπέλας φλεγμονώδης vocatur, ſi pituitæ, ἐρυσιπέλας οἰδηματώδης, ſi melancholiæ, ἐρυσιπέλας σκιρρώδης prædominante ſemper cholera: verum in hoc Scyrrhode, ſi inflāmata, & accenſa ſit cholera, puſtulam illam facit, quę ἐπινυκτὶς vocatur, ꝙ ſæpiſsime noctu enaſcatur: Arabes Eſſere appellāt: ita ergo ſe habet cholera, quæ non putreſcit. Quòd ſi putreſcat iam, & ſub cute puſtulas faciat tum vocatos ἕρπητας, hoc eſt ſerpentes puſtulas gignit: quippe ſtabile eſt

Contradicit Gal° lib 2° de arte curat. ad Glauc cap° p° et certe res est animadversione digna

Eryſipelas, & vrit magis, ac ſquammas & cruſtulas inducit: ſerpit autem Herpes vocatus modo ſede priori relicta ad alias partes transferentibus ſeſe puſtulis, modo & in priori loco manentibus, et vicina pabulantibus. Cuius ſerpiginis quum rationem multum conſideraſſem, non in aliam certe cauſam reducere potui, q̃ in putrefactionem ſubtilem humoris: nā ꝙ non alia ſit differentia Herpetis ab Eryſipelate, q̃ ſubtilitas materię, durum quidem videtur, quando & Herpes ille, qui ἐσθιόμενος dicitur, craſſæ ſatis materiæ eſt, cuius cauſa etiam exeſt, & ille etiam, qui κεγχρίας vocatur: quid præterea prohibeat, ne cholera, quæ Eryſipelas facit, in latus exedat, et pabuletur, ſi ſerpigo acuitatem ſequitur, quando cholera illa acutiſsima eſt? quare veriſimilius videtur in putrefactione quadam conſiſtere, quæ Herpetes facit, cholera: ſignum cuius eſt, ꝙ ſordidiores videātur ſemper Herpetes, q̃ Eryſipelata: item & ſiccioribus indigent ad curationem, quum Eryſipelas indigeat humidioribus: porrò quæ in putrefactione ſunt, promptiſsime in vicinū infectionem conſimilem transferūt, præſertim ꝙ cutem non exurentes Herpetes in latus magis pabulantur: ſæpe igitur in parte prius infecta exhalat materia, quæ putreſit infectione ad vicinum communicata, ſæpe vtraque pars pabulo quodam inficitur. Ergo ſi putreſcat cholera, ſit autem in ſuperficie, tum ſimplex Herpes fit, qui ſerpit tantum, non autem exeſt, at ſi profundior fuerit, nō ſerpit ſolum, ſed etiam exeſt, vnde non ſimplex fit Herpes, ſed ἕρπης ἐσθιόμενος, hoc eſt depaſcens vocatus, atq; hic à craſsiori cholera fit, ille à tenuiori. Porrò ſi hic, qui Eſthiomenus dicitur, à cholera accenſa & inflammata fiat, Herpes ille fit, qui vulgo Ignis ſyluaticus appellatur, ſi vero non accenſa ſit cholera, Eſthiomeni ſimplices fiunt: atque hi quidem Herpetes à cholera fiunt pura: ꝙ ſi nō pura ſit, ſed miſta tenui pituitæ, putreſcat autem, Herpetem illum gignit, qui κεγχρίας, hoc eſt Miliaris appellatur, ꝙ puſtulæ ſimiles ſint granis Milij. Atque ita ſe habent Herpetes, quos Celſus per Ignem ſacrum intelligit, non enim, vt quidam volunt, per Ignem ſacrum intelligitur ab eo Eryſipelas, ſiquidem de Igne ſacro ſeor

ſum

A ſum,et de Eryſipelate agit.

Si vero ſanguis fuerit,qui in cutim influit,interdum quidem puſtuloſos abſceſſus facit,interdum maiores etiam q̃ Eryſipelas ſit,quos phlegmonas vocant:rubent ij cum calore, & dolore, ac febre etiam vt plurimum:ſicut autem ſauguis quandoq; purus eſt,quandoque miſtus,quod plurimum fit,ita & Phlegmon alius ſimpliciter dicitur, alius cum adiectione nominis admiſti humoris:ſi enim illi cholera admiſceatur,Phlegmon fit Eryſipelatodes,ſi vero pituita,Phlegmon dicitur Edematodes, ſi melancholia,Phlegmon Scyrrhodes dominante ſemper ſanguine:ſpecies autem phlegmonis ſunt δοθιὴν,φῦμα,φύγεθλον: Dotienem nos Furunculum vocamus,abſceſſum in acutum tendentem cum inflammatione,rubore,& dolore,cui non nihil choleræ admiſtum eſt:Phyma vero Furunculo ſimile pene eſt,ſed planius eſt,et rotundius,vulgus improprie Carbonem vocat,multum differens ab eo, qui proprie Carbunculus dicitur. Fit autem Phyma è ſanguine ſubaduſto,craſsiore,q̃ qui Furunculum facit:Phigethlon vero eſt,quod noſtri Panem vocant ob ſimilitudinem,alij et Bubonem:quanq̃ ſunt,qui Bubonem appellant, qui in carnibus laxis fit,Phigethlō vero,qui in neruoſioribus:fit autem hic vel è puro ſanguine,vel miſto tenui pituitæ. Si vero ſimul inflammatus ſit ſanguis,ac putreſcat,tum Bubones peſtilentes facit, quos Auicenna Al-

B thoin vocat:q̃ ſi ſubtilis admodum ſanguis ſit,influat autem in ſummā cutem,puſtuloſos abſceſſus facit:ſi igitur non inflammatus quidem ſit, calefactus tamen,vt quaſi ſerueat,tum Exanthemata vocata facit, quas Plinius eruptiones papularum vocat:vulgus ſufferſuras à feruore,vt arbitror,dictas:puſtulæ ſunt vix cutim excedentes,rubræ, confertæ inuicē, pueris præcipue familiares,quum ſupercaleſcunt:ſunt autem duùm generum,quædam ſicciores,& rubicundiores,quas Auicenna Plātam noctis appellat,quædam vero in rubore albicantes tenui pituita commiſta ſanguini,quæ Græci ἱδρῶα vocant,noſtri Sudamina,Auicenna Deſudationes:quòd ſi craſsior aliquantiſper ſit ſanguis, ac ſimul putreſcat, non autem inflammatus, tum, ſi tenui choleræ commiſtus ſit,vocatos Morbillos facit, ſi tenui pituitæ, Variolas, quæ duo ἐξανθήματα etiamnum à Græcis vocantur,

At, ſi pituita fuerit,quæ in cute tumores facit, ſi quidem humidum ſuum ſeruat,nec à calore fuit exiccata,nec à frigore concreta, tum molles facit tumores,quæ οἰδήματα vocantur, quidam tumores ſimpliciter transferunt,ſimplici nimis(vt mihi videtur)vocabulo: Arabes vndimiā vocāt.Quòd ſi pituita aut calore,aut frigore indurata fuit,vocatos Scyrrhos facit,è quibus ſunt Strumæ,quas χοιράδας Græci vocant, & Nodi,

quos

quos γαγγλία, & idgenus glandulæ, & gummoſitates reliquæ: tum C
& Verrucæ, quæ Porra uulgo appellamus, quæ, ſi baſi latiore ſint, μυρμηκίαι uocantur, quaſi formicantes, quòd punctiones in ijs fiant, quaſi formicarum: ſi uero ſint baſi tenuiore, ac ueluti ſuſpenſæ, ἀκροχορδόνες nuncupantur. Auicenna uéro Myrmecia confundit cum Herpete, & in Herpete curam ponit, quam Galenus Myrmecijs tradit, errore periculoſo, niſi capitulis diuerſis addita ſint uni, quæ alterius ſunt. Sunt præterea ex hoc genere calloſitates quædã, quarum alij proprie Calli à nobis dicuntur, à Græcis τύλοι, tum & uocati Claui, ἧλοι à Græcis dicti. E pituita quoque & aliæ puſtulæ fiunt, quales ἴονθοι, qui à latinis Vari, uulgo Coſsi uocantur, qui præſertim oriuntur in facie: ſunt & φλυκταῖναι, quas Auicenna nomine ueſsicarum comprehendit: bullæ ſunt non diſsimiles ijs, quas excitat aqua feruens, quibus tenuis ſubeſt pituita: proxima ijs ſunt ψυδράκια uocata, Phlyctænis paulo duriora, quibus cum pituita tenuis ſubeſt melancholia, Phlyctænæ uero è ſimpliciori ſunt pituita paululum inflammata, vnde & in bullam ſurgit: porrò è pituita ſalſa fiunt uocatæ à uulgo Volaticæ: Celſus Papulas uocat, Græci λειχῆνας: quanquam ſunt, qui Lychenas transferant Impetiginem, quod non recte fieri arbitror: quòd autem, quas nos Volaticas dicimus, Celſo papulæ ſint, manifeſtum eſt, ſi materiam, ſi modum
ſerpendi, qui ab ipſo traditur, reſpiciamus: ſunt autem duorum gene- D
rum, alterum, quod fit è tenui pituita, & ſalſa per ſummam cutem ſerpente in orbem, quod paſsim nomine Volaticæ monſtratur, alterum, cui parum melancholiæ adiungitur, & profundius aliquanto ſerpit, & non præciſe in orbem, quod ſæpe in impetiginem uertitur: nec me latet Lichenis nomen à Græcis interdum latius capi pro fœdiori cutis habitu, unde & poeta ſordidos appellat Lichenas, & Plinius ipſe etiam nouum morbum Pompei ætate uiſum, Lichenas uocauit, ſicuti & Mentagram: quæ omnia ex ſalſa pituita fiunt putreſcente, cui quiddam melancholiæ permiſtum eſt, propter quod ſordida putrefactio fit. Gignitur præterea & Scabies è ſalſa pituita, cui nomen commune non proprie inuenio apud Græcos, quando ψώρα aut illam ſignificat apud ipſos, quæ apud nos impetigo dicitur, melancholica paſsio, & uia ad lepram, aut ſi ſcabiem notat, illam certe ſpeciem tantum importat, quæ ſicca dicitur ſcabies: quare de ſcabie uidentur aut non egiſſe Græci communi nomine, aut de ea non egiſſe, niſi forte ſub pruritus capite comprehenderint. Sunt autem & aliæ quædam è pituita paſsiones ἀχώρ, & ἀλωπεκία, & σῦφιλις: Achores autẽ nos uulgo appellamus Latume, Plinius Vlcera capitis manantia transfert, Arabes Saphati appel-

lant

A ſunt: cruſtoſæ ſunt, & ſordidæ infectiones in capite, puerorum præſertim, natæ, de quibus nec multa dicenda ſunt.

Si uero humor, qui in cute tumorem facit, melancholicus ſit, ſi quidem nec inflammatus fuerit, nec putreſcat, Scirrhos melancholicos facit, alios quidem maiores, alios minores, & puſtuloſos ſolum: ſi autem inflammatus ſit, & accenſus, non autem putreſcat, Cancer uocatum facit: ſi uero putreſcat quidem, non autem inflammatus ſit, tum Pſoram & Lepram gignit, et Elephantiam non dum feram, at ſi inflammatus ſimul ſit, et putreſcat Elephantiam feram facit, cum iam horribiles aſpectu ſunt, ſimiliter et Carbunculum, quem Anthracē uocant, generat. Impetigo porrò à nobis uocata non alia eſſe apud græcos uidetur mihi, quàm Pſora et Lepra, quæ ſecundum magis et minus illas quatuor ſpecies facit, quæ à Celſo traduntur: ex quibus patet Impetiginem non eſſe Lichenas, ut multi uertunt, ſed eam magis, quam ſupra uocauimus Volaticam, Lichenas eſſe: hæc enim à phlegmate ſalſo, Impetigo autem è melancholico humore magis fit. Ac de cutis infectionibus ita per tranſcurſum determinatum à nobis ſit, è quibus contagioſæ ſunt Bubo peſtilens, et exanthemata illa, quas Ferſas et Variolas
B uocamus, et Strumæ quædam ulceratę, et Lichenes nō nulli, et Scabies, et Elephantia, et Achores, et Alopecia, et Syphilis, et Mentagra, et ſi quæ aliæ ſunt, in quibus putrefactio ſordida fiat..

HIERONYMI FRACASTORII

DE CONTAGIOSORVM MORBORVM CVRATIONE LIBER III.

Quòd peculiaris curatio debeatur contagioſis morbis. Cap. I.

HACTENVS ergo de contagione, quid eſſet, et quibus principijs & cauſis fieret,& quæ eſſent differẽtiæ eius omnes,in vniuerſum quidem libro primo percurrimus,mox de contagioſis morbis,aut omnibus, aut maxime notis, qui eſſent,& quibus è cauſis penderent,& quomodo inter ſe differrent libro ſecundo diſſeruimus.Supereſt iam,vt de curatione omnium contagionum agamus methodo primum(vt par eſt) generali & communi,mox & propria cuique morbo: de quo quidem in primis ambigat fortaſſe aliquis,vtrum aliquam peculiarem et propriam curationem habeant contagioſi morbi ab alijs, et an tradita ſit à maioribus noſtris:mirum enim videri poteſt,ſi aliqua in his erat peculiaris methodus,prætermiſſam ab illis fuiſſe.At certe,ſi recte tradita ſunt, quę ſupra determinata fuere de contagione,propria quædam & determinata curatio debetur contagioſis morbis,quatenus contagioſi ſunt, quando diximus eos & principio longe differre ab alijs,& modo materiæ,& putrefactionis,ac poſtremo et accidentibus ipſis,quibus omnibus ſua animaduerſio,et ſua curatio debetur:nam ſi quiſpiam recte ſe habens tum circa humores proprios,tum et circa complexionem,et alia, phthiſim tamen ab alio per contagionem concipiat,plurimum profecto refert, ſi per initia aduoceris,& ſeminaria eius contagionis per ea extinguas, quę dicemus,ijs enim interemptis nihil præterea procedet morbus:ſimiliter & in Rabie ſe habet,& in Syphilide,et Scabie,& aliis:quinimo & in proceſſu quoque ſi ad communia remedia te conuertas, Catarrhum in Phthiſi expurges,materiam concoquas,nihil tamen operabere,niſi perpetuo ad ſeminaria animum,& curationem aduertas:porrò & in febribus, quę peſtilentes dicuntur,cur non ijs remedijs vtimur,quibus in aliis ſolemus? cur protinus omnes clamant putrefactioni reſiſtẽdum eſſe, nec quidem obſtructiones aperiendo,non plenitudinem euacuãdo,ſed propria quædam inquirendo,quæ obſiſtant putrefactioni?quippe certus in his eſt putredinis modus,qui propriam animaduerſionem poſcit. Videntur igitur maiores noſtri curationes quarundam contagionum tradidiſſe quãtum D

ad

A ad quædam remedia, verum omnia illa non ad contagionem, quatenus contagio eſt, deſtinata fuiſſe, ſed aut fortuna quadam inuenta, aut ex ſimilitudine ad alia, ut uenena, & ſimilia: quę res certior fiet per ea, quæ circa vnumquenq; morbum dicentur: quod iam aggrediamur, ab vniuerſali methodo & forma initium capientes.

Quoniam autem duplex eſt medendi ratio, altera, quæ præſeruat, altera, quæ liberat, nos breuitatis gratia de ea, quæ liberat, inquiſitionem faciemus, illud pollicentes, quòd hac rectè perſpecta vnuſquiſq; uiam habere poterit quàm facillimam ad eam quoq;, quæ præſeruat. Qui igitur contagiones curare volet, ad hæc aduertat neceſſe eſt: primum videat, quæ nam contagio ſit, utrum earum, quæ extrinſecus veniunt, & an ab aere, an ab alio ſit concepta, an earum ſit, quæ in nobis primo fiunt: & utrum contactu ſolo afficiat, an & fomite, vel & ad diſtans feratur: tum perpendat, qualis ſit, num acuta, an ſegnis, & quo in humore ſedem habeat, & analogiam: nec non & quantum proceſsit, ſi in principio ſit, an plurimum ſit progreſſa: & quibus in locis præcipue ſit, intra'ne tota, àn extra tota, an vbiq;: & an ſolida occuparit, an per ſumma tantum erret: & vtrum velociter & large ſerpat, an tarde & anguſte: &, vt ſummatim dicamus, differentiæ omnes contagionum ante oculos habendę ſunt.

B

De intentione, quæ habetur ad principia. *Cap.* 2.

HIs animaduerſis tria principaliter eſſe ſcito, ad quę intentio omnis dirigenda eſt: primum quidem principia, à quibus initium & originem putrefactio habet, ſecũdum eſt materia, quæ in via eſt, vt inficiatur, & iam cœpit, tertium materia, quæ iam corrupta eſt, nec amplius reſtitui poteſt: ac principia quidem quandoq; (vt diximus) communia ſunt cum alijs morbis, qui in putrefactione conſiſtunt, quandoq; propria contagioſis: communia quidem ſunt plenitudo, obſtructio, malitia humorum, & alia id genus, propria vero ſunt ſeminaria ipſa cõtagionũ: nihil enim prohibet aliquem plane ſanũ exiſtentem, & menſurate in humoribus & alijs ſe habentem, contagionem tamen ex alio contrahere. Ergo, ſi communia adſint principia, nihil aliud nobis dicendum agendumúe ſit, niſi quæ medici iubent agenda, quum plenitudines, obſtructiones, & alia eiuſmodi adſunt: vbi vero ea adſunt, quæ propria ſunt contagionibus, principia, tum magna cura & diligentia opus eſt, protinus enim, ſi ſeminaria ipſa aut enecare, aut educere poſsis, aut frangere, morbus præterea non vltra protenditur: quare maxime initia perpende, ſi potes ijs adeſſe: quòd ſi non poſsis, ſcito tamen per totum morbi proceſ-

ſum continenter curam ad ſeminaria adhibendã eſſe, ad quę multiplex C
ingenium eſt,& nunc vno modo ad illa, nunc alio agendum: poſſunt autem illa aut extingui,& ,vt dicitur, enecari, aut educi, aut frangi & alterari, aut repelli: his autem vti non ſemper omnibus datur, nec conuenit, ſed modo vno, modo alio, modo plurib⁹ agere licet, vt & res, & occaſio, & reliqua poſcunt. Ergo extinguunt,& interimunt, & quæ calidiſsima ſunt,& quæ frigidiſsima, maxime autem, quæ vrentia dicuntur, aut vicina vrentibus, ſiue per ignem facere velis, ſiue per ea, quæ Cauſtica vocantur: extinguuntur quidem ab ijs ſeminaria ita, vt ijs interemptis & totus ſimul interimatur, qui imminet, morbus, nihil enim remanet, quod præterea ſobolem gignat: nam ignis quidem vis, tametſi locum exurit, vltra tamen non aliud nocumentum relinquit, quod vel ad priorem labem attineat, vel apportet nouam peiorem: quare, vbi auxilium hoc adhiberi poteſt,& debet, nullum præſentius eſt: porrò extinguũt,& frigidiſsima, vt frigidæ potus, de quo ſuo loco dicemus, et ablutiones etiam, quod maxime valet ad ea ſeminaria, quæ in fomitibus continentur.

Sequens ad ea ingenium eſt euacuatio, quod certe difficulter admodũ fieri poteſt, quoniam hinc inde diſperſa ſint ſeminaria hæc,& per ſe educi non ſatis commode poſsint: nihil tamẽ prohibet cum humoribus, quibus agglutinata ſunt, ſimul & ipſa quoq; educi, verum non niſi vi multa fit. Modi autem euacuandi præcipui ſunt pharmaca, quæ aluum mouẽt, D
& quæ ſudorem cient, et vrinam, et alia, de quibus circa particularia rurſus dicemus, vt cucurbitulæ,& phlebothomia,& reliqua.

Quæ vero frangunt,& alterant ſeminaria, ea ſunt, quę antipathiam habent materialem, hoc eſt per qualitates notas contraria ſunt: quoniam enim diximus ſeminaria hæc acrimoniam quandam habere, tum et in lẽtore quodam conſiſtere, acrimoniam quidem frigidis frangemus, lentorem vero ſiccis potentia: exiccant autem alia per qualitatem ipſam, quæ eſt ſiccitas, quæ quidem paruæ actionis in tota natura eſt, alia per caliditatem, alia imbibitione, vt pulueres, et farinæ, et id genus, alia modis omnibus, vt ſal: quorum omnium interdum quidem vnum, interdũ aliud magis conueniens eſt: quare et abundare oportet, vt eligere poſsimus, quæ magis cõducunt. Repellunt autem, quæ proprie ſpiritualem antipathiã habent aduerſus ſeminaria: diximus enim in natura diſſenſum hunc rerũ eſſe, vt ſeſe mutuo non nulla pellant: quare ſicut & venena, et ſeminaria contagionum antipathiam habent ad animam,& naturalem calorem, ita & quædam alia ſunt, quæ vti antidota quædam antipathiam quoque & ad venena,& ad ſeminaria ipſa habent, et ea repellunt: fortaſſe autem & eadem obtundunt alio modo: nam, quoniã ſpecies tum veneni, tum

contagio-

A contagionis ad animam vti inamabilis,et ingrata fertur,& triſtitiam ingerit,ita ſpecies eorum,quę antidota ſunt,vti grata,& lęta recipitur,qua è cauſa obtundit paſsio prior à veneno,et contage illata,et vigoratur anima: quod in fœtore omni fieri manifeſtum eſt, vbi per odorata recreari nos ſentimus. Quòd igitur in contagionibus antipathia hæc verſetur, quæ recreet per odorem, manifeſtum eſt: vtrum autem & illa quoque adſit,quæ repellat,et ſi non ita manifeſtum eſt, rationabile eſt tamen,& in venenis manifeſtiſsimum, conſtat enim aſſumptis quibuſdam antidotis vim omnem veneni ſubito tolli,quod non alia facultate fieri poſſe videtur,quam per ſpiritualem ſpeciem,quæ pręcipue repellat venenum, tam & ſi per materiales etiam qualitates operetur antidotum. Conſtat quoque ruſticos quoſdam,quum forte ſecarent herbas, demorſos fuiſſe à Vipera,ac repente inflatos, appoſita autem Tormentilla vocata herba ſupra locum ſtatim liberatos fuiſſe. Nos quoque mirum quiddam vidimus in bolo armenio:villicus enim quidam noſter,quum à me forte proficiſceretur in forum,inter eundem ſenſit ſe in collo pungi, neſciẽs, qua è re contigiſſet: ſtatim autem facto tumore ingenti,et ſtrãgulatione quadam ad me reuerſus, nec quicquam loquens, ſed ſolum digito locum commonſtrans proſtrauit ſeſe ſuper capſa,mugiẽs quaſi moriturus: ego beſtiam aliquam venenoſam ratus,qui neque Carbunculi ſigna vlla vidiſſem,nec alterius eorum,quæ oriri in nobis ſolent, bolum armenium
B propinaui cum aceto,vt forte excellens apud me erat bolus: quo aſſumpto confeſtim,et quodã quaſi miraculo detumuit locus, ac ſurgens ille, et loquens,hoc me,inquit,à morte liberauit,putare autem ſe araneũ pupugiſſe,qui decidiſſet in collum. Hęc ergo,et ſimilia à maiori quadam vi euenire,quàm à notis qualitatibus cenſendum eſt:quod & circa malignas,et venenis ſimiles contagiones cõtingere par eſt exiſtimare,in quibus ſuę quoque antipathiæ ſint, vt de eodem bolo armenio traditur, per quem in magna illa peſtilentia,quę adeo Athenas vexauit,tot præſeruatos legimus.Scordium quoque cognitum ferunt tam mire pręſeruare à putrefactione,quum cadauera,quę ſuper ipſa iacuerant,inuenta fuiſſent incorrupta:quantum porrò et Balſamum, et Myrrha, et Aloe, et Cedrus,et id genus à putrefactione conſeruent,notiſsimum eſt in cadaueribus Regum:quare et circa contagiones eiuſmodi eſſe antipathiam nemo inficiari debet.Quę autem illa ſint, quibus data ſit tanta facultas, ſtatim dicemus:vtrum autẽ antipathia hęc ſit in ea qualitate,in qua et odor verſatur,an alia,incertum eſt homini.Atque hæc quidem remedia ſunt, quibus vti aduerſus ſeminaria poſſumus.

De intentione ad materiam, quæ iam infici cœpit. *Cap. 3.* C

AD eam vero materiam, quæ nondum corrupta eſt, in periculo autem iam agitur, vna quidem generalis intentio eſt prohibere tum cauſas putrefactionis, tum iam inducti affectus principium, quod & alijs etiam morbis, qui in putrefactione conſiſtunt, commune eſt: modus autem non eſt communis, ſicuti nec cauſæ, nec ratio putrefactionis communis eſt his, & alijs morbis: quippe in alijs præcipue cauſæ ſunt plenitudo, obſtructio, & humorum malitia, in his autem nulla horum neceſſaria per ſe ſunt, ſed quodammodo accidunt, aut concauſæ ſolum ſunt, non autem per ſe principia: igitur ſi hæ concauſæ contagionibus coniunctæ ſunt, negligendæ quidem non ſint, ſed, prout conuenit, tractandæ, & tollendæ: quæ autem propria, & per ſe conſideratio & intentio ad materiam periclitãtem vertitur, illa eſt, vt omni ingenio obſiſtas putrefactioni, quę inducit: ac, quomodo ſeminarijs, à quibus pendet, te opponas, dictum eſt, quid autem circa materiam ipſam agas, nunc dicendum.

Quoniam autem in putrefactione omni diſſolutio quędam miſtionis fit euaporante innato calido & humido, euaporant autem hæc remollitis ab humiditate partibus, & ſublatis ab extranea caliditate, manifeſtũ eſt ꝙ ad hæc obſiſtere neceſſe eſt, primum quidem remittendo eam, quæ inducitur extranea caliditas, deinde exiccando, quæ remollit partes, humiditatem, ac demum prohibendo diſſolutionem miſtionis: prohibent D autem præcipue reſinoſa, non ſolum quòd exiccent, ſed quòd conſtare materiam faciant glutino ipſo: prohibent autem & intermiſti pulueres quidam, imputreſcibiles ipſi exiſtẽtes, ſubtiliſsime igitur diuiſi, & interiecti inter partes, materiæ partim alterantis actionẽ impediunt interpoſiti ipſi, partim materiam continent, ne diſſoluatur, nexu quodam, ſimili modo, quo arena immiſta calci tenacem nexum operatur, & aquę farina: penetrant enim humida minima in tenuiſsimos vocatos poros ſiccorum, vnde ſeparari non poſſunt propter vacuum, nullo exiſtente alio, quod ſubingrediatur, quod maxime ad fortitudinem miſtionis valet. Non negligenda autem eſt, nec parui facienda minimorum intermiſtorum actio: quis putaret in multo lacte interpoſito pauco coagulo, aut tenui puluere plumæ floris cynaræ coagulari lac totum? quis crederet in magno aheno ebulliens ſaccarum, ac præ feruore iam erumpens, ſiſti tamen, & conſtare, ac deponere eruptionem & tumorem omnem impoſito paucisſimo butyro? quod vero attinet ad putrefactionem non ne vidéınus conſeruari vina in magnis dolijs intermiſto pauco alumine, quæ alioqui citiſsime putreſcant? quare nec mirum eſſe debet, ſi & eas, quę in nobis

A nobis fiunt,putrefactiones per interpoſitos pulueres quoſdã ꝓhibeamus. Atq; hæc quidem ad materiã,quę iam periclitatur,idonea remedia ſunt.

Ad eam vero materiam,quæ iam corrupta eſt, et reſtitui non poteſt, vna intentio eſt remouendi eam è corpore,quod aut pharmacjs fit, quũ ſcilicet materia introrſum eſt, aut inciſionibus, vel diſſolutiuis, quum eſt extrorſum: habet autem et hæc digeſtiones ſuas à medico præparandas, non eas quidem,quæ ad benignum reſtituunt, ſed eas,quæ euacuationem faciliorem reddunt: de quibus omnibus in particularibus morbis diſtinctius agemus,nunc enim generales magis percurrimus:quoniã autem remedijs abundare oportet in contagionibus, et modo vno, modo alio vti neceſſe eſt,bene erit plura enumerare eorum, quæ in contagionibus valent,vt eligere poſsimus,quæ idonea magis ſint.

Vrentia ergo ſunt viride æris,auripigmentum,chalcitis,chalcanthum, et quod Sublimatum vocatur,et quod pręcipitatum, et vocata ruptoria, et id genus:vicina vero vrentibus ſunt ſal gemma, nitrum,et ſal,et aceti fex uſta,et alumen,et cinis ficus,et ſtercus columbinum,et vatrachium, et clematis,et thapſia, et euphorbium,et pyretrum,et calx, et hermodactyli,et vnguẽtum ægyptiacum,et trochiſci Andronis, et diachalcitis,et eiuſmodi. Reſinæ vero, quę et abſtergunt,et exiccant,et materiam conſtantem faciunt,ſunt terebinthina,laricina, abietina, cędria, thus, ma-
B ſtix,galbanum,myrrha,ſtyrax vtraq;,gummi,laſer,et reliquæ.

Quæ vero tum in pulueres redigi poſſunt, tum decoqui,calida quidẽ et ſicca ſunt aſpalathus,cupreſſus, iuniperus,cedrus, xilobalſamum, citrus,cedrus,agnus caſtus, guaiacum,agalochum, ſcordiũ, chamędrys, dictamnũ tum noſtrum, tum creticum pentaphyllõ, heptaphyllon, et phu,et verbena,et th laſpi,et vocata ſcabioſa,et cardo benedictus, quem Theophraſtus alteram ſpeciem Cnici agreſtis facit, tum et Gentiana,et ariſtolochia,et Smyrnium:item aromatica caſia,cinnamomũ,calamus aromaticus,iuncus odoratus, macer, nux muſcata, zedoaria,doronicu, malanga,iris.

Frigida vero & ſicca sũt margaritę,coralli,ſuccinũ,ſaphiri,hiacynthi, & in magno prętio habitus ſmaragdus,tũ terra lẽnia,& bolus armenius, & ſamia,& ſandali,& vocata biſtorta,forte bulapathon,& lapathi genera omnia, pręcipue oxalis, & trifolium omne,maxime quod odoratum dicitur,& conſimilis herba, quę vulgo gallica appellatur,forte onobrychis, nec non & cicorium, & cicerbita,& nymphæa, & tamarindi, & cornu cerui,& os cordis eius, & cornu monocerotis, & roſæ, & earum ſemina,& citria,& è liquidis acetum, & omphacium, & uinum oxyacanthinum.Ex antidotis vero ſunt theriaca,& mitridatum, & trochiſci

de viperis,

de viperis, et diamuſcum, et diambra, et cyphi, et ſaccarum roſaceum, & eiuſmodi. C

Quæ vero ſpiritualem antipathiam habeant non ſatis facile eſt iudicare, quoniam eadem habent & eam antipathiã, quæ inter materiales qualitates verſatur: quoniam tamen non nulla maiorem quandam vim præ ſe ferunt, quàm materialium qualitatum (vt ſupra diximus) exiſtimandũ eſt talia maxime eſſe terram lemniam, et bolum armenium, et ſcordiũ, heptaphyllon, et cornu monocerotis, et prædictas gemmas, præcipue ſmaragdum, et theriacam, et mitridatum, et ſi quid aliud in experientiam venit.

Vrentibus autem vti tum ſolum licet, quum contagio extra eſt, & ea quidem maligna, ac in principio: ſi enim introrſum ſit contagio, adhibere quidem non potes vrentia ſine maiori periculo, extra vero ſi ſit, apponere quidem potes, & debes, ſi maligna ſit contagio, verum in principio ſolum iuuabis: ſi enim iam radices egit, & introrſum ſeſe inſinuauit, nihil quidem proficies, ſi extra vrentia appones: licet tamen quandoq; vicina vrentibus applicare, quibus admiſcenda erunt pinguia quædam, quæ ea intro ferant. At ſi extra quidem ſit contagio, non autem maligna, nec ſic quidem vrentia ſunt applicanda, qñ per alias facultates leuiores, & per abſtergentia ſola leuare morbum datur, vt in ſcabie, et ſimilibus: de his aũt in particularibus rurſus dicetur, & quando, et quomodo conueniant. D

Calidis vero, & ſiccis vti tum debes, quum materia non valde acuta eſt, ſed frigidior, ſiccis vero & frigidis, quum calidior eſt: quoniã autem horum multa ſtyptica ſunt, & ſubſtantiæ craſsioris, inferius quidem examinabimus, quomodo liceat ea adhibere, et non adhibere. Porrò per decocta conuenienter ages, quum introrſum contagio eſt, vt in febribus, per pulueres vero, quum maxime, & multiplici facultate obſiſtere putrefactioni voles. Atque hæc quidem ſatis ſint, quantum ad vniuerſalem curandi rationem pertinet: nunc particularia proſequamur, à febribus incipientes.

De curatione febrium Variolarum, & Morbillorum. Cap. 4.

INter febres, quæ in contagione verſantur, illæ prius percurſæ fuere, quæ vocatas Variolas, & Morbillos emittunt, vt pote minus feræ: de quibus quidem agemus, quatenus nondum peſtilentes ſunt, nam & ipſæ in peſtilentijs ſæpe viſuntur, ſimpliciter autem peſtilentes non ſunt. Quoniam igitur diximus expulſationem illam Variolarum, Morbillorumq; quodammodo criſim quandam eſſe, & ſequeſtrationem mẽſtruæ infectionis à ſanguine, nulla tibi eſſe alia intentio debet, quàm vt nõ impedias

A pedias expellentem naturam,ſed iuues potius,ſi opus eſt:quippe eam impediunt non nulli interdum phlebothomijs,interdum purgatorijs pharmacis:quare,quum tu videris febrem eſſe eiuſmodi, quæ eas expulſiones aut faciat,aut factura ſit,tum abſtine à medicamentis omnibus, ſed naturam ſine per ſe agere,niſi forte à principio magnam plenitudinem fueris conſpicatus,tum enim licet vti purgante pharmaco, ſed non acri & moleſto.Quòd ſi iuuanda natura ſit,locum prius procura, vt calidus decenter exiſtat,vt æger pannis conuenienter tegatur, & ijs rubentibus,vt leui vtatur cibo,vino abſtineat:tum vide,quæ cauſæ prohibeāt expulſionem ,num carnis denſitas ſit,aut craſsities materiæ: tunc enim iuuanda eſt natura ijs,quæ foramina cutis aperiunt,& materiam attenuant, quales ſunt caricæ,et feniculus,& carui,& apium,& ſimilia,ex quibus commode decocta fient:ſunt qui addant lentes abiecta prima aqua decoctas, aliqui,qui & tragacantham: quod quidem forte miretur aliquis, quando in lentibus et tragacantha contraria magis videtur intentio ineſſe, quum & ingroſſent,& inſpiſſent ſanguinem, et cutim obſtruant. Verum ita res accipienda eſt, quòd ebullitio ſanguinis interdum temperata eſt,interdum non temperata, ſed aut maior, quàm oportet, aut tenuior, quàm oportet: ſi igitur temperata eſt, craſsior autem humor, qui feruet,tum neque lentes, neque tragacantha adiungi debet, ſed ſat
B erunt,quæ ſubtiliant:at vbi intemperata eſt,et maior,quàm oportet,aut, quod excernitur,nimis ſubtile viſum fuerit,tum ſi prædictis addantur lētes,& tragacantha,recte facies,quoniam ita ebullitionem temperabis: quod et in ſputo ſæpe fieri oportet,quum plus æquo tenue eſt. Nec plura de his febribus dicantur.

De cura febrium peſtilentum communi. *Cap. 5.*

NVnc vero ad eas pertranſeamus, quæ peſtilentes vocantur febres, quòd vel partem maiorem perdant, vel multos ſaltem: quarum, quæ maiorem partem perdunt, vere peſtilentes dicuntur,quæ vero multos ſolum, malignæ magis dici ſolent: quoniam autem gradibus ſolum differunt,& cōmunem quandam naturam habent, communes primum earum curationes, et intentiones trademus, mox et proprias proſequemur.Ergo ijs primum conſideratis, quæ diximus eſſe circa contagiones conſideranda, analogia ſcilicet, loco, tempore, et ante alia morbi origine, extrinſeca'ne ſit, an intrinſeca, ſcito et in his illa tria præcipue eſſe attendenda, ad quæ prius diximus eſſe omnem intentionem dirigendam,ſeminaria ſcilicet,materiam periclitantem, et eam

quę

quæ periclitata iam & prorſus corrupta eſt:ac quoniam ſupra dictum eſt C
ſeminaria poſſe vniuerſaliter vel extingui, vel frangi, vel educi, vel per antipathias repelli, uidendum eſt, quæ nam ex his in peſtilentibus febribus conuenire poſsint. Ac primum quidem extingui ſeminaria per vrentia non datur, quoniam febris iam introrſum facta eſt, nec ſatis tutũ eſt introrſum aſſumere, quæ vrunt: extra vero ſi apponas, aut nihil operaberis, aut contagẽ exagitabis vehementius, quare per alia ingenia age. Vtrum autem extingui per frigida poſsint, vt per aquæ potum, dubitationem habet, quoniam, & ſi aqua, quatenus frigida, iuuare poſsit, at tamen, quatenus humida, obeſſe non parum videbitur, ꝙ augeat putrefactionem: non ſolum igitur propter hanc cauſam nocere potus aquæ poteſt, ſed & ob illud etiam, ꝙ materiam crudiorem reddit, et obſtructionẽ adauget: quapropter in maiori parte harum febrium abſtinere ab eo potu melius eſt: nihil tamen prohibet certis caſibus etiam cõuenire, quum febris ardens eſt, & cholera quodammodo ſurit, ſi & reliqua conſentiãt: tum enim magis prodeſſe frigiditas, quàm obeſſe humiditas, poteſt. Igitur quum extingui non niſi rariſsime poſsint ſeminaria febrium contagionem peſtilentem habentium, videndum eſt, vtrum ſaltem educi poſſint, ſed certe & hoc difficulter admodum fit, per ſe enim ſeminaria valde diſperſa ſunt, & ſi educi detur, educuntur quidem per eductionem materiæ, cui ſunt hærentia, quomodo tamen fiat, & quibus modis melius, quibus difficilius, paulo poſt oſtendemus, quum de materiæ euacuatione tractabimus. Supereſſe igitur videtur, vt maxime procuremus ea frangere, & per antipathias repellere: eorum autem quæ frangũt, omnia quidem potentia ſicca ſunt, ſed alia calida quidem ſunt, alia frigida, & rurſus alia ſicca tantum ſunt, alia etiam ſtiptica, & craſſæ ſubſtantiæ: quare & dubium eſt, vtrum calidis vti liceat in his febribus, & vtrum ſtipticis, nam calida videntur & febrem augere, & acrimoniam ſeminariorũ, ſtiptica vero videntur obſtruere, et tranſpirationem intercludere, & materiam craſsiorem facere. Ad quæ dicendũ eſt diuerſitates & analogias contagionũ conſiderandas eſſe: aliæ.n. ad craſsiores, et pinguiores humores hñt analogiam, aliæ ad ſubtiliores, et acres magis, et aliæ ad ſpiritus etiam: porrò in quibuſdam obſtructiones multæ ſunt, in quibuſdam pauciores: vbi igitur analoga eſt contagio ad craſſos, et frigidiores humores, præcipue ſi et obſtructiones non paucæ ſint, bene erit ſiccis vti: quæ etiam calida ſint, frigida autem minus conuenient, maxime ſi et ſtiptica fuerint craſſæ ſubſtantiæ: at vbi analogia ad ſubtiliores, et acriores humores ſit, vel ad ſpiritus ipſos, obſtructiones autem paucæ fuerint, tum decet per ſicca illa agere, quæ ſimul et frigida etiam ſint, quæ ſi etiam ſtiptica

fuerint

A fuerint, nihil refert, frangunt enim hæc maxime, & virtutem continent, ne diſſoluatur, quod potiſsimum accidit in his febribus. Porrò ſi ea, quæ per antipathias valent, vlla in contagione conuenientia ſunt, in hac certe conuenientiſsima, & maxime præſentanea ſunt, in qua contages venenis quibuſdam aſsimilatur: quare his maxime vtendum, nec vnquam deſerenda, quæ tum repellendo, tum & confortando iuuant: atque hę quidem intentiones ad ſeminaria habendæ ſunt, quę ſi ab aere, vel alio depẽdeant, illud etiam principium extinguendum, & frangendum tibi erit.

Ad materiam vero, quæ in periculo eſt, primum illud æquum eſt quærere, vtrum euacuatio vlla conueniat, et qualis: ac conuenire quidem, quũ plenitudo adeſt humoris ad putrefactionem parati, manifeſtum eſt, vbi vero plenitudo ea non adſit, ſed corruptio tota è contagione depẽdeat, (nihil enim prohibet alicui probe ſano exiſtenti contagionem inferri) tũ non eſt procuranda euacuatio materiæ periclitantis, præſertim phlebothomijs, aut pharmacis: quin imo de his dubitatio eſt, & controuerſia inter medicos, vtrum ſint adhibenda in ea etiam materia, quæ cum plenitudine peſtem affert: quippe ſunt, qui in omni peſtilentia non ſemel ſolum, ſed & bis ſanguinem hauriant, rationem autem facti addunt, ꝙ hic morbus ſit magnus, imo omnium maximus, ꝙ ebullitio in ſanguine magna fiat, ꝙ peccatum in ipſo ſanguine quaſi ſemper ſit, & corruptio, ꝙ
B per phlebothomias bene euentetur corpus, & tranſpiret, ꝙ natura multum in his febribus grauetur, quæ niſi ſubleuetur, morbum non ferat, non expellat, non concoquat: propter quod multi viſi ſunt, quibus phlebothomia facta, ſtatim lenticularum expulſio facta fuit, quum prius nulla appareret: contra alij magnopere à phlebothomijs cauent, ꝙ experientia conſtet partem maximam eorum, quibus detractus fuiſſet ſanguis, paulopoſt aut obijſſe, aut in deterius lapſos, vt annis 1505, & 1528 maniſeſte viſum fuit. Qua in re mihi ita dicendum videtur, ꝙ aut contagio extrinſecus concepta eſt, aut intrinſecus primo in nobis facta, & hęc rurſus vel in initio eſt, vel iam valde ſparſa: ſi igitur extrinſecus venit contagio ſiue in initio ſit, ſiue nõ, nunquam ſanguis eſt per phlebothomiã mouẽdus, ea de cauſa, quod contages introrſum trahitur, & verſus cor, tam ea, quę circa ſumma eſt, ꝗ ea, quæ in venis pulmonis, niſi adeo magna plenitudo videatur, vt ferri non poſsit, tum enim licet phlebotomia vti, ſed & hoc circa initia: propter quod ſuperioribus annis, in quibus contages extrinſecus in nos venerat, maior pars eorum, quibus ſecta fuit vena, periere. Si vero contages in nobis primo oborta fuerit, ſecurius quidem poſſumus detrahere ſanguinem, ſed & tunc ab initijs, & quum plenitudo videtur: in vniuerſum enim hoc conſtare debet, quum iam ſparſa cõtagio

eſt,& ſeminaria late iam diffunduntur,nihil venæ inciſionẽ iuuare,quin C
imo longe nocere magis,quoniam omnis agitatio, quæ in ſanguine fit, putrefactionem valde adauget,ꝙ ſeminaria magis miſceri accidat,& ſinceras partes cum infectis,non aliter, q̃ ſi in craterem aquæ ſalis aut fellis modico iniecto,ſi quieſcat aqua,& non agitetur,minus ſalſa,& amara ꝑmanet,ſi vero agitetur,ſtatim tota contaminatur permiſtis minimis inuicem:quare non ſolum ſuperioribus annis,ſed ſemper, & in alijs quoq; peſtilentijs viſum eſt magnam phlebotomatorum partem rem male egiſſe,ꝙ in anguſto ſit tempus,in quo venæ ſectio conuenit,in amplo autem in quo non conuenit:quare bene perpendere opus eſt,quãdo, & quomodo ſeces.Quòd ſi ſecanda ſit vena, ſatius etiamnum exiſtimo ſecandam eſſe eam,quæ in talis eſt,aut hæmorrhoidas aperiendas:hæ enim,& ſi nõ omnes venas,quæ ad cor poſſunt deferre contagem,diuertũt, at quarundam tamen curſum ab eo reuocant,& contagem amouent: ſed certe cõuenientius agunt,qui per cucurbitulas multas comminuere ſanguinem volunt:nihil ergo te moueat ad ſecandam venam,ꝙ morbus ſit magnus, maior enim fiet,ſi ſecueris,maior quoq; & ebullitio,& corruptio in ſanguine,tranſpiratio autem minor.Quòd autem expulſio lenticularum in quibuſdam viſa fuerit factà phlebotomia,non potentiam maiorem virtuti additam monſtrat,ſed Symptoma maius:ſicut enim commota aqua calida,euaporatio fit maior,ita & hic commoto & agitato ſanguine euaporatio excitatur maior,quæ valde ſtimulans virtutem,expulſionẽ irregularem facit,non qualem natura per ſe,quaſi criſim faciens, deligere ſolet:cuius ſignum eſt,ꝙ ſtatim delitere conſueuere expulſiones illæ, quas ſymptomaticas vocant:quare nec ijs apparentibus multa ſpes nos tenere debet.De ea vero euacuatione,quæ per medicamenta purgatoria fit, ſimiliter nec plane conuenit inter medicos,quibuſdam parcentibus medicamẽtis,quòd videant ijs aſſumptis ægros quaſi à ſummo ad imum concidere,alijs vero vel crebro exhibentibus,& alijs placidiora quidem,aliis acerbiora propinantibus:de quo rurſus penè idem dicendum, quod de phlebotomia,nam & pharmaca introrſum trahunt contagem,& ſanguinem maxime agitant,& permiſcent,propter quod multi viſi ſunt,quaſi de omni virtute decidiſſe.Igitur,niſi magna appareat plenitudo,bonum eſt pharmacis abſtinere,quòd ſi affuerit,apta autẽ,vt euacuari poſſit, maxime circa initia,(multæ enim materiæ non ſunt crudæ etiam per initia) tum ſolutiuis vti potes:placidiora vero ipſe amem magis,quàm acria : ꝙ ſi non ſufficiant ea craſsiores humores educere, danda quidem & acria ſuadeo,ſed quantitatis minoris:porrò nec diſpliceat euacuatio illa, quæ per vrinam fit,& quæ per ſudorem:auxilia præterea illa,quæ ſupra dicta D

ſunt

A ſunt valere ad materiam,quæ corrumpi incipit,prętermittenda nō ſunt, ac imprimis quæ exiccant,quorum quæ ſimul calida ſunt,tum exhibean tur,quum craſsiores,& ſegniores humores ſunt,quæ vero frigida,vbi te nuiores & acriores ſunt:tum nec diſpliceant,quę imputreſcibilia ipſa exi ſtentia,intermiſta prohibent putrefactionem:quorum multa etiam ſpiri tualem antipathiam habent,& partim repellunt, partim confortant, vt odorata.

Materiam vero,quæ iam corrupta eſt,non intra debes relinquere,ſed ſecernere,& extra pellere, quantum potes:facit id quidem ſæpe natura modo per maculas quaſdā,modo per puſtulas,modo per abſceſſus alios, vt plurimum autem per alui deiectionem: verum,quum ſegnis natura eſt,tu eius officium aſſume,& euacua interdum clyſteribus,interdum le nientibus,interdum purgatorijs pharmacis:verum caue,ne ſtimulū mul tum adhibeas,quoniam quæ corrupta ſunt,non poſcunt irritamentum magnum,lubrica ipſa exiſtentia,atque etiam valde irritantia.Sūt qui per Aloem aut diebus ſingulis,aut alternis leuiter purgēt,alii per alia: cuius rei certa methodus eſſe non poteſt,ſed diſcreto medico opus eſt.

De curatione febrium,quæ Lenticulæ vocantur. *Cap. 6.*

B NVnc de particularibus magis agamus,ac primū de curatione earū febrium pertractemus,quæ,ꝗ non vere peſtilentes ſunt,malignæ tantum dicuntur,quales illæ fuere,quæ annis 1505,& 1528 tam Large apparuere,quas alij Lenticulas,alij puncticula vel peticulas appellauere: de quibus diligentiſsime agēdum videtur,qm̄ ſæpe per epidemias reuer tuntur,ſæpe ſine ijs enaſcuntur,ac nunc ēt per Italiam viſuntur,certis au tem regionibus maxime familiares.Referemus aūt in primis,quo pacto medici eas curabant,quum primum in eas perinde,ac ignotas incidere: inter quos tanta diſcordia orta fuit,vt penè ludibrio haberentur: nam vt à victu ordiamur,alij liberaliter & large nutriri ægros iubebant,ꝗ dicerent virtutem plurimum diſſolui,ita præcipere Hippocratem,ita principem Auic.alij tenuiſsimum victum dabant,exiſtimantes ægritudinem à plenitudine multa dependere:alij extremorū dubii mediocritatem tene bant,vti ſecurā magis:meracum non nulli propinabant,non nulli aquā aut ſimplicem,aut vino granatorum permiſtā.Sed nec minus circa phle botomias controuerſia oriebatur,alijs protinus,&large ſanguinē hauriē tibus,aliis nunq̄ volētibus ſecare venā,ꝗ vidiſſent maiorem partē eorū, quibus ſecta fuiſſet,vitā finire,inter quos alij putātes media quadā via in cedere,hæmorrhoidas aperiebant.Porrò & circa euacuationes eadē diſ ſenſio agebatur,alij enim acribus medicamētis vtebantur,alij aut nullis,

aut leuioribus,nec deerant,qui dicerent eam febrem ſudoribus eſſe finiē C
dam:qua in re & Empirici quoq; & Chymiſtæ ſuas partes habuere, qui
ſublimatis quibuſdam liquoribus ad eam rem efficaciter vterentur,à qui
bus plurimi mortui ſunt,multi ad Orciportas deducti,quidam omnino
ſaluati:maior medicorū pars more empiricorū à venenis ſimilitudinē ac
cipientes,ijs vtebant̃,quæ ad venena ſolent apponi,quare & per bolū ar-
menium,& terram lemniā,& eiuſmodi medicabantur:contra alij iſthęc
negabant eſſe adhibenda,ꝙ obſtruerēt venas,& foramina,ꝙ expulſiões
impedirent,ſed communibus digerentibus agebant:non nulli exiſtimā-
tes morbum in aduſtione conſiſtere ea dabant,quæ aduſtioni aduerſan-
tur:inter quas controuerſias magna mortalium pars,& nobilitas vrbium
perijt.Nos,quæ partim longa experientia,partim ratione comprobaui-
mus,in medium adducemus, ſi tanta in re præſtari mortalibus aliquod
beneficium poſſit:quod certe fiet,ſi,quæ circa contagiones contemplati
fuimus,non aſpernabuntur.In primis igitur ante oculos ea ſunt habēda,
quæ ſupra de analogia eius febris,& cauſis dicta ſunt:quoniam ergo eius
analogiam diximus nec ad ſpiritus per ſe eſſe,neq; ad acres humores,ſed
ad mediam quandam materiam,qualis eſt ſanguis,in qua diſſoluatur q
dem virtus,ſed non vehementer,& cito,incipientes quidem à victu me-
lius egiſſe illos exiſtimamus,qui mediocri victu vtebantur , ſic enim &
æger non grauabatur,& conſeruabatur virtus:quare & nos hac diæta æ D
gros ſemper nutriuimus,interdum quidem ſubtrahentes magis,interdū
& apponentes:neque enim hæ febres ſemper in eodem ſunt , ſed aliæ ad
acutas magis accedūt,aliæ ad tardiores,prout & ſanguis modo bilioſior
eſt,modo pituitoſior. Potus autem,ſi fieri poteſt,non è vino detur , q̃m
euaporatio multa in his febribus accidit,& delirium facillime conſequi-
tur,quod peſſima res eſt,non ſolum ꝙ circa nobiliſſimum membrū ver
ſetur malum,ſed ob id,ꝙ parēre nolint ægri:ſit ergo aqua vel ſimplex de
cocta,vel aceto miſta,qui potus ante alios mihi idoneus videtur:ꝙ ſi ſto-
machus forte non ferat,nihil prohibet cinnamomi paululum admiſceri:
ſunt,qui miſcent ſyrupum acetoſum,aliqui qui citri ſuccum:ſunt etiam,
qui magis ament aquas,quæ Sublimatæ vocatur,vel Cichorij,vel Oxali-
dis,vel Cicerbitæ,vel Boraginis, & id genus: ꝙ ſi vinum concedēdū ſit,
eligatur,quod pauciferum vocatur,à Gręcis ὀλιγόφορος,ſapore acerbum.

Aer vero,ſi quid vitij continere videbitur tibi,aut permutetur,aut bē
ne perfletur,aut per irrorationes & ſuffitus emendetur,tum reliquū diæ
ticum regimen recte diſpenſetur,vt par eſt.

Quod vero ad medicinalia attinet, quærendum in primis de phlebo-
tomia videtur,vtrum conueniat in his febribus,an non,& quādo,& qui
bus

A bus è venis, quoniam certe res cecidit annis ſuperioribus, vt maior pars phlebotomatorum perierit: cauſam ego arbitror inde fuiſſe, ꝙ febres illæ tum maxime ex aere contigêre (vt dictum eſt) quare, extrinſecus quum veniſſet contagio, circa ſumma in corporibus præcipue vigebat, & in venis remotioribus: facta igitur phlebotomia introrſum ſtatim trahebatur in ſpiritualia: adde & illud, ꝙ febribus his lenibus, & placidis apparentibus non fiebat venæ ſectio circa initia, ſed tum maxime, quum ſeminaria iam diſperſa erant, & radices vndiq; egerant: quare ſecta vena ſanguis plurimum quidem agitabatur, & cōmiſcebatur, parum autem de ſeminarijs, & de corrupta materia ſecum educebatur: vnde in diſcrimen ponebatur magis æger, q̃ iuuaretur. Si igitur & nunc quoque, aut futuris temporibus extrinſecus videris acceſsiſſe contagionem, non affueris autē circa principia, præſertim ſi nec adeſſe magnam plenitudinem animaduerteris, tum ſatius erit venæ parcere: at vero, ſi corruptio in aliquo primo enata fuerit, ſi vocatus fueris ad principia; tum ſecure venam incide; & ſanguinem multum extrahe, ſi reliqua cōſentiunt: ꝙ ſi poſt tertium diē, aut quartum: ſolū acceſſeris, tum maturius conſule. ſi tamē hominem ſanguinis multi præcipue & fibroſi præ manibus tibi Fors dederit, etiā aude ſanguinem haurire, niſi natura tentauerit expulſionem aliquam: cæterū; quum valde ſparſa contagio eſt, ſectioni parce, ſed cucurbitulas appone,
B niſi valde magna ſit plenitudo, ea enim quum eſt, melius aut per pharmaca tolletur, aut per apertionem hæmorrhoidum, aut inciſionem ſaphenæ. De pharmacis vero purgatorijs eadem animaduerſio habenda eſt, nam & ipſa à circunferentia introrſum trahunt, & ſanguinem valde exagitant, & non multum de ſeminarijs educunt: ſi tamē plenitudo humorum viſa fuerit, niſi ex ijs fuerint, qui contumaces ſunt euacuationibus, ſi potes, à principijs euacua, alioqui aut nihil moue, aut ſolum, quantum ſufficiat educere, quæ iam corrupta eſt materia: ſint autem ſolutiua aut Aloe, aut Caſia ſiliqua, aut Manna, aut Syrupus roſatus ſolutiuus: expertum autem eſt pharmacum illud multum valere, quod per Agaricū fit, & Syrupum roſatum ſolutiuum: vehementiora vero mihi non placeāt.

Quòd vero ad ſudorem attinet, non paruo teneri errore illos exiſtimo, qui indiſcrete volunt finire has febres per ſudorem: nam, ſi obſtructio forte adſit, ſi plenitudo, ſi cruditas, nō ſolum nihil proderis per inducentia ſudorem, ſed magnopere lædas: multum præterea refert, quibus ſudorem ꝓuoces, ſublimatorum enim multa, præſertim, Chymiſtica, calidiſsima ſunt, et febrem ardentiſsimam reddunt, ac virtutes exoluunt: tum autem non damnem inuitandum eſſe ſudorem, quum maculæ apparent quidem, ſed ægre natura expellit, reliquis conſentientibus: quare nec

nec male videntur facere,qui decocto Fœniculi,& Lacæ,& Caricarum C
vtuntur:vtilius autem fiet,ſi ea addantur, quæ ſimul & contagioni obſiſtunt,qualis eſt Scordium herba,& Trifolium odoratum,& quæ Luiula vocatur,forte quæ & Oxys apud Plin.& vocata Gallica,& ſimilia: placent quoq; &,quæ per vrinam multam materiã educunt,nam multas ex his febribus vidimus per eiuſmodi criſim finitas. His ergo conſideratis ſcito reliquam curationem in eo conſiſtere,quod putrefactioni,& contagioni omnibus ingenijs aduerſatur,tam per ea,quæ cõia & alijs febribus remedia ſunt,q̃ per propria contagioſis:quoniam autem,quæ ꝓpria ſunt, omnia quidem potentia ſunt ſicca,& ſiccorum alia calida,alia frigida,& rurſus alia etiã ſtyptica,& craſſæ ſubſtantiæ,quærat fortaſſe aliquis, vtrũ calida conueniant in his febribus,ſimiliter & vtrum ſtyptica, & q̃ ſunt craſſæ ſubſtantiæ:qua de re Alexander Mondella,medicus Brixienſis,vir doctus & diligens nõ nulla ad nos ſcripſit,ac præcipue ſuper Smaragdo, quem aliqui medici veluti arcanum quoddã,& venerãdum antidotum habent:bene igitur erit de hiſce dubijs(vt promiſimus) nõ nulla dicere, quod maxime ad hoc febris genus pertinere videtur.Primũ igitur, quantum ad calida attinet,quoniam multę harum febrium in ſanguine pituitoſo conſiſtunt,& materia in eo genere craſsiori, ſi quis per calida in ijs agat,nihil(vt opinor)nocebit,aut ſi frigidis calida tamẽ permiſceat, præſertim aromatica,& quæ excellenter aduerſantur putrefactioni: ſi vero D
bilioſior fuerit ſanguis,conuenientiora erunt frigida, ſiue pulueres fuerint,ſiue decocta,ſiue alia:atq; in his ſi etiam ſtyptica adhibeas,nihil officies,niſi valde multa obſtructio fuerit viſa,quod rarius in eo ſanguine accidit:quare nec dubita per hęc naturam,& macularum expulſionem impedire,ſi ſanguis ſubtilis ſit,nam potius ebullitionem temperabis (vt in Variolis dictum eſt,)ab his vero magis cauendum tibi ſit,quum craſsior eſt ſanguis,& obſtructionibus paratior.Cæterum illud notandum eſt,ꝙ ſtypticorum quædam craſsiſsimæ ſubſtantiæ ſunt, & ſumme aſtringentia,vt pontica,& auſtera vocata,quales immaturi Fructus, & Sorba, & Corna:atque hæc quidem magis cauẽda ſunt:propter quod nec vinum laudem,quod ex Oxyacantha fit,nec quod è Cornis:alia vero ſimpliciter acerba ſunt,qualis eſt aqua vino Granatorum admiſta,aut aceto, aut Syrupo acetoſo,vel ſucco Citrij,& Aurantij mali,& Limonis, & ſimilium:atque hæc ſecure cõcedi poſſunt,nihil enim quum nocere poſſunt, tum vel maxime iuuabunt,ꝙ & ſicca potentia ſint,& frigida. Quantum vero ad pulueres ſpectat,in vniuerſum dicatur,quòd eorum, quæ teruntur,alia propter duritiem,& ſiccitatem ſemper adeo ita cõſtant,vt, quanquam multa opera ea teras,nunq̃ tamen apta ſint in farinam minui, hoc

eſt

A eſt in tam tenues partes,quin ſemper actu talia non percipiantur, qualia ſunt Ferri,& Aeris ſegmenta,& Marmoris,& Vitri,& multorum lapidum:alia vero ſunt,quæ quàm optime in farinam vertuntur,vt Margaritæ,& Corallia,& Gemmarum multæ,ſimiliter & Sphragis,& Bolus armenius,& plures aliæ terræ:rurſus quædam tritorum cum liquidis nunquam ita miſceri poſſunt,vt in vnum coeant,quædam vero ita coeunt, & coaleſcunt,vt actu eſſe per ſe nunq̃ ſenſu vllo diſcernantur. Qui igitur pulueres in farinam teri non poſſunt, nec bene cum liquidis coaleſcere, hi adhiberi in hac febre non debẽt,quoniam aut in ſtomacho,aut in inteſtinis reſidebunt,aut,quo oportebat,non diſtribuentur:quare indigeſti nocebunt non parum:qui vero in farinam bene conteri poſſunt,& bene cum liquidis coaleſcere,hi non modo cauendi non ſunt, ſed maxime affectandi,quoniam antipathiam tum materialem,tum ſpiritualem aduerſus contagiones habent,tum vero & intermiſti humoribus alia etiam num ratione prohibent putrefactionem illorum,propter ſubtilitatẽ autem,& tenuitatem,ad quam redacti ſunt,neque obſtruere poſſunt, neq; expulſionem vllam impedire:eiuſmodi autem ſunt & Sphragis lemnia, & Bolus armenius,& Margaritæ,& Corallia,& Hyacinthi,& Sapphiri, & Tormentilla,& Biſtorta vocata,& cornu Cerui,& Monocerotis, & Scordium,& id genus multa. De Smaragdo autem ſpecialiter dicendo,

B ego quidem ab antiquis nullam talem attributam illi prærogatiuam inuenio,qualem recentiores quidam medici attribuunt:quoniam autẽ de rerum virtutibus loqui poſſumus aut per experientiam factam, aut per rationem,ego quidem ſuper hac re experientiam ſufficientem fieri ſatis difficile arbitror:nam & ſi aliqui aſſumpto Smaragdo ter & quater viſi ſint euaſiſſe,infida tamen eſt,ad vniuerſale ſi illatio fiat,quoniam incertum eſt,per accidens'ne contigerit,an per ſe,niſi ratio ad cõmunem naturam fiat:poteſt autem ratio certe fieri,ꝙ Smaragdus valere ad eiuſmodi febres debeat,ꝙ frigidus ſit, & ſiccus, quemadmodum & de alijs dictum eſt,habere autem prærogatiuam ſuper alia tanquam ſacrum quoddam antidotum ratio nulla afferri poteſt,quoniam,an agat & per ſpiritualem antipathiam,nec ratione,nec experientia cognitum eſt: regium tamen ſit medicamentum,ꝙ magno prætio venit. Quærat autem quis & de Guaiaco ligno,et de radice Cinarum,de qua in Gallico morbo dicemus,vtrum conueniant in hac febre,quoniam vtrunque et exiccat valde,et ſudorem mouet,et putrefactioni reſiſtit: ad quod dicimus nullam nos habere de ijs circa has febres experientiam,verum, quantum per rationem poſſumus exiſtimare, credendum eſt vtrunque valere ea in re plurimum,et Guaiacum quidem,quia ex ſubtiliſsimis partibus conſtat

calidis

calidis ac ſiccis, propter quas et valde exiccat, & ſudorem ciet: eſt etiam C
& reſinoſa ea arbor, quare mire & ad contagiones valet: decoqui autem in aqua debet permiſto etiam aceto, ne febrem augeat, qua de cauſa conuenientior etiam erit, vbi pituitoſior ſit ſanguis. Radix vero Cinarum ſiccißima quidem eſt, reſinoſa autem non eſt, nec calida, quantum ſenſu percipi poteſt, quare & dubium eſt, quomodo ſudoris adeo prouocatiua ſit: fortaſſe igitur eorum eſt, quæ potentia talia quidem ſunt, ſed remote, hoc eſt, quorum calidæ partes tarde actu fiunt, propter quod & ipſa ſudorem mouet, quum ſeparata miſtione actu tandem fiunt igneæ, et ſubtiliſsimæ partes, vel forte, et ſi particulæ, ex quibus conſtat, per ſe calidæ non ſunt, propter ſiccitatem tamen, et tenuitatem accenduntur calore noſtro, et ita ſudorem mouent: & ipſa igitur conuenire his febribus poteſt, quoniam et valde exiccet, et ſudorē faciat, et foramina cutis aperiat.

Ex Syrupis autem valent Acetoſus, & Oximel, & de Fumoterræ, de Epithymo, de Citro, de Acetoſa, de Lupulis, de Cichorea, de Pimpinella, quæ ad Oenantes genus referri poteſt, & appellari Oenantilla, tum & qui de Bizantijs dicitur, & de Eupatorio, de Thymo, & eiuſmodi: aquæ vero ſunt Boraginis, Meliſſæ, Cichorij, Cicerbitæ, Scabioſæ, Cardi bene dicti, Calendulæ, Luiulæ, Trifolij, Gallicæ acetoſæ ca.v. Lupulorum, Eupatorij, Chamædryos, Pentaphylli, Lapathi, Maioranæ, Calamēthi, Pulegij. Decoctio optima, quæ habet Agrimoniæ, Cichoreæ, Cicerbitæ, cap. D
v. recentium Trichomanis, Scordij, Dictamni cretici. añ. M.i. Tormentillæ, Biſtortæ, añ. vnc.ſ. ligni Aloes, Caſiæ ligneæ, Squinanti, Calami, Gummi añ. drach.ij. radicum Cānarum drach.iij. infundantur omnia per diē in aquæ puræ lib.x. mox fiat decoctio ad ſufficientiā, cuius decocti colati vnc.v. cum ſyrupo de citro vnc.j. exhibe in aurora. Puluis optimus, terræ Lemniæ, Boli armenij, Tormentillæ, Scordij, cornu Monocerotis, vel Cerui añ. de quo drach.i. accipiat cum aquæ roſaceæ vnc.ij. aceti vnc.i. Expertum quoque eſt, ſucci Luiulæ vnc.iij. aliud vilius quidem, ſed non minus valens, Tormentillæ Biſtortæ. añ. drach.ſ. detur cum aqua Cardi benedicti.

Interea vide, ſi quid natura mouet, & per quam viam: ſi quidē enim erit ſanguis, qui erumpat è naribus, ſiue multus, ſiue paucus, neque iuuato, neque retineto, niſi virtus cadat: ſi vero multa, & corrupta per aluum materia exiuerit, neque hanc comprimito, niſi virtus collabens poſcat: at vero, ſi lenticulæ expellantur, eas quidem iuuare oportet, ſi natura pigra eſt, ijs, quæ ad cutim mouent, et contagioni ſimul contraria ſunt, quale eſt Dictānum, et Coſtum, et radix Perſonaciç, et Cānarum radix, & eiuſmodi. Solent & accidentia quædam concomitari has febres, inter quæ

eſt

A eſt delirium, quod, tametſi rariſsime phreneſim ſequitur, diuertendum eſt tamen propter dictam cauſam. Atq; hæc quidem ſatis iam ſint de puncticularibus febribus: nunc ad vere peſtilentes pertranſeamus.

De curatione vere peſtilentum febrium. *Cap. 7.*

LOnge maior ſolicitudo, & cura eſſe debet, tum publica, tum priuata circa eas febres, quæ proprie peſtilentes dicuntur, ſi medici & alij ad eas ſecure adire auderent: qua de cauſa multi ægrorum miſerabiliter pereunt ab omnibus deſtituti. Quoniam igitur contagio hæc ſæpe ab aere originem trahit, ſæpe ab vno ad alium tranſit, ſæpe concipitur fomite, non nunquam & in nobis primo oritur, in primis non prætermittenda videtur ea curatio, quæ præſeruat: procurandum enim in primis eſt ab ea non capi, quando, vbi quis captus eſt, vt plurimum etiam perit. Ergo ſi aeris vitio peſtilentia contigerit, quod raro quidem fit, tum nullum eſt ſalutarius remedium, quàm (vt in prouerbio eſt) fuga, & inquiſitio ſalubrioris aeris: quod ſi fieri non poteſt, neque enim ſemper & vrbes, & ſuppellectiles, & domus, & chari relinqui poſſunt, at ſaltem aerem tempera per ea, quæ dicta ſunt.

Proderit & latos ſtipularum incendere campos:
Et nemora intacta, & ſanctos exurere lucos.

B Illud quoque peruide, num ex alia regione deferatur ad tuam contagio: cui contra feneſtras occlude, & partes domus auerſas habitato: tum fomes omnis tibi cauendus erit, ligna, veſtes, & omnia, quæ peſtilentes tractauere: qua de cauſa ſapientiſsime agunt illę Reſpub. quæ cõſuetudine, & legibus prouident, vt ſuppellex omnis domus affectæ comburatur, hęredibus è publico ſatisfiat. Vidimus anno 1511, quum per Germanos Verona teneretur, exorta peſte, qua hominum ferè x millia periere, ex vna ueſte pellicea non pauciores, q̃ quinque & viginti Teutones obijſſe: vno defuncto alius induebat eam veſtem, & hoc alius, & alius, donec monefacti è tot defunctis veſtem combuſſere. Nec minus cauendum eſt ab aere, in quo æger degit: quare adaperta ſint oſtia, & feneſtræ, præcipue quę in Boream ſpectant. Circa ægrum ſint flores, & fructus odorati, & frigidi, Roſa, Liguſtrum, Nymphea, Viola, Citria, Limones, poma Apia, Volema, Cydonia, Perſica: fiant & ſuffitus ex aqua Roſata, Camphora, & caryophyllis. Melius autem eſt, ſi potes, ægrum nullum viſere, conuentus hominum fugere, domi manere, quæ munda ſit, quæ probe perfletur: tũ non incaleſcas multũ, ne cutis foramina ad hauriendam cõtagem aperias: quo vero, & qui inſpiratur aer, ſyncerior ingrediatur, tu quidem ſemper ore verſato aut iuniperi grana, aut Gentianæ radicem, vel Galãgæ,

vel Caſiam ligneam, vel Macerem, aut ſemen Citri:nares quoq; tangito ſpongiola, aceto, & aqua roſata infuſa. Indumenta mũdiſsima veſtito, & non è lana, ſi potes, ſed è ſerico, quæ etiam ſæpius mutato:nec laudẽ, qui inedia quærunt ſiccum corpus facere, quoniam venas inaniunt, & auidas attrahendi reddunt:neq; tamen crapulam volo, ſed victum, qui parcus ſit, non alienus à conſueto, omnes enim mutationes inſolitæ cum in omnibus, tum maxime in hoc morbo damnari ab Hippocrate conſueuere. Nec diſplicet, vt aut Theriaca, aut Mitridato, aut terra Lẽnia, vel Bolo armenio cum aceto vtaris. Vtile quoq; eſt, & iam expertũ Diaſcordion antidotum, quod cõpoſuimus non ſolum conſeruationis, ſed & curationis gratia. Laudo etiam, vt pilulæ illæ, quæ cões vocantur, duæ aut tres ante cenam ſingulis tribus diebus capiantur:per hęc igitur procurandum eſt, ne æger fias. Quòd ſi quis iam factus eſt æger, & cõtagem concepit, hoc pacto regendus erit:in primis, ſi febris ex ijs eſt, quæ paucis horis perdere hominem ſolent, qualis & ea eſt, quæ in Britannia ſudor appellatur, nullus victus exhibeatur:medicamentum autem vllum vtrum ſit afferẽdũ, habet dubitationem, & an in Britannia recte faciant nullum aliud auxilium adhibendo, niſi ſitum, & decubitum, per quem ſudent:verum meo quidem iudicio, & in Britannia, & alijs locis, vbi q̃ acutiſsime peſtis concepta fuerit, bene agetur, ſi ſtatim ad ea recurratur, quæ per vtranque antipathiam diximus obſiſtere cõtagionibus feris, quale eſt Sphragidis drac. j. cornu Monocerotis ſcrup. j. aceti vnc. ſ. aquæ roſatæ vnc. j. Porrò in Britannia, ſi ſudor forte detineatur, aut quia æger non aſſuetus ſit ſudare, vt pote denſæ carnis, aut alia de cauſa impeditus, mihi non diſpliceat illa adhibere, quæ diximus ſudorem mouere conſueuiſſe, & ſimul obſiſtere cõtagioni. In alijs vero febribus, quæ eam acuitatem non habent, acutæ tamen reſpectu earum, quæ malignæ tantum dicuntur, hæc adhibeatur cũ ratio:victus in primis ſit liberalior, q̃ in puncticulis vocatis, quo virtus cuſtodiatur, quę in vere peſtilentibus vehementer diſſoluitur, ꝙ earum analogia vel ad ſpiritus eſt, vel ad acutiores humores, & putrefactio cita, & amplior:vinum tamen non propinetur, tametſi aliqui ſunt, qui præbent, etiam meraciſsimũ, non recte autem, quoniam febrem in furorem vertunt, quum præſertim per alia refici virtus ſine eo periculo poſsit: bibant ergo vel Oxycratum, vel aquam cum vino granatorum, aut cũ ſucco Limonum permiſta:carnes, ſi aſſæ ſint, & aqua roſata ſæpius inter coquẽdum irroratæ, placeant mihi magis, nec non, quæ à mulieribus gelatinæ vocãtur:fercula vero ſint è Lactucis, & Endiuia, & Boragine, & Ceraſis acerbis, & Oriza, & Panico cum pauco aceto, aut omphacio: nec acetaria denegentur è Cichorio, Cicerbita, Oxalide, Boragine, Meliſſophyllo,

A lo, Condrilla ea, quam Crencanum ruſtici appellant, nec non è floribus Citri, & Bugloſſæ, & Boraginis, & eiuſmodi. Phlebotomia mihi nulla ſit in his febribus, quoniam rariſsime in nobis primo fiunt, ſed extrinſecus veniunt, aut è fomite, aut etiam ex aere, aut ex vno in alium, verum, quo cunq; modo accidat, ſectio venę parum prodeſſe poteſt, ꝙ ſeminaria non poſſunt educi, multum autem obeſſe, ꝙ & contagio introrſum trahatur, & ſanguis non mediocriter agitetur: propter quod non in Lenticulis ſolum ſed & in uere peſtilentibus febribus experientia conſtat maximā partem eorum, quibus ſecta fuit vena, perijſſe: ſatius ergo erit & in his ꝑ cucurbitulas ſanguinem imminuere. De pharmacis quoq;, quæ ſolutiua dicuntur, eadem dicenda ſunt, quæ ſupra diximus in Lenticulis: nam & in his febribus controuerſia eſt inter medicos, alijs per acerrima iubentibus eſſe euacuandum, aliis per placidiſsima, quod & nos ex noſtris principijs rectius factum arbitramur, tum ꝙ materia pauco indiget ſtimulo, vt pote plus nimio corrupta, tum ꝙ per acria agitatio multa in humoribus fiat, & euacuatio pauca ſeminariorum: quare ad materiam, quæ in dies corrumpitur, & euacuatione indiget, ſi vel per clyſteres, vel per leue aliquod pharmacū corpus expurges, ſat eſſe poterit tibi, quales ſunt vel Cōmunes vocatæ pilulæ, vel Caſia ſiliqua, vel etiam Rhabarbarum, vel Syrupus roſatus ſolutiuus, quem ego in hac labe omnibus alijs præfero: qui B bus pro ætate, & tempore, & morbo, & alijs vti poteris vel quotidie, vel tertia, aut quarta quaq; die, vt expedientius tibi videbitur. His ergo rite perſpectis extinctioni contagionis intende ſtudium omne, & curam omnem conuerte: quare nec cōia digerentia curato, ſed ſyrupos (vt medici vocant) longos conficito, ægrum coge, vt inde die noctuq; bibat: non ſolum autem, quæ in lenticulis dicta ſunt, remedia hic etiam adhiberi poſſunt, ſed & ſi aliqua valentiora ſunt, eligēda erunt tibi, ea præſertim, quę omni antipathia iuuant. Aquæ igitur ſint Oxalidis, Luiulæ, Cicerbitæ, Cichorij, Nympheæ, herbę Gallicę, Trifolij odorati, Lichenis, quibus ſyrupi ſui addantur. Valentiſsimū eſt & hoc, quod habet ſucci Limonis lib. ij. Aceti vnc. iiij. Boli armenij vnc. i. quæ ſimul commiſta per diem macerari ſines, mox per elambicum in aquā vertes, cuius vnc. iiij exhibere poteris vel ſolas, vel cum ſyrupo aliquo: ꝙ ſi ardentem febrem videris, ætatem autem iuuenilem, & robuſtam, conſuetam potui aquæ, cæteris conſentientibus non diſpliceat mihi aquæ frigidæ potus cum ſyrupo acetoſo, vel ſucco Citri. Pulueres porrò ne eos prætermittas, qui maxime per ſpiritualem antipathiam valent, quiq; imputreſcibiles ipſi exiſtentes prohibent putrefactionē in vicinos humores ferri. Quòd ſi aut Carbūculus aliquam in partem irruperit, aut Bubo circa pubem, aut poſt aures Paro-

tis inſederit,primum quidem caue,ne aliquod horum repreſſeris,ſed po C
tius euoca,quãtum potes:ſi ergo Carbunculus fuerit,qui in orbem vrat,
& corrumpat membrum,tum protinus nulla interpoſita mora,aut cãdenti ferro totum inure,& ſeminaria interfice,aut cauſtico aliquo age,
quale vel Aegyptiacum vnguentum,vel fermentum cum ſucco Scyllæ,
& Sublimato vocato,quod expeditiſsimum eſt:mox, vbi cruſta ceciderit,butyro ſuper impoſito vlcus mundifica,ſed diu adapertum tene:ſi vero Bubo peſtifer fuerit,ſed immaturus,ſcarifica tamen,&cucurbitula aliqua magna ſanguinem infectum extrahe,mox matura,ſed permiſcẽdo,
quæ euocant, & frangunt ſeminaria:conueniet farina ſeminis Lini, &
Fœnogręci,& Althea,& Narciſsi,aut Lilij radix,& Galbanũ,& Opoponacum,et Nitrum,& Sulfur,et Cedria,& Styrax liquida, è quibus emplaſtrum fiat:ad idem valet et Diachylon,et Diachalciteos,aut et Bubonium contuſum,vel ſolum,vel decoctum cum Cępe adiũcto Galbano,
Styrace liquida,et axungia:eſt autem(vt arbitror)Bubonium,quod Gręci ἀστέρα vocant, VIRGILIVS Amellum appellauit:copioſiſsimus autem eſt in agro noſtro in vicinis Benaco collibus:ſurculi multi ab vna radice quaſi ſylua quædam tolluntur,quos veſtiunt folia ſubaſpera,anguſta,digito longa,virentia:flores circa ſumma multi,aſpectu pulchri ſpectantur,medio lutei,ceu chamæmeli,circum vero purpurei,in orbẽ ſtellæ modo diſpoſitis folijs:herba tota mire ad Bubones valet,vnde et Bu- D
bonium appellatum fuit. Vbi igitur abſceſſus aliquantiſper maturuerit,
tum ne expectato exactam maturationem,ſed aperi aut ferro ignito, aut
cauſtico aliquo,mox abſterge,verum non leuibus, et communibus abſterſiuis,ſed ijs,in quibus eſt exiccatio maior,qualis eſt Iris,et Ariſtolochia,& Peucedanum,et Helleborus,et Terebinthina,& farina Lupinorum,et id genus:ad Parotidas autem eiſdem fere & concoquentibus, &
euocantibus eſt vtendum.Si igitur per hæc fracta aliquantulum ægritudo videbitur ſpem aliquam polliceri,per eadem remedia repetita curationem abſolue,ſin autem contumax adhuc,& nihil parens remedijs apparebit,ego(quod in medium afferam)non aliud maius remedium excogitare ſcio,quàm hoc,quod habet,ſucci Luiulæ vnc.ij.ſucci Citri vnc.
j.Diaſcordij noſtri.drach.j.ſpecierum cordialium è gemmis ſcru.ij.aceti vnc.j.omnia bene miſceto,& totum haurito,quod ſi nihil iuuabit, ſcito morbum eſſe maiorem,ꝗ̃ humana remedia.Sũt,qui in Smaragdo maxime confidant,qui in Bolo armenio,qui in Scordio, qui in Dictamno
noſtra.Habet autem Diaſcordion noſtrum, Cinnamomi,Caſiæ ligneæ
añ.vnc.ſ.Scordii vnc.j.Dictamni cretici,Tormentillę,Biſtortę añ.vnc.ſ.
Galbani, Gummi añ.vnc.ſ.Opij drach.j.ſ. Styracis drach.iiij.ſ. Acetoſę
drach.

A drach.i.ſ.Gentianæ vnc.ſ.Boli armenij vnc.i.ſ.Terræ ſigillatæ.vnc.ſ.Piperis longi,Zinziberis añ.drach.ii.Mellis albi deſpumati libr.ii.ſ.Vini aromatici lib.ſ.Zucchari roſati lib.i.m̃.

De curatione Phthiſis,quatenus contagioſa eſt: *Cap.* 8.

NVunc de Phthiſi proſequamur,non quatenus aut à catarrhis, aut ab alijs dependet cauſis,ſed quatenus è contagione concepta eſt, et ab ea per ſe pendet,multum enim intereſt,vtro modo ſit facta:nã quæ in contagione per ſe conſiſtit,eo,qui accipit,nihil male prius affecto,ſed ſano concipi poteſt:quare et catarrhus,et alia,ſi ſuperueniant,accidentia quodammodo ſunt,et per ſe curationem primariam nõ poſcunt: ad quæ ſi communia remedia adhibeas,caput úras,ſinapiſmis exicces, ſputum facile reddas,fruſtra omnia tentabis,niſi contagem, quatenus contagio eſt,interimere ſtudeas.Ergo in ea phthiſi, quæ vel à conuerſatione cum phthiſico,vel à ſomite aliquo contracta eſt, et illa in primis cõſideranda ſunt,quę in vniuerſum diximus eſſe in contagionibus animaduertenda, ſeminaria ſcilicet,materiam,quæ in corruptionem tendit, et eam, quæ iam corrupta eſt.Si igitur circa initia curationem aggrediaris, tum ad ſola ſeminaria attende,quæ ſi extingui quidem poſſent per vrẽtia,nihil prę ſentaneum magis afferri remedium poſſet,verum quum hoc locum nõ B habeat ſine maiori periculo,potes tamen per aliqua, quæ proxima ſint vrentibus,curationem moliri:quod video et antiquorum non nullos auſos fuiſſe,iubentes Sandaracæ nidorem per anhelitum in pulmones trahi:quum autem Sandaracam dico,non eã intelligi volo, quę Vernix vulgo vocatur,ſed quæ Auripigmentũ à nobis dicitur:porrò nec per Auripigmentum velim à te accipi priorẽ illam ſpeciem,quæ citrina eſt, ſed alterã, quæ eſt ruffa,& propriæ Sãdaraca vocatur.huius ergo ſuffitu ſi vtaris,non parum proderis tantę contagi:proderit autem et Ari,vel alterius Dracunculi radix in eclegmate,vel decocto aliquo oblata:ſimiliter & Iris,et Scordium,& Dictãnum creticum iuuabunt, et Diaſcordion, et Theriaca,et ſimilia.Quòd ſi morbus vltra principia iam progreſſus vel catarrhũ mouerit,vel aliter in loco materiam collegerit,tum ſimul &ad ſeminaria,et ad materiã potes animaduertere, ac catarrhum quidem iis omnibus ingenijs regere,quæ medici docent,diuertendo,ſiſtendo,exiccando,euacuando:collecta vero materia ſi craſſa,ſi viſcoſa eſt, digeri, et præparari debet,vt per conuenientes regiones expelli poſſit:ſed id ſemper ante oculos habe,vt contagionem,et putrefactionem prohibeas, et ſeminariis obſiſtas:quare hoc in caſu reſinæ maxime mihi placent, quæ omnes intentiones cõplectuntur,ante alias Terebinthina, mox Laricina,

na,& Abietina,tum vero & Myrrha,& Styrax,& reliqua : poſſunt autẽ C
vel per ſe adminiſtrari,vel admiſta alicui ex prædictis pulueribus, qualis
eſt Bolus armenius,& Sphragis,& Scordium:euitentur autem aſpera,&
ſtyptica,quæ ſpuitionem impediunt:propter quod nec malum erit ſemper admiſcere aliquod lenientium,vt mel, vel ſaccharũ . Decocta quoq; valde mihi laudentur,quoniam maxime penetrant:optimum ergo erit Scordium,& Ariſtolochia,& Dictamnum,& Pulegium,& Gũmi, quæ cum ſaccharo ebulliãt in aqua pura cum pauco aceto:de quo decocto ſat erunt vnc.v.ſunt,qui radice Cinarum vtantur ad omnem phthiſim, ꝙ valde exiccet,& per ſudorem euocet,quod & nobis admodum placet: ſi vero materia acrimoniæ cuiuſdam particeps ſit,ea debes afferre,que exiccent quidem,ſed minus calefaciãt:optimum,et ſuaue eſt Sacchari roſati vnc.ij.Boli armenij drac.i,Syrupi de pomis q.ſ.miſce,& vtere omni hora:ꝙ ſi materia iam corrupta apparebit,quod è ſputo cognoſces, ſi flaueſcit,aut liuet,et fœtet,expediens tunc erit euacuare,non ſolum per ſputi vias,ſed & per ſolutiua pharmaca,quæ pro re eligantur:ſi uero labes iam & in pulmonem tranſit,qui aut vlcus contraxerit,aut eò peruenerit, vt iam flacceſcat,tum ſcito ægrũ eſſe in magno diſcrimine, quod vbi apud domeſticos præfatus fueris,hæc poſtremo remedia potes experiri.Primũ eſt decoctum hoc,quod habet Xiridis cap.v.Tuſſilaginis,Dracunculi radicum,inciſorũ omnium manipulum.i.lapidis Hæmatitæ, Sphragidos, D
Boli armenij añ.vnc.5. Symphiti, Altheæ, ſingulorum vnc.i.Aluminis drach.ij.ligni Guaiaci lib.5.infundantur per diem omnia in libris viij.aquæ puræ,& fiat decoctum tertia parte conſumpta,de quo vnc.v. ſumãtur in aurora cum iuleb violato.Aliud eſt antiquorum remedium,quod Plinius dicit valere phthiſicis deploratis:foliorum et radicum Conſiligi nis,quantum ſat eſt,fiat decoctio,& decocto vtere bis vel ter in die vnc. j.5.eſt autem Conſiligo,quantum coniici poteſt,eadem,quam idem Plinius alio nomine herbam ignorans,Enneaphyllon appellat, herbarij noſtri Caprariam,quidam & Pulmonariam,non eam quidem,quæ è genere Bugloſſi eſt,ſed aliam Pulmonariam,ita vocatam, ꝙ pulmonum vitijs valet,præſertim ſuum & caprarum,quare nec ab re ab herbarijs Craparia vocatur.Enneaphyllon autem etiam vocata fuit, ꝙ folia nouem habeat,diuiſa Hellebori modo,alia longiora,alia breuiora, quales digiti ſunt in manibus,ſunt autem oblonga,per ambitum ſerrata, anguſtiora, quàm Hellebori,atre uirentia cum leuore,flores, quales Hellebori, è folijs albicantibus quatuor conſtantes,ac veluti calathum cõflantes, in quibus ſemina quatuor iuxta poſita,quaſi racemus,ſuſpenſa ſunt: quare genus quoddam Hellebori videri poteſt:hanc & Ruellius ſignificare vide

tur,

A tur, quum deſcribere vult Pulmonariam à veterinariis vocatam: eſt autẽ vrentis uirtutis, qua coniectura, quum & folia nouem ſortita ſit, candem eſſe putamus, quæ à Plinio Enneaphyllon dicitur. Tertium remedium habet Axungiæ vnc.iiii. Butyri vnc.ii. Terebinthinæ vnc.i. Styracis liquidæ vnc.ſ. Iridis, Thuris, Ariſtolochiæ, Enulæ, ſingulorum drach.ii. Argenti viui vnc.i. fiat vnguentum, è quo brachia interna tota, et dorſum inunge: ſeminaria contagionis abſumet, et materiam corruptam per ſputum multam educet, verum caue ne hectica febris adſit. Hæc ergo ea ſunt, quæ mihi notanda uiſa ſunt in phthiſi per contagionem accepta, quæ curatio etiam ad omnem Phthiſim accommoda eſſe poterit, quæ ad id iam venerit, vt contagionem inferre apta ſit, quocunque modo cõtigerit ab initiis.

De curatione Rabidorum. *Cap. 9.*

MOrbi quidam ſunt, quibus niſi ilico (vbi apparuere) ſuccurſum fuerit, ſera præterea ſit medela omnis, quales Carbũculi, quos Anthracas Græci uocant, et Cancrenæ, et præcipue Rabies, de qua nunc agitur: qua de cauſa omnibus vulgo eſſe notos hos morbos oporteret, et nota quoque remedia ea, quæ ſtatim ſunt adhibenda: quod in Rabie Sacerdotes melius inſtituère, quàm medici, ad quos ſtatim deducuntur; B qui demorſi ſunt, quos curant tum religione, tum medicorum officio, et inſtrumentis utentes, urunt enim et ipſi locum. Ergo circa Rabiem illud primo publicum ſit ilico, ſi fieri poteſt, locum demorſum urẽdum eſſe: rectius autem fiet, ſi prius ſcarificato uulnere ſuperponatur cucurbitula magna, quo extrahatur virus, mox uratur ita profunde, ut putare poſſis uſtionem ad ſeminaria ipſa perueniſſe, illa animaduerſione habita, quòd liberius fieri poteſt, ubi caro multa eſt, parcius, ubi nerui multi, et uenæ: ferro id candenti, aut argento, aut auro fiat: quòd ſi cui nimis impium uideatur, potes urentibus medicamentis conficere: vbi locum inuſſeris, curato, vti decidat cruſtra per Braſſicæ folium butyro illitum: interea tamen ſuperpone unguenta, quæ ſimul euocent, et exiccent, ſi quid forte ſeminariorum circa locum relictum fuerit: hęc circa initia factitanda ſunt. Verum illud non ignorandum eſt principia eius morbi valde ambigua eſſe, & latentia: in quibuſdam enim vſq; ad dies duos protenditur principium, in alijs quoque ad quatuor, in nonnullis et amplius, put et morbus in aliis magis, in aliis minus acutus eſt: quare expedit morbum noſſe, ne te principium fallat, et quantum protenditur, in ipſo enim ſi debita adhibeantur remedia, totus interficietur morbus: ſi vero iam principium præteriiſſe putes, et contagem iam altius

altius radices egiſſe, vrendus quidem non eſt locus, quoniam agitabitur C
venenum magis introrſum: conſulo tamen, vt ſcarifices, et ſupra ponas emplaſtra, quæ euocent, et exiccent, quin et veſicas etiam inducant, quale eſt, quod habet Galbani, Serapini, Opoponacis, ſingulorum vnc.5. Euphorbii drac.i. Iridis, Xiridis, Ariſtolochiæ, Gentianæ, ſingulorū drach. i. Nitri, Sulfuris, ſingulorum ſcrup.ii. Ceræ quod ſufficit. Quoniam autē ſeminaria omnia contagionum materiam ſibi analogam inficiūt, et corrumpunt, exiſtimandum eſt per proceſſus morbi, partem materiæ parari ad corruptionem, partem corruptam eſſe: quare et per ea, quæ prohibēt putrefactionem, procedere neceſſe eſt, et per ea, quæ euacuant: quæ vero omnium conuenientiſſima ſunt ad euacuandum, ſunt Hieræ, tum Archigenis, tum quæ Diacolocynthidos vocatur, atq; itē Hellebōrus, quo præſtantius nihil eſt in hac labe, ſi in ſero lactis exhibeatur: valet et Epithymum, et in vniuerſum, quæ melancholicum humorem purgant. Cōtagem autem prohibent, quæ probe exiccant, inter quæ antipathia quadam peculiari laudāt omnes cinerem fluuialium Cācrorum vſtorū: laudant pariter et Gentianæ radicem, ſiue per ſe ſumatur, ſiue cum prędicto puluere in vino albo: quidam et Thus admiſcent: quo medicamento vtēdum eſt omni tempore morbi: cōmendant et Alyſſum herbā, quę nomē etiam ſortita eſt, ꝙ ſine rabie hominem faciat, Arabes Alguaſcen appellant: in qua non parua ambiguitas eſt inter medicos, primum quidē vtrū D
eadem ſit Dioſcoridi et Plinio Alyſſum, deinde et quæ nā apud illos ſit: Plinius ſiquidem folia Alyſſo dicit in orbem eſſe circa caulem, qualia in Rubia cernuntur, Dioſcorides autem dicit rotunda eſſe. Aliqui Plin. Alyſſum eſſe putant Rubiæ genus ſylueſtre, quod medium eſt inter ſatiuā Rubiam, et Aparinen, quod certe nec folia rotunda habet, nec traditis à Dioſcoride conuenit, qui de Rubia agens utrunque genus proſequitur, mox de Alyſſo ſeorſum tractat: propter quod alii eam pro Alyſſo oſtendunt, quę Lilialis ab Herbariis vocatur, non quæ apud Ruellium eſt Lilialis, ſed aliā, cui flos eſt albus: verum et huic folia rotunda non ſunt, ſed oblonga in acutum deſinentia: ſunt, qui putent eſſe eā, quæ Aſperula uocatur, minor paulo, q̄ Aparine, foliis in orbem poſitis rotundioribus. Porrò difficultatem etiānum auxere Paulus, et Aetius, qui de Alyſſo agētes concordes uolunt Alyſſum eſſe Syderitem Heracleā. Galenus quoq; libro.ii. de Antidotis eam deſcribens, non aliam ſignificare videtur, q̄ Syderitem illam, quæ Heraclea vocatur à nobis, vulgo Sclarea, in qua non parum fallitur iudicio noſtro Ruellius, putans Sclareā noſtram non eſſe Syderitem heracleam, ſed Horminū: de quo plura in aliis diximus: quare nomen Alyſsi apud poſteriores Græcos aliter videtur acceptum,

quàm

A quàm apud Dioſcoridem,qui de Heraclea ſeorſum,& de Alyſſo pertractat:porrò nec folia rotunda Syderitis habet, nec ſemen in latitudinem ſe pandens,ſed rotundum:niſi quis dicat Dioſcoridem voluiſſe quãdam Heracleæ ſpeciem ſignificare,plures enim ſunt eius Syderitis ſpecies,vna hortenſis odorata,quæ herba Sancti Ioannis apud nos dicitur,maior reliquis caule,& folijs:alia eſt pratenſis,quæ proprie Sclarea dicitur, folijs aſperis,oblongis ad Saluiam accedentibus,caule quadrãgulo, verticillis in orbem per interualla circa caulem diſpoſitis,in quibus flores purpurei ſunt,ſubcœrulizantes,falcati ad aquilini roſtri effigiem,quales & in ſatiua ſpectantur:alia eſt nemoralis,floribus exalbidis,ſubpallentibus, cæterum verticillis,& folijs prædictis ſimilis:eſt poſtremo & montana Syderitis,in totum pratenſi ſimilis,niſi quòd folia rotunda gerit, & verticilla minora,in quibus flore abiecto ſemina ſunt in inuolucro bina ceu ſcutula:mulieres hanc & in hortis ſerunt, ac Betonicam falſò nomine appellant:hanc ergo fortaſſe opinandum eſt Dioſcoridi primum, mox Galeno & aliis fuiſſe Alyſſon,quæ et Syderitis quædam eſt,non ea tamẽ,quæ ſimpliciter Heraclea intelligitur à Dioſcoride,quã Pratenſem diximus: quicquid igitur de Alyſſo ſit,non errabunt iudicio noſtro,& qui minorem Rubiam vel contuſam,vel ex aceto potam exhibebunt in Rabie, quæ & contra ſerpentes valet:nec illi pariter,qui Syderitem, quoniam & illa

B mire deſiccat. Laudat Aetius expertum ſenis cuiuſdam Oxylapathum, quo tam introrſum,quàm extrorſum vtebatur:non eſt autem Oxylapathum,quæ acetoſa vocatur(oxalis enim ea eſt) ſed illud, quod & folia, & ſemen acuta inter Lapatha habet.

De curatione Syphilidis,ſeu Gallici morbi. *Cap.* 10.

NVnc ad eas contagiones tranſeamus,quæ extima magis occupãt, incipientes à Syphilide morbo nouo:in cuius curatione nec plane medici conſenſere,præſertim quum primum in lucem veniſſet:nam, ſicuti in illius cognitione confuſi plurimum extitere,ac diſcordes, ita & in curatione non eadem arbitrati ſunt:qui enim aduſtionem putabant illius cauſam,per ea etiam medicabantur,quæ aduerſantur aduſtioni,non ſolum nihil iuuantes,ſed mirum in modum malum augẽtes:qui vero exiſtimabant eſſe idem cum Elephantia,per vinum viperatũ & viperæ carnes curandum præcipiebant:alii quietem iniungebant:alii & balnea fruſtra experti ſunt:alii doloribus ſolis intenti reliquam curationem negligebant,donec Empirici à ſimilitudine quadam eius morbi cum ſcabie fera permoti,auſi ſunt primi per cauſtica morbum curare: multi mox lar-

gius de tota curatione ſcripſere, inter quos & nos carminibus non nulla primum luſimus, quum iuniores eſſemus, ac ciuitate peſtilentia graui vexata rus ſeceſsiſſemus, vbi ad eam rem ocij multum nobis dabatur. C

Quoniam vero Poetica, vt ſupra diximus, nec omnia admittit, nec ꝑſequitur, neceſſariumq́; nobis fuit plura tum relinqui, nunc quidẽ, ſi rurſus ea curatio pertractetur, & non poetice, ſed medice, magis operæprecium fiet, præſertim ꝙ nec ea de re recte agi poſſe videtur, niſi contagionum natura bene perſpecta fuerit.

Qui igitur recte curare hunc morbum volet, ad hæc in primis aduertat, neceſſe eſt: primum quidem, vtrum recens ſit ægritudo, an inueterata, & quouſque proceſsit, & ad quæ membra, ſi neruoſa iam occupauit, ſi oſſa corrupit: tum & ſi benignior eſt, an fera, & ſi multæ materiæ eſt, an paucæ, & an tenacis, an tractabilis magis: tota'ne extrorſum ſit, an & introrſum, & ſi vlcera multa ſunt, & an plus dolorum, quàm puſtularum, vel contra, ſimiliter & gummoſitatum, &, vt vno verbo dicam, omnes differentiæ eius morbi ante oculos habendæ ſunt, maxime autem analogia: nam, tam & ſi ad phlegma craſſum, & ſordidum per ſe ſit, non vna tamen eſt phlegmatis eius ratio, vt dictum eſt: præterea et alia vniuerſalia conſiderãda ſunt, ætates, ſexus, anni tempora, complexiones, & id genus, neque enim omnibus omnia conueniunt. His ergo bene perſpectis ſcito eam labem, quum iam oſsibus inſedit, extra ſpem eſſe, niſi forte ea oſſa vri poſsint: quare aut eam curationem reijce, aut malum reditu rum prænuntia: ea etiamnum difficilior eſt, quæ eſt inueterata, & quæ à multa, & tenaci materia pendet, quæq; multas gũmoſitates habet, & melancholicum hominem tenet. Quare difficilioribus difficiliora etiam remedia ſunt adhibenda: particulatim autem proſequendo, aer primo ne impurus ſit, non auſtrinus, verumtamen ne, vt auſtrinum fugias, valde borealem & frigidum eligito. Ocia porrò omnia, omnis ignauia, & deſidia tibi fugienda eſt, tibi omni ſtudio, omni conatu exercendum; laborãdum, ſudandum: hoc dico, hoc hortor, hoc iubeo: curre, ſalta, venare, pilam, luctam, gladiatoriam exerce: per hæc materiam ſegnem liquefacies, attenuabis, & expelles, ac cum ea & ſeminaria contagionis: ſed ita hæc facito, ne, quum remittes, protinus frigeas, & ocium ducas, ſed paulatim à fatigatione ad quietem te transferto, pannisq́; obſepito, calido in loco morator, quin & in ipſo exercitio (ſi fieri poteſt) locum frigidum non deſidero. Ad hæc conſuetæ corporis expurgationes procurandæ, quæ per nares, quæ per cutim, quæ per palatũ, quæ per aluum, & ſi quæ aliæ ſunt, vt hæmorrhoides, & menſes, & reliquæ: nihil vero ſuperfluum exeat, pręſertim eorum, quæ per Venerem diſſoluuntur: vigiliæ vti nimiæ eſſe no D

lunt,

A ſunt,ita nec nimius ſit ſomnus,non interdiu factus,non ſtatim à cibo: curæ nullæ,nullæ ſollicitudines adſint,nulla ſtudia animum occupent, nulla demum aſsidua mentis intentio. Cibaria vero magna cura paranda ſunt,atque eligenda,atq; in primis neque tenuem diætam,neque crapulam volo:in vniuerſum autem vitanda ſunt putreſcibilia,dura concoctu, quæ viſcoſa,quæ mali alimenti ſunt,tum quæ exurunt, quod in ſanguine dulce eſt:quare & lac,& oua,& fructus,& leguminum omne genus, & paſtaica omnia,& Suillæ,& Taurinæ carnes,& Piſces,& id genus omnia fugienda: Piſcium tamen(quoniam ſæpe ijs vti neceſſe eſt)minus mali erunt Gobij,Menæ,Paſſeres,Scari,Percæ,Merulæ,Turdi,Aſelli,Auratæ,Phycides,& è fluuijs,& lacubus vocati Temali,& Strigili,& Lucij,& Cauacini,& Barbuli,et Sardellæ,et Carpii:è carnibus quadrupedũ quidem poſthabitis pedibus,capitibus,iocinoribus,et inteſtinis,conuenient Hædi,Vituli,Hinuli,Lepuſculi,tum Pulli gallinacei, Phaſiani, Perdicũ genus vtrunq;,hoc eſt, quæ Quaternices vocãtur vulgo à nobis, & quæ dicuntur Perdices,item et Turdi,& Merulæ,Attagenes,Hortulani, Galeritæ,Ficedulæ,et auiculæ nemorales,et reliqua,quæ nota eſſe poſſunt. Vinum ne generoſum ſit,ſed tenue magis,album:quòd et ſi aqua mixta vti quis volet,non male faciet.

Quoniam autem(vt diximus)analogia eius morbi ad phlegma ſordi-
B dum,& craſſum per ſe eſt,ad hoc quidem præcipue dirigẽda intẽtio eſt, in quo et ſeminaria contagionis continentur,et pars iam inficitur, pars infecta,et corrupta eſt:quare et ad hæc tria,ſicut et in aliis, animaduertere neceſſe eſt. Ac ad ſeminaria quidem expeditiſsima eſſe poteſt curatio, ſi ad prima morbi initia acceſſeris,quę interdum cognoſci poſſunt, interdum nõ:nam ſuſpicio quidem multa,& iudicium veriſimile eſſe poteſt, quum quis ſe permiſtum nouit cum infecta,certiſsimum vero, quum iã & caries quędam circa pudenda obrepit:confeſtim igitur ea pars lauanda eſt per aquam roſaceã,mox rurſus lauanda,& fouenda decocto ex Alumine et Aerugine æris, aut inungendum circa pubem totam vnguentum,quod ad eum morbum confici ſolet,de quo poſt dicemus: tum & per os aliquid eorum ſumendum eſt,quæ contagioni obſiſtũt, qualis eſt Theriaca,aut Mitridatum,forte enim per hęc ita ſeminaria morbi abſumes,& interimes,quòd non vltra procedet. Si vero morbus iam non circa principia fuerit,ſed altius radices egiſſe cognoſces,et iam aut dolores, aut puſtulas,aut alia indicia adeſſe,tum non ſola ſeminaria reſpicere debes,ſed ſimul & materiã,quę partim inficitur,& periclitatur, partim corrupta eſt:ſeminaria tamen nunquam volunt poſthaberi, ſed ſemper aut īterimi(ſi poteſt)aut frangi,aut educi:materia,q̃ corrupta eſt, educi vult,

quæ vero inficitur,reſtitui,aut et educi,ſi multa eſt:quoniam autem craſ C ſa eſt,et ſordida,in multo lentore conſiſtens,nec reſtitui , nec educi pōt, niſi ſubtilietur,et abſtergatur,quinimo niſi colliquetur ita,vt ab ea ſordi ties omnis abſtergi poſsit,et aut exiccari,aut in ſudorem abire. Verum quia permiſta ſunt omnia,tum ſeminaria,tum materia propter lentorē, amplius et ſimul ſunt puſtulæ,et dolores,et ſæpe gummoſitates, videndum eſt,ſiquod vnum ingenium,et remedium eſt,quod omnia exequatur,et omnibus valeat,an plura requirantur,& quę ea ſint:nam ſunt qui tentent per purgationes ſolas omnia abſoluere,alii per innnctiones, alii per ſuffitus,alii per ea,quæ in ſudorem conuertunt materiam,alii per ea, quæ obſiſtunt contagioni,alii vero modo vno,modo alio auxilio ad diuerſa vtuntur:quare de his omnibus diligenter quærendum videtur. Primum autem ab euacuatione ordiamur,quam vnam ſufficere ad totam curationem aliqui opinati ſunt,quod certe & nos in quibuſdā fœliciter ceſsiſſe vidimus,in quibuſdam autem non ſuffeciſſe:ſupponamus autem cum in omnibus,tum maxime in hoc morbo prius digerendam , præparandamque; eſſe materiam, quæ educenda mox eſt, oportere autem calida eſſe,quæ huic malo conueniant,attenuatiua,et, ut dicunt, inciſoria,quoniam materia lenta eſt,et ſordida,ac ſegnis: optima igitur erunt Oxymel,& Mel roſatum,et ſyrupus de Praſsio,de Hyſſopo,de Betonica,de Calamētho, de Epithymo,de Lupulis,et conſimiles,quibus aquæ D addantur Iridis,Enulæ,Epithymi,Agrimoniæ cap.v.Fœniculi,Apii,Pulegii,Origani,Pimpinellæ,Cardi bndicti,Cicerbitæ,Chamædryos: aut fiat decoctū ex eiſdem,et Scordio,et Dictāno cretico,et Thymo & Betonica,& Schināthoo,et Verbena,et Syderite heraclea,et Amomo,et Agalocho,et eiuſmodi.Potes eodem tempore digere etiam materiam per inūctionem hanc,vel conſimilem:ſucci Rutæ,ſucci Enulę añ.vnc.i.Theriacę vnc.ii.Thuris.drach.ii.Piperis drac.i.Axungiæ,medullæ Vituli,Butyri recentis,ſingulorum vnc.i.olei Chamęmelini,irini, quod ſufficit: ex hoc inungatur dorſum,brachia,et crura:concoquet materiam , & dolores leniet. Ergo digeſta materia euacuanda eſt:e ſimplicibus vero,quæ præcipue valeāt,ſunt Colocynthis,& Hermodactyli,et Helleborus, et Agaricus,& Aloe,quibus admiſcenda ſunt,quæ ſimul liquefaciant , et diſſoluant,qualia Serapinum & Galbanum,& Bdelium,& Opopanacū, et Hammoniacum,& Myrrha,et Laſer,& eiuſmodi:ex compoſitis autē conſuetis ſunt Aggregatiuæ pilulæ,et de Hermodactylis,et Arthreticæ, et Indę, et de lapide Lazuli,et Benedicta,& eiuſmodi, tum et electariū Indum,&,Hamec,et de Benedicta,et Theodericum , et Hiera diacolocynthidos,& Hieræ à Scribonio deſcriptæ,& alia multa.Facta igitur pri

ma.

A ma euacuatione recte illi mihi videntur facere,qui et rurſus concoquāt, ac rurſus purgent, vidimus enim, qui factis exacte purgationibus probe fuerint reſtituti:aliqui ſecundos ſyrupos faciunt,ſimul etiam ſolutiuos, addentes ipſis aut Senam,aut Agaricum,aut Hermodactylos, aut Helleborí ſcobem vel diebus ſingulis,vel alternis,quod etiam laudem.

Si igitur vna hæc curatio ſufficere videatur,reliquis parcemus,ſin autem non ſufficere, vt profecto perplurimum accidit, vbi aut iuueteratus ſit morbus,aut materia craſsior,& tenacior,tū alia tentare remedia oportet:quare et reliqua examinemus.Sunt,qui ſtatim ad inunctiones ſe illas transferunt,quæ è cauſticis fiunt,quod & primis temporibus maxime ſactitabant: ſed certe ſatius ego exiſtimo illa prius experiri, quæ et minus acerba ſunt,et nullius periculi,quod quidam fœlici ſatis ſucceſſu ſæpe facere,poſt purgationes aromatica quædam exhibentes,quæ tum exiccāt, et abſtergunt,tum ſubtiliant,et confortant:talia ſunt Calamus aromaticus,Macer,Agalochum,Caſia,Zedoaria,Zingiber,Schinanthum,Iris, et alia,quorum decoctum mire videtur conferre. Aliqui ſolo ligno Iuniperi multos ſanauere,alij Cupreſſo,alij Citro ſola,quorum ſcobe nō alio vtuntur modo,q̃ quo & Guaiaco:de quo iam dicendum, quando inter alia maxîe in vſu eſt. Defertur ad nos ea arbor ex Hiſpana vocata inſula noui orbis,et adiacentibus,vbi et morbus maxime familiaris eſt: opti-
B ma autem,quæ ex ea inſula,quæ Beata vocatur.

Delatæ differentiæ ſunt multæ non negligendæ,nam primis temporibus trunci magni,craſsiq; afferebantur,& antiquiſsimi,quibus albi parum,nigri multum inerat,nunc rami fere portantur recenter cæſi,in quibus albi multum,nigri parum ſpectatur:hi amariores longe ſunt, et ſtyptici magis,antiqui acuti magis,q̃ amari,vel ſtyptici,magis etiam reſinoſi:abijciebatur primis temporibus ſummus cortex,nunc maxime is aſſumitur,maiore etiam pretio,q̃ reliquum lignum.

Videtur autem hæc arbor omnia aptiſsime præſtare poſſe,quæ in hoc expetuntur morbo:nam,quoniam è ſubtiliſsimis conſtat partibus, & ijs calidis circa tertium gradum,et ſiccis,tum et reſinoſa eſt,poteſt quidem plurimum exiccare modis omnibus,hoc eſt per caliditatem, per ſiccitatē per ſe,et per imbibitionem:poteſt et ſudorem prouocare,tum et ſubtiliare,& liquare materiam,et abſtergere,ac demum, ꝙ ſimul reſinoſa ſit, putrefactioni,& contagioni non parum obſiſtere:videtur autē et vim quādam medicatam habere,propter quod et aluum mouere ſolet: cæterum illud notandum eſt, ꝙ antiquum lignum, ꝙ acutum magis ſit,etiam diſſoluit,eliquat,& ſubtiliat magis,q̃ recens:quare,vbi craſsior ſit materia, & gummoſitates multæ,id magis eſt eligendum:recens vero exiccat quidem-

dem magis ea ſiccitate,quæ per qualitatem exiccare poteſt, minus vero per eam,quę fit à caliditate:quare ſimpliciter exiccat minus, quoniam quę à qualitate ipſa ſicca fit actio,ſatis pauca eſt comparatione illius,quæ à caliditate fit,confortat autem magis propter ſtypticitatem: quare, vbi delicatior eſſet complexio,& deſideraretur confortatio membrorũ,materia autem ſubtilior eſſet,eligendum,quod recens venit. G

Cortice quoq; indiſcrete multi vtuntur,putantes exiccare magis, quia ſiccior videtur,ſed certe ſiccior & hic eſt ea ſiccitate,quę à qualitate ſicca fit,& ab imbibitione,non autem ea,quę à caliditate:quare & minus colliquat,& ſubtiliat minus,& diſſoluit,& ſudorem minus mouet:quocirca & de ipſo idem dicatur,quod de recenti dictum eſt. E ligno præterea antiquo decoctio fiebat multo limpidior,& multo acutior, quòd ꝓpter denſitatem eius ligni minus de ſcobe admiſceretur, plus autem acrimoniæ,quòd calidius eſt,è recenti autem,& è cortice plus admiſcetur ſcobium,quare turbidior fit aqua,& amara magis,minus autem acris, quòd tale ſit id lignum,& cortex: minus etiam ex hoc de ſpuma colligitur, ꝙ ex antiquo, quoniam in antiquo plus eſt de nigra ſubſtantia,vbi & plus reſinæ ineſt: quare ſępe miratus ſum, cur tanta mutatio eius ligni ſit facta,& quomodo cortex,qui abijci ſolebat,nunc in tantum precium venerit,niſi quòd natura medicorum eſt noua ſemper inducere,per quę & plus authoritatis,et plus lucri acquiritur:eadē innouandi cupiditas aqua, in quo coquebatur, mutauit in vinum, quod rurſus indiſcrete à multis non ſine magno periculo vſurpatur,vidimus enim multos è potu vini illius male affectos in inſanabilem ęgritudinem decidiſſe:quare qui complexiones calidas & ſiccas habent, habitudines extenuatas, materiam morbi aduſtiorem, ij cauere ab eo potu debent, ſecurius vero ij accipient, qui craſsi ſunt, et humidi, & quibus materia morbi ſegnior eſt, & multi lentoris, & in locis remotis, in ijs enim non inutile erit addere, quod exportet virtutem ligni, et quod ſubtiliet etiam, & amabile membris ſit; qua de cauſa multi & mel addunt,multi vinum non in ipſa decoctione,ſed poſt admiſcent, quoniam ſimul decoctum auſteriſsimum,& ingratiſsimum facit potum. D

Pręparatur autem lignum hoc pacto:Lima oportet ſcobes ex eo facere,non contuſione,non inciſione:lib.j pulueris in libris xij aquę infunditur per horas xxiiij,in olla librarum xvi capaci,dein coquit lēto igne, collecta diligenter ſpuma,& ſeruata ad vſus,quos dicemus,donec ad dimidium conſumatur:decoctum hoc primum colatur, & ſeruatur: tum fit & ſecundum decoctum relictis ſcobibus inijciendo totidem aquæ libras,ſed hoc ſi decoquatur ad quartę conſumptionē,ſat erit:vti eo oportet

A tet loco vini, priore autem vtimur vt medicamine: ſunt qui in primo decocto ſimul aut Senam, aut Hermodactylos, aut ſimilia concoquant: alij non hæc addunt, niſi ſingulis quinque, aut ſex diebus. Ergo primi decocti dantur in aurora vnc. vij, aut viij, ægro in loco calido, qui nec tranſpiret, conſtituto, qui è lectulo ante horas tres non exurgat, expectans ſudorem: horis ab hoc potu quinque prandium exhibeatur: à prãdio horis vj, rurſus eiuſdem decocti vnc. v dentur, ſi æger ferre poteſt, ac poſt horas iiij cœnet. Primis temporibus æger per menſem integrum nunquam cubiculo exibat, nunc data eſt licentia maior: eo etiam tempore tantum cibi exhibebatur, quo vix ſeruaretur vita, quod erat panis vnc. iij, vel ad ſummum iiij, carnis pullinæ vnc. ij, paſſularum vnc. i: vino prorſus obſtinebant, loco cuius vtebantur ſecundario decocto, aut ſimplici, aut cum melle facto, nunc omnia licentius aguntur, nam et domo exire ſinunt, et largius alunt, verum, qui patientius cuncta ferunt, & ſecurius, & incolumius curantur. Aliqui panem biſcoctum dari iubent, quo ſcilicet, vt arbitror, exiccent magis: ſed certe exiccatio hæc non ea videtur mihi, quam quærimus, quærimus enim non eam, quæ ex alimento fit, quatenus alimentum eſt, ſed magis illam, quę circa humores fit, vt à medicamento: biſcoctus autem panis quatenus alimentum membra exiccat, quod non quærimus, quatenus autem medicamentum (quando & ipſe ſiccus eſt)

B & qualitate, & imbibitione poteſt certe exiccare, ſed ad humores nõ trãſit hæc exiccatio, niſi prius exiccetur ſanguis ab alimento factus, quare et ſuperſtitioſum ſemper exiſtimaui hunc vſum, & affectatum, & parum vtilem. Spuma vero, quam collegiſti, illinẽda ſunt vlcera, ſi qua ſunt, nec nõ & calloſitates omnes, & loca quæ dolent. Porrò ſatis eſſe ſolebãt huic potui dies triginta, nunc plures requiruntur, ſiue ꝙ materia craſsior & terreſtrior facta ſit, q̃ primis temporibus, ſiue ꝙ non vtamur ligno antiquo, & licentia ægrorum ſit maior, qua de cauſa in maiori parte non ſemel ſed bis dari hunc potum neceſſe eſt.

Si vero in vino facere decoctum placet, prius bene conſule & temperaturam ægri, & habitudinem bene ſpectato, item & ętatem, & anni tẽpus. Poteſt idem decoctum fieri in aquis ſublimatis Endiuiæ, & Cichoreæ, & Lupulorum, & Boraginis, & ſimilium, quod iuuantiſsimum nõnunq̃ vidimus: atq; ita ſe habet, quæ per Guaiacum curatio fit: quo ſi careas, vtere vel ſupraſcriptis, Iunipero, Citro, Cupreſſo, vel & Teda, & Terebintho, & Cedro, & Ebeno, vel Calamo aromatico cum radice Gẽtianæ. Nunc ad eos veniamus, qui per ſudorem curant: viæ eorum multiplices, alij per ea ſublimata curant, quæ Elexir vocat, omnia acutiſsima, & ignea, periculoſa quidem, & euitanda: alii per ea faciunt, q̃ ſimpliciter

ſudorifica

ſudorifica dicuntur,quibus et aromatica admiſcent, ſic enim et putrefa- C
ctioni reſiſtunt,et materiam liquant,et in ſudorem vertunt.Præſtantiſſimum inuentum eſt radix Cynarum:ea(vt perhibẽt) è regione Sinarum deferťa negociatoribus ijs, qui ad Calicut,et Taprobanen, & vltra nauigant:qua incolæ vtũtur ad ægritudines multas, præcipue autem ad morbum Gallicum:ſudorem plus,q̃ credi poſsit,prouocat, et exiccat, quare nec mirum eſt,ſi huic morbo valet:modus vtendi hic eſt.Radices ꝑ tranſuerſum incidantur in aſſulas tenues rotundas,atque harum vnc.j in libr. xij aquæ ponuntur in vaſe teſtaceo,capaci libr.xvi,ac igne lento ad conſumptionem tertiæ partis coquuntur,decocti lib.i datur in aurora bibẽda,reliquum ſeruatur loco vini potandum:eiuſmodi decoctum diebus ſingulis fit:duas vel tres horas morari in lectulo oportet,ac ſudare, mox ſurgendum,ſi videbitur,verũ aperto aeri exponi non conuenit,niſi poſt dies ſeptem.Dantur autem toti curationi dies quinq; et viginti fere, ita vt vnciis quinque et viginti tota curatio expleatur:interea omnis venus cauẽda,acerba omnia, et concoctu difficilia vitanda.Si vero careas ea radice,vti potes loco eius radice Cannarum noſtratium,cui Calamum aromaticum addas:potes et radicem Perſonaciæ decoquere, quæ mire ſudorem ciet,cui ſi Irim adiũgas,vel Xirim,et Acorum,et Calamum aromaticum,et Schinanthum,vtiliter facies: ac decocto vtendum erit per dies plures.Poteſt et aliud decoctum fieri,quod intentiones omnes complebit.Gentianæ,radicum Bulalapathi,ſeu Biſtortæ,Coſti,Ariſtolochię,Iridis,Caſiæ ligneæ,Scordij,Dictamni cretici,quod ſufficit:de vnoquoque infunde, decoque, vt prædicta. Hæc ergo ſunt, quæ factis debitis purgationibus, ſi non recedit morbus, experiri potes, vti blandiora, et ſecura magis. D

Nunc et acerba proſequamur,quibus primis temporibus ſtatim vtebantur,ab Empiricis primum inuenta:alterum fuit inũctio, alterum ſuffitus:quæ quanuis Empirice inuenta fuerint,et à ſimilitudine (vt diximus)ad Scabiem,habent tamen idoneam rationem,nam ex ijs conſtãt, quæ ſeminaria exurunt,et totam materiam exiccant,et abſtergunt,et liquant,et in ſudorem vertunt:materia eorum è cauſticis potentia eſt, aut è propinquis cauſticis,quibus adduntur conuenientiſsima quæq;. Quæ ergo in vnctionem ueniunt,alia ſunt cauſtica potentia,non quidẽ quale Chalcãthum,et Arſenicum vocatum,et Sublimatum:ſed quale Argentum viuum,quæ materia ferè eſt huius medicamenti:eſt autem potentia cauſticum,ꝙ ex ſubtiliſsimis,atque igneis partibus conſtat,quod Sublimatum oſtendit:vbi igitur particulæ illæ intra corpus actu factæ ſunt, ſiue quòd per ſe ſint natæ plurimum calefacere,ſimul,ac vnitæ ſunt, & ſeparatæ

paratæ

A paratę ab alijs,ſiue q; minima omnia Argenti viui ſint apta plurimum in
caleſcere à calore noſtro, & ob denſitatem materiæ mox etiam exure-
re,tum quidem & exiccatio,& exuſtio circa ſeminaria contingit:addun-
tur &,quæ intro portent virtutes cauſticorum,& ſimul emolliant mate-
riam,quo aptior ſit liquari,vt pinguia:adduntur &,quæ ſubtiliant,& ab
ſtergunt,& liquant,ac poſtremo,quæ contagionibus modis omnibus ad
uerſantur:tale eſt,quo ſæpe vſi ſumus,quod habet Axungiæ porcinæ lib.
ſ,Butyri recentis vnc.iij,Terebinthinæ,Styracis liquidæ,ſingulorū vnc.
ij,Thuris,Myrrhę,Maſticis,ſingulorum vnc.ſ.Iridis,Ariſtolochiæ,Gen
tianæ,ſingulorum drach.iij,Hellebori drac.ij,Sulfuris vnc.ſ.Nitri drac.
j,ſucci Enulę,ſucci Opij,ſingulorum vnc.j,Olei laurini,roſati,q.ſ.Aceti
vnc.i,Argenti viui pars omnium octaua,miſce & fiat vnguētum in mor
tario ferreo.Poſſunt & leniores compoſitiones fieri,& diuerſæ formari,
prout & intentiones,& caſus diuerſi ſunt:quare & illud notandum erit,
quòd,vbi plus gummoſitatum videbitur, plus pinguedinum apponen-
dum erit in vnguento,vbi minus gummoſitatum,plus autem puſtularū,
& vlcerum,plus puluerum apponatur:in delicatioribus vero minus ar-
genti addendum erit:vbi vero complexio calidior fuerit,imponēda,quę
temperent,vt Butyri plus,& plus Olei roſacei,minus vero exiccātium.
Prius autem,q̄ linias,exactiſsimæ purgationes procurandæ ſunt, & phle
B botomia etiam,ſi expedit:qui vero inungēdus erit,loco calido ponatur,
inungaturq; totus præter caput,pectus,& ſub alis,tum ſtuppa multa cali
da faſciādus:ſunt,qui & ſacculos ex hordeo calefactos inter coxas,& ſub
alia ac pedibus ponant,quo penetret vnguentū magis,& ſudent melius:
aliqui bis in die inungunt,quod graue nimium eſt,ſatis erit, ſi ſemel inū-
gas:quidam & ſtatim à prandio vngunt,quod,& ſi ad ſudorem elicien-
dum accommodatum videtur,ad totam tamen nutricationem ineptum
eſt,quare melius inungere per horas quinque ante prandium:eo tempo-
re nihil prohibet & meracum etiam vinum concedi album.Poſſunt inū-
ctioni dies x dari,à quibus ſi exulcerari os incipiet, & ſputum multum
emitti,id compeſcendum non eſt,ſed ſinendum,donec videatur os ma-
le affici,tum foue aut Lacte,aut aqua Hordei,& Diamoro, vel Melle ro
ſato:mox etiam,vbi vlcerum ſanatio quærenda ſit,è ſtypticis,& alumi-
ne os ablue,& gargariſſa.Dicendum autem &,quæ iuuamenta ex hoc li
nimento conſequantur,& quæ nocumenta:iuuamenta erunt,q; dolores
miro quodam modo tollentur, gummoſitates diſſoluentur, aut in ipſa
vnctione,aut poſt,vlcera ſanabuntur,& puſtulæ omnes recedent, verū
non ſine ſuis incommodis & malis,quorum primum eſt fœditas vnguē-
ti illius,mox grauius eſt,q; os & palatum exulcerantur,ac ſordities tāta p

os concitatur per dies xv,& amplius,vt nihil fœdius,nihil intolerabilius videatur:cibus nullus mandi poteſt,etiam vix ſorberi datur, dentes luxātur,ſomnus adimitur,& breuiter per id tempus nihil grauius ſentiri poteſt:multi præterea ſublato morbo tremuli remanſere, multis reuixit labes. Inuenere idem Empirici & ſuffitum:ægrum collocant in matella, pannis optime circuntegunt,vt ne etiam os extet,tum Cynabarim cum Thure miſtum vrunt,quo ſuffitu incaleſcit æger mirum in modum, ac ſudat:acerbiſsimum vero eſt medicamentum, quo ego nunquam auſus ſum vti ad corpus totum,ad certas autem partes,vt crura,et brachia, quū vel ſphaceli adſunt,vel feræ gummoſitates,vel dolores, vel vlcera male morigerata,etiam præſtantiſsimum arbitror:cæterum ab eo abſtinendū ſuadeo,nec Empiricis credendum, quibus nihil temerarium eſt magis, quando & per os etiam auſi ſunt Argentum viuum, & quod Præcipitatum vocant,confectis ex ijs pilulis exhibere,quaſi eadem vis ſit Argenti viui extra appoſiti, & deuorati. Vtuntur autem Cynabari, quoniam & in ipſo potentia eſt viuum Argentum.

Quærat autem fortaſſe aliquis vtrum balnea conueniant huic morbo,qualia Aponēſia,& Porretana,aut etiam noſtra, nam & exiccare poſſunt,& abſtergere, & ſubtiliare, & ſudorem inducere:ad quod dicimus experientia conſtare nihil aut parum ea prodeſſe:cauſam ipſe arbitror,quia debiliora ſunt,quàm vt poſsint materiam tam craſſam, & tam lentam liquare:leuiores quidem cutis infectiones,qualis eſt Scabies,& Impetigo, & quæ ab hepatis aduſtione contingunt,& ſalſo phlegmate, vel noſtra Calderiana tollere valenter poſſunt,maiora vero non poſſunt: propter eandem cauſam & pulueres,qui ſupra laudati ſunt contra contagiones, frigidi exiſtentes,vt Bolus armenius,& Sphragis,& Gēmæ, nihil ad hūc morbum valēt,ſed ſolum qui calidi ſunt,vt Thus,& Maſtix, & Myrrha, & Scordium,& Dictamnum,et alij,quocunque modo fuerint adminiſtrati.Sunt autem cum hoc morbo accidentia quædam cōiuncta,ad quæ particulatim interdum oportet adhibere remedia,inter quæ eſt dolor capitis,interdum totum occupans,interdum partem,materia multa diſtēta,& coacta ſupra caluariam ſub Pericraneo vocato, qui ſæpe nullis remedijs leuari ſolēt:ad quos ego nihil iuuantius inueni, q̃ inungere interna brachia,præſertim qua venæ cephalicę protenduntur,hoc linimento. Succi Inulæ,ſucci Bryoniæ,Styracis liquidæ,Terebinthinæ,ſingulorum vnc.i,Gummi Eleni vnc.ſ.pinguedinis Vrſi,Anſeris, Butyri,ſingulorū vnc.i.ſ.Thuris,Iridis,ſingulorum drach.iij,Olei Irini,quod ſufficit, Argenti viui octauam partem. Sunt ſæpe & gummoſitates tantæ duritiei, vt nec Guaiaci ſpuma,nec alijs ſolitis linimentis auferri queant: quādoque

A que protenduntur per longitudinem tibiæ tanto dolore, vt mors præferatur: quapropter ad valentiſsima remedia recurrere oportet: quidam ſuffitus prædictos adhibet, alij accenſum & candentē Pyritē lapidē ſpargunt decocto Guaiaci, et aceti, et locum fouent. Confert autem et hoc emplaſtrum: Radicis Cucumeris agreſtis, radicis Iridis, ſingulorum, quantum ſat eſt, coque, dum tenereſcant, tum libram harum accipito, Ammoniaci, Serapini, Galbani, ſingulorum vnc. ij, Styracis liquidæ vnc. i. ſ. pinguedinis Vrſi, Butyri; ſingulorum vnc. i, Argenti viui quartam omnium partem miſce, et pro arte emplaſtrum cōfice. Interdum fauces, et guttur ex prauis deſtillationibus eroduntur, quibus, niſi ſuccurratur, ſæpe gargareo abſumitur, ſæpe vſque ad oſſa tranſit corruptio: factis ergo purgationibus, et, quas potes, diuerſionibus Gargariſſare oportet decoctum, quod fit ex Liguſtro, et Plantagine, et Cytinis, in quo mox Alumen, et Fex aceti, et Nitrum diſſoluantur cum Bolo armenio.

Tangere item oportet locum, ſi hæc non conferunt, bombice infuſa in aqua Aeruginis æris, Sandaracæ, et Aluminis: fit et aqua ad id mirabilis: deſtillatur Theriaca in aqua vitæ, et aceto per elambicum, aqua exit limpidiſsima virtutum multarum, præcipue autem valens, vbi profundius conduci vis medicamenti debet: ſi ergo Bolum armeniū, aut Sphragida in eo diſſolueris, ac partes eroſas tetigeris, et ſeminaria eius cōtagio

B nis abſumes, et eroſionem omnem ſanabis. Non nullis et pili cadunt, aut barbæ, aut ſuperciliorū, aut et capitis, quod deformes, et ridiculos homines facit: continuo ergo è ſpeciebus Hieræ Diacolocynthidos pilulas cōfice, et à cibo ſuſcipe, tum Guaiacū cum Melle, et Ladano in vino coque, et foue locum eo decocto calido. Valet et hoc odoriferum, quod habet Pomatæ vocatæ vnc. ij, Ladani vnc. ſ. Muſci gra. iij, Aquæ roſatæ, in qua bullierint gr. vj Sublimati, vnc. j: miſce omnia, et bene incorpora, et line. Valet et aqua pdicta è Theriaca diſtillata. Accidit quandoq;, vt adoleſcētuli ſint, qui hoc laborant morbo, vel è matre cōtracto, vel è nutrice, quibus prędicta auxilia prꝗſtari non poſſunt: his caſibus ego cōnſueui facere decoctionem Guaiaci, quo pacto monſtrauimus ſupra, mox decoctum id per elambicum in puriſsimam aquam deſtillari iubeo, ac puero bibendam do diebus ſingulis vnc. iij, vel iiij: ea et ebibi non ingrata eſt, et non parum iuuat. Atq; hęc demū ſunt, quæ de Syphilide morbo dicenda mihi viſa ſunt, ad quę ſiquis recte reſpexerit, cōpoſitiones multas, et varias formare poterit pro ętatibus, et ſexu, et complexionibus, et materia, et reliquis, quę, diuerſa quum ſint, diuerſa etiam remedia expoſcunt.

De curatione Elephantiæ. *Cap. 11.* C

QVi de curatione Elephantiæ ſcripſere, ſicuti materiam ſolam, in qua conſiſtit, conſiderarũt, ita de ea ferè ſola, quæ in nobis primo fit, curationem tradidere, de ea vero, quæ per contagionem ab alio concepta eſt, atque ea quoque, quæ primo in nobis fit, quatenus contagionis rationem includit, nihil certe attigere, quod profecto par erat facere. nam in ea quidem, quæ contagione cõtracta eſt, ſano alioquin homine exiſtente, & melancholia non exuberãte, quid per Deos facies per initia? ſi materiam digeras, ſi euacues, cur & in ea, quæ in nobis fit, Archigenes pſilothris vtebatur, & cauſticis, vel ijs, quæ cauſticis propinqua ſunt? cur non ita in Cancro operamur, quum ex eadem materia ſint? certe non oportebat ſolum dicere, redundante in venis melãcholico humore, & non potente à ſplene trahi, & digeri, expelli à natura ad cutim, atque illic eas puſtulas facere, ſed oportebat & illud enarrare, quod illic putreſcit, nec ſolum hoc, ſed quod putreſcit ſordida quadam, & concluſa putrefactione, per quam & contagionis ſeminaria includit, atque in hoc à Cancro differt: propter quod alijs Cancer, alijs Elephantia indiget, quanquam remota in materia communicent: quapropter ſi alicubi audies Galenum dicere eodem modo curare oportere Elephantiam, quo & Cancrum, quod ex eadem materia ſint, intelligas oportet quantum ad antecedentem, & remotam materiam ſpectat. Duplicem igitur ſcopum in Elephantia eſſe ſcito, alterum ad materiam, iſtam remotam, ſi qua eſt, quæ in corpore redundet, alterum ad materiam, quæ circa cutim iam putreſcit, & cõtagio ſa fit: ſi igitur prior illa materia redundare tibi videbitur, protinus ſecare non ſolum venam baſilicam debes, ſed & vtranque, ſi expediens videbitur, conſentientibus cæteris: verum per initia hęc fiãt, & quum in aliquo primo oborta eſt contagio, nam, vbi aut ab alio accepta fuerit, aut in tantum proceſſerit, vt fera iam ſit, tum, ſi ſecabis venam, contagem introrſum trahes, et hominem in maiori periculo ſtatues: reliquam vero materiam digerere oportebit, & mox euacuare: digeremus autem per ea, quæ incidunt, & ſubtiliant, & abſtergunt, ea commiſcẽtes, quæ leuiter humectent: quare aptiſſimum erit Serum caprinum, in quo decoquantur Stoechas & Thymum, & Epithymum, & Satureia, & Scordium, et Dictamnum creticum, & Iris, & Seris, & Lichen, & Stratiotis, & eiuſmodi, quæ varianda erunt, prout & materia modo minus, modo magis exuſta eſt: ſyrupi vero erunt, & Oxymel, & qui fit de Epithymo, & de Fumoterrę, & Sapor, & de Pomis, & eiuſmodi: euacuare autẽ oportebat per Hieras, qualis

A qualis eſt Diacolocynthidos,& Ruffi Hiera,& Archigenis, nec non & per Helleborum,et Epithymum,et Senam,et Polypodium,et ſimilia. Materia vero,quę puſtulas facit,& ipſa quidem digeri vult, hoc eſt parari,vt abſumi poſsit:faciunt autem hoc,quę ſubtiliant,et leniter molliũt: quoniam vero et lentore quodam,ac ſorditie referta eſt ea materia, tum & ſeminaria contagionis includit,abſtergentibus,& exiccantibus indiget,exiccantibus autem non mediocriter,ſed validioribus,& aut potentia cauſticis,aut propinquis:medicamenta igitur,quæ huic cõtagioni valent,ſunt,quale Nitrum & Sulfur,et Helleborus,& Cedria,& Thus, & Iris,& Argentum viuum,& Terebinthina,& Styrax liquida, quibus addantur adipes,è quibus placeant Taurinus,Vulpinus,Vrſinus,& Leoninus.Dubitabit autem aliquis,quomodo tam calida cõueniant,quoniam tam materia, quàm ſeminaria in aduſtione quadam conſiſtunt,quare fieri videtur,vt in vtroque adaugeatur aduſtio:verũtamen videmus & antiquos ex his medicamenta exhibuiſſe,qui et Nitro,& Alcyonio, & Pſilothris,& vtroque Helleboro,& trochiſcis Andronis vtebantur:recte igitur fieri exiſtimamus,vt per prædicta contagionem hanc extinguamus, ſed conuenientiſsime apponentur aliqua,quę tum humectent,tum et aliquantulum refrigerent: placet igitur, vt & Butyrum addatur,et mucilago Pſyllij,et Polygonati,et ſuccus Solatri hortenſis, et ſimilia, ne plus
B æquo ſanguinem exuramus:præcipuam autem et in hoc vim habet Argentum viuum,ſicut et in Gallico morbo. Ad hęc autem valet et Viperæ caro,et viperatum vinum,et Crocodilorum terreſtrium, et Aſellorũ, qui ſub vrceis degunt,nec non et Trifolium aſphaltite, et Syderitis herba,et Calamus aromaticus,et raſura Eboris:placent et balnea tepida, in quibus ſi more antiquorum inunctiones prædictæ fiant, non certe præter rationem fiet.

Sunt porrò et alij in contagione conſtituti morbi,vt Lepra,ita à Græcis vocata,et ſcabies,et Papulæ,et Areæ,et Ophiaſes,et Ophthalmiæ quædam,et Dyſenteriæ etiam non nullæ,quorum omnium curationi ſcribendæ parcemus,exiſtimantes è prędictis viam vnicuiq; ſatis patere ad ea recte tractanda: quare,et quantum ad inſtitutum noſtrum negocium attinet, hæc dicta ſint.

AD EVNDEM ILLVSTRISS. ET REVERENDISSIMVM CARDINALEM *FARNESIVM.*

HAec ego florentes Sophiæ digreſſus in hortos,
Italiæ decus, o iuuenis Farneſia proles,
Condebam, lectasq́; tibi de more ſacrabam
Primitias, dum tu magni inter Cæſaris arma,
Gallorumq́; acies, Recti Paciſq́; ſequeſter
Res miſeræ Europæ fractas componis, & omne
Robur, & arma Dei Maumethen vertis in hoſtem,
Percurriſq́; omnem, veluti Sol aureus, orbem.
Fortunate nimis, quem cunctæ applauſibus vrbes
Excipiunt, Paciſq́; vocant Patremq́;, Deumq́;,
Inq́; caput, ſacrosq́; ſinus, humerosq́;, manusq́,
Et nigras violas, & candida lilia iactant.
Cui magna Italia, & terrarum maxima Roma
Aſſurgit, feſtosq́; dies, & ſacra nepoti, D
Solennesq́; agitat pompas: denſi vndiq; circùm
Stant populi, & ſtudio ingenti, & clamore ſecundo
Farnenſum genus omne, alto de ſanguine ductum
Aeneadum longa ſerie, ſuper Aethera tollunt:
Patres, atque Duces, & partos mille Triumphos:
Aſſenſu reſonat Tybris, & Tyrrhena reſultant
Littora, ſepteni reſponſant gaudia colles.
O nimium dilecta Deo, prælataq́; longe
Progenies, ſiue Imperijs & Marte regendæ
Sint res Romanæ, ſeu Religionis habenis.
Atq; equidem è fracto Imperio, Romaq́; cadente
Seruatam hanc ſtirpem fato, ſtatuentibus & Dijs
Crediderim, quo Romanum per ſæcula nomen
Staret, & Ara Dei, quæ primum maxima magnis
Auſpicijs fundata fuit, ſit maxima ſemper.

Quo

A Quo me Paule rapis, quo tuq; neposq; vocatis
Laudibus Hæroum inſuetum? tu maximus ille es
Vni cui regni triplicis capite alta Tiara
Conſurgit, cui ſumma vni terna illa poteſtas
Terrarum, Cœliq; data eſt, vaſtiq; Profundi,
Illorumq; aperire fores, & claudere poſſe.
Qui Petri, Chriſtiq; ratem turbante procella
Ventorum varia, & remorum parte reuulſa,
Tepeſtatem omnem, atq; aduerſos diſcutis Euros,
Nec ſanctam ſine honore ſinis, ſine remige certo
Fluctibus in tantis agitari turbine Cymbam,
Macte animo Romano, & macte ingentibus auſis.
At tibi quas Iuuenis fortunatiſsime dignas
Attribuam laudes, generis ſpes altera tanti
Inclyte Alexander, puerum quem plurima Virtus,
Canaq; conſurgens teneris Prudentia in annis,
Et ſpondens maiora aſtris fœlicibus Aether
Ad ſummos meritum ante annos euexit honores,
Et ſacri geſtare dedit decora alta Galeri?
En quantum de te ſacri ſibi Paſtor ouilis
B Spondet, auus tuus ille, animo quæ gaudia verſat.
Forſitan et proprio non tàm gauiſus honore,
Quàm ſpe ſublatus, tanti et virtute Nepotis,
Neſcio quid maius præſaga mente volutat:
Scilicet & gnarus Fatorum, & præſcius Aeui
Venturi, illa videt fœlicia tempora, quum tu
Sede ſua, ſolioq; Dei, Dijs proximus ipſis
Conſideas, quum Pontifici tibi maximus Orbis
Gratetur, ſupplexq; tuis ferat oſcula plantis.
O mihi poſtremæ tantum dent Numina vitæ,
Ipſe etiam vt tum te tremulus, confectus & annis
Aſpiciam, ſanctosq; pedes proſtratus adorem.
O & ſi poſſim canere, & tua dicere facta,
Et ventura nouo tecum Secla aurea Mundo.
Nam video ſub te victum, longeq; fugatum
Maumethen ſe Caucaſeis includere portis:
At Pacem viridi redimitam tempora oliua

Ire

Ire per Europam magnam, atque inuiſere terras:
Quam pia Relligio, & iunctis Concordia dextris,
Et Probitas, & amor Recti comitentur euntem.
Salue magne Tybri, ſalue & tu maxima rerum
Roma parens, ſaluete arces, colleſq; Latini,
Aurea qui primi longo meminiſtis ab æuo
Sæcula, quum nulli variarent iugera ſulci,
Sponte ſua ſed Terra ferax daret omnia, & ipſæ
Præberent dulci victum de robore glandes,
Et nunc venturis eadem ſperatis ab annis.

C

HIERONYMI FRACASTORII

NAVGERIVS SIVE DE POETICA DIALOGVS.

AD IOANNEM BAPTISTAM RHAMNVSIVM.

I*NTER* eas,quæ per honeſtatem ab hominibus volu
ptates concipiuntur, ego RHAMNVSI chariſsime
ſuauiſsimam ſemper illam & præcipuam exiſtimaui,
quæ ex amicorum conſuetudine capi ſolet.neq; enim
video,quid gratius eſſe poſsit in vita,quàm cum eo eſ
ſe,colloqui,tua omnia communicare,quem perinde
diligas,ac teipſum . qua de cauſa & eorum quoq;,qui è vita diſceſſere me
moria,factorumq́; ac dictorum repetitiones ſuauiſsimę eſſe conſueuere.
quæ voluptas miro neſcio quo affectu intercidere inter te & me ſolet,
quoties eſſe vnà nobis datur.datur autem non ſæpe, ꝗ rerum conditio-
B nes & diuerſa vitæ ratio nos loco & dulci hac fruitione mutua plurimũ
ſeiunxere. ſiquando tamen conuenire accidit,& ſuauiſsima quidem eſt
illa breuis conſuetudo nobis,& facere ſolet, vt memoriæ omnium ami-
corum noſtrorum ſæpiſsime repetantur: præcipue autem ANDREÆ
NAVGERII, & IOANNIS BAPTISTÆ, ac RHAMVNDI
TVRRIORVM fratrum. quibuſcum rarior quædam atq; intima
magis amicitia interceſsit nobis. nam quæ cum M. ANTONIO
TVRRIO eorum fratre fuit, vti vetuſtior,ita quodammodo inſenuiſſe
videtur.quam ob rem ſuperioribus diebus cum tu Veronæ eſſes, & me-
moria tam dulcium amicorum in ea nos deduxiſſet, quæ cum ijs in vita
peregimus,incidêre forte fortuna & eorum ſermonum recordationes,
quos in Baldi receſsibus habuere ANDREAS NAVGERIVS & IO-
ANNES BAPTISTA TVRRIVS,alter de Poetica die vna,alter die
altera de intellectione.quos ſermones cũ ego iam multis annis per Dia-
logum,ſicuti habiti fuerant,collegiſſem,tu me hortatus es, vt ſi daretur
ocium, eos Dialogos aliquando reuiderem:ac ſi poſſem, ita etiam exor
narem,vt in lucem emitti poſſent.quod certe mihi vel maxime deſyderã
dum fuit,tum vt morem gererem tibi,tum vt tantorum amicorum me-

moriam, quantum poſsim ab obliuione defenderem. nam quanquam C illa per ſe illuſtris ſit, & clara in animis hominum viuat, atque æternum victura ſit, æquum tamen & pium videtur, viua etiam & illa facere, quæ ipſi nullis ſcriptis mandata, ſed ore tantum emiſſi reliquêre. Ergo cum tu mox Verona diſceſsiſſes, ego vero non multo poſt meos in Caphios ſe ceſsiſſem, animum oculosq; ad eos dialogos appuli, ac diligenter relegi, quos tametſi cognoui non pauco cultu indigere, ac multa expoſcere, ſtatui tamen non eſſe perpetuo concludendos: ſed ad te mittẽdos, ac tandẽ, ſi ita tibi viſum fuiſſet, in commune ędendos: vt quiſq; videre poſſet quę viri illi de noſtra hac intellectione, quid eſſet, et quo pacto fieret, exiſtimauere: quidq; de Poeta ipſo atque eius officio ac fine conſtituêre. quæ omnia tibi in primis arbitror futura eſſe gratiſsima, quaſi amicos tantos tu vti viuos & loquentes, & tanta de re diſceptantes ſpectes & audias. Ad mirabuntur fortaſſe aliqui, ꝙ ego grandiori hac ætate iuuenilia hęc & iuuenum narrata referre nunc animum inducam. Verum enim vero nemi nem mirari par eſſe exiſtimo, quandoquidem, ſi poetam ipſum planè introſpexeris, beneq; fueris contemplatus, dignum profecto exiſtimabis, quem & ſenes quoq; audire & cognoſcere debeant, & cognitum venerari. nam & Democritum quoque audiuimus annis grandem de poetica re volumina duo ſupra viginti reliquiſſe. nec Ariſtoteles minus laudis ex poetices traditione conſecutus videtur, quàm è reliqua philoſophia. qua D re nec nos quoque pigeat & venerari poetam, & quos de ipſo ſermones amici noſtri habuere, ad te audiendos referre. Forte enim cum per caniculæ dies Veronæ eſſent Andreas Naugerius, & Ioãnes Iacobus Bardulo Mantuanus ciuis, & ipſe lingua vtraq; diſertiſsimus, æſtasq; videretur ꝙ grauiſsima, decreuimus cũ Turrijs fratribus Ioan. Baptiſta, & Rhamundo in Baldi frigora ſimul ſecedere. acceſsimus aũt ſub veſperã, locũ Meonem vocant. nox cum aduenißet, dũ alij curamus corpora, Bardulo, qui mathematicarum rerum in primisq; oĩs Aſtronomiæ peritiſsimus erat, nunquam autem aliàs forte tantum cœli nactus fuerat, ſpectatum ſydera omnia ſeſe tranſtulit: vnde nec niſi poſt multam noctẽ diuelli potuit. mane vero cum primum illuxiſſet dies, idem ille exurgens, nosq; ſomno excitans vicinam in ſpeculam vocauit, vnde oriẽtem Auroram Solemq; ſalutaremus: cuius exortus nuſꝙ amplior, nuſꝙ purior viſus à nobis fuit. occipiebant iã ſyluę monteſq; mugitibus circùm cõpleri: alioq; vbiq; ſilẽtium & vaſta ſolitudo: vbi præter raros paſtores atque armenta, animatũ nihil inſpectabatur. hic vbi aliquantiſper immoratum eſt, placuit vicinũ ad fontem greſſus mouere, quò irriguum pratum leui aſcenſu ducebat.

Poetam audire & venerari, qũo non ſolum iuuenes, verum ſenes & probatiſſimos viros decet.

Ex

A Excauabatur aſper tophus in ſpecus varios, qui omnes perpetuis ſtillis impluebant in terram, vnde corriuatis in vnum aquis nitidiſsimus fons per virens pratum commurmurans deſcendebat. circa tophum multę fagi vmbram dabant, quas inter variæ fonti aſſuetæ volucres circum ſupraq; cantu placido volitabant. hic vbi circa fontem conſedimus, mira res iucundiſsimã materiam ſermonibus noſtris præbuit. nã ANDREÆ NAVGERIO & IOANNI BAPTISTÆ TVRRI o valde contraria contigere. Naugerius enim quaſi Muſa tactus, aut Apollinis œſtro cõcitus cum late circumſpexiſſet, carmina primum quædam ſubcinere cœpit, mox è ſinu correpto pugillari Maronis, quem nunquam dimittere cõſueuerat, tanto impetu, ſed & tanta harmonia legere cœpit (erat enim vt ſcis miræ ſuauitatis in legendo) vt nobis videretur & ille quaſi furens effectus, & nos nihil vnquam ſuauius audiſſe. qui cum Bucolica ferè dimidia eo furore legiſſet, poſtremo exclamans libellum à ſe proiecit. IOANNES autem BAPTISTA qui toto mane illo ne verbum quidem ꝓtulerat, quaſi ſtupore quodam oppreſſus, admirabundus, tacens, productis oculis ſedebat. quam diuerſitatem cum animaduertiſſet Bardulo, ſi fas eſt, inquit, Turri ſilentium tuum rumpere, equidem optarim magnũ neſcio quod problema à te enodari mihi. Cui Turrius, fas quidem eſt Bardulo, nam & iam inurbanum eſſe poteſt ſilentium meum: ſed quod

B nam problema ais? & ille. Quod tu, inquit, ac Naugerius, facitis: qui eadem in cauſa contraria pati mihi videmini. nam quid per Deos eſt, ꝙ ſimul ac venimus hæc in loca, tu quidem taciturnus, mœrẽs quaſi quidam Bellerophon effectus es. Naugerius autem Muſa quadam hilariori contactus, & canens, & quodammodo furens euaſit? Cui Turrius, dicam, inquit, nec inane quiddam exiſtimato, quod dicam. hũc certe aerem, quẽ ſpiramus, manes diuerſi incolunt, qui præſertim haſce ſolitudines, & nemora, & fontes habitant, vbi & Dij degere non ab re à poetis dicuntur. ij manes noſtra corpora ingrediuntur, & egrediuntur, ac diuerſi diuerſimode agitant. nunc vero arbitror Virgilij manes, qui loca hæc incolunt, vexare Naugerium, me autem philoſophi alicuius eorum, qui melancholijs capi conſueuerunt in vita, aut Democriti, aut alterius triſtioris. Cui Bardulo, ſi licet Turri tuos hoſce manes interpretari, illud mihi videris ſubfigurare, ꝙ Naugerius poeta natura ſit, tu autem philoſophus. & Turrius nihil quidem prohibet ita interpretari: ſed illud recte dicitur Naugerium natura poetam eſſe, me autem philoſophum natura eſſe neſcio. at Bardulo, eſto inquit, vt lubet: verũtamen nihilo magis enodatum problema videtur mihi. qui enim fit, ut idem locus alterum poetam, alterũ philoſophum faciat? eadem enim ſunt quæ animos ueſtros impellant,

Poetæ, ac Philoſophi num natura, vel arte aliqua, ſeu loco efficiãtur.

QQ ij cur

cur ergo non idem faciunt in vtroque? Magnam reſpondit Turrius, C
rem poſcis Bardulo, nec cui ita repente & per pauca ſit reſpondendum. nam qui recte dicere hac de re velit, prius ſciat neceſſe eſt, quæ nam Poetæ natura eſt, quidq́; ipſa Poetica, tum & quis philoſophi genius, & quo pacto motus illi fiant, qui animos noſtros impellunt, atque ipſa demum cognitio & intellectio. De philoſophi quidem natura & noſtra hac cognitione ego quidem poſsim non nulla, ſi non pro re, at pro viribus dicere. De Poeta vero & poetica ipſa, ego qui poeta non ſum, recte nihil dicere poſſum. poterit autem Naugerius, cui poetæ natura quàm optime nota atque experta eſt. is ſua ſi tractare velit, ego quo tuo problemati ſatisfaciam, mea ipſe pariter proſequar. mea enim voco quæ iam promiſi. Conuerſus igitur in Naugerium Bardulo, vide, inquit, Naugeri quàm fœlicem diem quàm iucundos ſermones caſus pararit nobis, q̃ mihi in primis optatiſsimos. nam ego quidem magnopere ſemper deſideraui de noſtra hac ĩtellectione quo pacto fiat, audire: tum vero nec minus quid nam poeta ſit, quodq́; eius officium ac finis: quorum vtrunque in pręſenti magnus quidã aut caſus, aut fatum in manus dedit. tu facias rogamus ne tui cauſa tanta occaſio pereat, qui rectiſsime omnium poſsis de natura poetæ differere poeta ille, quem noſcimus. Cui Naugerius, caue, inquit, Bardulo quo pacto hoc mihi poetæ nomen imponas. Si enim furor quidam eſt poetica & inſania quædam, iniuſtum eſt amico id notæ D
inuri. ſi vero potius quid diuinum eſt, equidem neque me ego tanto illo nomine dignor, & paucos noui, qui eo digni ſint. quoniam tamen & ipſe magnopere cupio à Turrio audire, quo pacto fiat intellectio in nobis, ne mea cauſa contingat, quo minus id agatur, non nulla & ipſe de Poetica referam, quæ partim legi, partim audiui, partim & ipſe ſemper exiſtimaui. Sed cogitandum pauliſper fore videtur, ſi omnia ſuo ordine in memoriam ſunt reducenda. quare ſi ita & vobis videtur, negocium hoc ad meridianas horas remittemus. nam & iam altior mihi videtur ſol. Interea & per noctem rem ſuam agitabit Turrius, qui ſequenti mane promiſſa de intellectione proſequetur. Nos opinionem laudauimus ac ſurreximus, quiſque vt ſibi magis placuit in diuerſa deambulantes. nec multo poſt paſtorale cornu inſonuit, quo intelleximus ab ijs vocari, qui iam prãdia parauiſſent. at pueri ſub alta fago propter aquæ labentis riuum menſas parauerant, quò & paſtores quidam conuenerant, qui diuerſa lactis munera comportarant, cum quibus inter prandendum multa de paſtorum vita locuti fuimus. Sublatis menſis cum per horam multa fuiſſent inter nos dicta, non nulla etiam lecta, placuit Naugerio vagari aliquãtiſper ſoli, quo, vt arbitror, commodius meditaretur: noſtrum quiſque diuerſa

exercuit,

A exercuit,donec hora redeundi ad fontem viſa eſt iam aduenifſe. Igitur cum & Naugerius reuerſus iam eſſet,placuit omnibus conſtitutum ad locum redire.Iuſsit autem Naugerius vt nobiſcum & puer quidam lyricẽ ſuus accederet,qui mira quadam & tangendi citharam,& canendi arte præſtabat. Ad fontem igitur cum veniſſemus,in coronaq; omnes conſediſſemus,atq; oculos in Naugerium conuertiſſemus, ille ita exorſus eſt.

De Poetica hodie ò amici,deq́ue Poetæ officio acturi ſumus. Quod & loco huic & huic coronæ quàm optime conuenire videtur. Verum non recte quidem videmur rem tantam proſequi poſſe, niſi & poetarum more à Deorum inuocatione ĩceperimus.alioqui & Dijs omnibus montis huius iniuriam fieri video,& ipſi etiam Poetæ.quapropter Dij Deæq; omnes,qui ſyluas,qui montes,qui fontes colitis, quos primi poetæ cognouere,& venerati reliquis mortalibus monſtrauere, in primis autem Dij fontis huius, tuq; Apollo nomĩe & Pan horum paſtorũ Deus,nec non et tu Balde ſyluarum,fontium ac nympharum pater adeſte omnes,audite atque adſauete. quæ cum dixiſſet ad nos conuerſus ita ſecutus eſt. Quoniam igitur ipſum poetã quęrimus,operæprecium ſore arbitror,ſi prius de Poetæ fine diſſeruerimus,qua in re & comitem inquiſitionis huius aliquem è vobis velim ac teipſum Bardulo,qui mihi reſpondeas,quæ videbuntur tibi,ſiquando ego te ipſe fuero percunctatus.

Quis proprius finis poetarũ ac poeticę artis ſit: num delectare, an alijs per imitationẽ quoq; ſuo ꝑdeſſe, vel ad admirationem de oĩbus appoſite dicere, vel aliud qp piam tale.

B ſic enim & minore labore & minore tædio rem peragemus. Annuit Bardulo.& Naugerius,Principium igitur,inquit,ab ijs ſumendum,quę dici de Poetæ fine conſueuere,vt videamus ſi qua & nobis conducant. Quapropter dic mihi Bardulo quem'nam tu aut audiuiſti,aut tute ipſe putas eſſe Poetæ finem? Delectare,inquit ille,audiui eſſe finem Poetæ, quod & nos etiam fortaſſe poſſumus exiſtimare.quid enim mõſtret aliud Muſica illa carminum adeo quæſita,quid omnia fabulamentis inuoluta,omnia miranda tanto ſtudio affectata? Comœdiæ porro & Tragœdiæ,Scenæq; & Hiſtriones non aliud videntur mihi,q̃ aurium & populi oblectamenta,quod & poetarum comites monſtrant Muſę,Nymphę,Sileni,& ipſe etiam Bacchus:inſtrumenta vero Citharæ & Lyrę.quamobrem omnis Poetarũ finis in oblectatione conſtitutus videtur.quod & origo quoque ipſius Poeticæ planè demonſtrat,quam ita primum fuiſſe enatã Ariſtoteles tradit.cum enim natura inſitum ſit nobis imitari,tum & natura inſitum canere,& muſica quadam agi,primum quidem cęptum eſt cantu quædam imitari rudi quidem atque agreſti.mox cum id delectaret adhibita maiori cura ſtudioq;,tandem & ars facta eſt,& poetica enata. Ita quidem,inquit tum Naugerius,& ego de poetarum fine audiui. verum enim vero iſtac de re accuratiſſime ratio habenda eſt. Si enim nul-

Poetarum finis quõ in delectatione conſiſtere videat.

Poetarũ origo.

Poetarũ finis nõ in ſola delectatione cõſiſtit.

lum

lum aliud inſtitutum poetæ fuerit, quàm ſeſe atque alios oblectare, equidem vereor ne leuis quidam ac ridiculus homo poeta hodie nobis euadat, qualem & Ennium accepimus ab externis nationibus habitum fuiſſe, cum à P. Scipione carmina quędam recitare iuſſus eſſet. ſimilis autem & fortaſſe poeta erit ſeni cuidam vicino meo, qui nunc ſubit in mentem mihi. agrum ſenex hic diu conductitium tandem ſibi proprium comparauerat, arbuſto, oleis, ficisq; ſeuerat, roſeta circumpoſuerat, vt certe delectare magnopere locus poſſet. cum autem ſibi domus in ſummo eſſet colle, vnde ſic ſubiacentem agellum ſpectare continenter poſſet, obſtabat quidem antiquiſsima ſylua & montis interpoſita pars. ille etſi magni laboris exiſtimabat ſyluam & rupem de medio tollere, in extremam tamẽ dementiam tandem venit ſyluę rupisq; auertendę. igitur nulla interpoſita mora antiquiſsimas quercus cędere, plauſtris truncos abducere, noctu etiã ſurgere, familiam ſomni ĩcrepare, nullis laboribus parcere: omnibus vero tandem ridentibus, & rogantibus, quo tantum laborem ſtrueret, vt oblectaretur, reſpondebat, horis omnibus agrum videndo, quem tàm pulchrum excoluiſſet. Igitur & poetæ non minorem rupem ſyluamq; cędere videntur mihi, die noctuq; ſtudijs inuigilare, ſemper pallere, diſciplinas omnes diſquirere, à republica atque omni actione abſtinere: interrogati vero, quo tanta moliantur, ſi non aliud reſponderint, quàm vt ſeſe atque alios canendo oblectent, equidem inſanire illos dicam, non minus quàm ſenem illum vicinum meum. quod quidem longe alienum eſt ab ea opinione, quam paulo ante de poetis habebam, cum Maronis Bucolica tanta admiratione perlegerem. Abſit autem ò Bardulo & vos alij, vt tam prauam de poeta exiſtimationem habeamus, qui tanta arte, tanto ingenio, tot diſciplinis præditus eſt, quem Plato diuinum vocat: quem gręci bonarum omnium artium inuentores, mox & Romani eadem, qua et imperatores, corona ornari dignum arbitrati ſunt: cuius poſtremo voce oracula ipſa reddi Dij maximi voluere. quam ob cauſam alius à nobis ò Bardulo & multo dignior finis, quàm qui dicitur, eſt perquirendus poetæ. videtur, inquit tum Bardulo, ſed quiſnam alius erit? nunquid forte prodeſſe, quod video à multis dici, vt delectare & prodeſſe poetæ velint? Et ille, quærendum quidem & hoc, nã ſiue coniunctum cum alio, ſiue ſeparatum ponatur, non ſatis mihi videtur facere ꝓ fine poetæ. quam ob rẽ quando aiunt ſtudere poetas, vt proſint, potes'ne dicere quænam illa potiſsimum ſint, per quæ poetæ prodeſſe ſolent? quid ni, inquit ille, in ꝓmptu enim ferè omnia ſunt. nam quæ per Iouem ſunt, quæ poetæ non doceãt? illi hiſtoriarum copias, locorum deſcriptiones, regionum naturas, vitæ inſtituta tradunt, multa de imperatore, de milite, de patrefamilias, de

Margin notes: C; D; Poetę maximis laudib⁹ digni ſunt.; Poetæ finis num alijs, ꝓdeſſe ſit, & quomodo.

A de republica ſcribũt,de re ruſtica,de nautica,de artibus ac de ijs alijs circa quæ verſamur,de ſyderibus inſuper,ac naturæ rebus, plantiſq;,atq; animalibus,de Deo,de inferis,de vaticinio,de ritu,de antiquitate, atque vt ſummatim dicamus, de ijs omnibus doctrinam videtur facere,vnde qui libet peritiſsimus fieri poſsit:propter quod & Homerus omnem græciã erudiuiſſe primus dicitur. Tum Naugerius, pulchre inquit,dicis Bardulo,omnibus ferè de rebus poetam doctrinã facere, mire multifariáq; prodeſſe. at illud per Deos mihi dicito,quando poetas hiſtorias docere, loca deſcribere dictum eſt,eſt'ne facultas aliqua,quæ hiſtorias & ſcribere doceat, & ſcribat? tum aliqua,quæ terrarũ ſitus,gentium differentias declaret? aliqua certe, reſpondit Bardulo. Et ille. alia'ne à poetica? B. alia certe vtriuſque. N. Quæ'nam. B. Huius quidẽ geographia, illius vero hiſtorica. N. Cuius igitur per ſe magis officium eſt hiſtorias ſcribere,terrarum loca deſignare, poetæ'ne an eius,qui Hiſtoricus,quiq; geographus dicitur? B. Horum certe magis vt mihi videtur, nã & ab his accipere poetam puto,illos vero per ſe complecti & ex proprio inſtituto. Recte dicis,inquit tum Naugerius,ſed & illud dic rurſus mihi: eſt'ne facultas aliqua,quæ de vitæ inſtitutione conſideret: & aliqua,quæ de republica:aliqua,quæ de re ruſtica? B. omnino. N. Aliæ'ne & hæ à poetica? B. Aliæ prorſus. N. Cuius igitur intereſt vitæ præcepta tra-

Facultates quaſdam eſſe, quarum aliqua Hiſtorias, aliq Terrarũ ſitus, & gentium declarant, à poetica arte diſtinctas ſicut & aliæ artes.

B dere,de republica ſcribere,de ruſtica,earum'ne,an poetæ? B. Earum ita me dius fidius nam de ijs ſi poeta ſcripſerit,accepiſſe quidem ab ipſis dicam. Ergo,inquit tum Naugerius,ne ſingula proſequamur,itidem cẽſendum eſt & de alijs omnibus,quæ ſupra cõmemoraſti: ſingularum.n. rerum,quę in ſcientiam cadunt,propriæ artes & diſciplinæ ſunt conſtitutæ:hæc quidem de ſeipſo bene regendo,illa de bene regenda domo,alia de republica,de iure ciuili,de ſyderibus,de natura,de Deo,de inferis, de vaticinio,& alijs demum omnibus,quæ longum & ſuperuacuum eſt recenſere.quorum omnium cum propriæ artes & ſcientiæ cuiuſq; ſint conſtitutæ,accipere quidem ab ijs poeta cenſendus eſt,neq; aliter vti, quàm qui mutuo quicquam acceperit,ac bono cõmodoq; alieno ipſe etiã vſui eſſe nitatur.dixerit fortaſſe poeta

Iam clarus occultum Andromedes pater
Oſtendit ignem:iam Procyon furit,
Et ſtella veſani Leonis.

&illud

Seu Libra,ſeu me Scorpius aſpicit
Formidoloſus, pars violentior
Natalis horæ,ſeu tyrannus

Heſperiæ

Alijs ꝓdeſſe nō ē poetarum proprius finis.

Heſperiæ Capricornus vndæ. C
Sed certe, non quatenus Poeta hæc dixit, ſed accipiens ab Aſtronomo. quam ob rem, quando prodeſſe conductitium quodammodo Poetę eſt, non propriæ facultatis, ſeparandum quidem videtur à primario Poetæ fine & inſtituto per ſe. præſertim ꝙ per hoc nihil poetæ proprium aſsignatur. ſiquidem & alij omnes qui ſcribunt & delectare & prodeſſe docendo volunt, neſcio, & an vobis itidem videatur. Videtur certe, reſpondit Bardulo. verum ſi prodeſſe à primario Poetæ fine ſeiunxerimus, nihil ui deo ſupereſſe præter delectationem. ſic autem, vt prius dicebatur, in indigna & ludicra re labemur, niſi forte dixerit quiſpiam Poetam alio modo prodeſſe, ac alij conſueuerunt. alij ſiquidem docendo fortaſſe ꝓſunt. Poetæ vero repræſentando. nam tametſi nō doceat Poeta, qualis quis eſſe debeat aut imperator, aut miles, aut paterfamilias, aut temperatus, & intẽperatus, & eiuſmodi, repræſentat tamen imperatorem, militem, patremfamilias, temperatum, intemperatum, pium, miſericordem, crudelem, timidum, magnanimum, inſolentem, ſuperbum, ſegnem, iracũdum, prudentem, imprudentem, & eius generis alia. ſcis enim Poeticam à Platone & Ariſtotele imitatoriam artem vocari, nihil autem refert, ſiue imitari, ſiue repræſentare dicamus. Qua de cauſa ſunt, qui putent finem poetæ eſſe prodeſſe per imitationem. Probe dicis, reſpondit tum Naugerius. verum de imitatione hac ſiue repræſentatiōe Poetica accurate arbitror eſſe conſiderandum: atque illud in primis eſt inquirendum, vtrum circa omnia, de quibus poeta ſcribit, repræſentatio & imitatio dicatur: dico autem ſi Poeta de ſtellis, de plãtis, de animalibus ſcribat, vtrum & hęc imitatio, quemadmodum illa, quæ perſonas inducit, an propria quædam ſit imitatio Poetæ: puta illa, quæ circa perſonas eſt tantum. hæc enim nō ab re ſunt inquirenda à nobis. tu vero quid de his putas? Cui Bardulo. Ego, quid putem, nō poſſum nunc certe dicere. ſed quid prohibet ſi ſingula ponamus, vt videamus, quæ conſequantur? N. Nihil quidem prohibet. B. Ponamus igitur imitationem eſſe, quodcunque Poeta ſcribat: & non ſolum cum perſonas inducit. N. Ponamus quidem. ſed ſi ita po ſuerimus, non video, quo pacto poeta ab alijs differat, nequid habeat proprium. nam & alij omnes vtilitatem hanc pręſtare volunt docẽdo quod ſcribunt, & repræſentando legentibus, & audientibus. quòd ſi poeta aliter ipſe aſſequitur, id oportet nos inueſtigare quid ſit, & in quo conſiſtat. nec ſolum carmen debemus adducere per quod ab alijs differat. ſic enim rurſus in puerilia recidemus. quare ponamus alteram partem ſi placet. B. Placet quidem. ponamus igitur certam eſſe materiam poetæ propriam, qua differt à reliquis, qui ſermone vtuntur, puta illam quæ perſonas

Poetę ea re præſentãdo vitæ humanæ ꝓſunt, ꝗ cæteræ artes & facultates docēt

Prodeſſe p imitationē num proprius poetarũ ſit finis. D

A nas inducit, quæ proprie imitatio dicitur, quod video à multis dici. hoc enim monſtrant Tragœdiæ & Comediæ & ipſa etiam ępea, quæ præcipue & maxime poeta ſcribenda aſſumit: propter quod ſi qui aliam aſſum pſere materiam, non poetas vocādos cenſent, quemadmodum nec Empedoclē Ariſtoteles vocare voluit. N. Recte dicis Bardule ita eſſe, qui exiſtiment: quare tanto accuratius res iſta quærenda eſt. Primum autem ſtatuendum eſt duo eſſe, quæ vnuſquiſq; qui ſcribit, aſſumere oportet: alterum eſt materia, hoc eſt res, de quibus dicitur: alterum eſt dicendi modus. Neceſſe igitur eſt qđ poeta proprium habet, & quo ab alijs differt, aut à materia ſola ſumi, aut à modo dicēdi ſolo, aut ab vtroq; ſimul. à ſola autem materia ſumi, vt ab ea, quæ imitatur perſonas dici quidem (niſi fallor) non poteſt, ita vt eum ſtatim poetam vocemus, qui perſonas eſt imitatus, aut eum non poetam, qui non eſt imitatus: ſic enim & Bauios & Meuios poſſemus in poetarum cenſu ponere, quòd perſonas induxiſſent, & eum appellare ſculptorem, qui marmor aliquod incidiſſet. quod ſi dicas, quanquam poeta non eſt ſimul, ac quis perſonas eſt imitatus, poeta tamen non eſt vocandus ille, qui hanc non aſſumpſit materiā, vt Empedocles, profecto & hoc valde durum videtur. Primum ꝙ Virgilium circa Aeneida poetam eſſe, circa Georgica vero non eſſe valde mirum eſt: deinde nō ita exiſtimaſſe ipſe etiam Horatius videtur, cum pu

In omni arte duo ſunt attēdēda ꝑ illarū fine, & inſtituto dignoſcendo, materia & dicendi modus.

B blicam omnem, & communem materiam dixit propriam poetæ fieri, ſi poetico more tractetur: quemadmodum & dolium illud priuati iuris fit illius artificis, qui exactam rotunditatem dedit, os non patulum, & alia, quæ communes artifices faciunt. ac demum ego non video, quid plus afferat imitatio perſonarum, q̃ imitatio aliarum rerum: vt earum, quę ſunt à natura. quapropter, ſi tu forte audiuiſti aliquid maius addi, potes nunc dicere. B. Equidem & ipſe hac de re ſæpiſsime admiratus mecum cogitaui, ac ſiquid tandem dici poteſt, hoc mihi præ alijs præſtare videtur imitationem perſonarum, quòd maxime ad prudentiam hominum facit: ſi enim Regem introducat poeta orantem, elegantiam omnem, prudentiam oēm, decorū omne repræſentabit. itidem faciet & in imperatore, in milite, in patrefamilias, & breuiter in omnibus alijs: ad id comœdię, ad id tragœdiæ ſunt inſtitutæ, ad id etiam Aepea omnis, qua de cauſa non inepte fortaſſe dicunt qui finē poetæ ſtatuunt prodeſſe per imitationem. Tum Naugerius. Et ſi quidem concedi poteſt imitationem perſonarum plurimum facere ad prudentiam hominum, non tamen illud concedendum videtur, vt inſtitutum omne poetæ ſit propter prudentiā faciendam, & ob id per ſe tantum illam imitationem procurare: nam cū duæ partes ſint in homine, voluntas & intellectus, & voluntatis pruden

Poetarū oē inſtitutum eſſe imitationem pſonarum procuratore ad prudētiā faciendā, naturaliū vero rerū ad cognitionē gignendā.

tia ſit finis,intellectus finis cognitio & ĩtellectio,ſi poeta imitetur & na- C
turalia,non tantum perſonas,videbitur quidem omnem finem & omne
inſtitutum adimpleſſe,in imitatione quidem perſonarum prudẽtiam fa-
ciendo,in illa vero,quæ eſt naturalium & ſimilium,faciendo cognitio-
nem:imitabitur enim & in hoc perfectiones,& excellentias rerum. Po
ſtremo dentur tibi omnia,& prodeſſe per imitationem ſit poetę finis ali
quis,nondum tamen expreſſum eſt,quod per ſe & proprium eſt poetæ,
per quod ab alijs differt.nam & alij quoque id præſtant, ſicuti Hiſtori-
cus.cum ergo diuerſa ſit imitatio poetæ,& diuerſa hiſtorici,id aſsignare
oportet,quo differt poeta ab hiſtorico,& ſiqui alij idem faciunt. magis
autem oportebit hoc aſsignare,ſi nulla materia propria poetæ ſit,& om-
ne,quod quocũq; docetur modo, imitatio dicatur.quapropter nullo pa
cto ponere poſſumus à materia ſola ſumi poetæ finem. Nunc venio ad
dicendi modum,qui in poeta longe diuerſus ab alijs eſt:de quo ſimiliter
eſt inquirendum,vtrum ratio poetæ ab ipſo ſolo ſumatur,an & materia
certa requiratur.& certe ab eo ſolo mihi videtur rationem propriã poe-
tæ ſumi debere, materiam vero nullam eſſe determinatam,niſi forte in
vniuerſum,quæ tractata poteſt niteſcere. de principali materia loquor,
non de attributis:omnis enim materia poetæ conuenit,dummodo exor
nari poſsit:modus autem tractandi valde diuerſus eſt ab alijs. atque hoc
quidem eſt,quod quærimus,ac nondum nobis inuentum eſt.quare rur- D
ſus eſt cogitandum Bardulo,ſiquid aliud occurrat pro fine poetæ, quod
nec ſit delectare,aut prodeſſe,ſed maius quid atque præſtantius, quod ta
men non poſsit non delectare & prodeſſe. Cui Bardulo. Ita nimirum
videtur.non tacebo autem & hoc aliud quod ſubit: nam memini audi-
uiſſe Actium Syncerum,qui tum multo iunior Pontano erat,bonum il-
lum ſenem de poetæ officio ſolitum percunctari, illum autem tum mul
ta,tum id ſolitum reſpondere,officium poetæ ac finem eſſe appoſite di-
cere ad admirationem.quod & in eo quoq; dialogo, qui Actius inſcri-
bitur,ſcriptis mandatũ extat. Video,inquit tum Naugerius, ſenſim no-
bis aperiri poetæ finem. veruntamen,vt tenebras omnes de medio tolla-
mus,conſideremus & hęc quę Pontanus dicebat.neque enim adhuc fa-
cere videntur ſatis ad id,quod quærimus.nam non'ne & rhetores & hi-
ſtorici appoſite quoq; dicunt ita,vt & ipſi mirandi etiam videri velint?an
oblitus eorum es, quæ Cicero tàm præclara de oratore ſcribit; cui tantã
dicendi vim,tantam efficaciam attribuit,vt quò velit audientes rapiat,et
impellat,in pietatem,in admirationem,in furorem,in lachrymas demũ
ipſas:quin & ipſummet Ciceronem quis vnquam potuit ſine admiratio
ne perlegere? quod quidem nec minus ſolet hiſtorias legentibus eueni-
re.

Non à ſola materia circa quã, verum etiam à modo dicendi proprius poetarũ finis ſumẽdus eſt.

Nũ poetæ finis, quo à cæteris artificibus ſeiũgitur ſit de oĩbus appoſite dicere ad admirationem: vel potius q̃d poeta vniuerſale ipſum contẽpletur, cæteri vero artifices particulare ſeu ſingľare cõſiderent.

A re.quo igitur pacto ò Bardulo in eo, quod eſt ad admirationē dicere, ſeiunctum erit poetę officium ab alijs? ſi enim ſolos numeros addas, pueri lia iungemus. oportet igitur aliquid aliud venari, quod officium poetæ ac finem ita proprium oſtendat, vt alteri nulli conueniat. Et Bardulo, videtur quidem, inquit, ſed quod'nam aliud erit? nunquid illud fortaſſe, quod Ariſtoteles paucis verbis inuoluit? quod ego quidem ſubticui hactenus, ꝙ valde obſcurum videretur. differre ille poetam ab alijs ſcribit, ꝙ alij ſingulare ipſum, poeta vero vniuerſale conſideret. Hic Naugerius nouam quandam animi hilaritatem vultu oſtendens, vicinus quidem, inquit, eſt nobis Bardulo poetæ finis. ſed quoniã multa locuti ſumus, quieſcendum pauliſper videtur, atq; audiendus lyricen noſter, vt recreati aliquantulo magis alacriores redeamus ad hos ſermones. ſignificauit igitur puero vt aliquid caneret. qui temperata ſuauiter cithara poſt dulcem ac breuem ſonum, vocem in iſtæc ſoluit.

Huc ades ò Thelayra. quid ah quid grandia farra
Aeſtiuo ſub ſole teris: medioq; ſub æſtu
Nec parcis tibi ſæua? ah te ne immitis adurat
Syrius: ah teneras ne rumpat puſtula palmas.
Demens ò Thelayra patri concede laborem
Cui Cereris cura eſt: melior te cura Diones
B Sollicitet. tu dum feruet tritura ſub æſtu,
Dum crepitat ſeges & multo ſonat area pulſu,
Clam te operis furare, & aquas effinge ferendas.
Hic nitidus fons eſt: hic plurima populus vmbram
Sufficit, & gelidæ ſummittit frigora ripę.
Vos auræ: Alpinis placidæ de montibus auræ
Hæc illi portate, aut, ſi pater obſtat eunti,
Saltem æſtum lenite, grauem lenite laborem.

Hæc cũ ſuauiſsime cecinisset puer, conuerſus in nos Naugerius ita ſecutus eſt. video o amici ĩ paucisſimis illis tãti philoſophi verbis illuceſcere, ac patefieri nobis poetæ officium, ac finem: alij ſiquidē ſingulare ipſum conſiderant, poeta vero vniuerſale, quaſi alij ſimiles ſint illi pictori, qui et vultus & reliqua membra imitatur, qualia prorſus in re ſunt, poeta vero illi aſsimiletur qui nō hunc, non illum vult imitari, non vti forte ſunt, & defectus multos ſuſtinent, ſed vniuerſalem, & pulcherrimam ideã artificis ſui cōtemplatus res facit, quales eſſe deceret. quippe omnes quibus bene dicendi facultas tributa eſt, bene quidē atque appoſite dicunt, quantum cuiq; conuenit: ſed inter illos hoc intereſt, ꝙ præter poetam nullus ſimpliciter bene atque appoſite dicit, ſed in genere ſuo tantum, & quãtũ attinet

Poeta hoc vno ab alijs artificib⁹ diuerſus eſt, quia alij ſingulare ipm .i. appoſite dicere qtũ cuiq; & fm quod cōuenit, Poeta vero vle.i. ideam ſimplicem pulchritudinibus ſuis inductam, & de omnib⁹ appoſite dicere, non quantũ expedit, ſed quantum ſibi videtur.

attinet ad conſtitutum ſibi finem, hic quidem docendi, ille perſuadendi, C
& ſiquis alius eiuſmodi finis eſt, poeta vero per ſe nullo alio mouetur fine niſi ſimpliciter bene dicendi circa vnumquodque propoſitū ſibi. vult quidem & ipſe & docere & perſuadere & de alijs loqui, ſed non quantùm expedit, & ſatis eſt ad explicandam rem: tanq̃ aſtrictus eo fine. verū ideam ſibi aliam faciens liberam & in vniuerſum pulchram, dicendi omnes ornatus, omnes pulchritudines quæret, quæ illi rei attribui poſſunt. ſatis forte alteri fuiſſet de nemore locuturo dicere, aut ſicubi nemus eſt, Virgilio vero non ſatis, ſed ita ſcripſit

Aut ſicubi nigrum
Ilicibus crebris ſacra nemus accubat vmbra.

Videte per quas pulchritudines nemus depinxit addens accubat, & nigrum crebris ilicibus, & ſacra vmbra. quam ob rem recte Pontanus dicebat finem eſſe poetæ appoſite dicere ad admirationem: ſed addendum erat, ſimpliciter & per vniuerſalem bene dicendi ideam, vt intelligeremus id, per quod poeta ab omnibus alijs differt, qui appoſite loqui ſtudent. ij enim ſingulare imitantur, hoc eſt rem nudam vti eſt, poeta vero non hoc, ſed ſimplicem ideam pulchritudinibus ſuis veſtitam, quod vniuerſale Ariſtoteles vocat. ſi igitur hæc pro poetæ officio facere videntur ſatis, nos ad alia tranſibimus: ſi vero non ſatis, ſed planius agendum videtur, mihi quidem nullus erit labor rem totam à ſuo fonte deducere. Cui D
Bardulo, gratiſsimum quidem, inquit, Naugeri & mihi, & alijs feceris, quando & vacat, & res ita poſtulat, ſi de tuo iſthoc poeta, vt ſeſe ad alios habet, & quo pacto, & qua de cauſa ſolus ipſe ſimpliciter bene dicere voluit, planius egeris, & à ſuo principio. & ille, morem tibi, & alijs, inquit, geram Bardulo, ſed oportebit paulo altius ordiri: non ab re tamen nec iniucunde.

Cōem quã dam benedicendi artem eſſe q̃ oēs modos benedicēdi contēplaẽ, a qua veluti a Domina, & magiſtra cæteræ ſciētiæ, & artes ſuum benedicēdi modū quãtū ſibi ſuffi cit accipiũt

Illud igitur in primis dic mihi, putas'ne quicunq; ſermone vtūtur, bene etiam recteq; vti omnes? B. Minime quidem Naugeri, qui. n. fieri poteſt, vt omnes recte vtantur? N. Quinam igitur recte vtuntur? B. Qui peritia quadam & arte dicendi vti valent, aut natura artem imitante. N. Artem igitur ais quandam eſſe circa ſermonē? B. Aio equidem. N. Hanc igitur bene dicendi artem putas'ne vnam omnibus, an diuerſis diuerſam, vt philoſopho ſuam, hiſtorico ſuam, rhetori ſuam, & poetæ ſuam, & ita de alijs? B. Diuerſis quidem diuerſam artem puto. N. Diuerſæ igitur artes cum ſint, cenſes'ne ita diuerſas eſſe, vt prorſus in nullo conueniant, an in quibuſdam quidem conuenire, quibuſdam vero differre? B. Conuenire quidem omnes in aliquibus exiſtimo, quæ communia dicuntur: in aliquibus vero differre, quæ cuique ꝓpria ſunt. N. Sed & illud dic mihi, intereſt'ne alicuius ſpeculari, & complecti illa

communia?

A communia? B. Alicuius certe. N. Tum & alicuius contemplari illa propria? B. Et hoc. N. Cuius igitur intereſt ſpeculari communia? num eius, qui propria, an magis eius, qui communia conſiderat? intereſt ēt propria cuiuſque ſpeculari, an diuerſus eſt, qui communia, & qui propria contēplatur? quod autem quęro tale eſt, vtrū philoſophus verbi gratia qui ſua vult ſcribere, ꝓpriam habeat artem bene dicēdi ſpeculari, & ſimul etiam communia reliquis, an qui communia contemplatur, conſideret etiam, quę philoſopho propria ſunt: an philoſophus ſua tantum cōſideret, communia vero alius, nō ipſe? B. Ex his omnibus Naugeri ego quidem exiſtimo eum, qui cōmunia ſpeculatur, ſpeculari etiam quę cuique propria ſunt. philoſophum autem, qui particularis artifex eſt, nec ſuā artem bene dicendi propriam poſſe conſiderare, nec cōmunia, nec aliorum propria: ſuam autem artem bene dicendi nō poſſe conſiderare, quoniam aliud eſt noſſe ea, quæ à natura ſunt, aliud bene dicere de ijs: quare communem quandam artem, & diſciplinam eſſe exiſtimo quæ ſimul & quæ communia ſunt omnibus, tradat & quæ cuique propria. Recte exiſtimas, inquit tum Naugerius. eſt enim veluti domina quædam & magiſtra cōmunis ars, quæ in vniuerſum primo formas omnes, & ideas bene dicendi ſpeculatur & docet: quæ mox vbi diuerſos dicendorum fines conſiderauit, etiam ſimul & illud docet, quod cuiq; conuenit: à qua B veluti à fonte quodam quicunq; ſcribit, accipit quod ſibi bene eſt, & conuenit. B. Videtur. N. Similis autem hæc eſt Nauiſactoriæ arti: quæ enim nauium formas, ligna, compagines ſpectet, vna quædam communis & magiſtra eſt ars, & qui eam nouit, magiſter & dominus. Rurſus vero ſi magiſter hic diuerſos nauium fines conſideret, & ad eos fines naues formare velit idoneas, hanc quidem portandis oneribus aptam, illā vero fugæ, & celeritati nauigationis, aliam vero piſcationi: hic iā in multa partitus eſt, pluresq́, ſibi ſubiectas artes conſtituit, hanc quidem onerarias facere docta, illam triremes, aliam vero lintres. Eodem pacto & qui in vniuerſum bene dicendi ideas nouit, ſi diuerſis finibus permotus ſit, plures ſub ſe bene dicendi artes conſtituit: hunc quidem, qui geſta hominum docere vult, hiſtoricum dicendi peritum, illum vero, qui de natura vult ſcribere, peritum dicendí philoſophum, & ita de alijs. vnde fit vt dominus, & dicendi arbiter fiat, & philoſophus, & hiſtoricus, & alii: hoc eſt conſideret, quæ ad philoſophum, & hiſtoricum, & alios pertinent, quo dijudicare ſciat, quid cuiq; conueniat bene dicturo. B. Ita prorſus ſe res habet. N. Communem igitur hanc bene dicendi principem artem, & magiſtram quo appellabimus nomine: & qui eam profitetur, quem dicemus? B. Oratoriā fortaſſe artem illam appellabimus, & qui eā ꝓfitetur,

Aptiſſimū ad poeticæ artis dignitatē & munus cognoſcendā exēplum.

oratorem

oratorem vel rhetorem: quando nec aliud nomẽ impoſitum illi video. C

N. Poſſumus quidem ita appellare, ſed diſtinguendus erit hic orator dominus atque arbiter bene dicendi ab eo, cui ferè cum populo, & iudicibus res eſt: nam & ipſe Orator & Rhetor appellari vult, plurimum autẽ differunt alter enim ſeruus eſt, alter dominus, alter actor, alter præceptor. & illius qui ſeruus eſt, finis eſt perſuadere, eius vero qui dominus, finis eſt ea docere, per quæ bene dicitur, communia quidem omnibus, & illi actori de quo loquimur. quinimo & idem magiſter & dominus ſi ſua ſcribere velit, ſibi pariter legem imponit, & ſibi ſeruus fit, & pars bene dicendi non ſecus, ac alij: neque dominus & patronus eſt niſi quatenus docet, & ſpeculatur. ſi igitur oratorem, vel rhetorem volumus hunc appellare, nihil quidem prohibet, dum intelligamus dominum ipſum. Ergo huius oratoris (vt curſim eius munera obeamus) officium eſt voces in primis per quas dicitur & vocum differentias, & naturas conſiderare, quæ propriæ, & impropriæ, quæ nouæ, quæ antiquæ, noſtrates, peregrinæ, vſitatę, diſſuetæ, primæ, deriuatæ, ſimplices, compoſitæ, trãſ ſumptæ, lenes, aſperę, ſonoræ, demiſſæ, muſicæ, ĩmuſicæ & id genus alia. ad hæc autem & vocum texturas eiuſdem eſt perpendere, & mutare, & tranſponere, & differentias conſiderare, & concinnitates earum inuenire, & muſicas, & pedes, & numeros, & demũ figuras omnes: & quo adiecto, aut detracto ſuauior, & inſuauior oratio fiat, grauior, vilior, clarior, D obſcurior. nec minus rerum, de quibus dicitur, differentias & naturas nouiſſe eũ decet: quæ magnæ, quæ tenues, pulchrę, turpes, lætæ, triſtes, piæ, ſeriæ, ludicræ, facetæ, infacetæ, dictu faciles, difficiles, & reliquas eius generis differentias. ordines præterea dicendorum conſiderabit, diſpoſitiones, continuationes, pauſas, digreſsiones, & figuras. omnes caracteres præterea animaduertet, qui magni, qui tumidi, qui demiſsi, qui graues, qui humiles, faciles, difficiles, floridi, ſicci, duri, aſperi, clari, obſcuri, affectati. poſtremo & eius officij erit dicendarum rerum fines animaduertere, vt diſciplinas condere, acta ſcribere, gratulari, condolere, ſolari, perſuadere, laudare, vituperare, accuſare, defendere, affectus animorum mouere, tum & horum omnium loca ponere, vnde vnumquodque eliciatur. Ergo his omnibus ab illo patrono oratore digeſtis ac conſtitutis ſi ad eum accedat hiſtoriæ cuiuſpiam ſcriptor pꝫtens, quo pacto apposite ſcripturus ſit quantum ſufficiat hiſtoriæ, quid putas oratorem hũc ſic petenti traditurum? num forte ornatus omnes atq; elegantias dicendi, quas ipſe in vniuerſum eſt contemplatus, an id tantum, quod pro eo fine ſuffi ciat? B. Quantum quidem pro eo fine eſt ſatis. N. Qm̃ igitur finis eius eſt geſta ſcribere ad prudẽtiam, quantum quidem ad hoc pertinet, ſat illi

Ex duobus oratorũ generibus quis verus orator, & bene dicendi ars ſit.

Peritum dicendi quæ ſcire oporteat, vt omnibus conuenientem modum tribuat.

Vniuerſalis bene dicẽdi artifex q̃tũ ſingulis artificibus de bene dicendi mõ tribuere debeat.

A factum erit, ſi propria, ſi candida, ſi graui, ac vera oratione vtatur: cui interdum nec ſua deſit muſica. licebit & interdum, vt effingat conciones & non nulla conſilia: vt prudentiam maiorem doceat: verum ita licebit, vt grauitatis hiſtoriæ, & veritatis nihil detraxerit, reliquas vero pulchritudines illi negabit. Quòd ſi & philoſophus ad eundem oratorem acceſſerit ſua ſcripturus, & huius quoque res & finem noſſe orator ille volet: cui dicet caſtiori adhuc oratione vtendum, propria autem, & non multis tranſumptis, non multis epithetis referta. At ſi & actor etiam ille, qui rhetor vocari vult, noſtrum hunc conſulat oratorem, audiet neque ſibi ornatus omnes concedi: vtendum autem eleganti quidem oratione, ſed non affectata, propria vero atq; efficaci: diſpoſitiones vero & figuras docebit, & argumentationum genera, quibus vti conueniat: loca oſtendet vnde animi affectus moueantur, reliqua illi negabit. Vide igitur Bardulo omnes hi coërciti, & aſtricti ſunt fine: nec ſimpliciter pulchrū ſermonē conſiderant, ſed pulchrum in genere ſuo tantum, quod ſingulare ab Ariſtotele appellatur. at vero ſi aliquis alius ſit, qui oratorem hunc noſtrum bene dicendi arbitrum, & patronum adeat, dicatq; ſe loqui de rebus velle, de quibus & alij, ſed ita vt nulla gratia, nullus decor, & ornatus ſermoni deſit, quæ putas oratorem hunc ſic petenti daturum? B. Veneres certe omnes, vt vno verbo dicam. N. Hunc autem ita donatum, quo nomi B ne appellabimus? B. Neſcio equidem, niſi poetam intelligas. N. Poeta certe hic eſt, cuius officium erit ac finis nulla eorū prætermittere, quæ ſimpliciter pulchrum ac perfectum ſermonem faciant: ſed video te (niſi è facie fortaſſe fallor) habere aliquid qđ dubites. B. Non falleris profecto: nam qđ dicis affectare poetam ſermonem ſimpliciter pulchrum, dubitationem quandā mihi ingerit. cum.n. in ſermone duo ſint (vt dixiſti) materia ſiue res de qbus dicitur, & dicendi modus, ſi in vtroq; poeta ſimpliciter pulcher eſſe vult, in anguſto valde erit poetica res. nam primum res ipſæ, q̄ ſimpliciter pulchræ ſunt, paucæ admodū ſunt, Dij ſcilicet, & heroes, & horum actiōes, deinde & dicēdi modus, qui ſimpliciter & in omnibus pulcher ſit, valde rarus erit, & ferè vnus: quare neq; comœdia, neq; tragœdia pars poeticæ erunt, neq; ægloga, & magna lyricorū pars. tum neq; illud eueniet, qđ ſupra dicebas, vt materia omnis quantūcunq; publica, propria & poetica fieri poſsit. N. Recte quidē & opportune addubitas, Bardulo. verum ipſe cum ſimpliciter pulchrum ſermonē dico, ita accipi volo, vt pulchrum illud concordet tn̄ & conueniat cum re, de qua dicitur & cū alijs adiectis, & non tantum ſcđm ſe pulchrum ſit. ſicut.n. veſtis aurea, q̄q̄ per ſe pulcherrima ſit, appoſita tn̄ ruſtico nō modo decorem, & ornatū non afferet, ſed riſum concitabit magis: ita & ſi rebus co-

Verus poeta is ſol⁹ orator eſt, qui cunctis artificibus, & ſcriptorib⁹ bene dicendi modum tribuit, cū ſit eius munus circa ſermonē verſari.

Poeta affectare pulchrum ſermonē qūo dicatur.

poeticæ artis partes duę ſunt,& quomõ illas exequaſ

micis maieſtatẽ heroicam addas,oĩa facies indecora.hac ergo cõcinitate, C
& cõuenientia ſi omnia ſcribas,& comœdia,& lyrica,& alia,partes erũt poeticę ſi ſimpliciter pulchra in eo genere elegeris.quippe in omni genere ſunt quædam,pulchra,quædam pulchriora, quædã pulcherrima , quæ conueniant.qui ergo pulcherrimis vſus fuerit in eo genere, poeta erit,tametſi pulcherrima illa non ſint pulcherrima rebus omnibus , & generibus omnibus comparata . ſic enim verũ dicis in anguſto fore res poeticas genus enim illud abſolute pulcherrimum ferè vnũ eſt,vt forte heroicũ , per illud tamen non ſemper ſcribere poeta vult,nec cõuenit , ſed ſatis eſt illi,ſi ſimpliciter pulchris in quolibet genere vtatur.quare ęquiuocatio illius verbi ſimpliciter te decipiebat: interdum enim ſignificat, quod vniuerſaliter abſolute tale eſt,interdum quod tale in ſuo genere.ſi igitur ſatisfaciunt hæc tibi,reuertamur iam ad id,vbi reliquimus poetam cũ oratore illo patrono dicendi loquentem. B. Reuertamur quidem,quãdo ſatisfaciunt omnia. N. Verum igitur dicebas Bardulo,oratorem illum noſtrum veneres omnes ſermonis poetę dare.primũ igitur hic voces modulari cœpit, muſicas ſeligere , immuſicas omnes reijcere aut abſcõdere quantum potuit, tranſumptas maxime amare,& proprias:ad magnas ſono,& ad lenes animaduertere : & in ſumma ad reliquas earum pulchritudines. tum voluit & pedes cõſiderare & numeros, tum verſus facere, & videre, quid cuique ideæ conueniret:ad res vero ſpectans non niſi pul D

poetæ his tẽporibus pauci ſunt.

chras,& magnas,quantum dabatur,eligere voluit,ijs nõ niſi pulchra, & miranda attribuere, quæ ſi deeſſent,voluit etiam fingere per trãſumpta, per digresſiones , per cõparationes perquirere. reliqua porrò quæ ad excellentiam ſermonis faciunt,nulla pręternittere.diſpoſitiones,cõtinuationes,figuras & alia ornamenta,quæ præſentis diei nõ ſunt:quas omnes vocum rerumq; pulchritudines poſtquã ſimul coniunxit & per illas locutus eſt, miram quãdam ſenſit,& pene diuinã harmoniam ſubeſſe , cui par nulla eſſet alia,tum & ſeipſum quodãmodo extra ſe rapi animaduertit,nec ſeſe continere poſſe , ſed ebacchari non aliter, ac ſolent in Bacchi

Furor poeticus.

& Cibeles ſacris,vbi calamo ſtrepit phrix,vbi tympana reboãt.Hinc ille ò amici platonicus apud Ionem furor , quẽ Socrates cœlitus miſſum putat.non eſt autem Deus vllus cauſa furoris huius, ſed ipſa muſica ingentis cuiuſdam atque exultantis admirationis plena,quæ pulſum numeris, velut ęſtro impotente cõcitum, nec ſeſe capientem animum quatit : atq; id facit , quod & ecſtaticis ſolet præ admiratione cõtingere. quem ob fu

poetæ, deorum Filij dicti ſunt.

rorem diuinos,quaſi Deo tactos,& vates poetas dixere, & qui de primis rerum inuẽtoribus tractauere,omnem poetarum originem in Deos retulere,Linumq; & Orpheum,& antiquiores illos poetas Deorum filios prodidere.

A prodidere. quippe cum iure diuini dici poetæ mereantur: qui ſoli eam dicendi diuinitatem inuenere, qua & Dij per oracula ad homines loqui dignati ſunt. Hæc cum dixiſſet Naugerius, pauliſper ſermonem cõtinuit quaſi cogitabundus: mox rupto ſilentio ita rurſus ſecutus eſt. hic ergo finis ô Bardulo atque officium poetæ conſtituendus eſt, appoſite ſimpliciter dicere ex conuenientibus in vnoquoque. ex quo & illud manifeſtũ eſt neminem eorum, quibus bene dicẽdi facultas eſt, æquari poetæ poſſe; ſiquidem alij omnes bene quidem atque appoſite fortaſſe dicunt, verum non ſimpliciter, ſed in aliquo tantum, & quãtum pro nudo fine eſt ſatis, poeta vero ſimpliciter ſolus. qua de cauſa quicũque dici poeta volet, quauis ſibi propoſita re ſciat ornatus omnes, pulchritudines omnes quæ ad eam quocunque modo attinent, ſibi eſſe cognitas oportere: alioqui maximas & pulcherrimas deligere nunquam poterit: quod neceſſarium eſt poetæ, quando neque ille poeta eſt, qui mediocribus vſus fuerit: hac de cauſa ſolis poetis effingere conceſſum eſt. ſi enim rebus pulchra defuerint, & magna, aut eædem res maiores, & venuſtiores ſint euaſuræ adiectis quibuſdam, adijcienda certe ea ſunt, vt tandem pro poetæ fine dicatur. hãc ob cauſam & animata poetæ plurima faciunt: numen rebus pluribus addidere, ſyluis & fontibus venerationem: Deos humanis immiſcent, qm̃ hęc tum magnitudinem, tũ admirationẽ afferre ſermoni ſolẽt.

Poeticæ artis proprius finis.

Quis dicendi peritꝰ poetis æquari poſſit.

Solis poetis effingere conceſſum eſt.

B Sed nos longiori fortaſſe oratione aures veſtras detinuimus, qui parati forte expectabatis percũctari aut adiungere pulchriora. Cui Bardulo (in quem ille finem faciens videbatur conuerſus) equidem, inquit, Naugeri cum magnopere gratulatus poetæ ſum, qui paulo ante quaſi deſipere videbatur mihi: tum tuæ orationi nihil addendum puto. cuncta tamẽ bene perorata cenſebo, ſi hoc in filo vnum hunc nodum explicatum mihi reddideris. eſto enim poetam mire, appoſite, muſiciſſime dicere, atq; hoc eſſe officium illius, cuius tamen vtilitatis, aut vſus per Deos id nam eſt Naugeri? dictum eſt enim in primis (ſi recte memini) poetam non ex propoſito ſed conductitio quodam munere prodeſſe: igitur quanq̃ pulcherrimus, & diuinus etiam ſit poetarum ſermo, dum tñ ad nihil vtilis p ſe ſit, niſi eo fortaſſe q̃ delectat, rurſus in puerilia relabi videmur. quem admodum igitur & nauifactoriæ artis tuus ille magiſter, vbi naues omnes conſtituiſſet, quæ ad finem aliquem atque vſum confici poſſent, onerarias, triremes, & lintres, ſi poſtremo ingentem quandam & formoſiſſimam nauim ſtruere velit ad nihil autem vtilem, operam quidem & dies perderet: ita à tuo illo oratore dicendi domino conſtitutis alijs artibus, quæ bene dicendo eſſe vſui poſſunt, ſi poſtremo poeta exiliat, fruſtra quidem pallere, ſeſe à republica abdicare, diſciplinas omnes diſquirere,

De poeticæ artis ſuper oẽs alias artes, & ſciãs vtilitate, & excellẽtia. nũ itẽ quæcunq; effingendo ſcribunt poetæ vera aliquo pacto ſint, quos ẽt poetas è repub. excludebat Plato.

Poeticã artem quã maxime vtilẽ eſſe.

videbitur mihi:ſi tandem eò res cadat, vt pulcherrimum quidem, & diuinum etiam (ſi ita vocare libet) cantum edat, vtilem autē ad nihil. nam eum quidem, qui rei ruſticæ perdiſcendæ deſiderio mouetur, non aditurum puto aut Heſiodum aut Maronem, ſed aut Magonem magis Carthaginenſem, aut Varronē. nec ſimiliter qui vitæ erudimenta ſectatur, ad Homerū confugiturū, ſed ad academiam magis & Stoicos. ad Theophraſtum uero & Ariſtotelem, non ad Empedoclem & Lucretium, qui rerū naturas noſſe voluerit. quare ipſo ſciendi deſiderio ab omnibus poetam relictum iri video, ad voluptatem ſolam perlegendū, quo pacto ſaturi ſolent iubere ſecundas menſas accedere. Hic ſubridens Naugerius num tibi, inquit, Bardulo philoſophia magna quędam & diuina ſcientia videtur? B. Videtur quidem. N. Quiſnam igitur, ſi hominum commoda & vtilitates ſpectes, vſui magis venire uidetur tibi, philoſophus'ne an faber lignarius & architectus? B. Hi certe magis. N. At tu quiſnā fieri malles, faber'ne & architectus, an philoſophus? B. Philoſophus certe magis. N. Eadem ergo & de poeta ò Bardulo dicenda ſunt, quę de philoſopho. nam profectò ſi ad uſus ciuitatum, & neceſſaria ſpectemus, longe inutilior erit poeta, quàm multi alij, ſicuti & philoſophus. diſciplinarum enim & artium quædam utiles uocantur, quædam uenerabiles, quę & liberales dicūtur, quòd liberis & ingenuis hominibus dignę ſunt. Verum enim uero ò amice Bardulo, & uos alij, quāquam ita ſit de poeta, ut uulgari illa utilitate quàm plurimis cedat, ſi tamen oſtenderimus inter omnes, qui dicendo utiles eſſe ſolent, poetam omnium vtiliſſimum eſſe, & maxime prodeſſe, quatenus quiſque ſcribit, quid dicetis?

Poetæ ac philoſophi eſſe omnes vellent, & ſi humanæ vitæ iutiles prorſus eſſe videant.

B Mira promittis Naugeri: ſed cur dictum eſt, quatenus quiſque ſcribit? N Idcirco quidem ò Bardulo adiectum eſt, quia duo cum ſint in ſermone, cognitio & peritia rerū, de quibus dicitur, & dicendi modus; ego quidem nunc nō comparo poetam alijs circa peritiam rerum, de quibus dicitur: ſed comparo genus dicendi ſolum, ac dico genus dicendi utiliſſimum omnium eſſe, & maxime prodeſſe: quin & plura docere, & pulchriora, & meliora. B. Age igitur Naugeri ſingula aggredere: ac rem ut promittis oſtende. N. Enitar quidem, ac me etiam ita facturum ſpero. duo igitur prædicta cum circa ſermonem uerſentur, primum de modo ipſo dicendi loquamur, mox de rebus dicemus. ac certe ſi verum eſt, quod diximus, poetā circa ſimpliciter pulchrum uerſari ſermonē, hinc primum apparere poteſt, cuius utilitatis ſit poetarum ſermo, quatenus ſermo eſt. in ipſo enim eſt noſſe excellentias omnes, pulchritudines omnes in omni orationis parte. quoniam autem qui rectum & pulchrum noſcit, ſimul & quod obliquum & turpe eſt, noſcat neceſſe eſt, immo iudicare.

Poeta inter oēs qui ī dicēdo vtiles eſſe conſueuerunt, vtiliſſimus eſt ac maxime ꝓdeſſe quatenus quiſque ſcribit.

Maxima ē ſmōis poetici vtilitas.

A dicare poſſe omnes alios ſermones,quantum à ſummo diſtent. ſi igitur magnum quiddã atq; optabile eſt ſermo,per quem à cæteris animalibus homo differt, & inter homines alter ab altero;magnam certe utilitatem conſecutus eſt qui excellẽtias,elegantias,& pulchritudines ſermonis no uit.adde q; qui poeta eſt,paruo negocio omne aliud dicendi genus aſſequi poteſt:non ita alij,quod poetæ eſt. nunc ad res ueniamus. in quibus dictũ eſt ſicut in modo dicendi,ita & in ijs poetam pulchritudinẽ, & excellentiam nullã,quæ attribui rebus poſſit,prętermittere.ſi igitur ea imitetur,quę ad uoluntatẽ attinent,& prudentiã ac virtutes alias facere poſſunt,incõparabilis profectò utilitas eſt,quã præſtat hęc imitatio,& reprę ſentatio:exempla enim,& ea quę in re uidemus,multo prudentiores,& longe practicos magis nos faciunt,q̃ quæ docemur. nihil autẽ refert ſiue Imperatorem ſic & ſic conſulere pro victoria videamus, ſiue inducatur à poeta.atq; ita de alijs dicatur.q̃m igitur maxima in vno quoque & pulcherrima ſectatur,hinc fit,vt plura in ijs quę ad prudentiã,& alias virtutes pertinent, demonſtret genus dicendi poetarũ.propter eandẽ cauſam & ſi ea imitetur,quæ ad intellectum attinent,plura quoq; docet: q̃m pulchritudinem nullam omittit quę attribui rebus poſſit:cum alij omnes in anguſto valde verſentur,vtpote qui non omnes, ſed quaſdã ſolũ pulchritudines ſectentur:cuius ſignũ eſſe poteſt,q; qui Troianum excidium nuda & reſtricta oratione ſcripſere, breui uolumine totã hiſtoriam cõplexi

Poetæ, quã vtilitatẽ ex rebus,circa quas verſãtur,hominibus afferãt.

B ſunt:Homerus autem Iliadem conflauit: & Varro Catoque paucisſimis chartis præcepta rei ruſticæ explicuere , Maro vero Georgica condidit. quare longe plura ſunt quę docent poetę,q̃ quiuis alius propter dictam à nobis cauſam. B. At vide Naugeri quo pacto plura dicas à poeta doceri.plura.n.fortaſſe dicis ea ẽt accipiendo,quæ extra rem ſunt:quam video fabulam à quibuſdam dici:quantũ vero ad propriam cognitionem eius rei,quæ docetur,neſcio q̃uo plura à poeta tradãtur:præſertim cum ſupra dictum ſit multa à poeta ex intento reijci : qđ & in Virgilio & alijs eſt videre:qui paucisſima quidem quantũ ad rem ipſam attinet, proſequũtur, multa alia adijcientes ad ornatum: ſicuti & pictores faciũt:qui vbi quod primo intendunt,pinxere,aut hominem,aut equũ,aut aliud , tum lacus & montes,& viridaria circumpingunt,& addunt ad ornamentum . N. Negare quidẽ nõ debemus multa à poeta reijci ex intẽto , ea ſcilicet quę aut turpia ſunt,aut tractata(vt diximus)niteſcere non poſſunt: verũ ſi ijs quæ reijciuntur ea cõparentur,quę addunt ab ipſo,longe plura hęc ſunt. quare plura omnino poeta docet,q̃ quis alius.Quòd vero addita illa ſint extra rem,cõſiderare oportet Bardulo quid tu intelligas extra rem eſſe.ſi ẽn.extra rem intelligas ea,quę extra ſingulare & nudã rem ſuperaddunt,

Poeta quo ad dicẽdi genus oẽs in docendo excedit,& plura docet.

Quæcunq; poetæ exornationis cã extra rẽ cit ea quodcunque dicere videntur,ad perfectiorẽ rei notitiã ducunt.

profecto ſic ēt ſat erit plebeio ſermone vti ad explicandas res: reliquæ.n. elegantiæ neceſſariæ non ſunt. ſimiliter & domibus ſi colūnæ addantur, ſi periſtilia & alia, extra rem erunt: ſufficit enim pro fine domus, quæ ab imbribus & frigoribus nos defendat, ſimplex domus. at uero ſi res ipſas conſideremus tales, quales eſſe deceret, & quantum ad perfectionem ſpectat, illa quidem addita non ſolum extra rem nō erunt, ſed eſſentialia & neceſſaria. an debemus putare nobilium ueſtes extra rem eſſe, cum ſufficiāt ruſticanæ? non'ne uides ſicut in ijs, quæ à natura ſunt, ſua eſt perfectio & decor, ita & in ijs eſſe, quæ ab arte ſunt? quam perfectionē & decorem ſoli magni artifices norunt: quæ ſi à rebus auferas, profecto animā quodāmodo propriā ijs abſtuliſti. quare quæ & pictores & poetæ rebus addunt ad perfectionē, non extra rem ſunt, ſi rem conſideres non nudam (ut plebei artifices, aut qui finē aliquo coerciti & aſtricti ſunt, faciunt) ſed perfectam & animatam: qualem cōſiderant ſummi artifices, præcipue autem ex omnibus poeta, qui admirandus in omnibus eſſe uult. ſi ergo illa rebus attributa perfectionem & nobilitatem rerū oſtendunt, non'ne utilitas magna quidē & exoptanda à cunctis cenſeri debet? quapropter ut ad rem noſtram reuertamur, manifeſtum eſſe poteſt, quod primum promiſi mōſtrare, plura à poeta doceri, q̃ à quouis alio, qui ſcribūt. ſequitur, ut iā & illud monſtremus, pulchriora eſſe, q̃ à poeta docentur. qđ quidem arbitror à te ſine multa difficultate cōcedendū. ſiquidem dictum eſt alios ſermonē ſm aliquid tantum & in parte pulchrū affectare, poetam vero ſimpliciter pulchrum: dico aūt pulchrum & quantum ad res, & quantū ad dicendi modū. ſiquid tñ & in hoc dubitas audacter proferto. B. Equidē non ſatis ſcio Naugeri, an ita facile tibi concedā pulchriora eſſe, quę poeta imitatur & ſumit: qñ illa quæ tu pulchra vocas, pręcipue illa ſunt, q̃ à poetis ſuperadduntur, quę & fabulę dicuntur. oīa quidem partim efficta, partim ēt falſa, & ſupra veritatē. nā ꝙ multa effingant poetę, q̃ nullo pacto ſūt, tute ēt dixiſti. ꝙ vero & aperte falſa, & impudenter quidē aſſumant, manifeſtū eſſe poteſt in ijs quę de Aenea, & Didone Virg. ſcribit: quos conſtat multo tpe diſcretos fuiſſe. quæ oīa cum falſa ſint, ego quidē non video, qūo pulchra eſſe poſſunt. falſum.n. omne turpe eſt, cum ex ijs conſtet, quę non ſunt: quare & nulla vtilitas eſſe videtur in addiſcēdo falſa. Ignoſces tñ mihi Naugeri, ſi peruicacior aliquantiſper ſim in tuū poetam. N. Dānat nimirum peruicaciā. Socrates inter amicos, eādem tñ tolerat, cum gratia veritatis inquirendę cōmittitur. quare nō venia Bardulo, ſed cōmendatione magis dignus es, qui tàm nauiter ꝓ inquirenda veritate contēdas. Duo aūt videris obijcere in poetas Bardulo, alterum ꝙ multa effingāt, alterum ꝙ & aperte falſa aſſumant. vtrunq; aūt cum ex ijs

Plura & vtiliora doceāt poetę q̃ quiuis alius artifex.

A cóſtet,ꝗ non ſunt,pulchrum eſſe non pót.primùm aűt de ijs,quę effingű tur dicamus:in quo illud in primìs ſciendú eſt,neq; oĩa effingi decere,neque ab oĩbus.In vniuerſum aűt nihil effingendum eſt aut aſſumendum ab eo,qui poeta dici meretur,quod aperte à veritate alienű ſit:queádmodum video à nő nullis fieri,qui & flumina ſiccari amantiű incendijs ſcribunt,naues ſuſpirijs pelli;& ſimilia.oĩa vero quę effingi licet,aut alia per apparentiá ſunt,aut ſignificatione,&alegorijs talia,aut ſm opiniones hominum vel oĩum,vel multorum:alia talia ſunt ſcd̃m vniuerſale ipſum, & ideá ſimpliciter pulchram, non ſcd̃m ſingulare.per apparentiá quidé ſunt,vt illud,Ter cœlű illiſum,& rorantia vidimus aſtra: ſignificatione vero & alegorijs, vt fabulę,præſertim antiquę,quarű aliæ myſteria quędam ſacrificiorű & religionum ſignificant,quædá naturas reconditas rerum,quas non ab oĩbus intelligi voluere:aliæ notant hiſtorias quaſdá regum & eorű vitia,aut virtutes.transformari vero figuras antiqua opinio fuit,lucos eſſe ſanctos,tutelá fluminum & fontium eſſe Deos quoſdam, quoſdá habere noſtri curá,vt Lares &Penates,Panes,& Satyros fuiſſe,et Syluanos nő pręter opinionem mortaliű fuit:Deos cű hominibus cőuerſari,cű ijs loqui,quoſdam & cű mulieribus coire receptum fuit: eadé exiſtimatio de oraculis,de auſpicijs habita.atq; hęc fere & ſimilia ſunt,quę à poetis finguntur.quæ vero adduntur ſupra ſingulare,oĩa à natura rei tra-

Quæ effingunt a poetis a veritate aliena,pr ſus eſſe non debent.

Quæ effingunt poetæ multipliciter vera ſunt.

B huntur aut per tranſumptioné,aut per epitheta,aut per alia,quę ad ſimplicé naturá attinét, attributa à cauſis, ab effectibus,& eiuſmodi alijs cóueniétijs.Falſum igitur nullű horű dici debet: falſum.n.eſt, quod nullo modo eſt.hæc aűt aliquo modo ſunt,aut per apparentiá, aut per ſignificationem,aut ſcd̃m opiniones hominum,aut ſcd̃m vniuerſale·quare nec mendaces poetas dicere æquum eſt,quippe qui,vt nomé quoq; indicat,ꝑfectores ſunt magis. De ijs vero, ꝗ aperte falſa dicebas,ut de Didone & Aenea,ſcire debes à poeta nunꝗ̃ aſſumi apte & vulgo falſa:ſed ſiqua forte aſſumuntur,oĩa eiuſmodi ſunt,vt non facile cőfutari poſsint: ſed ſunt aut longa tp̄is intercapedine oblita,aut valde obſcura,aut valde externa & longinqua.ea vero,quę & uiuentes & ꝓpinqui poſſunt apte redarguere,& falſa iudicare,nemo quidé qui vere poeta ſit,vnꝗ̃ aſſumet: mendacium.n.oé turpe eſt,& admirationem amittit. quare ne deinceps dicito falſa à poeta aſſumi.iamq; qñ & plura,& pulchriora monſtrauimus docere poetam,quod poſtremo ſupereſt oſtendamus,meliora ét eſſe,quæ ſcribit:meliora aűt voco,quę cum perfectiora ſint, ſűt ét nobis chara magis, & grata.Quòd aűt perfectiora ſint,demonſtratione nő indiget:qñ monſtratum eſt poetam circa ſimpliciter pulchra & maxima verſari:chariora vero nobis,& accepta magis eſſe hoc vno exéplo doceri poteſt.ſi.n.philo-

Didonis, & Aeneæ Fabulę an veræ ſint.

Grata etcha ramagis tradunt nobis poetæ,ꝗ cæteri artifices.

ſophus

ſophus quiſpiā nos erudiens ſimplici oratione doceat mētē quandā eſſe C
per omnia diffuſam,adamabo quidem rem iſthanc , vtpote rem magnā
edoctus.at vero ſi idē ille poetico modo eādē mihi rē referat, & declaret
Principio cœlum ac terras campoſq; liquentes
Lucentemq; globum lunæ titaniaq; aſtra
Spiritus intus alit:totamq; infuſa per artus
Mens agitat molem,& magno ſe corpore miſcet.
Si inq̃ eandem rē hoc pacto referat mihi,non adamabo ſolū,ſed admirabor:& diuinū neſcio quid in aīum mihi imiſſum exiſtimabo.quam ob rē ò amici ſi poeta plura docet,ſi pulchriora,ſi chara magis,non eſt arbitrādum ita eſſe,vt paulo ante aiebas Bardulo,muſicū quidē & diuinum cātum edere,vtilem aūt ad nihil: qn̄ incredibilis & incōparabilis eſt ea vtilitas, quā poetæ afferunt,ſi recte intelligātur .quinimo & hoc aliud addā Bardulo qđ Dijs teſtibus ſyluæ huius affirmo,ſancioq;,nulli ſi forēt poetæ,non habere mundi pulchritudines,qui eas noſſent: qđ quibuſdam nationibus accidit,vbi poetæ non ſunt,neq; ēt elegantiæ vrbanitateſ've vllæ,nec pulchrum quicq̃.Dico autē poetā nunc non ſolū,qui ſcribit , & numeros condit,ſed & illum,qui natura poeta eſt, tametſi nihil ſcribat . eſt aūt ille natura poeta,qui aptus eſt veris rerum pulchritudinibus capi moueriq;,et(ſiqn̄ loqui accidit)per illas loqui,& ſcribere poteſt.pulchritudinum vero aliæ veræ ſunt,alię apparent.poeta aūt eſt,qui veris moue D tur.ſunt & artificum omniū alij poetæ natura,alij non:poetæ quidē,qui ad ideā proprij artificij reſpicientes nullā pulchritudinē prætermittere volunt . ad propoſitū ergo reuertēdo ſi nauifactor ille Bardulo magiſter & dn̄s, quē ſupra dicebas, vbi ingētē illam & pulcherrimā nauim cōſtruxiſſet,ac talē pariter conſtituiſſet,vt ſimul ēt valde vtilis foret , nō'ne prę ter pulchritudinē admiranda quoq; videretur,& magnopere deſideranda,ꝙ adeo vtilis foret ? B. Oīno. N. Ergo & poetā ꝙ primum de omnibus rebus ſcribat,deinde non tm̄ ipſas,ſed & oēs earum pulchritudines pſequatur & doceat,doceat aūt tam diuino,tam admirādo dicendi modo quis non veneretur,& veluti Deū quendam exiſtimet ? adibit autem illū & qui res ruſticas noſſe volet,& qui res naturæ,et qui vitæ erudimēta,& alij,ſi de his poeta ſcripſerit:verū non illi adibunt qui nudas & quodā modo rudes nouiſſe res volent,ſed qui perfectas,& pulchritudinibus ſuis ornatas quaſi viuētes ſpectare ſtuduerint:quare nō ita eſt Bardulo vt ſupra aiebas,poetam tanq̃ bellarium quoddā ad voluptatē ſolam vocari: nec ſuperfluum quiddā molitum putare debes Virgil. ꝙ de eadē re ſcripſerit,de qua & Cato,& Varro,& alij prius cōmentaria ediderant . non enim propter hoc abſtinuiſſe poetam decuit:ſed & ſibi ſcribendum fuit,

Verus poeta quis eſſe dicatur. nū ille qui natura,an qui dignum aliquid poetice tradit.

A poetis omnes accipiunt, quid dignum aliquid pfectiſſimo modo cognoſcere cupiunt.

ne

A ne earũ rerũ pulchritudines, quæ tot relictæ ab alijs fuerant, perpetuo in
tenebris iacerent. Videbatur his dictis Naugerius intermiſsionẽ ora-
tioni facturus: cũ Bardulo magnifice, inquit, Naugeri pro poeta naua-
tum eſt: & certe bene peracta mihi uideretur dies, ſi vmbræ pauxillũ ne-
ſcio quid, quod adhuc reliquũ eſt, de animo mihi leuaueris. Quidnam il-
lud eſt, reſpondit Naugerius. & ille, dicã, inquit. nã per Deos quid cauſę
eſt, quid iniuriæ, ſi diuinus, ſi admirandus, ſi & adeo vtilis poeta eſt, cur
tamen Plato & iuſtus quidẽ & poetarũ etiam amicus ſua à rep. poetam
arcet, neq; vllo cõmercio ſibi coniungi ſinit? Cui ſubridens Naugerius
inquit, bñ abs te factum Bardulo nunc eſt, qui hæc in mediũ induxeris;
nunquam enim hodie contentus receſsiſſet poeta à nobis, niſi poſtremo
expurgatus & hac macula abijſſet. non ſum neſcius Platonem nolle ad
magnam illam & admirabilem rempublicam ſuam poetam accedere,
ſed iubere, vt ad alias ciuitates ſe transferat. quã rem cum mecũ ipſe cõſi-
dero, tria potiſsimũ mihi illa uidẽtur, quę obijcit in poetas Plato. Primũ
quidẽ ꝙ, cũ ſit imitator poeta, illas ignoret res, de quibus dicit. et ſi enim
magnifice loqui poteſt, & omnia miranda facere, res tamen neſcit: qm̃
imitationis natura eſt, vt illa neſciat quæ imitatur. quippe tres ſunt ideæ
rerũ, vna in eo, qui fines noſcit, & res ordinat ad finem: vt muſicus: qui ci-
tharam ordinat, & finem noſcit cur talẽ ordinet: alia idea eſt in eo, qui fa-
B cere quidẽ res ſcit, finem autem non noſcit: vt faber lignarius. tertia in eo
eſt, qui imitatur, qui nec facere quidẽ ſcit, nec finẽ nouit, vt poeta, & pi-
ctor. Secundũ uero quod Plato obijcit, illud eſt, ꝙ imitatio ſemper in pe
iora prolabitur. vnde & tertiũ enaſcitur, ꝙ poetę ſæpiſsime indecẽtia ſcri
bãt, & ſecus Dijs & heroibus tribuãt, ac par eſt. Iuſtũ igitur ò amici vr̃, vt
de his rationẽ diligenter habeamus, qm̃ & ipſe Plato poetarum amicos
rogat, vt ipſos defendant. nos quidem poetę non ſumus, ſed poetarũ ami
ci. quare noſtrũ eſſe ducimus amicorũ partes tueri. In primis igitur cum
Plato dicit neſcire poetas res, de quibus ſcribunt tam magnifice, ſi quidẽ
dicit neſcire, quatenus poetæ ſunt & periti dicendi, verũ profectò dicit: ſi
vero oĩno neſcire dicit, verũ quidẽ nõ aſtruit. diximus enim oportere nõ
ſolũ poetã, ſed quicunq; rem ullã docent, illã nouiſſe. nihil autẽ refert an
neſciat quatenus dicẽdi peritus: nã neq; philoſophus ipſe quatenus dicẽ
di peritus, ſcit res naturæ, ſed quatenus res illas edoctus: nec qui hiſtorias
eloquẽter ſcribit quatenus eloquẽs ſcit ea quæ ſcribit, ſed quatenus ea do
ctus. igiĩ & poeta ſi de re ruſtica aut de natura ſcribat, quatenus qdẽ poe-
ta et dicẽdi peritus res illas neſcit, ſcit autẽ quatenus ea edoctus. ſcire aũt
neceſſe eſt, ſi qdẽ docere vult: nec ſcire tm̃ neceſſe ẽ, ſed exactiſſime ſcire:
alioqui pulchritudines & perfectiones earũ rerũ nunꝗ deligere poterit:

quòd

Quos poetas a repub. excludebat Plato.

Poetę num ſciãt ea, circa quę verſantur.

poeta quo dicendi peritus neſcit ea de quib' ſcribit.

quòd ſi & ipſum Platonē, dum dialogizat, & tàm eloquenter loquitur, percunctemur, an & ipſe ſciat quę ſcribat: atq; equidē ſe ſcire arbitror rñſurum. ſi vero rurſus percunctemur, vtrū ſciat quatenus orator tantus, & eloquentiæ peritus: minime quidē puto dicturum, ſed quatenus philoſophus: oportere aūt docentem illa ſcire, & à philoſopho didiciſſe. ita ergo & nos de poeta dicemus, neſcire quidem, quatenus poeta eſt & imitator, oportere aūt ſcire quę ſcribit & à philoſopho didiciſſe, aut alio. ſcit igitur inquantū philoſophus: bene ſcribit, inquantū poeta. ac per hæc ſatisfactū Platoni puto: qm̄ partim verum dicit, neſcire poetā quę ſcribit, quatenus poeta eſt, partim non verū, ſi omnino neſcire puat: ſcit. n. inquantum philoſophi res edoctus, aut geſta hominum, aut alia quæ docet. Quòd autē imitationis natura ſemper in peiora ꝓlabatur, hoc quidē dicimus accidere non artis vitio, ſed eorū, qui arte abutuntur. nā certe verum eſt à multis poetarū turpia multa & indecentia ſcribi: quos iure non ſolū à repub. ſua arcendos Plato cenſet, ſed ab oībus arceri æquum eſt. ſi igitur Platoni auferendus vr̄ Achilles eiulans in littore maris, pugnis ſe cædens, & barbam euellens: ſi & Iuppiter præ impatientia expectādi ſibi tractans virilia: & nos quidē auferendos clamabimus. at Aeneā ſpem vultu ſimulātem, corde aūt altum dolorem prementē neq; ipſe, vt opinor, Plato neq; nos auferendū dicemus. In vniuerſum autem ſi oēs comicos, omnes tragicos excludi à ſua repub. volet Plato, & nos bn̄factum dicemus in ea repub. in qua fortaſſe neq; philoſophos curabit eſſe contēplationi & ocio nimis deditos. hos aūt mittemus ad eas reſp. quas Ariſtot. inſtituerit.

Nū imitatio in peiora ꝓlabať.

C

D

Epilog⁹ omnium dictorum.

Hęc ſunt ò amici, quæ de poeta ipſo & poetæ officio ac fine dicenda nobis vobis viſa ſunt ꝓ conceſſo nobis tpe: quorū oīm ſi per breuē definitionem volumus epilogū facere, omneſq; fines eius cōprehendere, tam illum gratia cuius mouetur, q̄ quo exequitur cū finem, & quo ab alijs oībus differt, dicemus poetę finē eſſe delectare, & ꝓdeſſe imitando in vnoquoq; maxima et pulcherrima per genus dicendi ſimpliciter pulchrum ex conuenientibus. verum ex his vniuerſalem quandam fortaſſe ideam poetæ videre datur, ipſum autem exacte introſpicere non cōceditur niſi et mēbra eius expreſſa ſingula demonſtrarentur. quapropter ad prædicta reliquum eſſet circa ſingulas orationis partes oſtēdere, quę ipſe ſibi ꝓpria faciat, et quibus ab alijs differat: primo circa voces ſimplices, tū circa earum texturas, et figuras, et muſicas: et q̄uo ipſe aliter narret, aliter deſcribat, aliter cōtinuet, aliter digrediatur, aliter diſponat, et loca accipiat, et dicendorum fines exequatur, et quomodo imitetur, quę reijciat, quæ recipiat, et alia eius generis multa, quibus vna dies integra non eſſet ſatis. Tempus eſt diem claudere, et iubere poetam valere.

HIERONYMI FRACASTORII TVRRIVS SIVE DE INTELLECTIONE DIALOGVS.

AD IOANNEM BAPTISTAM RHAMNVSIVM.

LIBER PRIMVS.

De intellectione, vt omnem ani̧ humanę cognitionē interiorē cōprehendit, tractare digniſsimum eſſe.

Naturalis & ſcientia ſciētiaꝝ omnium homine ipſo digniſsima ē.

DVO cum præcipua ſint RHAMNVSI optime, quibus homo non ſolum cęteris animalibus, ſed inter homines alter alteri longe pręſtat, ſcientia & locutio, locutionis quidem modum pręſtantiſsimum eſſe illū, quo Poeta loquitur, oſtendit illa diſputatione Naugė rius, quam de Poeta & Poetæ fine atq; officio tam fœliciter die vna in Baldi receſsibus habuit. Scientiarum vero maxima quidē atq; homine præcipue digna illa mihi videtur, quæ de natura eſt philoſophia. mathematicę enim, tam & ſi certitudinē quandam præſtant, & multa etiam docent, circa tamen humilia quædam, &
B haud magnifacienda verſantur. contra vero antiqua illa Theologia, quę tum diuina, tum prima Philoſophia vocatur, nobilia quidē ac ſempiterna ſpeculatur. verum ex ijs tam pauca ſunt, quæ cognoſci à nobis valeāt, tum et de illis tā incerta quoque cognitio eſt, vt penè fateri poſsimus aut nullam, aut certe quàm minimam ad nos de ijs rebus cognitionem perueniſſe. At vero quæ natura cōſtant, & nobilia quidem ſunt, vt pote ſubſtantiæ & corpora, cœlumq; atque animalia, tum & certitudinem non paruam habent, & infinita ferè ſunt, quæ ſciri poſsint: ſiquidem vbiq; natura eſt, quoquo vertamur, quicquid videamus audiamusq;: propter quæ Philoſophia, quæ de hiſce eſt, inter alias maxima & digniſsima cenſeri debet. Ex omnibus vero, quæ natura conſtant, cum ea ſint perfectiſſima, quæ intellectione vigent, propter ipſam intellectionem, merito ea quæ de intellectione eſt cōtemplatio, homine præcipue digna debet exiſtimari. Quoniam igitur à ſermonibus de Poetica à Naugerio habitis Io. Baptiſta Turrius & copioſe & accurate de intellectione diſputauit, quid eſſet, & qūo vnaquæq; in nobis fieret: cumq; iam ad te ſcripſerim ſermones illos, quos prima die de Poetica Naugerius habuit, reliquum eſt, vt & illos ad te tradam, quos deinceps Turrius de intellectione tractauit. quod non minus tibi iucundū fore arbitror, qui non minus quàm

Inter naturalis ſciētiæ partes ea, q̄ de intellectione, digniſsima ē.

Poeticis rebus,omni ſemper Philoſophia fueris delectatus: ea præcipue C
quæ circa animam & animæ operationes verſatur. de quarum ampliſsima ſi nunc tu audias ab eo diſputari,cum quo tanta tibi interceſſerat amicitia,equidem neſcio,quid gratius quid'ue optatius à te auſcultari poſsit, aut legi. Igitur cum perfectis ſermonibus de Poetica magna eſſet omnibus expectatio eorum,quos die ſequenti Turrius ſeſe habiturum de Intellectione promiſerat;iamq; peracta nocte cum primum illuxiſſet dies; placuit omnibus conſuetum ad fontē reuerti, vbi ora manusq; lauimus. mox Turrio viſum eſt ſecedere ſecretiorem in ſyluam, quæ nec longe aberat,quòd paſtores conſueuiſſent ad eum fontem matutinis horis accedere.ergo ea in ſylua quietiſsimum locum nacti cum in corona conſediſſemus,Turrius, in quem oculos omnes conuerteramus,ita occepit.

Intellectionis cōtēplatio difficillima eſt.

Heri ò amici Poeta Naugerij animum noſtrum prima quadam purificatione luſtrauit.meum eſſet hodie ſecundam purgationem adhibere, ſi fieri per me poſſet: quod quantum ſucceſſurum ſit nobis, equidem nō ſatis ſcio:quoniam nec elocutionem illam Naugerij, nec placidā illam materiam adeſſe mihi video. verum quoad attinet ad elocutionem,non valde graue videretur,quando nec res,de qua agimus,eam ſermonis curam expoſcit, ſed ſimplicius tractari vult. materia vero ipſa me terret, quæ cum difficillima ſcitu eſt, tum laborioſiſsima explicatu. videntur enim Dij partem hanc noſtri,quem intellectum dicimus,in abditiſsimo D
poſuiſſe:vt vnuſquiſq; noſtrum eo vteretur quotidie: quo autem pacto vteretur,nemo quidem vtiq; ſciret.eſt autem diuina certe & ſacra quædam res hæc,quam attentare nunc nitimur,qua ſola, Dijs ipſis ſimiles videmur fieri,ipſiſq; aſſociari:qua homo deniq; vniuerſi huius,quem mundum dicimus,ſpeciem quandam & ſimilitudinem præ ſe fert:quin vnus quodam modo mundus eſt,in quo res omnes,quæ vbiq; ſunt,cœlum, ſydera,inane,maria,terræ,montes,ſyluæ,animalia & reliqua omnia repoſita ſunt. nam certe mens ex mundo quodam conſtare videtur.

Quę nā cōtemplari ac ſcire de ipſa ītellectione oporteat in pręſenti tractatione.

De ipſa autem Mente & Intellectu, quo modo ſit noſtri pars, & cuius naturæ,nihil nunc inquirimus, ſed operationes tantum illius,quatenus in nobis fiunt, proſequemur: quæ ſint, & quot, & quo pacto fiant,quas omnes communi quodam vocabulo intellectionis comprehendimus:per intellectionem intelligentes cognitionem omnem, quæ poſt ſenſus ab anima introrſum fit, quod & nomen quidem ſignificat. mox diſtinguemus,quæ proprie intellectio ſit appellanda,& quis intellectus & mens.porrò de ſenſibus ipſis & eorum cognitione nihil etiam nobis agendum erit,ſed ſupponendum. neq; illud pariter perſcrutabimur, vtrum in corde intellectio fiat,an in cerebro,ſed ſupponentes in cerebro

aut

A aut omnem cognitionem fieri,aut initiari. de intellectione quidem qua tenus in cerebro fit,inquiſitionem faciemus.

De ſpecierum intelligibiliũ ad intellectionem neceſſitate, natura,& ſubiecto.

In primis autem conſtare inter nos debet cognitionem omnem per rerum ſimulachra fieri, quæ aliqui ſpectra vocauere: nos in ſcholis noſtris ſpecies rerum appellamus.quo vocabulo tanquam magis familiari, & nos deinceps vtemur. per has enim ſpecies cognitionem rerum fieri conſtare debet,quoniam & ſenſus per eaſdem fiunt,& memoria indicationem quandam præbet.quandoquidem rebus ipſis abſentibus nihilominus earum recordamur, quòd nõ aliter fieri poteſt quàm remanente in anima ſimulachro earum & ſpecie,quæ prius intellectionem fecerat. præterea intelligendo manifeſtum eſt mutari animam ab eo,quod prius erat,cum non intelligeret:hanc autem mutationem, non poteſt res ipſa facere,quæ extra eſt,& ſolet obiectum vocari: quoniã per ſe & proxime non attingit animam:ſed neq; anima ſeſe ipſa mutat.neceſſe igitur eſt demitti aliquid ab obiecto,quod proxime attingat animam,atq; illam mutet:tale autem non aliud eſſe poteſt,quàm ſimulachrum & ſpecies rerũ, quæ extra ſunt.

Verum enimuero de natura ſpecierum multa fortaſſe oporteret determinare, quod & alterius temporis & negotij eſt. Nunc tantum ſufficiat de ijs dicere, quòd à rebus momẽto effluunt, & diffunduntur in orB bem, quacunque medium,per quod tranſeunt eſt,ſuſceptiuum earum. tale autem medium videtur eſſe perſpicuum & trãſparens corpus, quod diaphanum vocant:per denſa enim & opaca non tranſeunt. Item & naturam earum eſſe ea animæ repræſentare & offerre, quorũ ſunt ſpecies. ac demum contrarias inter ſe ipſas non eſſe ſpecies, ſed in eodem omnes ſimul conſiſtere poſſe. & ſi enim dulce contrarium eſt amaro, & album nigro, & calidum frigido,horum tamen ſpecies contrariæ ipſæ nõ ſunt. quod in aere manifeſtum eſt, in quo ſpecies omnes ſimul eſſe, & per ipſum ſimul tranſire poſſunt & ſolent. Quo autem pacto gignantur ſpecies,& quomodo ſeſe diffundant,& propagent, tũ & quomodo reflecti poſsint,& vtrum eiuſdem generis ſint cùm formis,quarum ſunt ſpecies, non eſt in præſenti inquirendum.

Intellectio quid nã ſit, num actio, ſeu paſsio.

Videntur autem ad intellectionem concurrere primũ quidem,quod intelligit,hoc autem eſt anima:deinde quod intelligitur, quod eſt obiectum:tertium vero id,per quod fit intellectio,hoc eſt ſpecies. Intellectio igitur non eſt anima,quæ intelligit,non obiectum,quod intelligitur,nõ ſpecies, qua fit ĩtellectio,ſed ſi quid eſt,nõ aliud certe videtur eſſe, quàm repræſentatio obiecti,quæ animæ interiori fit per receptam obiecti ſpeciem:ſicuti & ſenſatio repręſentatio eſt obiecti exteriori animę per rece-

ptam obiecti ſpeciem:Natura ſiquidem ſpecierum eſt, vt diximus,ea repræſentare,quorum ſpecies & imagines ſunt,repræſentare autem non lapidi aut arbori & ſimilibus,ſed animæ tantum,quę apta eſt et idonea,cui repræſentetur. Habet autem dubitationem quandam,vtrum quod dicimus intelligere,ſit actio quædam animæ,an paſſio tantum. ſunt enim qui putent non pati ſolum animam recipiendo ſpeciem, ſed ea recepta explicare ac producere intellectionē ipſam, quæ actio quædam eſt. mihi autem videtur,niſi fallor,tantum pati anima intelligendo, & nihil præterea agere.ſi enim quicquam ageret, oporteret actionē illam in aliquo quidem recipi:recipi autem in alio non poteſt quam in anima ipſa. pateretur igitur anima recipiendo non ſolum ſpeciem,ſed & actionem propriam,quam fecit:quare idem quatenus idem et ageret & pateretur:quę rationes contrariæ ſunt, & in eodem ſecundum idem eſſe non poſſunt. nec certe illud dici poteſt compoſitum eſſe,quod agit & patitur,non autem ſecundum idem,ſed patitur ratione materiæ,agit autem ratione formæ.omnino enim anima principium eſt & agendi & patiendi.idem autem non poteſt per ſe eſſe principium contrariorum:quod enim patitur, patitur quidem quatenus per ſe non habet,quod vero agit, agit quidem quatenus per ſe habet:per ſe autem habere & non habere nihil poteſt.nō eſt igitur neceſſarium in intelligendo animam quicq̄ agere:ſtatim enim vbi recepit ſpeciem,repræſentatio illa fit obiecti,quando & ipſa apta eſt, cui repræſentetur,& natura ſpeciei eſt ea repræſentare, quorum eſt ſpecies & imago.

Intelligere, aĩæ potius q̄dā paſſio eſt,quā aliqua actio.

Num omniū,quę intelligimus, ſpēs intelligibiles ſint, et q̄uo introrſus ad aĩam ipſam ferantur,& in ea pmaneant. Quo item pacto ea, quæ in ſenſu eſt ſpēs, eadē, vel diuerſa ſit ab ea, q̄ in ītellectu.

Quoniam autem dictum eſt requiri ſpeciem rerum ad intellectionē, quæretis fortaſſe vtrum omnium,quæ intelliguntur,ſint ſpecies,an non omnium.ſi enim non omnium ſunt ſpecies, quomodo potuere illa intelligi,quæ ſpeciebus carent?Si vero omnia ſpecies habent,& per illas intelligi debent,videbitur quidem & Dei & ſeparatorum aliorū ſpecies eſſe & ſimulachra,item & ipſius etiam intellectus.quare ſi per ſuam ſpeciem ipſe ſe intelligat, ſequetur quidem, quod dictū eſt,idem agere & pati ſecundum idem.Ad quod,vt mihi videtur, dicendum eſt non omniū eſſe proprias ſpecies.nam neq; Dei, neq; vllius abſtractorum à materia ſpecies vlla eſt,fortaſſe autem neq; ſubſtantiæ,quatenus ſubſtātia eſt:potuere autem hæc cognoſci,ſi non per proprias ſpecies,at potuere per alienas. modum in ſequentibus oſtendemus. quare omnia poteſt intellectus cognoſcere & ſe ipſum etiam,ſed alia per proprias ſpecies, alia per alienas.

Quæcunq; ītelligim⁹, p propriā, vel alienam ſpeciē intelligimus.

His igitur ita ſe habentibus nunc eſt videndum,quo pacto quibus vijs ferātur ſpecies ad interiorem animam. De ſenſibus enim minus fortaſſe eſt dubitandum, quorum obiecta ſpecies ſuas per aerem mittunt, qui perſpicuus,

Quo medio ex ſenſibus ſpēs ad aĩam, q̄ intelligit, introrſum ferantur.

A perſpicuus,& diaphanus eſt.at poſt ſenſus omnia opaca videtur.quare & dubium eſt,per quod medium à ſenſibus ferantur introrſum ſpecies.Exiſtimandum autem eſt ferri ipſas per vocatos ſpiritus, qui de natura aeris ſunt,quiq; per arterias & neruos diffuſi ſunt ac pene continui,ceu nubes quædam.poſſunt igitur per illos ſeſe introrſum ſpecies inſinuare ceu per aerem,& vſq; ad eam, quæ intelligit, animam ferri. Eſt tamẽ circa tactũ dubitatio quædam, quoniam in ipſo videntur recipi formæ cum materia, vt calor, frigus & alia:ſpecies autem,quæ intellectionem apportant, ſine materia ſiunt.at certe & in tactu ſpecies ſine materia recipiuntur, nõ quidem à principio & in eadem parte, ſed primum quidem forma cum materia in certa parte, mox ab illa ſpiritualis ſpecies in vicinos ſpiritus propagata ſeſe introrſum fert,& intellectionem facit.

Spẽs ſenſus tact⁹ nõ recipiũtur in ipſo cũ materia, & ſi nõ à principio,& in eadem parte.

Quæretis autem fortaſſe & illud, vtrũ quæ in ſenſu eſt ſpecies,eadem manens feratur ad intellectum,an alia ſit,quæ in ſenſu eſt,& alterius naturæ:alia quę in intellectu.aliam enim eſſe fortaſſe quis exiſtimabit,quoniam, quæ in intellectu eſt ſpecies, ſeruari diutius poteſt eo etiã abſente, cuius eſt ſpecies:in ſenſu vero ſeruari non niſi tandiu ſolet,quandiu præſens eſt producẽs.præterea ſi vniuerſale quicquam ipſum eſt, aliud certe eſt ab ea ſpecie,quæ in ſenſu fuit.in ſenſu enim vniuerſale non eſt.contra vero quod eadem ſit in vtroq; ſpecies,ex his licet coniecturam accipere.

Num ea ſpẽs, quæ ĩ ſenſu eſt, eadẽ ſit, quæ ad ĩtellectũ fertur,an diuerſa.

B primum quidem,quòd eodem momento idem ſenſui repræſentatur & interiori animæ,ſignum eſt idem eſſe repræſentans: alioquin,ſi duo diuerſa eſſent,vnum poſſet à duobus diuerſis repræſentari, & vnum duas haberet ſpecies, quæ eſſe non poſſunt. ſpecies enim imago obiecti eſt, vnius aũt non poſſunt eſſe duæ imagines,nec duo diuerſa poſſunt vnum referre.præterea ſecundam ſpeciem quid fecit,ſi alia eſt,& diuerſæ naturæ à prima,non enim obiectum potuit illam feciſſe, quippe quod priorẽ fecit vti ſpeciem,& ſimulachrum ſui. non item anima illam effecit, quæ ſpecies recipit,non autem facit.ſed neq; prior ſpecies ſecũdam illam produxit à ſe diuerſam,quoniam natura ſpecierum eſt ſeſe tantum propagare.cum igitur nihil ſit,à quo fiat ſecunda ſpecies, par eſt exiſtimare eandem eſſe,quæ primo in ſenſu fuit,mox & in intellectu recipitur. de vniuerſali vero in ſequentibus oſtendemus,quomodo eadem quoq; ſit ſpecies,quæ & in ſenſu extitit, modis tantum differens. Quod vero perdurent in intellectu ſpecies,in ſenſu non,iccirco quidem non accidit,quòd diuerſæ naturæ ſint ſpecies,ſed ob id magis,quòd dupliciter durare & cõſiſtere ſpecies poſſunt:vno modo,cum continuatæ coniunctæq; ſunt producenti,vt lumen ſoli:alio modo cum in proprio loco & propria materia ſunt conſtitutæ.non eſt aũt ſenſus proprius locus & materia ſpecierũ, niſi

Eadẽ prorſus ſpẽs eſt in ſenſu & ĩ intellectu, rõne tamẽ diuerſa.

Spẽs in ĩtellectu diuti⁹ manent,q̃a propria materia,& proprio loco ſunt.

niſi quodammodo non ſimpliciter. propter quod non ſeruare illas poteſt,niſi paululum & excellentes amoto producente. at intellectus diutiſsime etiam poteſt ſeruare abſente obiecto, quoniam ſimpliciter finis eſt ſpecierum,& locus,& materia propria earum: quæ autem ſit diſpoſitio illa quæ conſeruat, ego non poſſum nunc dicere. conſtat autem eſſe illam,& alios cõſeruare melius,alios deterius. quid igitur ſit intellectio, & per quæ,& quo modo fiat, ita in vniuerſum determinatum ſit. nunc de vnaquaq; intellectione agamus, quæ ſit, & quo pacto obeatur,à ſimplicioribus incipientes. C

De prima & ſimpliciſſima poſt externos ſẽſus opatione, quæ ipſi⁹ cõis ſenſus eſt op⁹, quid ſit, & qũo fiat, & quod illius ſit obiectũ. Cõis ſenſus vna quædã aĩæ prima interior facultas eſt, qua omnia ſenſibilia diuerſa cognoſcit, comparat,& diſtinguit.

Eſt autem prima & ſimpliciſsima interioris animæ cognitio ea, quæ ſenſibilium rerum fit,quæ vnum numero ſunt,vt Callyę,Dionis,& aliorum,quæ ſingularia dicuntur.hæc enim à ſenſibus primo cognoſcũtur, mox ſpecie eorum ad interiorem animam perlata interior eorundem cognitio fit.in quo illud dubium eſſe poteſt,vtrum, queadmodum diuerſorum genere ſenſibilium diuerſi ſunt ſenſus,ita & in interioribus potentijs oporteat illas diuerſas eſſe quę,ſenſibilia diuerſa diiudicant:puta vna quæ colores,alia quæ ſonos,& alia quæ ſapores, & ita de alijs: an magis vna potentia eſſe poſsit,quæ diuerſa & diſtincta generibus apprehẽdere & dignoſcere valeat. at certe vnam eſſe potẽtiam neceſſe eſt quæ omnia quanquam diuerſa cognoſcat. quoniam ſi ſemper diuerſæ eſſent potentiæ illæ,quæ circa diuerſa verſantur,nunquam quidem daretur poſſe diuerſa diſtinguere,& comparare,& dicere,hoc album nõ eſt,hoc dulce, vel hoc ſonorum.quemadmodum nec ſenſus id poſſunt facere, propterea quod vnus ſenſus nõ percipit, quę aliorum ſunt,nec extrema cognoſcit:nos autem videmus interiores potẽtias diiudicare diuerſa, & cognoſcere diuerſa eſſe. quare neceſſe eſt & extrema ab vna cognoſci, & iudicium id ab vna fieri.cauſa autem eſt,quia interioris animæ potentię,ſpeciem inquantum ſpeciem recipere poſſunt, eo quòd ſenſuum omnium perfectiones,vt longe perfectiores includunt,& inſuper maiorem & potiorem facultatem adijciunt. inter ſenſus vero vnus potentiam & virtutem alterius nõ includit propter imperfectionem eorum: propter quod et vnuſquiſq; certo organo indiguit.quòd igitur circa interiorem animã potentia ſit,quæ vna exiſtens poſsit tamen diuerſa genere iudicare & apprehendere,manifeſtum eſſe debet:ac talem omnes aſtruunt & ponunt, quicunq; hac de re ſcripſere:& ipſe etiam Plato ante Ariſtotelem. Vtrũ autem prima hæc potentia,quæ ſenſibilia omnia apprehẽdit,eadem etiã ſit,quę illa comparat & diſtinguit,an vna ſit quę ſolum omnia apprehendit,alia vero, quæ diſtinguit & comparat,dubitationẽ quandam habet: de quo poſterius non nulla dicemus.nunc tantum dixiſſe ſufficiat vnam D

Cã ob quã exteriores ſẽſus certo organo indigent,interiores non.

primam

A primam eſſe facultatem, quæ ſenſibilia omnia poteſt recipere & cognoſcere: Quam video ab omnibus communem ſenſum vocari. ſenſum quidem, quia ita ſenſibus coniuncta eſt, ita intima, vt ſimul cum ſenſibus actu fiat: quinimmo nec ſenſus ipſi fungi officio ſuo videntur, niſi & hęc communis facultas conſentiat. communem autem vocāt, quia ſenſibus omnibus vt arbiter communis eſt. apprehendit autem hæc ſenſibilia eo pacto eiſdem cōditionibus, quibus illa in ſenſibus primo fuere, ſiue vnū per ſe fuerint, ſiue per accidens vnum: ſunt autem ferè ſemper vnum per accidens ex pluribus ſimul coniunctis conflatum. nam quoniam ſpecies nata eſt & rem & rei modos offerre, hinc fit, vt cum oculus exempli gratia attigit coloris ſpeciem, ſimul etiam & cōiuncta cum colore recipiat, qui modi dicuntur: hæc autem ſunt numerus, quantitas, figura, locus, ſitus, motus, actiones, diſtātiæ, ſimilitudines, & aliæ relationes, & alia, quibus res conſiſtunt. ad quos quidem modos valde aduertere neceſſe eſt, quoniam principium non paruum dicendorum hoc erit: quinimmo miraculum fortaſſe videbor vobis dicere, ſi octo aut decem aut paulo plures ſpecies in anima eſſe protulerim, ingentem vero illam cōceptionum multitudinem modos eſſe paucarum illarum ſpecierum varios & tam diuerſos. ſimpliciſsima igitur & prima cognitio, quæ ab anima poſt ſenſus fit, eſt ſingularium & ſenſibilium rerum à ſenſu communi facta. qua B autem in parte fiat, in ſequentibus inquiremus.

Cōis ſenſus cur ſic ē appellatus.

Cōia ſenſibilia & per accidēs quę & qūo ad ſenſum ſpectent.

Quoniam autem facta intellectione omni cōſtat ſeruari ipſam apud animam, & abſentibus etiam obiectis poſſe nos rurſus cogitare circa intellecta, inquirēdum nunc eſt, quid reſeruetur apud animam & quomodo. vtrum reſeruentur rerum ſpecies & ſimulachra, an alteratio illa, quæ in anima fit, dum intelligit, ſiue actio ſit, ſiue paſsio: ſunt enim qui putēt non reſeruari ſpecies, eo quòd ſpecierum natura eſt tandiu eſſe & conſiſtere, quandiu producens illas eſt præſens, remoto autem interire. quare alterationem & paſsionem in animo factā ſolum ſeruari. ſed certe ſi ita dicamus, neceſſarium illud videbitur, vt ſemper actu ſit anima, & ſemp' idem intelligat. actio enim id eſt, per quod aliquid actu eſt, ſimiliter & paſſio: alteratio autem illa aut actio eſt, aut paſsio. ſi igitur apud animam ſemper eſt, vtiq; actu ſemper erit anima. Præterea motus omnis & alteratio nihil aliud eſt, quàm forma, quę recipitur, quatenus aliquid actu fit, quod in potentia erat. in intellectione autem non recipitur aliud, quàm ſpecies repręſentans, per quam actu fit anima. impoſsibile igitur eſt alterationem hanc à ſpecie ſeparari. quare omnino ſpecies erit, quæ reſeruatur. quomodo autem non ſemper intelligat anima per omnem ſpeciem, paulo poſt dicemus. dictum eſt autem & quomodo abſentibus etiam

Quid poſt intellectionem remaneat in aīa, an ſpēs, ſeu alteratio: & quātum in ipſa permaneant, ac multiplicētur.

Non alteratio, quæ ipſa intellectio eſt, ſed ſpēs in aīa ipſa poſt omnem intellectionē tanq̄ i fine & proprio in loco remanentis aliæ magis, alię minus.

obiectis

obiectis poſsint in intellectu ſeruari ſpecies, certa illic diſpoſitione comparata à natura, quoniam finis eſt intellectus & locus ſpecierum. Sed vos quæretis fortaſſe, quo pacto ſituētur ſpecies, quas reſeruari in anima poſt intellectionē dicimus, quo ordine, qua poſitura ſiue in cerebro ipſo, ſiue in ſpiritibus conſeruentur: omnino enim dubium eſt, vtrum ſingulæ in ſingulis ſpiritibus ſint, & omnes eadem in parte, an hæc quidem in his, illæ vero in illis, vt colores in certis, ſoni in alijs, odores in alijs, & ſic de reliquis: amplius & quo modo ſe habeāt ſpecies, quæ eiuſdem generis ſunt, vt niuis & lactis, vtrum vna ex ambabus ſpecies fiat, an duæ remaneant. C

Eſſe autem in ſpiritibus ſingulis ſingulas ſpecies inopinabile quidem eſt, & contra ſpecierum naturam. diximus enim diffundere ſeſe ſpecies & propagari vndiq;, & quacunq; medium ſuſceptiuum illarum eſt, & cōtrarias inter ſe nō eſſe. cur igitur qui coloris ſpeciē recepit ſpiritus, non ēt ſoni recipiat, & ſaporis, & aliarū, ſi eſſe ſimul poſſunt, & nullam habent contrarietatem inuicem? quā ob rem neq; hæ quidē in his, illæ in illis ſpecies ſunt, ſed omnes ſimul & vna in parte, atq; vno in puncto oēs, quaſi altera alteri ſuperincumbat. Duarum aūt ſpecierū eiuſdem generis opinandum eſt vnam quodam modo fieri ſpeciē, quodam modo nō vnam. vnam quidem, quoniam forma eſt vna, & ſubiectum vnum, non vnam autem, quatenus repræſentatiua eſt & imago, quod accidit propter modos & coniuncta, quæ offert diuerſa exiſtentia, & modo niuem, modo lac referentia. quare quatenus imago eſt, non vna eſt ſpecies, ſicut neq; vna res, quæ offertur: vna tamen eſt ſecundum ſe, & ſecūdum eſſe, quod habet vt qualitas, cui accidit habere modos plures. non ſunt autem modi illi in ſpecie niſi, vt dicitur, repræſentatorie. neq; enim pedalis eſt ſpecies, aut bipedalis, quadrata, aut rotunda, ſed res eiuſmodi ſunt: ſpecies autē, quoniam imagines ſunt aliorum, modos quidem illos habent vt imagines tantum, & vt repræſentant. qua de cauſa quodam modo vna eſt ſpecies, quodam modo non vna. reſeruantur ergo & cū eiſdem modis, quibus fecerunt intellectionem. & ſpecierum aliæ diutius reſeruantur, aliæ breuius, & animalium alia melius reſeruant, alia deterius. Diutius illæ reſeruari ſunt aptæ, quæ recentes ſunt, ſeneſcentes enim euaneſcunt. item & permanentiam maiorem ſortitæ ſunt, quæ longius, & ad plura diffundere ſe conſueuere, vt lumen & ſonus: propter quod eorū, quæ vidimus, aut audiuimus, reminiſcimur magis, quàm eorum, quæ guſtauimus, aut olfecimus. illæ etiam num diutiſsime ſeruari ſolent ſpecies, quæ ſæpius repetitæ fuere, tum & quibus applicatio maior facta fuit. qua de cauſa & quæ nos delectant, & noua, & magna, & quæ tum admirationem, tum timorem inducunt, omnia ſolent tenaciter retineri. Solent etiam quæ

Nō ſingulę ſpēs ſingulis in ſpiritibus, ſed in vna & eadē prorſus parte tanq̄ in pūcto ſituantur.

Diuerſarū rerū eiuſdē generis vna eſt ſpēs eſſētialiter, plures vero repreſentatiue. D

Quæ ſpēs diutius reſeruentur.

A reſeruatæ ſunt ſpecies quandoque quidem debiles,& impotentes fieri, qñq; etiam interire. Duo modi ſunt quibus debiles reddũtur: alter eſt ſe nium earum.nam & ipſæ conſeneſcunt:alter eſt læſio eius diſpoſitionis quæ habet conſeruare.quoniam enim illa qualitates ſubiecti conſequitur,inde fit,vt ſæpe impotentes reddantur ſpecies,quod & ſenibus eueni re conſueuit,& aliquibus propter morbos,quales ferè ſunt peſtilentes fe bres,è quibus quædã adeo feræ viſæ ſunt, vt ſiqui ab ijs euaſiſſent, adeo tamen immemores remanſere,vt vix & proprij nominis, & propriæ do mus recordarentur.conſeneſcũt autem ſpecies,quoniam ſpiritus,in quibus illæ ſedem habent,alij continenter intereunt,alij regenerantur, non corrumpuntur tamen ſpecies corruptis prioribus ſpiritibus,quoniam in nouos,& recenter genitos ſeſe propagant,& conſeruant. verum id euenit,vt quanto magis abſunt à primis tanto in dies debiliores reddantur, ac demum ſenſim adeò impotentes fiant, vt ſeneſcentes quodammodo in nouos ſpiritus ſeſe propagare non poſsint, nec iam mouere animam. ſi enim ab A ſpiritu ſpẽs tranſeat in B,& ab hoc in C,& ab illo in D, & à D in E,validiſsima quidẽ eſt prima ſpecies,quæ eſt in A,valida, item quæ eſt in B,ſed minus tamẽ,minus quoque quæ in C,& minus quæ in D, & adhuc minus cæteris quæ in E:quare tandem deuenitur ad tantam tenuitatem,vt in F,& in G propagari nõ poſsint ſpecies ſenio ſuo cõſectę.vn

Quot modis ſpẽs reddũt debiles itereẽt ac reuiuiſcãt.

B de poſtremo cum intereuntibus ſuis ſubiectis intereunt, niſi aliquæ per iteratas intellectiones reuiuiſcant,& vires capiãt.ſic enim reiuueneſcũt. De intellectione igitur quid ſit & quomodo,& per quæ fiat, & quæ ſit prima & ſimpliciſsima intellectio, & quõ reſeruentur ſituẽturq; ſpecies & perdurent,& conſeneſcant,& pereant hactenus dictum ſit. nunc de alijs dicamus quæ ab hac conſequenter fiunt animę operationes,prius tamen bene commodeq; fieri arbitror,ſi non ea abutamur occaſione,quæ pueri noſtri muſica præſtari ſolet, vt per eam aliquantiſper recreati alacriores redeamus ad hos ſeueriores ſermones. Significauit igitur Naugerius puero,vt aliquid caneret,qui temperata ſuauiter cythara, ita dulciſſime cecinit.

Natalem Thelayra tuum lux craſtina reddet.
Craſtina lux mihi ſancta.tuos age Lucifer ortus
Profer:& Auroram propero dux euehe curru.
Euehe,ſed ſero tardus cede heſpere cœlo,
Longa vt eat fœlixq; dies.lege lychnida Leuce
Et viridem violis intexito amaracon albis.
Serta duo mihi nectevnum quod poſtibus ipſe
Appendam Thelayra tuis,mea maxima dona

VV Nota

Nota tibi:aſt aliud,quod feſta luce laborum
Immunes decoret plena ad præſepia tauros.
Tu vulgo Veneriq; palam formoſa uidenda
Comptaq;,ſed clam pulchra tuo,ſed compta Myconi
Incedes,tacitisq; Deam venerabere votis,
Vt mea tu,tuus ipſe vt ſim:Dea maxima votis
Annuet.at tu omnem Thelayra abrumpe pudorem
Tum,cum expectatum difflabit tibia cantum,
Ardentesq; ſono in choreas accendet amantes.
Tum dextram læuamq; manus iungamus amicas,
Inuideantq; omnes,neque enim te doctior uſquam
Vlla ſalit,non ipſa Iole,non nata Lycotæ.
Me vero quales in cœlum tollere ſaltus
Aſpicies Thelayra,modo & te flectere in orbem?
Et modo te contra ſtantem mira arte mouere
Ante retroq; pedes,ſpatio nec cedere ab vno
Ipſa Venus cœlo ridens ſpectabit ab alto.

De ſubnotione,intellectionis ſecunda operatione,q̃ phantaſię primũ opus aſcribit,qd ſit, & quõ fiat, & qd illius obiectum.

Hæc cum ceciniſſet puer,riſiſſemusq; omnes,Turrius ita rurſus ſermonem excepit. Nunc ò amici de ſubnotione proſequamur,qui natura ſecundus intellectionis eſt actus,& ante alios poſt ſenſum cõmunem fit. voco autem ſubnotionem nunc eam cognitionem, qua ſub vno quodã apprehenſo multa alia ſimul confuſo quodã ordine ſeſe offerunt: ad quę conſequenter mouetur anima,vnum poſt aliud ceu inſpectura. conſtat enim in animali eſſe motum hunc,qui nõ eſt compoſitio, aut ratiocinatio,in qua veritas,aut falſitas ſit,ſed ſimplex, & ſola repræſentatio vnius ſenſibilis poſt aliud.ſed neq; etiã memoria eſt hęc operatio, tametſi memoriæ aſsimiletur,ſed natura,& tempore,& ratione prior memoria eſt, vt ſtatim oſtendemus.quapropter & de ipſa diligenter quęrendum eſt, quoniam nihil aliud de illa hactenus determinatum video, vt par erat, & oportebat.propter quod & nouo vti vocabulo coacti fuimus, cũ nullum aliud huic operationi impoſitum videremus nomen: vnde ſubnotionem appellauimus.de qua ſiquid ab Ariſtotele traditum eſt, videtur quidem cõmuni Phantaſiæ nomine comprehendiſſe.multas enim operationes habet facultas illa,quæ ab ipſo Phantaſia appellatur, inter quas prima illa videtur,quam nunc ſubnotionem voco. recte enim dicebat phantaſiam neq; veram eſſe eſſe,neq; falſam,ſed multa veluti in theatro perſpicere:quo modo autẽ ad illa multa, de vno in aliud,feratur anima,ipſe quidem non planè dixit.quod nunc ſi inquiramus,non ab re fieri videt.Fit igitur operatio hęc & motus ab anima inferiori ſtatim ſenſibilibus

Non vnam ſed multas eſſe phantaſiæ operationes, quarũ vna ſubnotio dicitur. Aĩa cognoſcẽs quõ de vno ĩ aliud in ipſo phãtaſiæ ope feratur.

A bilibus oblatis,interdum quidem ſenſu adhuc actu exiſtente, interdum poſt.quoniam enim ſenſibilia offerũtur animæ eo pacto, quo ſunt in re, ſunt autem ſemper ferè per accidens vnum (vt dictum eſt) in quo multa coniuncta ſunt,ceu in toto quodam,hinc fit, vt anima prius totum illud apprehendat:in quo & alia coniuncta offeruntur quidem , & ſimul apprehenduntur,ſed veluti de longe,& confuſa. mouetur ergo & ad illa, primo ad vnũ,mox ad aliud,& aliud , ijs ſemꝑ prius oblatis,quæ actu ſunt magis,& valentius mouent. vt viſo quidem nemore hoc primum ceu toto quodam,in quo & hæ pinus,& hæ fagi inerant,non ceſſauit ꝑfecto anima,donec & has pinus,& has fagos nouiſſe voluit.& rurſus hac fago ſpectata ceu toto quodam,in quo & trũcus,& rami,& folia, & baccę continebantur,ad truncum,& ramos,& folia,& baccas ſeſe cõuertit. & ita de alijs,quæ coniuncta ſunt.non fecit autem motionem hanc ſenſus ipſe per ſe,ſed interior anima,quæ ſimul cum ſenſu actu fit,& potentiã maiorem habet.ſignum cuius eſt,quòd idem ſit motus,ſi & per duos ſenſus ſenſibilia offerantur,vt ignis calidus,& rubens: ſtatim enim mouetur anima ad duo illa coniuncta,quod fieri non poteſt à ſenſu , cuius non eſt ſenſibilia alterius ſenſus dijudicare.Sicut autẽ ſubnotio fit ſenſu actu exiſtente,ita & non exiſtẽte idem fit reſeruatis in anima ſpeciebus: vt ſi viſo nemore hoc accidiſſet ſtatim diſcedere.Sed video vos (niſi fal-

Apta nemoris ſimilitudo ad intelligendã ipſam ſubnotionem.

Fit ſubnotio ſẽſu exiſtente in actu,vel non exiſtẽte.

Inſtantiæ.

B lor)tacite ſubdubitare,ac poſcere quidnam ſit motus iſte animæ de vno in aliud:qñ dictum eſt non mouere ſe animam intelligendo,ſed pati tantum.deinde ſi præſentes ſunt animę ſpecies omnes,& vno in puncto omnes(vt dictum eſt)cur vna magis mouet,q̃ alia?aut ſi hęc forte magis mouet,quia potentior eſt,& magis actu,cur illa non ſemper mouet? & qũo derelinquitur illa,ſubit autem alia,& mouet,quæ debilior fuerat? ꝓpter hæc igitur quædam ſunt nobis recipienda,& ſupponenda. ac primũ quidem ꝙ,licet ſpecies omnes præſentes animæ ſint,& vno in puncto omnes,non tamen omnes ęqualiter mouent, ſed illæ prius, & fortius, quæ actu ſunt magis.quæ vero ſunt actu magis,dictum eſt ſupra. Deinde & illud recipiendum eſt,ꝙ ad faciẽdam intellectionem non ſufficit præſentia ſpecierum,ſed requiritur & applicatio animæ,& intentio:propter qđ ſæpe nec illa,quæ præ oculis ſunt,videmus,ꝙ intentionem non adhibemus. Ad hæc autem & illud prænotandum eſt , ꝙ ſicuti ad oblatum & habitum bonum lætitia fit,ita ad oblatum quidem,nõ autem habitũ,aut non bene habitum triſtitia innaſcitur: ex triſtitia autem hac conſurgere appetitus ſolet ad proſequendum bonum oblatum,ſed non planè habitum.ex his igitur ratio omnis pendet eorum,quæ vos arbitror dubitare. primum enim,quod mouere ſe animam dicimus,nihil aliud eſt, q̃ appli-

Ad intellectionẽ q̃ neceſſaria ſit aĩæ applicatio,& intentio.

Aīa, cū ītelligit, non ſe mouet, ſed eius inſtrā, ſpēbus ī ea receptis.

cari ipſam atq; intendi ad vnum aliquid, non mouet autem anima ſeſe, ſed eius inſtrumenta mouentur recepta ſpecie boni. dico autem inſtrumenta animæ ſpiritus ipſos, & neruos ac membranas. omnia enim hæc in intentione animæ mouentur. ſpiritus quippe multi vniuntur, nerui & membranæ tenduntur, vnde & intentio dicta eſt, ac tandem virtus omnis, ac uis animæ ad vnum quoddam applicita, & intenta eſt: quare & hoc ipſum primo, & ante alia apprehendit, et noſcit, tale autem eſt qđ vt totum offertur. hoc enim maxime actu eſt. nō mouet autem ſemper, quoniam parto illo, & noto, ac lætata anima in ipſo nouus appetitus inſurgit, ad alia quę oblata quidem, vt bona, non autem commode habita, & diſtincte, ſed confuſe, & veluti de longe, & per vmbram triſtitiam pariunt, vnde appetitus innaſcitur ad ea etiam dignoſcenda, quæ in toto illo vti coniuncta offeruntur. quare & ad illa applicatur. prius autem ad id

Subnotio qūo fiat.

quod inter illa magis actu eſt, mox ad aliud, & aliud, donec aliquid eam diſtrahat, aut labore feſſa deſiſtat. per hunc ergo modum hęc animę operatio conficitur, quam ſubnotionem vocauimus, in qua neq; veritas eſt,

Qđ ſit ſubnotiōis obiectum.

neq; falſitas, neq; adhuc memoria eſt. fit autē modo in ſenſibilibus vnius generis, & vnius ſenſus, modo diuerſi, in vniuerſum autem fieri ſubnotio poteſt in ijs omnibus, in quibus plura coniuncta eſſe ſolent, ſiue loco communi cōiuncta ſint, ſiue ſitu, ſiue figura, ſiue ſubiecto, ſiue actione,

Subnotiōis actus cuius potētię ſit.

ſiue ſimilitudine, ſiue aliter. à qua vero potentia fiat, vtrum à ſenſu communi, an alia potentia perfectiori ſi quæratis ego quidem ab alia potentia fieri illi proxima, & perfectiori arbitror, illa ſcilicet quę ab Ariſtotele phantaſia dici videtur. ita autem fortaſſe opinandum eſt, quoniam natu- D

De ſubnotiōe, ſecūda operatione fantaſiæ, ſecundū quā aīa cognoſcens cōponit, vel diuidit, qūo fiat et quo pacto ιε vel Falſum ī ea ſignari cōtingat affirmando, ſeu negādo: & vtra Prior ſit, affirmatio, an negatio.

ra videtur ſemper à minus perfectis procedere ad perfectiora per certos gradus. primum igitur cum feciſſet ſenſus imperfectiſsimos, & non niſi vnius generis capaces, mox perfectiorem potentiam conſtituit, quę ſenſibilia omnium generum poſſet cōprehendere, & non vltra valeret, poſtquam aliam adhuc perfectiorem ordinauit, quæ & ea poſſet quæ communis ſenſus, & præter ea etiam ſubnotiones exerceret.

Sunt autem & aliæ operationes quæ ſubnotioni valde proximæ ſunt & quaſi cum illa coniunctæ, de quibus ordine ſuo cōſequens eſt, vt agamus. nam quoniam intellectiuæ animæ finis eſt addiſcere: aſſecuto autē fine ſemper lętitia fit: hinc accidit, vt quaſi accenſo diſcendi amore poſtquam ſubnotiones primas fecit, cupida quodammodo fiat diſcendi: & alia, quæ illi non plane diſtincta offerūtur in illis multis, quæ per primas ſubnotiones cognouit, quippe in ijs offeruntur conuenientiæ, & differētiæ eorum: quare illa inter ſe comparans videt alia eſſe diuerſa, alia ſimilia. hoc autem quod dico comparare non aliud eſt, ꝙ recipere quædā ſub

vno

A vno quodam modo, quo in re ſunt. quę enim diuerſa ſunt locis proprijs, formis, figuris, magnitudinibus, actionibus & alijs, hęc quidem anima recipit vt diuerſa, iamq́; componere dicitur, & diuidere. diuidere quidem, cum quædam recipit, vt diuerſa, componere vero cum quędam recipit, vt coniuncta & vnita. nihil enim prohibet, quę in aliquo diuiſa ſunt, in aliquo eſſe coniuncta. quæ enim locis proprijs diuiſa ſunt, & formis, & figuris, & ſitu, & actionibus, coniuncta eſſe poſſunt communibus locis, vt in theatro, in templo, in foro, in naui, & alijs. item & coniuncta ſimilitudine, & actione, & ſubiecto, alia, & figura, & eiuſmodi multis. hos ergo modos, quibus anima res concipit volentes nos voce ſignificare, adiecimus in voce, eſt, & non eſt. per eſt, quidem affirmationem faciẽtes, hoc eſt connotantes modum, quo anima concepit quędam, vt coniuncta, & vt vnum. per non eſt autem ſignificantes modum, quo anima concepit quædam, vt diuerſa. non enim in re eſt verbum illud eſt, aut non eſt, ſed ſolum extrema in re ſunt, et modus ille, quo concipiuntur ab anima, ſiue modus ille ſit in re, ſiue non ſit, appareat autem, qua de cauſa anima iam & vera dicitur, & falſa. vera quidem cum ita eſt, in re, vt cõcepit, falſa autem, cum aliter concepit ac ſit in re propter errorem, de quo mox dicemus. Quæſiueritis autem fortaſſe vtra prior apud animam ſit affirmatio ne, an negatio. videtur enim quibuſdam affirmatio eſſe prior, quia negare vnum de altero non poſſumus, niſi prius illa vt duo cognita ſint. ſi autem cognoſcuntur vt duo, neceſſe eſt vtrunq; cognoſci prius, vt vnũ: quare videtur anima prius dicere, hoc eſt vnum, & ſic prius affirmationem facere. mox negationem, ꝙ hoc non eſt illud. Contra vero vr̃ negatio prior fieri, ꝑpterea quod ſi affirmamus aliquid de aliquo, neceſſe eſt cognoſcere illa, vt duo, & diuerſa inter ſe: quare prius alterum de altero negamus, q̃ affirmemus. qua in dubitatiõe videtur mihi natura prior negatio, q̃ affirmatio, non ſolum propter dictam nunc rationem, ꝙ oportet quæ affirmamus prius fuiſſe cognita, vt diuerſa & duo, ſed quod multo facilius eſt videre ea, quibus res inter ſe differunt, q̃ ea in quibus cõueniunt, & coniuncta ſunt. differentiæ enim multæ ſunt. vnum autem eſt, id in quo conueniunt. quod vero dicebatur in negatione oportere duo illa eſſe prius cognita ſeorſum, vt vnum, verum quidẽ eſt, ſed illa cognoſcuntur, vt vnum conceptu ſimplici, non compoſito, & per enuntiationem dicentem hoc eſt vnum, ſic enim oporteret vnitatem cognitam eſſe, vt diſtinctam à ſubiecto. quod ſi etiam detur, illud pariter eueniet, vt duo illa cognita fuerint prius, vt diſtincta. quare omnino prior eſt negatio, q̃ affirmatio.

B

Aĩa q̃uo cõpõit, vel diuidit.

Affirmatio & negatio quid ſint.

Aĩa qñ vera, vel falſa dicatur.

Nũ affirmatio ſit ipſa negatione prior.

Denumerãdi & imaginãdi actu, q dñr qd ſint & q̃uo, & circa q̃ fieri cõtingãt, & ꝑ quã potẽtiam.

Vt ergo ad propoſitum noſtrum redeamus, illud reſumẽdum eſt poſt

primas

primas ſubnotiões factas,per quas plura cognoſcimus multo diſtinctius, C
q̃ oblata fuiſſent in toto illo,quod prius apprehenditur, iam incipit anima compoſitiones facere,& negare,& affirmare vnum de altero. deinde & numerare ẽt addiſcit:tum & imaginari ſimul,& memorari,ac conſequẽter alia multa & maiora moliri. Prius aũt dicemus de ijs,q̃ penè cõiuncta cũ ſubnotionibus ſunt. vbi igitur poſt primas ſubnotiones didicit cõpoſitiones,& diuiſiones facere,cœpit ẽt numerare. ſicut.n.primũ,qđ cognouit,vt vnum per ſe ens recepit, ita & ſcđm vt per ſe vnum apprehẽdit,& tertiũ,& alia.quod igitur vnitate ſola metitur, vnũ appellauit, quod duabus,duo vocauit,quod tribus,tria,& quatuor,& quinq;,& ita de alijs in infinitum.nihil enim aliud eſt numerus, q̃ acceptio plurium, quatenus in vnitate conueniunt,& ab illa pluries menſurantur. At vero & per idem principium poſt ſubnotiones cœpit anima imaginari. nam vbi per ſubnotiones plura vt plura & diſtincta cognouimus, ſi illa plura conſideremus,qualiter ſe habent in toto aliquo, in quo coniuncta ſunt, tunc dicimur imaginari.nihil enim aliud eſt imaginari, q̃ plura vt plura recipere,& comparare ad id,in quo coniuncta ſunt, & videre, qualiter vnumquodq; ſeſe in illo habeat:quæ operatio poſt ſubnotionem natura fit.fieri autẽ in oĩbus poteſt,in quibus plura eſſe coniuncta poſſunt,ſiue loco cõiuncta fuerint,ſiue ſitu,ſiue forma,ſiue figura,ſiue actione,ſiue ordine,ſiue ſimilitudine,ſiue aliter cõiũcta eſſe accidat:qđ maxime oſtẽdunt mathematici,& architecti,& pictores,& qui artes exercent. mathematici enim & angulos,& lineas,& figuras exacte ſimul conſiderant,vt ſeſe habent:pictores vero & hominem,& hominis partes,& partium partes vſque ad minimas tenent,quo ordine,quo ſitu ſint, & moto vno mẽbro,quid agant reliqua. Similiter & architecti circa ædificia ſe habent,et alij circa artes.quin imo & in ijs, quę finguntur,ſua quoque imaginatio eſt,& in futuris,& faciendis.in omnibus enim & rerum ordines, & partes,vt ſeſe habere debent,perpendimus:propter quod & alios bene imaginatiuos dicimus,alios male. Videte iam,quàm magna ſit facultas animæ.primũ enim ſenſibilia ſimplicia per ſenſus ipſos agnoſcit: mox maiori potẽtia vſa ſenſibilia omniũ ſenſuum dijudicat:deinde & adhuc maiorem potẽtiam aſſumens ſubnotiones facit,& cõfuſe oblata diſtinguit: quo facto eorum compoſitiones,& diuiſiones operatur ad hæc autem. & plura illa,quæ diſtinxit,comparat & inter ſe,& ad id,in quo coniuncta ſunt, ac videt,quo pacto vnumquodque ſeſe in illo habet. has autẽ maiores operationes facit facultas illa,quam Phantaſiam alij vocant: è noſtris vero quidam cõmuni quodam nomine imaginationem appellare maluere. nos,quo melius intelligeremus rem ipſam, imaginationem D

non

Aĩam nũerare,& numerus qđ ſit.

Imaginatio qđ ſit, & quo fiat, & quã anima imaginari dicatur.

Hoĩum cur aliq fortis, alij debilioris imaginationis ſint.

Collige oẽs ex tanto viro phãtaſiæ opationes.

A non omnes has opationes vocauimus,ſed vnam tantum. potentiam vero illam,quæ & hanc,& alias operationes exercet, Phãtaſiam volumus appellare.quanq̃ aliqui eam potentiam, quæ componit & diuidit, non phantaſiam,ſed cogitatiuam vocant,in qua eſt veritas & falſitas, phantaſiam vero,in qua nec veritas eſt,nec falſitas.nos autem vnam tantum eam potentiam exiſtimamus,quæ prædicta omnia docet.

De memorãdi et reminiſcendi actu,quid nã ſint, & qũo fiãt: & illorum a ſubnotione diſcrimine.

Hæc autem & alias multas actiones habet, inter quas & illa eſt, quæ memoria vocari ſolet.de qua diligenter agendum iam eſt,& vidẽdum, quo pacto differat à ſubnotione.non eſt autem memorari idem,quod reſeruare ſpecies,tametſi non fiat memoria niſi reſeruatis ſpeciebus. in reſeruatione.n.ſpecierum per ſe nulla intellectio fit,at in memoria, reintellectio quædam fit eius,quod prius etiam intellexeramus.Fit autem reintellectio hæc,occaſione cuiuſdam, quod aliàs obſeruauimus cum eo coniunctum.quod reintelligitur,comparauimusq́; inter ſe,vt coniũcta, quare quoniam ſpecies ſolet rem,&coniuncta referre cum re,inde fit vt occaſione aliqua oblato vno repræſentetur et aliud.vt viſo Dionis famulo recordatio fit & Dionis,quos aliàs comparauimus in relatione ſerui & dñi:quin & aliorum etiam recordamur,quę cum Dione fuere coniũcta, vt quod heri in porticu deambulabat, & cum quo, & quæ dicta B fuere,& reliqua.Similiter & viſa picea illa,quę iſtic eſt,recordati fuimus & illius.quam olim vidimus in horto doctiſsimi Bembi in agro Patauino, de quo fortaſſe dubium eſſe poteſt, quo modo fiat, quoniam hæc picea nunquam comparata fuit vt coniuncta cum Bembi picea. nihil autem refert, ſi hæc nuper viſa comparata non fuit, dummodo forma coniuncta ipſa fuerit. cum forma enim nunc oblata coniuncta eſt & illa,quæ apud Bembum aliàs fuit cognita:quare ex noua hac occaſione recordatio facta eſt & alterius. Videretur autem fortaſſe vobis & ſubnotio, de qua nuper diximus, eſſe memoria quædam, quoniam & illa fit ad prius nota, quæ reintelliguntur diſtinctius occaſione illius totius,in quo coniuncta,& confuſa erant:ſed certe differentia multa eſt inter eam,quam ſubnotionem vocauimus,& memoriam.memoria enim interiectionem quandam temporis poſcere videtur, ſubnotio autem fit ſtatim ad coniuncta confuſa,quippe cum ſenſu etiam actu exiſtente fieri poſsit.præterea ſubnotio ad prius nota fit,ſed confuſe nota; memoria vero poteſt inter diſtincte cognita fieri,ĩmo in memoria præſupponitur cõparatio quædam inter diſtincte prius cognita.videtur etiam memoria ꝓprie fieri inter ea. quæ prius nota per ſubnotionem fuere.quãobrem& tẽpore,& natura,& ratione videtur memoria à ſubnotione differre. illud tamen non neſciendum eſt interdum,dum memoramur,offerri quædã

Memoria tpe,natura, & ratione à ſubnotione diuerſa eſt, & ſi nõ nũq̃ ei admiſceatur.

vti

Reminiſcẽtia qd ſit, & q̃ reminiſci dicamur.

Memoria qd ſit, hinc colligeř potes. Subnotiõis memorãdi, ac reminiſcẽdi actus cuius potẽtię ſint, & quã differẽter brutis, & hoĩbus illos exercere cõueniat quo itẽ mõ hoĩes inter ſe varijs cõpłonibus affecti eos deproducant.

vti confuſa,& per vmbram,ad quæ diſtinčte cognoſcenda mouetur anima,qui motus non proprie memoria, ſed ſubnotio eſt.nihil enim prohibet cum memoria quãdoq; commiſceri ſubnotionem, ſicuti cum diſtinčte cognitis poſſunt ſæpe quædam coniungi cõfuſe oblata, aut etiam dubia.ſi igitur ea confuſe oblata,aut dubia diſtinčtius cognoſcamus ſine diſcurſu,ſubnotio ſola fit.ſi vero per diſcurſum cognoſcamus, nec ſubnotio dicitur,nec proprie recordatio, ſed reminiſcẽtia. quippe ea quæ aliàs in memoria ſeruauimus,cum reintelliguntur occaſione aliqua, vel ꝓmptiſsima ſunt,& apta ſtatim monere animam,vel iam quodãmodo è memoria decidere,& indigent quadam perueſtigatione:vel & ſi non ꝓmptiſsima ſint,non tamen multa perueſtigatione indigent,ſed ſolum intẽta applicatione.quæ ergo promptiſsima ſunt,& ſtatim ſeſe offerunt, vt aliàs collata cum illo quod occaſionem præbet,memoriam facere dicuntur:quæ vero indigent perſcrutatione & diſcurſu quodam reminiſcentiam.at illa quæ ſolam intentam applicationem poſcant, ſubnotionem. vt in exemplo piceæ viſæ apud Bembum,ex hac quidem quæ iſtic eſt recordati fuimus,& illius,quoniam promptiſsima in memoria noſtra fuerat.Si vero velimus recordari,quo tempore viſa fuit,non poſſumus quidem,niſi ex diſcurſu quodam,quoniam penè è memoria tempus id decidit:quare recordati,ꝙ nos roſa plurima coronauimus, roſa autem nõ niſi vere prouenit,hinc reminiſcentiam fecimus,quod vere viſa fuit. reminiſci enim dicimur id,quod de nouo per inquiſitionem addiſcimus,aliàs quidem notum,ſed iam è memoria delapſum.Quòd ſi velimus etiam eorum recordari,qui affuere,quoniam id non admodum promptum eſt, videmus tamen quaſi in confuſo ſic quidem ſolam intentionem,et applicationem ad confuſe oblata facientes per ſubnotionem recordabimur, & hunc Naugerium illic affuiſſe,& hũc Fracaſtorium,& M. Antoninm Turriũ fratrem & alios. Eſt igitur ſubnotio quatenus cõfuſę oblata vnũ poſt alium noſcimus,recordatio vero quatenus illi idem alias diſtinčte cogniti fuerant,& collati loco,& ačtione.quid igiť ſubnotio ſit,& quomodo fiat,& quid componere,& diuidere,& numerare,et imaginari,et memorari hoc pačto pro tempore dičtum ſit.

Nunc à qua potentia hæc omnia fiant,& quæ ſint in his differentię tũ hominis,& reliquorum animalium,tum hominum inter ſe inquirendũ eſt.In primis igitur non hęc à communi ſenſu fieri videtur mihi propter dičtam ſuperius rationem,ꝙ natura à ſimplicioribus ſemper procedit: quare ab ea fieri potentia omnia hæc,quæ communi nomine Phantaſia appellatur,quam Ariſtoteles motũ à ſenſu in ačtu fačtum dicit, hoc eſt à ſenſibilibus à ſenſu deciſis.nam certe motus, qui primus in animam ſit

poſtq̃

A poſtq̃ ſenſus actu facti ſunt, prædictas operationes facit. quòd verò dicit ipſe phantaſiam neq; veram, neq; falſam eſſe, intelligendum eſt per ſe, & neceſſario. ſubnotio enim, quæ prima phantaſia eſt, neq; vera, neque falſa eſt. Quòd vero eadem quoque potentia, quæ ſubnotiones operatur, componat etiam & diuidat, & imaginetur, & numeret, & recordetur, manifeſtum eſſe poteſt ex eo, quòd penè coniunctæ inuicem ſunt operationes hæ.

Q̃uo ĩtelligi dẽat phã taſiã neque veram neq; falſam eſſe.

Videntur autem & animalia reliqua eaſdem has operationes facere, & phantaſia ſua agi: verum omnia confuſe quodammodo exercent, ſi ad hominem comparentur, & non in omnibus, in quibus homo. in vniuerſum autem animalia omnia facilius & certius prædicta obeunt in ijs, quæ per ſenſum viſus cognoſcuntur, q̃ per alios ſenſus: quoniã viſus longe plura alia oſtendit, q̃ alij ſenſus, & magis diſtinctè. ſiquidem & loca, & figuras, & motus, & actiones, & propinqua, & remota vſq; ad cœlum monſtrat, & alia multa, quæ alij ſenſus non monſtrant. Quod ſi auditus videtur fortaſſe multa docere, hoc quidẽ non per ſe facit, ſed beneficio viſus adiutus. Propter hanc cauſam facilius eſt & ſubnotiones facere, & cõpoſitiones, & diuiſiones, & imaginationes, & recordationes, in ijs, quæ loco coniuncta ſunt, q̃ in ijs, quæ ſubiecto, & alijs. Loca enim maxime viſu cognoſcimus, & quæ in illis ſunt, & eorum formas, & figuras, &
B actiones, & alia. vnde & pueri, & plebs de ijs maxime loquuntur, quę cõiuncta locis viderunt. quinimmo & inter animalia, multa è brutis ſunt, quæ melius recordantur locorum, q̃ homo: qua in re miraculum præbent canes. inter homines quoque, qui brutis vicini ſunt, hac locorũ memoria plurimum valent. Famulus eſſe ſolebat mihi, qui cum paulo ſupra beſtiam foret, tamẽ ſi aut equitare, aut nauigare, aut aliter proficiſci contigiſſet, omnium ordine viarum, diuerticulorum, domorum mira quadam recordatione pollebat. quod ego puer adhuc, quaſi indignans, q; homo morio mihi adeo præſtaret, ſolebam apud patrem meum dolere. At ille ſubridens, tace ſolebat dicere, quoniam hic beſtiam ſapit.

Viſus plures rerũ differẽtias nobis oſtẽdit, quã cæteri ſenſus: non auditus, q non p ſe, ſed bñficio viſ⁹ adiut⁹ ad diſciplĩas plurimũ valet.

Loco coniuncta facilius imaginamur, ac recordamur his q̃ ſubiecto, & alijs ↄiũcta sũt.

Mlta è brutis meli⁹ recordant' locorũ: q̃ hõ, & inter homines, qui brutis vicini ſunt.

Quæ vero ſubiecto coniuncta ſunt, non facile eſt à ſubiecto diſtinguere, & inter ſe: tum q; ſępe pluribus ſenſibus indigemus, tum q; ſubiectum eſſe ab accidente diſtinctum non cognoſcimus, niſi multo poſt. quæ vero ſimilitudine ſunt coniuncta, in multis quidem facile eſt ſubnotiones & alia facere, in multis vero non facile, quoniam ſimilitudinum quædã patentiores ſunt, quædam latentiores, & aliæ ſunt in ſubſtantia, aliæ in accidentibus, aliæ in cauſis, aliæ in effectibus, vnde & tranſumptiones et epitheta ſumuntur. quæ vero tempore ſunt coniuncta, nihil prohibet & bruta etiam cognoſcere, ſed confuſe admodum, quoniam nec tẽpus co-

Horis, diebus, & ãnis cõiuncta ſolus hõ cognoſcit, ac memorat. Hoĩum nõ nulli imaginantur, & memorant aliqua potius, q̃ alia, varijs cõplexionibus affecti, & ad diuerſa ĩclinati.

gnoſcunt niſi confuſa quadam notitia in motu quorundam. quæ autem horis, diebus, annis coniuncta ſunt, ſolus homo poteſt cognoſcere. C

Inter homines porrò alij ſubtiliter, prompte, ordinate ſubnotiones & alia obeũt: alij ruditer, ſegniter, et inordinate: & hi bene in vno ſenſu, male in alio: alij bene in vno genere rerum, alij in alio. horum omnium cauſæ in vniuerſum duæ ſunt, vna principalis, alia ſubſequens. principalis eſt mala diſpoſitio, vel bona ſenſuum: & potẽtiæ illius, quæ intelligit quæ bona, vel mala diſpoſitio conſiſtit in bona, vel mala complexione, vel compoſitione organi, & menſura ſpirituum: qui calor naturalis dici ſolet. ex quo ſequitur & alia, quæ mox cauſa eſt bene, vel male obeundi prædictas operationes. eſt autem vel voluptas, vel diſplicentia obeundi, qui enim bonam diſpoſitionem habent temperaturæ, et compoſitionis, & calorem naturalem idoneum, vel ſimpliciter, vel in aliquo ſenſu, etiã cum voluptate operantur, quia valent aſſequi. tales autem prædicta exercẽt prompte, ſubtiliter, et ordinate, vel ſimpliciter, vel in eo, in quo bene diſpoſiti ſunt. quippe naſcimur omnes ad certa inclinati, quæ & intenti, & cum voluptate facimus. qua de cauſa auari circa pecuniam incredibili quadam induſtria & ſubnotiones, & imaginationes, & enumerationes, et memorias exercent, ad reliqua alioqui rudes: alij circa amores, alij circa luſus, alij circa philoſophiam, & ita in alijs. cõtra vero, qui prauam habent diſpoſitionem, & calorem non naturaliter ſe habentem, vel ſimpliciter, vel in aliquo, ij vel non poſſunt obire prædictas actiones, vel perperam obeunt: præcipue quibus calor eſt multus quidem, ſed extraneus circa ſedem animę: ſimiles enim ebrijs ſunt. quare ſine vlla voluptate omnia peragunt, ĩmo cum labore, et diſplicentia. vnde nec attentionem adhibent, et omnia praue exercent. Sunt tamen nõ nulli, qui attẽtionem non adhibent, et propterea ſæpe rudes circa quædam videntur, non quia male diſpoſiti ſint, ſed quia quædam vel contemnunt, vel melioribus intenti diuertũtur ad alia. ſed de his velle minutiſsime dicere, infiniti laboris eſſet. quare ita in vniuerſum dictum ſit. D

Cur ſæpius repetita ſic firma ĩ memoria pmaneant, vt æterna videantur. nõ nulla vel familiariſſima ac ſæpius dcã difficile memoremur. quędã nec cogitata, aut opinata ĩ memoriã ſubeãt.

Circa memoriam tamen quædam videntur qnæſitu digna. ac primũ quî fiat, vt ſæpius repetita adeo firma in memoria figantur, vt ęterna quodammodo fiant. Deinde cur accidat nobis ſæpe volentibus quædam, vel familiariſsima, et millies dicta non poſsimus ad memoriam reducere, et nominare: qñq; vero non nulla ſubeant in memoriam, quæ nunquam opinati eſſemus, quorum nulla apud nos conſideratio fuit.

Quòd igitur ſæpius repetita valde memoriæ inſideant, manifeſtũ eſt omnibus. quid vero acquirat repetita ſpecies in intellectu, nõ ſolum manifeſtum nõ eſt, ſed valde occultum videtur. ſi enim ſpecies (vt diximus)

omnes

A omnes ſimul ſunt,& vno in puncto omnes,quidnam acquirere poteſt illa,quæ centies repetita eſt? non enim intenſior per ſe ipſa fit,quanquam animam millies moueat.relatio enim quædam eſt, quod intelligere dicimus,ſiquidem nihil aliud eſt,q̃ repræſentatio quædam.igitur quanq̃ millies repræſentet,non tamen propter hoc videtur intẽſior per ſe fieri.quare,ſi non intenditur per ſe,quidnam per Deos acquirit,vt adeo ęterna in memoria reddatur?

Fortaſſe igitur(vt opinor)dicẽdum eſt repetitam ſpeciem,tametſi forte nullo alio immutetur,hoc tamen magnum,& præcipuum acquirere, quòd in pluribus cõiunctis potentior fit.diximus enim ſpeciem cũ modis ſuis,& coniunctis reſeruari.quam ob cauſam,quoties iteratur,& repetitur,toties eadem reſeruatur cum ijs coniunctis,cum quibus intellectiones fecit.coniuncta vero dictum eſt,vnum referre aliud,& repræſentare conſueuiſſe.quocirca,quæ in pluribus coniunctis eſt ſpecies,ea próptior eſt,vt intellectum moueat,& memoriam faciat, ac maxime reſeruetur. vt ſiquis heri Dionem vidit in porticu diſputantem,hodie in foro orantem videat,cras nauigantem,tunc quidẽ accidit Dionis ſpeciem valde præſentem in anima eſſe.reſeruata enim prima die fuit cum ſuis coniunctis, tempore ſcilicet,loco,actione,habitu & alijs. ſimiliter & die ſecũda reſeruata fuit cum ſuis coniũctis:ac ſimiliter tertia. Igitur,ſicut ex prima

B die & coniunctis poteſt quis Dionis reminiſci,ita ex ſecunda, ita ex tertia,& alijs poteſt.quam ob rem Dionis ſpecies in valde multis potentior eſt,à quibus poſsit ad memoriam deferri.qua de cauſa & vniuerſalia maxime nota eſſe cõſueuere.hominis enim ſpecies, ſi non ex Socrate in animam peruênit,at ex Platone,& Callya,& alijs multis acceſsit. ꝙ ſi de aliquo memoria pereat,at perſtat tamen ex alijs multis. De vniuerſalibus tamen poſtea dicemus,quo modo,& magis nota & minus nota eſſe poſſint,q̃ particularia.hoc ergo primum acquirere repetitam ſpeciem cenſendum eſt. Fortaſſe autem & ſecundum ſeipſam intendi opinandum eſt.duo enim in ſpecie repetita ſunt:alterum,ꝙ ipſa ſecundum ſe qualitas quædam eſt,ſecundum quam ens per ſe eſt,& abſolutum:alterum vero eſt eſſe,quod habet,quatenus repræſentatiua eſt: ſecundum quod relatiuum quoddam eſt.quatenus igitur qualitas quædam eſt,& abſolutum ens, eatenus intendi poteſt ſæpius repetita.ſicut enim ex duobus luminibus vnum fit lumen intẽſius,ita ex duabus,& tribus, & decem ſpeciebus vna intenſior fit:intenſior autem facta,& in plures ſpiritus diffunditur, & profundius figitur.

Quo autem pacto fiat,vt ſæpe non poſsimus notiſsimorum, & familiarium recordari,ego hac de cauſa arbitror euenire, ꝙ eo tempore alia

Species ſæpius repetita,potẽtior cũ fiat,diutius in memoria retinetur.

V̄lia ſunt maxime nota.

Spẽs ſępius repetita, in eo, ꝙ qualitas, intendi poteſt.

Familiariſſima difficile memoramur & noſsamus ex ipſa eius, qđ occurrit,ſimilitudine.

quædam ſeſe offerunt nobis, quę ſimilitudinem aliquam habeant cũ eo, quod quærimus. aliqua enim cõueniunt in nomine, vel in principio, vel fine, alia conueniunt in perſona, vel figura, vel moribus, vel aliter. ergo volentibus nobis familiare aliquod, & notiſsimum nomen proferre, fit quidem ſæpe, vt non hoc, quod quærimus, occurrat, ſed aliud, quod conueniētiam habet cum familiari vel in principio, vel fine, vel medio. Cur autem hoc aliud minus familiare prius occurrat, quàm id, quod notiſsimum eſt, & magis familiare, ſi quæratis, dicendũ (vt mihi videtur) in eiuſmodi caſibus occurrere prius ipſam conuenientiã, in qua conuenit vtrũque, ſub qua per inaduertentiam quandam interdum occurrit conſequẽter minus familiare: quod cum videamus nõ eſſe illud, quod quærimus, cõfunditur pauliſper anima, ex quo etiam magis obliuiſcitur quęſiti nominis. ꝙ enim cum confunditur anima, cõfundatur etiã memoria, oſtẽdit verecundia, & timor. ſæpiſsime enim ob hæc obliuiſcimur, & compoſitas orationes, & verba. heri volenti mihi proferre Dorotheę nomen alioquin mihi notiſsimum, & millies prolatum, accidit tamen, vt nunq̃ inuenire potuerim, ſed modo Theodora occurrebat, modo Timothea: quæ nomina in parte conuenientiam habent cum Dorothea. cuius rei cauſa primum fuit, ꝙ per inaduertentiam (vt accidit) non comparauerã partes nominis quæſiti in ordine ſuo, ita vt Doro præcederet, Thea vero ſequeretur: ſed modo occurrebat, quod cum Thea conuenientiam habebat, vt Timothea, modo, quod cõueniebat cum Doro, & cum Thea, ſed peruerſo ordine, vt Theodora. in qua perplexione ita mens confuſa manebat, vt nũquam fuerim recordatus quęſiti nominis, niſi tum, cum ſublata confuſione me etiam nolente occurrerit Dorotheæ nomen.

Aĩa confuſa confundi & memoriã verecundia ac timor oſtendunt.

Quo autem modo quædam ſæpe in mentem veniãt, quæ nunquam opinati eſſemus, cum neque de ijs per multũ temporis cogitauiſſemus, cauſa eſt aliqua latens ſimilitudo, quæ caſu aliquo tunc occurrit, ſub qua memoria fit coniunctorum, quanquam antiquiſsima fuerint. quæ autẽ ſit latẽs illa ſimilitudo, quę hãſce memorias excitet, difficile certe eſt diiudicare, adeo multa ſunt, quæ apud animam obuerſantur, vt patet in ſomnis, & ægritudinibus: propter quę ſæpe eorum etiam reminiſcimur, quę pueri egimus. ac de primis phantaſiæ operationibus ita pro tempore dictum ſit.

Inopinata, ac min' cogitata i mẽtẽ ſæpe magis veniũt ex latẽti q̃dam ſimilitudine.

Nũc ſequitur, vt perquiramus, quo modo ea cognita ſint, quæ ſpeciebus carent, & quid ſit abſtrahere, & fingere, & quomodo ſeparet anima, quæ coniuncta ſunt, & coniungat, quæ ſeparata, & demum quid ſit vniuerſale, & quomodo fiat.

Quæ nã, & qũo ꝑ alienã, vel propriã ſpeciẽ intelligam': Qũo item diuiſa vt ꝯiũcta, & cõiũcta, vt diuiſa intellectus intelligat.

Quòd igitur non omnia proprias habeant ſpecies, dictum eſt prius. videntur

A videntur enim ſolum illa habere ſpecies, quæ accidẽtia vocantur, & per ſe mouere ſenſus poſſint, calor frigus, humor, ſiccitas, ſonus, lux, color, odor, ſapor. durum vero & molle, aſperum, lene, rarum, denſum modi dictorum ſunt: modi quoque ſunt figura, et quantitas, & alia his cõiuncta, quæ per ſe non cognoſcuntur, ſed cum alijs. ſunt igitur quędam, quę nec proprias habent ſpecies, nec coniuncta ſunt cum habentibus, quędã vero non habent per ſe ſpecies, ſed tamen coniuncta ſunt cũ habentibus, & modi eorum ſunt. quæ ergo nullo pacto ſpecies habent, neq; coniuncta ſunt cum habẽtibus, omnia cognita ſunt per alienas ſpecies, per ſimilitudinem vel diſsimilitudinem aliorum quę quidem primum cõceptu quodam generali concipiuntur aut entis, aut rei, mox attribuentes ijs quædam ſimilia aut diſsimilia reperta in alijs, intelligentiam illorum facimus. ita Deum & alia immaterialia cognouimus, ita et ſubſtantiam ipſam. ſiquidem ſcientes nos, quid ſit cauſa, quid primum, quid motor, quid corporeum, vocauimus quidem Deum, qđ eſſet cauſa prima, et primus motor, et incorporeum. alia vero ſeparata cognouimus, incorporea quædam concipientes, verum non primas cauſas, ſed ſecundas. ſubſtantiam autem, ſcientes, quid ſit eſſe in alio, et non eſſe, ac videntes oportere nos aut in infinitum ire, aut perueniendum ad aliquid, quod non in alio eſſet, ſed per ſe ſubſiſteret. hoc ergo ſubſtantiam appellauimus. omnia igitur hæc per alienas ſpecies intelleximus. motus autẽ cognitus fuit ex loci mutatione. Dione enim recedente à priore loco, et rurſus ex alio, et alio, hanc quidem ſucceſsionem continuam motum vocauimus. nõ.n. aliud eſt motus, q̃ modus, quo aliquid intelligitur ſucceſsiue aliter & aliter ſe habere in loco. Tẽpus quoq; ſimili modo ab anima cõprehẽſum fuit ex cognitione motus. partes enim motus comparans ipſa, et mẽſurans videt hanc quidem eſſe, illam vero non eſſe, fuiſſe autem continuatam cum ea, quæ eſt, aliam vero nec eſſe, nec fuiſſe, fore autẽ, vt quandoque et illa ſit: quare illam quidem, quæ eſſet, præſentem vocauit, quæ vero fuiſſet, præteritam dixit, reliquam vero futuram. Neq; tempus autem, neque motus, quatenus continui ſunt, et partes habent, eſſe videntur niſi in anima, quod vero de ipſis extra animam eſt, inſtans dicitur, et hic ſiue ibi. Quęretis autem fortaſſe, quomodo futurum cognoſci potuit, quoniam, quod non eſt, non videtur poſſe intelligi. ad quod dicẽdum cognitum fuiſſe futurum ex ſimilitudine præteriti, quoniam partes præteriti comparans anima vidit quaſdam ita ſe habuiſſe, vt, cũ prius non eſſent, mox præſentes et ipſæ factæ ſint, ex qua ſimilitudine videt ita fore in reliquo motu. non igitur ex ſpecie propria cognitum fuit futurum, ſed ex ſimilitudine.

Deũ & immaterialia, quõ p alienã ſpẽm cognoſcam᷑.

B

Motum ex ipſa loci mutatione, & tp̃s ſecũdũ oẽs ſui partes ex motu quõ cognoſcam᷑.

Tp̃s & motus eſſe hñt tm̃ in anima, quo cõtinua quædã ſunt.

Futurũ ex p̃teriti ſimilitudine cognoſcim᷑.

Poteſt

Quę cõiuncta intellectus ſeparare valeat, & quæ diuiſa cõiũgere.

Poteſt autem anima, & quæ coniuncta ſunt, ſeparare, & quæ ſeparata, coniungere. verum, cum alia loco coniũcta ſint, alia ſitu, alia ordine, alia ſimilitudine, alia ſubiecto, alia tempore, alia alijs, facile quidem eſt, quæ loco communi coniuncta ſunt, ſeparare; hoc eſt recipere vt diuiſa: quoniam locis proprijs ſeiuncta ſunt, & formis, & figuris, & alijs. in vniuerſum autem, quæ eſſentijs & formis diuiſa ſunt per ſe, quocunq; alio modo ſint coniuncta, nõ difficile eſt ſeparare, vt album, & nigrum, & odor, & ſapor, & lux, & ſonus: at, quæ vnum ſunt cum ſubiecto, non adeo facile eſt diuidere, & ſeorſum à ſubſtantia intelligere. Locum tamen à ſubiecto ſeiunxit anima, videns ſubiectum mutatum loco: vt ſi Dion mutaſſet locum, tum quidem Dionis ſpecies illum dupliciter repræſentat, & cum loco priori, & ſine ipſo. quare iam anima intelligit Dionem & ſine loco priori, & locum ſine Dione. quare illa, vt duo & diuerſa intelligit. ſimiliter autem, & quod vbi vocant, ſeparauit à ſubiecto. differt autẽ vbi à loco, quanquam interdum & ipſum vbi vocetur locus, ꝙ locus proprie eſt ſuperficies ambientis, ſed mobilis, vt aeris, aut aquæ, & ſimilium, quæ immoto ſubiecto locato mutari poteſt: at ipſum vbi ſuperficies eſt ambientis corporis, inquantum corpus, quæ immutabilis per ſe eſt, & penes hanc motus attenditur rei, quæ moueri dicitur. non enim moueri dicitur columna, eo, ꝙ aer circundans mouetur, ſed tum ſolum moueri dicitur, cum ipſa vbi mutat, & aliter atq; aliter ſe habet ſucceſsiue ſecundum diuerſa vbi. ſeparat igitur & hæc anima, intelligens rem ſine ipſis, & ipſa ſine Dione. Similiter, & ſi de albo fiat niger, & de calido frigidus, & de quieſcente moueatur. omnia enim hæc & cõiũcta intelligit, & ſeparata.

Poteſt etiam, quæ ſeparata ſunt, vt coniuncta recipere ex ſimilitudine eorum, quæ prius coniuncta vidit, mox ſeparauit. ex hac enim ſimilitudine voluptate quadam permota imaginatur, quæ ſeparata recepit vti coniuncta, vel loco, vel ſubiecto, vel aliter. quare & chimeras, & centauros ſibi fabricat, & hortos, & palatia. & demũ poeta fit. Habet autem fortaſſe dubitationem vtrum & bruta ſimiliter imaginari poſsint, & coniungere, quæ ſeparata ſunt. ac quidem arbitror & illa conſimiles quaſdam imaginationes ſibi facere. nam lupi & ſtabula imaginantur, & in ijs oues, & canes, & cuſtodes: quin & ſomniant, & terrentur ab ijs, quæ non ſunt.

Bruta etiã põt ſeparata coniungere.

Sed iam tempus eſt, vt de ipſo vniuerſali dicamus, quid ſit, & quomodo fiat: quod video à vobis expectari. ſed neſcio certe, cõſultius'ne ſit negocium hoc ſilentio inuoluere, an magis (vt puto à vobis deſiderari) audacter proſequi. nam profecto, ſi proſequamur, videtur quidem non poſſe fieri ſine iniuria multorum, & ſine nota temeritatis cuiuſdam. ſiquidem omnes ferè, qui de vniuerſali ſcripſere, & ipſe etiam Ariſtoteles (vt

Quo nam modo, & à qua potentia fiat ipſũ vle, tum ex aliorũ, tum ex propria ſñia. Quæ ſiẽ ex vli-

A apparet) videntur aliter exiſtimaſſe de vniuerſali, ac nos inpræſenti opinamur, & dictum ſumus. Verum enimuero hoc ſacro in loco Dijs ſyluæ huius pręſentibus, liceat nobis, quæ exiſtimamus, proferre: quæ ſi à vobis fuerint approbata, exeant etiam foras, ſin vero fuerint nõ planè accepta, has inter arbores & nemora iaceant abſcondita, ad iudicium bonorum Deorum, qui iſtic habitant.

bus fiãt nobis priº nota, an q̃ minus, an quę magis vſia ſunt.

Vidētur igitur ò amici omnes ferè, qui ſeſe è peripatheſi philoſophos faciunt, ſeparatum quendam intellectum inducere, quem agentem vocant, à quo fiat vniuerſale. facultatem. n. illi attribuunt è ſenſibilibus rerũ ſimulachris (quæ Phantaſmata appellant) ſimplex ipſum vniuerſale, & puram ideam extrahere: quæ non hoc, nõ illud, ſed ſimplicem ipſam naturam repræſentat, denudatam ab omnibus ijs, quæ cum ſingulari coniũcta erant. atq; hoc intelligibile iam vocãt, cum prius ſenſibile tantum foret. qua de re diligenter conſiderandum eſt. ſi enim per nos ipſos abſque vllo ſeparato intellectu poſſimus vniuerſale facere, bene erit abſtractum illum intellectum labore hoc leuare, qui extra nos exiſtens ſat fœlix ſe ipſo eſt, & noſtras operationes à nobis fieri ſinit.

Vſe nõ fit ab extrinſeco quodam ītellectu ex ipſis phantaſmatibus ope quodã abſtractionis.

Quoniam igitur dicunt extrinſecum hunc intellectum ex ſenſibiliũ rerũ ſimulachris extrahere ipſum vniuerſale, percũctari eos licet, quidnã ſit hoc, quod extrahere dicũt. nam alterum duorũ videntur mihi poſſe

B dicere. vnum eſt, ꝙ intellectus ille ſpeciem quandam nouam efficiat ex illo ſimulachro, quæ nata ſit ſolum vniuerſale repræſentare: alterum eſt, ꝙ nulla ſpecies noua fiat, ſed tamen phantaſma, in quo includitur natura vniuerſalis, de ſe vniuerſaliter tantum repræſentet illi intellectui, qui de ſe abſtractus eſt, & materiale nullum poteſt recipere. Si igitur intellectus ille nouam quandam ſpeciem efficit, quæ vniuerſale referat, monſtrum profecto audire mihi videor, ſeparatam ſcilicet ſubſtantiam ſpecies facere: quando obiecta ſunt, quæ ſpecies faciunt vtpote imagines ſuas. ꝙ ſi intellectus ille non facit ſpeciem nouam, ſed tamen non intelligit, niſi quã phantaſma naturam de ſe vniuerſalem includit, illamq; recipit ſine ijs, quæ ſingulare comitantur, tunc quidem quærendum eſt, quomodo id fiat: nunquid ꝙ intellectus ille mutet phantaſma ab eo, quod erat, an non mutet. ſiquidem enim non immutat, nec quicquam in ipſum facit, nõ video, quomodo ipſum idem manens non eodem modo repręſentet: at vero ſi ipſum immutat, dicant per Deos, quænam actio illa ſit. nam ſi dicant (vt quidam aiunt) irradiare intellectum illum ſuper phantaſma, & denudare ipſum à conditionibus ſingularium, metaphorica quidem & poetica iſtæc videntur. & ſi poeta aliquis ita dicat,

Impugnatio ſatis valida contra quoſdã min⁹ rectè ſentientes de vſis productiõe ab extrinſeco intellectu.

Ollis diuina ſuper mens

Aſtat,magna,micans:cuius radiata nitore, C
Quæ fuerant obſcura prius ſimulachra,repente
Fiunt coram anima,claraq; in luce refulgent.
Non aliter,quàm,quæ cæca ſub nocte tenentur,
Si feriat rutilum Solis iubar,omnia late
Splendeſcunt,pulchraq; petunt in luce videri.

Si ita inquam poeta dixerit,laudabimus quidem ipſum,philoſophum autem non laudabimus,quoniam neq; lucet ſeparatus intellectus, neq; intelligo,quid ſit radiare,& denudare phantaſma.ꝙ ſi dicatur nihil fieri nouum ab illo intellectu in phantaſma,neque immutari,non repræſentare tamen ipſum illi intellectui,ſicut Socrati,& Platoni, ſed vniuerſaliter tantum propter naturam intellectus abſtractam,cui non repræſentat phantaſma,niſi quam naturam ſimplicem,& vniuerſalem includit,equidem ſic ego non video,quid ad Socratem,& ad Platonem faciat repræſentatio illa,quæ abſtracto intellectui fit,ſi Socrati,& Platoni ſingulare ipſum repręſentatur.adde ꝙ miraculum magnum videtur phantaſma in alio exiſtens,vt in Socrate,repræſentare tamẽ extrinſeco intellectui vniuerſaliter:primum ꝙ ſeparatæ hæ ſubſtantiæ per ſe,& per eſſentias ſuas intelligunt,non per ſpecies,& per phantaſmata:deinde ꝙ nec ſpecies vlla poteſt repræſentare niſi illi,in quo eſt.non ſunt autem phantaſmata in abſtracto intellectu,ſed in Socrate,& Platone,& Callya. Porrò maius D quoque miraculum videbitur,ſi dicatur intellectionem abſtracti intellectus communicari Socrati,& Platoni,quo & ipſi vniuerſale intelligant. non enim apparet modus,per quem fieri poſſit hęc communicatio.propter hęc igitur,& alia multa,quæ præterimus ſinentes valere intellectũ hũc abſtractum,& ſe ipſo gaudere,perquiremus nos, an per eum,qui in nobis eſt,intellectum & fieri & cognoſci poſſit vniuerſale. ad quod fores quodammodo aperuimus paulo ante, cum oſtenderemus animam poſſe ſeparare, quæ coniuncta ſunt. nunc interna magis, & penetralia ſunt adeunda.

Vniuerſale longa ītellectus ī ſub notiōibus, cōpoſitionibus,&ſeparationibus exercitatione fit.

Supponentes igitur illa omnia,quæ dicta ſunt conſtituamus non fieri vniuerſalia à nobis ſtatim enatis,ſed nō niſi multo poſt, & adultioribus factis,& exercitatis in ſubnotionibus,& compoſitionibus, & ſeparationibus coniunctorum:quod ſignum eſſe poteſt non fieri vniuerſale ab intellectu abſtracto.ſi enim ab ipſo fieret,vtique & in infantibus fieret, in quibus iam phantaſmata ſunt.

Fit autem(niſi fallor)vniuerſale per hunc modum in nobis. viſa,exempli gratia,niue,multa quidem cum ea(vt diximus)coniuncta ſunt, albedo,figura,locus,ſitus,& alia.ex hoc igitur ſingulari ipoſsibile eſt extrahi vniuerſale,

A vniuerſale, ſi hoc apud animam eſt primum vniuerſale futurum, ante quod nullum aliud eſt factum. quare neceſſe eſt & aliud ſimile ſingulare videri ab ipſa. ſit ergo hoc, lac. Iam igitur & nix, & lac in anima ſunt, & hinc principium eſt quoddam ad vniuerſale albedinis. nam ſtatim, vbi poſt cognitionem niuis oblatum eſt lac cum ſuis coniunctis, recordatio ſtatim fit & niuis, & coniunctorum cum niue. apprehēdit ergo illa duo anima, & vt duo, ac diuerſa, & vt unum hoc eſt ſimilia. dictum eſt enim ſupra, quomodo hæc fiant. rurſus igitur appetitu noſcēdi illam monēte videt ea, in quibus differunt, quòd locis, quòd formis, & figuris differāt: tum videt & id, quo conueniunt: atque hoc videt eſſe ſine lacte, quia eſt in niue diuerſo à lacte, ac etiam videt eſſe ſine niue, quia eſt in lacte. Deinde uidet eſſe ſine loco niuis, quia eſt loco lactis, tum & eſſe ſine loco lactis, quia eſt in loco niuis: ſimiliter & eſſe ſine figura niuis, quia eſt in figura lactis, & etiam ſine figura lactis, quia eſt in figura niuis: ac breuiter videt eſſe ſine coniunctis cum niue, quia eſt in coniunctis cum lacte, quæ diuerſa ſunt: necnon & ſine coniunctis cum lacte, quia eſt cum coniunctis cum niue. quapropter ſpecies albedinis iam in intellectu eſt multis modis. primū enim in niue, & coniunctis cum niue: deinde & in lacte, et coniunctis cum lacte: & ſine niue in lacte, & ſine lacte in niue: mox & ſine coniunctis cum niue, & ſimiliter ſine coniunctis cum lacte. ſeparata

B igitur iam eſt, & recipitur natura albedinis, cum per ſe repræſentetur quidem ipſa & ſine niue, & ſine lacte, & ſine coniunctis eorum. quòd ſi & alia quoque alba videamus, aut etiam imaginemur, ceruſſam, parietē, & alia, in omnibus quidem conſimilis conſideratio fiet, quòd natura illa & in omnibus eſt, & ſine quolibet. quapropter tandem ſpecies albedinis repręſentat vnum quoddam in multis, & per ſe, ſine vno quoque illorum. atque hoc eſt, quod vniuerſale appellamus, quod vnum in ſe eſt, & ſine qualibet parte eorū, in quibus eſt. primum igitur vniuerſale, quod à nobis fit, non ſine quadam difficultate, & animę inquiſitione perficitur: vbi vero unum, aut duo, aut tria confecta ſunt, tum tanta promptitudine reliqua fiunt, ut etiam ex uno ſingulari uniuerſale extrahamus. quare mox vniuerſalium plena eſt anima. ſicut autem ex ſingularibus, quæ ſpecie vnum ſunt, fit vnum vniuerſale, ita & ex pluribus ſpeciebus, quæ unum genere ſunt, ſuum abſtrahitur vniuerſale: ita & ex ijs, quæ plura genere ſunt vſque ad generaliſsima. hoc ergo pacto fieri uniuerſale cenſendum eſt, ſi & ipſam etiam experientiam conſulamus. ſicut autem è lacte, & niue vniuerſale albedinis fit, ita & coniunctorum ſua vniuerſalia, & ideæ extrahuntur. quare & vniuerſale loci, & figuræ, & quantitatis, & numeri, & aliorum conficitur. propter quod potentia hæc animæ, quæ

Quid ſit vniuerſale.

Vniuerſale à quo itellectu fiat.

ideis eſt plena, diuina quodammodo eſt,& ſolus hic intellectus appellatur.ille vero intellectus,qui nondum quicquam intelligit,ſed nudus eſt, & veluti tabula eraſa,ſimpliciter intellectus non dicitur, ſed intellectus in potentia. Fortaſſe autem et tertius alius eſt intellectus,qui ſenſibilibus phantaſmatibus eſt plenus:qui nec proprie intellectus dicitur, ſed à quibuſdam paſsiuus vocatur, eo quòd circa ipſum verſetur extrahendo ille,qui ideas,et uniuerſalia conficit, qui actiuus vocari poteſt, eo quòd, quæ ſingularia et ſenſibilia ſunt, vniuerſalia actu et intelligibilia efficiat. et hic ſolus diuinus eſt,et æternus,quoniam idem ſit intellectus, et intelligibile.vtrum autem de his ita opinatus Ariſtoteles fuerit,& hoc pacto fieri uniuerſalia exiſtimauerit, tempus non eſt nunc examinare. C

Eadē prorſus ſpēs eſt quę in ſenſu,& in intellectu.

Cum igitur vniuerſale fiat prædicto modo, iam & illud videri poteſt, quod ſupra in dubium reuocauimus,vtrum una eſſet ſpecies in ſenſu,et intellectu,quoniam videbatur diuerſa propter vniuerſale,quod in ſenſu non eſt.iam enim manifeſtum eſt vnam eſſe & eandem ſpeciem in vtroque,ſed modis diuerſis.in ſenſu enim eſt confuſa et coniuncta cum alijs cōiunctis,in intellectu vero ſeparata,et diſtincta,ac ſic uniuerſalis facta. dico autem eſſe factam uniuerſalem non ſecūdum eſſe,quod hebet,quatenus vna quædam qualitas eſt, ſic enim ſingularis eſt, ſed vniuerſalem, quatenus imago eſt,et repræſentat.Inter vniuerſalia vero, ſiquis quærat, quæ nā extrahantur prius.an minus vniuerſalia,an genera et magis vniuerſalia,dicendum, quòd ſemotis caſibus ſemper minus vniuerſalia abſtrahuntur prius.oblatis ſiquidem Socrate, Platone, boue, arbore, lapide,prius vniuerſale hominis educitur è Socrate,et Platone, quoniam ſimilitudo,quæ in ijs eſt,& maior eſt,et fortior,quàm quę inter Socratem et bouem,et inter Socratem et arborem,vel lapidem. Porrò poſt vniuerſale hominis ea ſimilitudo,quæ inter Socratem eſt et bouem, ſuum prodit vniuerſale,animal:mox fit viuens:mox corpus.ſemper enim,quod rationem totius habet,primo occurrit, et notius eſt.homo autem totum quoddam eſt,cuius partes ſunt animal,viuens,corpus:animalis vero partes ſunt viuens,et corpus:viuentis vero corpus. verum factis iam et adultis nobis,atque exercitatis in abſtractionibus,notiora, et promptiora nobis occurrunt,quæ ſunt magis vniuerſalia,quoniam ex pluribus ſunt repetita,et habitu quodam firmata.et ut talia rationem totius habent. totum enim quoddā eſt animal reſpectu hominis,et bouis,quæ partes animalis ſunt. porrò viuens totum quoddam eſt reſpectu animalis, et arboris. neque inconuenit idem eſſe modo totum,modo partē reſpectu eiuſdem,uerum non ſecundum eandem rationem. hominis enim pars eſt animal,ſi partes eſſentiales quęras.idem homo pars eſt animalis,ſi partes integrales D

Magis vniuerſalia, q̄ minus vniuerſalium partes sūt, poſteriꝰ nobis innoteſcunt ipſis minus vniuerſalibus.

Totum & pres reſpectu eiuſdē, rōne tamē diuerſa, vnum,& idē aliquid eſſe poteſt.

A integrales conſideres. ſed de his alia quædam in ſequentibus edicemus. Ac de ſubnotione quidē, & compoſitione,& imaginatiōe,& memoria, nec non & quid ſit abſtrahere,ac demum quomodo fiat vniuerſale,hactenus dictum ſit. reliquum eſſet de æſtimatiua appellata potentia, & de vocatis ſecundis intentionibus non nulla dicere. verum,quoniā hæc longe poſt fiunt,& non niſi poſtq̄ & ratiocinationes excernimus,prius quidem de ratiocinio agamus,mox & de his,& alijs,quæ ſuperſunt. ſed bene erit,vt omnia hæc ad meridianas horas remittamus,iam enim quodammodo feſſi ſumus,& hora interpellare nos videtur. quare præſenti diſputationi finem imponemus,ac rogabimus puerum noſtrum, vt ad recreandos animos omnium aliquid canat. & ille mandato à Naugerio accepto temperata ſuauiter cythara, ſic cecinit.

Lyncas nec acreis aduehē,neu gere
  Thyrſos,venuſtum nec tege caſside
  Horrente vultum,ſed tenero veni
  Cinctus tempora pampino:
Tuiſq; mitis & placidus ſacris
  Adeſto, qualem te memorant,iugo
  Bactris ſubactis,in medio Deûm
  Conuiuam Ioue cum patre
B Sediſſe,circùm Dijs reſonantibus
  Heu ohe: pharetra cum poſita tuas
  Laudes eburna grandiloquus lyra
  Latona cecinit ſatus.
Ereptus igne vt fulmineo Iouis
  Bis natus infans duceris ad Deos.
  At tibi magnis plauſibus omnium ad-
  Riſit cœlicolûm cohors.
Nanque ore pulchro talis erat color,
  Rubente qualis enitet in roſa.
  Tum prominebat exilientibus
  Sacrum corniculis caput.
Tyrrhenus vt te nauita deprecans
  Sero,furoris,numinis & tui
  Expertus iras ſquammeus in mare
  Piſcis deſilijt rate.
Senſit Lycurgus vitibus impiam
  Auſus ſecurim immittere: ſenſit &
  Cohors gigantum trudere tum rata

Alto cœlicolas polo. C
Tu Gange victo miles ab vltimis
Indis triumphos uictor Io referſ:
Et redeunti Suſa & Achæmenes
Aras conſtituunt tibi.
Fremunt in altis orgia montibus
Heu ohe:ſolutæ per iuga Thyades
Crines in auras,rauciſonis replent
Altum cornibus æthera.

Quibus dictis ac collaudatis ſurreximus.

HIERONYMI FRACASTORII
DE INTELLECTIONE
LIBER SECVNDVS.

Quàm mirabilẽ natura ipſa hominem fecerit, & q̃ ei munera fuerit miro ordine elargita.

QVICVNQVE ille Triſmegiſtus RHAMNVSI fuit, qui Theologica quędam nobis reliquit, recte profecto dicebat miraculum maximũ eſſe hominem. cuius ſi ſtructuram, membrorum formas figuraſq́; ſi fines ſpectes, D ſi artificia,per quæ fines illos conſequantur membra, & operationes exerceant,alias quidem propter ſe ipſa,alias ꝓpter alia: tum vero & operationes ipſas animaduertas,qua induſtria obeant,nihil profecto admirabilius videbitur à Deo,& natura factum. Ex operationibus vero omnibus illæ maximæ admirandæ ſeſe offerunt, quæ ad cognitionem pertinent. de quibus Turrius partim ſuperioribus diſputationibus pertractauit,partim tractare ſub meridianas horas promiſit. ergo id tempus cum iã aduenifſet, omneſque maximo quodam deſiderio audiendi reliqua,veniſſemus eandem ad Syluam,conſediſſemuſq́; in corona, ille ita ſermonem ſuſcepit.

Hactenus ò amici circa intellectionem audiuiſtis,quanta induſtria natura procedat. primum enim à ſimpliciſsimis,& imperfectus exordiens, ad maiora,& magis admiranda progreditur. nam cum ſenſus ipſos feciſſet,qui propter imperfectionem non niſi genus quoddam vnum rerũ percipere poſſent, tum potẽtiam aliam ſtatuit, quæ ſenſibilia illorũ omnia dijudicare valeret. deinde, vbi etiã ordinaſſet, quo pacto ea ſenſibilia ſeruari poſſent in intellectu,ab hac & aliam potentiam conſtituit, quæ perfectiori modo quodam,& appetitu diſcendi impulſa,ſenſibilia ipſa quaſi

per

A per tenebras perquirens nunquam ceſſaret, donec ſingula diſtinxiſſet, mox diſtincta conſideraret, vt & inter ſe, & in eo, in quo coniuncta fuerant & oblata, ſeſe haberent. tum & differentias, & cõuenientias eorum intuita cœpit & enunciationes facere, & componere, ac diuidere, numerareq́;, & memorari. ad hæc autem & appetitu eodem ducta potuit, & quæ ſeparata erant, coniungere, & coniuncta ſeparare, ac demum ſimplices rerum ideas abſtrahere, & ijs impleri, ac diuina fieri. nam & cognitionem illam Dij maxime habent. Nunc ſupereſt, vt & alias operationes proſequamur, quæ perfectiores etiam num ſunt. primumq́; de ea agamus, quam Græci dianian, nos ratiocinationem ſine diſcurſum appellamus: qua tot artes, tot ſcientiæ inuentæ ſunt, ac illa tandem omnia, quæ ſub cœlo, quę ſupra, & cœli ipſi, & Dij, & diuina fuere cognita.

Igitur cum eorum, quę ab intellectu apprehenduntur, alia ſint ſimplicia, alia ſint complexa, quæ & enunciata, & propoſitiones appellamus, eadem eſt natura animæ, et diſcendi idem appetitus circa complexa, qui & circa ſimplicia. nam & circa complexa ſuas facit ſubnotiones, ſicuti & circa ſimplicia. quæ vero in ſimplicibus ſubnotio dicebatur, in complexis ratiocinatio vocatur, quæ plurimum differt à ſimplici ſubnotione. quippe in ſubnotione neque veritas, neq; falſitas inerat, ſed ſolus, & ſimplex motus de vno in aliud, in ratiocinio vero eſt veritas & falſitas. differunt etiam, quòd ſubnotio ſemper fit ad aliquod prius notum, ſaltem cõfuſe, ratiocinium vero fit ad id, quod prius notum non erat, ſed nũc primo addiſcitur. fit autem diſcurſus omnis ſemper in duabus propoſitionibus, quæ præmiſſæ dicuntur: quarum vna obſeruata eſt, et prius in anima erat, alia vero eſt noua: ex quibus ſequitur tertia, quæ concluſio vocatur, in qua eſt id. quod nunc primo notum fit. vt ſi prius nauigationi coniunctum eſſe naufragiũ vidi, vt in Callya, nunc vero videam Dionem nauigare, cõcluſio fiet, ꝙ Dion naufragabitur. ſunt igitur termini tres, duo extremi, et vnus medius, qui cum utroque communicat, Naufragium, Nauigatio, Dion. Nauigatio medius terminus, cui cõiunctum noui naufragium. ſi ergo & Dioni uideam nauigationem ineſſe, vtique naufragaturum concludã, donec contrarium non vidi, ꝙ ſcilicet aliquis nauigaret, & non fecerit tamen naufragium. Cauſa vero, ꝙ concluſio illa ſequatur, inde eſt, ꝙ ſpecierum natura eſt, illa ſemper repræſentare, quæ ſunt coniuncta, vt dictum eſt. ſi ergo nauigationi coniunctum recepi naufragium, nunc quoque repræſentabit naufragium in Dione nauigante. videtur igitur ratiocinatio hæc per rememorationem quandam fieri. vt viſo Dione nauigante memoria fit eorum, quæ coniuncta nauigationi obſeruaui: inter quæ erat naufragiũ. ergo et in hac nauigatione naufragiũ,

De rõcinio & de quatuor ratiocinãdi modis, qd ſint, & quõ fiãt, vcʒ exemplo, enthymemate, inductiõe, & ſyllogiſmo nec plures eẽ quatuor prędictis.

Ratiocinatio, quæ & circa complexa ẽ, ab ipſa ſubnotione incõplexoꝵ val de diuerſa eſt.

Diſcurſus ex duabus fit ꝓpoſitionibus, ex q bus ſeqtur tertia.

B

vt coniunctum recipitur. Si igitur Plato hoc pacto dicebat diſciplinam C fieri per recordationem, recte certe dicebat: ſi uero intelligebat cõcluſionem aliàs fuiſſe notam apud animam, et nunc recordari eiuſdem, nõ recte aſſerebat. ſiquidem cõcluſio, quatenus propoſitio eſt, nunc primo noſcitur, nec prius nota erat niſi in potentia, in coniuncto reſeruato in memoria. videtur autem Plato in Phędone opinari ſcientiam noſtram fieri non primo modo, ſed ſecundo. quare merito ab Ariſto. reprehenſus fuit.

De exemplo, qd ſit, & quõ fiat.

Simplicißimus igitur et natura primus, qui ab anima fit diſcurſus, eſt ille, qui ab uno fit ad unum per commune aliquid in utroque compertũ. quale eſt nuper aſsignatum ex memoria naufragij in Callya, dum nauigaret, ex quo et Dionem nauigantem opinamur naufragaturum. communis terminus eſt nauigatio: cõiunctum obſeruatum eſt naufragium. nauigatio igitur ſemper & vbique repræſentabit naufragium ſibi coniũctum, ſi contrarium non vidimus. ſimiliter, & ſi Heluetij data fide prodiderunt L. Craſſum, vtiq; & Cæſari proditionem facturos credemus. terminus medins eſt fides data ab Heluetijs: coniunctum obſeruatum eſt proditio facta L. Craſſo. Si ergo contrarium quis non vidit, probabiliter credet & Cæſari proditionem futurã: quia ſpecies media de natura ſui ſemper coniuncta refert. verum neceſſaria non eſt hæc ratiocinatio, quoniam coniunctum illud cum termino medio neceſſario non eſt coniunctum, ſed potuit caſu aliquo, & alia ratione coniunctum fuiſſe, quæ non D erit in alio. neq; enim, ſi Callyas nauigans naufragium fecit, neceſſe eſt & in Dione fieri, quia alia ratio eſt in vno, alia in alio. nec ſi Heluetij proditionem L. Craſſo fecerunt, neceſſe eſt & C. Cæſari facere. aliam enim cauſam & forte iuſtam in L. Craſſo, quam in C. Cæſare non habuere. ꝓbabile tamen accipitur ab eo, qui contrarium non vidit. vocatur autem hic diſcurſus exemplum, à quo pueri incipimus ratiocinari, quoniam facile eſt in vno obſeruare, & ab illo in ſimile ferri, ſpecie per naturam repræſentante coniuncta. vtitur autem & illo plebs. propter quod rhetores vtuntur maxime exemplis ad populum, quia ex notis mouemur. Fortaſſe autem & alia animalia exemplis mouentur. aues enim cum vident aliquas alias viſco captas, viſcum euitant, ſimile ſibi futurum exiſtimantes. habent quippe & alia animalia phantaſiam, quæ ex particularibus poteſt diſcurrere.

Pueri & plebs vtuntur exẽplis fortaſſe & alia animalia bruta.

Exemplis cur Rethorer vtãtur.

De Enthymemate qd ſit, & quõ ab exẽplo diſtinguat.

Secundus autem ratiocinandi modus prædicto ſimilis eſt, ſed tamen efficacior aliquanto, quãquam neque ipſe neceſſarius. fit autem hic à pluribus obſeruatis ad vnum aliquod, quaſi ſint multa exẽpla. conuenit igitur cum exemplo, quia ad vnum eſt, ſicuti exẽplum: differt autem, quia à pluribus obſeruatis procedit, cum exemplum ab vno eſſet. Si ergo plu-

ries

A ries obſeruauimus prauos eſſe,qui pernoctant,videamus autem Catilinam pernoctare,vtiq; Catilinam prauum exiſtimabimus.terminus medius eſt pernoctatio,cui coniunctum eſt prauum eſſe,vt pluries obſeruauimus.concluſio erit Catilinam prauum eſſe.et ſi in multis vidimus mulieres cum viris conuerſantes non caſtas eſſe,nunc vero videamus Athalantam conuerſari cum viris,etiam non caſtam eſſe concludemus.terminus medius eſt conuerſari cum viris, cui coniunctum eſt non caſtam eſſe.concluſio Athalantam non eſſe caſtam,quia ſpecies termini medij ꝓ natura ſua ſemper repræſentat coniuncta. quare & in Athalanta repræſentabit,ſicuti in alijs multis vidimus.Neceſſarium autem neq; hoc eſt,ſicuti neq; exemplum,quia coniunctum cum termino medio,neceſſario non eſt coniunctum,ſed poteſt non eſſe.neque enim neceſſarium eſt omnes,qui pernoctant,prauos eſſe,& mulieres omnes non caſtas, quæ cum viris verſantur.eſt tamen probabilior, & efficacior ratiocinatio hæc, q̃ exemplum.ſi enim vnum obſeruatum fidem facit,à fortiori plura obſeruata,tanquam multa exempla,fidem maiorem facient. Quæſiueritis autem fortaſſe,utrum propoſitio illa in pluribus obſeruata proponatur de omni,an indefinite,vt quòd omnes pernoctantes praui ſint,an pernoctãtes praui ſunt. ad quod dicimus propoſitionem illam obſeruatam nec etiam proponi ſolere,ſed ſolum aliam,quæ ſignum dicitur, vt quod Catilina pernoctat.dicet enim rhetor,vultis videre iudices qualis ſit Catilina?tota nocte pernoctat.tacent autem aliam propoſitionem, ꝙ pernoctantes praui ſint,quia apud omnes quaſi inſitum eſt pernoctantes eſſe prauos.ſiue ꝙ in pluribus ita obſeruetur,ſiue quod facile ſit adducere rationem probabilem, quòd pernoctantes ſint mali, eo quòd cauſa huius non poteſt eſſe vt plurimum bona. ſiue igitur taceatur propoſitio illa obſeruata,ſiue proponatur de omni,ſiue indefinite,fidem non habet,niſi vt in pluribus,vnde & ad unum ſimile probabilitas fit. appellatur autẽ hic diſcurſus à Græcis enthymema,à noſtris commentum proprio quidem vocabulo,ſed & ad alia tranſumpto. propter quod & nos enthymema vocabimus.Sunt autem enthymematũ alia facilia & in promptu vulgo,alia difficiliora:facilia ſunt,quæ familiaria ſunt ſenſibus, quibus non ſolum pueri & plebs,ſed & bruta etiam animalia vti ſolent, difficilia vero,q̃ remotiora ſunt à ſenſibus, ſolis philoſophis,& prudẽtioribus nota.

Enthymema efficacius ẽ exẽplo.

B

Enthymematũ alia facilia, alia difficilia ſunt.

Tertius vero ratiocinandi modus & ipſe à ſingularibus procedit, verum differt ab exẽplo,& enthymemate,ꝙ exemplum ab vno,enthymema à pluribus ꝑ ſe, hic vero ab omnibus fit diuiſim cõprehenſis.differt et in concluſione,ꝙ tam exemplum, q̃ enthymema ad vnum particulare fit,hic vero ad oẽs in vniuerſum collectim acceptos,vt hoc: terra, aqua,

De inductione.

aer,

aer,ignis mouentur motu recto:hæc autem ſunt omnia elementa: omnia ergo elementa mouentur motu recto. terminus medius ſunt terra, aqua,aer,ignis quibus obſeruatũ eſt ineſſe moueri motu recto.alia ꝓpoſitio eſt,hæc eſſe omnia elementa. concluſio fit, omnia elementa moueri motu recto,per eandem rationem.qua & prædicta concludebant:quòd ſcilicet ſpecies termini per ſe & ſemper repræſentat coniunctum. quare & in concluſione id repræſentat,vt elemẽta omnia moueri motu recto. Similiter & hoc.plantæ,& animalia animata ſunt: hæc autem ſunt omnia corpora organica:omnia ergo corpora organica ſunt animata.terminus medius animalia,& plantę,obſeruatum animata eſſe:aliud extremũ corpora organica:ſequitur cõiunctum,obſeruatum ineſſe organicis corporibus.nihil autem refert,ſiue ſingularia,à quibus proceditur,ſint indiuidua, vel ſint ſpecies,vel etiam genera,dummodo vt vnum, & vt partes accipiãtur.vocatur autem inductio diſcurſus hic, quòd partes omnes diuiſim inducantur ad oſtendendum totum.Sed illud fortaſſe quæretis, quomodo in multis poſsibile ſit ſingularia omnia induci & enumerari, cum ſint infinita.ad quod dicendum,quòd in quibuſdam facile eſt omnia ſingularia induci,quando ſcilicet ea determinata ſunt,vt prædicta:in quibus vero ſingularia ſunt infinita,fiunt quidem inductiones,ſed in his quædam tantum ſingularia inducuntur, reliqua uero accepimus dicentes ita eſſe in aliis,vti in aſsignatis. ſufficit enim ſi viſo hoc,& illo,& alio & alio Rhabarbaro, quòd purgat choleram,dicamus alia omnia eſſe his ſimilia. quare concluſio fit de omni,quòd omne Rhabarbarum purget choleram. Sed rurſus dubitare contingit, quomodo poſsimus aſſumere & alia omnia eſſe ſimilia. de primis enim uiſis & probatis, dubium nullum eſt, quia experientia id monſtrauit: at de aliis, de quibus experientia nulla eſt facta,non uidetur, quam fidem habere poſsimus.Dicendum aſſumptum illud ita eſſe in alijs, fidem habere interdum probabilem tantum, interdum neceſſariam. probabilem quidem virtute exempli,& enthymematis.ſi.n.in vno,aut ẽt in multis ita eſſe vidimus, ꝓbabile eſt ita fore & in hoc, & in illo, & alijs, quotquot imaginati fuerimus, tametſi nõ viderimus in his, ſicut in primis aſsignatis.habita igiť notitiã de primis per experientiã,de alijs vero probabiliter per ſimilitudinẽ concludimus in omnibus ita eſſe, ſed probabiliter tantum. interdum fides nõ ſolum probabilis eſt,ſed & neceſſaria,& hoc duobus modis.vno modo cum facta obſeruatione in quibuſdam ſignatis,quærimus,ꝓpter quid ſit,& inuenta illa cauſa,ita dicimus eſſe debere & in alijs.quare de omnibus tandem concludimus.vt ſi viſo hoc, & illo Rhabarbaro,ꝙ purgent choleram,quæram, propter quid ſit:& ſciens ꝙ,quæ purgant choleram,

In inductione an oĩa ſingularia inducere neceſſe ſit.

ſunt

A ſunt amara acria, abominabilia naturę, & talia eſſe hęc viſa, fides fit et de alijs, quæ talia ſunt. vnde cõcludimus omne Rhabarbarum purgare choleram ex hoc, ꝙ primo vidi hoc in quibuſdam, mox facta ratione ad naturam cõmunem, ita & de alijs accepi. Alio modo neceſſaria fides fit, cũ ſingularia prorſus ſimilia ſunt, & quale vnum eſt, talia eſſe omnia alia. vt ſi videam has duas lineas rectas ęquidiſtantes nunquam concurrere, ita de alijs etiam accipiemus, eo ꝙ prorſus ſunt ſimiles. quare de omnibus cõcluſio fiet. & talia ſunt mathematica omnia. naturalia vero non ita ſe habent. poſſunt enim ſimilia eſſe quædam ſingularia, ĩmo & multa, & multa, omnia vero nõ eſſe talia. Itali quidem enim, & Germani, & Galli omnes albi ſunt, non tamen omnes homines albi, vt Aethiopes. cauſa eſt, quia non omnino ſimiles ſunt: & alia cauſa facit Italos, Gallos, & Germanos albos, alia Aethiopas nigros. quare in ijs, quæ à natura ſunt inductiones neceſſariæ non valde fiunt, ſed probabiles tantum, niſi ratio fiat ad naturam communem. Inductionum igitur aliquæ neceſſariæ ſunt, aliquæ probabiles tantum. neceſſariæ ſunt, in quibus aut omnia ſingularia induci poſſunt, quia ſint determinati numeri: aut omnia ſunt prorſus ſimilia, & diuerſitatem pati non poſſunt: aut ratio ſufficiens fit ad naturã communem. illæ vero inductiones, in quibus nec ſingularia omnia induci poſſunt, nec prorſus ſimilia ſunt, nec ratio fit ad communem naturam, omnes probabiles tantum ſunt. ſunt tamen quædam inductiones, quæ tametſi probabiles ſimpliciter tantum ſint, tamen adeo propinquæ ſunt neceſſarijs, vt pro neceſſarijs habeatur: & ſunt illæ, in quibus ita obſeruauimus & nos, & patres noſtri, & aui, & omnis memoria: tum & nationes omnes, in omni loco, omni tempore. ut ꝙ omnia orta occidant, & quod omne, quod mouetur, ſit corpus. in quibus quidem nec omnia ſingularia poſsibile eſt inducere, nec ratio eſt facta ad communem naturam, nec ſcimus, an prorſus ſingularia omnia ſimilia ſint: quia tamen ita viderunt omnes, & vbique, & ſemper, pro neceſſarijs habentur.

In naturalibus non ita freqũter neceſſarię ĩductiões fiũt, vt ĩ mathematicis.

Inductionũ aliæ probabiles, alię neceſſarię ſunt.

B

Quartus autem ratiocinãdi modus eſt, ab vniuerſali, de omni, ad particulare aliquod. differt autem ab inductione tum in præmiſsis, tum in concluſione. in præmiſsis quidem, ꝙ inductio procedit ab omnibus & ipſa, ſed diuiſim acceptis, hic autem ab omnibus collectim aſſumptis, & de omni. ꝓ quod & ſyllogiſmus vocatur. In cõcluſione vero differt, quòd inductio ad totum procedit à partibus, ſyllogiſmus vero à toto ad partem. nam, quãq̃ interdum ad aliquod vniuerſale fiat, ad id tamen fit ceu ad partem ſub toto cõtentam. procedit autem & hic ex vna præmiſſa obſeruata, & alia noua. vt ſi obſeruauimus omne animal reſpirans habere pulmonẽ, nunc vero offeratur delphinum reſpirare, concluſio fit delphinum

De ſyllogiſmo.

A ſitum habemus, vel rationem neceſſariam ad ſenſum reducibilem. Neceſſarium vero eſt, quod vel notis terminis cognitum eſt, vel inductione neceſſaria, vel ratione ad hæc reducibili. Probabile vero ſeu apparens eſt, quod creditur quidē, ſed nec ſenſu, nec notis terminis, nec īfallibili inductione cognitum eſt, ſed aut exēplo, aut enthymemate. eſt aūt apparēs dupliciter aliud ſimpliciter tale, aliud ad hoīem. ſimpliciter apparens, & ꝓbabile eſt, quod vel omnibus, vel pluribus videtur, vel ſapiētibus, dum modo plures non aliter iudicent: ad hominem, vero quod vni videtur. Probabilium autem dicitur opinio. Neceſſariorū vero ſcientia, aut diſpoſitio melior, quàm ſcientia: quæ mens vocatur, & fit notis terminis. porrò neceſſarium duplex eſt, ſimpliciter, & ex ſuppoſitione. Neceſſariorū autem ſimpliciter, ſcientia eſt. Neceſſariorum vero ex ſuppoſitione, non ſcientia proprie, ſed aut ars, aut quid ſimile.

Neceſſariū quid.

Probabile, ſeu apparēs quid ſit.

Probabile duplex, ſimpliciter, & ad hoīem.

Opinio, & ſcia quorū ſint.

Ars et ſcīa circa quæ neceſſaria ſint.

De ipſo autem velle quid ſit, ita eſt accipiendum. Bonum quippe & malum offerri animæ poteſt per duas potētias, quarum altera eſt ſenſus, altera intellectus. quocunque autem modo offeratur, recepta boni ſpecie congaudet anima, & ſi etiam habet, & poſsidet bonum, illo fruitur, ſi vero non habet, intenditur in illud, & proſequitur, vt habeat. hęc autem intentio non aliud eſt, quàm applicatio animæ, & ſpirituum ad proſequendum bonum oblatum, ſi vero offeratur malum, triſtatur: & ſi pręſens eſt B malum, intenditur ſimiliter, & vim adhibet, vt ſe ab illo amoueat, aut illud à ſe. ergo ſi per ſenſum oblatio boni fiat, intentio illa appellatur appetitus. ſi vero per intellectum offeratur bonum, intentio illa voluntas dicitur. & velle non aliud eſt, ꝙ intendi animam ad proſequendum bonū, vel euitādum malum, per intellectum, oblatum: nolle autem eſt non intendi animam ad oblatum, per intellectum, bonum. cognitio enim illa, quatenus mouet aſſenſus, dici ſolet. non eſt autem voluntas diſtincta ab intellectu potentia, niſi ratione. ſi enim diſtincta, re, ponatur, quærere licet, an & ipſa voluntas intelligat, an non. ſi quidem nō intelligit, ego nō video, quę illi operatio tribuenda ſit: ſi vero intelligit, num ea, quæ & intellectus, an alia. et certe alia non eſt dicendum intelligere. eadem vero ſi intelligat, ſuperflua eſt. quare eadem potētia eſt, quę à ſe ipſa ratione differat, quatenus ab obiectis diuerſimode informatur. ſi enim intellectus verum apprehendat, inquātum verum, ſic vocatur intellectus. ſi vero apprehendat verum, vt ſimul bonum à quo mouetur anima, ſic volūtas dicitur. nihil enim prohibet verum percipi, vt verum quandoque, quandoque vt verum, & bonum mouens. Ex quibus apprehendendi modis fiūt habitus, modo intellectus, modo voluntatis vocati. eſt autē habitus confirmatiſsima, & īdelebilis ſpecies in anima: quæ ſi veri ſit, vt veri, & neceſ-

De intellectu & volūtate, qd ſint, q itē & qūo vtriuſq; potentiæ habitus in nobis fiāt.

Virtus boni apprehēſiua ī nobis in appetitū & voluntatē qūo diuidatur.

Velle & nolle qd ſint.

Volūtas nō niſi ratione ab intellectu diuerſa eſt.

Habitus intellectus & voluntatis ex ipſa veri & boni apprehēſione in nobis fiunt.

ſarij ſcientia appellatur:ſi vero probabilium fuerit,opinio dicitur:ſi falſo C
rum,habitus ignorantiæ.ſi autē circa verum ſit,ſed vt bonum mouēs,ſic
volūtatis habitus fiunt:qui ſi ſint circa vera bona,virtus dicitur,ſi circa ap
parentia,falſa,vitium.ſi vero circa ea,quæ recte fieri,& nō fieri poſſunt,
ars nuncupatur.Differt autē ars à virtute,ꝙ virtus in ipſa electione agen
dorum conſiſtit,quæ recta eſt:Ars vero eſt poſt electionem in modo per
ducendi ad finem recte agenda:in quo contingere error poteſt in operā-
do.ſi enim faber eligat die feſto enſem cudere,electio hæc mala eſt,& vi
tioſa:poſtq̄ uero elegit cudere,ſi debet hoc opus recte facere,regula qua-
dam indiget,quæ ars dicitur.propter quod bonus faber dici poterit,ſed
non bonus,& virtuoſus,quia electio iniuſta eſt. virtus igitur eſt habitus
recte eligibilium:ars vero habitus recte factibilium.

Virtus & ars q̄d ſint.

Quo autem pacto fiāt iſti habitus voluntatis in nobis,niſi dubitarem
à propoſito nimis diuertere, non inutile fortaſſe eſſet inquirere. ſicut
enim non facile eſt ipſos acquirere,ita neq; facile eſt intelligere,quomo-
do fiant.verum quia multum temporis ſupereſſe nobis video, & vos an-
nuere atque optare,breui quidem tranſcurſu perquiram. Non ſunt autē
voluntatis habitus quales ſcientiarum,& intellectus.hi enim valde faci-
le fiunt per doctrinam,& per nos ipſos.ſiquidem per inductiones neceſ
ſarias,aut per ſyllogiſmos neceſſarios,vel per vocatam mentē fiunt,quo
rum demonſtrata impoſsibile eſt aliter ſe habere.at circa voluntatem nō D
ita profecto eſt.nullum enim principium tale eſt,quod neceſſario,& ſem
per illā moueat,niſi in vniuerſali à bono:in particulari autē,qđ neceſſario
moueat voluntatem, principium nullum eſt propter variam bonorū na
turam.quorum alia bona ſunt,quia vtilia, alia,quia delectant, alia,quia
honeſta ſunt:& alia per intellectum offeruntur,alia per ſenſus: quæ ſæpe
inter ſe pugnant,& modo vnum,modo aliud vincit,ad quæ nō parum
faciunt corporis diſpoſitiones tum à natura,tum ab euentis factæ. neque
enim eadem eſt voluntas ſani & ægri, irati & pacati, amoribus capti &
liberi,bene & male inſtituti,& ita in alijs. propter quæ ſiquis ita ſyllogi-
zabit.Honeſta ſunt obeunda:ſeruare leges eſt honeſtum. ergo & obeun
dum.Lycurgo quidē perſuadebit, Dionyſio aūt tyranno nō ꝑſuadebit.
Quod ſi quæratis,cur tyranno non perſuadebit,cum & ipſe propoſitam
primam propoſitionem concedet, honeſta eſſe obeunda,ſimiliter & al-
teram concedet.ſeruare leges eſſe honeſtum.videtur igitur,ꝙ & conclu
ſionem concedere debeat. quod ſi concedit, cur non facit? ad quod di-
cimus alia ratione quid concedi,alia ratione fieri.conceditur quidē qua-
tenus verum,fit autem,& obitur quatenus à bono mouetur.quare tyrā-
nus fortaſſe & ipſe concedet honeſta eſſe obeunda,quia verum non po
teſt

Voluntatis habitus, q ſunt ipſę v̄tutes morales, qb'nā, & qūo fiāt in nobis.

Virtutem aſſequi difficilius eſt, quàm ſciētias.

Hoīm q̄ variȩ ſint ad virtutes diſpoſitiōes.

A teſt negari, obire tamen nollet, quia bonum nō iudicat, à ſenſu deceptus & ita inſtitutus. melius enim putat imperare, & cupiditates explere non ſeruatis legibus, quàm parere, & voluptatibus carere, ſeruatis. Nemo eſt, qui non cognoſcat perdite amare malum eſſe, & ipſe etiam Cherea concedet: noctem tamen vnam, qua cum Thaide dormiat, præferet etiā morti: adeo pugnant, quæ à ſenſibus offeruntur, & quæ ab intellectu. ſed & ipſe etiam intellectus ſæpe decipitur, & modo vnum vult, modo aliud. ſi igitur nullum principium eſt, quod neceſſario moueat uoluntatem, & dirigat ad rectas electiōes, quo pacto fieri in nobis poſſunt virtutis habitus, ſi habitus indelebilis, & firmiſsimus eſſe debet? nunquid ſicut Protagoras apud Platonem opinari videtur, per doctrinam virtutes fiūt? ſed certe doctrina, tametſi principium quoddam ad virtutes affert, non ſufficere tamen per ſe videtur. aliud eſt (vt diximus) verum, aliud eſt bonū mouens: docet quidem doctrina, quod verum eſt, non mouetur autem ab illo, niſi ſimul & bonum exiſtimetur, et melius, quàm omne aliud oblatum: & niſi ſenſus rationi omnino pareant. parere autem difficillimorum eſt, & maxime dubium eſt, qua via id faciamus. ſi enim per doctrinam fieri dicatur, ruſus in eundem ſcopulum incidimus. ſi vero fieri per aſſuefactionem, & ex frequentatis actibus, vt Ariſtoteli placet, dubitare pariter contingit, quo pacto hęc aſſuefactio fiat. ad quæ dicendum (vt arbitror) nec doctrinam ſine aſſuefactione virtutes per ſe facere poſſe, nec

B

aſſuefactionem per ſe ſine doctrina. quod enim doctrina ſine aſſuefactione nōn ſufficiat virtutem facere, manifeſtum eſſe poteſt ex eo, quod diximus, doctrinam monſtrare, quod verum eſt, tantum, hoc vero non ſatis eſſe, niſi ſimul offeratur, quod bonum eſt, & mouet magis. ad hoc autē requiritur, vt ſenſus rationi pareant. non parent autem cum aliter aſſuefacti ſunt: quod monſtrant auari, & ambitioſi, & amantes, & iracundi, & gulæ dediti, & potores, & vniuerſaliter, qui ſunt vitijs aſſueti, in quibus nihil doctrina per ſe poteſt. quòd vero & ſine doctrina aſſuefactio non faciat virtutem, eſt in ijs videre, qui non ſponte, et per propriam electionē, ſed coacti, aut ſpe, aut timore continenter viuunt, inuiti. vbi enim aut timor, aut ſpes ſublata eſt, continuo vitā mutant. quapropter ſi virtus fieri debet, oportet, vt & vſus, & propria electio concurrant. ad electionē autem faciendam maxime conſultatio, & ratio, ſeu doctrina poteſt. vſus vero, et aſſuefactio multis indiget, ſi virtutem parere debet, ad vitia ſiquidē & ad voluptates vel facillime fit. quippe nati ſtatim voluptatibus capi incipimus: ſenſibus enim tum ſolis agimur, ab ijs & creſcentes, & grandiores facti ducimur. vnde ſenſuum illecebræ nobis quaſi congenitæ, nobis comites quàm facillimo vitiorum habitus inſerunt. à quibus ſi abſtinere

debemus

Bona & vera, quæ cognoſcim⁹, & alijs ſuademus, cur ſic difficile operemur.

Doctrina & ſi ad virtutes iuuat, illius tamē ſufficiēs prīcipiū nō ē.

Ex frequētatis actib⁹ quō per doctrinā virtutes fiant in nobis.

Electiōe, & vſu cōparātur vrtutes. doctrinæ electiones faciunt. leges vero tā diuinæ, q̄ humanę, ↄſilia ſpes, timorē, laudes, vituperia vſus ipſos bonos in nobis gignūt, quos ſequūtur ipſę virtutes.

debemus,& contrarijs aſſueſcere,magna cum difficultate acquiritur,& C
per multa fieri oportet.in primis autem doctrinæ valent,& perſuaſiones,
per quas cognoſcimus,quod verum eſt,& quod vere bonum,& quod
malum,& quid pariant tandem,ad quod non humanæ ſolum doctrinę,
ſed & diuinæ non parum conducunt.Leges præterea ſunt conſtitutę,tũ
ciuiles,tum ſacræ,quæ & pœnas praue agentibus,& præmia recte pieque
viuentibus iniungunt.nam, quæ nos impellunt maxime ad agendum,
ſunt ſpes,& metus.porrò laudes & uituperia inuẽta ſunt ab hominibus,
quoniam gloria plurimum nos accendit ad facta egregia, vituperia vero
abſterrent.præter leges quoque ſunt & inſtituta ciuitatum,& ritus, &
conſuetudines bonæ.exemplis enim aliorum maxime ſolemus adduci.
patrum præterea educationes, præceptorumq́; prudentia & regimẽ nõ
parum ad hæc proſunt,& vſum bene uiuendi confirmant.quibus omni-
bus fit,vt ſimul experientia,& re ipſa cognoſcẽtes,quàm pulchra virtus,
quàm in vita vtilis ſit,contrarium vero quàm turpe,quàm periculis ple-
num,per ſe tandem virtutes ipſas amemus,vitia uero odio habeamus, a-
bhorreamusq́;.vnde tandẽ ſuperatis,vel cõpreſsis adoleſcẽtię ardoribus,
& concupiſcentijs, maturioribus ætatibus virtutũ habitus acquiramus.
ad quod non parũ valẽt corporis diſpoſitiones,ingenium docile,tempe
ratura non agreſtis,& fera, ſed benignior atque humana. per hæc ergo
& corpus parere animo addiſcit,& aſſueſcit,vnde vnum ex ambobus fit D
tam concors,ut nunquam pugnent.quanquam pauci certe ſunt, qui ad
tantum virtutis perueniãt,vt non ſemper formidare debeamus inſidias,
& præſtigia ſenſuum:verum de habitibus ijs nunc loquor, qui ab homi-
nibus acquiri humanitus poſſunt. ſiqua enim gratia à Deo optimo ma-
ior impartitur nobis,noſtrum non eſt nunc dicere,ſed credere ita eſſe,at
que hos habitus virtutum,qui à Deo dantur,ſolos eſſe ueros, & firmos,
qui uero à nobis acquirũtur,parum ſolidos,& multæ fortunæ ſubiectos.
ac de ipſo uelle,& nolle,& habitibus uoluntatis,& intellectus ita ꝓ tem
pore determinatum ſit.

Infuſi habitus firmiores ſunt.

De nõ nullisaię humanæ actibus, admiratiõe videlicet cogitatiõe, reſolutiõe, ac compoſitione, quidnã ſint, & in q bus, & qũo fiant.

Admirari autem tum anima dicitur,cum oblato aliquo partim noto,
partim ignoto recipit illud uti nouum,& inſuetum.ſuſpenditur enim ab
omni alio,& applicatur ad illud nouum deſiderio quodam perdiſcẽdi,
quid ſit,aut quale ſit.cum igitur deſiderio illo permota anima ad coniũ-
cta cum illo oblato fertur,tum inquirere dicitur,& cogitare. non enim
aliud eſt cogitare,quàm agi per coniuncta cum aliquo. quod & inquire
re eſt.Reſoluere vero & componere anima dicitur per ſimilitudinem ad
naturam,& artem.tum enim reſoluit natura,cum totum aliquod & po-
ſterius reducit in partes,& ſua principia,ut mixtum in elementa,elemẽ-
ta in

Qũo admirari, & cogitare aĩa ſoleat.

Reſoluere, & cõponere

A ta in materiam.componit autem cum contrario proceſſu partes, & principia aſſumens, totum aliquod & poſterius facit.ſimiliter autem & ars reſoluit,cum totum aliquod,vt domũ,in partes,& principia diducit,vt in atrium,cameras,& culinam:hæc uero in alias,ut ligna, lapides, & cęmenta.componit autem cum,ex his totum quippiam conflat. Ex hac ſimilitudine & anima dicitur modo reſoluere,modo componere. quoniam enim inter ea,quæ addiſcit anima,alia ſunt poſteriora,& effectus, ſeu tota quædam,alia vero ſunt principia,& cauſę,ſeu partes. ſi quidem de effectu aliquo quærat cauſam,et principia,atque illa inueniat,& addiſcat,vt cauſas & principia,tum reſoluiſſe dicitur effectum illum,& totũ. dico autem, addiſcat,ut cauſas,& principia, quia,& ſi forte inueniat,& addiſcat id,quod eſt cauſa,ſed non ſcitum, nec quæſitum, vt cauſa, illa quidem reſolutio non eſt,ſed aut materia reſolutionis:aut uia, qualis eſt demonſtratio illa,quæ dici ſolet demonſtratio, quia. ut ſi demonſtrem delphinum habere pulmonem ex hoc,ꝙ reſpirat. at ſi quęram, propter quid delphinus reſpirat,& hoc dicam etiam,quia habet pulmonem, ſic quidem reſolutionem proprie feci.quippe quatuor quæſita ſunt, quorũ duo eſſe rei monſtrant,an eſt, & quale eſt: duo uero, quæ cauſam quærunt,quid eſt,& propter quid eſt.in ijs igitur,in quibus eſſe quęritur,nec reſolutio,nec compoſitio per ſe fit,in alijs vero duobus fit.Sed habet du-
B bitationem quandam,quia reſolutio videtur contrarius proceſſus compoſitioni,per aſſignata uero uidetur idem ſyllogiſmus ſimul compoſitionem facere,& reſolutionem.ut in prædicto,in quo quæritur propter quid delphinus reſpirat:et dicitur iccirco reſpirare,quia habet pulmonẽ. formatẽ autem ſyllogiſmus ſic.omne reſpirans ideo reſpirat, quia pulmonẽ habet.Delphinus reſpirat ergo,quia pulmonẽ habet. vel ſic.omne reſpirans pulmonem habet.Delphinus reſpirat,ergo pulmonem habet:& hæc eſt cauſa reſpirationis.Verum ſic dicendo uirtualiter fit alius ſyllogiſmus & regreſſus.omne habens pulmonem propter ipſum reſpirat. Delphinus habet pulmonem.ergo propter ipſum reſpirat. ſed iſta eſt cõpoſitio,quę aſſumpta cauſa fertur ſupra effectum:quomodo ergo differt reſolutio à compoſitione? utrum igitur reſolutio tum ſolum fiat, cum eſſe cauſæ concluditur?ut quidam putant,dicentes reſolutionem eſſe demonſtrationem uocatam,quia eſt,compoſitionem uero demonſtrationem procedentem à cauſa,quæ propter quid vocatur. an dicendum reſolutionem per ſe includere duos ſyllogiſmos,unum,qui ab effectu eſſe cauſæ concludit,alium,qui per cauſam procedit ſupra effectum? & hic eſt terminus reſolutionis,ita,quòd reſolutio tota fit per hos duos proceſſus:& in ipſo prior ſyllogiſmus,qui dat eſſe cauſæ, ordinatur in ſecũdũ,

re quõ ad nature & artis ſimilitudinẽ aĩa dicatur.

Quatuor eſſe quęſita.

Reſolutio circa q̃ fiat.

Nũ poſſit idẽ ſyllogiſmus cõpoſitionẽ facere,& reſolutionem.

Quõ differat reſolõ à compoſitione.

ſi reſolutio

A tur ab agno vti contraria,& diſſentiens. vnde fugit. ſi igitur hanc receptionem uocant æſtimatiuam,poſſunt quidem appellare,quo modo volunt,ſed rem non declarant. potentia enim,quæ recipit,nõ alia eſt,quàm phantaſia,quæ nõ elicit,ſeu extrahit,ſed recipit ſolum per modum, qui ſpeciebus coniunctus eſt:ſimiliter,& quod inſtinctum naturę vocant,nihil declarat,ſed offuſcat magis. nam & hic inſtinctus vel eſt natura ſimplex,quæ ſine cognitione operatur,vel eſt cognitio quædam. at certe natura eſſe non poteſt. natura enim ad vnum determinata eſt,& vnum operatur. hi autem motus,qui ab inſtinctu fiunt,non vnum ſunt,ſed multi,& ſæpe contrarij. ſi vero per cognitionem fiunt,oportet dicere, quo pacto taurus iudicet eſſe feriendum cornibus, equus calcibus, aſellus cõtrahat primo pellem,mox repente extendat. De hoc igitur inſtinctu dicendum mihi videtur,primo non eſſe naturam ſimplicem. illa enim determinata ad vnum eſt,eſſe tamen naturam cognoſcentem. natura enim & de hac dicitur,licet quandoque diſtinguatur virtus cognoſcẽs à natura: ſed hoc eſt à natura ſimplici,vel ſimpliciter dicta,quæ ĩtelligitur pro forma ſimplici non animata. eſt tamen & anima natura,quia eſt forma ſubſtantialis,& principium intrinſecum per ſe mouens. omnis autem natura proprios habet motus,qui naturales dicuntur,ſed in hoc differunt natura ſimplex ab anima,ꝙ natura ſimplex ad unum determinata eſt, anima vero non ad vnum.

B Simplicis vero naturæ motus ſunt ſurſum, deorſum, circulare,& motus partium in toto,rarefactio ſcilicet,& condenſatio ſed hæc ſemper ad vnum ſunt. etſi enim condenſatio, alia eſt à rarefactione,utraque tamen ad vnum terminum ſunt. anima vero & ipſa modo condenſat,modo rarefacit,& habet motum partium in toto,ſed non ſemper ad vnum habet,ſed ad diuerſa, ꝑut diuerſa ſpecie eſt informata. habet autem & motum ſurſum,aut deorſum,& rarefactionem, & condenſationem,ad vnum determinata:ſed hoc in quantum includit facultates naturæ ſimplicis per formas elemẽtorum in ipſa. verum præter has, inquantum cognoſcit,& informatur ſpeciebus habet,& motum partiũ in toto naturaliter inſitum,per quem ſituantur modo uno pacto, modo alio,vt melius eſt ſub hac,& illa ſpecie. & hæc forte eſt illud,quod quidã inſtinctum vocant. primi igitur motus quos naturaliter habent mẽbra animata,quatenus ĩformata ſunt ſpeciebus boni,& mali,ſunt cõſtrictio, et dilatatio. ex quo enim ſpecies omnis (vt dictũ eſt) recipitur ab anima; vel vt bona & conueniens,vel vt mala & diſconueniens. hinc fit, vt diuerſimode moueantur,& ſituent ſe mẽbra,& partes in toto,natura ſemper quærente,quod melius. quod mirum videri nõ debet. ſi enim forma non cognoſcens hoc facit,cur & cognoſcens non idem faciat, quatenus

Quę potentia recipiat ſpẽs rerum vti cõuenienter ſiue cõtrarie.

Inſtinct⁹ naturę nõ eſt ſimplex natura, ſed cognoſcens.

Aĩa ipſa q̃uis naturæ opibus cõicer,à ſimplici tamẽ natura aliquõ modo ſeiũgitur.

Inſtinct⁹ naturæ eſt q̃dam motus partiũ aĩalis ĩ toto animali,ĩ ipſo ex diuerſis ſpecieb⁹ in aĩa diuerſimode aprehẽſis cõſurgens.

Diuerſis modis mouentur, & ſituantur membra aĩata ex diuerſis ſpeciebus, & q̃ primi ſint horum motuum.

diuerſo modo eſt informata ſpecie cognitiõis?motus ergo omnes, quos C
anima tam mirando,facit,omnes reducuntur ad motum partium in toto:& alij quidem ſine phantaſia facti per ſimplicem receptionem membri,alij vero per phantaſiam.motus ſiquidem,quos membra faciunt per ſimplicẽ ſenſum dilatationis,& conſtrictionis,ut cor,& pulmo,& venæ,& nerui,& villi,naturaliter fiunt,antequam phantaſia illorum motuum fiat.ſimpliciſsimi igitur & primi omnium motus mẽbrorum ſunt conſtrictio,& dilatatio.ſi enim membrum ſpeciem nocẽtis recepit,ſub ea ſpecie partes in toto non bene ſe habent, ſed alium ſitum quærunt, & conſtringuntur,ſi nocens extrinſecum ſit.ſic enim per pauciores partes contingunt,quandoq; vero dilatantur,ſi nocens intrinſecum ſit.nam & ſic partes minus contingunt.Si vero boni & grati ſpecies recepta ſit, ſiquidem extrorſum ſit bonum receptum,dilatãtur partes, quoniam ſic omnes partes ad illud pertingunt,& ad totum communicantur. ſi vero intrinſecus bonum accedit,conſtringuntur partes omnes ſupra illud. ſic enim melius fruuntur.Interdum non omnes partes ſitum mutãt, ſed aliquæ tantum in eo toto.unde diuerſi fiunt motus,modo tremuli, modo concuſsiui,modo alij prout melius,& melius ſituantur partes,& melius à malo vel remouentur,uel ipſum remouent,ad bonum vero melius,& melius applicantur.eadem accidunt & circa diuerſa membra propter cõſenſum,quem inter ſe habent,& quia vnum quodammodo ſunt. ſæpe D
enim moto uno membro, alia ſimul mouentur, vel eodem motu, vel etiam diuerſo,prout melius vnum alteri ſeruit,ut in tuſsi,& ſternutamẽto videmus.in quibus mota una prima particula ad expellendum nocẽs. tum plura alia ſimul mouentur membra,alia ſe dilatando, alia conſtringendo,alia aliter,vt tandem obtineatur finis,qui ipſis membris notus nõ eſt,ſed animæ mundi tantum,& Deo.naturaliter tamen operantur mẽbra,& nunquam errant,partibus in toto ſe ſituantibus,ut melius eſt ipſis ſub recepta ſpecie boni,vel mali:quæ interdum vna eſt,& vno in mẽbro:interdum plures,una poſt aliam,in pluribus membris.nam hoc vnũ facit illud aliud,omnibus tamen operationibus conuenientibus pro primo fine.fiunt igitur motus hi aliquando ante factam phantaſiã,aliquando poſt ipſam,& per ipſam cognoſcentem finem. vnde illud animaduertendum eſt,ꝙ,cum primi iſti motus ſimplices fiunt,illos phantaſia ꝑ ſpecies ad ipſam delatas quodammodo obſeruat,& quaſi artem facit. vnde mox per memoriam ſimilium,diſcurſu quodam particulari cognoſcendo finem,mouet membra,& non ſolum prædictos motus, ſed & maiores,& magis admirandos operatur.Puncto aſello contractio ſtatim fit, & à principio abſque phantaſia:mox,cum ſub ea contractione ſtare non

Sępe moto vno mẽbro aliud mouetur ex conſenſu & ordine corũ.

poſsit

A poſsit pellis,violenter enim ſituatur,dilatatio ſubita ſequitur. hos ergo motus ſimplices phantaſia ipſa obſeruans,artem quodammodo facit.& ſiquādo rurſus accidat aſellum pungi,tum & phantaſia operatur, ſimul & contractionem pellis facit,& mox ſubitam dilatationem,cognoſcendo finem,hoc eſt nocentis expulſionem.ita fit & in tauro recepta ſpecie nocentis,& facto appetitu repellendi iniuriam. mouentur enim membra primum illa,quæ aptiora ſunt ad nocendum, vt caput. quare cornibus ferit.qui motus primum fit ab anima, non cognoſcendo finem niſi naturaliter,mox edocta phantaſia ſimplices motus, etiam cognoſcendo finem.ſic & equus calcibus ferit.ſic & tandem progreſsio animalis fit, phantaſia primum obſeruante ſimplices motus muſculorum,& cordarum,quæ pedes in ante mouent.mox facto appetitu appropinquandi ſe ad bonum perceptum,& cognito fine fit motus illorū,primo vnius partis in ante,alia firma manente:mox & alterius partis, alia firma perſtāte. & ita alternatim motis partibus progreſsio fit. quæ autem membra, & partes ſigillatim in omni motu,& omni appetitu concurrant,& quo pacto ſingulæ moueātur,ſcire non facile eſt,immo quàm difficillimum,& medicis valde neceſſarium.ad propoſitum ergo reuertēdo,ſi inſtinctum vocant motum partium in toto,vt expedit animæ informatæ varijs ſpeciebus,cui motui ſuus etiam finis eſt in natura Deo cognitus. ſic certe re B cte inſtinctum naturæ vocabunt, ſed naturæ non ſimplicis, ſed animatæ. ac de inſtinctu ita in vniuerſum ſit dictum.nunc de ingenio brutorum,& quo pacto tam mira efficiant,dicemus.ſed bene erit prius muſicam pueri noſtri intermiſcere ſeuerioribus hiſce ſermonibus,& uires reaſſumere.imperato igitur,vt caneret puer,ille ita cecinit,

Carpe fugam Galathea, ferus petit æquora Cyclops.
Carpe fugam,pelagoq; procul ſpeculatur ab alto,
Te quis amat,dignumq; tuo ſe cenſet amore.
Humano primum rorantem ſanguine barbam,
Et fœdum os,oculumq; vnum, quem fronte patentem
Ipſe gerit media,multo lauere æquore cernes.
Pectere dein raſtro crines, Apioq; virenti
Aſsimiles, laudare:ſilens tum conſulere æquor,
Et ſe ſpectatis formoſum dicere ab vndis.
Te vero Galathea,quòd hunc contemnis amantem,
Nec pecoris numerum,nec auenæ ſibila curas,
Crudelem:& piſtri natam Scyllaq; vocare,
Crudeleſq; Deos.ſi Dij tamen æthere in alto
Vel mare ſunt aliqui.neque enim ſe poſſe putare

Vllos eſſe Deos.demum tibi dira minari. C
Nam fore, vt ictu uno magno cum fragmine montis
Teq; tuumq; Acim medium diſperdat in æquor.
At tu tuta mari magno, Cyclopis amores
Deſpiciens, ridensq; minas,& inania verba
In noſtros Galathęa ſinus formoſa recurre.
Ille inter pecudes & amore vratur,& Aethna.

De Brutorũ & multorũ naturalium ingenio, ſiue prudentia, nũ in illis miranda ꝗdam illius opa per cognitionem an à caſu, vel . aliquo potius extrinſeco cognoſcente, ac dirigẽte fiant, ſeu aliquo alio modo.

Tacebat Lyricen,& Turrius ſermonem reſumens ita ſecutus eſt. De ingenio brutorum nunc eſt proſequendum nobis.qua in re non ſatis mirari poſſumus,cum talia videamus à brutis animalibus fieri,qualia hominum nemo efficere poſſet. Canum noſtis non ſolum incredibilem memoriam,ſed & miram ſagacitatem in venando.volucres nidos mira arte,mira prouidentia conſtruunt,vbi prolem tuto ponant, aliæ in tignis, aliæ in ſummis arboribus,aliæ inter ſpinas & dumeta, aliæ in medio mari.in ijs oua deponunt,illa incubant,ac calefaciunt,vt inde enaſcantur filij.natis eſcas quęrunt,illis cuſtodiæ ſunt,volatum docent cura quidem maiore,quàm humana. Aranea animaliculum tam exiguum miro artificio telas texit, ceu retia, muſcis capiendis, vnde alatur.reliquorũ inſectorum ſi prudentiam recenſere velim,ſi piſcium miracula, dies ꝓfecto nos deſerat.Sunt igitur,qui ad hęc reſpicientes paruo negocio ab inquirendi labore ſe liberent,ad inſtinctus naturæ recurrentes.de quibus paulo ante D diximus oportere dicere,nunquid inſtinctus iſti per naturam fiát, an per cognitionem. vtrunque autem ſuás habet difficultates . Alij dicunt non facere hæc bruta per naturam,nec per cognitionem,ſed dirigi ab intellectu non errante,qui fines noſcit.ſed & hi dubitationem non tollunt,dirigi enim ab intellectu fines cognoſcente quodammodo verum eſt,quodammodo non verum.ſi enim dicant à Deo dirigi bruta, ita vt Deus immediate ipſe faciat,ſpumam eliciat ab aranea,in fila deducat,& texat,nimirum recte non dicunt,Deus enim non eſt,qui immediate agat,ſed ipſum animal,de quo dubium eſt,vtrum per naturam agat , an per cognitionem.ſi vero dirigi à Deo intelligunt ita,vt & naturæ rerum,& cognitio,quæ ſunt principia agendi,à Deo dependeant,ſic quidem verum dicunt.Deus enim tum naturas ipſas primum conſtituit,tum & facultates dedit agendi.verum dubitatio nondũ ſublata eſt.quærimus.n.quo principio bruta agant,vtrum natura,an cognitione.quodcunq; dicatur, non paruam habet difficultatem.Igitur,vt minus admiremur in ijs,quæ bruta faciunt,reſpicite & ad arbores,& in vniuerſum ad ſpiritum illum, qui genitiuus dicitur.arbores nihil intelligunt: ſi tamen magiſteria illarum, ſi fines animaduertamus:ſi folia,& fructus,& ſemina,quanta ſolertia fa-

Aĩalia bruta quo principio tã varia,& admiranda prudentiæ opa producant. In plãtis nõ nulla prudẽtię ſigna apparẽt,& ĩ ſpiritu genitiuo.

A ciant,cuſtodiant,muniant:& quanto iuuamento vna pars in aliam ſit cõſtructa,& ordinata non,poterimus nõ magnopere admirari.ſpiritus porrò ille,qui genitiuus vocatur,& calor naturalis,nihil ſimiliter intelligẽs, nec per ſe ſciens aliud facere,quàm calefacere, attrahere, & propulſare, tam mira tamẽ cõficit, ac ſi fines cognoſceret:figuras membris dat: vias, conceptacula,ſitus,ordines,iuncturas,ac demum animal conflat.

Calor genitiuus mirãda opatur p accidẽs,& p ſe,ſed nõ ſecundũ eandẽ prorſus rationem.

Ex horum ſimilitudine fortaſſe principium quoddam habere poterimus ad inueniendum modum,per quem & bruta operantur tam mira. nam de calore illo genitiuo, ſi quæratur,quomodo ipſe faciat,vtrùm caſu & fortuna,an per ſe & intendens,quod facit:& ſi intẽdens,utrum cognoſcendo,an non cognoſcendo, non aliud profectò dicere poſſumus niſi primum,quòd non cognoſcendo facit, vt manifeſtum eſt.facit autẽ partim caſu & per accidens,partim per ſe & intendens,verum non eadẽ ratione.ſiquidem enim conſideretur calor ille,quatenus natura una per ſe,& particularis,per ea agens,quæ ſibi inſunt, ſic quidem oculum,dentem,linguam,& alia,& eorum formas per accidens facit,& caſu quodã. per ſe enim non aliud intendit,quàm calefacere, & quædam attrahere, quædam propellere.reliqua ſibi accidunt. quanquam nunquam fallat, & illa ſemper conſequantur. nihil enim prohibet quædam per accidens fieri,& tamen ſemper fieri.Idem calor ſi conſideretur,vt pars vniuerſalis

B naturæ,quam ordinauit vniuerſale agens,ſapiẽtiſsimus Deus,virtutesq́; dedit naturis omnibus faciendi omnia,quæ ad fines ſibi cognitos ordinauit,ſic quidem calor ille per ſe dentem,oculum,linguam,et alia,facit,& intendit,tametſi nõ cognoſcat fines.ſufficit enim cognoſci illos à primo agente,Deo maximo.atque hoc fortaſſe eſt illud,quod dicunt aliqui dirigi hunc calorem ab alio intellectu,qui fines noſcit. Verum non dirigit vti agens immediatum,ſed ſolum vt agens vniuerſale & primum. quapropter calor ille partim per ſe facit,quatenus pars eſt vniuerſalis naturæ à Deo ordinatæ,partim per accidens facit, quatenus eſt particularis quædam vna natura.Quòd ſi quæratis,quo modo à Deo factus eſt ordo iſte in naturis omnibus,dicendum,quòd,ſi quandoque vniuerſum hoc eſt à Deo factum,vt pium eſt & æquum credere,eadem virtute, & potentia, qua fecit omnia,facultatem ẽt propriam dedit naturis ſingulis,qua peruenire poſſent ad fines illi uniuerſo debitos,& congruentes. Si vero & æternum ſtatuatur hoc uniuerſum,vt quidam philoſophi putant,dependet nihilominus à Deo,à quo natura omnis eſſe habet. In ſola autem natura,quod poſsibile eſt,neceſſarium etiam eſt.erat autem poſsibile in ſola natura,vt calor certus foret,qui dentem,qui oculum,linguam, & demum animal ipſum facere poſſet.quare ſimul etiam neceſſarium fuit, vt

De naturæ vniuerſi à Deo inſtitutione,& miro ordine.

talis inueniretur calor in natura ſola.ac ſic rerum prima ſemina facta fuere.quibus ſemel factis mox tenore quodam perpetuo ordo iſte fuit in natura à Deo optimo dependens.Ex hac ergo ſimilitudine naturalis caloris poterimus coniecturam quandam accipere circa bruta, quo pacto & ipſa tam mira efficiant.nam & ipſa quædam faciunt non cognoſcendo fines,& quodammodo per accidens,quatenus particulares naturæ ſunt ſecundum ſe:quatenus vero partes vniuerſalis naturæ ordinatæ à Deo maximo primo agente,per ſe faciunt,& intendunt,tametſi non cognoſcunt fines Deo tantum cognitos.Non nulla tamen & ipſa faciũt cognoſcendo finem,& intendendo.& ſic quoque per ſe faciunt modis omnibus. Auis,maturis iam ouis appetit illa deponere.cuius appetitus duo sũt fines,alter aui cognitus,alter incognitus,cognitus autem Deo.prior appetitus fit ex ſtimulo perceptus propter pondus,aut propter aliud, cuius finis eſt aui notus,vt deponat ſcilicet nocens & irritãs, quemadmodum & feces.alter vero finis,qui nõ cognoſcitur ab aue,eſt, vt inde enaſcatur proles:quod Deo cognitum,& ordinatum eſt,& conſequitur. Per ſe igitur auis oua deponit propter ſtimulum,per accidens propter prolẽ,quatenus particularis natura eſt:per ſe vero & hoc,quatenus pars vniuerſalis naturæ. poſt illum appetitum deponendi oua innaſcitur appetitus alius deponendi in loco tuto:quod per ſe ab aue fit per ſpeciem rei amatæ.oua enim amat,& quamuis ſtimulent,quaſi partes ſui,ſicut & membra, non ſicut excrementa,quorum nullam habet curam:ſed ouorum curam habet,quia amat.quare curat defendere,& cuſtodire.omnia igitur hæc per ſe ſunt ex cognitione:ſed & huius appetitus eſt alius finis,nõ aui,ſed Deo cognitus,vt inde ſcilicet ſoboles enaſcatur.Rurſus volẽs auis in tuto oua collocare ſubnotiones facit ad multa,quæ offeruntur. & alijs trabs placet,alijs ſpineta,alijs ſummæ arbores,alijs mare,prout variæ ſunt ſpecies, quæ mouent,& vna magis,quàm alia ex latenti conuenientia. facta loci electione imaginationem faciunt de forma conſeruantis rei. dictum eſt enim has imaginationes facere & alia animalia.quare factis ſubnotionibus ad multa,hæc lutum apportat,& trabi applicat:illa paleas, & feſtucas:illa maris ſordicies innatantes:illa aliud. quæ aggerantes inuicem,& formantes nidos faciunt,hirundo vno modo,alio modo paſſer, alio cuculus,alio Halcyon:in quibus oua deponũt,& mox depoſita incubãt. Cuius duplex quoque eſt finis,alter notus aui,qui fit à ſpecie rei amatæ, cui ſemper quaſi adeſſe volunt,& fouere,& cuſtodire:alter aui eſt ignotus,Deo vero maximo notus, qui fit, vt proles in ouis matureſcat ex illa calefactione,& vegetet.vnde magna ſapientia,& ꝓuidentia Dei optimi videri poteſt,qui totum uniuerſum ordinaturus,modum naturis omnibus

Aĩalia bruta eadẽ aliqua,vt particulares naturę ſunt operantur ꝑ ſe,q̃ & ꝑ accidẽs faciũt à ſuperiori directæ.

Brutorũ varii extãt appetitus, & actus,qbus mira efficiunt.

Diuina eſt hęc,& multos latẽs ꝓuidentia.

A bus dedit.quæ neſcientes fines omnia tamen faciunt, per quæ fines ipſi conſequuntur,quos ſolus ipſe cognoſcit.per quem modum deinceps & alia fiũt,quæ tam mira videtur nobis. Scire autem ſigillatim ordine ſuó, quomodo appetitus varij naſcantur,vnus poſt alium,et quomodo Deus omnia ordinauerit,vt naturaliter fiant,impoſsibile quidem eſt homini, quare & vniuerſalia hæc exiſtimantes ſufficere ad alia pertranſibimus:ac de vocatis ſecundis intentionibus ſiue conceptibus dicemus.

De vocatis primis, ac ſecundis intẽtionibus, qd ſint, & quõ fiãt, & qui nã illarum termini,ac nomina ſint.

Quoniam autem res,quæ ſunt, duplex eſſe habent,alterum extra animam,alterum in anima, quatenus intellectæ ſunt, hinc fit, vt dupliciter & intelligantur:vno modo,prout eſſe habent extra animam,alio modo, prout eſſe habent in anima.conceptus ergo illi,qui de rebus fiunt,quatenus extra animam ſignificantur,& apprehenduntur,primi vocãtur,ſiue primæ intentiones: qui vero de rebus fiunt,quatenus in anima ſunt,ſecũdi dicuntur.vt ſi Callyam intelligam,& album,vt coniuncta, dicamq́; Callyas eſt albus,primos conceptus feci: ſi vero reflectente ſe intellectu ſupra conceptus factos,vt in anima ſunt,ac dicam,hęc eſt oratio.Callyas eſt albus: & hoc eſt ſubiectum,hoc prædicatum,hoc nomen,hoc verbũ, tum cõceptus iſti,oratio,ſubiectũ,prædicatum, nomen,verbum, ſecũdi vocãtur.ſimiliter, eſt genus,ſpecies, ſingulare,plurale,& alia eiuſmodi, B de quibus eſt grammatica,dialectica,rhetorica,poetica.de ijs enim ſecũdis intentiõibus ſunt. Dubitabitis autem fortaſſe de ipſiſmet operationibus animæ,vt intelligere,abſtrahere,imaginari,ratiocinari,ſubnoſcere, ac de ipſis ſpeciebus,quæ ſunt in anima,vtrum primi,vel ſecundi conceptus dici debeant,quando eſſe in anima omnia hæc habent. Ad quod (vt arbitror) dicendum eſt operationes haſce animæ debere dici potius eſſe ab anima,quàm in anima eſſe habere.ſicut accipimus nũc eſſe in anima, vt diſtinguitur ab eſſe extra animam.quæ enim concipiuntur ſecũdum eſſe,quod habent in anima,duplex eſſe habent, alterum extra animam, alterum in anima:at operationes prædictę intelligere,abſtrahere,& alia, non habent hoc eſſe,duplex,ſed ſolum ab anima,& in anima ſunt. ſunt autem in anima,ac ſi extra eſſent.quare primi conceptus ſunt,ſuper quibus & ſecundi fieri poſſunt.ſimiliter ſe habet ſpeciei nomen, & phantaſmatis.& ſi enim videantur ſecundi conceptus,ſunt tamen primi,& rerum,ac ſi extra animam eſſent.vt autem ſummatim dicamus,primi conceptus ſunt de rebus,quæ ſignificantur,quatenus ſignificantur,& non ſignificant.ſic enim eſſe habent,ut extra animam.ſecundi vero ſunt, qui fiunt de rebus,quatenus ſignificant,& non ſignificantur.ſic enim eſſe habent in anima tantum.ac de intellectione, quid ſit, & quomodo fiat, & quæ ſit vnaquæque intellectio,& quot,hactenus dictum ſit pro tẽpore.

Conceptus rez, vt extra animã ſunt,primę intentiones ſunt appellatæ,vt vero in aĩa, ſecundæ dicũtur.

Termini & noia primę & ſecundę intẽtionis.

Nũ oĩa, q̃ ab aĩa, vel i aĩa ſunt,intentiones ſecundæ dici valeant.

Quę eſſe tãtum in aĩa habent, & ab aĩa, ſecũdę intentiones dici nõ debent.

Prima intẽtio eſt cõceptus rei, p̃ut ſignificatur, ſecũda vero, prout ſignificat.

Supereſt

Supereſt, vt de deceptiõibus dicamus, quas ſibi anima facit intelligẽdo. C

De variis in nobis ꝑ ſenſus tã internos q̃ externos, & ĩ intellectu deceptionib⁹, & erroribus, ac fallaciis, tã in ꝓpõnibus, q̃ in ipſo rõcinio q ſint, & q̃uo ĩ nobis fiãt.

Eſt autem deceptio acceptio quidem rerum aliter, quàm ſint, non ſtudio & uoluntarie facta, ſed errore. qđ quomodo fiat, tentandũ nũc eſt dicere in vniuerſum: ac dij precãdi, ne forte & nos decipiamur, hæc inquirentes. Vniuerſalis autem deceptionis cauſa eſt apparentia aliqua, qua videntur res tales eſſe, quales tamen non ſunt. Cauſa autem apparentiæ huius ſemper eſt in ſpecie, quæ repræſentat res, verum non qua res offert, à quibus deciſa eſt, ſed qua rerum modos, & coniuncta ſimul refert. neque enim ſenſus, neque ulla interior potentia decipitur circa ſimplex, & proprium obiectum, ſed circa modos, & coniuncta, quæ componit cum rebus. quare circa complexa tantum, non circa ſimplicia deceptio eſt. circa ſimplicia enim ſpecies ſemper id repræſentat, à quo ꝓceſſit, & in hoc mutari non poteſt à ſua natura. quòd ſi uidetur anima quandoque alba iudicare nigra, aut rubra, aut lutea, hæc quidem deceptio non eſt in ſpecie ratione proprij obiecti, ſed ratione potẽtiæ componentis, quæ in maxima diſtantia dicit, hoc veniens eſt nigrum, cum tamen albũ ſit. ſpecies enim, quæ nigrum offert in ea diſtantia, non fallit nos. repræſentat enim ꝓ natura nigri, quod tunc offertur, cum priuatio lucis, & colorum non mouet oculum, vt fit in magna diſtantia. Deceptio autem fit, quia ſubiecto attribuimus qualitatem repræſentatam, quod ſecus eſt. ſimiliter & in felle ſuffuſis deceptio fit, iudicantibus omnia lutea. non quòd ſpecies lutei D fallat nos in re, à qua deciſa eſt, deciſa enim fuit à luteo, ſed quod qualitatem illam attribuimũs parieti, & homini. quare ſemper deceptio fit in complexis, & compoſitione ipſa. Solem in aurora iudicamus rubrum, & bipedalem, cum tamen nec ruber ſit, nec bipedalis. error autem fit, quia ſubiecto id attribuimus, quod à ſpecie repræſentatur. rubor enim offertur ſpecie lucis multum refracta ad nigrum, quod fit in aurora propter ſphæram vaporum: & in hoc non eſt error, ſed tum fit, cum colorem oblatum componimus cum ſubiecto. Color item ſolis repræſentat ſolem terminatum certa quantitate, quæ multipliciter variari poteſt propter maiorem & minorem diſtantiam. ſiquidem ſemper minora videntur, quo baſis minuitur, quod in magna diſtantia, maxime contingit. Componentes igitur quantitatem ſolis oblatam in magna diſtantia cum ſole ſecundum ſe, deceptio fit. Baculi & remi ſub aqua fracti apparent cũ parte, quæ ſupra eſt, eo quòd pars ſub aqua ꝓpinquior iudicatur, quàm, quæ ſupra in aere eſt. propter denſitatem enim aquæ, viciniores partes ſpeculum fiunt partis ſub aqua exiſtentis. refringitur enim multum ſpecies, & craſſior fit, hoc autem maiora, & propinquiora videri facit. qua de cauſa pars ſub aqua exiſtens nõ videtur directe ſuppoſita parti, quæ eſt in aere.

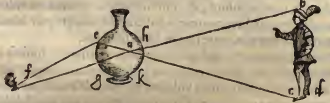
Deceptio circa complexa, non autẽ circa ſimplicia ꝯtingit ex aliqua apparẽtia ꝑ ipſum ꝯpoſitionis actum.

Oculus vidẽs albũ in magna diſtãtia cur nigrum iudicet.

Sol in aurora cur ruber appeat nullius exiſtens coloris.

Remi & ligna in aqua cur fracti appareãt.

A vnde fracti videntur. deceptio vero fit, dum componimus, comparentes partes inter ſe & ad ſubiectum. idem & circa ſitum partium ſæpe contingit: & quæ deorſum ſunt, ſurſum videntur: quæ vero ſurſum, deorſum: vt ſpectantibus in ampullas aqua plenas. prætereuntes enim videntur incedere pedibus ſurſum, capite infra ſtante. vt ſi A ſit ampulla: præteriens B C D: B autem caput: C & D pedes: oculus aſpicientis F, videbuntur quidem pedes ſurſum, vbi E, caput vero deorſum, vbi G.

Cauſa vero eſt, quòd ſpecies ſemper per breuiſsimam lineam refert, & per directum. breuiſsima autem linea à capite, vbi B, eſt B H: quæ reflexa ad
B G, inde ad oculum fertur, vbi F. pedum vero breuiſsimæ lineæ C K, & D K: quæ reflexæ ad E, & inde ad oculum F, vidẽtur ſupra caput, vbi E, quod eſt, vbi G. error fit, non quòd ſpecies capitis & pedum non repræſentent debite ſua loca, ſed quòd componendo, & comparando ſitus, & loca oblata, hæc quidem ſurſum, illa deorſum iudicantur.

Similiter & figuræ, & colores, & numerus, & loca variantur per apparentias alias. ſæpe enim, quæ rotunda ſunt, longa videntur: & quæ longa, rotunda: & quæ vnum duo: & eiuſmodi. adeo refert, quale ſit ſpeculum, in quod incidit ſpecies, an conuexum, an concauum, an aliter fabricatum. Specilla ocularia fiunt, quæ vultus monſtruoſos referunt, alios ſatyricos, alios etiam turpioris formæ. quædam ſunt, quæ omnia oſtendunt iride colorata: alia anulum vnum media in menſa poſitum duodecim anulos videri faciũt, tam ſimiles, vt, qui verus eſt, volentem ſignare fallat magno ſpectantium riſu. Altero oculo, vel compreſſo, vel eleuato res accidit videri duplices. propter quod & ebrijs omnia videntur duplicia, vertiginoſis vero circumferri. omnibus enim his loca mutari vidẽtur, & eadem res in diuerſis eſſe locis, cum tamen per ſe nõ mutetur. cauſa eſt, quòd ſpecies in oculo, quæ vel ſucceſsiue eleuatur, vel deprimitur, ab vtroque oculo non in idem cadit. quippe in eleuato oculo ſpecies eiuſ

dem rei,rem quidem eandem offert,locum autem non eundem, quem C alter oculus,refert.ſpecies enim directe ſecundum longitudinem totius ſenſitorij repręſentat.quare nihil intereſt,ſeu res extra mutet locum ſeu ſpecies referat mutatum. refert autem mutatum,quoniam eleuato ſenſitorio ſimul eleuatur & ſpecies. in vertiginoſis autem circumferri videtur res,quia ſucceſsiue ſpecies cum ſenſitorio eleuatur à vaporibus,qui intra,oculum mouent.in circulum vero videntur ferri, quia oculus eſt tanquam centrum,res tanquam in circumferentia. à centro autem omnes lineæ ad circumferentiam ſunt æquales.quare circulus fieri videtur. ebrijs vero tum circulariter,tum & duplicia videntur.circulariter, quia ſucceſsiue fit motus ſenſitorij,& cum eo ſpeciei.duplicia vero videntur, quia oculi non æqualiter mouentur,ſed diuerſimode propter inordinatum motum vaporum.quare non in idem feruntur.

Ebrii quæcunq; vidẽt, cur circulariter,& quaſi duplicia vident.

Felle ſuffuſis cur oĩa lutea videã tur.

Circa colores quoque eædem deceptiones contingunt. ſuffuſis enim felle omnia videntur lutea(vt diximus) & euaporato ſulphure per noctem ad lucernę lumen,omnia videntur veneta.ſole autem per rubra trã ſeũte,aut ad rubra refracto,rubra omnia apparent. quę quidẽ dubitatio nẽ quandam habent,quo pacto fiant,quoniã res,quæ ita colorari videntur,proprios & ipſæ colores habent.cur ergo & illi non mouent? vtrum igitur,cum duæ ſpecies ſubalternæ ad oculum veniũt,ea,quæ potentior eſt,non ſinit debiliorem mouere?an magis,quòd color nihil aliud eſt, q̃ D lux terminata,lucis autem ſpecies eſt lumen?quare colorum omniũ ſpecies lumen ſunt.vnde colorũ ſpecies cum omni lumine miſceri poſſunt, & intendi admixtæ lumini fortiori.ſicut igitur per noctem res non videtur propter debilitatem ſpecierum earum,aduenientė autem ſole vigorantur,& fortiores redduntur,factæ vnum cum eius lumine, & ſic mouent,ita & ſi Sol ad rubra reflectatur,aut per rubra tranſeat,ita illa vigorat, & intendit,vt & aliorum ſpecies vnum cum ijs fiant, & ſimiliter moueant, et rubra omnia videri faciat.propter quod mappæ,in quas ſol incidit,tranſiens per vini phialas,rubræ apparent. & ſuffuſis felle omnia apparent lutea, quòd ſpecies aliorum colorum vnum fiunt cum luteo, quod eſt in oculis, quòd vnum id maxime offert, quod fortius eſt. cuius ſignum eſt, quòd ſi ſuffuſi in rubra valde rubra inſpiciant,nec prorſus luteum , nec prorſus rubrum vident, ſed medium quiddam. His de cauſis & veneta ijs apparent , qui per uapores ſulphuris ſpecies rerum recipiunt. tale enim eſt ſulphur. Idem accidit & ijs, qui ſpectarunt in Solem.omnia enim primo alba apparẽt,mox rubra,poſtremo nigra.remanente enim ſpecie lucis in oculo,per certum tempus illa quidẽ primũ albũ refert,quia lux de ſe alba eſt.mox remittente ſeſe luce rubrũ apparet,

Qũo deceptiones circa colores fiant.

Sulphure euaporato, ad lumẽ lucernę veneti coloris, ſeu cærulei aliqua apparent.

A apparet, non ſecus, ac ſi lux in nigro videatur. fulgidũ enim in nigro rubrum fit, remiſsiõ .n. lucis nigri vicẽ gerit. mox luce in totum remiſſa nigrum apparet. in omnibus igitur his apparentia quædam fit, vnde accidit deceptio. verum non decipitur ſenſus ipſe, nec ſpecies per ſe circa oblatum proprium nos fallit, ſed phãtaſia, quæ componit oblata cum ſubiectis. quare prima deceptio in phantaſia fit: mox nihil prohibet & intellectum ipſum decipi, ſiquidem recipit à phantaſia. igitur cum prima cognitio ipſius, dum componit, fit circa propoſitiones, deinde ex ijs ratiocinetur, ac diſcurrat: prima etiam deceptio circa propoſitiones fit, deinde & circa ratiocinium falli poteſt. circa propoſitiones autem fallitur, cum falſas recipit aut propter apparẽtias prædictas, aut propter alia: circa ratiocinium vero, cũ non inferimus concluſionem. videtur autẽ inferri, quod vniuerſaliter accidit, quum terminum medium non recte aſſumimus. quippe ille, cum vtrique extremo coniungatur, ſępe videtur eſſe idem in vtroque, & ſub vna ratione accipi. verum neque idem eſt, nec ratio eadẽ. vnde concluſio non ſequitur. Ac circa exempla quidem eſt primum videre. Nauigatio enim, vt ſupra diximus, eſt terminus medius, qui coniũgitur naufragio (vt in Callya vidimus) ex quo apparet, quòd etiã Dioni coniungi debeat, qui ſimiliter nauigat. quod falsò poterimus opinari. nã, quanquam idem terminus videatur nauigatio in vtroque, non tamẽ eſt

Quõ circa ꝓpoſitiões, & rõcinium decipiat̃ intellectus.

Circa exẽpla quõ decipi contingat.

B idem & ſub eadem ratione. in Callya enim erat cum tali vento, tali tempeſtate, unde ſecutum eſt naufragium: in Dione vero nauigatio ſine his erit. Similiter & circa enthymemata falli contingit. nam, quanquam & Itali, & Germani, & Scythæ albi ſint, ſi putemus, & Aethiopas albos eſſe, fallemur: quoniam albedo alia ratione ineſt Italis, Gallis, & Germanis, & Scythis, quæ nõ eſt in Aethiopibus. Similiter & in inductionibus deceptio accidit. nõ enim, ſi in Perſide, & Media vidimus mala citra mille & decem millia ineſibilia, ſequitur omnia eſſe ineſibilia. malum enim citrium alia ratione in Media, & Perſide eſt ineſibile, alia eſibile in Aegypto. oportet igitur medium terminum per eandem rationem coniungi extremis: alioqui aut non concludemus, aut falſum concludemus. propter quod & ſyllogiſmis etiam contingit falli. vt quæ emiſti, comediſti. cruda emiſti. fallit quidem, ſi concludamus, cruda comediſti. terminus enim medius non idem eſt, licet appareat. in prima enim emptio iungitur comeſtioni pro ſubiecto. eſt enim verum, quæ emiſti, comediſti. in ſecunda vero coniungitur accidenti, cum dicitur, cruda emiſti. quare non ſequitur, cruda comediſti. comedi enim, quæ emi, non qualia emi. ſimiliter, ſi dicatur, non'ne differens à differente differt? te uero concedente, dicet ſophiſta. at quod differt, nõ eſt illud, à quo differt. differens ergo non

Circa Enthymemata deceptio

Circa inductionem.

Circa ſyllogiſmos.

 eſt

eſt differens.fallit quidem,quia differẽs à differente differt pro ſubiecto, non autem pro forma.neque enim differentia differt à differentia. quare in prima pro ſubiecto accipitur,in ſecunda pro forma.nec ſi, quod vtile eſt,bonum eſt.vtile autem in captiuitate egeſtas.ergo egeſtas bona. in primo enim vtile ſimpliciter accipitur,in ſecundo pro vtili ſecũdum aliquid,& certo caſu.Porrò nec,ſi tria & vnum ſunt quatuor.tria enim ſunt tria & vnum,ſequitur,vt tria ſint quatuor.tria enim & vnum,qui eſt terminus medius,ſunt quatuor,diuiſim accepta.& ita accipitur in prima ꝓpoſitione.in ſecunda vero accipitur collectim,& compoſite. quare non idem eſt medium.tale & illud eſt.qui nam diſcunt,ſcientes'ne,an neſciẽtes?te vero dicente,ſcientes diſcunt,dicet ille.at,qui diſcunt,ea neſciunt, quæ diſcunt.ſcientes ergo neſcientes ſunt.dicente vero te,neſcientes diſcunt,arguet ille.at,quæ diſcuntur,ſciuntur.neſcientes ergo ſunt ſciẽtes. deceptio quidem eſt per æquiuocationem termini medij,nam & ſciens & neſciens,interdum ſignificat,qui nunc ſcit,aut neſcit, interdum, qui ſciebat,aut neſciebat.Similiter,non'ne bonus eſt, qui boni eſt poſſeſſor? at diuitiæ ſunt bonæ.qui ergo diuitias poſſidet,bonus eſt. & illud, nõ'ne omnis actio eſt circa ea,quæ ſunt?omnis ſermo eſt actio. omnis ergo ſermo eſt circa ea,quæ ſunt.at ea,quæ ſunt,vera ſunt. omnis ergo ſermo eſt verus.æquiuocatio eſt in illa voce,quæ ſunt. interdum enim ſumitur ꝓ eo,quod non eſt apparens,interdum pro eo,quod aliquo modo eſt, ſiue vere ſit,ſiue appareat.& ſic omnis actio eſt circa ea,quæ ſunt. Item illud, infinitum non poteſt pertranſiri.hoc ſpatium eſt infinitum.non ergo poteſt pertranſiri.fallit quidem, quia infinitum modo pro infinito in actu ſumitur:& hoc modo infinitum non poteſt pertranſiri.quandoq; ſumitur pro infinito in potentia:& hoc modo poteſt pertranſiri.quare mediũ non eſt idem.& illud,omnes duo circuli contingunt ſeſe in puncto. hi duo anuli ſunt duo circuli.contingunt ergo ſeſe in pũcto. non ſequitur autem,quia duos circulos ſe contingere in puncto circulis mathematice acceptis,& abſtracte ineſt.anuli autem mathematici circuli nõ ſunt, ſed in materia.Interdum fallimur,quia ꝓpoſitio amphibola eſt, & ambigui ſenſus.vt quod mouet lapidem molarem per ſe eſt cauſa farinæ.aqua mouet lapidem molarem per ſe.ergo eſt cauſa farinæ.fallit ratio, quia vox illa per ſe facit ſenſum amphibolum.poteſt enim coniungi cum mouet ex parte ſubiecti,& poteſt cõiungi cum cauſa ex parte prædicati. primo modo propoſitio eſt vera,ſecundo modo non.quare medium variatur. alio modo etiam variatur,cum ſyllogiſmus fit in obliquis caſibus,non in recto.vnde non ſequitur,primus lapis mouet ſecundum,ſecũdus tertium: ergo primus mouet tertium.ſimiliter,maior pars hominum eſt dedita vitijs.

Marginalia: C — Secundum qd ad ſimpliciter deceptio. — Cõpoſitionis,& diuiſionis deceptio. — Aequiuocationis variæ deceptiões. — D — Amphibologiæ, quæ circa ꝓpoſitiones contingit, deceptiones.

A tijs. Socrates eſt ex maiori parte hominum, ergo eſt deditus vitijs. peccāt per non cauſam, vt cauſam. in his ergò, & ſimilibus decipitur anima, interdum ſe ipſam fallens, interdum alios. & in quibuſdam facile eſt videre fallaciam, & diſtinguere: in quibuſdam vero non facile: præſertim in quibus ſimilitudo eſt valde aperta, diſsimilitudo uero valde latet. quo pacto decipiuntur pueri appellātes omnes homines patres. id enim, quò omnes conueniunt, apertum eſt, ſimilitudo ſcilicet in homine: id vero, quo diſtinguitur, qui pater eſt, valde ipſos latet. fecerunt enim conceptũ quendam patris, ſed nondum diſtinctum. oportet igitur, qui nō vult decipi, valde ſolertem eſſe, & exercitatum in noſcendis coniunctis, quomodo ſe habent: & modis ratiocinandi: & quid per ſe vnum, & quid per accidens, & quid appareat. ſed iam de ijs deceptionibus proſequamur, quę ſibi anima in ſomnis facit, nec non & in melancholijs, & phreneſi, & vino, & quibuſdā alijs epotis, vt Hyoſcyamo, & Solano, & eiuſmodi alijs.

Per nō cauſam, vt cauſam deceptio.

Deceptiões cauere quō aīa debeat.

De ſomnijs autem acturi operæprecium putamus, vt prius de ſomno agamus, quid ſit, & quomodo fiat. ſed ne hoc quidem perquirere poſſumus, niſi prius de vigilia egerimus. quæ breui fient. vigilare autem tum dicitur animal, cum & ſentit, & ſtat, & motus exercet voluntarios, quæ tum fieri ſolent, cum anima ſpecie boni mota tranſmittit libere ſpiritus ad membra extrinſeca, exercēda per ſenſum, & motum. primum igitur, B quod requiritur, eſt ſpecies boni in anima interiori, quæ in actu fit, & diffunditur ab ipſa vſque ad membra exercenda. qua re facta, & ſpiritus neceſſarij & ſeruientes tranſmittuntur ad ea membra, & reguntur pro eo fine. Si igitur ipſa membra bene diſpoſita ſunt: ſi & viæ liberę, & non impeditę: ſi & ſpiritus apti: ſi & ſpecies mouens animā conueniens ſit, tum fit membrorum exercitatio, & vigiliæ opera. quòd ſi in aliquo horum defectus fuerit, impediri finem accidit. ſi enim membra ipſa male effecta fuerint, vt ſtupefacta, aut reſoluta, aut inciſa, tunc nec ſtare, nec ſenſum obire, nec motus poſſunt. ſimiliter, ſi & viæ aut oppilatæ nimium extiterint, aut ablatæ, idem ſequitur. at vero, & ſi ſpiritus inepti ſint, vt ſtupefacti, aut reſoluti, aut aliter impedita, non obtinetur finis: maxime autem cum ſpecies boni, quæ mouere animam debet, impedimentum vllum receperit. multipliciter autem impediri ſolet. primū vel q aliquod graue accidens illam opprimat, & proſternat. vt lipothymiæ, epilepſię, apoplexiæ, ecſtaſis, præfocationes, contuſiones, timores magni, & id genus. vel quòd & poteſt, & nullum graue accidens recepit, ſed tantum quòd ſub labore quodam & certa moleſtia recipit exercere membra. vnde melius & ſuauius iudicat ceſſare, vel quòd intēta ad aliquid, quo delectatur, obliuiſcitur prioris intentionis exercendi membra. Tot igitur cum vigiliam impediant,

De vigilia, & ſōno qd ſint: & quæ nā vigiliā, varioſq; ſōnos idu cāt: & de qbuſdam miris, q̄ dormien tibus contingunt.

Vigilare animal dicit cū opa vitæ diffuſis in mēbra ſpiritibus exercet.

vigiliā multa ipediūt.

Sōnūs quid ſit. impediant, ſomnum quidem nō dicimus, cum propter defectum membrorum extrinſecorum animal nec poteſt ſtare, nec ſentire, nec moueri. ſimiliter. nec ſi uiæ ſint oppilatæ atque infartę, aut abſciſſę, eum ſomnum non appellamus: ſi propter hoc animal ſenſum amittit, & ſtationem. ſed neque, ſi ſpiritus ipſi ſunt ſtupefacti, & immobiles: neque etiam, ſi graue aliquod accidens proſtrauerit animam, & ſenſum, & omnem intentionem abſtulerit, ſomnum vocamus. ſed tum ſolum dormire animal dicitur, cum anima non omnino in alijs impedita, aut recipit ſub labore quodam & diſplicentia exercitationem membrorum. vnde magis gratam, & ſuauem iudicat ceſſationem aut intenta ad aliquid, quo gaudet, & delectatur, obliuiſcitur prioris intentionis exercendi membra. ſub labore autem & diſplicentia recipit exercere membra, cum aut illa iam fatigata ſunt, aut ſpiritus quodammodo feſſi, & reſoluti: aut cum ſedes ipſius animæ interioris grauata eſt, hoc eſt nerui, & membranæ illic exiſtētes: ſpiritus item pigri, torpidi, & viæ nō planæ, expeditæ. hæc enim cum concurrunt, tunc retrahitur anima ab exercitatione membrorū, & quieſcere amat, & intentio ceſſat exercendi, ſpiritus non tranſmittuntur, et ſic fit ſomnus. qui propterea placidus, et ſuauis dicitur, quòd ceſſationem illam anima, vti gratū, recipit, contrarium autem, vti graue. hæc autem grauitas, et labor animæ maximæ accidit, cum euaporatione multa ſurſum lata nerui relaxantur, & opplentur: ſimiliter et membranæ circa cerebrū, et venæ. vnde et ſpiritus graues reddūtur, et pigri. quare anima ipſa laborem quendam percipit in mouendo ipſos, in tendendo neruos, et membranas, quas tendi oportet in vigilia: hic autē molles ſunt et graues. quibus de cauſis ceſſare ab opere ſuaue ab anima iudicatur. euaporatio autem vnde hæc accidunt, interdum à cibo, & potu fit, interdū à quibuſdam epotis, quæ frigidiſsima ſunt, & craſſa, & ſomnifera dicuntur. inter has vero euaporationes, & ſomnos, qui ab his fiūt, hoc intereſt, quòd, quæ à cibo & potu fit, naturalis eſt, & finem habet in natura, quo animal reſtauretur à fatigatione in uigilia: qui vero ab epotis frigidis ſomnus fit, violentus eſt, & ad ægritudinem magis refertur. quare non naturalis dicitur. Naturalis quoque & ille ſomnus eſt, qui fatigatis multum mēbris, tametſi non cibum, & potum capiat animal, proſtratum tamen ſomno capitur. habet enim finem in natura reſtauratio. Videtur igitur, quòd ſomnus ſit ceſſatio animę interioris ab exercitatione membrorum in ſenſu & motu non per impotentiam, ſed ob id ſolum facta, quòd melius, & ſuauius iudicat ceſſare, quàm mouere. quod fit aut euaporatione multa grauante, & opplente ſedem animæ: aut fatigatis membris, & ſpiritibus: aut facta obliuione prioris intentionis ex intentione in aliud, quod delectat.

Somnū q̄ nā inducāt.

De duplici ſomno, naturali, & violēto, & quales ſint.

Collige ſōni abſolutā rationem.

A ctat.& hoc enim ſæpe accidit,vt infantibus,quibus nutrices per cantilenas ſomnum inducunt.

Somnus duplex,ſimpliciter, & ſecũdũ qd:& qũo hi fiãt.

Eſt igitur ſomnus alius ſimpliciter,& vniuerſaliter vigiliæ oppoſitus, alius ſecundum quid,& in parte ſolũ.ſimpliciter quidem, quo & ſenſus oẽs,& motus voluntarij ligati ſunt.ſecundum quid autẽ & in parte tantum,in quo vel non ſenſus omnes ſunt ligati:vel ſenſus ipſi quidem ligati ſunt,motus autem voluntarij non.nam, quoniam neq; idem ſpiritus, neque eædem viæ,neque eædem ſpecies ſunt ſenſuum omnium, & motuum,fieri quidem poteſt,vt plures ligentur ſenſus, non tamen omnes: vel ſenſus quidem ligentur,motus autem voluntarij non. qua de cauſa accidit ſæpe,vt dormientibus nobis ſenſus quidem ligati ſint, voluntarij autem motus non.ſiquidem & quidam dormientes ſurgunt tamen, & ſeſe veſtiunt:& nonnulli domo exeunt.facta enim phantaſia ſurgendi, quanquam ſopiti ſint ſenſus,motus tamen illi fieri poſſunt,qui à phantaſia dependent,quoniam non ſimpliciter dormiunt.interdum non omnes ſenſus dormiũt,ſed aliqui tantum.propter quod ſomnus infantibus irrepit ſenſim ex cantilenis. intẽta enim anima ad aures & cantum obliuiſcitur oculorum,& cæterorum membrorum. vnde & ſpiritus, qui ad membra tranſmittebantur recurrunt ad ſuum principium,quam ceſſationem recipit anima,vt ſuauem:& in oculis,& in alijs membris dor-

Dormiẽtes cur aliqua nõ nunq̃ vigiliæ opera exerceãt.

Pueri cur cantilenis ĩ ſomno intẽdantur.

B mit,quamuis ſecũdum aures vigilet.verum & in his paulo poſt dormiet: percurrẽte enim ſpiritu ad ſedem animæ,& cum eo humore aliquo, grauatur ſenſim ipſa,& quietem ſimpliciter amat:vnde ſimul etiam aurium obliuiſcitur,ac dormit.ſimiliter & pedum frictio ſolet ſomnum allicere eadem de cauſa. idẽ facit & lectio,& auſcultatio,& decubitus,& in vniuerſum omnia,quæ leuem voluptatem in certis membris inducũt. multa vero ſi ſit, vigiliam parit,quoniã attentionem poſcit.oportet ergo, vt nõ multa ſit voluptas illa,& nulla alia ſit ſpecies,quæ attrahere ad ſe animam poſſit,vnde ſomnus conciliatur. quo ingenio vtuntur medici ad ægros,qui dormire nõ poſſunt,per cadentis guttę leuem,& placidum ſonum.alij cunabula inuenere,alij penſiles lectulos,alij alia.

Somnũ inducũt leues quędam voluptates.

Sed iam de deceptionibus in ſomno factis agamus. eſt autem ſomniũ vigilia interioris animæ,in ſomno cæterorum membrorum. nam & ſi ſenſus ſopiti ipſi ſunt, & motus ceſſant, uigilat tamen introrſum anima circa reſeruatas rerum ſpecies,quæ coram ipſa ſunt:per quas & intelligit, & ſubnotiones,& alia operatur,quæ & in uigilia,uerum confuſe admodum,& perturbate.vnde & ſæpe decipitur. eſt autem prima deceptio, quòd videmur res perinde facere,& videre,et audire,ac ſi ita omnino fierent,& præſentes eſſent,qui non ſunt.cauſa autem eſt, quòd ſpecies per naturam

De Deceptionibus ĩ ſomno contigẽtibus,ſiue ĩſõniis, quid ſint; & qbus ex cauſis fiãt; & de ſomniorum diuinatione

Somniũ qd ſit.

Somniorũ gñalis, ſeu cõis cauſa.

naturam ſuam operatur.natura autem earum eſt res ipſas repræſentare, C
et coniunctã loca,ſcilicet formas,figuras,actiones,et alia.quare ſimiliter et in ſomno repręſentat,uti in uigilia.eędem enim ſunt ſpecies.in vigilia autem non accidit,ut decipiamur,quia ſenſus rem monſtrat, aut ratio ſacta.in ſomno autem ſenſus ligati ſunt,nec poſſunt corrigere oblata, nec ratio in contrarium fit.quare relinquitur ſpeciem ita res offerre,ac ſi fierent,et pręſentes eſſent.

Familiaria nobis,& notiora,& quę p diē geſsimus, pp qd facile ſomniemus.

Specierum autem,quæ animam mouent,illas prius mouere cenſendũ eſt,quæ actu ſunt magis.diximus autem actu magis eſſe illas,quæ recentes ſunt, & quæ habitum fecerunt. qua de cauſa maxime ea ſomniamus,quæ per diem egimus,et de nobis,et de maxime notis,et de ijs,quibus maxime intenti ſumus.porrò diſpoſitiones quædam corporis nõ parum facere uidentur ad excitanda quædam ſomnia.ut ſanguinis exuberantia rubentia videri facit,igneſq;,ac vſtiones,et eiuſmodi.pituitæ vero redundantia aquas,lotiones,innatationes,potus,nauigationes, et id genus.choleræ uero rixas,iurgia,inimicitias,bella, et ſimilia.melancholiæ vero triſtia,obſcura,ſunera, et alia eiuſmodi.propter quod et medici ſolent de ſomnijs interrogare.Quibus autem de cauſis iſtæc contingant,et quid faciant diſpoſitiones illæ corporis, nõ ingratum fortaſſe arbitror, ſi perquiramus. In primis igitur videtur mihi exuberantibus hiſce humoribus occultã quadam ſpeciem in ſomno ad phantaſiam ferri, ex qua D
memoria excitatur quorundam coniunctorum : quemadmodum et in quibuſdam alijs videmus fieri. vt dulci pituita ad linguam deſcendente dulcia ſomniamus . ſimiliter et ventoſitate aliqua circa dentium radices ſe commouente ſomniamus dentem cadere . quæ certe non alia de cauſa fiunt,niſi quòd ex his occulta quædam ſenſatio in phantaſia fit,cuius ſpecies memoriam ſimilium excitat coniunctorum: in dulci quidem pituita memoria dulcium:in ventoſitate autem circa dentes caſus dentis.quoniam oblatis coniunctis ſemper illud magis mouet, quod maximum eſt.talis autem eſt caſus dentis.fit autem in phãtaſia latens illa ſenſatio,quoniam non ita omnino ſopitos eſſe ſenſus cenſendum eſt, vt nihil prorſus ſentiant.eodem pacto et cholera exuberante accidit per corpus talia ferri,qualia et in ira:vt exarſio circa cor, aut tale aliquid, cuius ſpecies occulte lata ad phantaſiam,memoriam conſimilium facit. ita et melancholia redundans triſtitiam quandam membris ingerit, cuius memoria excitatur ad ſimilia.quod & pituita facere ſolet. in ſanguine autē quomodo fiat,dubitationem quãdam habet.quoniam colorum ſpecies non uidetur ad phantaſiam ferri niſi per ſenſus:quibus ſopitis quomodo rubra uideri accidat,non ſatis apparet,quanquam ſanguis exuberet. dicendum

Variꝗ hoim corporis diſpoſitiones varia in ipſis ſomnia inducunt.

Pituita exuberãtes cur aquas,lotiones,natationes, & dulcia nõnunq̄ ſomnient. Cholera abundantes cur iurgia, rixas,inimicitias,& bella ſomniēt. Melancholici cur triſtia, obſcura, & funera ſomniēt. Sanguinei ĩ ſomnis rubra,& ignes cur videãt.

A cendum autem fortaſſe, quòd, ſicut oculus ſuffuſus felle alia facit videri eiuſdem coloris, ita & dominante ſanguine particula illa, quæ phantaſiam exercet, & qui in ea ſunt ſpiritus, ceu ſuffuſi rubro, memoriam rubẽtium excitare poſſunt: inter quæ ea, quæ actu ſunt magis, ſeſe magis offerunt, ignis, veſtes, & ſimilia. Præter has autẽ corporis diſpoſitiones ſunt & aliæ quædam, quæ ſolent nonnulla ſomnia frequẽter inducere: vt ijs, qui in paupertate ſunt, quòd ſemper vident ſibi deeſſe aliquid, ſæpiſsime etiam ſomniant de ſe ipſis, vt carentibus quibuſdam: & in præſentia alio rum eſſe aut ſine veſtibus, aut ſine calceis, aut ijſdem mutilatis, & ſimilibus. Contra vero, quibus multa ſuperabundant, ſomniant alijs dare, geminatas habere veſtes, & eiuſmodi. Qui vero valde ancipites, & ꝑplexi ſunt vel conſiliorum, vel inquiſitionum circa ſciẽtias, ij ſępe ſomniare ſolent circuitu longo de domo in domum, de via in viam progredi, ac demum in anguſtijs quibuſdam ſeſe inuenire. Formidoloſis certa fiũt ſomnia maxime ſibi familiaria: certa auaris, certa amãtibus: & nemo ferè hominum eſt, qui peculiaria quædam non faciat ſomnia propter peculiarẽ corporis diſpoſitionem.

Diuerſę hominum affectiões, variiq; fortuneę caſus diuerſa ſomniaſ faciũt.

Sed iam illud inquiramus, cur in ſomno tam extranea, tam noua videat anima, vt omnibus manifeſtum eſt. in primis igitur ſupponendum eſt nobis, quòd, ſi recta fieri intellectio debet, ſanam primum oportet eſ-
B ſe partem illam, quæ intelligit: deinde & debitam eſſe applicationem, & intentionem animæ. tum oportet et medium ipſum, per quod ſpecies veniunt, et mouent, purum eſſe, & ſyncerum, non inquinatum, non perturbatum. dico autem medium ſpiritus ipſos, qui circa ſedem animæ ſunt, maxime in vocatis ventriculis cerebri: in quibus ſpecies ſunt, & per quos mouent. porrò & ſpecies ipſas, quæ animam mouent, neceſſe eſt quietas eſſe, non tumultuarie agitatas. poſtremo & eaſdem eſſe temperatas. ſi.n. excedant, perturbant animam. His ergo rectè ſe habentibus recta etiam fieri intellectio poteſt rerum, & cõiunctorum. vbi vero hæc, aut omnia, aut quædam contrario modo ſe habent, tunc accidit & intellectionem varie impediri. quod maxime in ſomno euenit. primum enim applicatio animæ non ſatis firma, & conſtans eſt, tum quòd anima in ſomno quaſi otium agens, & quiete congaudens omnem intentionem negligit, tum quòd partes, quæ applicari atque intendi debent, male diſpoſitæ ſunt. in intentione enim requiritur ſpirituum multorum vnio, & neruorum, & membranarum tenſio, in ſomno autem ſpiritus pigri ſunt, & graues: nerui laxi, & languidi: ſimiliter & membranæ. quibus de cauſis anima non multam applicationem facit ad res, & rerum coniuncta, & ordines. præterea & medium ipſum, hoc eſt ſpiritus, impurum eſt, & permixtum alie

Rectam intellectionẽ quę habere appareat.

nis vaporibus,nec non & inquietum, & tumultuoſe agitatum. quæ res facit,vt & ſpecies ipſæ,quæ in ſpiritibus ſunt,ſimul etiã tumultuarie agãtur,& inordinate.ex quibus accidit & intellectiones,quæ in ſomno fiũt, inordinatas plurimum eſſe,& valde extranea cõponi:qualia volare nos, ſaltu lõgo librari repẽte,& nos & alios videre mutatos in varias formas, & modo aues factos,modo equos,modo alia.ſimul quoque accidit rerũ ordines,loca,ſitus,genera multipliciter variari: maiora videri plurima ex paruis & leuibus occaſionibus: quorundam reminiſci,quæ nunquam in vigilia occurriſſent,et ita de alijs multis. Permixtio igitur vaporũ poteſt in primis colores(vt dictum eſt)euariare:tum poteſt & ſpecies mutare,hebetare,craſſas reddere: maiora facere,vt repræſentent: ſubnotiones confundere:tum & figuras quaſdam abſcondere,quaſdam mutare: motus vero & agitatio ſpirituum, & cum ijs ſpecierum poteſt loca diuerſa offerre,applicationem tollere,coniunctorum multa intercipere,ordines peruertere,ſitus diuerſos offerre. variatis autẽ locis,formis,figuris,ſimilitudinibus,ordine,numero,& alijs neceſſe eſt extranea multa cõponi. volare.n.nos, accidit,vt appareat ſpecie noſtri continẽter locum mutante cũ ſpiritibus,in q̃bus ſunt ſpecies,ac nos repente continenter moueri ex memoria ſubita aut volãdi, aut ſaliendi,aut quid taliũ aliquid faciendi. porrò accidit modo ſubiecta,modo prædicata rerum cõplexarũ repente mutari:vt appareat nobis repente nos vel aues factos, vel equos, vel alia, ſi ſubiecta mutentur remanentibus prædicatis. quòd ſi remanentibus ſubiectis videantur prædicata mutari,videmur,aut de veſtitis nudos fieri, aut de albis nigros,de ſedentibus currentes:de vno loco, & ſocietate in alijs eſſe.Ex paruis autem occaſionibus magna quędam videri accidit:vt tonitrua ex paruo circa aures ſono, & in ephialte dæmones, & è parua ventoſitate circa dentes,ipſos cadere,& eiuſmodi alia.quia facta recordatione coniunctorum ſemper id primo occurrit, quod maximum eſt in vno quoque genere.porrò obliuio multorum coniunctorum ſæpe fit in ſomno,tum propter momẽtaneam applicationem animæ,tum quod ordines accidit variari.propter quod & ipſorum ſomniorum ſæpiſsime nõ recordamur.euolant enim ex anima,niſi de ijs fuerint,quæ fortem attentionem ad ſe trahunt:qualia ſunt,quæ per timorem,& admirationem,et voluptatem magnam peruidemus in ſomno.Occurrunt autem reminiſcentiæ quorundam,quæ nunquam in vigilia forte occurriſſent, quoniã in ijs extraneis,& nouis offeruntur & nouæ quędam ſimilitudines,quę memoriam excitent quorundam pene oblitorum.atque hęc pro tempore ſatis ſint,cur in ſomnis tam mira,tam extranea videantur. Nunc conſequens eſſe videtur,vt & illud quæramus,vtrum ulla ſint ſomnia,p quæ

Qũo volare nos appareat in ſomnis.

Somniorũ, cur in vigilia non facile recordemur.

Diuinare p ſomnia nõnunq̃ rõne fieri his exẽplis noſcas.

diuinare

A diuinare cõtingat (vt ſæpe videmus accidere) & quæ facta ſunt, & quę futura, pernoſci, quorum nullam cognitionem tenemus. è quibus ego nũc duo cõmemorabo, quæ duobus noſtris amiciſsimis contigere, mira quidem, & quæ quo pacto facta fuerint, non ingratũ arbitror vobis futurũ, ſi ꝑquiramus. Noſcimus oẽs *M. ANTONIVM FLAMINIVM* ſanctiſſimũ quidem virum, & vtriuſque linguæ doctiſsimũ. is cũ Genuæ eſſet apud Saulos magnificos, nec ſatis valeret, animi gratia mutuo acceperat librum quẽdam maternæ linguæ: quem cum dies aliquot legiſſet, non adhibita multa cura reliquit ſuper lectulo quodam. mox, cum repeteretur liber ab eo, qui mutuo dederat, quæſitus multum fuit, nunq̃ autẽ inuentus. quod cum ſatis moleſte Flaminius ferret amici cauſa, cui mutuum non poterat reddere, per ſomnium tandem inuenit hoc pacto. Videbatur ſibi quędam è domeſticis ancillis librum tollere è lectulo illo, in quo ipſe librũ reliquerat. quẽ cum vellet puella in menſam quandã trãſferre, cecidiſſe aiebat vidiſſe librum fracta altera è duabus tabulis, quibus contegebatur. quod perſpiciens ancilla, trepide librum abſcõdiſſe occulto quodam in loco videbatur. ſomnio habito cum ipſum mane Flaminius vulgaſſet, placuit librum inquirere: qui illic inuentus fuit, vbi in ſomno viderat abſcondiſſe illum puellam, fracta etiam tabula, vti viderat. ergo interrogata puella, vnde librum ſuſtuliſſet, & quomodo fracta fuiſſet B tabula, & cur abſcondiſſet, omnia eodem ordine narrauit, quo Flaminius in ſomnis viderat. Alterũ ſomniũ memini recitaſſe *PETRVM BEMBVM*, quẽ noſcimus, & ipſum virũ probũ, & vtriuſque linguæ eruditiſsimũ, qui nuper ob inſignes virtutes Cardinalis eſt factus. Is annis ante multis forte litem habebat cum, neſcio, quo. cum vero dies inſtaret, quo à iudice ſententia promulgari debebat, pridie illius diei dicebat matrem enixe ipſum rogaſſe, ne ſequenti die in iudicium aſcẽderet: ſomniaſſe enim ſe illum vidiſſe vulneratum à reo in digito minimo ſiniſtræ manus. de quo ſomnio cum ipſe conſolatus matrem fuiſſet, dixiſſetq; fallacia eſſe ſomnia, in iudicium proceſsit. vbi poſt multam altercationem ambo cum à iudice etiam tum altercãtes receſsiſſent, reum dicebat educto gladio percuſsiſſe ipſum eodem in digito minimo, qui à matre fuerat demonſtratus. mira profecto ſunt eiuſmodi ſomnia: qualia etiam multa alia tum legimus, tum & audiuimus à fide dignis. quam autem cauſam habere poſsint, non ſatis facile eſt aſsignare. nam, quòd caſu (vt quidam putant) hæc fiant, ſupra veriſimilitudinem videtur. nam certe quædam mira etiam fieri caſu quodam nec nos negamus: immo neceſſarium putamus tot hominibus, tot, & tanta ſomniantibus, conuenire quædam cũ rebus: ſed, quæ adeo miranda ſunt, tantò ordine facta, tot concurrenti-

Reuerendiſſimi Cardinalis Petri Bembi inſomnium.

Sõniorũ aliqua, q̃ mira vñr ad occultos quoſdã humanę mentis diſcurſus reducere p̃ſtat: alia ad Deũ vel dæmones, vel ad caſum.

bus,quòd caſu fiant,non poſſum exiſtimare. Verum,ſi caſu non fiunt, C quam nam cauſam habere per ſe poſſunt?oportet enim,ſi caſu non ſunt, per ſe fieri.at intellectiones,quæ in nobis habentur,rebus conuenientes illæ tantum ſunt,quæ à ſenſibus originem,vel à diſcurſu hominis ducũt, ad ſenſum autem reduci non poſſunt,quæ dicta ſunt,ad diſcurſum autẽ difficile eſt videre,quomodo poſsint. Verum enimuero,niſi fallor,nihil fortaſſe prohibet,ſi dicamus hæc ſomnia ad diſcurſum reduci poſſe.nam BEMBI mater & prudẽs,& anxia potuit in ſomno præ timore ſomniaſſe,quæ timenda ſunt: inter quæ coniuncta cum litibus ſunt iurgia,& altercationes:cum his autem rixæ: & cum his arma,& vulnera.quare omnia hæc in filio timenda ohlata ſunt perinde,ac ſi fierent: vt diximus naturam ſpecierum eſſe.quare & vulnerari ipſum vidit.magis autẽ in ſiniſtra manu, quoniam naturale eſt cuique brachium præcipue ſiniſtrum ad defenſam gladio offerre. Somniauit igitur, quod rationaliter poterat euenire,& quod in vigilia ét præuidere facillime potuiſſet. Similiter autem & FLAMINII ſomnium ad diſcurſum quendam reduci poſſe videtur.anxius enim de libro potuit in ſomno perquirere,quiſnam ſuſtuliſſet è lectulo: inter quos occurrit domeſtica illa puella.rurſus vero quærente illo,cur non manifeſtauerit,occurrit,quòd forte ſiniſtri aliquid cõtigiſſet libro.porrò & ad hæc inquirenti,quid ſiniſtri potuit accidiſſe,occurrit caſus libri,& fractio tabulæ.coniuncta enim hęc ſunt. at quòd coniunctum & conſequens fuit occultatio libri,& demum & locus,in quo D occultauit.hic ergo diſcurſus & per ſe,& rationalis fuit: quòd vero ita acciderit,quod cum re conuenerit ſomnium,caſu certe fuit. quare partim ad diſcurſum,partim ad caſum reduci poteſt: & talia p̃fectò multa ſunt eorum ſomniorum,quæ nobis tam mira videntur.ſiqua vero ſunt, quæ ad conſimiles cauſas nullo pacto reduci poſsint,vt certe plurima ſunt tũ præteritorum,tum & futurorum,& eorum,quæ lõginqua ſunt à cognitione noſtra,hæc certe,aut ad caſum,aut ad Deum, vel etiam ad dæmones ſunt referenda.quapropter,vt tandem in vniuerſum dicamus,omnia ea ſomnia,quæ mirãda vidẽtur,& habere ſignificationis aliquid, omnia vel caſu fiunt,vel ad certos occultos diſcurſus reducuntur, vel ad corporis diſpoſitiones,uel ad intellectum aliquem ſeparatum à materia,qui & præterita,& futura cognoſcẽs nobis quædam immittat ſomnia.ac de deceptionibus,quæ ſibi anima in ſomnis facit,ita per tranſcurſum determinatum ſit.

De Deceptionibus, & erroribꝰ, qui contingere hoibꝰ ſolẽt, vino, ſeu alio aliquo

Non eſt autem longe diſsimilis cauſa ea, quæ in ſomno deceptiones facit,& quæ in vino,& febribus,& phreneſi, & epotis quibuſdam alijs. omnia enim hæc tum perturbatam,& inquietam,tum inquinatam face-

re ſolent

A re ſolent animæ ſedem. vinum ſiquidem, ſicuti oculos, & viſum facere obliquum poteſt, & perturbare, ita poteſt & phantaſiam, & intellectum ſpiritu inordinate commoto. ſpirituoſum enim vinum, & multam exhalationem excitat, quam regere uis cognoſcitiua nō poteſt. propter quòd ebrij & multa dicunt, & incompoſita, propter agitationem ſpiritus, in quo ſunt ſpecies. in febribus quoque, & phreneſi eadem ſolent accidere, & eadem de cauſa. quanquam in his dubitationem quandam habet, quo modo fiat, vt vigilantes ipſi, & videntes, quædam tamen ſe videre dicāt, quæ non ſunt, clamentq́; ſæpe & lupos, & canes auferri debere, quos coram habere autumant. cum igitur ita non ſit, quomodo ſpecies eorum, quæ non ſunt, mouere illos poteſt? eſt autem & dubitatio eadem circa timorem, & ecſtaſim. multi enim prę timore ſeſe quædam videre exiſtimant, quæ nullo pacto vident, ſani alioquin & mente, & videndi facultate. niſi quantum illos perturbat timor. ſimiliter & ecſtatici ſe habent.

quo humore epotis, ac febre, phreneſi, & ecſtaſi laboranti bus.

Vinū ſicut oculos, & viſum perturbare poteſt, ita & phantaſiā.

Ergo in febribus, & phreneſi duo ſunt, quæ principium fallendi præbēt: alterum eſt corrupta ratio, alterum eſt occaſio aliqua, dico autem occaſionem, vt aulæa depicta ante oculos, & parietes depictos, aut varie figuratos: vapores item in oculis exiſtentes, aut circa phantaſiæ ſedem, & alia eiuſmodi, quæ apparentiam aliquam poſſint offerre. facit igitur corrupta ratio, vt contra falſam apparentiam ratio nulla opponatur. ex quo

Febrem, & phreneſim patiētes pp quas cās decipiātur, & mira quædam faciāt, & dicant.

B fit, vt occaſio, quæ apparentiam facit aut canum, aut luporum, facillime decipiat, quoniam ita videre exiſtimant, ſimilitudinem præbente figura aliqua, aut vaporibus, qui in oculis ſunt. Quòd autem, qui circa oculos vapores ſunt, figuras varias offerre conſueuerint, manifeſtum eſt in nocte, non potentibus nobis dormire. nam inuitis nobis, & ſcientibus aliter eſſe, variæ nihilominus figuræ ob oculos obuerſantur. quòd vero, & qui circa phantaſiam vapores ſunt, poſſint figuras extraneas offerre, dictum eſt in deceptionibus ſomni. ſignum autem, quòd ex eiuſmodi occaſionibus, & apparentijs hæc contingant, illud monſtrat, quòd ſæpe admoniti, & aduertentes non amplius credunt multi. In timore autem admiranda etiamnum magis eſt cauſa, quia & ſani mente, et viſu, videre tamen putant, quæ nō ſunt: alij ſimulachra mortuorum, alij dęmones, alij inimicos, alij alia. Principium autem horum omnium eſt ſpecies rei formidabilis: qualis imago noctis, & ſolitudinis, & ſepulchrorum, quæ qualiber vel leui occaſione illata phantaſiam tam intente mouet, vt apparētiam aliquam faciat adeo actu, vt veluti præſens accipiatur. fixa enim omnis imaginatio ſpeciem ita intendit, & diffundit, vt in oculis etiam ſit. quam ob rē ita repræſentat, ac ſi extrorſum in oculos perueniſſet. ad apparentiam enim faciendam nihil refert, vtrum ſpecies extrinſecus veniat

ad

ad oculum, an intrinſecus. omnino enim pro natura repræſentat. quare ea videre ſe ſe putant, quorum imaginationem fecere. C

Ecſtaſim patiẽtes vel ꝓpter melancholiã, vel pp nimiam illorũ fidẽ, ſeu ſanctimoniã cur deos, & angelorũ choros ſe aſpicere putẽt.

Idem patiuntur & ecſtatici. nam & ipſi facta fixa imaginatione ſeſe videre exiſtimant & Deos, & angelorum choros, & ſimilia. fixam autem imaginationem facit vel melancholia, vel fides multa & ſanctitas. eſt autem ô amici, incredibilis ſpecierum uis in mouendo animam, animæ vero in mouendo corpus per ipſas ſpecies. ut quaſi audeam dicere, poſſe hominem ſuper aquis incedere, ſi ingenti quadam phantaſia, & ſpecie agitaretur. cuius rei tenue quoddam ſignum præbet voluntas, quæ hominem à terra tollit ſaltu, & librat per certum tempus, nullo alio tantũ pondus ferente, quàm ſpecie. longe autem maior eſt vis earum ſpecierũ, quæ à natura ſunt, q̃, quæ à voluntate. Eorũ vero, quæ epota delirare ſolent nos facere, vt Hyoſcyamus, & Solanũ, quod Maniacũ vocant, & Lolium, & alia multa, eadem cauſa eſt, quæ & vini, & febrium. omnia enim vaporoſa ſunt, atq; inſuper potentia frigida, & craſſorum vaporum. quare ad animæ ſedem perlata medium craſsiſsimum reddunt, tum & impurum, ac torpidum. vnde & rationi multipliciter poſſunt obeſſe. res enim maiores primum faciunt, quàm ſint, videri: interdum & duplices. ꝓpter quod non ſine riſu eſt videre quoſdam, qui Hyoſcyamum hauſere. paleam enim iacientes, lanceam ſibi iacere videntur, & ſi paſſum pedalem fecerint, perticam æquaſſe exiſtimant. ſicut igitur per aquam, & cryſtallum maiora videntur omnia, idem fit, & ſi introrſum medium & ſpecies craſsiores reddantur. D

Diuerſorũ potiones q̃ ex cã delirare nos faciant.

De inſania, & amentia, & melãcholico humore, variiſq; inſanorum ſpẽbus: quo itẽ mõ certo humore melancholico ſapiẽtes, & excellentes viri fiãt.

Ad hæc autem & de inſania, & amentia, & vocata melancholia morbo, quo tantum deliramus, nunc eſt agendum. primum autem determinandum, quot modis inſanum cõſueuimus appellare. non enim dicitur vno modo: ne forte lateat nos, quo pacto ſapientem, & inſipientem, atq; inſanum appellemus. Ergo de his fortaſſe eadem dicenda ſunt, quæ de ſanitate reliqua, & oppoſita illi ægritudine dici conſueuere. nam & inſania ægritudo quædam eſt circa intellectum. ſapiẽtia vero ſanitas videtur. igitur ſapientia potentia quædam bene operandi circa intellectum, inſania vero impotentia. at vero pueros, quanquam non poſsint recte operari, inſanos tamen non vocamus: nec ſimiliter valde ſenes, quoniam vtriſque ætas indebita eſt. his quidem enim præterijt, illis nondum acceſsit. porrò neq; dormientes, quanquam falſa concipiant, inſanos appellamus, quoniam tempus indebitum eſt. ſimiliter neque ebrios, neque, qui ebiberunt Hyoſcyamum, inſanos nuncupamus. ob id, quod vitium per ſe non eſt in intellectu, neq; cauſa confirmata eſt, ſed momẽtanea, & veluti oculus velo impeditus, quod paulo poſt amouebitur. quam ob rem ſanus mẽ

Inſania qd ſit, ex ipſi' ſapientię ratione ſumẽdum eſt.

Inſani prorſus nõ ſunt ebrii, pueri ac dormiẽtes.

te is

A te is erit,qui ætate debita,& tempore debito,per ſe,non momentaneam & fugacem potentiam habeat bene operandi circa intellectum: inſanus vero,qui ætate debita,& tempore debito,per ſe,non momentaneam & fugacem,ſed confirmatam impotentiam habet bene operand icirca intellectum.Quoniam autem bene operari contingit aut in omnibus, aut in pluribus:& his vel manifeſtiſſimis,& facillimis, vel difficillimis, vel medijs:& hoc,vel ſemper,vel vt plurimum, vel vt nunc,manifeſtum, q ſimpliciter ſanus mente ille erit,qui in omnibus,vel pluribus, & difficilibus,ſemp,vel vt plurimum bene operari poteſt circa intellectum.ſi vero non vt plurimum poſsit,ſed aut raro,aut medio tempore, non ſimpliciter talis dicitur,ſed vel vt nunc talis,vel neuter.ſimiliter nec,qui aut ſemper,aut vt plurimum bene operatur, ſed in facilibus tantum & manifeſtis,vel medijs poteſt,ſimpliciter talis erit,ſed ſecũdum quid tantum, aut neuter.ſimpliciter vero inſanus is dicatur,qui aut in omnibus,aut pluribus:& his,vel etiam leuibus,& facillimis male operatur ſemper, aut vt plurimum.Qui vero ita ſe habet,ſed raro,aut medio tempore, is inſanus vt nunc dicatur,aut neuter. Inſan' ſimpliciter qs dicatur, & quando.

De ijs igitur,qui ſecundum quid ſunt inſani,& de ſomnijs,& vino,& phreneſi,& epotis dictũ iã eſt:de ſtolidis autem,& fatuis,& qui à natiuitate ſunt tales propter defectum organi,nihil nobis dicẽdum eſt.De me-B lancholicis autem,bene erit,vt proſequamur.de quibus valde mirãdum eſt,quo pacto ab eo humore adeo inſani fiãt,alij ſemper,alij vt plurimũ, alij certo tempore.Melancholicos autem vocamus, quos exuberantia, vel prauitas melancholię ita male habet, vt inde inſaniant vel in omnibus,vel in pluribus,& ijs facillimis,& manifeſtis:ſiue ad rectam voluntatem,& electionẽ pertineant,ſiue ad intellectus operationes.quippe omnes,quos male habet hic humor,et triſtes in primis ſunt, & ſolitarij: & horum alij formidoloſi omnium,alij quorundam: alij inuerecundi, & pertinaces:alij phantaſias ſibi quaſdam faciunt,quæ neque ſunt, neq; eſſe poſſunt:hi quidem putantes habere cornua,illi vitreum naſum, aut manus:alij ſe eſſe mortuos,alij aues factos,et infinita eiuſmodi.quorum omnium cauſę ſunt inquirendę,quantum datur.Ergo triſtes in primis ſunt, quoniam diſpoſitionem habent omnino lætitiæ contrariam. nam, quæ ad lætitiam maxime inclinat diſpoſitio,illa eſt,quæ maxime ſenſus bene afficit,& qua maxime bene habent,& gaudent.tales autem ſunt, cum finem adipiſci ſuum poſſunt,qui eſt delectari,et bene poſſe operari. operatur autem anima per calidum,et in calido bene habet. per ipſum enim conſiſtit,et conſeruatur,et poteſt.Igitur,qui calidi natura ſunt, ij diſpoſiti ſunt ad lætitiam.verum cum calore illo nihil acre,nihil auſterũ oporMelancholici,qui nũ vocẽtur, & illorũ varię ſpecies.

tet-

tet eſſe coniunctum. qua de cauſa humidum maxime conuenit cum eo calore, qui ad lætitiam inclinat: qualis in ſumma eſt natura ſanguinis: qui vero multum habet aut choleræ, aut melancholiæ, indiſpoſitus eſt ad lætitiam. cholera quidem, etſi calida eſt, acris tamen eſt, et indignationis plena: melancholia vero tum auſtera eſt, tum & frigida. quare maxime contraria eſt lætitiæ. propter quod melancholicorum pars maxime triſtes ſunt, & omnia fere per diſplicentiam recipiunt. eadem de cauſa & ſolitarij ſunt, & cōſortia fugiunt. in his enim & ridere oportet, & loqui, & reſpondere, & aduertere. ipſi autem mœrorem nutrire amant, & tacere, & certa quædam cogitare. quare ſolitariam vitam quærunt. formidoloſi preterea ſunt, non propter cauſam, quam medicorum quidam adducere ſolent, quòd tenebras introrſum habent. propter quod, ſicuti timor in exterioribus tenebris fit, ita & in interioribus accidit. cauſa quidē hæc non adduci poteſt. primum, quia melancholici non decipiuntur in coloribus, ſed alba iudicant alba, rubra rubra. deinde quia non eſt ſimile, qđ adducunt in exemplo de exterioribus tenebris. in ijs enim timor fit, vt in nocte, quia ſpecies illa & in ſe, & in coniunctis omnino, vt ignota, offertur. terreri autem ſolet anima, quoties aliquid, vt omnino ignotum, offertur: præſertim cum in coniunctis imaginatio ſit aliqua eſſe poſſe contraria, vt accidit in ſpecie noctis. melancholici vero propter hanc cauſam non poſſunt terreri, quia nihil propter hoc recipiunt, vt omnino ignotū. cuius ſignum eſt, quòd melancholicorum multi per ſolitudines, & per noctem libentiſsime pergunt. cauſa igitur, vt mihi videtur, inde potius credenda eſt accidere, quòd melancholici frigidi ſunt magna ex parte, & hi precipue formidoloſi ſunt. nam, qui furentes ſunt, etiam omnium audaciſsimi viſuntur. quod etiam ſignū eſſe poteſt interiores tenebras non eſſe cauſam formidinis eius: nam & furentes tales quoq; eſſent. non oēs igitͬ melancholici timidi ſunt, ſed ſolū, quibus frigida acceſsit melancholia. Quòd vero frigiditas timorem pariat, indicant ſenes, & mulieres, & eunuchi, & complexiones. Nunc vero dicamus, cur etiam adeo delirēt. Fortaſſe igitur & in melancholia eadem cenſenda eſt eſſe cauſa, quæ & in vino, & in febribus. quoniam enim maxime ſpirituoſa eſt melancholia, ſicut & vinum, inde fit, ut eadem poſsit efficere, quæ & vinum. propter quod aptiſsime illam vino Ariſtoteles comparauit. vtrunque enim in quantacunque quantitate multū habet craſſæ corpulentiæ. propter quod euaporatio, quę inde fit, ſemper habet, vnde perſeueret non ſuperata. & hac de cauſa vinū maxime inebriat, aqua aūt, & lac non, quia, quod ex ijs euaporat, aereū eſt, et ſuperabile. igitur et melancholia, vbi euaporans ſedem mentis occupauit, ſiquidem multa repente irruat, nec quam calor

Cur melancholici ſint formidoloſi, qđā cauſam non verām adducunt.

Melancholici nō oēs timidi ſūt, ſed quibus frigida melācholia acceſsit.

Propter qđ aqua, & lac nō inebriet ſicut vinū.

A calor naturalis regere poſsit, tum quidem funditus iudicium tollit, & caſus fit, & vocata epilepſia. ſi vero non repente multa incidat, ſed tamen tanta, quæ perturbare ſpiritus poſsit, & inquietos facere, atque inquinare, tum multipliciter offendere rationem poteſt. nam & applicatio animæ in multis impeditur, & coniunctorum plurima deperduntur: figuræ mutantur, & ſimilitudines, & loca, et ordines (vt dictum eſt) ꝑpter quod nec recte iudicant melancholici, nec recte interrogant, nec interrogati recte reſpondent, ſed de uno genere in aliud tranſeunt: inquieti prȩterea non mente ſolum ſunt, & corpore, propter continuam nouorum oblationem. omnia enim ferè ſub diſplicentia recipiunt, & loca, & perſonas, & actiones. quare ad noua vertuntur. componunt autem, et quȩ nō ſunt, quoniam propter celeritatem motionum, apparentiā omnem recipiūt. apparent autem multa extranea variatis ſimilitudinibus, & figuris, & rerum ordine, & coniunctis. ſuſpicioſi præterea ſunt propter timiditatem, & obliquum diſcurſum. vnde ſemper imaginantur ſibi tēdi inſidias. maxime vero circa electionem, faciendaq; & non facienda falluntur, quoniam duobus concurrentibus ad rectam electionem faciendam, altero quidem vniuerſali propoſitione, in qua conſiſtit iuſtum, honeſtum, & vtile, altero vero re oblata, fit quidem, vt aut obliuiſcantur vniuerſalis ꝓpoſitionis, aut, etſi nō ſint obliti, non tamen pareant, ſenſu, & corrupta

Cur melancholici ſint inquieti.

Melancholici ſuſpicioſi ſunt.

B phantaſia aliter dictante. quare nullo habito loci, temporis, & perſonarum reſpectu inuerecundi aut in templis clamant, aut nudi incedunt, aut ſuppellectiles proijciūt, & id genus. Refert præterea plurimum, qua quiſque melancholia teneatur. hunc enim feruens et accenſa agitat, illum triſtis, & frigens occupat. quare hi triſtes, ſolitarij, timidi, ſine ſpe incedunt: illi furentes minantur, feriunt. exardet enim in ijs cor, & cerebrū: & omnia ſub ſpecie iniuriæ recipiunt.

Non vnius eſt generis melancholia.

Thelamonius Aiax
Arma rapit, ſuperosq; furens in prȩlia poſcit.
Iamq; hominum hos nunc inſequitur, nunc percutit illos.
At tacitus mœrensq; hominum conſortia vitans
Bellerophon ſolos errat male ſanus in agros:
Bellerophon, quem Martis honos, quem gloria currûm
Per deſerta fugit, nec amor comitatur equorum.

Quas ob cauſas & non nulli ſibi ſæpe mortem conſciuere tædio vitæ affecti, alij propter furorem, alij propter triſtitiā & timorem omnia deſperantes. eſt autem miſera atque infœlix omnibus vita, quoniam in primis dormire non poſſunt propter ſiccitatem humoris eius, à quo & cerebrū exiccatur, & nerui, & membranæ ita, vt ne lenteſcere poſsint, & laxari,

Quas ob cās melancholici tædio vitæ ſępenumero affecti mortem ſibi cōſciuerint.

quæ neceſſaria ſunt in ſomno. adde, quòd & propter timorem continuū aut furorem ſemper præſentem corā anima habent certā ſpeciem, in quā vel inuiti ſemper intenti ſunt, nec obliuiſci poſſunt. vnde, etſi cupiat dormire anima, non tamen poteſt. atque ita exiccatio continenter maior, & maior fit. ergo die noctuq; ea perpetua moleſtia, & miſeria affecti vitam odere: qua tandem carituri ſeſe aut præcipitant, aut interficiūt, aut aliud quid tale committunt. Sed illud dignum inquiſitione videtur, quo pacto fiat, vt ſenſu aliter etiam dictante adeo aperte falſa recipiant: vt habere cornua, naſum vitreum, eſſe mortuos, eſſe aues, & ſimilia. Horum igitur in vniuerſum tres cauſæ ſunt, vna eſt obliquus diſcurſus, alia eſt corporis diſpoſitio, tertia eſt occaſio aliqua ita imaginandi. voco autem occaſionem, ſibilare aures, pondus aliquod percipere, obtuſe videre, & vniuerſaliter apparentias ſenſuum. Diſpoſitionem vero corporis voco irā, timorem, triſtitiam, deſperationem, & eiuſmodi affectus. ergo ſæpe ex occaſione aliqua vel leui accidit ijs apparentia aliqua, quam corporis diſpoſitio adauget, ratio vero obliqua aut non diſſuadet, aut magis cōfirmat. quare apparētia illa recipitur vti vera. vera enim diximus ea videri, quibus nec ſenſus, nec ratio contrarium offert. percepto igitur, verbi gratia, pondere aliquo ſupra caput, quæret melācholicus, quidnam ſit. ſi igitur forte ſomniauit ſe habere cornua, aut obliqua ratio ita perſuaſerit, tū pertinaciter cenſebit ſe habere cornua: & ſibilantibus auribus cōceptum faciet de tibicinibus in ſcena, & ita credet: adeo refert non conſtare mentem. maxime autem in omnibus diſpoſitio corporis facit, vt diximus de timore. qualis autem in vnoquoq; ſit & diſpoſitio, & occaſio, et obliquitas rationis, & quomodo apparentias recipiat, quę ita videri faciant, ſigillatim quidem impoſsibile eſt ſcire, & parum prudentis inquirere. atque hoc pacto de melancholia, quomodo deceptiones, & inſaniam faciat, ſatis pro tempore dictum ſit.

Melancholici ſenſu ēt aliter dictāte cur adeo falſa recipiant: vt ſe habere cornua, vitreū naſum, eſſe mortuos, aues, & ſi[mi]lia.

De eadem vero, quomodo & ſapientes, & excellentes viros facere cōſueuerit, nunc eſt perquirendum. Conſtat enim, quotquot ſummos fuiſſe viros accepimus ſiue in artibus, ſiue diſciplinis, ſiue circa imperatoriam, ſiue circa Reip. adminiſtrationem, omnes ferè melācholicos etiam fuiſſe: non quidem eo morbo affectos, ſed humore illo præditos. indicāt hoc & pueri, & nationes. puerorum enim quicunque hac natura tenentur, omnes maxime vegetam mentem habent. è nationibus maxime tales ſunt Græci, & Itali, & Hiſpani. atque hi quidem & ſciētijs, & artibus, & imperatoria, & reipublicæ adminiſtratione reliquis præſtitiſſe magna ex parte videntur. cur autem ita eueniat, conſiderandum. Quoniam igitur ad hęc bene obeūda perſpicaces in primis oportet eos eſſe, qui ad hęc ſint

Melancholia qūo ſæpenumero ſapientes & excellentes viros reddere ſoleat.

Excellētes viros, & ingenio pſpicaces, ad ſciencias,

A ſint nati,at vero & robore quodam corporearum uirtutum pollere, ne in obeundis muneribus diſſoluantur,& deficiant,manifeſtum . quòd ſi perſpicaces ingenio eſſe debent,operationes illas intellectus obire poſſe excellenter neceſſe eſt.dico autem & ſimplicia primum, ac ſenſibilia recte apprehendere,& ſeruare:tum & in ſubnotionibus prompte atque ordinate ſe habere,coniuncta perpendere,& diſtinguere: deinde & recte componere nō publica ſolum,ſed & abdita magis: imaginariq; optime, & iudicare:tum vero & abſtrahere,& vniuerſalia facere,& memorari: ad hæc autem & probe,& ſubtiliter ratiocinari,& diſtinguere, quid verum,quid falſum,quid probabile,quid neceſſarium,quid per ſe: tum & altiſsimas cauſas poſſe perquirere,& obſeruare.ad hæc vero recte,& magnifice obeunda & organū in primis,vbi ſedes eſt intellectus,bene diſpoſitum eſſe oportet,& particulam ipſam,quæ intelligit,nec non, & medium ipſum,per quod ferūtur ſpecies,& in quo ſunt.organum igitur erit amplum,& bene capax,& potens.paruum enim,& anguſtum condenſos ſpiritus habet,& inquietos.particula vero,quæ intelligit,calorem habebit multum,ſed naturalem,non extraneum:tum & ſyncera erit,bene purgata,tenuis,non pinguis & oppleta.ſpiritus vero,qui medium dicuntur,multos eſſe oportet,ſed naturales,non turbidos,non agitatos.præter hæc autem requiritur et applicatio naturaliter prompta,et intenta, non

B diſtracta.atque hæc ferè ſunt,quæ habere illum oportet,qui à natura perſpicax ingenio eſſe debet.nam,quæ à fortuna dātur,vt educationes,præceptores,& alia cōmoda, communia eſſe poſſunt.Hæc autem omnia, ſi recte conſideremus,natura melancholiæ maxime præſtare poteſt. nam, quibus vocati phlegmatis abundat plurimum,ijs friget mens, ac torpet: medium ipſum inquinatum eſt, particula vero cognoſcitiua pinguis. quare & pinguis eſt illis(vt dicitur)Minerua.Qui vero calidi ſunt & humidi,vt,quibus abundat ſanguis,hi quidem ad ſocietates,& vitæ trāquillitatem valde idonei ſunt,et amabiles,et grati:neq; certe hebetes, vt prædicti,verum ad ingenij excellētias non magnopere apti ſunt. partim ergo diſtrahuntur à ſenſibus,ad quorum voluptates ſunt nati, et propenſi: partim ſtudij, et eius perſiſtentię, quæ ad cogitationes requiritur, patientes non ſunt:fortaſſe autem & ijs cerebrum ſubpingue eſt,ꝓpter humiditatem.Qui vero cholerici dicuntur,calidi quidem et ſicci, ipſi quidem propter ſiccitatem aptiores ingenio ſunt, ſed & hi plurimum ſunt impatientes contemplationum : quippe qui celeres motibus ſunt, et ad multa ſtatim feruntur,multorum ardeliones.quapropter et horum ingenia fallacia ſępiſsime ſunt.adde,quòd et facile reſolubiles ſunt virtutibus corporis propter ſubtilitatem ſanguinis,et ſpirituum. at vero melancholici

Marginalia: entias,& ad honores idoneos quales diſpōnis eſſe oporteat. — Particula,q̄ intelligit,q̄lis eſſe debeat. — Rudes homines cuius diſpoſitiōis ſint. — Affabiles viri cuius ſint diſpōnis. — Cholerici pollēt ingenio,ſed contēplationū impatiētes.

 lici

lici prædicta omnia melius præſtare poſſunt, non autem omnes.non.n. C
eadem eſt in omnibus menſura,et conditio melancholiæ, neq; vno etiã
modo melancholicos dicimus.quandoq; enim melancholicos appella-
mus,quibus membra ipſa talia ſunt,hoc eſt frigida,et ſicca. quandoq; ve
ro,quibus ſanguis multus eſt,craſſus autem et ſiccus.qui igitur membris
melancholici ſunt,ij ad nihil pene vtiles ſunt,neque ad ea,quæ ſunt cor
poris,neque,quæ ſunt ingenij munia:ſed timidi,et ſegnes, et ingenio du
ri.qui vero abundantia craſsioris ſanguinis melancholici dicuntur, hi et
ad animi,et corporis excellentias ſunt nati. ſed neque hi etiam omnes,
quoniam non omnibus ineſt ea natura melancholiæ,quæ ſolet excellen
tes facere.ſiquidem humor hic et calidiſsimus,et frigidiſsimus poteſt ac
cidere:poteſt et temperatior.refert etiam non parum,multus'ne, an par-
uus acceſſerit,et magis,et minus craſſus. Quibus igitur plurimus ille ac-
ceſsit,ſi et craſſus etiam fuerit,atque ardens,et accenſus, hi furentes eua-
dunt:triſtes vero,ſolitarij,formidoloſi,ſegnes,amentesq;, quibus pluri-
mus,et fęculentus,et frigens aduenit.at,quos temperatior in omnibus ha
bet melancholia,hi et ad animi excellentias et corporis bene nati ſunt.
in primis enim multum caloris habent,et ſpiritus,quoniam ſpirituoſiſsi
ma eſt,(vt diximus)melancholia:tum vero et fortes ſunt, et conſtantes,
et non reſolubiles propter denſitatem.at vero organum habere amplum
intellectus poſſunt,quoniã calor eſt ipſis multus.multus autem calor am D
plum ſibi locum facit.porrò particula ipſa cognoſcitiua, ac medium ip-
ſum purgata ſunt,non pinguia, nõ lutulẽta,quoniam ſiccitas lentorem
tollit.multus item calor bene concoquit,et ſuperflua expellit. quare om
nia bene purgata ſunt.multus item potens etiam eſt.vnde omnem eua-
porationem regit,nec quicquam ſinit tumultuarie agi.vnde cõſtant om
nia,vt par eſt.applicatio quoque animæ tum ad multa eſſe poteſt, tum et
valde intenta,quoniam potens eſt obire,et in ijs,quę conſequi poſſumus,
delectari etiam ſolemus.ad hæc et perdurare poſſunt iſti, quoniam ro-
bur in materia denſiore eſt. ſegnes porrò non ſunt propter caliditatem.
neque à ſenſibus diſtrahuntur,aut longe minus,quàm ſanguinei, quo-
niam ad ſenſuum oblectamenta minus diſpoſiti ſunt, magis autem ad
intellectum.accedit quoque,quòd et corporis viribus etiam pollent,tum
et animi magnitudine quadam.vnde et magnorum gloria accenſi ma-
gna etiam audent,quòd ſe poſſe obire cognoſcunt.quæ omnia vbi in ali
quo cõiuncta fuerint,quis dubitet,ſiue ille artes calluerit,ſiue diſciplinas:
ſiue imperatoriam geſſerit,aut Remp.adminiſtrauerit,longe alijs præſtã
tiorem fore?

Melancholia varie affecti ad diuerſa ſunt ĩclinati.

Temperata melãcholia valet plurimum ad vires corpis, & ingenii.

Habent autem,quæ dicta ſunt,dubitationem quandã propter ea,quæ

Ariſtoteles

A Ariſtoteles reliquit in ijs, quæ de animalibus. ſanguinem enim dicit aliũ ſubtilem eſſe, alium craſſum: vtrunque autem aut calidum, aut frigidũ. ad vires igitur corporis valere ſanguinem craſſum, et calidum, ad ingenium autem ſubtilem: e ſubtili vero, qui etiam calidus eſt, tum ingenio, tum et corporis viribus conducere. quæ ijs videntur aduerſari, quæ dicta ſunt, craſſus enim, et non ſubtilis videtur melancholicorum ſanguis. ad quod dicendum (vt arbitror) comparare illic Ariſtotelem animalia inter ſe, non homines inter animalia. ſiquidem homo proprie ſanguinem ſubtilem habet et calidum. quare et ingenio, et viribus corporis valet. aliorum vero quædam craſſum habent, et calidum: vt tauri, qui'ue corporis uiribus pollent, alia ſubtilem, et frigidum. Inter homines vero eadem ratio nõ eſt, vt, quibus ſanguis ſubtilis eſt, et calidus, ingenio, et uiribus præſtent. poſſunt quidem præſtare ingenio, uiribus autem non. Melancholici vero, qui temperatam habent melancholiam, ad vtrunque ſunt nati.

Sanguis calid⁹ & craſſus ad corporis vires, ſubtilis vero ad vires īgenii' quõ valere dicatur.

Vtrum autem et Sibyllas, et Prophetas hæc eadem melancholia efficere poſsit, ut multi dixere, fortaſſe quæſiueritis et vos. qua in re eadẽ mihi dicenda videntur, quæ ſupra de diuinationibus ſomniorum diximus. naturaliter enim, et per ea, quæ ſunt in nobis, neque melancholia, neque vlla diſpoſitio alia facere põt, vt per nos futura, et longe ſita diuinemus, niſi caſu fortaſſe, et fortuna quadam. ꝙ ſi diuinare quædam eiuſmodi cõtingit, et non caſu, neceſſe eſt ſeparatum aliquem intellectum, aut Deũ, aut Angelum, aut Dęmonẽ eam diuinationem nobis immittere. quocũque autem modo contingat hominem prophetam fieri, aut caſu, aut ſuſceptione ſeparati intellectus, aptiſsima mihi videtur melancholia ad id præſtandum. ſi enim furor eſt quidam hæc diuinatio, apta nimirum eſt melancholia ad hũc furorem. Quòd ſi Deus, aut Angelus ſe admiſcet nobis, rationabile eſt ijs maxime ſe miſcere, qui ingenij magnitudine, et excellentia quadam actionum præſtant. ſi vero, et Dæmon eſt, qui hæc operatur, in ijs operari præcipue cenſendum eſt, qui facillime et in furorem, et in omnem inſaniam uerti poſſunt, et phanatici fieri: quales dicuntur omnes fuiſſe, qui uaticinari ſolebant, vt Pythiæ, et Sibyllæ.

Prophetam fieri humore quodam melancholico non inconueuit.

De tota igitur intellectione, quid ſit, et per quæ fiat, et quomodo: & quot ſint, et quæ intellectus omnes operationes, et à quibus potẽtijs fiãt: amplius et de figmentis, et deceptionibus, et ſomnijs, et poſtremo de melancholia hactenus dictum eſt pro tempore ſatis. reliquum eſt determinare, qua cerebri parte ſingula hæc fiant: et vtrum omnia in vna parte, an hæc quidem in una, illa in alia: et quomodo diſtinguantur potentię, quę iſtæc faciunt, ũtrum ratione tantum, an et locis: et quæ particula in animali ijs potẽtijs donata ſit, vtrum ſpiritus, an nerui, et membranæ, an cerebri

rebri ipſius ſubſtátia.hæc enim è toto negocio ſupereſſe videntur. C

In qua nam parte corporis, ſeu cerebri fiant tũ intelligẽdi,tũ ſentiẽdi actus: & an aĩa ipſa ſemper itelligat,an aliqñ ceſſet ab itelligẽdo.

Supponendum autem,quod in diſſectionibus corporum animalium apparet,tres in cerebro eſſe ſinus,quos alij ventriculos,alij cellulas vocát: primum,medium,& poſtremum.item & adiacentes his ventriculis partes,coriformem progreſſum,conoidem , glutia ,& vermiformem proceſſum.primum autem,& medium ventriculum membranis velatos eſſe,poſtremum autem non,ſed duritia ſua conſtare.conſentaneum igitur eſt circa hos ventriculos,vel in ipſis,vel adiacentibus partibus fieri omnẽ intellectionem.cum uero & in hiſce locis ſit cerebrũ ipſum, tum & nerui,& membranæ,nec non & vocati ſpiritus,dubium in primis eſt, quod nam horum donatum ſit intelligendi functione:vtrum ſubſtantia cerebri,an uel membranæ,quæ ipſum velant,an nerui,qui ad ipſum terminãtur,an ſpiritus,an adiacentium partium aliqua.ſi igitur,quod cognoſcit, animal ipſum eſt,aut animatum,oportet quidem & particulam, quæ primo & per ſe cognoſcit,animatam ipſam eſſe.at ſpiritus animati quidem non ſunt,quia nec aluntur,nec ſentiunt,ſed magis inſtrumenta ſunt animę.porrò cerebrum,quanquam alatur,non ſentit tamẽ per ſe.quare nec per ſe intelligere poſſe videtur. Videtur igitur nerui natura talis eſſe potiſsimum,cui è toto animali donata à Deo maximo ſit facultas tum ſentiendi,tum & intelligendi.eadem autem natura eſt nerui , & membranæ.quare particula primo cognoſcens,& intelligens erit aut membranę, D quæ ventriculos velant,aut aliæ adiacentes partes,aut nerui,qui ad cerebri ſinus pertingunt.at certe nerui hi,qui pertingunt ad ſinus cerebri,facti magis videntur ad deferendas ſpecies à ſenſibus veniẽtes, quàm ad cognoſcendum.neque enim conuenit,vt,quæ ſpeciem defert pars, eadem etiam primo intelligat.quare maxime conuenire membranis hæc facultas intelligendi videtur,membranis autem maxime illis,quæ vocatos vẽtriculos veſtiunt,quoniam in medio earũ ſinus illi pleni ſpiritibus ſunt, in quibus,& per quos ſpecies mouent,& ſedem habent.ad illas igitur reflecti ſpecies,& cognitionem cauſare,non ad partes alias cenſendum eſt.

Oportet particulã, q̃ cognoſcit, aĩatã eſſe.

Aliã eẽ partẽ,q́ ſpẽs defert, ab ea, quę intelligit.

Neruis ipſis data eſt virtus, & facultas tum ſentiẽdi, tũ intelligẽdi, ſecundũ tñ exigẽtiã obiecti.

Quod nam ſit iſtõrũ viſus, & reliquorũ ſenſuum.

Naturæ igitur nerui data eſt facultas omnis tum ſentiẽdi, tum etiam intelligendi,verum non vnum organum datum fuit,ſed diuerſum .ad lucem ſiquidem,& colores percipiendos neceſſaria fuit oculorum forma, quæ ſpeciem temperaret,& particulam cognoſcitiuam muniret. mox per tenuem illam membranã,quæ vocatã cryſtalloydem tegit, ſenſationem colorũ aĩa executa eſt:ſoni vero per aures ea pellicula,quę in fine illarum ſubeſt:odoris vero per nares ea membrana , quæ uocatam carunculam tegit:ſaporis autem ea,quæ per linguam diſſeminatur: aliarũ uero qualitatum neruo omni.ſimiliter autem & interioris animæ faculta-

tes

A tes membranis datæ ſunt,illis quidē,quæ plenos ſpiritibus,& ſpeciebus circumtegunt ſinus.qua autem in parte ſenſus communis fiat:qua phantaſia:qua intellectus,qui & ideas facit,& ratiocinatur:& qua reſeruatio ſpecierum,nunc eſt quærendum. Videretur autem fortaſſe alicui operationes facultatum dictarum omnes vna in parte debere fieri,vbi.ſ.intellectus fit: ea cauſa,quòd poſteriores potentiæ ſemper priores includunt,& continent. Si igitur intellectus omnia poteſt,quæ phantaſia,& communis ſenſus,non videtur neceſſarium earum operationes alio in loco fieri, quàm vbi intellectus,prius tamen natura vna,quàm alia. at vero ita fieri has operationes oportet exiſtimare,vt quodammodo ſit vnus locus omnium,quodammodo non vnus. Vnus quidem,quia continuus eſt locus, vbi principium earum fit,& medium,& finis. Vnus autem non eſt, quia alibi fit principium,alibi mediū,alibi finis. quippe eius operationis, quæ eſt ſenſus communis,initium eſt,vbi A:quæ illic non finit,ſed vltra progreditur ad B medium,vbi phātaſia eſt,ac finit ad C,vbi intellectus. vna igitur eſt actio,& continua,& locus vnus,& cōtinuus,diuiſa tamen per principiū,medium,& finem. vbi autem principium fit,ſimplex eſt actio, & vna tantum:at vbi medium eſt,quodammodo duæ ſunt,aut vna priorem etiam continens: vbi vero finis, tres quodammodo ſunt, aut vna priores duas includens. ſuperfluæ autem non ſunt prima, & ſecunda actio,nec loca earum ſuperflua. ita enim inſtituiſſe natura videtur, vt, quæcunque facultates in alijs inueniuntur animalibus,omnes in homine reperiantur. nam, quoniam animalium quædam ſolum tactū habent,voluit natura,vt & in homine aliquæ eſſent,quę ſolo tactu eſſent præditæ. quia vero & ultra tactū alia aīalia habebant alios ſenſus, vel plures,vel omnes,factum eſt,vt in homine ſimiliter inueniātur. Ad hæc autem,quantum ad interiores potentias ſpectat, quia quædam animalia tantum ſenſum communem habent,alia & vltra hoc etiam phātaſiam, ita fuit & in homine,vt pars aliqua tantum cōmunem ſenſum haberet, aliqua præter hoc & phantaſiam. peculiare vero fuit homini ſoli intellectu vigere. fecit ergo intellectum,qui & ea noſſet,quæ & phātaſia,& ea, quæ communis ſenſus. atque ita ſemper natura ab imperfectioribus ad perfectiora,& demum ad perfectiſsima procedit. quare potentiæ hæ non ſolum ratione,ſed & locis differunt per ſe. vtrum autem eodem momento fiant omnia,hoc eſt,cum actu fit communis ſenſus,tum ſimul & phantaſia,& intellectus actu fiant,ſiquis quærat,dicendum nihil prohibere omnia momento eodem,ſimul actu fieri,quoniam ſpecies momento ſeſe propagant. quare,cum in ſenſu cognitio ſit,tum in alijs ſimul fit. ſi uero quæratus,qua parte fiat communis ſenſus per ſe,qua phantaſia,& qua intellectus,

B

A——C

Senſus cōis in qua corporis parte fiat.

B

Facultates oēs in aliis aīalibus repertę,hominibus ēt datæ ſunt, & quomodo.

In prio ventriculo cerebri fit ſenſus cōis.

ctus, conſentaneum eſſe dicimus in primo ventriculo communem ſen- C
ſum fieri: vt & omnes ferè exiſtimant ea ratione, quòd inde nerui illi pro
cedunt, qui viſui ſeruiunt nobiliſſimo, & præcipuo ſenſui. tum vero & il
luc multi alij relationem habent. vnde illic videtur eſſe initium cognitio
nũ. De phãtaſia vero, & intellectu dubium eſſe poteſt, qua in parte fiãt.
videtur tamen phantaſia non longe à communi ſenſu fieri, ceu coniun-
cta potentia. quare aut in fine primi ventriculi ſedem habet phãtaſia, aut
in initio ſecundi. omnino enim verſari videtur circa priorem cerebri par
tem. cuius ſignum eſt, quòd, qui prompte, & fortiter imaginãtur, hi ſunt,
qui partem eam cerebri anteriorem calidam habent. item, & ſiquando
bene volumus imaginari, natura ita docente videmur frontem contra-
here, & partem illam acuere. porrò læſa ea parte videmus & imaginatio
nem lædi. Qua vero in parte cõſiſtat ipſe intellectus, dubitationem maio
rem habet. videretur enim fortaſſe alicui, oportere illum in poſteriori vẽ
triculo fieri, quoniam intellectus omnes continet operationes, & exequi
tur. quare illic maxime locari, vbi omnia maxime vnum fiunt. talis autẽ
eſt coni figura, in qua omnia maxime vniuntur. conſtat autem figurã po
ſtremi ſinus in conum terminari, ſicut igitur et oculus, et auris ea de cau
ſa ex amplo in acutum finiunt, vt melius ſentiãt, ita & intellectum vide-
tur eſſe conſtitutum à natura. at vero in medio magis ventriculo locatũ
fuiſſe ex his poſſumus exiſtimare, primum eo quidem ſigno, quòd læſa D
ea parte, quæ medium reſpicit capitis, vbi bregma vocatum, eſt, conſtat
rationem deficere: poſtrema vero læſa non rationem, ſed memoriã. am-
plius, ſi cognitio omnis ad membranam fit (vt ſupra diximus) manifeſtũ
eſt in poſtremo ſinu non fieri intellectionem, in quo membrana nõ eſt,
ſed duritia ſua conſtat. præterea, ubi reſeruatio ſpecierum futura eſt, illic
nõn conuenienter ſtatui debet intellectio. hæc enim motu fit, illa quiete.
in poſtremo autem fieri reſeruationem ſpecierum manifeſtũ eſt ex mul
tis. primum, quia læſa ea parte videmus memoriam lædi: tum & poſita il
lic medicamina quædam memoriam augent. at uero & duritia illa po-
ſtremi ſinus non ob aliud facta videtur, niſi ut tenacius conſeruentur ſpe
cies. ſimiliter & figura coni data, ut magis uniantur ſpecies, & fortius re-
flectantur ad medium ſinum. ac demum, cum volumus memorari, natu
ra nos docente ſcalpimus poſteriorem partem. quæ omnia manifeſte mõ
ſtrant non intellectum, ſed reſeruationem ſpecierum in poſtremo ven-
triculo fieri. Exiſtimandum igitur eſt intellectum in medio ſinu fieri. qđ
iure à natura inſtitutum videtur. primũ, quod principalis potentia maxi
me collocari debebat, vbi maxime tuta foret. talis autem locus medij ſi-
nus. aptiſſimus præterea eſt locus ille, & maxime commodus tam ad eas
ſpecies,

Phãtaſiæ actus in qua cerebri parte fiat.

Imaginari volẽtes frõtem curcõtrahant.

Intelligẽdi actus ĩ qua parte fiat.

Memorari volẽtes curſcalpam' poſteriorẽ cerebri partem.

Intellectus fit in medio ſinu.

A ſpecies,quæ in primo ſunt ſinu,quàm ad eas, quę in poſtremo.adde,quòd ad eum locum nerui penè omnes attinentiam habẽt:quod à natura prudentiſsime factum eſt,vt inde officia demandentur, & imperentur,vbi rex eſt.eſt autem intellectus,ceu rex,in humano corpore.Nõ dubium poſtremo ſignum eſt illic intellectionem,& rationem exerceri,quòd videmus læſa parte media capitis rationem offendi ſtatim. Quæſiueritis autem fortaſſe,vtrum,queádmodum ſinus poſtremus reſeruat ſpecies, ita & alij etiam reſeruent,an non.ad quod dicimus cõſentaneum eſſe reſeruare & ipſos,ſed recentes magis,& excellentes: in ijs autem ſemper ſpecies eſſe,maxime in medio,nõ quòd reſeruẽt ipſi per ſe, ſed magis, quòd ad illos reflectantur ſpecies cognitionem facturæ.Illud poſtremo videretur quærendum nobis,vtrum ſemper intelligat anima,an & ceſſet quandoque:vt videtur in ijs,qui profunde dormiũt,& in apoplexijs fortibus: quinimmo ſunt,qui putent ceſſare quandoque animam ab omni intellectione,non in his ſolum,ſed etiam ex fatigatione multa. eſſe enim in cõfinio medij ſinus vermiformes adiectiones vocatas, quæ ſe ſe & contrahere ſolent,& protendere:quoties autem contrahuntur ipſæ laxari, apeririq; ſinum vltimũ,ac tum reflecti ſpecies ad mediũ, & fieri intellectionem: quoties vero protenduntur,conſtringi concludiq; ſinum illum poſtremum,viamq; ſpeciebus claudi, & intellectionem ceſſare. Sed de his

Nũ aĩa ſemper intelligat,an q̃nq; ceſſet ab opere intelligendi.

B certi nihil dici poteſt. nam vermiformes illæ carunculæ poſſunt quidem factæ eſſe,vt conſtringentes ſeſe laxent ſinum poſtremum, quo eluceſcant magis ſpecies,& meliorem intellectionem faciant, non tamen, vt producentes ſeſe,claudant viam illam, & intellectionem tollant.hoc enim incertum eſt.ſimiliter & incertum, vtrum profunde dormientes, & apoplectici nihil omnino intelligant,ob id,quòd dicere non poſſunt, quid fiat,quoniam non recordantur.

Verum enimuero ò amici,nolim equidem propter ea,quæ dicta ſunt, quenquam male affectum fuiſſe erga animam, & intellectum noſtrum, vt male forte ſibi perſuadeat de ipſo: quandoquidem nos de intellectu agentes ita illum commiſcuimus corpori,vt non aliud habere eſſe videatur,quàm,quod & phantaſia habet,& cõmunis ſenſus.quippe male ſentire de ipſo propter hanc cauſam haud certe æquum eſt,quoniã nos eas intellectus operationes impræſentiarum ſumus proſecuti, quas exercet in compoſito corpore, toti communes. vtrum autem præter prædictas propriam ipſe operationem habeat,& quæ ſit, noſtra quidem exiſtimauimus non intereſſe nunc quærere.Operæprecium tamen arbitror, ſi & hoc quandoque inquiratur à nobis: verum non hodie,nec à me, qui ſat

oneris ſuſtinui hactenus,ſed negocium hoc pertinere ad hunc Fracaſto- C rium cenſeo,aut die craſtina,aut in Caphijs ſuis. hactenus enim auditor tantum fuit,æquum autem videtur,ut & ipſe quandoq; loquatur.

De diuerſis hoium genijs, ſtudijs & iclinatio nib⁹, qbus capiũtur,& delectãtur.

Quæ cum dixiſſet,oẽs in me conuerſi ore uno quaſi lata ſententia eũ eſſe me declarauere,ad quem negocium hoc de anima,& intellectu ſpectaret:ageretur autem in Caphijs meis.quibus ego quum multa in mei excuſationem adduxiſſem de tanta re, à nullo tamen auditus dixi me in Caphijs conſulturum Genium meum,qui mecum illic eſſe ſolet:&,niſi ipſe retraheret,negocium proſecuturum me fore.quibus dictis in ſolem cõuerſus Turrius,qui iam inclinare videbatur,ſatis,inquit,ò magni amici hodiernę diei factum arbitror,& prouinciam de intellectione,quæ mihi demandata fuerat,ſatis pro tempore expeditam eſſe, & opus omne noſtrum peractum,ſi unum prædictis addiderimus,quod ſupereſſe uidetur.eſt autem hoc,vt Bardulonis problemati ſatisfaciamus, vnde primo enata ſermonum tantorum occaſio fuit.quapropter,ſi placet,iam & poetæ,& philoſophi naturam conſtituamus,ut uideamus,quo pacto contigerit,ut locus unus alium poetam,alium philoſophum effeciſſe potuerit.obiter autem,& aliorum quorundam naturas & Genios referemus: & cur alij mathematici,alii oratores,alii muſici,alii pictores, & ſculptores,alii ſcurrę euadãt,& id genus.Ergo, ſicuti inter animalia omnia,quę membris,& figuris,& qualitatibus diuerſa ſunt, diuerſa quoque & illa D ſunt,quæ unumquodque poteſt,& ad quæ eſt natum, ita & inter homines, quòd & ipſi inter ſe diuerſi figuris, formis, qualitatibus ſint, diuerſa quoq; & ea ſint,ad quę unuſquiſq; eſt natus,& pręſtat.q̃ inclinationes naturales dicunt.unde alij natura philoſophi ſunt,alij poetæ,alij mathematici,alij oratores,alij muſici,& ſic de alijs. quo uero ſigillatim naturæ iſtorum cõſiſtant,difficile quidem eſt exacte dicere,& noſſe.ſi tñ in uniuerſum quædam dicãtur,non ab re fore arbitror. ergo philoſophi natura ſunt,qui apte poſſunt & uniuerſalia facere,& obſeruare, non publica tantum,ſed & abdita quoque:atque in ijs maxime gaudẽt. qua de cauſa & admirabundi maxime ſunt.admirari enim ſolemus ualde noua, & magna.in abditis autem ſemper magnitudo quædam eſt, maior autem in ijs,quæ nobilia per ſe ſunt.vnde,& ijs quum potiſsimum gaudeãt,cauſas etiam illorum ſolent inquirere,qui philoſophi ſunt.atque in hoc præcipue natura philoſophi eſt,quòd abditorum cauſas maxime amat ꝓquirere.propter quod & natura cogitabundi ſunt,& taciturni,in quibus nõ nihil poteſt melancholia.ijs autem ſedes illa,in qua præcipue intellectus viget,in ſinu medio quã optime diſpoſita eſt,& capax,& uigens. Poetæ

Philoſophi natura, & diſpoſitio.

vero

A vero his valde proximi ſunt,& non diſsimili tenentur genio.nam & ipſi valde admirari ſolent,ſiquidem magnitudinibus,& pulchritudinibus rerum capi conſueuere:vt Naugerius monſtrauit.in magnis autem & pulchris admiratio ſemper quædam eſt.quapropter & ipſi cauſas rerum libẽter diſcunt,& in ijs delectantur.vnde & poetarum multi philoſophi etiã magni fuere,ſicuti & philoſophorum multi ſimul poetę fuere.differunt autem in hoc,quòd,qui magis philoſophi natura ſunt quàm poetæ,ij in inquiſitionibus cauſarum plus inſiſtunt,& magis gaudent:qui vero magis poetæ ſunt,quàm philoſophi,ij pulchritudinibus rerum capti magis, amant imitari illas,& explicare,nec pati poſſunt quicquam pulchri, & decoris deeſſe rebus.propter quod,ſi forte deſint,illa addunt ipſi,& fingunt,& quodãmodo res perfectas gignũt. vnde poetæ quaſi parere gaudent,philoſophi intra tenere fœtum.vnde philoſophi ad ſciẽdum magis nati ſunt,minus ad imitandum: poetæ vero ad imitandum magis. ſiqui vero æqualiter ad vtrunq; ſint apti,hi & philoſophi ſimul & poetæ ſunt. Inter philoſophos vero alij cauſas,& ſubſtantias rerum quærere amant, qui proprie philoſophi ſunt:alij rationes quorundam accidentium quærẽtes in ijs maximæ verſantur,quales ſunt numeri,& figuræ,& in vniuerſum quantitates.atque hi imaginatione plurimum pollent, & ea parte, quæ in interiori cerebro eſt.quare & calidam illam habent,& capacem,

B & bene conſeruatiuam.vnde & optime imaginantur, vt ſeſe res habent in totis ſuis,& inter ſe.diximus autem vnumquenq; in ijs gaudere, quæ apte poteſt obire.quare hi maxime gaudent ea cognitione,quæ in imaginatione conſiſtit,ac mathematici appellantur. Muſici vero ſunt, qui ea pollẽt imaginatione,quæ circa ſonos verſatur, quemadmodum mathematici ea,quæ circa quantitates.vnde,& quia pollent imaginatione ſonorum,iccirco etiam gaudent plurimum ſonis.habent autem purgatiſsimas aures,& vocis inſtrumenta idonea.At oratores natura ſunt,qui ſermone plurimum valent.dico autem ſermonem,non,qua vox eſt, & ſonus,ſed qua in alios poteſt per ſignificationes rerum. habent autem hãc facultatem,quibus & memoria eſt dicendorũ tenax, & inſtrumenta illi memoriæ ſeruientia commoda:amplius & copia verborum,& delectus, & gloria quædam popularis.Scurræ autem & faceti in eo conueniunt, quòd vtrique argutijs gaudent,& obſeruant ſimilitudines rerum,& adducunt:è quibus maxime illæ delectant,quæ aptæ,& concinnę ſunt.vtrique igitur finis eſt delectare,& riſum mouere per arguta, ſed hoc itereſt, quòd ſcurræ ex vilibus,& inuerecũdis id aſſequuntur tum geſtibus,tum dictis,Faceti vero ex decoris.videte,quàm diuerſæ ſunt hominum incli-

EEE ij nationes,

Poetarũ genius,& natura nõ multum diuerſa eſt à natura philoſophi.

Mathematici cuius ſint diſpõnis.

Muſici quales natura ſint.

Scurrę,& faceti qui dicantur.

nationes,& quàm varia ſunt ea,quibus capimur,& delectamur, quæ pe C
nè infinita ſunt. Vt ergo ad tuum ꝓblema Bardulo reuertamur, ego qui
dem,cum hęc in loca primum veniſſem,quòd philoſophus quodammo
do vel à natura, vel ab educatione talis factus à philoſopho patre & fra-
tre,quaſi natus in gremio philoſophiæ, ſimulac & vaſtos hoſce montes
miratus fuiſſem,& quàm varia hæc terra eſſet,quam habitamus, cępi ſta
tim ab ea admiratione perquirere,quæ cauſæ has tantas terrarum moles
iſtuc ſuſtuliſſent.cumq; uidiſſem quandoque iſtic mare ipſum fuiſſe, &
primum montes hoſce aggeraſſe,rurſus in alias admirationes,& alias in
quiſitiones incurri.quarum illa prima,& maxima fuit, quo pacto receſ-
ſiſſet iſtinc mare, tum & ex hac rurſus in alia correptus tandem in eam
taciturnitatem incidi,ex qua tu primum excitaſti me. Naugerius autem,
quòd poeta is eſt,quem noſcimus,paucis quidem,aut nullis ex antiquio
ribus cedens,ubi has ſolitudines inſpexit, vbi tantum ſilentium, vbi ne-
mora,& luci, loca Dijs ſyluestribus habitata, tum orietem ſolem omnia
colluſtrantem uidiſſet, tum mugitus quoſdam reſonos boum audiſſet,
recordatus & paſtorum Arcadiæ,in quandam & ipſe admirationem in
cidit,ſed dulciorem,& quæ contineri non potuit. primū cœpit pauliſper
occinere: mox excitato genio poetarum ex pugillari Maronis in
eum furorem incidit, qui ſæpe ſolet poetas vexare. Sed nos
iam multum fuimus euagati:& multa diximus de in- D
tellectione, & ijs, quæ animos noſtros impel-
lunt. tempus eſt diem claudere.& Dij ro-
gandi, vt partem hanc, quę intel-
ligit,ſi non optimam, at ſal-
tem incolumem
præſtent.

HIERONYMI FRACASTORII

FRACASTORIVS, SIVE DE ANIMA, DIALOGVS.

AD IOANNEM BAPTISTAM RHAMNVSIVM.

De aiæ humanę quidditate, immortalitate, ac excellentia ſuper oĩa à primo opifice Deo creata.

P*ERACTIS* de intellectione ſermonibus è Baldo diſceſsimus, ac ſub veſperam in Caphios noſtros peruenimus, qui mons non procul ab radicibus Baldi inter Atheſim, & Benacum iacet. Illum autẽ Naugerius dulci quadam memoria ſalutauit, quòd Caphios in Arcadia recordaretur à Theophraſto ſimiliter appellatos fuiſſe. Ergo illic tranſacta nocte, ſereniſsima dies cum illuxiſſet, placuit vicinum in caſtanetum ſecedere, vnde proſpectus placidiſſimus in ſubiacentem Benacum late patebat. Hic ergo, vbi & lacum ipſum, & beatam Catulli peninſulam ſalutauimus, ſub alta caſtanea conſedimus. At Naugerius in me conuerſus, Num, inquit, Fracaſtori conſului
B ſti genium tuum, quid te ille iubet facere ex ijs, quæ in Baldi receſsibus ꝑmiſiſti? Cui ego, conſului equidem, ſed ille neque retrahere, neque multum impellere me videtur. Proſequar tamen demandatum mihi negocium de anima, vt morem vobis, vt par eſt, geram. ſed ipſe optarim, ſi ita & vobis videtur, vt Lyricen noſter non ad recreandum feſſos, vt ſuperioribus diebus eſt factum, ſed ad incitandum ſegnes præcineret aliquid. De anima enim noſtra cum ſimus habituri ſermonem, in quam videtur muſica latentem, neſcio, quam, vim & conſenſum habere, apte quidem fiet, ſi aliquantiſper nunc excitetur in nobis. Igitur, puero cum ſignificaſſet Naugerius, vt caneret, ille accepta temperataq; ſuauiter cythara; vocem in iſtæc ſoluit.

Ne timeas Troiane puer, quòd in ardua tantum
Tolleris à terra: quòd roſtro, atque vnguibus vncis
Te complexa ferox volucris per inania portat.
 Audiſti'ne vnquam ſublimis nomen Olympi?
Audiſti'ne Iouis, tonitru qui fulmina torquet,
Qui pluit in terras, cui templa araſq; dicatis
Vos homines, taurosq; tua mactatis in Ida,
Quiq; etiam veſtri eſt, ſi neſcis, ſanguinis author?

Ille ego ſum.non te hæc volucris,ſed Iuppiter eſt,qui C
Haud præda captus,chari ſed amore nepotis
In ſummum amplexu innocuo te portat Olympum:
Aſtra vbi tot ſpectare ſoles,vbi pulcher obit Sol
Ortusq; occaſusq; ſuos,vbi candida noctes
Currit Luna nitens,auroram Lucifer anteit.
Hic ego te in numero ſuperûm,domibusq; Deorum,
Ver vbi perpetuum,fœlix vbi degitur ætas,
Aeterna & ſemper viridis florensq; iuuenta,
Conſiſtam:æqualemq; annis pubentibus Heben
Officioq; dabo comitem,qui pocula nobis
Læta miniſtretis. reliquum cœleſtibus unà
Aſtragalis choreisq; diem exercere licebit.
Pone metum dilecte Ioui,melioraq; longe
Proſpiciens,charam puer obliuiſcere Troiam:
Ne've Deum te iam, & Diuorum regna petentem
Vlla canum,aut Idæ nemoroſæ cura ſequatur.

Qui de aïa dignũ aliqd meditari voluerit, humilis, non dur', tũ ad diuina eleuatus ſit,oportet.

Hæc cum ceciniſſet puer,laudatusq; à nobis fuiſſet,quàm bene auſpicato,inquam,ò amici videor negocium hoc noſtrum aggredi. Nam certe è pueri huius carmine mihi ſum viſus raptum illum audire, quem ſæpe ſolet Deus optimus animorum noſtrorum facere.quod fauſtum fœlixque auſpicium ſit nobis. Verum, de animo noſtro cum futurus ſit hodie ſermo,præparandus prius ille eſt,vt de ſe ipſo uerba audiens bene rectéq; audiat,atque ijs aſſentiat,quæ de dignitate illius enarrabuntur. D præparatio autem hæc in primis eſſe talis debet, ut humilitatem quandã ĩduamur,ne forte perſuadeamus nobis de diuinis poſſe iudicium exactũ facere.Deinde,vt & duritiem ſeueritatemq; illam vel ſtoicam,vel etiam Peripateticam exuamus,vt nihil velimus admittere,niſi,quod ijs rationibus aſſertum comprobatumq; fuerit, quas demonſtratiuas cõſueuimus appellare.In omnibus enim illas expetere iniuſtum profecto eſt. Præterea,qui de humana Anima,& illius natura recte audire volet,ad eas animas, oportet,vt animaduertat,quæ cœleſtes orbes agitant, & tanta moderatione conuoluunt.His ſi præparati hodie erimus, & ego bono animo,ita meo genio mihi perſuadente,mandatam prouinciam aggrediar, & vos iucũdiſsime audietis, aſſentietisq; nobis.Verum hac in inquiſitione noſtra ego comitem mihi dari velim:&, ſi pro deſiderio eligi poteſt, equidem Rhamundum hunc Turrium opto,ac deligo.Nam & ipſe hactenus ſemper auditor fuit,& his in inquiſitionibus vim illi non paruam eſſe, & ingenium quaſi dæmonicũ noui. Laudauere omnes opinionẽ,

& ipſe

A & ipſe etiam Rhamundus à cunctis rogatus aſſenſit.

F. De anima igitur noſtra ò amici inquiſituri, qualis nam ſit, vtrũ ęterna, & immortalis, an non, videmur quidem non recte id poſſe exequi, niſi prius de ipſa quęramus, quid ſit. non quidem, quòd nouam aliquam de ipſa rationẽ aſsignare putemus, ſed magis, cum multa, et valde diuerſa à patribus noſtris tradita de illa ſint, nunc inter nos conſtet, quid potiſsimum recipiendum ſit nobis. Videntur autem, quicunq; audiunt nomen Animæ, principium quoddam vitæ intelligere in his corporibus, quæ viuere dici ſolent. Nam & viuere illa dicimus, cum animam habẽt, non viuere autem, cum illa carent. At vero viuere ſolũ illa videntur corpora, quæ organica appellantur: & illa quidem non omnia, ſed ſolũ, quæ à natura ſunt talia. Nam, quæ ab arte ſunt, ut cytharæ, & domus, & alia id genus, nõ dicuntur viuere. Sunt autem organica corpora, quæ, cum è diſsimilaribus conſtent partibus, tanto tamen & tam miro conſenſu, atque artificio conſtituta ſunt pro certo fine, & operationibus obeũdis, vt uiuere illa dicamus, cum obire illas poſſunt operationes: quales plantæ ſunt, & animalia. Simplicia uero corpora, vt elementa, tametſi operationes ſuas faciunt, non uiuere tamẽ dicimus. ſimiliter nec ex mixtis illa, quę nullam habent organizationem: aut, ſi quam habere uidentur, caſu quodam acquiſitam habent, non per ſe, & à natura intẽtam ad certum finẽ.

De aïę qdditate ſm philoſophorũ placita.

Aïa principiũ vitæ eſt in his, quæ viuere dicũtur.

B Tria autem corporum organicorum uidentur genera. primum eſt vniuerſum ipſum, quem mundum dicimus: aliud uero cœleſtes orbes: tertium plantæ, & animalia. Quòd enim mundus ipſe organicum quoddã corpus exiſtat, manifeſtũ eſt ex eius partibus, quę cum diſsimilares ſint, tum tanto artificio, tanto inter ſe conſenſu conſtant, vt nihil ſit, quod maiorem admirationem præbeat, ſi officia earum, ſi famulatum, ſi nexum, & ordinem conſpiciamus. Quare & hoc vniuerſum, tanq̃ animal quoddam perfectiſsimum, uiuere, & anima ſua regi, atque agitari maiores noſtri omnes ferè dixere: ac multa quidem de mundi anima theologizantes academici tradidere. Quam rem elegantiſsime poeta noſter notauit, cum ſcripſit

Tria ſũt organicorũ genera.

Principio cœlum, ac terras, camposq; liquentes,
Lucentemq; globum Lunæ, titaniaq; aſtra
Spiritus intus alit, totamq; infuſa per artus
Mens agitat molem, & magno ſe corpore miſcet.

Aïa mũdi.

Theologi uero noſtri de his exactius, & diligẽtius ſcripſerunt. quòd vero & cœleſtes orbes organica quoq; ſint corpora, manifeſtũ eſt, quoniã id ipſa diſsimilaribus conſtant partibus, alijs quidem denſioribus, alijs rarioribus, & magnitudine, & ordine, & ſitu differentibus: verum cõſenſu

tanto,

tanto,tam mira virtute ad certos fines,& operationes conſtitutis, vt omnia,quæ in vniuerſo ſunt,corpora inde gubernentur. Quæ uero eos orbes agitat,& regit,Anima ipſorum eſt,quam Philoſophi intelligentiam & mentem vocant.non eſt autem hæc mens,mundi anima, ſed particularis quædam natura,quæ et eſſe,& virtutem recipit à mundi anima,operatur autem ſecundum illam,quam recepit, virtutem. C

Tertium vero organicorum corporum genus ſunt plantæ, & animalia,in quibus ſimiliter animæ ſuæ principium ſunt vitę. Verum,multa in his cum concurrant ad operationes eorum,dubitatio maxima ſemp fuit, quodnam ſit hoc vitæ principium.concurrunt autem ad operationes eorum,compoſitio in primis tam mira:deinde temperatura ſeu complexio delicatiſſima:tum & harmonia quædam ſiue conſenſus partium, & ipſius compoſitionis,ac complexionis:nec non & virtus quædam,& facultas,quæ ex vtriſque reſultat.porrò adſunt et uocati ſpiritus,ſeu naturalis calor,qui ubique diffuſus omnia uidetur facere.ac poſtremo eſt forma ipſa,& ſubſtantia totius corporis, à qua prima,ceu à fonte,dependent omnia alia,quæ in his corporibus ſunt. Horum igitur aliquid oportet eſſe principium illud vitæ,quod uocamus animam. At fuere non nulli,qui putarint miram illam compoſitionem & organizationem, non ſine tamen complexione,animam eſſe. Alij complexionem ipſam exiſtimarũt principalius eſſe animam,ſed non ſine compoſitione: qualis Andronicus fuit,quem Galenus commendat.Sed certe neutrum horum uidetur mihi anima eſſe poſſe,ſed animæ magis inſtrumenta, & cauſæ,ſine quibus anima non operetur.Siquidem de ratione animæ uidetur, ut in primis eſſe,quod habet corpus, ab anima recipiat ſua:ut de anima mundi, & cœleſtium orbium diximus.deinde,ut agitatio tota,& vis,quæ in corporibus viget,ab illo principio pendeat,& emanet:ac demum, ut ab eo conſeruetur corpus in eſſe ſuo,& regatur.quæ certe nec compoſitio,nec complexio habet.nam, tametſi videntur formam tempore quodammodo præcedere,vtpote diſpoſitiones,ſimpliciter tamen non præcedũt,ſed in hoc tantum,& ſemper virtute formę agũt, quicquid agunt,aut huius quæ ſit,aut alterius.Porrò nec eſſe dant rebus,nec per ſe conſeruant,nec regunt:niſi quis putet qualitates eſſe formas rerum ſubſtantiales, quod dici non poteſt.Similiter nec earum harmonia & conſenſus eſſe anima poteſt.ſiquidem relatio quædam eſt harmonia, nec principium agendi per ſe eſt,niſi forte,vt cauſa,ſine qua non.virtus vero, quæ ex ijs reſultat, aut accidens quoddam eſt conſequens alia,aut idem re cum ſubiecto, in quo eſt.quare nec ipſa anima dici poteſt.Relinquitur ergo animam eſſe aut ſpiritus ipſos,ſeu calorem naturalem,aut formam,quæ ſubſtantia eſt corporum. D.

Cõplexio, & partiũ organicarum diſpõ, non aĩa,ſed animæ potius iſtrumenta ad eius opa obeunda, ſunt.

Ipſi ſpirit aĩa prorſus non ſunt.

A corporum. ſed certe ſpiritus & ipſi inſtrumentum magis animæ ſunt quàm anima. primum quidem, quia, idem ſpiritus, qui in ſemine ſunt, remanent & in organico facto corpore. at in ſemine non erant anima, quoniam non viuit ſemen niſi potentia. neque ergo anima fiunt in facto corpore organico, ſed aliud quid videtur acceſsiſſe, quod anima ſit, & à quo animatum iam dicatur corpus. Præterea vel ſpiritus partes ſunt animati corporis, vel illi tantum adiacent. at partes per ſe eſſe non poſſunt, quia animati non ſunt, nec nutriuntur proprie, nec creſcunt, ſed ſolum per pabulum multiplicantur: nec item ſentiunt, nec intelligunt. quare in his nec vegetatiua conſiſtit anima, nec, quæ ſentit, & intelligit. ſi igitur partes per ſe non ſunt animati corporis, ſed adiacent ſolum, anima certe nō erunt, ſed animæ inſtrumenta magis: cuius ſignum quoque eſt, quòd factis ſenſationibus, & imaginationibus in partibus, quæ animatæ ſunt, & ſentiunt, & imaginantur, mouentur ſtatim ipſi modo huc, modo illuc, quo expedit, & bene eſt, ceu inſtrumenta alteri famulantia. Si igitur neq; compoſitio, neq; complexio, neque harmonia, nec virtus, quæ ex his reſultat, nec ſpiritus anima ſunt, relinquitur formam ipſam, quæ eſt ſubſtātia corporis eſſe, animam. Quapropter maxime laudandus eſt Ariſtoteles, qui animam dixit eſſe actum corporis phyſici, organici, potētis viuere. Verum, cum duplex ſit formę ratio, altera, per quam corpus diſtinguiB tur ab omni alio, altera, per quam vis quædam, & agitatio in totum emanat, & pendet, quæ propria eſt animæ ratio, Ariſtoteles quidem volens animæ naturam, & rationem explicare, entelechiam vocauit: quam alij agitationem continuam, alij actum tranſtulere. eſt enim anima propria forma corporis organici, naturalis, viuentis, ſed quatenus influit vim, & agitationem in totum. primum enim tum eſſe dat, tum cōſeruationem continuam. per ipſam deinde fiunt attractiones ſimilium, aggenerationes. & alimenta qualitates in virtute illius alterant, miſcent, collocāt, formant, figurant, ut bene eſt. contrahuntur mēbra, diſtenduntur, ſentiūt: ſpiritus varia exercent. & tandem progreſsiones animalium, generationes ſeminum: & demum ſimilium organizationes. quæ omnia fiunt in virtute animæ & formæ per eam vim, quam à mūdi anima, & à Deo certam & nunq̄ errantem recepit.

Aīa, ſubſtātia corporis organici ē.

Sed habet ò amici dubitationem nō paruam, quod diximus, animam eſſe actum, & formam organici corporis, naturalis, viuentis. Videntur enim organica hæc corpora non eſſe vnum quid, ſed ex diuerſis conſtare, ex quibus non poſsit fieri vnum per formam vnam. Nam os quidem, & caro, & neruus, & alia videntur formis diſtare: & magis conuenire os hominis cum oſſe bouis, & equi, quàm cum carne hominis & neruo. Si

De vnitate corporis organici, & eius formæ.

igitur nõ eſt vna forma in organico corpore, quomodo anima erit actus, C & forma eius? Ad quam difficultatem aliqui dicunt formam eſſe vnam quidem, ſed vnam genere. Nam, quanquam caro, & os, & neruus forma vltima, & ſpecie differant, genere tamen cõueniunt è mixtione quadam communi elementorum, per quam omnes hæ partes & nutriuntur, & trahunt, & expellũt: ſicuti equus, & bos, & homo genere quidem vnum ſunt, ſpeciebus vero differunt. Alij dicũt in omni organico corpore ſemper eſſe partem, quæ principalis eſt, propter quam aliæ factæ ſunt, & quæ illas regit. vt in animali neruus, & membranæ, quæ per ſe ſentiunt, primę & principales ſunt partes, vt declarauit Turrius frater: aliæ vero, etſi non ſentiant, factæ tamen ſunt propter ſenſitiuas, & illis miniſtrant, ac ab ijs reguntur, & viuunt. quinimmo & quædam ſunt partes in organicis corporibus, quæ non ſolum non ſentiunt, ſed nec nutriuntur etiã, vt vngues & dentes, ſeruiunt tamen, & per alias permanentiam habent. Eandẽ igitur animam, & formam non neceſſe eſt eſſe in toto organico corpore, ſed ſatis eſt eſſe in principali parte vnam, dum illa vitam det toti. quare animæ definitionem ita eſſe accipiendam, vt anima ſit prima, & principalis entelechia & actus corporis organici, naturalis, per ipſam viuentis. Veruntamen, niſi nos fallimur, nihil prohibere opinamur, ſi dicamus vnam & eandem formam eſſe in organico corpore, non quidẽ in omnibus partibus, ſed in præcipuis, & quæ pro vita ſunt neceſſariæ, non quæ ad bene D eſſe ſunt à natura datę. Principales ſiquidem partes, quanquã plures ſint, ſunt per continuationem vnum. omne enim continuum eſt vnum. Continuatio vero illarum, etſi per apparentiam non videatur, eſt tamen per exiſtentiam natura mirando quodam artificio continuante partes ſecundum extrema, quibus ſeſe contingunt. Neq;.n. neruum, aut carnẽ immediate oſsi cõiungit, ſed cartilagine mediãte, q̃ ſenſim in os tranſit ab vna parte, ſenſim in neruum ab alia: ita & in alijs fit. quod maxime in primo natis eſt videre, in quibus omnia adeo mollia, & tenera ſunt, vt poſsint cõtinua fieri refractis extremis, quæ ſeſe contingunt. atq; hoc pacto de parte in partem continuatio fit, licet vltima & valde diſtantia videantur plurimum diſtare. Conueniẽtia igitur oſsis hominis cum oſſe bouis, & equi non eſt maior ſecũdum rem, & eſſentiam, quàm cum neruo hominis, & carne, ſed ſolum ſecundum apparentiam. Sic enim & os cadaueris magis conuenire cum oſſe uiuentis videtur. Siue igitur vere continuę ſunt partes diſsimilares in organicis corporibus, ſiue nõ uere, ſed à principalibus ratio animæ ſumenda eſt, ita quidem videtur exiſtimandum eſſe de aĩa.

De aĩę immortalitate.

De qua iam quærendum, qualis ſit, non quidem ea, quæ vegetat tantũ, & ſentit, conſtat enim has ex mixtione elementorum conſurgere, & cõ-

ditionem

A ditionem eorum ſequi,ſed de illa,quæ intelligit,& ſapit,quærẽdum eſt, vtrum & ipſa eodem conſurgat modo,& intereat:an aliam, & diuiniorem originem habeat,& incorruptibilis ſit,atque æterna. Quoniam vero in his ſermonibus,qui in Baldi receſsibus habiti ſunt, triplicem Turrius intellectum faciebat:vnum,qui ne intellectus dicitur,niſi potentia: alium,qui paſsiuus dicebatur, & ſingularium erat:tertiũ vero,qui agens appellabatur,& erat vniuerſalium factiuus,& circa illũ,qui paſsiuus dicitur,negociabatur:& hic ſolus æternus ponebatur propter vniuerſalia,cũ quibus vnum fit, nos quidem nunc hanc æternitatem nõ quærimus,nec an anima intellectiua ſit hoc pacto immortalis.æternitas enim hæc ſophiſtica quodammodo videtur mihi, & extrinſecus, ac per accidens facta. ſed quærimus magis,an ſecundum ſe forma illa,quæ eſt anima,et primo in potentia eſt ad intellectionem,mox actu intelligit,& vniuerſalia recipit,æterna ipſa per ſe ſit,non per vniuerſalia,quæ recipit. Atque ego quidem,quando non ſolum ea pietate,quam debemus erga Deum, & erga nos ipſos,ita ſemper fui perſuaſus, vt diuinus, & immortalis ſit intellectus in nobis,ſed ijs etiam rationibus,quas humanitus habere poſſumus, nunc quoque, quantum in me erit,partem hãc tueri, & comprobare conabor. Qua de cauſa tibi Turri,tuoq; Dæmoni libertatem omnem do, non ſolum interrogandi me,ſed reſpondendi, & opponendi,quæcunq;

Aię imortalitas ſophiſtica.

B videbuntur tibi. RH. Generoſe quidem Fracaſtori.verum de me ita te & alios accipere velim,vt nulla in primis ſim taciturus eorũ,quæ ad tantæ rei inquiſitionem conducant,ſiue interrogare,ſiue reſpõdere,ſiue opponere contingat.ſed ea omnia ita eſſe accipienda volo,vt non tanquam aſtruentia,quid ipſe ſentiam,dicta ſint,ſed magis vti poſita quędã,ex quibus videri poſsit,quid conſequatur.Sed tu rem tuam Fracaſtori,quando lubet,aggredere. F. Aggrediar igitur,atque initium inquiſitionũ noſtrarũ à fine hominis,gratia cuius eſt factus, auſpicabor.Qua de cauſa, ſi & altius pauliſper exordiamur,non ab re tamen,nec iniucunde, haud ingrate feres. RH. Minime quidem,immo quàm gratiſsime. F. Illud igitur Turri mihi in primis edicito.Cum magnus rerum cunctarum pater,atque opifex Deus vniuerſum hoc,quem mundum dicimus,artificio tanto eſſet ab æterno fabrefacturus,non'ne putas conueniens fuiſſe,vt in eo naturam aliquam faceret,quæ & artificium tanti operis,& ipſum etiã artificem atque authorem cognoſceret? RH. Conueniens quidem videtur. F. Duæ igitur naturæ cum eſſent in vniuerſo futuræ, altera eorum, quæ incorporea dicuntur,altera eorum,quæ corporea, non'ne putas & illud Deum maximum voluiſſe,vt in vtriſque ea eſſet natura, quæ authorem tanti operis poſſet dignoſcere? RH. Et hoc quoq; exiſtimã-

Angeli, & hõis vnᵘˢ & idẽ finis ẽ, fœlicitas ipſa,ad quam creati ſunt.

FFF ij dum eſt.

dum eſt. F. In ea igitur natura,quæ incorporea eſt, fuere illæ mentes, C
quas alij intelligentias,alij angelos vocant:in ea vero, quæ corporea eſt,
fuit homo ſolus. Non'ne ita tibi videtur? RH. Maxime quidem. F.
Cum igitur vtrique naturæ dediſſet Deus, vt ipſum poſſent agnoſcere,
putandum'ne eſt ob id eam cognitionem dediſſe, vt ab ijs laudaretur,
aut eſſet admirationi:aut magis,vt naturæ illæ Deum cognoſcendo ipſum contemplarentur,amarent,colerent,atque imitarētur? RH. Hoc certe magis putandum eſt.neque enim egebat Deus, vt à quoquam laudaretur,aut eſſet admirationi:ſed magis illius bonitatis intererat, vt omnia faceret bona,& præſertim,quæ ipſum erant cognitura. F. Ita certe. ſed & illud dic mihi,in ea cognitione,quæ de Deo habetur, eſſe'ne poteſt fœlicitas vlla,& beatitudo? RH. Immo maxima, ſi perfecta habeatur cognitio. F. Hæc autem fœlicitas,& beatitudo talis'ne eſt, vt communicari à Deo poſsit? RH. Quid ni, ſi ipſi placeat? F. At placere debet,ſi bonus eſt.eſt autem non ſolum bonus,ſed & optimus, & liberalis etiam eorum,quæ poſſunt communicari. quam ob rem & beatitudinē, quæ in ipſius cognitione conſiſtit,communicandam fuiſſe ſtatuendum eſt nobis. RH. Videtur. F. At,ſi ita ſtatuamus, dicendum nobis erit illi naturæ communicandam fuiſſe,quæ cognoſcitiua facta fuerit. RH.

De Angelorum beatitudine.

Vtique. F. Igitur,cum talis factus fuiſſet angelus,atq; homo,dicamus primo quędam pauca de angelo:mox & de homine dicemus. Si igitur à D
te petam,nunquid fœlicitas illa angelo fuerit à Deo cōmunicanda, quid dices? RH. Quo pacto dicis communicandam fuiſſe? non'ne illam cōmunicauerat Deus angelo, vbi incorporeum,& intelligentem fecerat? quid illi deerat,vt beatus eſſet in ea cognitione,quæ de Deo habetur? F. Multum profecto deerat Turri,quoniā omnis natura, quæ aliud à Deo eſt,infinita quadam imperfectione à Deo diſtat. Quare omnis cognitio illius,ſi ad Deum comparetur,imperfectiſsima eſt:in qua beatitudo eſſe non poteſt,niſi maiori quadam donetur. RH. Durum quidem Fracaſtori videtur,quod dicis.Nam, etſi angelus rurſus maiori aliqua pfectione,& cognitione alia donatus fuiſſet,illa tamen adhuc Deo comparata imperfectiſsima erit.Quare aut in infinitum eundum erit, aut & in prima cognitione ſtare poterimus,quæ ſufficiat pro beatitudine. F. Appoſite quidem Turri addubitas, verum nec prima cognitio talis eſt ad conſequendam fœlicitatem,nec in infinitum eſt abire: quam rem ita oportet accipere.Omnes quippe naturas,quas in conditura vniuerſi fecit ſapientiſsimus Deus,tales quidem fecit,& eatenus perfectas, quatenus cōueniens erat,& decens ipſi vniuerſo.Igitur natura angeli, cum perfecta quidem eſſet,quantum ad vniuerſi rationem pertinebat,ad Deum vero

comparata,

A comparata,& quantum ad conſequendam fœlicitatem opus fuerat, imperfecta,& non capax eius beatitudinis,gratia quadam indiguit:illa ſcilicet,quam Deus optimus ex infinito ſuo eſſe,cui vult,& quando vult,largiri poteſt,& ſolet. Quare natura angeli,cũ longe abeſſet ab ea perfectione,& cognitione,quę requiritur ad beatitudinem,qua parte non attingebat ad Deum,errare plurimum,& falli poterat,niſi gratia quadã, & Dei manu adiutus fuiſſet.quam ob cauſam nec in infinitũ eſt abire, ſed ſtandum in certa perfectione:ſiue illa,quæ ab initio data fuerat,ſiue alia. Verum,quæcunque illa ſit,gratia adiutam oportet eſſe,ſi peccare nõ debet, & falli,ſed beatitudinem conſequi. Placet'ne igitur, vt conſtituamus naturæ angeli non ſatis fuiſſe perfectionem illam, qua per ſe factus fuerat ad conſequendam fœlicitatem,ſed gratia indiguiſſe? RH. Nihil quidem prohibet,ne ita conſtituamus. F. Vide igitur Turri. duo hactenus poſita ſunt à nobis,primo fœlicitatem fuiſſe communicandam angelo, deinde & gratiam elargiendam. Iam igitur & de homine dicamus, qui ſimiliter à Deo fuerat factus,vt ipſum cognoſceret,cognoſcẽdo autem, vt de angelo dictum eſt,amaret,coleret,atque imitaretur. Si igitur & de ipſo à te petam,nũquid fœlicitas illa,quæ in Dei cognitione conſiſtit,atque ab ipſo libentiſsime communicatur,ipſi etiam homini fuerit cõmunicanda,quemadmodum & angelo,quid reſpondebis? RH. Quid,ſi

De hoīs duplici fœlicitate.

B in homine hoc negemus? F. At oportebit rationem afferre,cur angelo id conceſſerit,homini autem non. RH. Ob id fortaſſe,quòd homo caro,& terra eſt,angelus vero incorporeus,& Deo ſimilis. F. Non'ne tamen diximus infinita quadam imperfectione diſtare à Deo angelum? RH. Dictum eſt. F. Si igitur & homo Deo comparetur,non'ne & ipſe infinita quadam imperfectione à Deo diſtabit? RH. Vtique. F. nõ ergo magis diſtat à Deo homo,quam angelus,ſi imperfectionem ſpectemus. In infinito enim non eſt magis,aut minus. Si igitur non obſtitit angelo infinita imperfectio,qua ratione datum eſt angelo beatum fieri poſſe,eadem & homini dandum fuit. Idem enim in utroq; finis, & ratio cõcedendi. RH. At quis modus erat in homine,nunquid uiuo daretur ea fœlicitas,an mortuo? F. Et viuo quidem,& mortuo. RH. Mira dicis Fracaſtori. F. Mira quidem. ſed ſtatuamus hoc primum,ita homini dãdam fuiſſe fœlicitatem,ſicuti & angelo,ſi modus eſſet in homine. Placet'ne,vt ita ſtatuamus? RH. Nihil prohibet. F. Modus ergo, quo dari poſſet ea fœlicitas homini, nec ignotus Deo erat, neq; difficilis, ſi hominis animum immortalem,atque æternum feciſſet, & naturę parte eiuſdem cum angelo. Sic enim,vbi ſeparari contigiſſet à corpore,eodem modo beatus fieri,quo & angelus,& per eandem gratiam poterat. immorta

lem

lem autem in homine facere animum vel facillimum Deo erat, qui & C æternos cœlos,& alia multa fecerat,& omnia poteſt. Hoc ergo pacto alteri parti,de qua dubitabas,ſatisfactum exiſtimo,quo ſcilicet modo mortuo homini poterat ea fœlicitas dari.

Nunc de altera dicamus,quomodo & viuo conceſſa fuerit. Verum, qui tantum gratiæ habiturus eſſet,vnus tantum ex omnibus hominibus fuit,is ſcilicet,qui perfectiſsimus omnium futurus eſſet,quiq; eam obiturus operationem,quę poteſt in ea ſpecie perfectiſsima eſſe.talis autem eſt vita illa,quæ ſpiritus vita dicitur,in qua nihil caro poteſt,ſed ſpiritus tantum viuit,& Deo ſimilis fit.Eiuſmodi autem hominem in humana ſpecie fore oportebat, tum quia in omni ſpecie vnum inueniri neceſſe eſt, quod perfectiſsimum in illa ſit,& perfectiſsimam operationẽ obire poſſit:tum quòd,ſi hic nõ fuiſſet, fœlicitas illa,quã diximus dãdam fuiſſe homini,dari vllo pacto non potuiſſet,ne etiam mortuo. Nulli enim mortuo datur,qui uiuens,ſpiritus vitam non vixerit:quod ſpecies hæc per ſe mereri atque aſſequi non poterat ſine hoc,de quo loquimur,perfectiſsimo,& diuino homine.

De Chriſti origine, ac eius beatitudine.

De cuius hominis ortu,ſi me percũcteris,ego nihil aliud habeo,quod dicam,niſi quòd quatuor modis imaginari poſſumus hominem fieri. Vnus eſt,ſi ſine mare & fœmina oriatur ex ijs ſeminibus, & principijs, quæ in ſinu,& complexu elementorum ſunt. Alius eſt ortus è mare tan D tum ſine fœmina,hoc eſt ex ijs principijs,& ſeminibus,quæ iam in homine facta ſunt:in quo & materia,& gignens calor adeſt,nec quicquam deeſt,quod ad generationem conducat. Tertius modus eſt ille, qui communis eſt & conſuetus,ex mare & fœmina. Quartus uero eſt è fœmina tantum abſque mare.Tot ergo & non plures imaginari poſſumus gignẽdi hominis modos.At vero tres primi fieri quidem poterant ſecundum naturam,ſed nullo pacto poterant conuenire perfectiſsimo illi,in quo caro nihil poſſet.Omnes enim cum è facultate elemẽtorum originem traherent & ſecundum materiam,& ſecundum gignentem ſpiritum, neceſſe erat,quod factum fuiſſet,naturam elementarem,& terrenam ſapere:quæ per ſe imperfecta eſt,nec poteſt illam obire vitam, quæ neceſſaria eſt ad beatitudinem conſequẽdam.Solus igitur quartus ſupererat modus:ſed nec ille conuenire poterat ſecundum naturam pro gignẽdo perfectiſsimo homine.Nam,quanquam forte è fœmina poterat materia cõmode ſuppeditari,agens tamen & gignens non aderat.In fœmina enim ſola non ſunt ea principia,& ſemina,quæ gignere poſsint. Hunc tamen modum ſapientiſsimus Deus elegit:atque è puriſsima,ac ſanctiſsima uirgine materiam aſſumens, loco genitiui ſpiritus,qui deerat, ſanctiorem

ipſe

A ipſe & magis diuinum ſpiritum indidit:hominemq́; eum fecit, in quo nihil poſſet caro,nihilq́; eſſet,quod ad terrenos impulſus incitaret. Siquidem omnia in eo perfecta à perfecto parente fuerant data, propter quæ & perfectiſsime uitam illam exegit,quę ſpiritus vita dicitur. Hunc ergo Deus optimus,vtpote filium coeſſentialem ſibi,& coęternum,hoc vero modo hominem factum adeo amauit,vt ſeſe illi cognoſcendum perfectiſsime dederit: cognoſcendum autem non tantum per ſpecies, & rerũ ſimulachra,vt cęteri cognoſcunt homines, ſed per ſubſtantiam propriã ipſius Dei.in qua cognitione beatitudo conſiſtit.Hic ergo (vt ad rem noſtram reuertamur) viuens in Dei maximi cognitione atque intuitu fœliciſsimus ſemper fuit: ac eius vitę,quæ ſpiritu fit, & exemplum & caput & magiſter fuit: è cuius meritis & nos alij promereri potuimus gratiam eius fœlicitatis, quam poſt mortem tantum conſequi datum eſt nobis ſuperſtite animo,qui ob id immortalis eſt factus.Si igitur ratio hæc Turri de anima à fine hominis ſumpta in ſuum ordinem redigenda eſt, ita quidem conſtituetur,vt primum conueniens fuerit in uniuerſo eſſe naturam aliquam,quæ Deum maximum eius operis authorem noſceret:noſceret autem,non vt laudaret,aut vt admiraretur,ſed vt amaret,coleret, & imitaretur,fieretq́; illi ſimilis.Hoc autem ſi datum fuiſſet, decens quoque erat,& Dei optimi bonitati conueniens reliqua etiam dari, quæ poterant communicari.

B Poterat autem perfecta cognitio, perfectus amor, & cultus,atque imitatio,& demum beatitudo.Quare & hęc communicanda fuere.Communicari autem ulli naturæ non poterant,niſi æternæ & immortali aut ſecundum ſe totam, ut angelo, aut ſecundum partem ſui nobiliorẽ,ut homini. Pars autem nobilior eſt animus, & intellectus. hic ergo æternus,& immortalis eſt factus.

Sed nos iam,quia in his multum ſumus immorati,ad alia trãſeamus, ſi placet. RH. Placet quidem,quoniã res hactenus bene acta videtur. F. Pertranſeuntibus igitur nobis ad alia in primis eſt ſtatuendum eorũ, quæ mouẽtur,alia moueri,nõ vt hic ſit eorum finis,ſed vt quieſcãt, quaſi motus ijs accidat,& non per ſe inſit:alia vero moueri, vt moueantur, non vt à motu quieſcant,quibus moueri per ſe ineſt,&(vt dicunt) eſſentialiter. RH. Ita prorſus. F. Quæ igitur mouentur per accidẽs, vt ſcilicet quieſcant,non'ne omnia corruptibilia ſunt? RH. Omnino. F. Potes'ne dicere,cur ita ſit? RH. Quid'ni? quando omnia hæc,quæ mouentur,vt mox quieſcant,omnia vim aliquam paſſa ſunt,& extra naturam propriam ſunt conſtituta.Vnde & ob id mouentur, vt acquirant id ſibi connaturale,quo carent.Talia autem, quæ uim pati poſſunt, omnia corruptibilia ſunt. F. Recte dicis omnia,quæ mouentur,vt quieſcant,

Rõ ſecũda hæc à motu ſumitur.

Quęcũque mouentur, vt quieſcãt, corruptibilia ſunt, & econuerſo.

corruptibilia

corruptibilia eſſe.Si ergo & conuerſum proponã,id eſt,quæ corruptibilia ſunt,omnia moueri,vt quieſcant,quid reſpondebis? RH. Et hoc cõcedam,quia corruptibilia omnia aut elementa ſunt,aut ex elemẽtis.hæc autem ſi mouentur,mouentur.ut quieſcant. F. Vide igitur Turri,ex his ſequitur,vt,quæ per ſe mouentur,hoc eſt,non, vt quieſcant, omnia ſint incorruptibilia. ſi enim ſint corruptibilia, dictum eſt corruptibilia omnia moueri,vt quieſcant.quare,ſi aliqua per ſe mouentur, incorruptibilia eſſe neceſſe eſt.Item & illud ſequitur,vt ſi qua incorruptibilia ſint, ſi mouentur,moueãtur quidem per ſe vt ſcilicet moueãtur,non,vt quieſcant.Si enim,vt quieſcant,dicas moueri,iã corruptibilia erũt per ea,quę dicta ſunt. RH. Sequi quidem videntur omnia hæc.Verum cum moueri multipliciter dicatur.nam & quod generatur,& locum mutat, & alteratur,& quod intelligit, omnia moueri dicuntur. ſtatuendum eſt à te,de quo motu hæc dicas. F. In omni quidem motu vera eſſe vidẽtur, quæ dicta ſunt.In primis enim ſi motum generationis ſpectemus,materiam videbimus per ſe,& ſemp moueri,& modo hoc, modo illud fieri, & nunquam quieſcere,eandem & ęternam,& incorruptibilem eſſe.At ſi & locales motus conſideremus,deprehendemus,quæ per ſe mouẽtur, & ſemper moueri,& æterna eſſe,quales cœleſtes orbes viſuntur:reliqua vero,quæ per accidens mouentur,vt quieſcant,corruptibilia eſſe. Similiter,& quæ alterantur,ſe habent.corruptibilia enim ſunt,& mouẽtur,vt quieſcant. RH. Enimuero ita eſt. F. At vero & iis motibus, qui ſpirituales dicuntur,idem eſt videre in ijs mentibus,quæ ſe ipſas mouent, & intelligunt,tum & æternæ quoque ſunt.Quapropter conſtanter poſſumus in vniuerſum ſtatuere,quæ per ſe mouentur,& iccirco ſemper mouentur,incorruptibilia eſſe, quæ vero per accidens mouentur, vt ſcilicet quieſcant, corruptibilia.Tum & incorruptibilia per ſe moueri, & ſemper,corruptibilia vero moueri,vt quieſcant. RH. Videtur. F. His ergo ſic conſtitutis ad animam noſtram deſcendamus.eam dico,quæ intelligit,& vniuerſalia ſpeculatur:& videamus in quo genere ponere illã debeamus. conſtat enim & ipſam moueri intelligendo. Vtrum igitur in genere eorum illam ponemus,quæ per accidens mouentur, vt quieſcant ſcilicet,an eorum,quæ mouentur,vt moueantur,et per ſe non quieſcũt? Quid ergo uidetur tibi dicendum? RH. Ego quidem nullum horum aſſeuerare audeo.ponamus autem vtrunque, ut videamus,quid ſequatur ex vnoquoque.ac primum,ſi placet,ponamus animam eſſe in genere eorum,quæ mouentur,vt quieſcant. F. Ponamus quidem,ſed neſcio, quomodo recte ponemus.Si enim intellectus eſt omnia fieri, & nullam habet naturam,niſi quod potentia eſt,videtur quidem talis eſſe qualis,

&

A & materia ſe habet in generatione. Quare, ſicut illa ſemper moueri dicta eſt, & ſemper perfici, ſemper perfecta eſſe, ita & intellectus eorum eſſe dicetur, quorum natura eſt, vt ſemper, & per ſe moueantur. Nullam enim differentiam habet aliam à materia niſi quòd hæc omnia fit generatione, ille omnia ītellectione, quæ generatio quædā eſt. Præterea, ſi moueretur intellectus, vt quieſceret, oporteret per quietem illam acquirere aliquod eſſe, in quo cum ſit, nihil vltra appetat. At nullum tale eſſe habere poteſt intellectus. quolibet enim acquiſito, nihilominus inclinatio, & appetitus ad alia non eſſet. Quare talis videtur eſſe intellectus, qualis & materia, & cœlum, quæ non vno vnquam in eſſe, & ſitu manēt, ſed vno habito ad alia parantur, contrario modo, ac illa ſe habent, quæ mouētur, vt quieſcant. quodam enim certo parto non vltra appetunt. Si igitur ita videtur tibi, nos ad aliam partem ponendam tranſibimus. RH. Videtur quidem. Verum eadem & de ſenſu, & phantaſia dici poſſe videntur: nam & hęc in potentia ſunt ad ſua ſenſibilia, & ab ijs ſemper perficiũtur, ſemper perfecta ſunt, nec vnquam finem faciunt. F. Minime quidem ita eſt Turri, ſed & ſenſus, & phantaſia mouentur, non, vt ſemper in motu ſint, ſed vt quieſcant. Nihil enim, quod fatigatur in motu, poteſt habere motum per ſe & eſſentialem, vti finem. at ſenſus, & phantaſiā manifeſtum eſt fatigari, & amare quietem: ſiquidem & multa ſenſibiliũ per

Intellectus aſsimilatur materiæ in gñatione.

B diſplicentiam recipiunt, vt, quæ excellunt, & his receptis inferiora non poſſunt vltra recipere. Cuius cauſa eſt, quòd eorum motus non ineſt illis per ſe, vt finis, ſed parto vno ſenſibili in eo quidem ex ſe quieſcerent, nec vltra appeterent. Quòd ſi ad alia, & alia ferantur, iccirco fit, quod ordinati ſunt in intellectum: qui cum ex ſe finem non habeat, cogit & ſenſus in alia, atque alia ferri. Propter quod ſolus ille ſemper mouetur, & ſemper perfici vult, nec vnq̄ fatigatur in eo motu per ſe, nec diſplicentiā vnq̄ recipit intelligibilium, quæ eo etiam magis appetit, quo perfectiora, & excellentia ſunt magis. vnde nec minus iccirco poteſt inferiora recipere. Quamobrem Turri non poſſumus partem hāc ponere, quòd intellectus moueatur, vt quieſcat, ſi eius natura eſt omnia fieri, & parto vno non in eo quieſcere, ſed perpetua quadam appetitione ad alia, & alia ferri.

Si igitur ſatisfaciunt hæc, iam ponemus & alteram partem, intellectũ ſcilicet eſſe in genere eorum, quæ per ſe mouentur, vt moueatur. RH. Ponamus quidem: ſed video te id ſtatim illaturum, vt æternus, & incorruptibilis ſit intellectus, propterea quod conceſsimus, quæ per ſe mouentur, eſſe incorruptibilia, & corruptibile omne moueri, vt q̄eſcat: quæ rurſus conſideranda ſunt. Fortaſſe enim non recte conceſsimus conuerſum illud, quod fuit, corruptibile omne moueri, vt quieſcat. Siquidem nihil

Intellectus in eorũ genere eſſe videtur, quæ per ſe mouentur, nõ vt q̄eſcant, ſed moueãtur.

ſorte prohibet aliquid corruptibile moueri in aliquo genere motus, vt quieſcat, in aliquo, vt non quieſcat. Nos autem ſimpliciter conceſsimus, quod in vniuerſum concedendum non erat. Quare poteſt intellectus motu alterationis moueri, vt quieſcat, motu vero intellectionis, vt non quieſcat: ex quo tamen non ſequitur, vt incorruptibilis ſit, niſi ſimpliciter talis ſit, vt moueatur propter quietem. Nam videmus & cor motu locali moueri ſemper, corruptibile tamẽ eſſe, quòd motu alterationis quieſcit. Similiter &, quod nutritur, ſe habet. Semper enim mouetur, & tamẽ corruptibile eſt, eo quòd motus alterationis ad quietem ſit. F. Ita'ne Turri illudit Dæmon tuus, & nunc negat, quod tu paulo ante cõceſsiſti, ſperans obiectis quibuſdam tenebris euadere, velut loligo, et non euadet tamen? Monſtro enim ſimile eſt, quod dicis, aliquid eſſe, quod in vno genere motus moueatur, vt quieſcat, in alio, vt non quieſcat. Sic enim vnũ & idem haberet conditiones corruptibilis, & incorruptibilis: quod eſſe non poteſt, præſertim ſi alter motus ſit eius rei finis per ſe, & eſſentialis. Si enim huius finis ſit moueri, vt quieſcat, corruptibile id erit: ſi vero vt non quieſcat, erit incorruptibile. Igitur propria intellectus operatio cũ ſit omnia fieri per intellectionem, & ſemper perfici, ſemper perfectum eſſe, & nunq̃ quieſcere, proculdubio idem de intellectu dicendum erit, quòd de materia, & vtrunque incorruptibilem, & æternum eſſe. Quæ vero de corde, & nutritione dicebas, nihil nos oppugnãt. Cor enim duos habet motus, & vtriſque finis eſt quieſcere: ac quieſcit etiam quãtum datur: ſed noua neceſsitas extrinſecus veniens facit, vt non diu quiete illa frui poſsit. quare rurſus mouetur. vnde videtur ſemper moueri. Non eſt autem hoc niſi per accidens, non per ſe. Nutritio vero & ipſa quanquam ſemper aliqua in parte fiat, finem tamen habet vnaquæq; pars, ad quam fit aggeneratio, & quieſcit. Quare in vniuerſum Turri verum eſt, omne, quod ex natura mouetur, vt quieſcat, corruptibile eſſe, & omne corruptibile moueri, vt quieſcat. Item omne, quod per ſe mouetur, vt nõ quieſcat, incorruptibile eſſe, & omne incorruptibile, ſi mouetur, moueri, vt non quieſcat. Quibus ita ſe habentibus, ſi natura intellectus conſideretur, videbimus ipſum in genere illorum eſſe, quæ per ſe mouẽtur, vt nõ quieſcant in aliquo eorum, quæ acquiruntur. acquiri enim in omni motu aliquid neceſſe eſt. ſed vltra appetere conſueuere, quæ per ſe mouentur, vt moueantur. quare & incorruptibilem ponere intellectum debemus, & parem habere cum materia conditionem. Hæc ratio Turri ab Ariſtotele verbo vno tacta videtur, q forte vulgatiſsima inter Academicos eſſet ab Alcmeone in ipſos deriuata, verum ab ijs adeo accepta, & approbata, vt ſemper, vti inconuincibilis, habita ſit: quanq̃ illam aliqui

alio

A alio modo deducant minus (vt arbitror) efficaciter.

Sed nos iam & peripatetice quædam referamus, quę video à vobis forſaſſe deſiderari. RH. Ita ſane. F. Potes'ne igitur Turri dicere, quænā ſit natura materiæ? dico autem materiam illam, de qua paulo ante diximus, quæ ſubiectum generationis eſt. RH. Poſſum equidem, ſi verum eſt, quod aiunt, nullam aliam habere naturam, niſi quòd potentia eſt. F. Ad quæ autem eſt potentia? RH. Ad ſuſceptibilia per generationem. F. Nullum igitur habebit ipſa ſuſceptibilium per generationem. RH. Sequitur. F. At quæ nam ſuſceptibilia ſunt per generationem, non'ne formæ, quæ materiales dicuntur? RH. Omnino. F. Nullam ergo habebit per ſe materia materialem formam. RH. Nullam prorſus, ſi addas omnes formas materiales eſſe ſuſceptibiles. Si enim non hoc addas, ſequitur tantum, vt materia nullam habeat materialium formarum, quę ſuſceptibiles ſint. F. Recte dicis. Si ergo & de intellectu, proportione quadam petiero, quam nam ipſe naturam habeat, quid dices? RH. Nullam habere aliam naturam dicam, niſi ꝙ & ipſe potentia eſt ad ſuſceptibilia per intellectionem. F. At quænam ſuſceptibilia ſunt per intellectionem, non'ne formæ materiales? RH. Vtique. F. Sequitur ergo, vt intellectus nullam habeat materialem formam. RH. Sequitur quidem, ſi & hic addas, omnes formas materiales eſſe ſuſceptibiles ab intel-

B lectu: alioquin non ſequetur, niſi illas nō habere, quę ſuſceptibiles ſunt. F. Quid ergo prohibet, ne addamus omnes formas materiales eſſe ſuſceptibiles? RH. Hoc quidem prohibet, quod ſuſceptibiles tantum ſunt formæ illæ, quę ſpecies proprias habent: Quę vero non habent, ſi intelliguntur, intelliguntur per ſpecies alienas. Multæ igitur ſunt materiales formæ, quæ ſpecies non habent: qualis forte eſt ſubſtantia, quatenus ſubſtantia, vt declaratum à Turrio fratre in receſsibus Baldi fuit. Si igitur ponamus intellectum eſſe ſubſtantiam, & materialem formam, ſuſceptibilis quidem non erit, eo quòd ſpeciem propriam non habet, ſed intelligitur per alienas. Quare, ſi accipias omnem materialem formam ſuſceptibilem eſſe, male quidem acceptum erit, ſiquidem nō tantum intellectus; ſed neque vlla ſubſtantia ſuſceptibilis eſt. Si vero accipias formam omnem, non ſequitur intellectum nullam eſſe materialium formarum. Præterea formarum, quæ ſunt in materia, aliæ ſunt ſingulares, aliæ vniuerſales. ad ſingulares autem non eſt in potentia intellectus, ſed ad vniuerſales tantum, contrario modo, ac materia ſe habet, quæ ad ſingulares quidem potentia eſt, ad vniuerſales non niſi per accidens. Nihil igitur ꝓhibet materialem formam eſſe intellectum, ſed ſingularem. quare nec ipſam ſuſcipere, ſed vniuerſales tantum formas.

Peripateticorum ſnīa de animorū imortalitate ex ꝓportione intellectꝰ ad materiam accepta.

Intellectus quidditas.

Num ꝑ intellectione obeũda melius ſit ĩtellectũ omni carere forma, an partim habere, partim nõ habere.

Poſtremo & illud operæprecium eſt conſiderare, vtrum pro intelle- C
ctione obeunda melius ſit intellectum carere forma omni, & ſpecie,
ceu tabulam (vt aiunt) eraſam, in qua nihil depictum ſit: an partim habe-
re, partim non habere, eſſe autem potentia ad omnes naturas, & formas,
ſed qua non habet, non autem qua habet, quemadmodum & ſenſus. Si
enim tactum conſideremus, ille quidem ex calido, & frigido, & humido
conſiſtit: idem quoque calidum, & frigidum, & humidũ recipit, & diju-
dicat, ſed qua non habet, quo ſcilicet vel gradu, vel parte nõ habet. Ocu
lus porrò luce multa, & colore participat, qui nihilominus lucẽ ſuſcipit,
& colores. Lingua quoque, quæ ſapores omnes percipit, ſaporis expers
non eſt. Quid ergo prohibet, ne & intellectus quoque ſit talis, & partim
formæ materialis ſit particeps, partim non: ſitque in potentia ad natu-
ram illius formæ, ſed qua non habet, qua vero habet non ſit in poten-
tia? quod iure factum à natura videtur. ſic enim maxime poteſt intelle-
ctus cognoſcere ſpecie, quæ extrinſecus eſt, veniente ad ipſum, quæ vnũ
facta cum ſpecie, quæ introrſum eſt, excitat animam, & intellectionem
cauſat. propter quod videtur Plato facere animam ex omnibus conſiſtẽ-
tem. Ad propoſitum igitur reuertentes dicimus quodammodo verum
eſſe omnem materialem formam ſuſceptibilẽ eſſe, qua ſcilicet parte non
habetur, quodammodo non verum, qua parte habetur: & ſic intellectus
omnia quodammodo fieri poteſt, quodammodo non omnia. F. Egre D
gie quidem Turri fungeris officio tuo. ego itidem conabor, vt meo fun-
gar & ipſe. Nam primum nihil officit, quod dicebas, ſubſtantiam non ha
bere ſpeciem propriam: quare nec intellectum eſſe ſuſceptibilem, quan-
quam forma materialis ſit. Nam, quamuis detur hoc, quod nihilominus
dubium eſt, ſemper tamen cum forma qualibet materiali coniuncta eſt
ſua qualitas propria, & inſeparabilis. Scis enim, quantum de qualitatibus
inducitur in ſubiectum aliquod, tantundem & de elemento proprio in-
duci. Si igitur intellectus ſit forma materialis, ſiue ſubſtantia habeat, vel
non habeat ſpeciem propriam, ſequetur quidem non poſſe fieri omnia,
nec in potentia eſſe ad omnia: ſiquidem ad eam qualitatem, quæ coniun
cta eſt cum ea forma, & inſeparabilis eſt, non eſſe poteſt in potẽtia, quam
iam habet. propter quod recte Ariſtoteles dicebat, ſi intellectus abſtra-
ctus non eſſet, eſſet vtique calidus, aut frigidus, innuens non poſſe eſſe in
potentia ad qualitatem, quæ inſeparabiliter ipſum conſequeretur. Neq;
eadem ratio eſt ſenſuum, & intellectus. ſenſus enim natura nõ eſt, vt om
nia fiat, ſed certa tantum. quare conſtare poteſt è calido, & frigido, & rur
ſus calidũ & frigidum ſuſcipere, que non habet. ſat enim ſenſui eſt, ſi non
ſuſcipiat, quod habet, nec ſimile, ſed hoc iudicet alius ſenſus. neque enim

Aia eſt oia quodãmodo, & non oia quodãmodo.

vnuſquiſq;

A vnuſquiſq; ſenſus habet omnia ſuſcipere, & iudicare, ſed ſenſus in genere. At intellectus non talis eſt, ſed vnuſquiſq; ſigillatim intellectus ex ſe in potentia ad omnia eſſe debet, & omnia poſſe ſuſcipere, quoniam ſimpliciter eſt in potentia intellectus ad omnia non ad certa ſolum. Ex quo etiam ſequitur, quòd pro cognitione obeunda longe melius ſit intellectum eſſe tanquam tabulam raſam, & nihil habere materiale, quàm partim habere, partim non habere: de quo dubitabas. Si enim partim habeat alicuius formæ, ad illam non eſſe poteſt in potentia, neque ad conſimilẽ: quod contra naturam intellectus eſt, cuius eſt omnia fieri ſuſceptibiliũ. Si igitur ſuſceptibilis per naturam eſt ea, quæ habetur, pars formæ, cur ſuſcipi non debeat, et poſsit? Quare, ſi natura intellectus talis eſt, vt à principio dixiſti, vt in potentia ſit ad omnia ſuſceptibilia per intellectionem per ſe, cõcludendum eſt nobis per ſe nullum habere ſuſceptibiliũ: quod quidem non erit, ſi calidus, vel frigidus per ſe ſit. Quod vero dicebas ad ſingulares formas non eſſe in potentia intellectum, ex dictis à Turrio fratre conuincitur non eſſe verum: Siquidem vniuerſale abſtrahitur à ſingularibus, quæ nota eſſe oportet. Conſtare autem intellectum ex perfectionibus rerum omnium, vt Timæus videtur ſignificare, bonum habet ſenſum, vt talis ſit excellentia quadam, & virtute, non ꝙ cõfletur ex mixtione rerum. Quod vero dicebas conferre ad intellectionem, vt partim habeat, partim non habeat qualitates rerum, eo quod extrinſeca ſpecie, & B intrinſeca vnum fiat, quod excitet animum fortius, nullam habet neceſſitatem, quin potius impedimentum. Quod enim intus eſt, prohibet nõ ſolum ſe recipi, ſed & omne conſimile: vt in ſenſibus apparet. Quod ſi ex ijs duabus ſpeciebus vna fieret, quæ fortius moueret, & excitaret, oporteret & idem in ſenſibus fieri, & ſimilia poſſe apprehendi: quod quidẽ minime fit. Si igitur omnia fieri debet intellectus, & in potentia eſſe ad omnia ſuſceptibilia, ſeparatum & abſtractum eſſe neceſſe eſt. Atque hæc quidem ſunt, quæ de peripateticorum penu educi poſſe videntur: in quibus ſiquid addubitas, ꝓferre profecto licet. RH. Non pauca certe ſunt Fracaſtori, quæ, ſi contentioſi eſſe velimus, poſsint adhuc in dubium verti: verum & hæc, & alia quædam ego vno, vt dicitur, in faſce collegi, quæ ad poſtremum reſeruabo, ne ſermonem tuum tam crebro interrũpam. Quare interea, ſiqua alia habes, quæ oſtendant animi æternitatem, illa ꝓſequere. F. Bene eſt Turri, vt ita faciamus. ego autem & alia multa habeo, quæ adducam. Verum, ne plus æquo moleſtus videar, multa cenſeo eſſe prætermittenda, quædam tamen prædictis annectenda. Neq; enim nunc referam, quòd facultatis materialis non eſt poſſe ſe ſupra ſeipſam, & ſupra propriam operationem reflecti, vt in ſenſibus eſt manifeſtum.

Intellectus abſtract⁹ ẽ.

Immortalitatis aĩorũ collige rationes.

Nec

Nec dicam, quę è materia ſunt, ſingulare quidem ipſum apprehendere, C
vniuerſale autem non poſſe. Nec adducam ingenitum illum appetitum animi noſtri ad altiſsimas cauſas, & ad diuina tum inquirenda, tum & fruenda: indicia quidem manifeſta ſupra elementorum conditionē eſſe, quod tanta appetit, quaſi propenſione quadam in propriam patriam feratur. propter quod nec contemnendum eſt, quod phyſiologi dicunt, figuram ſoli homini fuiſſe erectam à Deo datam, quo perpetuo videret, et cognoſceret patriam, atq; originem ſuam. Tacebo etiam ſignum illud, quod Plato ſolebat dicere indicium animum noſtrum per ſe abſtractum eſſe à corpore, quòd tum maxime lætatur, cum maxime ſeparatur à ſenſibus, atque in ſe ipſum redit. Nec repetam, quæ Turrius tuus tam mira de ſomnijs retulit, de vaticinijs, & præſenſionibus alijs: quæ quidem neq; à nobis inficianda ſunt, neq; in caſum, & fortunam referenda, ſed in altiorem certe cauſam: quam ſi fuerimus recte cōtemplati, aperte quidem videbimus affinitatem quandam & cognationē habere cum diuinis animum noſtrum.

Ariſto. ſnia de aīæ ſempiternitate ex primo libro de Aīa.

Quæ vero prædictis annectenda videntur, & nullo pacto prętereūda, duo ſunt. Alterum eſt, quòd, ſi oſtendero operationem quandam in homine eſſe, in qua nihil communicet corpus, ſed propria animi ſit, procul dubio confitendum erit naturam animi ſeiunctam per ſe, & abſtractam eſſe à corpore. Alterum eſt, quòd, ſi & illud mōſtrauero, omnia, quæ ſub D
Luna ſunt, corpora, & omnia quæ ſupra, gratia intellectus humani facta eſſe, & hunc eſſe illorum finem, neminem fore arbitror, qui opinari poſſit tot & tanta gratia rei vilis & caducæ facta eſſe, ſed magis diuinum eſſe, quod illorum ſit finis. Sed iam age iſtæc demonſtremus. Primum autem non negare te exiſtimo, ſi vlla erit animi operatio, in qua non communicet corpus, naturam animi per ſe abſtractam eſſe à corpore. RH. Minime quidem negabo, quando & hoc philoſophi omnes concedunt.

Vita ſpūs, & ſanctorū.

Sed quænam erit illa animæ operatio, in qua non cōicet corpus? F. Illa ò Turri, de qua paulo ante dicebamus, vita ſpiritus, per quam homo renaſci, & nouus fieri dicitur, quaſi corporeum omne exuerit, ac totus ſpiritu quaſi Deus, viuat. Vitam autem ſpiritus dico virtutes ipſas, non quidem illas, quas ſolemus nobis aut propter gloriam quandam, aut vtilitatem parare, ſatis quidem infirmas ac labiles, ſed heroicas illas conſtantes & inconcuſſas, proprium virtutum finem habentes: per quas corpus hoc Deo mactantes, quaſi extra corpus, cum illo viuimus, & ſemper ſumus: cum illo ambulamus, loquimur, comedimus, & omnia facimus: nobis natos non arbitramur, ſed illi ſoli: nobis nihil tribuimus, ſed omnia illi, & gloriæ eius: in paupertate diuites, in diuitijs pauperes, nobis in tormē-

tis, &

A tis,& cruciatibus,& ignibus exultantes:propter ipſum rerum omnium ac vitæ etiam prodigi:nihil amantes,nihil odio habentes, niſi quod ipſe amarit,aut oderit:in ſimplicitate prudentes,iuſtitiam,pietatem,& veritatem colentes:ꝑpter quæ multi meruere ab hominibus ſancti,& diuini vocari, à Deo autem multipliciter donari, alij prophetandi gratia, alij morbos,& dęmones eijciendi,alij miracula etiam faciendi. Talis in primis fuit ſanctiſsimus ille,de quo à principio diximus, Dei filius: poſt ipſum,quicunque illum ſecuti, atque imitati potuere hanc vitam ſpiritus viuere,in qua caro,& corpus nullam Turri ſocietatem habent,immo naturam,& propenſionem prorſus contrariam. Reliquum eſſet alterum etiam illud, quod promiſimus, demonſtrare,omnia ſcilicet alia corpora propter humanum animum eſſe ſacta:ſed hoc ad poſtremum relinquemus,vbi de nobilitate animi noſtri diſſeremus. Atque hæc ſunt,quæ de animi noſtri æternitate dicenda pro tempore mihi viſa ſunt. Reliqua ſilẽtio inuolui miro,neſcio quo,deſiderio affectus audiendi illa,quæ tu vno in faſce collegiſſe dixiſti. Veruntamen,quoniam pugnandum nobis video, bene erit, vt per pueri noſtri muſicam aliquantiſper reaſſumamus vires,quo alacriores pugnam ſuſtineamus. Igitur,cytharam cum accepiſſet puer,ac ſuauiter tetigiſſet,mox in hunc modum cecinit.

PSICHE.

B Huc Amor ò dilecte,ades ò dilecte Cupido,
Formoſum tua te Pſiche formoſa requirit,
Et poſcit te Dia Deum,puerumq; puella.
O tibi tam ſimilis ſi te peramatq;,cupitq;,
Non'ne & amabis Amor illam,cupiesq; Cupido?
Eſt eadem nobis patria:eſt cœleſtis origo
Ab Ioue:nos terris pariter,nos æthere in alto
Verſamur pariter,coniunctaq; munera obimus.
Ipſa bonum pulchrumq; modis in pectora miris
Inſinuo,tu corda feris,tu ſuggeris ignes,
Accendisq; ardore nouo:genus vnde animantum
Concipitur,creſcitq;, ſua& connubia iungit.
Me miſeram,quòd & ipſa meis in me artibus vſa
Ah nimium tenera,& pulchro nimis apta moueri,
Vt te conſpexi,vt noui, pulcherrime rerum,
Continuo facibusq; tuis,& amoris amore
Exarſi.iuuat hoc,paribus ſi & tu ignibus ardes.
Tolle puer vittas, atque in me lumina ſolue,
Nempe & amabis Amor pulchram, cupiesq; Cupido.

Ipſa

Ipſa tibi tenuem,qua cingas tempora,vittam
Intertexam auro,& molli bombyce laboro:
Pictus vbi Narciſſus hiat,Meander oberrat.
Hic ego te latas terras,atq; alta volatu
Nubila tranantem fingo,& maria vda ſecantem:
Cuncta tibi imperio ſubdentem,hominesq;,ferasq;,
Et pictas volucres,&,quæ nant æquore,monſtra.
Dijs quoque nec parcis.curru rex Iuppiter aureo
Inuehitur,cinctus humeros & brachia ferro.
Quos inter tua Pſiche etiam religata cathenis
It mœrens,ſequiturq; tuos captiua triumphos.

Eorum argumentorum ſolutio, per quæ alicui videri poſſet nõ eſſe aĩos imortales

Hæc cum cecinisset puer,nos rurſus ſermonem ſuſcepimus. F. Iam ergo Turri tuum eſt ea proferre,quæ ad poſtremum vno in faſce reſeruari dicta ſunt.Ego enim iam explicaui ea,per quæ vnuſquiſq;,vt arbitror, bene inſtituti animi perſuaderi poſsit diuinum immortalemq; eſſe intellectum in nobis.Supereſt nũc,vt & ad ea reſpondeamus,per quæ diſſuaderi quis poſsit. RH. Hoc quidem ſupereſt,verum,quæ ipſe adducam, Dijs teſtibus ſyluæ huius ita adducta eſſe volo,vt non oſtendant,quemadmodum prædixi,quid animo ipſe ſentiam, ſed vt à te ex umbra quadã educta animi noſtri dignitatem valeant demonſtrare. Quæ vero Fracaſtori negocium mihi hac in re faciunt,hæc ferè ſunt.In primis enim, ſi æternus ponatur intellectus in nobis,quærendum illud eſt, vtrum ille aſſiſtat nobis,quemadmodum nauta,vt aiunt,naui,an magis noſtri ſit ita pars,vt eſſe illud,quod quiſque habet,ab illo detur. tu ergo quid horum putas? F. Nihil aſſeueremus Turri,ſed more inquirentium ponamus vtrunq; ſeorſum,vt videamus,quid inde ſequatur:quemadmodum ſæpe eſt factum.Quare,ſi placet,ponamus primum aſsiſtere. RH. Placet quidem:ſed illud primo ſequetur,vt duo illa diſtincta ſint,qđ aſsiſtit,& cui aſsiſtit,vt Socrates,&,qui Socrati aſsiſtit,intellectus. F. Omnino. RH. Socrates igitur,qua Socrates eſt,& eſſe ſuũ per ſe habet, periturus'ne ipſe eſt,an & ipſe immortalis? F. Periturum arbitror. ſi enim ſit æternus, rurſus de intellectu eius proprio quærere habebimus,vtrum aſsiſtat, vel non. RH. Recte dicis.Si igitur periturus ipſe eſt Socrates,in primis ſpes illa periſſe videtur,quam pauloante dicebas eſſe hominis finem.Si enim Socrates,qua Socrates eſt,interiturus ipſe eſt,quid ad ipſum,quod intellectus,qui ſibi aſsiſtebat ſit ſaluus? quemadmodum ad nauim,quæ in profundum mergitur,nihil facit,quòd ſuperſtes ſit nauta. F. Videtur. RH. Præterea aſsiſtens hic intellectus,aut ergo vnus in omnibus, & cõmunis,vt quidam è peripateticis tradunt,vel ſuus cuique eſt aſsiſtens intellectus.

Num intellectus coniungatur corpori,vt nauta naui, an ſicut forma.

A tellectus. Si igitur eſt vnus in omnibus, monſtrum profectò maximum audire mihi videor, quod etiam abſque neceſsitate inducatur. Quid.n. monſtruoſius dici pôt, q̃ intelligere me per aliquid, qđ non ſit mei pars? de quo dici fortaſſe poſsit quomodo ipſum intelligat, quo autem pactò intellectionem ſuam mihi communicet, nec dicere quidem poſſumus, nec imaginari. Induci præterea abſque neceſsitate videtur. Si enim Socrates, qua Socrates eſt, & ipſe intelligit, quærere licet, vtrum eadem intelligat, quæ & intellectus ille aſsiſtens, an alia. Siquidem eadem intelligit, ſuperfluus eſt alius intellectus: ſi vero alia intelligit, quæ nam ea ſunt? Si enim dicis vniuerſalia ea eſſe, hoc certe verum non eſt, quando ſatis declaratum à fratre Turrio fuit nos poſſe vniuerſalia per nos facere abſque vllo forinſecus aſsiſtente intellectu. Quare, quoniam & per hæc, & p alia monſtrum hoc ſatis exploſum fuit à Baldo, nunc quoque explodatur è Caphijs tuis, ſi placet. F. Placet quidem. RH. Si vero non vnus eſt & communis omnibus intellectus ille aſsiſtens, ſed cuique aſsiſtens ponatur, eaſdem quidem & alias habet difficultates. Nam & hoc monſtrũ eſt per hoc extrinſecum nos intelligere: tum & dicta prius fœlicitas perit. Porrò & intereuntibus in prælio decem millibus hominum quærere licet, quid de eorum intellectibus fiat, qui ſingulis aſsiſtebant, num ocientur, an alia expectent corpora, quibus denuo aſsiſtant, an aliud interea

B agant: quæ certe adeo ridenda ſunt, vt vix audiri poſsint. Quare partem hanc, quòd aſsiſtens vllo pacto ſit intellectus in nobis, ponere nec poſſumus nec debemus. F. Ita quidem videtur. quare, quoniam nec ipſe induci vnquam potui, vt monſtra hæc reciperem, non magnopere curabo, vtrum poſitio defendi poſsit.

Ponamus igitur alteram partem, intellectum ſcilicet, quem immortalem ſtatuimus, non aſsiſtere vllo pacto nobis, ſed eſſe noſtri partem, per quam vnuſquiſque id eſt, quod per ſe eſt. RH. Ponamus quidem. ſed illud primum ſtatuamus intellectum hunc ſubſtãtiam quandam eſſe, & non corpus, ſed actum ſimplicem, ſeu mauis formam appellare. F. Ita quidem conſtituẽdum eſt. RH. Igitur & de hac ſubſtãtia primo quærendum videtur, vtrum diuiſibilis per ſe ſit, an indiuiſibilis. dico autem diuiſibile, quod partem habet extra partem, copulatas inuicem per communem terminum. Quid ergo dicendum tibi videtur? F. Quid prohibet vtrunque poni, vt conſueuimus? quare primum ponamus eſſe diuiſibilem, ne quicquam prætermittatur, quod ab aliquo dici poſsit. RH. Si ergo diuiſibilis ſit hæc forma, ceu lumen quoddam, illud quidem primo quæremus, an in materia & ſubiecto, in quo ſemel fuit, ſemper maneat, an de ſubiecto in ſubiectum migret. Siquidẽ enim ſemper manet, & So-

Intellectus vnitur corpori, vt forma.

crates quidem,& Plato,& alij erunt æterni etiam ipſi.ſi vero de ſubiecto C
in ſubiectum migret,mortuo Socrate,& ſeparata ab ipſo hac forma non video,quomodo moueatur non motis ſubiectis ipſis.corpus enim nõ eſt. Tum & illud eſt quærere,quomodo ſe habeat in diuerſis illis ſubiectis,in quæ migrat,vtrum vt ſubſtantia eorum,an vt accidens. At ſubſtantia eſſe non poteſt,cum ſubiecta illa ſuas habeant formas.Sed nec accidens.qđ enim per ſe ſubſtantia eſt,accidens in alio eſſe non poteſt.Atque hæc quidem è multis,quę adduci poſſunt,ſatis eſſe arbitror ad tollendam poſitionem hanc.Quare ponamus alteram partem,ſubſtantiam ſcilicet, quam intellectum dicimus,eſſe formam indiuiſibilem. F. Ponamus. RH. Si ergo indiuiſibilis ponatur,illud primo ſe offert dubium, quomodo ex ipſa,& materia,cui aduenit,vnum fieri poſſit:tum & vnum diuiſibile. Nã materia,cui aduenit,vel diuiſibilis eſt,vel etiam ipſa indiuiſibilis.Si quidem diuiſibilis dicatur,non video,quomodo ex vno indiuiſibili,& alio diuiſibili fieri vnum poſsit.Quod enim in alio recipitur, recipi quidem oportet ſecundum naturam,& conditionem recipiẽtis:& quod eſt actu, proportionem habere cum eo,quod eſt potentia.diuiſibile autem nullã habet proportionem,nullam cum indiuiſibili rationẽ,nec recipere quicquam poteſt niſi diuiſibiliter & per partes.indiuiſibile autem partes nõ habet.Neque vnum igitur fieri poteſt,nec Socrates diuiſibilis. Si vero etiam materia indiuiſibilis ſtatuatur,minus uideo,quomodo ex duobus D
indiuiſibilibus vnum diuiſibile fiat,vt Socrates.Deinde & illud eſt quærere, vtrum forma hæc indiuiſibilis recipiatur mediante quantitate. per partes igitur recipietur.ſi vero non mediante quantitate recipitur, mirũ certe videtur,quo pacto homo diuiſibilis fiat.Ad hæc autem,ſi indiuiſibilis ſit hæc forma,erit etiam incorporea.ex quo ſequitur, quòd modis omnibus ſit immobilis.Dico autem modis omnibus,quod nec per ſe, nec ꝑ accidens mobilis erit.per ſe mouentur corpora,per accidens autem,quæ ſunt in corporibus inhærentia,& extenta,vt qualitates.hęc autem forma nec corpus eſt,nec in corpore extenta.Sicut igitur intelligentia,& orbiũ formæ nullo pacto mouentur in ſuis orbibus nec per ſe,nec per accidẽs, ita nec anima hæc vllo pacto moueri poterit.Quid igitur de illa fiat moto Socrate de loco ad locum? Sequi enim non poteſt immobilis exiſtẽs. minus autem poteſt remanere.Quæ dubitatio maior etiamnum eſt mortuo Socrate.Si enim remanet,non video,quid agat: ſi inde mouetur,nõ video,quomodo.Indiuiſibile enim,ſi moueri debet,oportet per indiuiſibilia moueri,& tranſire.hæc autem infinita ſunt. Difficile præterea eſt, aut impoſsibile imaginari,quod nam eſſe habere poſsit hæc forma indiuiſibilis in corpore.Si enim in qualibet parte eſt,& in pedibus,& mani-

Intellectus eſt indiuiſibilis.

bus,

A bus,mirum profectò eſt non intelligere & illa. Aut, ſi pars aliqua magis intelligit propter diſpoſitionem meliorem, vtrum ergo & huius partes omnes intelligant, & harum partes? aut, ſi nulla demonſtrabilis eſt,quæ per ſe intelligat,mira res videtur totum aliquod intelligere, vt Socratem,cuius pars demonſtrabilis nulla intelligat.aut, ſi aliqua intelligit,cum illa extẽta ſit,& quantitatis particeps,vtiq; & forma ea talis erit. Hæc ergo Fracaſtori ſequi videntur, ſi ponamus indiuiſibilem formam eſſe animam,& incorpoream. At vero,ſi & incorruptibilem ponamus, ſequitur quidem,vt nec generabilis ſit.ſi enim ſit generabilis,corruptibilis etiam erit.quòd ſi non generantur animæ,æternæ autem ſunt, neceſſe erit nobis certum & definitum numerum earum ſtatuere,quæ perpetuo quodam circulo abeant è corporibus,& rurſus in illa redeant. Dicemus'ne igitur illas in Elyſio potare lethen, & poſt mille annos redire in lucem ad noua corpora,vt fabulantur Poetæ,an brutorum animaliũ corpora ſubire,& ſtatuto tẽpore in hominem redire,& modo Gallum,modo Megillum fieri? Quæ omnia vt etiam demus,aſsiſtere nobis animas fatendum erit,quod ſupra improbatum à nobis fuit. Ad hęc ergo reſpondere ſi primum placet,ego mox & alia adducam,quæ non minores difficultates apportent. F. Immo Turri totum faſcem diſſolue, & omnia explica, dum concitatus videris. Ego enim curabo, vt nihil de memoria decidat mihi.

B RH. Pergam igitur,& alia in medium adducam,quę materialem oſtendant eam formam,quæ in nobis intelligit.è quibus primum & maximum argumentum eſt,quòd enaſci illã per materiales diſpoſitiones manifeſtum eſt,per illas conſeruari,per illas demum immutatas interire.indicia hæc ſunt à materia dependere illam, & cognatam habere naturã cum alijs. Tu præterea aſſumebas. Si anima propriam habet operationem,cum qua non communicet corpus,abſtracta eſt per naturam à corpore. Ego vero oppoſitum nunc aſſumam. Si anima nullam habet propriam operationem,cum qua non communicet corpus,abſtracta per naturam eſſe non poteſt. Atqui nullam talem habet operationẽ, ſi vera ſunt,quæ Turrius frater de operationibus intellectus exactiſsime diſputauit. Quippe cum non ſolum operationes ſenſuum,& phantaſiæ, ſed ipſius etiam intellectus omnes cum corpore ipſo fiant,& in ipſo ſedẽ habeant. Intellectio ſiquidem ipſa per ſpecies fit.ſpecies autem in ſpiritibus,vel ipſo in cerebro,aut eius membrana recipi conſtat, & ex ijs omnis cognitio fit. Habitus porrò in memoria locari manifeſtũ eſt. memoria vero per cerebri diſpoſitiones & conſeruatur,& augetur, & perit. Quin & ipſum etiam vniuerſale,non quà repræſentat,ſed quà exiſtit,eadem ſpecies eſt,quæ & in ſenſu fuit,vt & conceſſum,& receptum fuit.

Rõ ſuadẽs mortalitatẽ aiæ ab ipſa proprii operis carẽtia.

Quare operationem omnem animæ communem eſſe cum corpore ſatis perſpicuum videtur. Quod & definitio quoque animæ apertiſsime monſtrat. ſiquidem eſt actus corporis phyſici, organici, viuentis. Oportet ergo, vt & intellectus vtatur organico corpore: alioquin rationem aſſignatę definitionis non habebit. Quinimmo & operatio illa Turri, quā tantum animæ propriam faciebas, quæ vita ſpiritus appellatur, non ſine ſocio corpore fieri uidetur: tum quia non dicimus animam iuſtam, aut prudentem & fortem, ſed Socratem, & Platonem: tum quia vita illa nō aliud tandem eſt, quàm virtutes ipſæ, quas exercemus. Virtus autem per aſſueſactionem, & opinionem fit. vtraque autem cum corpore, & in corpore fit. Porrò, quas heroicas appellabas virtutes, & ſolum ſanctis viris attribuebas, paſsim fieri & ab alijs manifeſtum eſt. quandoquidem, cum virtutes faciant opinio & vſus, multi quidem opinionibus etiam falſis decepti, & melancholijs, iuſtiſsimi, & continentiſsimi viſi ſunt: alij ita longo tempore perſuaſi, quod leges oſtendunt etiam barbarorū. Apud Indos legimus mira fortitudinis, & contemnēdæ mortis exempla, vt de Calano, & alijs, qui aut glorię ſpe, aut immortalitatis, conſtructis pyris ſe ſe proiecerunt in ignes. vnde & illud.

Deus immortalis haberi
Dum cupit Empedocles, ardentem frigidus Aetnam
Inſiluit.

Qua de re, & alia multa exempla proferre poſſem. Sed redeo ad faſcem meum dubitatorū, quę multa adhuc ſuperſunt, niſi tu quid habes, quod interponere velis. F. Nihil quidem nunc eſt, quod interponam, ſed proſequere. RH. Proſequar igitur, atque illud ſtatuam tecum. Si intellectus phantaſia quædam eſt, aut non ſine phantaſia, vt Ariſtoteles ait, immaterialis eſſe non poteſt. Nam & phantaſia materialis eſt forma, & ſiquid eodem modo recipit, quo ipſa: quod certe intellectus facere videtur. eadem enim recipit, quæ prius phantaſia receperat, et eodem modo, hoc eſt, vt ſingularia: circa quæ mox negociatus abſtrahere dicitur vniuerſale. Ad hæc autem quærimus, adueniente intellectu quid de ſenſitiuo fiat, quid de phantaſtico, nunquid remaneant hæc, an corrumpantur. Nam, ſi remanent, ſubſtantia eſſe non poteſt intellectus, niſi forte aſsiſtens, quoniam aduenit ſubiecto iam actu conſtituto. At, ſi corrumpi dicantur, quærimus, à quo & quando corrumpuntur: tum & quomodo, ſi corrupta ſunt, fiat Socrates ſenſitiuus, & phantaſticus. dari enim hæc ab intellectu non poſſunt, ſi īmaterialis eſt, nec à formis, quæ corruptę ſunt. Illud præterea dubitationem vel maximam facit, quòd videmus intellectum induci certo inducto gradu qualitatum, certa temperie elemētorum.

Alia rō apparēs ad animi mortalitatē aſtruēdam.

A torum. Quærimus ergo, vtrum illi gradui, illi temperiei correſpondeat ſua forma, quæ in ſinu, & potentia elementorum conſiſtat, an non. Siquidem ſua correſpondet forma elementaris, illi autem ſuperueniat intellectus, vtiq; is aut ſubſtantia nō erit, aut aſsiſtet tantum. Si vero illi gradui, illi temperiei nulla correſpondeat elementaris forma, nunquid ergo hoc erit, quia in tota potentia & natura materiæ, & elementorum repugnat eſſe formam eiuſmodi? an non repugnat quidem, ſed ſuſpenditur à Deo? Repugnare autem naturæ materiæ & elementorum induci formam, cuius diſpoſitiones iam ſint inductæ, abſurdum certe videtur: magis vero, ſi dicamus ſuſpendi à Deo formam genere, & natura conueniētem cum diſpoſitionibus, vt inducatur forma alieni generis, & naturæ, ad quam ne analogiam quidem habeant diſpoſitiones præparātes ad formam. Quare, cum videamus in alijs omnibus eiuſdem eſſe naturę diſpoſitiones, & finem, ob quem inducuntur, rationabile ſatis videtur & intellectum eiuſmodi etiam eſſe. Poſtremo & illud quærēdum arbitror, quoniam in nobis anima per ſpecies rerum intelligit, vtrum ſecundum ſe alium habeat intelligendi modum, dum in nobis eſt, an non alium habeat. Siquidem enim alium habet, puta eum, qui dicitur per eſſentiā, qui proprius eſt abſtractorum, mirum profecto eſt, quòd intelligens per eſſentiam ſuam anima, & futura etiam & imminentia pericula nobis non

B prouideat, nec indicet illa nobis. non enim videtur eſſe, quod prohibeat. Si vero hunc ſolum modum intelligendi habet, qui per ſpecies fit, mirū primo videtur abſtractam ſubſtantiam non intelligere niſi per ſpecies rerum. Deinde ſeparata à corpore quomodo intelligit, & reminiſcitur? ſpecies enim non reſeruantur, & non mouent niſi compoſitum corpus. Atque hæc Fracaſtori ſunt ea dubia, quæ ad poſtremum reſeruare cōſtitui. tuum erit ea diſſoluere, ac pro virili eniti, vt ijs diſcuſsis illuſtratiſq; poſſimus nobis, & animo noſtro congratulari. F. Enitar quidem Turri. & niſi me fugiet veritas, ita etiam me facturum ſpero, vt animus noſter de ſe ipſo pie recteq; audiat, ac gratuletur ſibi.

In primis autem, vt diximus, ad eas animas ſpectare oportet, quæ orbes cœleſtes mouent, ijsq; eſſe illud dent, quod quilibet eorum habet. Ita enim multi philoſophorum putant, nec adeo mirantur, quomodo in ijs vnum fiat, quemadmodum video te nunc mirari, quo pacto ex indiuiſibili anima, & materia vnum fieri poſſit. Quod autem in primis quærebas, vtrum materia, cui forma hæc aduenit, diuiſibilis ſit, an etiā ipſa indiuiſibilis, dico eſſe, qui putent materiam ipſam per ſe indiuiſibilem eſſe, fieri autem diuiſibilem per coęternam ſibi quantitatem, quam interminatam vocant. quòd quidem ſatis durum videtur mihi. Quod enim per ſe indiuiſibile

Prima q̃ō, Nū materia, cui aduenit forma ſit indiuiſibilis, vt diuiſibilis.

ſe indiuiſibile eſt,per nullum ſuperaduenïens accidens diuiſibile fieri poſ C
ſe videtur.Quare arbitror ipſe diuiſibilem per ſe eſſe materiam, vt pote continuum quoddam.continuitas autem nihil aliud eſt,niſi modus quidam eſſendi:quam ſi volumus quantitatem interminatam vocare,nihil quidem prohibet,dummodo accidens nullum intelligamus, ſed modũ eſſendi tantum,qui idem eſt cum re.Quare ponemus materiã,cui aduenit,intellectus indiuiſibilis forma,diuiſibilem ipſam eſſe per ſe eo pacto, quo intelligentia orbi ſuo dicitur aduenire. At tu dubitabas, quomodo vnum fieri poſſet ex indiuiſibili actu,& diuiſibili materia. Ad quod nos dicimus vnum fieri,multipliciter dici, ſicut & totum. Eſt enim totum & vnum,quod per accidens tale dicitur:eſt & totum, quod integrale & continuum vocatur: eſt etiam totum & vnum, quod eſſentiale appellatur.ad hoc igitur totum & vnum eſſentiale cõſtituendum non aliud certe requiritur,niſi quòd hoc quidem ſit actus,illud potentia. ex ijs enim vnum in eſſentia fit,ſiue actus ſit diuiſibilis,ſiue indiuiſibilis.Ego autem hoc valde animaduertendum aſſero,tum maxime et proprie vnum fieri, cum totus actus in toto ſubiecto eſt,& totus in qualibet parte: quòd plane accidit,cum actus indiuiſibilis eſt.ſic enim & totus in toto eſt,& totus in qualibet parte.quare maxime vnum fit ex intelligentia,& orbe: & ex anima intellectiua,& corpore ſuo.In alijs autem,quæ vnum faciunt per continuationem,non vere vnum fit,quia totum nõ eſt in toto,& in qua- D
libet parte. quapropter diuiſibiles formæ non proprie vnum faciunt cũ materia ſua,quia non totus actus eſt in tota materia,& in qualibet parte eius.Minime igitur mirari debes,ſi anima indiuiſibilis ſit,quomodo vnũ fiat cum materia diuiſibili.Siquidem maxime vnum fit, & vnio illa maior eſt,quàm eſſe poſſit.Quod vero dicebas,recipi omne ſecundum naturam & conditionem recipientis,verum eſt in ijs,in quibus proprie receptio fit.hic autem nõ proprie fit receptio,ſed vnio magis, in qua & analogia ſua eſt,quantũ ad eſſentiam cõſtituendã, tametſi non ſit analogia in modo receptiõis.Cum vero quærebas,vtrum intellectus adueniat materiæ mediãte quantitate,an non,dico,ſi tu intelligas mediante quantitate,vt diſponente ad receptionem,ſic quidẽ non aduenit mediante quantitate.hoc enim eſt formarum materialium,quæ per partes recipi debẽt. Si vero intelligas mediante quantitate,id eſt poſt ipſam,ſic quidem dico aduenire intellectum mediante quantitate.aduenit enim poſt ipſam. & non ſolum poſt quantitatem materiæ,ſed poſt quantitatem elementorum.ac ſic fit Socrates & Plato diuiſibiles,quorum diuiſibilitas ex parte materiæ & elementorum eſt, eſſentia vero actu indiuiſibili: quæ maxime vna eſt propterea, quòd totum eſt in toto, & totum in qualibet parte.

Secũda qõ. Qũo ex materia, & forma: aĩa, & corpore vnum fiat.

Recipit' oẽ ſm naturã recipiẽtis, ſi fiat receptio,nõ aũt ſi fiat vnio.

Tertia qõ. Num intellectus recipiat' in materia aliqua quantitate affecta.

A parte. Ad id vero, quod aſſumebas, ſi indiuiſibilis, & incorporea eſt anima, erit omnino immobilis, hoc eſt per ſe, & per accidens, dicimus minime ſequi. quando & incorporea eſſe poteſt, & moueri per accidens. At tu dicebas, quæ per accidens mouentur, ea ſunt, quæ inhærētia ſubiectis, vt qualitates, mouentur ad motum eorum: quod quidem non recte aſſumitur. Non enim ſolum hæc mouentur per accidens, ſed & alia, vt quæ ad motum producentis mouentur, & quæ ad trahentis motum. Lumen quippe in aere mouetur non per aeris tractum, ſed per motum producentis Solis: ſimiliter & ferrum ad motum magnetis. Anima igitur non mouetur ad motum ſubiecti, à quo portetur, ſicut qualitates ſe habēt, ſed mouetur à trahente. Si vero quæras, quid ſit hoc trahens, meminiſſe te arbitror aureæ illius catenæ, quam Homerus ſcribit è cœlo dependere, & cuncta alligare. Hæc autem catena nihil aliud eſt, quàm aut anima mūdi, de qua diximus, aut Fatum, aut Dei nutus & voluntas, quæ totū per vniuerſum permeat, & cuncta mouet, & alligat: mouet autem, & trahit ꝓ fine illi primo motori cognito. ergo & anima ſuo corpori, dum viuit, alligata mouetur non ab eo, ſed cum eo, quò expedit. ipſo vero emortuo relinquit & anima ipſum, non derelicta ab ea, cui alligatur, catena, quæ illam mouet, quò placet motori primo, fines rerum omnium noſcenti. *Quarta. q. Nū aīa ſit imobilis, et quōmoueatur.*

Quo autem pacto moueatur ipſa, & loca mutet inuiſibilis exiſtēs, difficile tibi videtur imaginari: & difficile eſt propter modum cognoſcendi noſtrum. quia cognitio omnis noſtra per ſpecies rerum fit, ſpecies autem à corporibus emanant, quæ magnitudinem habent, & finita certis claudūtur terminis. Quam ob rem, quæ corpora non ſunt, & magnitudinem non habent, nec ſpecies, non poſſumus per ſe intelligere, ſed ſolū per ſpecies alienas, & aut per ſimilitudinem quorundam, aut per quorundā negationem. ſic & Deū, & immaterialia omnia cognoſcimus. Quare nec eorum motus attingere valemus. Motum enim non cognoſcimus niſi per mutationem locorū, quam faciunt corpora, quę in ijs mouētur. Abſtractorum vero motum, & eorum, quæ magnitudinem non habent, cognoſcere quidem non poſſumus niſi per ſimilitudinem quandam eorū, quæ loca mutant. Nam, ſicuti hæc, quæ loca mutant, & proprie mouentur, præſentia ſunt modo huic, modo illi loco: & modo in hoc operātur, modo in illo, ita & abſtracta, & īdiuiſibilia modo præſentia ſunt in vno, modo in alio loco non per loci circumſcriptionem, ſed per operationē. Igitur, ſicut difficile eſt imaginari ipſa incorporea, ita & eorum motum imaginari difficile eſt. Nec oportet eorum motum menſurare per ſpatia correſpondentia rei motæ. hoc enim eſt corporum, non eorum, quæ magnitudine carent, mouentur tamen ſuo modo, & loca per præſentiā, & *Perdifficile ē animæ motum pcipere.*

B

operationem

operationem mutant propter eandem cauſam. Difficile etiamnum eſt imaginatione comprehendere, quod eſſe anima in corporibus habeat: ꝑ ſimilitudinem tñ aliorum cōprehendimus, quæ eſſe dant. Verum differt animę eſſe ab alijs, quia ipſa tota in toto eſt, & tota in qualibet parte. quare & in pedibus, & manibus eadem eſt forma, quæ & in intellectiua particula: non operatur tamen in omnibus partibus, quando aliud eſt eſſentia, aliud operari. Ad eſſentiam enim non aliud requiritur, niſi vnio formæ: ad operationem vero requiritur organum, & diſpoſitio, quæ nō eſt vbiq;, ſed in certa ſolum parte, quæ primo intelligit, & eius pars omnis, per quam & totum denominatur intelligens: ſicut & ſentiens dicitur, quanquam pars omnis non ſentiat. Nec inconuenit pro operatione obeunda indigere corpore animam, materialem tamen non eſſe, quando ſecundum ſe aliam habet operationem, quæ non indiget corpore. C

Quinta. q. Num, ſi aīa ſit incorrupubilis, ingenerabilē illā eſſe oporteat, & quomodo.

Ad hæc autem & alias dubitationes apponebas, illud ſtatuēs, ſi incorruptibilis eſt anima, etiam ingenerabilis eſt. recte quidem, ſi intelligas eodem modo eſſe ingenerabilem, quo incorruptibilis eſt per actionem qualitatum contrariarum, eodem modo & ingenerabilis eſt. Neque enim generatur per hāc actionem, ſed per longe nobiliorem, et per principiū, quod ſupra qualitates ſe habet: ſiue illud ſit Sol, ſiue idea aliqua, ſiue ipſe magis, qui finis hominis noſcens Deus ea ordinat, & præſtat, quæ ad eū finem faciunt. Quinimmo, vt minus Turri admirere Deum animas procreare, fuere philoſophi, & quidem magni, qui putauerunt nedum humanas animas Deum producere, ſed & omnem mixtorum formam. Generabilis ergo eſt hoc pacto anima, & hoc pacto etiam incorruptibilis, ſi (vt inquit Plato) placeat authori illius. Ac ſic quidem euitamus certum illū numerum animarum, ac ridiculum earum ingreſſum, & regreſſum circularem in noua corpora. Si vero durum cuipiam videatur à Deo creari animas, ſciat ille & conueniens hoc Deo eſſe, & decens. Conueniens quidem, quia illius bonitati conuenientiſsimum eſt perpetuo aliquid nouum in vniuerſo producere, quemadmodum & vniuerſum ipſum produxit. Decens quoque, tum vt, cum ſupra naturam ſit ſemper, etiam oſtēdat ſe ſupra naturam eſſe: tum & gratiam illam monſtret atque expleat, qua hominem elegit ad cognitionem, & cultum ſui. Ex his & aliam obiectionem tuam tollere non eſt difficile, qua dicebas ad animæ generationem, & conſeruationem requiri diſpoſitiones, & conditiones materiæ: quibus ſublatis interire hominem. Nos enim dicimus duplex eſſe habere animam: vnum ſimpliciter & ſecundum ſe: alterum in hoc, id eſt, in corpore. Quātum igitur ad eſſe ſimpliciter eius, nulla indiget diſpoſitione materię: quippe quę & ſine corpore eſſe, & abſq; eo etiam fieri poſsit. D

Aīas à deo creari cōueniens, ac decens eſt.

Quantum

A Quantum vero ad eſſe, quod in corpore habet, nihil inconuenit, ſi diſpoſitiones quaſdam corporeas requirat. Propter quæ & aliud tuum dubium ceſſat, cum dicebas nullam propriam habere operationem animã, in qua nõ communicet corpus. ſiquidem ſecundum eſſe ſimpliciter ſuũ, quo eſſe ſine corpore poteſt, intellectionem longe perfectiorem habet. Quod ſi & eſſe quoq; illud cõſideremus, quod habet vnita corpori, operationes quidem nonnullas inueniemus, quarum natura nullam habet cum corpore cognationem. quippe cum earum tum finis, tum & efficiens, tum & effectus ſupra corpus ſit. Siquidem eius vitę, quæ vita ſpiritus dicitur, finis eſt Dei maximi fruitio. Illa etiam fieri perfecta non poteſt, niſi ipſo mediante & coadiuuante. Porrò effectus, qui ab illa fiunt nihil corporeum ſapiunt: vt prophetiæ, miracula, & præſenſiones aliæ. adde, quòd & ad eandem vitam corpus & caro nihil conferunt, immo repugnant, & contrariam naturam habent. Propter quæ dicere conſtanter poſſumus hanc vitam propriam animæ eſſe, & nihil in illa corpus cõmunicare. Quòd vero virtutes quædam magnæ videantur fieri à quibuſdam, qui vel melancholijs decepti ſunt, vel ſpecie gloriæ cõcitati, vel alijs de cauſis, neq; ipſe negarim. Sed illæ virtutes non ſunt, ſed vitia potius, & errores, quarum nec finis, nec efficiens, neque effectus, qui inde fiunt, diuinum quicquam ſapiunt, quemadmodum illæ, quæ à ſanctis viris profi

Aię quodd[ã] propriũ opus eẽ cui non cõiicet corpus neceſſariũ ẽ.

B ciſcuntur. Porrò neque illud tacebo, quod multæ intellectiones, tametſi quantum ad receptionem ſimplicium corpore indigeant ſocio, tamen quantum ad compoſitionem extremorum ſupra corpus ſunt, & diuinũ quiddam habent: vt diuinationes, & miracula. Quapropter & diuinam putandum eſt eſſe animam per ſe, & ſigna eius diuinitatis etiam in corpore dare. Per hæc & illud infringitur, quod tu aſſumebas. Si intellectus phãtaſia quædam eſt, aut non ſine phantaſia, abſtractus eſſe non poteſt. Fatemur enim & nos intelligere animum hic per receptionem phãtaſmatũ, & quantum ad hanc operationem vti ſocio corpore, ſecundum ſe tamẽ abſtractum eſſe, & corpore nullo pacto indigere. Nunc ad alia transeamus. nam cum quærebas, in intellectus aduentu quid de ſenſitiuo, quid de phãtaſtico fiat, Ego quidem corrũpi hæc dico eo in momento, quo aduenit intellectus, ſicut & vegetatiuum corrumpitur adueniente ſenſitiuo. Corrumpitur, dico, quãtum ad vltimam formam, quæ tunc inerat, & vegetatiuum includebat: non corrumpitur autem ſecundum genus, quoniam potentia inferioris ſemper remanet in perfectiori, quod fit. Intellectu igitur adueniente prior forma, quæ ſenſitiuum, & phantaſticum includebat, corrumpitur, remanente tamen ſenſitiui potentia, & phantaſtici. At tu hic acrius inſtabas, & rem vrgebas. nõ enim videtur, quomo-

Sexta qõ. Nũ intellectus ſit phãtaſia, vel nõ ſine phantaſia.

Septima. q. Num in aduentu intellectus ĩ corpus corrũpantur formæ omnes ꝑcedentes.

do remanere poſsint virtutes ſenſitiui,& phãtaſtici,cùm materiales ſint, nam à quo dari poſſunt? non quidem ab intellectu,qui immaterialis ponitur:non à forma materiali,quæ iam corrupta eſt. Ad quod nos dicimus ſenſitiui virtutes partim remanere poſſe in elementis, quæ ad perfectiorem gradum reducta poſſunt vim ſenſitiuam præbere,quanquã corrupta ſit præcedens vltima forma.remanet enim forma,& mixtio generica.partim dari poſſe ab anima nuper inducta,quanquam per ſe immaterialis ſit.poteſt enim recipere ſpeciem,in quantum ſpeciem, & iudicare.quare & ſenſitiui ſpeciem poteſt apprehendere. eadem enim anima eſt,quæ & ſentit,& imaginatur,& intelligit.

Octaua. q. Num gradus vltimi iſtãtis, quo intellect⁹ inducitur in corp⁹, diſtiguat ab ipſo itellectu an corrũpat,& qũo.

His autem Dæmon tuus non cõtentus aliam obiecit difficultatem ſuper gradu illo vltimo,qui pro intellectu inducẽdo diſpoſitio eſt:ac quærit,nunquid gradui illi,ſit forma vlla in tota natura,in toto elemẽtorum complexu,quæ correſpõdeat,& rationem proportionemq́; habeat. Cui dicimus non eſſe formam vllam in tota materia,quæ illi reſpondeat gradui.Si enim vlla eſſet,illi quidem ſi ſuperueniret intellectus,aut accidẽs quoddam illius eſſet,aut aſsiſteret tantum.At tu quærebas. ſi nulla gradui illi correſponderet forma è tota materia,nunquid repugnat naturæ elementorum habere formam diſpoſitioni ſuæ reſpondentem, an ſuſpẽditur à Deo forma eiuſmodi? Ad quod dicimus non ſuſpendi à Deo formam illam.ſic enim perpetuo fruſtrata eſſet potentia aliqua, ſed magis eſſe non poſſe in ſinu materiæ & potentia elementorum formam, quæ correſpondeat: diſpoſitiones autem illas inductas eſſe, & ordinari in formam alieni generis,& nobilioris.quod nec mirum videri debet, ſi eorũ reminiſcaris,quæ à Turrio fratre dicta ſunt in receſsibus Baldi de ingenio brutorum,& ſpiritu genitiuo.Quippe ſpiritus is, qui genitiuus vocatur,duas habet rationes.vnam quidem,quatenus particularis quædã natura vna eſt,quæ per ſe non aliud intendit, quàm calefacere, miſcere, attrahere,& expellere ſic,& ſic.Quòd ſi formam ſimul animatam, & tam artificioſam conficit,vt dentem,oculum,& alia,hęc quidem per accidẽs quodam modo facit.Aliam porrò rationem habet,quatenus pars eſt totius vniuerſalis naturæ, in qua Deus anima eſt, & principium omnium & fines noſcit.ac ſic quidem idem ille ſpiritus per ſe intẽdit dentem, oculum,& alia,in quæ ordinatur.ita & in propoſito noſtro ſe habet. Gradus enim ille,qui pro intellectu diſpoſitio eſt,ſi conſideretur, vt particularis forma & natura vna,per ſe quidem non intendit formam immaterialẽ, ſed ſolum talem & tantum calorem inducere,ita & ita miſcere, & ſimilia.Idem ille ſi conſideretur,vt pars totius naturæ,quę à Deo diſponitur, & ordinatur,ſic quidem ille in intellectum refertur,& ordinatur in for

mam

A mam ſuperioris generis: quam educere materiale nullum poteſt, ſed aut idea ſua, aut Deus. At Deus certe magis, è cuius eſſe & potentia prodit omne, quod eſt, quiq; à principio (vt diximus) ad id hominẽ fecit, vt tandem beatus fieri poſſet in Dei ipſius cognitione. quod non aliter contingere poterat, quàm intellectum hominis immortalem & æternum constituendo.

Quod vero poſtremo quærebas, vtrum anima per ſe alium habeat intelligendi modum, quàm per ſpecies, & ſimulachra rerum, dicendum arbitror coniunctam corpori animã non habere aliã per ſe cognitionem, quàm per ſpecies. quanq̃ ſint, qui aliter putẽt, ſeparatam vero ſuperacquirere aliam nobiliorem per eam gratiam, qua Deum cognoſcere poſſe datum eſt ipſi. in quo omnia, quæ ad beatitudinem ſatis ſunt, intueri valet. Quæ gratia ẽt viuenti Dei maximi filio conceſſa fuit. Verũ de his ad plenum loqui poſſe non eſt cuiusq;, ſed eorũ tantũ, qui ea donari gratia, quã dicimus, digni habiti ſunt. Atque hæc ſunt amice Turri, per quæ ſatisfactum arbitror fuiſſe toti tuo faſci dubitationũ, ſi poſtremo & illud oſtenderimus, omnia, quæ in vniuerſo hoc ſunt ſub Luna & ſupra, corpora ꝑpter intellectum facta fuiſſe. Verum, ſi placet, hoc ad meridianas horas remittemus. multum enim hactenus locuti ſumus, &, quod dicendum ſupereſt, ſuum ẽt tẽpus expoſcit. Si igitur & tu & alij his, quæ dicta ſunt, acquieſcitis, ego Deo optimo gratias agam, & animo noſtro vobiſcum, & nobis ipſis, & humano generi gratulabor. RH. Acquieſcere quidem & æquum eſt, & debemus. atque huic diei maxime me debere fatebor, quæ mei ipſius me & maxime cognoſcentem, & maxime amãtem fecit. Omnia vero bene peracta videbuntur, ſi et hoc poſtremo diſcutias. Quoniam enim dictum eſt animas noſtras à Deo maximo procreari, videtur quidem ſequi, vt omnes illæ æquè perfectæ ſint, vtpote ab eodem authore perfectiſsimo factæ. Nunquid igitur omnes tandem beati erimus in Deo ipſo? F. Extra promiſſa me rapis Turri. neq; enim iſtuc venimus, vt hæc perquireremus, quæ magis ad ſanctos viros pertinere videntur. Si tamen placet, vt referam & ipſe quædam, quæ ab ipſis audiui, equidem neque hunc laborem effugiam. RH. Placet quidem: vt pro omnibus dicam. F. Certiſsimũ quidem eſt, quòd abſq; diuinæ gratiæ auxilio nemini ad fœlicitatem patet acceſſus. Hoc igitur ſicuti liberaliſsime Deus optimus præparat atque largitur, ita non nulli hoc ipſum neglexerunt, qui peruerſa voluntatis deſideria, & corruptæ impulſus naturæ varios ſecuti, longe prolapſi ſunt, & diuerſimode peccauere. propter quod longe à Deo conſtituti vitam infœlicem cum ijs infœlicibus angelis degunt, quos dæmones appellamus. Quare pœna non parua ijs eſt, non ęqualiter

Nona. qõ. Num aiæ ſit alius itelligendi modus ab eo, quo p rerũ ſimulachra & ſpẽs intelligit.

Decima. q. Nunquid aiæ oium à Deo createæ æternã aſſequãtur fœlicitatem.

autem omnibus data. Siquidem alij maiori, alij minori torquentur. maiori quidem, qui plus ſcelerum, virtutum autem minus commiſere: minori vero, qui vitia quidem minora, virtutes autem maiores complexi ſunt. Qui vero à Deo electi ſuere, eiusq; gratiam non ſpreuerunt, & Deū ipſum, quantum ſatis eſt creaturæ pro conſequenda beatitudine, cognouere, & pie ſancteq; coluere, ac vitam illam exegere, ſine qua Deo placere nulli eſt datum, ijs ergo pientiſsimus pater non deeſt tum ad finem conſequēdum, qui fruitio ipſius eſt, tum ad ea, quæ ſunt ad finem, vt media. Hæc autem ſunt virtutes, non quæcunque, & quas parare nobis nos per naturam poſſumus, ſed longe præſtantiores. Iis enim ornatum eſſe vnumquenque oportet, qui cum Deo viuere, atque ipſo frui debet. Atq; ita de electis exiſtimare debemus, de quorum numero vnuſquiſque non ſolum optare, vt ſit, ſed ſperare poteſt, & debet: ſcire autem, & certū habere nemini hac in vita datū eſt, niſi cui ſorte Deus ipſe manifeſtare voluerit. Sed nos iā multa diximus. imponēdus eſt tandē finis, ac reliqua in meridiē remittemus. Placuit omnibus ita agendum fore, ac ſurreximus. C

De omniū rerū à primo principio naturali ꝓductione, origine, numero, & ꝑfectione.

SOL cum ad cœli medium aſcendiſſet, nos ad conſtitutum caſtanetum rediuimus. vbi placidiſsimam vmbrā nacti, quæ in ſeptentrionē protendebatur, in corona omnes conſedimus. atq; ego, cuius alij orationem expectabant, ſic ſermonem ſuſcepi. Nunc ò magni amici, quod poſtremum ſupereſt, & promiſimus, dignitatem excellentiamq; animi noſtri demonſtrare, quoad dabitur, enitemur. quod certe recte fiet, ſi nobilitatem præſtantiamq; corporis, in quo ille ſedem domiciliumq; poſsidet, oſtenderimus, cuius gratia reliqua alia, quæ hic ſunt, corpora à Deo maximo facta, & ordinata ſuere. Quod magnum indicium eſſe poteſt animum noſtrum præſtantiorem quidem eſſe, quàm fragilia illa, quę ab elementis ortum habent. Oſtenſuri autem ordinem, & rationem eorū, quæ ſub Luna facta à Deo fuere, à primis & imperfectioribus incipiemus, quę contrario modo ſe habent ac incorporea. Hæc enim quanto ſimpliciora ſunt, tanto perfectiora redduntur: illa vero quanto magis compoſita. D

Igitur vniuerſum hoc, quem mundum dicimus, cum eſſet Deus maximus conditurus, oculos primum in medium iecit, punctumq; illic ſignauit, vbi centrum totius futurum eſſet: tum ab eo puncto lineam rectam ducens in immenſum valde protraxit, punctoq; alio terminauit: à quo rurſus & aliam lineam ducens, vndiq; à centro æquè diſtantem circulum maximum deſcripſit, in quo ſpatium omne vniuerſi concluderetur. Hoc cum ſtatuiſſet, priorem rectam lineam, & ſpatium totū in duas

regiones

A regiones diſcreuit:quarũ ſuperior longe maior altera eſſet,exceſſus vero illius homini non eſſet notus,in quo cœleſtia locum erant habitura: atq; in illa orbes 75 deſignauit,quorum 8 tantum ſenſu perceptibiles fuere, reliqui vero intellectione magis,quam ſenſu,noti. Regio vero alia minor,& menſurabilis etiam homini,data ijs corporibus fuit,quę mutationem omnem eſſent ſuſcepturæ:quando ſuperiora non niſi eam mutationem,quæ ſecundum locum fit,erant ſubitura. Inferioris igitur regionis ſpatium totum Deus optimus ſubſtantia quadam repleuit, quæ propter imperfectionem vix entis nomen recipiebat.Cæterum neq; formam vllam,neq; figuram,neq; colorem,nec motum , neq; vllam actionem habebat,ſed tantum pati ab alio poterat,& formari , & figurari, & colorari,& moueri,& breuiter omnia fieri,quæ eſſe dicuntur . Per ſe autem nihili habebat,niſi quòd continuum quiddam erat, quòd totum id ſpatiũ replebat.quam alij matrem omnium,alij chaos,alij materiam appellauere.Informe igitur corpus hoc cum feciſſet,ſpatium totum, in quo erat, in duas regiones ſecauit,quarum ſuperior decuplo maior erat inferiore: atq; in his duo prima pulchra,& formata collocauit . in ſuperiori quidẽ innominatum illud , quod nos per conſuetudinem calorem appellauimus,in inferiori autem , quod algorem: ſeu frigus nominare ſolemus. Atque hæc duo cum informi illo corpore commiſcens duo prima entia B conflauit,quæ iam & formata erant,& cerni poterant,& ſe mouere, atq; agitare.Vix autem orta hæc fuerant,cum & amor proprius congenitus in ipſis fuit . Nam & partem materiæ, quam nacta erant,tueri,& terminos conſtituere cæpere:tum & cupiditate ſeſe propagandi atque extendendi agi,iamq; & vicini ac fratris ſedes,& partes aggredi. Dederat autẽ Deus vtrique non ſolum deſiderium ſeſe propagandi per ſimilis generationem,ſed & virtutem, ac potentiam agendi, ſenſimque corrumpendi vicini partem,quam tangebant.Ad quam inimicitiam Deus animaduertens,id cauit,ne ſeſe penitus interimere poſſent,poſſent aũt gradibus quibuſdam miſceri.Hoc enim maxime conducebat ad generationes perfectiores mixtorum.Quapropter actiones eorum æquauit,fecitq;,vt,quanto alterum agendi potentia alterum ſuperaret,tanto patiendi,& reſiſtendi debilitate ab alio vinceretur.Igitur,cum mutuo vtrunque ſeſe propagaret in partes alterius,miſceri inuicem cępere, &,in qua materiæ parte erat frigiditas ſumma,corrupto gradu vno cępit illic eſſe & gradus vnus caliditatis:qui nec repelli,aut extingui poterat ab alijs gradibus frigiditatis,quoniam,qui erant in eadem materia,non poterant ſeſe propagare, cum iam eſſent,nec in poteſtate eſſent quicquam gignendi , quod erat, ſed id tantum,quod non erat.Sed neque gradus,qui erant in vicina materia,

teria, poterant gradum illum caliditatis deſtruere, quanquam eſſent vt 8, & ſummi. quoniam gradus ſeptem nihil poterant in ipſum agere, ob id, quod diximus iam eſſe in materia eadem. Quare relinquebatur gradus ſolum vnus, qui agere poſſet: at illo potentior tota caliditas vicini tangentis erat, quæ ſecundum gradus omnes actionem habebat in frigiditatem inducere. Idem & econtra eueniebat in gradu frigiditatis primo in caliditatem introducto, qui pariter repelli non poterat propter eaſdem cauſas. Quare vtrobique actio continenter procedebat, donec vterq; vel ad æquales gradus perueniſſent, vel alter alterum ſuperaret. Quare ex hac prima miſcella coniugationes tres factæ ſunt. vna, in qua vtrinque pares facti eſſent gradus: vna, in qua calor ſuperaret: vna, in qua frigus. Erat autem commixtio hæc vtilitatis non paruę ad ea mixta producenda, quę perfectiora futura erant. Quoniam enim calor raritatem ſibi ſummã expoſcebat, frigus vero ſummam denſitatem, propter quæ neutrum poterat nec videri, nec audiri, nec odorari, nec in ſumma quicquam bene obire, fiebat quidem, vt ex admixtione contrarij & raritas & denſitas temperarentur. Ita igitur ſe habentibus duobus primis cõtrarijs & alia duo cõtraria fecit ſapientiſsimus Deus, quorum alterum ſiccitatem, alterũ humiditatem vocauimus. quę inter ſe quidem contraria erant, & ſe ſe deſtruebant, & propagabant: cum alijs vero duobus nullam habebant inimicitiã. Miſcuit igitur & hæc Deus cũ prioribus alijs, & ſiccitatis partẽ cum calore iunxit, partẽ cum frigore. ſimiliter et de humido fecit, verum humidum nõ ſeparauit, ſed in medio collocauit ita, vt partim calori, partim frigori admiſceretur. ſiccitatẽ vero diuiſit, & partẽ vnam dedit calori, aliã frigori ita, vt quatuor fierent coniugationes. vna & ſuprema, quæ calida erat, & ſicca: alia conſequens, quæ calida erat & humida: tertia vero, quæ erat humida & frigida: quarta vero & ima, q̃ erat frigida & ſicca: quæ magno quidem nexu totam illam regionem cõiungebat. Quod igitur calidum & ſiccum fuit, nos appellauimus ignem: quod vero calidum, & humidum, aerem: quod humidum & frigidum, aquam: quod vero frigidum & ſiccum, terram: quæ mox & elementa mixtorum omniũ ſunt vocitata. Præbebant autem duo hæc contraria noua magnam futuris mixtis vtilitatem. Nam, quod humidum erat, bene miſcibile, & bene diuiſibile, beneq; figurabile etiam erat, tum & bene continuabile cum alijs. Siccum vero propriam conſiſtentiam dabat, & figuras ſeruabat. Ex his ergo cum prima quatuor corpora feciſſet, miſcuit etiam ea inter ſe: primum duo inuicem, mox tria inuicem, mox & omnia quatuor. ac primo quidem ignem & aerem miſcens per æquale & inæquale, tres fecit coniugationes: mox ignem cum aqua commiſcens ſimiliter per æquale

A & inæquale,tres alias conflauit coniugationes:tum & alias tres cōmixtq igne cum terra.tum aerem & aquam miſcuit,& tres alias fecit coniuga tiones.deinde & aerem cum terra factis alijs tribus coniugationibus . ac poſtremo aquam & terram miſcuit,tresq; alias cōiugationes fecit.Quare è duobus commixtis 18 in totum coniugationes formauit,ex quibus diuerſa mixta emicuere.Mox vero & omnia tria inter ſe coniunxit : primum quidem ignem,aerem,& aquam:deinde ignem,aerem,& terram: deinde aerem,aquam,& terram.quæ omnia conſimiliter per æquale , & inæquale diſcreuit : primum quidē faciens omnia æqualia,è quibus quatuor fiebant coniugationes.Deinde duo æqualia,& aliud inæquale accipiens coniugationes 24 fecit. Poſtremo ex vno ęquali,& duobus inęqualibus coniugationes quadraginta octo conflauit . In totum vero, quæ è tribus fieri poterant,ſeptuaginta ſex.quas ſi ſingulas referre velim,& moroſus fortaſſe ſim , & nobis memoria non ſuggeret orationem . Erant autem mixta hæc multo perfectiora,quàm prima illa , quæ è duobus facta fuerant.Gauiſus igitur opere ſuo opifex maximus,iamq; & alia maiora & perfectiora animo agitans miſcuit poſt hæc & omnia quatuor ſimul , per æquale & inæquale ſingula diſſecans.Ex quibus coniugationes 99 confectæ ſunt : vna quidem ex omnibus æqualibus: 6 vero è tribus æqualibus & vna inæquali : 12 autem è duabus æqualibus & duabus inęqualibus : & ex vna æquali & tribus inæqualibus 80: in totū vero 99. Magna vero vtilitas & perfectio ex eius commixtione dabatur
B futuris rebus .

Morte præuentus,atq; ad ipſam accitus immortalitatem, quod ſero inceperat abſoluere non potuit.

HIERONYMI FRACASTORII DE VINI TEMPERATVRA SENTENTIA. Cap. I.

ET SI nulla penè alia res nobis æque familiaris habeatur,atq; vinum:quòd tamen natura eius non planè in aperto poſita ſit,ſed in abſcondito magis,neminem quidem mirari par eſt. Duæ enim ſunt,quæ id efficiunt,cauſę.quarum aliæ ex ipſo pēdent vino,alię ex ijs,qui de ipſo ſcripſere.Primum enim, ſi ea ſpectemus,quæ à vino in nos fiunt,& varia profectò, & magnopere contraria proſpiciemus:nam & calefacere,& frigefacere, & ſiccare, & humectare nos ſolet.vnde & aliqui pinguiores, aliqui extenuati magis ex vſu vini redduntur: quoſdam porrò furentes fieri, alios torpidos & taciturnos, alios eloquentes & dicaces,nō nullos mites miſericordesq;,quoſdam feros & immanes & Ariſtoteles refert,& quotidie videmus. Qui verò de vini natura ſcripſere,ex antiquis quidem omnes obſcuritatem quandam inieciſſe viſi ſunt.nam alij per fabularum velamenta eam naturam ſignificare voluere. quod vetus epigramma demonſtrat. Alij breuitate ſermonis non ſe ſe ſatis explicauere.Alij alijs contraria tradidere.Non nulli & ſibi ipſis non conſtare videntur.quas ob res in poſteros nō varię ſolùm opiniones ꝓpagatæ ſunt,ſed ſæpe & controuerſiæ non paruę.quod nuper medicis noſtris Antonio FVMANELLO, & Bartholomæo GAIONO contigit. quorum hic quùm forte vinum calidum atque humidum aſſereret,ille impugnaret,vtpote ſiccum facultate exiſtimans,eā excitarunt quæſtionem,quā ad arbitros,& iudices deduci neceſſe fuerit. Quatuor.n.illi definiendæ dijudicādæq; præpoſiti ſunt: e quibus & ego vnus,quanquam inuitus, fui.Coactus igitur ea in re ſententiam dicere: tametſi ſcio non facile eſſe certum quicquam in tanta difficultate ꝓferre,quid ipſe ſentiam,quid iudicandum putem(auditis lectiſq;,quibus ſe ſe vterq; tuetur,rationibus)per hæc exponere incipiam. D

Quid vini nomine audiendum,& quis quæſt.ſenſus. Cap. 2.

IN primis autem Vini nomine nullum eorū recipiemus,quæ nec ſimpliciter vina dicuntur,quale œnāthinum è labruſca,omphacinum ex immatura vua,melinum è pomis,oxiacanthinum è vocatis Berberis, & quale mulſum,& ſapa,& muſtum,& quod lora dicitur,& zitū, & eiuſmodi,

A modi, ſed id ſolum audiemus, quod ſimpliciter vinum appellatur, è domeſtica vite ſua maturitate & purgatione profectum.

Illud etiam recipiemus in ꝓpoſita nobis quęſtione, de vini natura ſimpliciter quæri. ita enim & philoſophi, & medici intelligere ſolẽt, quum de aqua, aut aere, aut homine, aut abſinthio, & lactuca, & agarico, qualia ſunt, inquirunt. quinimmo & de ipſomet vino non aliter intelligũt, quicunque de ipſo quærunt.

In genere autem vinorum quædam conſenſu omnium calida ſunt facultate, vt antiqua, & fuluorum nõ nulla: quædam verò aut frigida ſunt, aut non manifeſte calida, qualia, quæ aquoſa, vocantur à Græcis olygophora, alba, tenuia, aquæ ſimilia. Hæc enim Galenus quãdoq; non manifeſte calida dixit, quandoq; frigida appellat. Nonnulla porrò exiccatiua ſunt, vt antiqua, & quæ pontica & auſtera vocãtur: quædam poſtremò & humida, vt alba, & aquoſa, quæ aquea à natura ſunt. Igitur in genere vini quum hæ differentiæ viſantur, & vtrunq; contrariorum inſit, alterũ duorum dicere neceſſe eſt, aut ſcilicet, quòd vino accidunt calidum, & frigidum, humidum, & ſiccum, quemadmodum album, & nigrum: aut ꝙ alterum contrariorum per ſe ineſt, alterum autem per accidens. Si ergo hæ differentiæ vino accidunt, & ea natura nõ magis calida eſt, quàm frigida: humida, quàm ſicca, ſed indifferens, tunc de vini natura non poſ-
B ſumus quærere qualis ſit, nec certe aliud dicere, quàm, quòd vinorũ quædam frigida, quædam humida, quædam calida ſunt, quædam ſicca. Verũ ſic Medicus ille, qui dixit vinum calidum & humidum, male protuliſſe videtur. quoniam ea natura non magis calida eſt, quàm frigida: humida, quàm ſicca. at vero, ſi vini natura vnum aliquod contrariorum per ſe ſibi determinat, quanquam per accidens alterum eſſe poſſit, tum de vini natura, qualis ſit, inquirere ſatis poſſumus, calida ne, an frigida, humida ne, an ſicca: atque ego quidem ſic eſſe quærendum exiſtimo. neq; enim has differẽtias vino accidere arbitror, ſed magis certam qualitatem per ſe ineſſe, quòd & Galenum, & alios exiſtimaſſe video. Sub hoc igitur ſenſu de vini natura inquiremus.

Quod vinum nobis proponendum. *Cap.* 3.

Sed quod nam vinum nobis ꝓponemus, ſi aliqua calida ſunt, aliqua frigida, aliqua verò humida, aliqua ſicca? horum enim aliquod per ſe tale eſſe neceſſe eſt, aliquod verò per accidens, ſiquidem non vtrunque contrarium per ſe ineſſe poteſt. Illud certe nobis factitandum erit, quod Ariſtoteles ſæpe præcipit, reſpiciendum ſcilicet ad id, qđ in eo genere optime conſtitutum eſt. In omni enim genere aliquod vnum eſt, in quo ratio generis optime ſe habet, quodq; veluti regula eſt, & menſura omniũ

aliorum, ac quale hoc eſt, tale & totum genus per ſe exiſtimandum eſt. C
Videntur autem Græci optime ſignificare, quod vinum proprie vini naturam & rationem ſortitum ſit per diſtinctionem, quam faciunt. E vinis enim quoddam œnode vocant, hoc eſt vinoſum, quaſi vini naturam proprie habens: nos meracum poſſumus appellare. quoddam verò vocant hydatode, hoc eſt aquoſum, quaſi aquæ potius, quàm vini naturā referens: quod nos dilutum ſolemus dicere. atque hoc neq; ſimpliciter vinū vocant, in quo aquam ſuperare vinum Galenus dicit, quemadmodum in œnode vinum longe ſuperat aquam. In vini igitur natura perquirēda œnode & meracum vinum nobis erit proponendum. hoc enim ſolum in eo genere optime cōſtitutum videtur. quod enim hydatode vocāt, ex loco à propria vini natura quaſi degeneraſſe certum eſt. nihil enim ꝓhibet, quemadmodum ex arte vina frangimus, & à propria natura deponimus ſuperiniecta aqua, ita ex loci conditione vina adeò immutari, vt ne vini quidem naturam retineant. Alia porrò ob vetuſtatem naturam quodammodo commutauere: alia propter nouitatem nondum perfectionē recepere. quamobrem nec antiqua, nec admodum recentia, nec aquoſa appellata, ſed quæ vinoſa & meraca dicuntur, ætate perfecta, nobis ꝓponemus conſideranda, &, qualia hæc reperiemus, tale etiā totum genus per ſe vinorum dicemus. Eiuſmodi autem apud antiquos erat Aruiſiū in Chio, Methymnæū in Lesbo, apud Romanos Falernum, Cecubum, D
& Sentinum, in agro noſtro Rheticum: noſtris autem temporibus tale erit, quod nos item Rheticum, apud Tuſcos Trebianum: Romæ, quod Corſicum, & Græcum appellant: & in vniuerſum, quodcunque & generoſum dici meretur, ſiue Fuluum, ſiue Ruffum, aut Nigrum fuerit. quod in ætate etiam ſecundum antiquos media accipiendum foret, niſi ætatū ratio apud nos iam exoleuiſſet.

Quod calidum, frigidum, humidum, ſiccū multipliciter dicuntur. Cap. 4.

RVrſus verò, quoniam calidum, frigidum, humidum, ſiccum multipliciter dicūtur, diſtinguenda quidem & hæc ſunt nobis. non vt nouum quid adducere videamur, ſed vt ſublatis æquiuocationibus conueniat inter nos, quo ſenſu de his loquamur.

Primum igitur tale dicitur, aliud formaliter, aliud virtualiter. vti.n. his nominibus neceſſe eſt. tale formaliter appello, quod qualitatem illam in ſe habet, aut habere poteſt, vt ignis caliditatem: virtualiter autem tale, quod ipſum quidem nec habet, nec habere poteſt, producere tamen in aliud poteſt æquiuoca (vt aiunt) generatione, ſi modo talia aliqua ſunt. quo pacto ſolē, & lumen calida ſolemus dicere, non ꝙ talia ipſa ꝑ ſe ſint, ſed quod poſsint in aliud caliditatem producere. Porrò, quæ formaliter talia

A talia ſunt, alia ſimpliciter & abſolute talia dicuntur, quædam per comparationem. abſolute quidem calida, frigida, humida, & ſicca ſunt ſola elementa ſimplicia. calida quidem ignis, & aer: frigida verò aqua, & terra. reliqua omnia per comparationem ſunt talia, & horũ quædam dicimus talia comparando contraria inter ſe, à ſuperante & vincente rem denominantes: calidum quidem, quod ſupra medium habet caliditatem: frigidum, quod ſupra medium frigiditatẽ habet: ęquale verò & temperatũ, in quo contraria æquantur. Quędam verò talia appellamus comparãdo ad humanum corpus, non quidem omne, ſed tẽperatũ. eſt.n. & ſua quoque cõparatio in hominum genere, & hũc calidum, hunc frigidum, illũ temperatum vocamus cõparando homines inter ſe. ſunt & aliæ comparationes, quæ ad propoſitum nõ ſunt. Quod verò ad hominem tale dicitur, aliud actu tale eſt, aliud potentia. &, quod actu tale eſt, aliud per ſe tale eſt, aliud per accidens. Rurſus, quæ potentia talia ſunt, alia in potentia actiua ſunt, alia in potentia paſsiua. potentia verò actiua, alia accidentalis, alia eſſentialis: paſsiua verò alia propinqua & per ſe, alia remota & per accidẽs. Nemo autem tędio tot diuiſionibus afficiatur, aut eas impertinentes, & ab re inductas putet, quoniam neceſſariæ ſunt omnes, & ſine quibus nemo poſsit exacte planeq; negocium hoc pertractare. Quod igitur ad hominem dicitur actu tale, illud eſt, quod per id, quod exiſtit, tale

B eſt, qualitercunq; exiſtat, ſiue per ſe, ſiue per accidens. At verò per ſe actu tale eſt, quod proprijs principijs, & inquantum ipſum, tale eſt (& ſi hîc actus, & potentia non diſtinguũtur, ſed eſſe actu, & potentia) & ſemper tale eſt, & per ſe, & ſimpliciter: vt lactuca, & portulaca tum actu, tum potentia, & ſemper frigida ſunt. at quod per accidens actu tale eſt, hoc quidem nec eſt ſimpliciter & per ſe tale, &, cum actu vno modo ſit, alio in potentia ſe habet, & ſimpliciter tale eſt, quale eſt in potentia. vt aqua calefacta actu quidem calida eſt, & dicitur, ſed per accidens, potentia verò, & per ſe frigefactiua eſt. quę vero potentia talia ſunt, ea ſunt, quæ in actu quidem non ſunt, poſſunt autẽ eſſe, ſed diuerſimode. alia.n. actum in ſe, & inquantũ ipſa, habent, ſed impeditum: alia verò non habẽt, poſſunt tñ ab alio recipere. Quæ igitur in ſe actum habent, impedita autẽ ſunt, ea in potentia accidentali eſſe dicuntur, quoniã per ſe quidem actu forent, & agerent, quoniã ex ſe habent actũ, ſed per accidens impedita ſunt, & ob id facta in potentia. quòd.n. in potentia ſint, per accidens habent. vnde & potentia illa accidentalis vocatur. vt ignis per ſe quidẽ ſurſum eſt, niſi impediatur, impeditus autem potentia fit: ſed igni accidit ſurſum eſſe potẽtia, ſiquidem per ſe ſurſum eſt. ita & aqua per ſe frigida eſt, & actu, per accidens autem impedita in potentia fit. eodem modo et Piper, & Euphor-

bium potentia calida dicuntur accidentaliter.per ſe.n.& ex ꝓprijs principijs,ex quibus conſtant,calida ſunt:& actu forent,niſi per accidens impedirentur:impedita vero potentia fiunt.cum autem dico calidum potẽtia per accidens,verbum illud per accidens determinat potentiam,& nõ calidum.neq;.n.Piper,& Euphorbium calida ſunt per accidẽs,ſed in potentia per accidens,omnia aũt hæc indigent aliquo,quod remoueat accidens illud, impediens. amoto aũt ſtatim actu fiunt,& agunt, quoniam per ſe talia erant.In aqua quidem calefacta aut exhalant vapores calidi, aut alterantur à continente,aut à partibus aquæ nihil paſſis:in Pipere autem,& Euphorbio remouetur accidens à calore noſtro.conſtãt.n.hæc ꝑ ſe ex particulis calidis multis.verũ illę in illa mixtiõe adeo diuiſæ ſunt,& ad minima redactę,ſepultæq; in frigidis,vt non agant,& actu nõ ſint.inſunt tamen,et, ſi accidens remoueatur,actu ſtatim fient.remouet autem calor noſter,qui ſoluit mixtionem,& partes ſeparat. Vnde,quæ calidæ erant,ſeparatæ à frigidis,atq; vnitæ,& nequaq̃ minimę,actu fiũt,& agũt. Nõ ſolũ autẽ calor noſter poteſt res actu facere,ſed & multa alia.nam et humiditas relaxans poteſt ſeparare mixtionem,vt ſaliua in Pipere,& Euphorbio.admota.n.hæc linguæ ſtatim actu fiunt,& non quòd calefiant à calore noſtro ſolum,ſed quòd humefiant magis. vnde calidæ partes ſuperficiales ſeſe ad actum efferunt ſoluta compagine. Põt & contuſio,& fractio,& friatio actu res facere,vt in Iride,& cępa,quæ aut contuſa, aut fracta,aut friata lachrymas & ſternutamenta mouent non ob aliud, q̃ ꝙ actu fiunt particulæ quædam calidæ,quæ prius potẽtia inerãt. Quinimo & antipariſtaſis videtur actu calorẽ facere: quod in calce eſt videre ſuperiniecta aqua.q̃m.n.foraminulẽta eſt calx,imbibitur quidem aqua in foraminibus omnibus,ſuccedens loco aeris abeuntis: ꝓpter contrarietatẽ vero vnit calorẽ calcis,& humida exiſtens relaxat mixtionem. vnde actu fiunt calidæ calcis partes,& calorem tantum excitant,quantũ videmus. ſic & motus,& colliſio calefacit,& ignem ex lapide pyrite ſuſcitat.Hoc ergo pacto ſe habent,quæ talia ſunt potentia accidentali. omnia aũt hęc & per ſe,& ſimpliciter talia ſunt,quoniã in ſe ipſis habent actum, quanq̃ impeditum.In potentia verò eſſentiali ſunt,quęcunq; in ſe quidem actũ non habent,ſed in potẽtia ſunt ad aliquid,quod per ſe habet. vt Lactuca calida dici poteſt potentia,non quia per ſe ipſa calida ſit,ſed quoniam potentia ſanguis eſt,qui per ſe calidus eſt.dicitur autem potentia hæc eſſentialis,quoniam,quæ eiuſmodi ſunt,per ſe non habent actũ illum,ſed per ſe & eſſentialiter ſunt in potentia.quod.n.non habet,in potentia eſt.quare & quod ꝑ ſe non habet,per ſe in potentia eſt.Omnia autẽ hæc per accidens,& ſecũdum quid talia ſunt.ſi quis.n.Lactucam hoc modo calidam

dixerit,

C A dixerit,per accidens erit: ſi quidem non inquantum ipſa, ſed inquantũ aliud.ſ.inquantum ſanguis.Lactuca.n.inquantum Lactuca calida nõ eſt, ſed ſi,quatenus fieri poteſt ſanguis,calida dicatur, per accidens eſt,& nõ ſimpliciter.Frigidum.n.inquit Ariſt.8.phy.calidum potentia eſt, calidũ autem factum actu fit,& calefacit.ſi igitur frigidum calefactiuũ eſſe dicamus,per accidens certe dicemus.quinimo omnia,quę hoc modo talia dicuntur,& hac potentia,actũ oppoſitũ per ſe habẽt.In potentia verò paſsiua ſunt,quæ nec ipſa per ſe actũ habent ex principijs ꝓprijs,& inquantũ ipſa,ſed poſſunt ab alio recipere alterata & mutata. vt ſulphur in potentia ignis eſt, cera potentia calida.differt aũt potẽtia hęc à potentia eſſentiali, quoniã & illa per tranſmutationem actum recipit,ſed conſiderabatur,quatenus actiua erat recepto actu,hæc vero per ſe non aliud dicit,niſi paſsionẽ. vt cera calida dicitur,ꝙ calefactibilis ſit.ꝙ ſi cera potentia calefactiua dicatur,ꝙ prius calefactibilis ſit,mox calefacta actiua ſit, & calefacere poſsit,ſic in potentia eſſentiali dicetur. quare idem re eſt eſſe in potentia paſsiua,& in potentia eſſentiali,q̃q̃ ratione quodãmodo differat.calidũ igitur potentia paſsiua idẽ eſt,quod calefactibile,queadmodũ potentia actiua calidum erat,quod calefactiuũ.calefactibile autẽ dicitur, & quod pôt calefieri,& quod non ſolũ poteſt,ſed aptitudinem habet, & diſpoſitionẽ,vt prompte calidum fiat.lignum.n.viride calefieri quidem

B poteſt,& ignis fieri,aptitudinẽ autem,& diſpoſitionem ad hoc per ſe nõ habet.At ſiccum lignũ,& fomes,& ſulphur,& bitumen non ſolum fierì ignis poſſunt,ſed ẽt & per ſe habent ad hoc aptitudinem quandam,licet non proprie ſit aptitudo.nihil.n.aptitudinẽ habet ad ſui corruptionem, ſed præparatio magis quædam illa eſt.quę igitur aptitudinem habent,vt calida fiant,illa ſolemus per ſe calefactibilia dicere,, quę verò non habẽt, calefactibilia quidem dici poſſunt,per ſe autem non. Ea porrò,quæ per ſe calefactibilia dicuntur,ꝓpter eam aptitudinem,& ꝙ potentia propinqua calida ſint,& quaſi ſub ipſum actum,ſolemus ẽt calida appellare. nã & ceram,& adipẽ,& ſulphur,& bitumen res calidas dicimus,volentes ſignificare calefactibilitatem,& promptitudinẽ eorũ,vt talia fiant: vſurpamusq; actum pro aptitudine.ſed certe oẽs eiuſmodi appellationes abuſiuæ ſunt,& improprię,ac per accidens.Calidũ.n.quum quid dicimus,proprie quidem intelligimus,quod caliditatẽ in ſe habet:ſicut & ſanũ,quod ſanitatẽ habet. ꝙ ſi & illud ſanum dicamus,quod proximũ eſt,vt ſanum fiat:& calidum,quod proximũ,vt caliditatem recipiat, improprie quidẽ dicemus.actus.n.extra eſt,& ab alio datur,ipſa vero per ſe ipſa, & quatenus ipſa,talia non ſunt:quippe cum ſub oppoſito actu ſint.nec ſequitur, hoc calefactibile eſt,igitur per ſe & calidum.hoc.n.actũ dicit, illud aptitudinem.

tudinem.

tudinem.aptitudo autem in re eſt,actus verò non.neq;.n.ſi ſulphur igni C
bile ſit, ſequitur,vt & ſit ignis,niſi addatᷓ potentia.ſic.n.exprimimus ap-
titudinem. quā ob rem improprie omnia hæc dicũtur,licet per modum
loquendi,& abuſum interdum ita dicamus:quam rem Gal.ſignificauit
3.de temperamentis.quũ.n.duos modos enarraſſet, quibus aliquid dici-
tur potentia tale,quorum prior erat de potentia actiua,alter de potentiā
paſsiua,quam potentiā materiæ vocant,comparans vtrumq; modum, il
le, inquit,qui eſt ſecundum priorem modum,primario & proprie talis
eſt: qui verò ſecundum alium modum,non primario talis eſt, ſed abu
ſiue. Auic. quoque,quum omnes modos diſtinxiſſet,quibus calidum,
& frigidum dicuntur,loquens de eo,qui eſt in potentia paſsiua,ita dicit.
Quũ verò calefacere dicimus, nolumus iſtud calefacere,ſed illud, quod
prouenit ex qualitate rei,ſpecie eius remanēte. vnde manifeſtum eſſe de
bet,quæ paſsiua potentia ſunt talia,ſecundum quid & per accidens talia
dici:quanq̃ nonnunq̃ per conſuetudinem ita ea appellemus,quæ aptitu-
dinem habent,& ꝓpinquam potentiam,vt talia fiant.Duo autem ſunt,
quæ præcipue faciunt,vt vnum in aliud promptum ſit & aptum verti:al
terum eſt diſpoſitio ſubſtantiæ eius,quod patitur,ꝙ liquida ſit,bene mi-
ſcibilis,aut ſubtilis,aut rara,aut ad paruas partes redacta: alterum eſt ꝓ-
pinquitas gradus,hoc eſt pauca cōtrarietas. vbi.n.multa eſt contrarietas,
actio multum tempus expoſcit. ſunt & aliæ concauſæ, de quibus lõgum D
eſſet dicere.ac de paſsiua quidem potentia tot dicta ſint.

Quis prædictorum modorum dicendi quidpiam aliquale noſtræ quæſtioni ſeruiat. Cap. 5.

HIs igitur modis cũ dicatur calidum,frigidum,humidũ,ſiccum,vi-
dendum tamen eſt, quonam horum modorũ quæſtio intelligen-
da ſit. ac in primis clarum eſt illud non quæri,an vinum calidum & hu-
midum ſit virtualiter eo pacto, quo Solē & Lunam calida dicimus. Itē
certum eſt non quæri,an abſolute & ſine vlla comparatione tale ſit vi-
num.quod de ſolis elementis dici ſolet.ſimiliter & illud manifeſtum eſ-
ſe poteſt non inquiri in hac.q.quæ qualitas in vini mixtione dominetur.
primum quidem,quoniā propoſita nobis.q.ſub titulo & forma quæſtio
nis eo pacto à nobis accipienda,atq; iudicanda eſt,quo quæſtio eſt,ac dif
ficultatem,& controuerſiam habet,non quo nemini dubia eſt,& à nul-
lo vnq̃ adducta.At certe,quæ qualitas in vini mixtiōe pręſtet,nemini du
bium vnq̃ fuit nullum eam quæſtionē facere.quod verò ſemper dubita-
tum à pleriſq; fuit,quod multi perquiſiuere,illud certe fuit,quam actio-
nem vinum in corpus humanũ efficiat, præſertim circa paſsiuas qualita-
tes:humectet'ne,an exiccet:in qua re & multi etiam ſcripſere.non.n.nũc
primum

A primum ea.q.tentata eſt.Præterea inquirere,quæ qualitas dominetur in vino,Philoſophi vniuerſalis negocium eſt,Medici autem magis,quid in humanum corpus vinum efficiat.At certe quæſtio hæc & inter medicos orta eſt,& occaſione rei medicæ,& medicis definiri commiſſa. quare & nos,quatenus medici,eam audimus,& diffinimus.quòd ſi ſub eo ſenſu diffinire cogamur,vt quæramus,quæ in vino prædominetur qualitas,dicemus medicum illum,qui aſſerit vinum calidum & humidum, male profecto aſſerere,quoniam ſic humidum eſt vinum quidẽ, calidum autẽ nequaquã. aquea.n.eſt,quę in eo dominatur humiditas,cum qua & frigiditas neceſſario coniuncta eſt.Si.n in vino maior eſſet caliditas,quã frigiditas,& ſupra medium inſiſteret, vtiq; actu calidum eſſe vinũ oporteret, quemadmodum & aqua calefacta actu humida eſt. ſed re vera quęſtio hæc ſub illo ſenſu dijudicanda à nobis non eſt.Supereſt igitur,vt calidum,frigidum, humidum,ſiccum per cõparationem ad hominem audiamus in hac quęſtione.ſic.n.& ambigua eſt,& quæſitu digna:& ſic ſemper intellecta,& ab alijs tentata fuit.ſub hoc igitur ſenſu de vino agemus,primum de caliditate & frigiditate inquirentes,mox de humiditate & ſiccitate.

An vinum ſit calidum, vel frigidum. *Cap. 6.*

IN primis igitur dicimus vinum,quatenus actu eſt, frigidũ eſſe, & nos frigefacere,quod vel ſenſu ipſo manifeſtum eſt.ſed ex hoc ſolo rẽ non B eſſe denominandã talem ſecundum naturam ſupra demonſtratum eſt, quoniam ſæpe talis actu,per accidens eſt,& ſecundum quid.neq;.n.ſi hęc aqua calefacta calida eſt,iam & aqua ſimpliciter calida eſt, niſi tale actu per ſe ſit.ſic.n.& actu,& potentia,& ſemper tale erit. at vinum,tametſi actu frigidum ſit,conſtat tamen aliter potentia eſſe.quare actu per ſe frigidum non eſt,ſed per accidens.In propoſita igitur.q.cum de vini natura quęratur,qualis ſit,actualis quidem operatio abijcienda erit à pͦpoſito noſtro.nulla.n.natura determinari talis poteſt per ea,quæ ſunt per accidens.relinquitur igitur,vt de vino quæramus,quale potentia ſit.

Quoniam autẽ duplex erat potẽtia , actiua,& paſsiua,prius de actiua dicamus:quæ rurſus duplex erat,accidentalis,& eſſentialis.igitur potentia accidentali vinum dicimus calidum proculdubio eſſe . conſtat.n.per ſe ex particulis calidis multis,per quas quidem per ſe actu eſſet,& calefaceret,niſi impeditum per accidens foret.quare potentia ſit, ſed per accidens.impedimentũ autem inde eſt,quòd in vini mixtione particulæ illæ calidæ diuiſæ ſunt,redactęq; ad minima,ac in frigidis humidis ſepultę,quemadmodum in Pipere,& Euphorbio diximus.quam ob cauſam,ſi actu fieri per eas debet vinum,remoueri neceſſe eſt accidens impediẽs:.quod fit à calore noſtro,qui ſoluit vini mixtionem,ac ſeparat calidas partes: quæ

ſeparatę à frigidis,atq; inter ſe vnitę,nec iam minimę,actu fiunt,& agũt, C
quod per ſe erat:humidarum verò partium aliæ abſumuntur, aliæ cũ ſan
guine admiſcentur,&,vtcunq; aliquæ remaneant,minoris actionis ſunt,
q̃ calidæ,quum actu fiunt. Quòd autem ex multo calido conſtet per ſe vi
num, nemo eſt,qui dubitet, quum videat vini generationẽ per tantum
æſtum atq; ebullitionem fieri,videatq;, quod ab eo exhalat. Idem oſten-
dit,ꝗ celeriter vinum in ſpiritus,& ſanguinem vertitur. diximus.n.quæ
talia ſunt, oportere non longe gradu diſtare. Oſtendit & illud, ꝗ per ve
tuſtatem videmus vinum ardens fieri:quod cũ extrinſeca nulla de cauſa
cõtingat, neceſſe eſt euenire ob continuam calidarum partiũ actionem,
quæ introrſum fit.neq;.n.vnum quid eſt vinum,quanq̃ vnum videatur,
ſed diuerſis cõſtat, quorum hoc agere illud pati poteſt.ex quo fit,vt mul
tæ aqueæ partes euaporent,multæ terreæ vrantur,multæ igneæ vniãtur.
vnde tandem quaſi ardens fit vinum. Fit præterea è vino aqua illa,quę a-
qua vitę vocatur,notiſsimæ caliditatis,ardetq; more olei.quę omnia oſtẽ
dunt vinum ex multo calido per ſe conſtare.quare & in potentia accidẽ-
tali calidum eſſe,remoto autẽ accidente actu fieri,vt dictum eſt. Inſuper
dicimus vinum eſſentiali potentia,tum & paſsiua non ſolum calidum eſ
ſe,ſed eo gradu calidum,quo & ſpiritus noſtri.manifeſtum eſt autẽ hoc,
quoniam ex ſe quidem tantã caliditatem non habet,quantã ſpiritus: trãſ
mutari autem poteſt,ac conuerti in ſpiritus,ac ſic calidum fieri:quæ potẽ D
tia eſt paſsiua:factum autem calidum,vt ſpiritus,agit iam:quæ erat poten
tia eſſentialis.idem.n.re ſunt paſsiua potẽtia,& eſſentialis. Quoniam au
tem,quæ paſsiua potentia erant talia, alia aptitudinem habebant, & per
ſe calefactibilia dicebantur,alia talia erant potẽtia remota, manifeſtum,
ꝗ vinum ex his eſt,quę per ſe calefactibilia ſunt.nam nihil penè eſt,quod
tam prompte in ſanguinem mutetur,quoniam & liquidę ſubſtantiæ eſt,
& totum cum toto bene miſcibile,& gradu propinquũ ſatis. Nulla præ-
terea in ipſo eſt ſpiritualis qualitas,quæ aut attractionem prohibeat, aut
contactum.propter quæ q̃ citiſsime in ſanguinem verti natum eſt. Di-
ximus autem,quæ habent propinquitatem hãc & aptitudinem,talia etiã
denominari ab actu. quare & vinũ, ꝗ celerrime calefactibile ſit, calidũ
etiam dici nonnunq̃ ſolet. ſed hęc appellatio ꝗ non per ſe ſit & proprie,
ſed per accidens & abuſiue, dictum eſt ſupra. Nemo autem decipiatur vi
dens Gal.3. de temperamentis dicentem vinum calefactum à nobis reca
lefacere nos,nec calefacere,niſi conuerſum in ſanguinem:atq; ẽt per cali
ditatem in nos non agere,vt medicamentum.quaſi non per aliam calidi
ditatem agat in nos vinum,q̃ per acquiſitam,& quatenus factum eſt ſan
guis,& alimẽtum.quæ omnia,ſi ſuperficietenus accipiantˊ,& falſa quidẽ
erunt,

A erunt, & ijs contraria, quæ Gal. alibi de vino ſcripſit: falſa quidem, quoniam non calefacere vinum per propriam caliditatem, & calidum non eſſe potentia accidentali, vt dictum eſt, lóge alienum eſt à veritate. ſic.n. frigidum per ſe vinum foret, calidum verò non, niſi potentia eſſentiali, & per accidens non, ſuapte natura, vt omnes volunt. Contrarium præterea eſt ijs, quæ Gale. ſcribit & eodem tertio de temperamentis, & 8 de ſimplicibus. hîc.n. inter medicamenta vinum ponit: illic vinum dicit eſſe magis alimentum, q̃ medicamentum. eſſe igitur medicamentum vult. ſunt ergo intelligenda, quæ Gale. hic ſcribit, vt nil aliud velit, q̃ ſignificare celerem vini alterationem, & conuerſionem. adeo.n. cito alteratur, vt non ſine acquiſita caliditate agat: quinimo & maxime calefacit, vt conuerſum in ſanguinem, non ita tñ, vt calefaciat per ſanguinis caliditatem, ſed per propriã, quæ in ſanguine remanſit. aliqua.n. ſunt, quæ, quum cõuertuntur in ſanguinem, augent ſolã quantitatem: & hæc calida ſunt per accidens, & calefaciunt inquantum ſanguis, & per caliditatẽ ſanguinis. aliqua verò ſimul augent & qualitatẽ: & hæc ſunt per ſe calida: quæ licet conuerſa ſint, tamen eorũ caliditas in ſanguine permanſit, et per illam calefaciunt: ac tale eſt vinum, quod ſimul & quantitatem, & qualitatẽ ſanguinis augumẽtat, & calefactio, quæ inde fit, propria vini dicitur. quare vinum plus agit, vt conuerſum, q̃ ante, & maxime calefacit, inquantum

B factum ſanguis. ſic autem & rationem habet alimenti magis, q̃ medicamenti, nec ex hoc ſequitur, vt vinum per ſe frigidum ſit, & ꝙ ſit calidum in potentia eſſentiali, ſed magis in potentia accidentali, vt dictũ iam eſt. Reaſſumendo igitur, quæ dicta ſunt, tripliciter calidum potentia dici poteſt vinum, potentia accidentali, & potentia eſſentiali, & potentia paſsiua. Ex his vero tribus quum ꝓprius & per ſe ſit ſolus ille modus, qui eſt in potentia accidentali, certum eſt, ꝙ vinum non debemus calidum pronunciare, nec ꝙ ſit tale potentia eſſentiali, nec tale potentia paſsiua, ſed ſolum, ꝙ potentia accidentali tale ſit. hoc.n. eſt eſſe per ſe, & ſimpliciter tale. Ac de frigiditate, & caliditate vini hactenus dictum ſit.

Quot modis dicatur quidpiam exiccare, & humectare, & vtrum faciat vinum. Cap. 7.

DE humiditate verò, & ſiccitate nunc dicamus: ſed prius, quot modis dicatur aliquid exiccare, & humectare, particularius explicemus. non.n. vno modo dicimus, ſed multipliciter, & quod diſtinguendũ ſit. Exiccant igitur alia formaliter. ita.n. vocemus claritatis gratia, quçcũque per qualitatem ipſam, quæ eſt ſiccitas, exiccant: alia vero exiccãt quidem, ſed per aliud, q̃ per ſiccitatem, inter quæ cõmuniſsima, & efficaciſsima eſt caliditas. nam & ipſa exiccat, ſed per accidens. per ſe.n. nõ niſi ca-

leſacere poteſt.quoniam vero cum frigido,quod caleſit,& euaporat,con C
iuncta eſt & humiditas,& ſimul abit,hac de cauſa caliditas dicitur exic-
care.alia vero exiccat per imbibitionem.ita.n.vocare poſſumus.talia au-
tem ſunt,quæcunq; foraminulenta exiſtentia humidis corporibus cohę
rent.in foraminibus.n.eorum loco aeris abeūtis ſuccedit humidum cor-
pus ob vacuū:ſiue abeat aer,q̃ denſetur,ſiue pellatur à contrario: ſiue at-
tractio aliqua fiat humidi à re foraminulenta:ſiue aliter cōtingat. clarum
.n eſt per huiuſmodi imbibitionem exiccationem multorū fieri. ita exic
cant,quæcunq; puluerulenta,& in farinam redacta ſunt. Sal verò omni-
bus exiccat modis,nam & formaliter per ſiccitatem,& per accidens per
caliditatem,& poſtremo per imbibitionē exiccat,maxime autem ꝑ im-
bibitionem:cuius ſignum eſt,q̃ in eo humidum alienū, non vapor,ſicut
à caliditate fit,ſed actu humidum imbibitur,atq; extillat. Nonnulla exic
cant exprimendo humidum,vt frigus.quædā poſtremo congelādo. Ex
his aūt modis oībus ſolus primus proprie exiccare dicitur, reliqui ꝑ acci
dens ſunt:quanq̃ exiccationem,quæ à calido fit, ſolent nōnunq̃ tum Me
dici,tum Philoſophi ceu propriā accipere,quoniam in generationibus,
& mixtionibus caliditas multum operatur exiccando, & maxima pars
exiccationum ab ea fit. ſiccitas.n.formalis paruę ſatis actiōis eſt reſpectu
caliditatis.Humectant verò conſimiliter alia formaliter per humiditatē
ipſam,alia per caliditatem:quod fit vel liquando concreta, vel extenden D
do humidum,& penetrare faciendo.interdum & per prædictam imbibi
tionem humectatio fit.Sicut.n.id exiccatur,à quo humidū aufertur, ita
id humectatur,in quod imbibitur,licet formaliter res humectata nō ſit.
Aliqua verò humectant prohibētia humidum exhalare:vt frigus. Ex his
verò omnibus,quę formaliter eſt,humectatio propria,& per ſe eſt. Vērū,
quoniam & hæc paruæ actionis eſt in mixtionibus, ſolent philoſophi &
eam humectationē,vti per ſe,accipere,quæ per imbibitionem fit. His ſic
cōſtitutis dicimus primo vinū actu humidum eſſe tum formaliter, tum
etiam imbibitione:quod nemini dubium eſt. Verum ex hoc naturā eius
accipiendam non eſſe dictum eſt ſupra,quoniam poteſt eſſe tale peracci-
dens,vti certe eſt,quēadmodum nunc oſtendemus. Dicemus præterea
vinū potentia accidentali,& per ſe ſiccum eſſe eo pacto, quo aquæ ther-
marū,vrina,et lixiuium potentia ſunt ſicca.omnia.n.hęc ex particulis ca
lidis,& ſiccis quàm plurimis conſtant,per quas actu per ſe forēt, niſi per
accidens impedirentur.impediuntur autē valde diuiſis particulis,& reda
ctis ad minima,ac ſepultis in humidis, vt ſupra de calidis dictum eſt: re-
moto aūt accidente,& ſoluta mixtione actu fiunt.q̃ autem ita ſit, & au-
thoritates in primis ſunt illuſtrium omnium medicorum,& rationes ad

hæc,

A hæc,vt arbitror,demõſtratuų. Hipp.primum in de victus ratione vinũ, ĩquit, calidum quid,& ſiccum eſt.Gal.8.ſimpl.vinum vetus calidum ex 3.ordine dixit,medium in 2.nouum in primo,caliditati autẽ proportione reſpondere ſiccitatem.ꝓpter quod & in de virtutibus naturalibus diuidens vinum in florem vocatum,& fecem,comparat fecem melancholiæ,florem verò choleræ.Paulus etiam ipſe,vbi naturam ſimpliciũ proſequitur, vinum vetus calidum & ſiccũ in 2.nouum calidum & ſiccum in 1.Oribaſius,vbi de ſiccis in 3.agit,vinum vetus enumerat:vbi de ſiccis in 2.medium:vbi de ſiccis in primo,nouum.ita & Aetius eodem penè ordine.ita & Serapio,& Iſaac,& Conſtãtinus,& Haliabas,& multi alij:quos omnes vt oſtendamus non temere loquutos, iam rationes oſtendamus: inter quas illa prima,& ſola ſufficere poſsit,ꝙ ſupra demõſtratum eſt vinum per ſe calidum eſſe.qua igitur ratione calidum eſt, eadem & ſiccũ eſſe conuincitur.omnis.n.caliditas aut ignea eſt,aut aerea. At,ſi oſtendemus vini caliditatem igneã eſſe, vtiq; manifeſtum erit & ſiccitati coniũctam eſſe.Quare,ſi potentia calidũ eſt vinum, ita & ſiccum eſſe neceſſe erit.At,ꝙ ignea ſit,quæ in vinum accedit caliditas,oſtendit primo Gale. in 3.de acutis ſuper textu 20.quum inquit,alteratio vini aquoſi,dum vua eius eſt in vite, parua admodum eſt : et admiſcetur ei parua quantitas & ſubſtantia terræ,& ignis.Vini autem vinoſi diſpoſitio non eſt talis.mul-
B tum.n.abeſt ab aqua,& quãtitas caliditatis,quam acquirit,multa . eſt vnde& odorem habet.Ariſt.quoque in proble.eo præſertim problemate, quo quæritur,cur poſt fructus aut aqua,aut vinum potens ſuperbibendũ eſt,igneam vocat vini caliditatem.ita & Plato in ijs,quę de legibus,cum vino pueris interdicit.nec alia loca adducam,cum multa alia etiã eiuſdẽ ſententiæ ſint,quoniam rationibus agendum eſt:ijs dico, quæ ex poſterioribus ſumi poſſunt.quæ.n.è prioribus ſunt,naturæ ipſi, quæ facit, & gignit,notę ſunt.Primum igitur,ꝙ ignea ſit vini caliditas,id oſtendit,ꝙ maxime inebriat.Lac autem,& aqua, inquit Ariſt.non inebriant,ꝙ ſpirituoſa non ſunt.Eſt autem aliud ſpiritus, aliud vapor. vapor quidem ille dicitur,qui ab humido exhalat,ſpiritus,qui à terreo aduſto. hic autem ſolus inebriat,quoniam ſiccus eſt,& acris,& multæ materiæ. vapor autem non inebriat,vtpote lenis,& rarę materię.propter quod vinum inebriat magis ſpirituoſum exiſtens,lac autem,& aqua non,vtpote vaporoſa magis.Signum quoq; præbet effumatio, quæ à vino ebulliente exhalat.tãtæ enim acrimoniæ eſt,& auſteritatis,vt nec ferri poſsit. Idem monſtrat & aqua illa,quæ aqua vitæ vocatur,è vino ſtatim confecta,ſiccisſima omnium liquidorum. monſtrat & vini mordacitas, ſiue in oculum iniectũ ſit,ſiue & intra aſſumptum.omnes.n.hauſto vino,ſi meracũ ſit,ſentimus

non ſolum caliditatem,ſed etiam acrimoniam eius: acrimonia autem à ſicco igneo eſt. Vetus præterea vinum idem oſtendit.ſicciſsimum.n.creditur,& ſupra,q̃ naturæ vini conueniat. Vnde & amarum fit,& odorẽ, & ſaporem vini amittit:quod non alia de cauſa fit,q̃,vt diximus,ex actione ignearum partium,ex quibus conſtat.quam naturam & antiquos philoſophos voluiſſe ſignificare per fabularum velamenta antiquum monſtrat epigrãma:vt intelligere liceat non temere ab antiquis fabulatũ fuiſſe Baccum ex igne ortum cõbuſta Semele matre. Quamobrem, vt ad ꝓpoſitum reuertamur,ſi ignea eſt vini caliditas,vtiq; & ſicca erit.quare,& ſi actu ſit per caliditatem per ſe,vtiq; & actu fiet per ſiccitatem per ſe. Ad hæc autem, ꝙ ſiccum potentia ſit, & alia ratione videri poteſt,via.ſ.illa, quam ſolam infallacem Gal.dixit,hoc eſt experientia.tripliciter autẽ experientia hæc de vino fieri poteſt,tactu,per intra aſſumptionem, & per extra applicationem.at tactus, & intra aſſumptio fallacia magis ſunt, vt Gal.docet:tactus quidem,quoniã iudicat ſolum rem actu talẽ. hoc autẽ ad demonſtrandã naturam fallax eſt,quoniã ſæpe eſt talis per accidẽs. Aſſumptio verò,quæ intra fit,ẽt fallax eſt,quoniam per accidens multa patitur.ſæpe.n.res aſſumpta nimis diuiditur,& diſsipatur quodãmodo: ſæpe alteri rei admiſcetur. propter quod propriã naturam non mõſtrat. vnde nec Sinapis,nec Cœpe intra exulcerãt. At applicatio,quæ extra fit,minime omniũ fallit,ſed maxime propriam naturã oſtendit,præſertim ſi diu perſeueret applicatio.propter quod in dignoſcendis naturis in hac potiſſimum innitendum eſſe Gal.iubet:& hinc experientia ſumenda lauãdo, rigãdo,fouendo. At certe, ꝙ vinum & oculis applicitum lachrymas excicet,& toti corpori manifeſtã inducat ſiccitatem,demõſtrari nõ indiget. propter quod & vlceribus vtile Gal.dixit. tum & metallica vino lauari docet,ꝙ ſic multo ſicciora reddãtur,ꝙ ſi & eam quoq; experientiam,quę per intus aſſumptionẽ fit quis deſideret,non deſunt certe indicia multa, ꝙ vinum potentia exiccet.ac primũ,ꝙ meracum vinum,ſi multum hauſtum ſit,non ſolum ſitim non tollit,ſed auget magis. Item & ebriorum labia ſemper exiccata videntur. quod verò idem maxime oſtendit,illud eſt,quòd morbos frigidos,& humidos,quos per actualem humiditatem ſæpe inducit vinum,vt ſpaſmũ,paralyſim,& id genus,eoſdem mox innata ſua caliditate,ſiccitateq; potentiali tollere ſolet:quod Gal.ſuper apho. v.quintæ particulæ probe declarat.Item & 8 de morbis ſecundum partes de cura paſsionum hepatis,optime,ĩquit,operãtur ea, quæ cum hoc, ꝙ ſanant diſcraſiã,etiam nutrire poſſunt.propter quod vinum optimum eſt eis,qui abſque phlegmone, aut eryſipelate,aut dyſcraſia calida laborãt.etenim & nutrit,& digerit,& vigorat,& putredini reſiſtit,et ſi diſcraſia

A ſia facta fuerit ſecundum humiditatē,& frigiditatē,inſtanter, & infallanter eam curat.porrò macilenti quicunq; ſunt,ſi nimio vino vtantur,non modo macriores redduntur,ſed & ſæpe conſumpti pereūt: quod & Ariſto.tradit circa problemata.Ex quibus omnibus manifeſtum eſſe poteſt vinum eo modo,quo potentia calidum eſt,eodē, atq; eadem de cauſa & ſiccum facultate per ſe eſſe.quare,actu quum humidum eſſet,per accidēs eſſe tale certū eſt.Inſuper & illud dicimus,tametſi vinum potētia hac accidentali ſiccum ſit,potentia autē eſſentiali,& paſſiua humidum dici poſſe.per ſe.n.quum humidū non ſit,ſed ſiccū,poteſt tamen conuerti in ſanguinem,& quantitatē eius augere,qui per ſe humidus eſt.ſed hoc per accidens eſſe ſupra monſtratum eſt,ſiquidem non inquantum ipſum, ſed inquantum aliud,tale eſt.Verum illud intelligēdū eſt,ꝙ,quę in aliud cōuertuntur,& talia ob id dicuntur,alia augent ſolā quantitatem illius,alia ſimul quātitatem,& qualitatem.quæ igitur ſolā augēt quātitatem,& ob id dicuntur calida,aut humida,ea proprie ſunt talia potentia eſſentiali,et per accidens,ac ſecundum quid,quoniam per nihil ſui ſunt talia, ſed per aliud,in quod conuerſa ſunt.vt ſi palea cōbuſtiua dicatur,ꝙ potētia ignis eſt,qui per ſe comburit,palā,ꝙ hoc non ineſt paleæ per ſe, ſed inquantū ignis fieri poteſt.quæ verò ſimul augent quātitatem, & qualitatem, hæc nec ſunt in potentia eſſentiali,nec per accidens agunt: ſed talia ſunt per

B ſe,licet conuerſa agāt,quoniā per aliquid ſui agunt,per qualitatem.ſ.quę reſeruata fuit in conuerſione.non.n.quando aliquid conuertitur,neceſſe eſt pati ſecūdum omnia. Vinum autē,quando in ſanguinem vertitur, in caliditate quidem auget tum quantitatē eius,tum qualitatem, in humiditate autem non auget,niſi quantitatem.qualitatem.n.exiccat,quoniam per ſe ſiccum eſt,& ſanguis,qui ex eo fit,ſiccior eſt per ſe,ꝙ̄ prius.dico autem per ſe,quoniā nihil prohibet,quod exiccatum eſt in ſanguine, à partibus nihil paſsis reduci ad priſtinam humiditatem: ſicut aqua calefacta à ſe ipſa infrigidatur per partes nihil paſſas.propter hoc igitur,ſi vinum humidum dicatur potentia, vtiq; potentia eſſentiali & paſsiua tale dicetur, ꝙ per accidens eſt,& ſecundum quid tale.quare ſimpliciter & per ſe vinum calidum & ſiccum pronunciandum eſt, quādo tale eſt potentia accidentali:humidum verò per accidens,& ſecundum quid,et pótentia eſſentiali,aut actu ſolum.

Inducuntur duo modi dicendi vinum ſiccum,licet ſit vere humidum: & refelluntur. Cap. 8.

SVnt quidam amici noſtri,& magni ingenij,& magnæ doctrinæ viri,qui non audentes negare authoritates tantorum hominū per nos adductas,nec effectus ſiccitatis,qui in vino apparēt, concedunt quidem

exiccare

exiccare vinum, verum hoc per accidens eſſe. non. n. inquantum ſiccum, C
ſed inquantum calidum id facere: nec aliud velle authores, qui vinum calidum, & ſiccum dicunt. quod quidem ſi ignoſcāt, longe eſt à veritate, et ab eo iudicio, quod in alijs præ ſe ferre conſueti ſunt, non ſolum propter prædicta, ꝙ ignea ſit, quæ in vino eſt, caliditas, ſed propter alia multa. primum quis Gal. non rideat promittentem de natura ſimplicium dicere, clamātem verò, ac proteſtantem naturas rerum non determinandas eſſe per ea, quæ ſunt per accidens, mox ſtatim de vino agentem dicere, quod per accidens ſit? quis non rideat & Hippo. & Paulum, & Oribaſium, & alios de vino loquentes nihil de eo dicere, quod per ſe eſt, ſed de eo ſolo, quod eſt per accidēs? ꝙ ſi ſiccitatem factam à vino, quatenus calido, veluti per ſe accepere, non diſtinguentes ab ea, quæ proprie ſit, ſi & hoc ſufficit ad denominandam rem ſiccam, recte quidem à nobis dictum erit vinum potentia ſiccum eſſe. Præterea percontemur, an maior ſit ſiccitas facta per accidēs, an humiditas facta per ſe à vino. ſi quidem maior eſt humiditas per ſe facta, hinc maxime ridendi, ac cachinnis proſequendi erūt Hipp. & Galen. & alij, dicentes vinum ſiccum non ſolum, quia per accidens hoc ſit, ſed quoniam ſit humectatio vini maior, q̃ exiccatio. at, ſi maior eſt ſiccitas, quāq̃ per accidens facta, q̃ humiditas, quid nam per Deos mouet, ac perſuadet magni ingenij viros, vt certare velint vinum humidum potentia eſſe, quum effectus vini videatur eſſe ſiccitas, ratio autem D
& authoritas omnis clament vinum ſiccum eſſe facultate: poſtremo & illud animaduertant, quod Gal. in de curandi methodo ſcribit, humidū nullum vlceribus conuenire, ſiue per ſe humidum ſit, ſiue per accidens? Vinum ergo cum vlceribus cōuenire affirmet, ſequitur, ꝙ nec per ſe, nec per accidens humidum ſit, quatenus vlceribus conuenit. cōuenit autem non, qua actu tale eſt, ſed qua poteſtate tale. quare potētia nec per ſe, nec per accidens humidum eſt.

Propter hæc igitur et alia, quæ prolixitati parcentes omittimus, nec collegæ noſtri, nec principalis in cauſa hac Bartholomæus GAIONUS hanc opinionem ſequuti ſunt, ſed ab ea recedentes concedunt vinū potentia, & per ſe, quantum ad qualitates, & complexionem attinet, calidū & ſiccum eſſe. Scuto autem alio ſe tegentes confugiunt ad nutrimētum. dicunt enim, & ſi vinum, quatenus medicamentum, ſiccum eſt, tamen, quatenus alimentum, humidum eſſe: quod ſatis eſt ad verificādam quæſtionem propoſitam. quæ cum indiſtincte poſita ſit, ſi ſenſu aliquo verificari poſſit, victoriam ſibi promittit. propter hæc igitur quædam pauca de vino dicemus, quatenus alimētum eſt, cum, quæ dicta hactenus ſunt, de vino ſecundum ſe dicta ſint.

Dicitur

A Dicitur ergo proprie cibus,qui futurus eſt alimentum: alimentum autem,quod aut reſtaurat,aut proximum eſt,vt reſtauret, quod deperditũ eſt in membris.differt autem alimentum à medicina, ꝙ alimentum per ſe non agit,nec alterat,ſed patitur ſolum,& reſtaurat. Medicinæ autem ratio in eo eſt,ꝙ alterat,& agit. Verum illud bene aduertendum eſt,ꝙ, licet cibus,& alimentum à medicina differãt, cibus tamen calidus aut humidus,& alimentum calidum aut humidum non differunt à medicina calida aut humida, ſed eandem rationem habent:quod multi medici nõ conſiderant.Id.n.quod alit,quatenus alit,nec calidum eſt,nec frigidum: quoniam verò cum eo,ꝙ alit,coniunctę ſunt qualitates,volẽtes nos temperiem & intemperiem ſignificare appellamus calidum cibum, & calidum alimentum,frigidum cibum,& frigidum alimentum,& temperatum cibum,& alimentum. ita & humidum, & ſiccum temperatum quidem dicimus,quod corpus noſtrum nec calefacit,nec refrigerat: & hoc proprie et ſolum alimentum eſt,ſiquidem non alterat:at calidum cibum dicimus,qui calefacere poteſt cum hoc,ꝙ nutrit:frigidum,qui frigefacere: quare in hoc non differt cibus à medicina. vtrunque enim conſiderant,vt alterans. & cibus omnis, qui calidus eſt,etiam & medicina calida eſt,omnis quoque medicina,quæ etiam cibus eſt,ſi calida eſt, & cibus calidus eſt,& nutrimentum ex ea factum eſt calidum.calidum autem nu

B trimentum eſt,quod reſtaurat,quod deperditum eſt, calidius, q̃ prius. quare eadem eſt conſideratio cibi humidi,& calidi,& medicinæ calidæ, & humidæ ob id,quod nomina hæc calidum,frigidum, humidum, ſiccum ſemper qualitatem ſignificant,& complexionem. Simpliciter igitur cibus calidus, vel alimentum calidum, & medicamentum calidum eſt,vel fuit: & calidum medicamentum,calidus etiam cibus,& alimentum,ſi cibus,& alimentum ſit.Sed illud repetẽdum eſt,quòd illud,quod conuertitur,& alimentum fit,vel auget quantitatem ſolam,vel ſimul auget quantitatem,& qualitatem. ſi quidem vtrunque augeat, ſimpliciter talis cibus,& tale alimentum dicitur.Si verò ſolam augeat quantitatem, in potentia eſſentiali tale eſt,& per accidens tale dicitur. vt lactuca calida potentia eſſentiali eſt,& cibus calidus per accidens,& ex ea factus ſanguis calidus quidem quantitate eſt ſolum,non autem qualitate. Quum igitur dicunt collegę noſtri vinum humidum,vt alimentum,quęrimus, quo pacto intelligunt. Vtrum vinum ſit cibus & alimentum humidum per ſe,& ſimpliciter,àn humidum,quoniam augeat quantitatem ſanguinis,qui humidus eſt. ſi quidem primo modo dicunt, tunc falſo certe dicunt,quoniam cibus & nutrimentum per ſe tale,non ſolum quantitatẽ, ſed etiam qualitatem ſanguinis adauget.Quomodo igitur poteſt vinum

qualitatem ſanguinis augere, ſi concedunt per ſe potentia ſiccum eſſe vi C
num,& complexione? ſi verò dicunt idcirco humidum dici, ꝙ quantitatem ſanguinis humidi augeat, verum quidem dicunt, ſed hoc nõ per ſe, & ſimpliciter tale eſt, ſed per accidens, & ſecundum quid, vt toties eſt demonſtratum. quam ob cauſam, ſiue vt nutrimentum, ſiue vt agens accipiatur vinum, ſimpliciter ſiccum eſt dicẽdũ, & per ſe. Quapropter nullæ latebræ, nulla diuerticula relinquuntur dicentibus vinum calidum & humidum, ad quæ confugiant. ſupereſt igitur, aut ipſi arma dẽt, aut nos poſtremo arma demamus. dememus autem, ſi tandem adduxerimus tũ autoritates quaſdam, tum rationes, q̃bus, vt exiſtimamus, decepti, & male freti auſi ſunt in pugnam prodire. ſunt autem ferè hæc.

Quòd vinum ſit humidum, contra veritatem, & determinata oſtenditur. *Cap. 9.*

IN primis igitur, ꝙ humidum & actu, & potentia, & ſemper ſit vinum, ex hoc aliquis poſſet exiſtimare, ꝙ in omni prima digeſtione, ſecũda, & tertia, & ante conuerſionem, & poſt, vinum ſemper liquidum eſt. omne autẽ liquidum eſt actu humidum. vinum igitur ſemper humidũ erit. præterea aquã dicit Gal. frigiditatem amittere poſſe, humiditatem autẽ non. vinum autẽ eſt aquæ ſpecies, vt in quarto metho. declaratur. qua igitur ratione aqua humiditatem non amittit, eadem nec vinum. quod cõfirmatur. ſi. n. amittit, quęrimus, à quo: nõ quidem à ſanguine, qui humi D
dus eſt, nõ à calore noſtro innato, qui & ipſe humidus eſt: à membris autem ſi id recipit, quum ſicciora ſint, humidius igitur erit vinum, q̃ membra. Ad hæc autẽ dictum eſt ſupra, quod in aliud facillime vertitur, oportere ꝓximum gradu illi eſſe. at vinum facillime omnium in ſanguinem vertitur. ꝓximum igitur gradu oportet ſanguini eſſe, non ſolum caliditate, ſed etiam humiditate: alioquin, ſi altera qualitate longe diſtet, non cito vertetur in ipſum. igitur, quum ſanguinis longo interuallo humidior ſit, q̃ membra, vinum quoq;, quod ſanguini ꝓximum eſt, humidius erit, q̃ membra. Item vinum aut eſt humectabile, aut humectatiuum. humectabile autem quomodo ſit, quod maxime humidum eſt? Igitur erit humectatiuũ. Adde, ꝙ ſitim tollit, ſomnum & letitiã facit, impinguat, morbos humidos efficit: quæ omnia non niſi ab humido fiunt. Ariſt. in prob. de vino ſcribens, vinum calidũ & humidum pronunciat. Gale. porrò in ijs, quæ de tuenda ſanitate, vinum pueris dandum negat, ꝙ calidi ſint, & humidi. quare, ſi vino vtãtur, plus æquo vtraq; qualitate augeantur. hoc enim facere vinum ſenibus non concedit, ꝙ frigidi & ſicci ſint. per contraria. n. curare eos iubet. talia autem ſunt, inquit, vinum, balnea, & ciborum quicunq; calefacere ſimiliter ac hũmectare poſſunt. In ijs quoque,

quæ

A quæ de pulſibus, vinum ſcribit calidum & humidum. Item in de acutis ait vinum humectare magis, q̃ aquã. Auicẽ. quoq; primo canonum ſuorum, Vinum, inquit, fortiter humectat. & in regimine ſiccarum, & frigidarum complexionum vinum conuenire ſcribit, ꝙ contrarium ſit vtriq; qualitati. idem & in capite de melancholia. ſunt & alia multa, quæ, quoniam eundem habent intellectum, omittimus. Atq; hæc arma illa ſunt, quibus, dum muniti erunt & freti, nunquam manus dent: nos vero & imbecillia ſatis eſſe, & quæ primo congreſſu cito diſiliant, oſtendemus.

Soluuntur veritati obiecta. Cap. 10.

PRimum quidem, quod dicit liquidum omne actu humidum eſſe, vinum verò in omni digeſtione liquidum eſſe, peccat nimirũ vtrũque. Liquidum enim omne humidum eſt non ad hominem facta comparatione. ſic. n. & ſuccus nucum, & vinum omphacinum, & acetum, & aqua ardens vocata humida eſſent. Sed neque illud recte dicitur, vinum in omni digeſtione liquidum eſſe, quando prẹter primam digeſtionem, quæ in ſtomacho fit, nõ exiſtit vinum, ſed inexiſtit. admiſcetur. n. ſanguini ſecundum diuerſas partes, cæterum calidis & ſiccis præpotentibus. Aquam verò nunq̃ humiditatem amittere verum eſt, dum aqua remanet, ita & vinum, dum vini prima mixtio manet. & aquẹ ſpecies nunquã
B amittit humiditatẽ, at, cum actu fit, & ſoluitur mixtio, humectatio amittitur. Amittitur autem à calore noſtro, non ꝙ exiccet vini humiditatem, ſed ꝙ ſeparet mixtionem, & eleuet partes calidas, & vniat, vt dictum eſt. Vinum autem oportere non longe à ſanguine qualitatum gradu diſtare, & ſi non ſemper neceſſarium eſt in eis, quæ cito tranſmutantur: ſufficit. n. interdum ſola poſſibilitas ſubiecti, & magna proportio agentis, tamen & nos confiteamur. Verum illud oportet conſiderare, ꝙ nec vinũ, nec ſanguis vnum quid ſunt, nec, vt Græci dicunt, homogenea, ſed vtrũque è diuerſis conſtat partibus, alijs quidem calidis, alijs humidis. quum autem vinum in aliud vertitur, miſcentur quidem, ac ſeparantur partes illẹ: quæ verò calidæ ſunt, vini partem calidas ſanguinis facillime tranſeunt, humidæ verò in humidas. Quare verũ eſt nõ diſtare gradu vnũ ab alio, ſed oportet referre ſua ſuis, & conſimilia conſimilibus. cum hoc tamen ſtat plures, & maioris actionis eſſe in ea miſcella calidas & ſiccas partes, q̃ humidas: quare & ſanguinem inde ſicciorem reddi, q̃ prius eſſet, niſi partes ſanguinis nihil paſſæ contra agant, vt dictum eſt. humectabile vero eſt vinum, non quatenus actu eſt, ſed quatenus eſt potentia ſiccum. quum. n. actu fit per ſuas partes, agit per illas, & ſanguinem exiccat: à quo cum repatiatur, humectabile quidẽ hoc pacto fit, quatenus quidẽ

ſiccum eſt.ſitim autem tollit,quanq̃ potentia ſiccum ſit,per eam humidi C
ditatem,quam actu habet,quod & aquæ thermarum faciunt. ſufficit.n. humiditas illa,quoniam ſitis appetitus eſt humidi ob deperditum ſuperficiale humidum,quod reſtaurat vinum prius,q̃ actu ſit factum ſiccum. Somnum etiam affert per primam euaporationem,quæ è vino,fit in qua partes tum calidæ,tum humidæ euaporant:ſurſum autem latæ, & à cerebro infrigidatæ caput grauant,& ſomnum adducunt. Lętitiam verò apportat vinum,quoniam tum ſanguinem multum, tum ſpiritus multos facit,quæ animæ ſunt inſtrumenta. Vnde & illa diſpoſitio inducitur, cũ qua anima optime ſe habet:hæc autem ad lęta bene parata eſt.de quo plura dicenda eſſent. Impinguat verò vel maxime vinum,ſi moderate ſumptum ſit. Auget.n.ſanguinem,& pabulum caloris,quatenus vinum eſt: quatenus verò temperatum, & paucum ſumitur, non addit nocumentum in ſanguine propter ſuam ſiccitatem,quoniã cito illa remittitur pauca exiſtens,ſanguine ſeſe ipſo ad priſtinam naturam reſtituente per partes nihil paſſas.ꝙ ſi non moderate ſumptum fuerit,non ſolum non impinguat,ſed emaciat magis,& ſæpe abſumpto pabulo caloris perdit. Humidum verò dicere per ſe vinum,ꝙ humidos morbos faciat,ſic quidem eſt & frigidum dicere,ꝙ morbos adducat frigidos. dicemus autem iam, quo pacto in nobis morbos faciat. Quum verò Ariſt. vinum calidum & humidum profert,illud intelligi oportet,nihil aliud velle ipſum, q̃ ꝙ vi- D
num ex multo calido,& multo humido conſtat. Demonſtraturus enim cauſas quorundam effectuum,qui à vino fiunt,quorum alij à calido, alij à frigido contingunt,duas aſſumit propoſitiones:quarum altera eſt,ꝙ vinum ex multo calido,& multo humido conſtat,altera,ꝙ humidum remanens humidum,aut à quo euaporat calidum, frigidum eſt. quare & humido tunc vtitur per accidens: vt intelligere liceat hic non tradere cõplexionem vini. hauſto igitur vino,ſi non obtineatur,& digerat̃ à calore noſtro,ſed remaneat,quale erat,humidũ.ſ.aut alteretur eò ſolum,quò calidum euaporet,tunc vinum frigidũ redditur. Vnde & effectus,qui conſequuntur frigus,proueniunt. ebrioſorum enim multi & frigent, & rigent,& ſolem amant,& infœcundi ſunt ſemine:quod & Galen. optime 3. de temperamentis declarauit. &, ſi à calore noſtro obtineatur vinum, & in venas diſtribuatur,ac demum actu fiat,potens autem, aut multum ſit,tunc effectus calidi proueniunt. ſic enim & furentes facit,& ſitim auget,& emaciat,ac etiam abſumit conſumpto humido. quare humiditatẽ actualem vult eo loco Philoſophus. Quod verò Gal. vinum pueris prohibeat, ꝙ ijs obſit humectatione:ſenibus verò concedat,ꝙ proſit, & nos recte dictum affirmamus. duos enim in de temperamentis eſſe modos de-

claraueratur,

A claraucrat,quibus aliquid calidum,frigidum,humidum,ſiccum dicitur: quorum vnus eſt de eo,quod auget quantitatem calidi,frigidi,humidi, ſicci:alter de eo,quod ſimul auget & qualitatem. Secundum ergo priorem modum locutus eſt in ijs,quæ de tuenda ſanitate: quod ipſemet declarat in de virtutibus animalibus,vbi reddit rationem,cur eſt, ꝙ Plato vinum pueris negauerit.dicit enim pueros calidos eſſe,nã & multo ſanguine abũdare in venis,et ſi vino vtatur,plus nimio aucturos eſſe ſanguinem,& ſic calidiores & humidiores futuros, quàm par ſit.humidiores autem non ſolum quantitate,ſed etiam qualitate,quoniam ſanguis plurimus in pueris,quanquam etiam ſiccior primo fiat à vino, mox tamẽ ſeſe ipſe ad primam naturam reſtituit.Sed certe propter hoc,ꝙ ita Gal.humectatiuum dicit vinum,quod eſt in potentia eſſentiali & per accidens, accipere vinum per ſe humidum eſſe,eſt profecto,quod per accidens eſt, accipere pro eo,quod per ſe eſt.Quum verò & Auic.dicit fortiter humectare,& ſenibus,& melancholicis,& naturæ ſpirituum conuenire,veriſſima omnia ſunt bono ſenſu.nihil enim eſt,quod humectet nos magis, quàm vinum.primum enim actuali ſua humiditate multum operatur, quæ ſatis longo tempore perdurat.Vinum enim prius actu calidum fit, quàm ſiccum.dupliciter nanque fit exiccatio,& à ſiccitate, & à caliditate.quæ igitur à ſiccitate fit,paruæ actionis eſt:quæ vero à caliditate,maio-
B ris quidem actionis eſt,ſed oportet caliditatem quàm multum prius agere,quàm exiccare poſsit.Propter quod vinum actu humidum aliquanto tempore perdurat. vnde & ſitim tollit,& iuncturas emollit. Mox verò actu fit tum caliditate,tum ſiccitate. deinde trãſmutatum in ſanguinem eius quãtitatem magnopere auget,per quam humectatio etiam fit in toto corpore magna.quoniam enim calor innatus cõtinue abſumit humidum,& ſubſtantiam membrorum exiccat,ſiquidem ſero & parum reapponatur de eo,quod deperditum eſt,conſumptio quàm maxime procedit.At,ſi cito & large reapponatur,quod eſt deperditũ,prohibetur exiccatio procedere.habet enim calor,vnde pabuletur.& interea ſanguis,qui per ſe humidus eſt,qualitate etiã membra humectat, Propter igitur omnia hæc vinum vel maxime humectare dicitur,ſed certe vtranq; humectationem per accidens habet.quæ enim humectatio actu eſt,per accidẽs quidem eſt,vt prædiximus,quæ verò fit augendo ſanguinem, etiam per accidens,& ſecundum quid.quare neque per hunc,neque per illum modum ſimpliciter humidum dicendnm eſt vinum,ſed ſimpliciter, & per ſe ſiccum eo modo,quo dictum eſt.In ijs vero,quæ de pulſibus,humiditatem actualem vini vult, qua etiam vtitur,vt cauſa per accidens vel materiali ad mutandum pulſum.ſiquidem per ſe cauſa eſt vini caliditas,hu-

miditas verò ſolum facit, vt cito paſsibile ſit per venas. Vniuerſaliter, ſi qua authoritas humidum facit vinum, ea quidem aut de actuali, aut de potentiali paſsiua, & eſſentiali eſt. C

Quæſtionis deciſio, iudiciuſq; ſententia. Cap. II.

DEterminantes igitur, diffinientes, ac etiam iudicantes propoſitam nobis quæſtionem, declaramus, atque pronunciamus medicum illum, qui aſſerit vinum calidum & humidum, male proculdubio aſſerere, eum verò, qui negauit propoſitionem, atq; impugnauit, recte iuſteq; negaſſe, atque impugnaſſe. quocunque enim modo intelligatur, propoſitio ſimpliciter falſa eſt. Si enim intelligatur per comparationem ad prædominantem qualitatem, ſic falſum quidem aſſumit, vinum calidum eſſe: ſi vero per comparationem ad hominem, falſum eſt humidũ eſſe. Humidum enim cum ſit vinum, aut actu per accidens, aut potentia eſſentiali, vel paſsiua tantum, ſiccum vero ſit potentia accidentali, hic autem modus per ſe, & ſimpliciter talis eſt illi ſecundum quid, & per accidens, manifeſtum, ꝙ vinum ſimpliciter calidum & ſiccum eſt pronunciandum: ſiue vt medicina, ſiue vt cibus, & alimentum ſumatur. atq; ita propoſitionem ſimpliciter prolatam, & nobis ſimpliciter declarandam propoſitam, falſam eſſe dicimus. Quis enim tam fatuus iudex ſit, qui propoſita ſibi quæſtione, vtrum hyems frigida ſit an calida, calida dicat, ꝙ calefaciat corpora noſtra, et digeſtionem vigoret? aut propoſita quęſtione, an bonum ſit proijcere merces in mare. bonum decernat, ꝙ in tempeſtate ſit bonum? Quare & nos, cùm propoſitio illa plurimis modis intelligi poſsit, quorum alij per ſe, & ſimpliciter tales ſint, alij ſecundum quid, & per accidens, ridiculi quidem iudices dicemur, ſi ſimplicem ſenſum relinquentes veram illam decernamus, ꝙ per accidens, & ſecundum quid vera eſſe poſsit. Quam ob cauſam, vt tandem ſermonem claudamus, dubij huius victorem ANTONIVM FVMANELLVM declaramus, & pronunciamus. D

Hoc Hierony. Fracaſto. MDXXXIIII. Die IX. Septẽb.
Prætore Clariſs. Ioanne Contareno.

VETVS EPIGRAMMA.

Infantem Nymphæ Bacchum, quo tempore ab igne
Prodijt, inuentum ſub cinere abluerant.
Ex illo Nymphis cum Baccho gratia multa eſt,
Seiunctus quòd ſit ignis, & vrat adhuc.

HIERONYMI FRACASTORII SYPHILIDIS, SIVE MORBI GALLICI LIB. TRES,

AD PETRVM BEMBVM.

LIBER PRIMVS.

QVI caſus rerum varij, quæ ſemina morbũ
Inſuetum, nec longa ulli per ſecula viſum
Attulerint: noſtra qui tempeſtate per oẽm
Europã, partimq; Aſiæ, Libyæq; per vrbes
Sæuijt: in Latium vero per triſtia bella
Gallorum irrupit, nomenque à gente rece-
pit:
Necnon & quæ cura, & opis quid comperit vſus,
Magnaq; in anguſtis hominum ſolertia rebus,
Et monſtrata Deûm auxilia, & data munera cœli
Hinc canere, & longe ſecretas quærere cauſas
Aëra per liquidum, & vaſti per ſydera Olympi
Incipiam: dulci quando nouitatis amore
Correptum, placidi naturæ ſuauibus horti
Floribus inuitant, & amantes mira Camœnæ.
BEMBE *decus clarum Auſoniæ, ſi fortè vacare*
Conſultis Leo te à magnis pauliſper, & alta
Rerum mole ſinit, totum qua ſuſtinet orbem:
Et iuuat ad dulces paulum ſecedere Muſas:
Ne noſtros contemne orſus, medicumq; laborem,
Quicquid id eſt. Deus hæc quondam dignatus Apollo eſt:
Et paruis quoq; rebus ineſt ſua ſæpe voluptas.
Scilicet hac tenui rerum ſub imagine multum
Naturæ, fatiq; ſubeſt, & grandis origo.
Tu mihi, quæ rerum cauſas, quæ ſydera noſcis,
Et cœli effectus varios, atq; aëris oras,
Vranie, (ſic dum puro ſpatiaris olympo,
Metirisq; vagi lucentes ætheris ignes,

Concentu

Concentu tibi diuino cita ſydera plaudant)
Ipſa ades, & mecum placidas Dea lude per vmbras,
Dum tenues auræ, dum myrtea ſylua canenti
Aſpirat, reſonatq́; cauis Benacus ab antris.
Dic Dea, quæ cauſæ nobis poſt ſecula tanta
Inſolitam peperere luem? num tempore ab illo
Vecta mari occiduo noſtrum peruenit in orbem,
Ex quo lecta manus ſoluens de littore Ibero
Auſa fretum tentare, vagiq́; incognita ponti eſt
Aequora, & orbe alio poſitas perquirere terras?
Illic nanque ferunt æterna labe per omnes
Id morbi regnare vrbes, paßimq́; vagari
Perpetuo cœli vitio, atq; ignoſcere paucis.
Commerci ne igitur cauſa acceßiſſe putandum eſt
Delatam contagem ad nos, quæ parua ſub ipſis
Principijs, mox & vires & pabula ſenſim
Suſcipiens, ſeſe in terras diffuderit omnes?
Vt ſæpe in ſtipulas cecidit quum fortè fauilla
De face, neglectam paſtor quam liquit in aruo,
Illa quidem tenuis primum, ſimilisq́; moranti
Incedit: mox, vt paulatim increuit eundo,
Tollitur, & victrix meſſem populatur & agros,
Vicinumq́; nemus, flammasq́; ſub æthera iactat.
Dat ſonitum longe crepitans Iouis auia ſylua,
Et cœlum latè circùm, campiq́; relucent.
At vero, ſi rite fidem obſeruata merentur,
Non ita cenſendum: nec certe credere par eſt
Eſſe peregrinam nobis, transq; æquora vectam
Contagem: quoniam in primis oſtendere multos
Poſſumus, attactu qui nullius hanc tamen ipſam
Sponte ſua ſenſere luem, primiq́; tulere.
Præterea & tantum terrarum tempore paruo
Contages non vna ſimul potuiſſet obire.
Aſpice per Latij populos, quiq́; herbida Sagræ
Paſcua, & Auſonios ſaltus, & Iapygis oræ
Arua colunt: ſpecta, Tyberis quà labitur, & quà
Eridanus centum fluuijs comitatus in æquor,
Centum vrbes rigat, & placidis interfluit vndis:
Vno nón ne vides vt tempore peſtis in omnes

Sæuijt?

Sæuijt? vt ſortem pariter tranſegimus vnam?
Quinetiam externos eadem per tempora primum
Excepiſſe ferunt: nec eam cognouit Ibera
Gens prius, ignotum quæ ſcindere puppibus æquor
Auſa fuit, quàm quos diſterminat alta Pyrene,
Atque freta, atque Alpês cingunt, Rhenusq; bicornis:
Quam reliqui, quos lata tenet gelida ora ſub Arcto.
Tempore non alio Pœni ſenſiſtis, & omnes
Qui lætam Aegyptum metitis, fœcundaq; Nilo
Arua, & palmiferæ ſyluas tondetis Idumes.
Quæ quum ſic habeant ſeſe, nempe altius iſti
Principium labi, rerumq; latentior ordo,
(Ni fallor) grauiorq; ſubeſt, & maior origo.
Principio quæq; in terris, quæq; æthere in alto
Atque mari in magno Natura educit in auras,
Cuncta quidem nec ſorte vna, nec legibus iiſdem
Proueniunt, ſed enim, quorum primordia conſtant
E paucis, crebro ac paſſim pars magna creantur:
Rarius aſt alia apparent, & non niſi certis
Temporibúſue, locíſue, quibus violentior ortus,
Et longè ſita principia: ac nonnulla prius, quàm
Erumpant tenebris & opaco carcere noctis,
Mille trahunt annos, ſpacioſaq; ſecula poſcunt.
Tanta vi coëunt genitalia ſemina in vnum.
Ergo & morborum quoniam non omnibus vna
Naſcendi eſt ratio, facilis pars maxima viſu eſt,
Et faciles ortus habet, & primordia præſtò.
Rarius emergunt alij, & poſt tempore longo
Difficiles cauſas, & inextricabile fatum,
Et ſerò potuere altas ſuperare tenebras.
Sic Elephas ſacer Auſonijs incognitus oris,
Sic Lichen latuere diu, quibus incola Nili
Gens tantum, regioq; omnis vicina laborat.
De genere hoc eſt dira lues, quæ nuper in auras
Exijt, & tandem ſeſe caligine ab atra
Exemit, duroſq; ortus, & vincula rupit.
Quam tamen (æternum quoniam dilabitur æuum)
Non ſemel in terris viſam, ſed ſæpe fuiſſe
Ducendum eſt, quanquam nobis nec nomine nota

Hactenus

Hactenus illa fuit: quoniam longæua vetuſtas
Cunctaſitu inuoluens, & res, & nomina delet:
Nec monumenta patrum ſeri videre nepotes.
Oceano tamen in magno ſub ſole cadente,
Quà miſera inuentum nuper gens accolit orbem,
Paßim oritur, nulliſq; locis non cognita vulgo eſt.
Vſqueadeo rerum cauſæ, atque exordia prima
Et cœlo variare, & longo tempore poſſunt.
Quodq; illic fert ſponte aer, & idonea tellus,
Huc tandem annorum nobis longa attulit ætas.
Cuius fortè ſuo ſi cunctas ordine cauſas
Noſſe cupis, magni primum circunſpice mundi
Quantum hoc infecit vitium, quot adiuerit vrbes.
Quumq; animaduertas tam vaſtæ ſemina labis
Eſſe nec in terræ gremio, nec in æquore poſſe,
Haud dubie tecum ſtatuas repute ſq;, neceſſe eſt,
Principium, ſedemq; mali conſiſtere in ipſo
Aëre, qui terras circum diffunditur omnes,
Qui nobis ſeſe inſinuat per corpora vbiq;,
Suetus & has generi viuentum immittere peſtes.
Aër quippe pater rerum eſt, & originis autor.
Idem ſæpe graues morbos mortalibus affert,
Multimode natius tabeſcere corpore molli,
Et facile affectus capere, atque inferre receptos.
Nunc vero, quonam ille modo contagia traxit,
Accipe: quid mutare queant labentia ſecla.
In primis tum Sol rutilus, tum ſydera cuncta
Tellurem, liquidaſq; auras, atq; æquora ponti
Immutant, agitantq;: vtq; ipſo ſydera cœlo
Mutauere vicem, & ſedes liquere priores,
Sic elementa modis varijs ſe grandia vertunt.
Aſpice, vt, hybernus rapidos vbi flexit in Auſtrum
Phœbus equos, noſtrumq; videt depreßior orbem,
Bruma riget, duratq; gelu, ſpargitq; pruina
Tellurem, & gelida glacie vaga flumina ſiſtit.
Idem, vbi nos Cancro propior ſpectauit ab alto,
Vrit agros, arent nemora, & ſitientia prata,
Siccaq; puluereus æſtas ſqualleſcit in aruis.
Nec dubium, quin & noctis nitor, aurea Luna,

Cui

Cui maria alta, omnis cui rerum obtemperat humor:
Quin & Saturni graue ſydus, & æquior orbi
Stella Iouis: quin pulchra Venusq́; & Martius ignis,
Ac reliqua aſtra etiam mutent elementa, trahantq́;
Perpetuum, & late magnos dent vndiq; motus:
Præcipue ſedem ſi quando plurima in vnam
Conuenere, ſuo vel multum deuia curſu
Longe alias tenuere vias. hæc ſcilicet annis
Pluribus, & rapidi poſt multa volumina cœli
Eueniunt, Dijs fata modis voluentibus iſtis.
Vt vero eueniſſe datum eſt, numerumq́; diesq́;
Exegere ſuos, præfixaq́; tempora fatis,
Proh quanta aërios tractus, ſalſa æquora quanta,
Telluremq́; manent: alibi quippe omnia late
Cogentur ſpatia in nubes, cœlum imbribus omne
Soluetur, ſummisq́; voluti montibus amnes
Præcipites ſecum ſyluas, ſecum aſpera ſaxa,
Secum armenta trahent: medius pater impete magno
Aut Padus, aut Ganges ſuper & nemora alta, domosq́;
Turbidus, æquabit pelago freta lata ſonante.
Aeſtates alibi magnæ condentur, & ipſæ
Flumina ſpeluncis flebunt arentia Nymphæ.
Aut venti cuncta inuertent, aut obice clauſi
Excutient tellurem imam, & cum turribus vrbes.
Forſitan & tempus veniet, poſcentibus olim
Natura, fatisq́; Deum, quum non modo tellus
Nunc culta, aut obducta mari, aut deſerta iacebit,
Verum etiam Sol ipſe nouum (quis credere poſsit)
Curret iter, ſua nec per tempora diffluet annus.
Aſt inſueti æſtus, inſuetaq́; frigora mundo
Inſurgent, & certa dies animalia terris
Monſtrabit noua, naſcentur pecudesq́; feræq́;
Sponte ſua, primaq́; animas ab origine ſument.
Forſitan & maiora audens producere tellus
Cœumq́;, Enceladumq́; feret, magnumq́; Typhoëa,
Auſuros patrio ſuperos detrudere cœlo,
Conuulſumq́; Oſſan nemoroſo imponere Olympo.
Quæ quum perſpicias, nihil eſt, cur tempore certo
Admirere nouis magnum marceſcere morbis

Aëra, contageſq; nouas viuentibus ægris
Sydere ſub certo fieri, & per ſecula longa.
Bis centum fluxere anni, quum flammea Marte
Lumina Saturno triſti immiſcente, per omnes
Auroræ populos, per quæ rigat æquora Ganges,
Inſolita exarſit febris, quæ pectore anhelo
Sanguineum ſputum exagitans (miſerabile viſu)
Quarta luce frequens fato perdebat acerbo.
Illa eadem Aſſyriæ gentes, & Perſidos, & quæ
Euphratem, Tigrimq; bibunt, poſt tempore paruo
Corripuit, diteſq; Arabas, mollemq; Canopum:
Inde Phrygas, inde & miſerum trans æquora vecta
Infecit Latium, atq; Europa ſæuijt omni.
Ergo age iam mecum, ſemper ſeſe æthera circum
Voluentem, ſuperumq; domos, ardentiaq; aſtra
Contemplare, animumq; agitans per cuncta, require,
Quis ſtatus illorum fuerit, quæ ſigna dedere
Sydera, quid noſtris cœlum portenderit annis
Hinc etenim tibi fortè nouæ contagis origo
Omnis, & euentus tanti via prima pateſcet.
Aſpice, candentes magni qua Cancer olympi
Excubat ante fores, & brachia pandit aperta.
Hinc diræ facies, hinc ſe diuerſa malorum
Oſtendent portenta: vna hac ſub parte videbis
Magna coiſſe ſimul radijs ardentibus aſtra,
Et coniuratas ſparſiſſe per aëra flammas:
Flammas, quas longe tumulo Sirenus ab alto
Proſpiciens ſenior vates, quem dia per omnes
Cœlicolumq; domos duxit, docuitq; futura
Vranie: miſeras, inquit, defendite terras
O ſuperi, inſolitam video per inania ferri
Illuuiem, & magnos cœli tabeſcere tractus.
Bella etiam Europæ miſeræ, bella impia, & agros
Auſoniæ paſſim currentes ſanguine cerno.
Dixit, & illa etiam ſcriptis ventura notauit.
Mos ſuperûm eſt, vbi ſecla vagus ſol certa peregit,
Ab Ioue decerni fata, & cuncta ordine pandi,
Quæcunq; euentura manent terraſq;, polumq;.
Quod tempus quum iam noſtris venientibus annis

Inſtaret,

Inſtaret, rerum ſummus ſator, & ſuperum rex
Iuppiter acciri ſocios in rebus agendis
Saturnum, Martemq́; iubet: bipatentia Cancer
Limina portarum reſerat, dijsq́; atria pandit.
Conueniunt, quibus eſt fatorum cura gerenda.
Impiger ante alios flammis ferroq́; coruſcans
Bellipotens Mauors, animis cui prælia & arma,
Vindictæq́; manent, & ouantes ſanguine cædes.
Poſt placidus curru inuectus rex Iuppiter aureo
Inſequitur (ni fata obſtent) pater omnibus æquus.
Poſtremus, longaq́; via tardatus & annis
Falcifer accedit ſenior, qui haud immemor iræ
In natum veteris, nato & parêre recuſans,
Sæpe etiam ceſsit retro, & veſtigia torſit,
Multa minans, multumq́; animo indignatus iniquo.
Iuppiter at ſolio ex alto, quo ſe ſolet vno
Tollere, percenſet fata, & ventura reſoluit,
Multum infœlicis miſerans incommoda terræ,
Bellaq́;, fortunasq́; virûm, caſuraq́; rerum
Imperia, & prædas, adapertaq́; limina morti:
In primis ignota noui contagia morbi:
Morbi, qui humanæ nulla manſueſcat opis vi.
Aſſenſere Dei reliqui: concuſſus Olympus
Intremuit, tactusq́; nouis defluxibus æther.
Paulatim aerij tractus, & inania lata
Accepere luem, vacuasq́; inſuetus in auras
Marcor ijt, cœlumq́; tulit contagia in omne.
Siue quòd ardenti tot concurrentibus aſtris
Cum Sole, è pelago multos terraq́; vapores
Traxerit ignea vis, qui miſti tenuibus auris
Correptiq́; nouo vitio, contagia viſu
Perrara attulerint: aliud ſiue æthere ab alto
Demiſſum late aerias corruperit oras.
Quanq́; animi haud fallor, quid agat, quóue ordine cœlũ,
Dicere, & in cunctis certas perquirere cauſas
Difficile eſſe: adeò interdum per tempora longa
Effectus trahit, interdum (quod fallere poſsit)
Miſcentur fors, & varij per ſingula caſus.
Nunc age non id te lateat, ſuper omnia miram

Naturam, & longe variam contagibus eſſe.
Solis nam ſæpe arboribus fit noxius aer,
Et tenerum germen, florumq́; infecit honorem:
Interdum ſegetem, & ſata læta, anniq́; labores
Corripuit, ſcabraq́; vſsit rubigine culmos,
Et vitiata parens produxit ſemina tellus.
Interdum pœnas animalia ſola dedere,
Aut multa, aut certa ex ipſis.memini ipſe malignam
Luxuriem vidiſſe anni, multoq́; madentem
Autumnum perflatum Auſtro, quo perditus omne
Caprigenum genus è cunctis animantibus vnum
Corruit. à ſtabulis lætas ad pabula paſtor
Ducebat: tum fortè, alta ſecurus in vmbra
Dum caneret, tenuiq́; gregem mulceret auena,
Ecce aliquam tuſsis ſubitò irrequieta tenebat,
Nec longe mora mortis erat: nanq; acta repente
Circùm præcipiti lapſu, reuomensq́; ſupremam
Ore animam, ſocias inter moribunda cadebat.
Vere autem (dictu mirum) atq; æſtate ſequenti
Infirmas pecudes, balantumq́; horrida vulgus
Peſtis febre mala miſerum penè abſtulit omne.
Vſqueadeo varia affecti ſunt ſemina cœli,
Et variæ rerum ſpecies, numerusq́; viciſsim
Inter mota ſubeſt, interq́; mouentia certus.
Nónne vides, quamuis oculi ſint pectore anhelo
Expoſiti mollesq́; magis,non attamen ipſos
Carpere tabem oculos, ſed ſeſe immergere in imum
Pulmonem? & pomis quanquam ſit mollior vua,
Non tamen ijs vitiatur, at ipſa liuet ab vua.
Nempe alibi vires, alibi ſua pabula deſunt:
Aſt alibi mora certa,nec ipſa foramina multum
Non faciunt, hinc denſa nimis, nimis inde ſoluta.
Ergo contagum quoniam natura genusq;
Tam varium eſt, & multa modis ſunt ſemina miris,
Contemplator & hanc, cuius cœleſtis origo eſt:
Quæ, ſicut deſueta, ita mira erupit in auras.
Illa quidem non muta maris,turbamq́; natantum,
Non volucres, non bruta altis errantia ſyluis,
Non armenta boum, pecudésue, armentáue equorum
Infecit,

Infecit, ſed mente ingens ex omnibus vnum
Humanum genus, & noſtros eſt paſta ſub artus.
Porrò homine è toto, quod in ipſo ſanguine craſſum
Et ſordens lentore foret, fœdiſsima primum
Corripuit, ſeſe paſcens vligine pingui.
Tali ſe morbus ratione & ſanguis habebant.
Nunc ego te affectus omnes, & ſigna docebo
Contagis miſeræ: atq; vtinam concedere tantum
Muſa queat, tantumq; velit defendere Apollo,
Tempora qui longa euoluit, cui carmina curæ,
Hæc multas monumenta dies vt noſtra ſuperſint.
Fortè etenim noſtros olim legiſſe nepotes,
Et ſigna, & faciem peſtis nouiſſe iuuabit.
Nanq; iterum, quum fata dabunt, labentibus annis
Tempus erit, quum nocte atra ſopita iacebit
Interitu data: mox iterum poſt ſecula longa
Illa eadem exurget, cœlumq; aurasq; reuiſet,
Atq; iterum ventura illam mirabitur ætas.
In primis mirum illud erat, quod labe recepta,
Sæpe tamen quater ipſa ſuum compleuerat orbem
Luna prius, quàm ſigna ſatis manifeſta darentur.
Scilicet extemplo non ſeſe prodit aperte,
Vt ſemel eſt excepta intus, ſed tempore certo
Delitet, & ſenſim vires per pabula captat.
Interea tamen inſolito torpore grauati,
Sponteq; languentes animis & munera obibant
Aegrius, & toto ſegnes ſe corpore agebant.
Ille etiam ſuus ex oculis vigor, & ſuus ore
Deiectus color haud læta de fronte cadebat.
Paulatim caries fœdis enata pudendis
Hinc atq; hinc inuicta locos, aut inguen edebat.
Tum manifeſta magis vitij ſe prodere ſigna.
Nam, ſimulac puræ fugiens lux alma diei
Ceſſerat, & noctis triſtes induxerat vmbras,
Innatusq; calor noctu petere intima ſuetus
Liquerat extremum corpus, nec membra fouebat
Obſita mole pigra humorum, tum vellier artus
Brachiaq;, ſcapulæq;, graui, ſuræq; dolore.
Quippe, vbi per cunctas ierant contagia venas,

Humoreſq; ipſos,& nutrimenta futura
Polluerant, Natura malum ſecernere ſueta
Infẽctam partem pellebat corpore ab omni
Exterius: verum craſſo quia corpore tarda
Hæc erat, & lentore tenax, multa inter eundum
Hærebat membris exanguibus, atq; lacertis.
Inde graues dabat articulis extenta dolores.
Parte tamen leuiore, magiſq; erumpere nata,
Summa cutis pulſa, & membrorum extrema petebat.
Protinus informes totum per corpus achores
Rumpebant, faciemq; horrendam, & pectora fœde
Turpabant: ſpecies morbi noua: puſtula ſummæ
Glandis ad effigiem, & pituita marcida pingui:
Tempore quæ multo non poſt adaperta dehiſcens,
Mucoſa multum ſanie, taboq; fluebat.
Quinetiam erodens alte, & ſe funditus abdens
Corpora paſcebat miſerè: nam ſæpius ipſi
Carne ſua exutos artus, ſqualentiaq; oſſa
Vidimus, & fœdo roſa ora dehiſcere hiatu,
Ora, atq; exiles reddentia guttura voces.
Tum ſæpe aut ceraſis, aut Phyllidis arbore triſti
Vidiſti pinguem ex vdis manare liquorem
Corticibus, mox in lentum dureſcere gummi.
Haud ſecus hac ſub labe ſolet per corpora mucor
Diffluere: hinc demum in turpem concreſcere callum.
Vnde aliquis ver ætatis, pulchramq; iuuentam
Suſpirans, & membra oculis deformia toruis
Proſpiciens, fœdoſq; artus, turgentiaq; ora,
Sæpe Deos, ſæpe aſtra miſer crudelia dixit.
Interea dulces ſomnos, noctiſq; ſoporem
Omnia per terras animalia feſſa trahebant:
Illis nulla quies aderat, ſopor omnis in auras
Fugerat: ijs oriens ingrata Aurora rubebat:
Iis inimica dies, inimicaq; noctis imago.
Nulla Ceres illos, Bacchi non vlla iuuabant
Munera: non dulces epulæ, non copia rerum,
Non vrbis, non ruris opes, non vlla voluptas,
Quamuis ſæpe amnes nitidos, iucundaq; tempe,
Et placidas ſummis quæſiſſent montibus auras.

Dijs

Dijs etiam ſparſæq; preces, incenſaque templis
Thura, & diuitibus decorata altaria donis:
Dij nullas audire preces, doniſue moueri.
 Ipſe ego Cænomanum memini, quà pinguia diues
Paſcua Sebina præterfluit Ollius vnda,
Vidiſſe inſignem IVVENEM, quo clarior alter
Non fuit, Auſonia nec fortunatior omni:
Vix pubeſcentis florebat vere iuuentæ,
Diuitijs, proauisq; potens, & corpore pulchro:
Cui ſtudia aut pernicis equi compeſcere curſum,
Aut galeam induere, & pictis ſplendeſcere in armis,
Aut iuuenile graui corpus durare palæſtra,
Venatuq; feras agere, & præuertere ceruos:
Illum omnes Olliq; Deæ, Eridaniq; puellæ
Optarunt, nemorumq; Deæ, rurisq; puellæ:
Omnes optatos ſuſpirauere hymenæos.
Forſan & vltores ſuperos neglecta vocauit
Non nequicquam aliqua, & votis pia numina mouit.
Nam nimium fidentem animis, nec tanta timentem
Inuaſit miſerum labes, qua ſæuior vſquam
Nulla fuit, nulla vnquam alijs ſpectabitur annis.
Paulatim ver id nitidum, flos ille iuuentæ
Diſperijt, vis illa animi: tum ſquallida tabes
Artus (horrendum) miſeros obduxit, & altè
Grandia turgebant fœdis abſceſſibus oſſa.
Vlcera (proh diuûm pietatem) informia pulchros
Paſcebant oculos, & diæ lucis amorem,
Paſcebantq; acri corroſas vulnere nares.
Illum Alpes vicinæ, illum vaga flumina flerunt.
Illum omnes Olliq; Deæ, Eridaniq; puellæ
Fleuerunt, nemorumq; Deæ, rurisq; puellæ;
Sebinusq; alto gemitum lacus edidit amne.
 Ergo hanc per miſeras terras Saturnus agebat
Peſtem atrox, nec ſæua minus crudelis & ipſe
Miſcebat Mauors, coniunctaq; fata ferebat.
Quippe lue hac naſcente putem ſimul omnia diras
Eumenidas ceciniſſe fera & crudelia nobis.
Tartareos etiam barathro dira omnia ab imo
Exciuiſſe lacus, Stygiaq; ab ſede laborem,

Peſtemq;,

Peſtemq́; , horribilemq́; famem, bellumq́; , necemq́;.
Dij patrij, quorum Auſonia eſt ſub numine, tuq́;
Tu Latij Saturne pater, quid gens tua tantum
Eſt merita? an quicquam ſupereſt diriq́; grauisq́; ,
Quod ſit inexhauſtum nobis? ecquod genus vſquam
Auerſum vſqueadeo cœlum tulit? ipſa labores
Parthenope dic prima tuos, dic funera regum,
Et ſpolia, & prædas, captiuaq́; colla tuorum.
An ſtragem infandam memorem, ſparſumq́; cruorem
Gallorumq́; , Italûmq́; pari diſcrimine, quum iam
Sanguineum, & defuncta virûm, defunctaq́; equorum
Corpora voluentem, criſtasq́; atq; arma trahentem
Eridanus pater acciperet rapido agmine Tarrum?
Te quoq; ſpumantem, & noſtrorum cæde tumentem
Abdua, non multo poſt tempore, te pater idem
Eridanus gremio infœlix ſuſcepit, & altùm
Indoluit tecum, & fluuio ſolatus amico eſt.
Auſonia infœlix, en quò diſcordia priſcam
Virtutem, & mundi imperium perduxit auitum.
Angulus an'ne tui eſt aliquis, qui barbara non ſit
Seruitia, & prædas, & triſtia funera paſſus?
Dicite vos, nullos ſoliti ſentire tumultus,
Vitiferi colles, quà flumine pulcher amœno
Erethenus fluit, & plenis lapſurus in æquor
Cornibus, Euganeis properat ſe iungere lymphis.
O patria, ô longùm felix, longumq́; quieta
Ante alias, patria ô diuûm ſanctiſsima tellus,
Diues opum, fœcunda viris, lætiſsima campis
Vberibus, rapidoq́; Atheſi, & Benacide lympha,
Aerumnas memorare tuas, ſummamq́; malorum
Quis queat, & dictis noſtros æquare dolores,
Et turpes ignominias, & barbara iuſſa?
Abde caput Benace, tuo & te conde ſub amne,
Victrices nec iam Deus interlabere Lauros.
En etiam, ceu nos agerent crudelia nulla,
Nec lachrymæ, planctus'ue forent, en dura tot inter,
Spes Latij: ſpes & ſtudiorum, & Palladis illa
Occidit: ereptum Muſarum e dulcibus vlnis
Te miſerum ante diem crudeli funere MARCE

ANTONI

ANTONI, ætatis primo ſub flore cadentem
Vidimus extrema poſitum Benacide ripa,
Quam media inter ſaxa ſonans ſarca abluit vnda.
Te ripæ fleuere Atheſis, te voce vocare
Auditæ per noctem vmbræ, maneſq; Catulli,
Et patrios mulcere noua dulcedine lucos.
Tempeſtate illa Auſoniam rex Gallus opimam
Vertebat bello, & Ligurem ditione premebat.
Parte alia, Cæſar ferro ſuperabat & igni
Euganeos, placidumq; Silim, Carnumq; rebellem:
Et totum luctus Latium, mœrorq; tenebat.

LIBER II.

N*VNC age, quæ vitæ ratio, quæ cura adhibenda*
Perniciem aduerſus tantam, quid tempore quoque
Conueniat (noſtri quæ pars eſt altera cœpti)
Expediam, & miranda hominum comperta docebo.
Quippe noua quum re attoniti, multa irrita primùm
Tentaſſent, tamen anguſtis ſolertia maior
In rebus, creſcenſq; vſu experientia longo
Euicere: datumq; homini protendere longè
Auxilia, & certis peſtem compeſcere vinclis,
Victorem & ſeſe claras attollere in auras.
Credo equidem & quædam nobis diuinitus eſſe
Inuenta, ignaros fatis ducentibus ipſis.
Nam, quanquam fera tempeſtas, & iniqua fuerunt
Sydera, non tamen omnino præſentia diuûm
Abfuit à nobis, placidi & clementia cœli.
Si morbum inſolitum, ſi dura & triſtia bella
Vidimus, & ſparſos dominorum cæde penates,
Oppidaq;, incenſaſq; vrbes, ſubuerſaq; regna,
Et templa, & raptis temerata altaria ſacris:
Flumina deiectas ſi perrumpentia ripas
Euertêre ſata, & medijs nemora eruta in vndis,
Et pecora, & domini, correptaq; rura natarunt:
Obſeditq; inimica ipſas penuria terras:

Hæc eadem tamen, hæc ætas (quod fata negarunt
Antiquis) totum potuit ſulcare carinis
Id pelagi, immenſum quod circuit Amphitrite.
Nec viſum ſatis extremo ex Atlante repoſtos
Heſperidum penetrare ſinus, Praſſumq; ſub Arcto
Inſpectare alia, præruptaq; littora Rhapti,
Atq; Arabo aduehere, & Carmano ex æquore merces,
Auroræ ſed itum in populos Titanidis vſque eſt
Supra Indum, Gangemq; ſupra, quà terminus olim
Catygare noti orbis erat: ſuperata Cyambe,
Et dites ebeno, & fœlices macere ſyluæ.
Deniq; & à noſtro diuerſum gentibus orbem,
Diuerſum cœlo, & clarum maioribus aſtris
Remigio audaci attigimus ducentibus & Dijs.
Vidimus & vatem egregium, cui pulchra canenti
Parthenope, placidusq; cauo Sebethus ab antro
Plauſerunt, vmbræq; ſacri manesq; Maronis,
Qui magnos ſtellarum orbes cantauit, & hortos
Heſperidum, cœliq; omnes variabilis oras.
Te vero vt taceam, atque alios, quos fama futura
Poſt mutos cineres, quos & venientia ſecla
Antiquis conferre volent, at BEMBE *tacendus*
Inter dona Deûm nobis data non erit vnquam
Magnanimus LEO, *quo Latium, quo maxima Roma*
Attollit caput alta, paterq; ex aggere Tybris
Aſſurgit, Romæq; fremens gratatur ouanti.
Cuius ab auſpicijs iam nunc mala ſydera mundo
Ceſſere, & læto regnat iam Iuppiter orbe,
Puraq; pacatum diffundit lumina cœlum.
Vnus, qui ærumnas poſt tot, longosq; labores
Dulcia iam profugas reuocauit ad ocia Muſas,
Et leges Latio antiquas, rectumq;, piumq;
Reſtituit: qui iuſta animo iam concipit arma
Pro re Romana, pro relligione Deorum.
Vnde etiam Euphrates, etiam latè oſtia Nili,
Et tantum Euxini nomen tremit vnda refuſi,
Atque Aegæa ſuos confugit Dorus in Iſthmos.
Ergo, alij dum tanta canent, dumq; illius acta
Inclyta component, dum fortè accingeris & tu

Condere,

Condere, & æternis victurum intexere chartis,
Nos, quos fata vocant haud tanta ad munera, luſus
Inceptos, quantum tenuis fert Muſa, ſequamur.
Principio, quoniam affecti non ſanguinis vna
Eſt ratio, tibi ſit morbo ſpes maior in illo,
Sanguine qui inſedit puro: verum, quibus atra
Bile tument, ſpiſſoq; reſultant ſanguine venæ,
Maior in iis labor eſt, peſtiſq; tenacius hæret.
Quare operæprecium eſt validis atq; acribus vti
Omnibus hos contra, miſeris nec parcere membris.
Quinetiam meliora ſibi promittere cuncta
Ille poteſt, qui principiis nouiſſe ſub ipſis
Serpentem tacite valuit per viſcera labem.
Nanque, vbi paſta diu, vires per pabula longa
Auxerit, & iam ſe vitium firmauerit intra,
Heu quanto tibi libertas ſperanda labore eſt.
Ergo omnem impendes operam te opponere paruis
Principiis, memoriq; animo hæc præcepta reconde.
In primis ego non omni te aſſueſcere cœlo
Exhortor: fuge, perpetuo quod flatur ab Auſtro,
Quod cœno, immundæq; graue eſt ſudore paludis.
Protenti potius campi mihi liber & agri
Tractus, & apricis placeant in collibus auræ,
Et molles Zephyri, pulſuſq; Aquilonibus aer.
Hic (iubeo) tibi nulla quies, nulla otia ſunto.
Rumpe moras, agita aſsiduis venatibus apros
Impiger, aſsiduis agita venatibus vrſos.
Nec tibi ſit labor aerii curſu ardua montis
Vincenti, rapidum in valles deflectere ceruum,
Et longa luſtrare altos indagine ſaltus.
Vidi ego ſæpe malum, qui iam ſudoribus omne
Finiſſet, ſyluiſq; luem liquiſſet in altis.
Sed nec turpe puta dextram ſummittere aratro,
Et longum trahere incuruo ſub vomere ſulcum:
Néue bidente ſolum, & duras proſcindere glebas,
Et valida aëriam quercum exturbare bipenni,
Atque imis altam eruere ab radicibus ornum.
Quinetiam, exercere domi quo te quoq; poſsis,
Paruam mane pilam verſa mihi, veſpere verſa,

Et ſaltu, & dura potes exudare palæſtra.
Vince malum: nec te fallat, quòd deſidis oci
Aſsidue deſiderium, lectiq; ſequetur.
Tu lecto ne crede, graui ne crede ſopori.
His alitur vitium, & placidæ ſub imagine pacis
Decipit, è dulciq; trahit ſomenta quiete.
Necnon interea effugito, quæ triſtia mentem
Sollicitant: procul eſſe iube curasq;, metumq;
Pallentem, vltricesq; iras, omnemq; Mineruæ
Addictum ſtudijs animum, ſed carmina, ſed te
Delectent iuuenumq; chori, mixtæq; puellæ.
Parce tamen Veneri, mollesq; ante omnia vita
Concubitus, nihil eſt nocuum magis: odit & ipſa
Pulchra Venus, teneræ contagem odere puellæ.
Quod ſequitur, victus ratio tibi maxima habenda eſt,
Nec ſit cura tibi, néue obſeruantia maior.
Principio, quoſcunque amnes, quoſcunque paludes,
Quosq; lacus liquidi paſcunt, quosq; æquora, piſces
Omne genus procul amoueo. ſunt, quos tamen vſus
Liberius, quum res cogit, concedere poſsit.
Omnibus his eſt alba caro, non dura, tenaxq;,
Quos petræ & fluuiorum aduerſa marisq; fatigant.
Tales nant pelago phycides, rutilæq; per vndas
Auratæ, gobijq;, & amantes ſaxea percæ.
Talis dulciſluum fluuiorum ſcarus ad ora.
Solus ſaxa inter depaſtas ruminat herbas.
Sed neq;, quæ ſtagnis volucres, quæq; amnibus altis
Degere amant, liquidisq; cibum perquirere in vndis,
Laudarim: tibi pinguis anas, tibi crudior anſer
Vitetur, potiusq; vigil Capitolia ſeruet:
Viteturq; graui coturnix tarda ſagina.
Tu teneros lactes, tu pandæ abdomina porcæ,
Porcæ heu terga fuge, & lumbis ne veſcere aprinis,
Venatu quamuis toties confeceris apros.
Quin neq; te crudus cucumis, non tubera captent,
Neue famem cinara, bulbisue ſalacibus exple.
Non placeat mihi lactis amor, non vſus aceti,
Non fumoſa mero ſpumantia pocula Baccho,
Qualia Cyrnæi colles, campiq; Falerni,

Et

Et Pucinus ager mittunt: aut qualia noſtris
Rhetica dat paruo de collibus vua racemo.
Nempe Sabina magis placeant, dilutaq́; tellus
Quæ tulit, & multo domuerunt Naiades amne.
At, tibi ſi ex horto victus, menſæq́; Deorum
Sunt animo, atq; olerum ſimplex & inempta voluptas,
Non mentæ virides, non læta ſiſymbria deſunt,
Intybaq́;, & toto florentes frigore ſonchi,
Et ſia fontanis ſemper gaudentia riuis,
Et thymbræ ſuaues, & odoriferæ calaminthæ:
Læta meliphylla, & riguo bugloſſus ab horto
Carpantur, pleniuſq́; ferax erucula palmis,
Atq; olus, atq; rumex, & ſalſi gramina crithmi.
Ipſa lupum dumeta ferent: hinc collige primos
Aſparagos, albæ aſparagos hinc collige vitis,
Quum nondum explicuit ramos, vmbracula nondum
Texuit, & virides iuſſit pendere corymbos.
Singula ſed longum eſt, nec percenſere neceſſe,
Iamq́; aliud vocor ad munus, iuuat in noua Muſas
Naturæ nemora Aonijs deducere ab vmbris:
Vnde mihi ſi non è lauro intexere fronti
Serta volent, tantaq́; caput cinxiſſe corona,
At ſaltem obſeruata hominum tot millia, dignum
Cenſuerint querna redimiri tempora fronde.
Vere nouo, ſi quem morbus tenet, aut & in ipſo
Autumno, ſi firma ætas, ſi ſanguis abundat,
Regalem, mediam'ue lacerti incidere venam
Proderit, atq; extra fœdatum haurire cruorem.
Præterea, quocunq; habeat te tempore peſtis,
Corruptum humorem, & contagem educere turpem
Ne pigeat, faciliq́; luem deponere ab aluo:
Ante tamen ducenda para: concreta reſolue,
Et craſſa attenua, & lentore tenacia frange.
Ergo Coryciumq́; thymum ſit cura, thymumq́;
Pamphylium, thymbræ ſimilis qui durior exit,
Prima tibi coxiſſe, lupiq́; volubile gramen,
Fœniculumq́;, apiumq́;, & amari germina capni.
His polyporum hirtos imitata filicula cirros
Additur, & Lymphis tangi renuens adiantus:

His

His ſterile aſplenum, his pictam phyllitida iunge:
Quorum vbi decoctum permultis ante diebus
Ebiberis, crudumq; humorem incoxeris omnem,
Tum ſcilla medicare acri, & colocynthide amara,
Helleboroq; graui, necnon quæ in littore ſurgens,
Quà ludit maris vnda, ter euariata colorem,
Ter flores mutata die rem nomine ſignat,
Herba potens radice, ſuum cui zinziber adde:
Adde etiam anguineum cucumin, Nabathæaq; thura,
Myrrhamq;, bdelenq;, hammoniaciq; liquorem,
Et lachrymam panaceam, & dulci colchica bulbo.
His actis, ſi fortè tibi frigentia corda
Et molles animi fuerint, nec acerba placebit
In primis tentare, breuiq; extinguere peſtem,
Sed placidis agere, & per tempora lenibus vti,
Tum ſupereſt tibi cura animum ad fomenta relicta
Vertere, contagiſq; ad tenuia ſemina cæcæ,
Illa quidem conſueta modis inſerpere miris.
Profuerint igitur, quæq; exiccantia, quæq;
Marcori reſinoſa ſolent obſiſtere putri.
Tales ſunt myrrhæ lachrymæ, ſunt talia thura,
Cedruſq;, aſpalathuſq;, immortaliſq; cupreſſus,
Et bene cum calamo ſpirans redolente cyperus.
Ergo nec deſint caſiæ, nec deſit amomum,
Macér ue, agalocum ue tibi, nec cinnama odora.
Eſt etiam in pratis illud, iuxtaq; paludes
Scordion, omnigenis quod tantum obſtare venenis,
Contagiq; ſolet, paruo quærenda labore
Herba tibi: viret ipſa comis imitata chamædryn,
Flore rubens, referenſq; alli cum voce ſaporem.
Aurora naſcente huius frondemq; comantem
Radiceſq; coque, atque hauſtu te prolue largo.
Sed neque carminibus neglecta ſilebere noſtris
Heſperidum decus, & Medarum gloria citre
Syluarum: ſi fortè ſacris cantata poetis
Parte quoque hac medicam non dedignabere Muſam.
Sic tibi ſit ſemper viridis coma, ſemper opaca,
Semper flore nouo redolens: ſis ſemper onuſta
Per viridem pomis ſyluam pendentibus aureis.

Ergo

Ergo, vbi nitendum eſt cæcis te opponere morbi
Seminibus, vi mira arbor cithereia præſtat.
Quippe illam Citherea, ſuum dum plorat Adonim,
Munere donauit multo, & virtutibus auxit.
Quorundam inuentum eſt, vitrei intra concaua vaſis,
Cui collum oblongum eſt venter turgeſcit in orbem,
Aut hederæ folia, aut Ida mittente maniplos
Dictamni, Illyricámue irim, rhamníue nigrantem
Radicem, aut inulas coquere: in ſublime ſolutus
Effertur vapor, & tenuis vacua omnia complet:
Aſt, vbi frigenti occurſauit ab aëre vitro,
Cogitur, & rorem liquidus denſatur in vdum,
Decurritq; vagis per aperta canalia riuis.
Deſtillantis aquæ cyathum ſub lumina prima
Luciferi potare iubent, ſtratisq; parare
Sudorem: nec certe ab re: vis vtilis olli eſt
Relliquias morbi tenues diſpergere in auras.
Interea, ſi membra dolor conuulſa malignus
Torqueat, œſypo propera lenire dolorem,
Maſtichinoq; oleo: lentum quibus anſeris vnguen,
Emulſumq; potes lini de ſemine mucum,
Narciſſumq;, inulamq;, liquentiaq; addere mella,
Coryciumq; crocum & vilem componere amurcam.
At, fauces atq; ora malus ſi eroſerit herpes,
Tange nitro, & viridi medicata ærugine lympha
Semina inure mala, & ſerpentem interfice peſtem.
Verum ipſos ope non alia conſumere achores,
Vrentum quàm vi, poteris, quibus addere debes
Pingue aliquid, quod ſecum intus ſiccantia portet.
Hæc eadem, & miſeros artus ſi qua vlcera paſcunt,
Tollere, concretosq; valebunt ſoluere callos.
Si vero aut hæc nequicquam tentaſſe videbis,
Aut vires animiq; valent ad fortia quæq;,
Nec differre cupis, quin te committere acerbis
Feſtines, diramq; breui conſumere peſtem,
Hinc alia inuenta expediam, quæ triſtia quanto
Sunt magis, hoc tanto citius finire labores
Aerumnasq; mali poterunt: quippe effera labes
Inter prima tenax, & multo fomite viuax.

Nedum

Nedum ſe haud vinci placidis & mitibus, at nec
Tractari ſinit, & manſueſcere dura repugnat.
Sunt igitur ſtyracem in primis qui, cinnabarimq;,
Et minium, & ſtymmi agglomerant, & thura minuta,
Quorum ſuffitu pertingunt corpus acerbo,
Abſumuntq; luem miſeram, & contagia dira.
At vero & partim durum eſt medicamen & acre,
Partim etiam fallax, quo faucibus angit in ipſis
Spiritus, eluctanſq; animam vix continet ægram.
Quocirca totum ad corpus nemo audeat vti
Iudice me: certis fortaſſe erit vtile membris,
Quæ Papulæ informes, Chironiaq; vlcera paſcunt.
Argento melius perſoluunt omnia viuo
Pars maior: miranda etenim vis inſita in illo eſt:
Siue quòd id natum eſt ſubitò friguſq; caloremq;
Excipere, vnde in ſe noſtrum citò contrahit ignem,
Quodq; eſt condenſum, humores diſſoluit, agitq;
Fortius, vt candens ferrum flamma acrius vrit:
Siue acres, vnde id conſtat compagine mira,
Particulæ nexuq; ſuo vincliſq; ſolutæ
Introrſum, vt potuere ſeorſum in corpora ferri,
Colliquant concreta, & ſemina peſtis inurunt.
Siue aliam vim fata illi, & natura dedere:
Cuius & inuentum medicamen munere Diuûm
Digreſſus referam. quis enim admiranda Deorum
Munera prætereat? Syriæ nam fortè ſub altis
Vallibus, vmbroſi nemora inter glauca ſalicti,
Callirhoë qua fonte ſonans decurrit amœno,
Fama eſt cultorem Dijs ſacri agreſtibus horti,
Cultorem nemorum, ſectatoremq; ferarum,
Ilcea labe grauem tanta, dum molle cyperum,
Et caſiam, & ſyluam late fragrantis amomi
Irrigat, hæc oraſſe Deos, & talia fatum.
Dij, quos ipſe diu colui, tuq; optima triſtes
Callirhoë, quæ ſancta ſoles depellere morbos,
Cui nuper ramoſa ferens ego cornua cerui
Aëria victor fixi capita horrida quercu:
Dij mihi crudelem miſero ſi tollere peſtem
Hanc dabitis, quæ me affligat noctesq; diesq;,

Ipſe ego purpureas, ipſe albas veris & horti
Primitias, vobis violas, ego lilia vobis
Alba legam, primaſq; roſas, primoſq; hiacynthos,
Veſtraq; odoratis onerabo altaria ſertis.
Gramen erat iuxtà viridans, Sic fatus, vt æſtu
Feſſus erat, viridi deſedit graminis herba.
Hic Dea, vicino quæ ſeſe fonte lauabat,
Callirhoë liquido ex antro per lubrica muſco
Saxa fluens, iuueni dulci blandita ſuſurro,
Lethæum immiſit ſomnum, ſparſitq; ſopore
Graminea in ripa, & ſalicum nemus inter opacum:
Atque illi viſa eſt ſacro ſe flumine tollens
In ſomnis coràm eſſe, pia & ſic voce locuta.
Ilceu in extremo Dijs tandem audite labore
Cura mei, tibi nulla ſalus, quacunq; videt Sol,
Speranda eſt terram magnam ſuper. hoc tibi pœnæ
Dat Triuia, & precibus Triuiæ exoratus Apollo,
Ob ſacrum iaculo percuſſum ad flumina ceruum,
Et noſtris affixa tibi capita horrida truncis.
Nam, poſtquam illa feram exanimem per gramina vidit
Abſciſſo capite, & ſacro ſparſa arua cruore,
Omnibus ingemuit ſyluis, dirumq; precata eſt
Authori. oranti Latous tanta ſorori
Affuit, & peſtem miſero immiſere nefandam
Durus vterque tibi: quin &, quacunq; videt Sol,
Interdixit opem: quare tellure ſub ima,
Si qua ſalus ſupereſt, cæca ſub nocte petenda eſt.
Eſt ſpecus arboribus tectum, atq; horrore verendum
Vicina ſub rupe, Iouis quà plurima ſylua
Accubat, & raucum reddit coma cedria murmur.
Huc, vbi ſe primis aurora emittet ab vndis
Ire para, & nigrantem ipſis in faucibus agnam
Mactato ſupplex, atque Ops tibi maxima, dic, hanc,
Dic, ferio. nigram tum Noctem, vmbraſq; ſilentes,
Vmbrarumq; Deos, ignotaq; numina Nymphas
Et Thia venerare, atræ & nidore Cupreſſi.
Hic tibi narranti cauſam, auxiliumq; vocanti
Haud aberit Dea, quæ cæcæ in penetralia terræ

Deducat te ſancta, & opem tibi ſedula præſtet.
Surge age, nec vani ſpeciem tibi concipe ſomni.
Illa ego ſum, quæ culta vago per pinguia fonte
Dilabor, Dea vicinis tibi cognita ab vndis.
Sic ait, & ſe cæruleo cita condidit amne.
Ille autem, vt placidus ceßit ſopor, omnia lætus
Accipit, & Nympham precibus veneratur amicam.
O ſequor, ò quocunque vocas pulcherrima fontis
Vicini Dea Callirhoë. Tum, poſtera primum
Exurgens aurora, ſuos vbi protulit ortus,
Monſtratum Iouis in ſylua ſub rupibus altis
Antrum ingens petit, & nigrantem tergora primo
Veſtibulo ſiſtit pecudem, magnæq; trementem
Mactat Opi: tibiq;, inquit, ego hanc Ops maxima macto.
Tum Noctem, Noctisq; Deas, ignota precatur
Numina. iamq; ſimul Thian, atramq; Cupreſſum
Vrebat, quum vox terræ reuoluta cauernis
Longe audita ſacras Nympharum perculit aures:
Nympharum, quibus æra ſolo ſunt condita curæ.
Extemplo commotæ omnes, ac cœpta reponunt,
Sulphureos forte vt latices, & flumina viui
Argenti, mox, vnde nitens concreſceret aurum,
Tractabãt, gelidoq; promentes fonte coquebant.
Centum ignis ſpißi radios, centum ætheris vſti,
Bis centum concretorum terræq; marisq;
Miſcuerant, noſtros fugientia ſemina viſus.
At Lipare, Lipare, argenti cui ſemina & auri
Cura data, & ſacrum flammis adolere bitumen,
Continuò obſcuræ latebroſa per auia terræ
Ilcea adit, firmansq; animum ſic incipit ipſa.
Ilceu (nanque tuum nec nomen, nec mihi labes
Ignota eſt, nec, quid venias) iam corde timorem
Exue, nequicquam non te huc chariſsima mittit
Callyrhoë: tibi parta ſalus tellure ſub ima eſt.
Tolle animos, & me per opaca ſilentia terræ
Inſequere: ipſa adero, & præſenti numine ducam.
Sic ait, & ſe antro gradiens præmittit opaco.
Ille ſubit, magnos terræ miratus hiatus,

Squallentesq;

Squallenteſq; ſitu æterno, & ſine lumine vaſtas
Speluncas, terramq; meantia flumina ſubter.
Tum Lipare: hoc quodcunque patet, q; maxima terra eſt:
Hunc totum ſine luce globum, loca ſubdita nocti
Dij habitant: imas retinet Proſerpina ſedes,
Fluminaq; ſupremas, quæ ſacris concita ab antris
In mare per latas abeunt reſonantia terras.
In medio dites Nymphæ, genera vnde metalli,
Æriſq;, argentiq;, auriq; nitentis origo:
Quarum ego nunc ad te miſerans ipſa vna ſororum
Aduenio, illa ego, quæ venas per montis hiantes,
Callirhoæ haud ignota tuæ, fumantia mitto
Sulphura. ſic ibant terra & caligine tecti.
Iamq; exaudiri crepitantes ſulphure flammæ,
Concluſiq; ignes, ſtridentiaq; æra caminis.
Hæc regio eſt late, varijs vbi fœta metallis,
Virgo ait, eſt tellus: quorum vos tanta cupido
Exercet, ſuperas cœli qui cernitis auras.
Hæc loca mille Deæ cæcis habitamus in antris,
Nocte Deæ & Tellure ſatæ, quîs munera mille,
Mille artes. ſtudium eſt alijs deducere riuos,
Scintillas alijs rimari, & ſparſa per omnem
Semina tellurem flammarum, igniſq; coruſci.
Materiam miſcent aliæ, maſſamq; coërcent
Obicibus, multa & gelidarum inſpergine aquarum.
Non procul eruptis fumantia tecta caminis
Ætnæi Cyclopes habent, verſantq; coquuntq;
Vulcano ſtridente, atque æra ſonantia cudunt.
Læua hæc abſtruſum per iter via ducit ad illos.
Dextera ſed ſacri fluuij te ſiſtet ad vndam,
Argento fluitantem vndam, viuoq; metallo,
Vnde ſalus ſperanda. & iam aurea tecta ſubibant,
Roranteſq; domos ſpodijs, fuligineq; atra
Speluncas varie obductas, & ſulphure glauco.
Iamq; lacus late vndantes, liquidoq; fluentes
Argento iuxta aſtabant, ripaſq; tenebant.
Hic tibi tantorum requies inuenta laborum,
Subſequitur Lipare, poſtquam ter flumine viuo

Perſuſus, ſacra vitium omne reliqueris vnda.
Sic fatur, ſimul argenti ter fonte ſalubri
Perfundit, ter virgineis dat flumina palmis
Membra ſuper, iuuenem toto ter corpore luſtrat
Mirantem exuuias turpes, & labe maligna
Exutos artus, peſtemq́; ſub amne relictam.
Ergo age, quum primum cœli te purior aer
Accipiet, nitidamq; diem, Solemq́; videbis,
Sacra para, & caſtam ſupplex venerare Dianam,
Indigenasq́; Deos, & numina fontis amici.
Sic virgo, & iuuenem tanto pro munere grates
Soluentem è nocte ætherias educit in oras,
Dimittitq; alacrem, atque optata in lumina reddit.
Accepit noua fama fidem, populosq́; per omnes
Prodijt haud fallax medicamen: cœptaq; primum
Miſceri argento fluitanti axungia porcæ.
Mox etiam Oriciæ ſimul adiuncta eſt terebinthi,
Et laricis reſina aeriæ. ſunt, qui vnguen equinum
Vrſinúm ve adhibent, bdelæ, cedriq; liquorem.
Nonnulli & myrrhæ guttas, & maſcula thura
Adijciunt, miniumq; rubens, & ſulphura viua.
Haud vero mihi diſpliceat, componere ſi quem
Trita melampodia, atque arentem iuuerit irim,
Galbanaq́;, & laſſer graue olens, oleumq; ſalubre
Lentiſci, atque oleum haud experti ſulphuris ignem.
His igitur totum oblinere, atq; obducere corpus
Ne obſcœnum, ne turpe puta: per talia morbus
Tollitur, & nihil eſſe poteſt obſcœnius ipſo.
Parce tamen capiti, & precordia mollia vita.
Tum ſuper & vittas aſtringe, & ſtuppea necte
Vellera: dein ſtratis tegmento imponere multo,
Dum ſudes, fœdæq; fluant per corpora guttæ.
Hæc tibi bis quinis ſatis eſt iteraſſe diebus.
Durum erit: at, quicquid tulerit res ipſa, ferendum eſt.
Aude animis. tibi certa ſalus ſtans limine in ipſo
Signa dabit: liquefacta mali excrementa videbis
Aſſidue ſputo immundo fluitare per ora,
Et largum ante pedes tabi mirabere flumen.

Ora

Ora tamen fœda erodent vlcuſcula: ſed tu
Lacte foue, & cocto cytini, viridisq; liguſtri.
Tempore non alio generoſi pocula Bacchi
Annuerim ſumenda tibi, purumq; Falernum,
Et Chia, & pateris ſpumantia Rhetica largis.
Sed iam age vicinæ victor gratare ſaluti:
Vltima adeſt tibi cura, eadem & placidiſſima, corpus
Abluere, & luſtrare artus, ac membra piare
Stœchade, amaracinuſq; comis, & rore marino,
Verbenaq; ſacra, & bene olentibus heracleis.

LIBER III.

SED iam me nemora alterius fœlicia mundi,
Externique vocant ſaltus: longe aſſonat æquor
Herculeas vltra metas, & littora longe
Applaudũt ſemota. mihi nunc magna Deorũ
Munera, & ignoto deuecta ex orbe canenda,
Sancta arbos, quæ ſola modum, requiemq; dolori,
Et finem dedit ærumnis. age diua beatum
Vranie venerare nemus, crinesq; reuinctam
Fronde noua, iuuet in medica procedere palla
Per Latium, & ſanctos populis oſtendere ramos:
Et iuuet haud vnquam noſtrorum ætate parentum
Viſa prius, nullíue vnquam memorata referre.
Vnde aliquis forſan nouitatis imagine mira
Captus, & heroas, & grandia dicere facta
Aſſuetus, canat auſpicijs maioribus auſas
Oceani intacti tentare pericula puppes.
Nec non & terras varias, & flumina, & vrbes,
Et varias memoret gentes, & monſtra reperta:
Dimenſasq; plagas, altoq; orientia cœlo
Sydera, & inſignem ſtellis maioribus Arcton.
Nec taceat noua bella, omnemq; illata per orbem
Signa nouum, & poſitas leges, & nomina noſtra.
Et canat (auditum quod vix venientia credant
Secula) quodcunque Oceani complectitur æquor

Ingens,

Ingens, omne, vna obitum menſumq́; carina.
Fœlix cui tantum dederit Deus. at mihi vires
Arboris vnius ſatis eſt, vſumq́; referre:
Et quo inuenta modo fuerit, noſtraſq́; ſub auras
Aduena per tantum pelagi peruenerit æquor.
Oceano in magno, ardenti ſub ſydere Cancri,
Sol vbi ſe nobis media iam nocte recondit,
Hac ignota tenus, tractu iacet inſula longo:
Hiſpanam gens inuentrix cognomine dixit:
Auri terra ferax: ſed longe ditior vna
Arbore, voce vocant patrij ſermonis Hyacum.
Ipſa teres, ingenſq́; ingentem vertice ab alto
Diffundit ſemper viridem, ſemperq́; comantem
Arbuteis ſyluam folijs: nux parua, ſed acris
Dependet ramis, & plurima frondibus hæret.
Materia indomita eſt, duro & penè æmula ferro
Robora, quæ reſinam ſudant incenſa tenacem.
Diſſectæ color haud ſimplex. in cortice lauri
Exteriore viret leuor, pars altera pallet
Buxea: at interior nigro ſuffuſca colore eſt,
Iuglandemq́;, ebenumq́; inter. quod ſi inderuberet,
Iam poterat varijs æquare coloribus irim.
Hanc gens illa colit, ſtudioq́; educere multo
Nititur: hac late colles campiq́; patentes,
Hac omnis veſtitur ager: nec ſanctius illis
Eſt quicquam, aut potiore vſu: quippe omnis in illa
Spes iacet hanc contra peſtem, quæ cœlitus illic
Perpetua eſt. validos abiecto cortice ramos
Multa vi tundunt, aut in ſegmenta minuta
Elimant, puroq́; ſcobes in fonte reponunt,
Dum bibulas noctemq́; diemq́; emaceret humor.
Inde coquunt: nec non illos ea cura fatigat,
Vulcano ne fortè furens erumpat aquæ vis,
Et ſuperundantem ſpumam proiectet in ignes.
Spuma quippe linunt, ſi quicquam è corpore toto
Abſcedit, ſi quicquam ægros depaſcitur artus.
Dimidia abſumpta, ſupereſt quodcunque, reponunt,
Diuini laticis. quin & ſegmenta relicta

Rurſus,

Rurſus, vt ante, coquunt, addentes ſuaue liquens mel.
Scilicet hunc vnum menſis accedere potum
Et lex ipſa iubet gentis, mandatq; ſacerdos.
Seruatum at laticem, & decocti pocula primi
Bina die quaq; aſſumunt, quum ſurgit ab ortu
Lucifer, & ſero egreditur quum Veſper olympo.
Nec prius abſiſtunt potu, quàm menſtrua curſum
Luna ſuum, & totum peragrans perfecerit orbem,
Fraternasq; iterum conuenerit æmula bigas.
Interea cæcus ſeſe penetralibus abdunt,
Quô neque vis venti, non halitus aëris vllus
Inſinuet ſeſe, & gelidis afflatibus obſit.
Quid mirandum æquè memorem ſuper omnia victum
Quàm tenuem, quàm magna ſibi ieiunia poſcant?
Quippe ſolet ſatus eſſe, ipſum dum corpus alatur:
Dum ſuperet vita, & tantum ne membra fatiſcant.
Ne tamen ah ne tanta time, ſacer ilicet hauſtus
Ille modo ambroſiæ, vires reficitq; fouetq;,
Inq; occulta gerit ieiunis pabula membris.
Nectare ab epoto binas, non amplius, horas
Imponunt ſeſe ſtratis, medicamen vt intro
Largè eat, & calido ſudorem è corpore ducat.
Interea vacuas peſtis vaneſcit in auras:
Et (dictu mirum) apparet iam puſtula nulla:
Iamq; nomæ ceſſere omnes, iam fortia liquit
Membra dolor, primoq; redit cum flore iuuentas:
Et iam Luna ſuum remeans noua circuit orbem.
Quis Deus hos illis populis monſtrauerit vſus:
Qui demum & nobis caſus, aut fata tulere
Hos ipſos: vnde & ſacræ data copia ſyluæ,
Nunc referam. Miſſæ quæſitum abſcondita Nerei
Aequora, in occaſum, Soliſq; cubilia, pinus
Littoribus longe patrijs, Calpeq; relictis
Ibant Oceano in magno, pontumq; ſecabant,
Ignaræq; viæ, & longis erroribus actæ.
Quas circum innumeræ properantes gurgite ab omni
Ignoti noua monſtra maris Nereides vdæ
Adnabant, celſas miratæ currere puppes,

Salſæ

Salſa ſuper pictis volitantes æquora velis.
Nox erat, & puro fulgebat ab æthere Luna,
Lumina diffundens tremuli per marmora ponti,
Magnanimus quum tanta heros ad munera fatis
Delectus, dux errantis per cærula claßis,
Luna, ait, ô pelagi cui regna hæc humida parent,
Quæ bis ab aurata curuaſti cornua fronte,
Curua bis expleſti, nobis errantibus ex quo
Non vlla apparet tellus, da littora tandem
Aſpicere, & dudum ſperatos tangere portus;
Noctis honos, cœliq; decus Latonia virgo.
Audijt orantem Phœbe, delapſaq; ab alto
Aethere, ſe in faciem mutat, Nereia quali
Cymothoë, Clothoq; natant, iuxtaq; carinam
Aſtitit, & ſummo pariter nans æquore fatur:
Ne noſtræ dubitate rates, lux craſtina terras
Oſtendet, fidoq; dabit ſuccedere portu.
Sed vos littoribus primis ne inſiſtite: dudum
Vltra fata vocant. medio magna inſula ponto
Eſt Ophyre, huc iter eſt vobis, hic debita ſedes
Imperijq; caput. ſimul hæc effata, carinam
Impulit: illa leui cita diſſecat æquora curſu.
Aſpirant faciles auræ, & iam clarus ab vndis
Surgebat Titan, humiles quum ſurgere colles
Vmbroſi procul, & propior iam terra videri
Incipit. acclamant nautæ, terramq; ſalutant,
Terram exoptatam. tum portu & littore amicè
Excepti, dijs vota pijs in littore ſoluunt:
Quaſſataſq; rates, defeſſaq; corpora curant.
Inde, vbi quarta dies pelago, crepitanſq; vocauit
Vela Notus, remis inſurgitur, altaq; rurſum
Corripiunt maria, & læti freta cærula ſulcant.
Linquitur incerto fluitans Anthylia ponto,
Atque Hagia, atque alta Ammerie, execrataq; tellus
Cannibalum, & ripa Gyane nemoroſa virenti.
Protinus innumeræ panduntur turribus altis
Inſulæ Oceano in vaſto, quas inter opacis
Vndantem ſyluis vnam, curſuq; ſonantem

Fluminis

Fluminis aſpiciunt, magno qui ſpumeus alueo
In mare fulgentes auro ſubuectat arenas.
Huius in ora placet pronas appellere puppes.
Inuitant nemora, & dulces è flumine lymphæ.
Iamq; ſolo viridante alacres, ripaq; potiti
In primis terram ignotam, Nymphasq; ſalutant
Indigenas, Geniumq; loci, teq; aurifer amnis,
Quisquis in ora maris nitida perlaberis vnda.
Tum duram Cererem, & patrij carcheſia Bacchi
Aggere in herboſo expediunt: dein quærere, ſi qui
Mortales habitent: pars fuluam fluminis vndam
Mirari, mixtamq; auro diſquirere arenam.
Fortè per vmbroſos ſyluarum plurima ramos
Aſſiduè volitabat auis, quæ picta nitentes
Cæruleo pennas, roſtro variata rubenti
Ibat natiuo ſecura per auia luco.
Has iuuenum manus vt ſyluas videre per altas,
Continuo caua terrificis horrentia bombis
Aera, & flammiferum tormenta imitantia fulmen
Corripiunt, Vulcane tuum, dum Theutonas armas,
Inuentum, dum tela Iouis mortalibus affers.
Nec mora, ſignantes certam ſibi quiſque volucrem,
Incluſam, ſalicum cineres, ſulphurq;, nitrumq;,
Materiam accendunt ſeruata in reſte fauilla.
Fomite correpto diffuſa repente furit vis
Ignea circunſepta, ſimulq; cita obice rupto
Intruſam impellit glandem: volat illa per auras
Stridula: & exanimes paſſim per prata iacebant
Deiectæ volucres: magno micat ignibus aër
Cum tonitru, quo ſylua omnis, ripæq; recuruæ
Et percurſſa imo ſonuerunt æquora fundo.
Pars auium nemus in denſum conterrita, & altos
Se recipit ſcopulos: quorum de vertice ſummo
Horrendum vna canit (dictu mirabile) & aures
Terrificis implet dictis, ac talibus infit.
Qui Solis violatis aues, ſacrasq; volantes,
Heſperij, nunc vos, quæ magnus cantat Apollo,
Accipite, & noſtro vobis quæ nunciat ore.

Fracaſtorij. QQQ *Vos*

Vos quanquam ignari, longum quæſita, ſecundis
Tandem parta Ophyræ tetigiſtis littora ventis.
Sed non ante nouas dabitur ſummittere terras,
Et longa populos in libertate quietos,
Moliriq; vrbes, ritusq; ac ſacra nouare,
Quàm vos infandos pelagi terræq; labores
Perpeſsi, diuerſa hominum poſt prælia, multi
Mortua in externa tumuletis corpora terra.
Nauibus amiſsis pauci patria arua petetis.
Fruſtra alij ſocios quæretis magna remenſi
Aequora: nec noſtro deerunt Cyclopes in orbe.
Ipſa inter ſeſe veſtras diſcordia puppes
In rabiem ferrumq; trahet: nec ſera manet vos
Illa dies, fœdi ignoto quum corpora morbo
Auxilium ſylua miſeri poſcetis ab iſta,
Donec pœniteat ſcelerum. nec plura loquuta
Horrendum ſtridens denſis ſeſe abdidit vmbris.
Ollis oſſa rigor ſubitus percurrit, & omnis
Palluit, ac gelida fugit formidine ſanguis.
Tum vero ſacras volucros, diuosq; precati,
In primis Solem, & ſanctum ſeruantia lucum
Numina ſupplicibus venerantur agreſtia votis:
Pacem orant, rurſumq; Ophyren, fluuiumq; ſalutant.
Interea è ſyluis nigrum genus ora comaeq;,
Ad naues noua turba virûm concurrit inermis,
Pectora nudi omnes, euincti frondibus omnes
Paciferis: tanta qui celſas mole carinas
Mirati, veſtesq; virûm, fulgentiaq; arma,
Vix ſatis expleri poſſunt: & ab æthere miſſi
Siue homines, ſiue heroës ſint, ſiue Deorum
Numina, adorantum ritu, precibusq; ſalutant:
Ante alios ipſum regem, cui munera læta,
E ripis collectum aurum, & cerealia dona,
Et patrios fructus, & mella liquentia portant.
Veſtibus ipſi etiam noſtris, & munere multo
Donati, exceptiq; mero noua gaudia miſcent.
Non aliter, quàm ſi menſis, dapibusq; Deorum
Mortalis quiſquam adſcitus, fœlixq; futurus

Hauriat.

Hauriat æternum, cœleſtia pocula, nectar.
Ergo, vbi amicitiæ ſecuros fœdere vtrinque
Firmauere animos, habita & commercia gentis,
Ipſi inter ſeſe reges in littore læti
Complexu iungunt dextras, & fœdera firmant.
Alter goſsipio tenui pectusq; femurq;
Præcinctus, viridi limbum pingente ſmaragdo,
Ora niger: iaculo armatur cui dextera acuto,
Squamoſi ſpolium ſuſtentat læua draconis.
Alter at intexto lænam circundatus auro,
Quam ſubter rutila arma micant, capiti ærea caſsis
Inſidet, & pictæ volitant in vertice criſtæ:
Fulgenti ex auro torques cui candida colla
Cingunt, atque enſis lateri dependet Iberus.
Et iam commixti populi, hoſpitioq; recepti,
Hi tectis domibusq;, altis in nauibus illi,
Lætitia ludisq; dies per pocula ducunt.
Fortè loco lux feſta aderat, Soliq; parabant
Vltori facere vmbroſo ſacra annua luco.
Heſperiaq;, Ophyræq; manus conuenerat omnis.
Hic conualle caua, ripæ viridantis in herba,
Selectorum ingens numerus, matresq; viriq;
Confuſi, plebs atque patres, pueriq; ſenesq;
Aſtabant, animis triſtes, & corpora fœdi,
Squallentes cruſtis omnes, taboq; fluentes:
Quos circunfuſos albenti in veſte ſacerdos
Pura luſtrat aqua, & ramo frondentis Hyaci.
Tum niueum ante aras cædit de more iuuencum,
Et iuxta poſitum paſtorem ſanguine cæſi
Reſpergit, pateraq; rigat: Soliq; potenti
Ad numeros pæana canit: nec cætera turba
Non ſequitur, mactantq; ſues, mactantq; bidentes,
Viſceribusq; veru toſtis epulantur in herba.
Obſtupuit gens Europæ ritusq; ſacrorum,
Contagemq; alio non vſquam tempore viſam.
At dux multa animo tacitus ſecum ipſe volutans,
Hic erat ille, inquit, morbus, (Dij auertite caſum)
Ignotum interpres Phœbi quem dira canebat.

Tum regem indigenam, (vt ſermo fandiq; facultas
Iam communis erat) cui ſint ſolennia Diuûm,
Scitatur: quid tanta aſtet conualle ſub alta
Languentum miſeranda manus: quid paſtor ad aras
Sacra inter, cæſi reſperſus ſanguine tauri.
Quem contra, Heſperiæ ô heros fortiſſime pubis,
Rex ait, hi gentis ritus, hæc ſacra quotannis
Vltori de more Deo celebramus: origo
Antiqua eſt, veteresq; patrum fecere parentes.
Quòd ſi externorum mores, hominumq; labores
Audiuiſſe iuuat, primæua ab origine cauſam
Sacrorum, & peſtis miſeræ primordia pandam.
Forſitan Atlantis veſtras peruenit ad aures
Nomen, & ex illo generis longo ordine ducti.
Hac & nos, longa ſerie, de ſtirpe profecti
Dicimur, heu quondam fœlix & chara Deûm gens,
Dum cœlum colere, & ſuperis accepta referre
Maiores ſueuere boni: ſed, numina poſtquam
Contemni cœptum eſt luxu faſtuq; nepotum,
Ex illo quæ ſint miſeros, quantæq; ſecutæ
Aerumnæ, vix fando vnquam comprendere poſſem.
Inſula tum priſci regis de nomine dicta
Ingenti terræ concuſſa Atlantia motu
Corruit, abſorpta oceano: quem mille carinis
Sulcauit toties, terræ regina mariſq;.
Ex illo & pecudes, & grandia quadrupedantum
Corpora non vllis vnquam reparata diebus
Aeternùm periere: externaq; victima ſacris
Cæditur, externus noſtras cruor imbuit aras.
Tum quoq; & hæc infanda lues, quam noſtra videtis
Corpora depaſci, quam nulli aut deniq; pauci
Vitamus, Diuûm offenſis, & Apollinis ira
De cœlo demiſſa omnes graſſatur in vrbes.
Vnde hæc ſacra nouo primum ſolennia ritu
Inſtituêre patres, quorum hæc perhibetur origo.
Syphilus (vt fama eſt) ipſa hæc ad flumina paſtor
Mille boues, niueas mille hæc per pabula regi
Alcithoo paſcebat oues: & fortè ſub ipſum

Solſtitium,

Solſtitium vrebat ſitientes Syrius agros:
Vrebat nemora: & nullas paſtoribus vmbras
Præbebant ſyluæ: nullum dabat aura leuamen.
Ille gregem miſeratus, & acri concitus æſtu,
Sublimem in Solem vultus & lumina tollens,
Nam quid Sol te, inquit, rerum patremq; Deumq;
Dicimus, & ſacras vulgus rude ponimus aras,
Mactatoq; boue, & pingui veneramur acerra,
Si noſtri nec cura tibi eſt, nec regia tangunt
Armenta? an potius ſuperos vos arbitrer vri
Inuidia? mihi mille niuis candore iuuencæ,
Mille mihi paſcuntur oues: vix eſt tibi Taurus
Vnus, vix Aries cœlo (ſi vera feruntur)
Vnus, & armenti cuſtos Canis arida tanti.
Demens quin potius Regi diuina faceſſo,
Cui tot agri, tot ſunt populi, cui læta miniſtrant
Aequora, & eſt ſuperis, ac Sole potentia maior?
Ille dabit facilesq; auras, frigusq; virentum
Dulce feret nemorum armentis, æſtumq; leuabit.
Sic fatus, mora nulla, ſacras in montibus aras
Inſtituit regi Alcithoo, & diuina faceſſit.
Hoc manus agreſtum, hoc paſtorum cætera turba
Exequitur: dant thura focis incenſa, litantq;
Sanguine taurorum, & fumantia viſcera torrent.
Quæ poſtquam rex, in ſolio dum fortè ſederet
Subiectos inter populos, turbamq; frequentem,
Agnouit, Diuûm exhibito gauiſus honore
Non vllum tellure coli ſe vindice numen
Imperat, eſſe nihil terra ſe maius in ipſa:
Cœlo habitare Deos, nec eorum hoc eſſe, quod infra eſt.
Viderat hæc, qui cuncta videt, qui ſingula luſtrat,
Sol pater, atque animo ſecum indignatus, iniquos
Intorſit radios, & lumine fulſit acerbo.
Aſpectu quo Terra parens, correptaq; ponti
Aequora, quo tactus viro ſubcanduit aër.
Protinus illuuies terris ignota profanis
Exoritur. primus, regi qui ſanguine fuſo
Inſtituit diuina, ſacrasq; in montibus aras,

Syphilus

Syphilus, oſtendit turpes per corpus achores.
Inſomnes primus noctes, conuulſaq; membra
Senſit, & à primo traxit cognomina morbus,
Syphilidemq; ab eo labem dixere coloni.
Et mala iam vulgò cunctas diffuſa per vrbes
Peſtis erat, regi nec ſæua pepercerat ipſi.
Itur ad Ammericen ſylua in Cartheſide Nympham,
Cultricem nemorum Ammericen, quæ maxima luco
Interpres Diuûm reſponſa canebat ab alto.
Scitantur, quæ cauſa mali, quæ cura ſuperſit.
Illa refert: ſpreti vos ô, vos numina Solis
Exercent: nulli fas eſt ſe æquare Deorum
Mortalem: date thura Deo, & ſua ducite ſacra,
Et numen placate, iras non proferet vltra.
Quam tulit, æterna eſt, nec iam reuocabilis vnquam
Peſtis erit: quicunque ſolo naſcetur in iſto,
Sentiet: ille lacus Stygios, fatumq; ſeuerum
Iurauit. ſedenim, ſi iam medicamina certa
Expetitis, niueam magnæ mactate iuuencam
Iunoni, magnæ nigrantem occidite vaccam
Telluri: illa dabit fœlicia ſemina ab alto:
Hæc viridem educet fœlici è ſemine ſyluam:
Vnde ſalus. ſimul obticuit, ſpecus intus, & omne
Excuſſum nemus, & circum ſtetit horror vbiq;.
Illi obeunt mandata: ſua ipſi altaria Soli
Inſtituunt: niueam Iuno tibi magna iuuencam,
Nigrantem Tellus mactant tibi maxima vaccam.
Mira edam. (at diuos iuro, & monumenta parentum)
Hæc ſacra, quam nemore hoc toto vos cernitis, arbor,
Ante ſolo nunquam fuerat quæ cognita in iſto,
Protinus è terra virides emittere frondes
Incipit, & magna campis pubeſcere ſylua.
Annua confeſtim Soli facienda ſacerdos
Vltori noua ſacra canit. deducitur ipſe
Sorte data, qui pro cunctis cadat vnus ad aram,
Syphilus: & iam farre ſacro, vittisq; paratis
Purpureo ſtabat tincturus ſanguine cultros:
Tutatrix vetuit Iuno, & iam mitis Apollo,

Qui

Qui meliorem animam miſeri pro morte iuuencum
Suppoſuere, feroq; ſolum lauere cruore.
Ergo eius facti æternùm vt monumenta manerent,
Hunc morem antiqui primum ſtatuere quotannis
Sacrorum, ille tuum teſtatur Syphile crimen,
Victima vana, ſacras deductus paſtor ad aras.
Illa omnis, quam cernis, inops miſerandaq; turba
Tacta Deo eſt, veterumq; luit commiſſa parentum.
Cui votis precibusq; pijs numerisq; ſacerdos
Conciliat vates Diuos, & Apollinis iras.
Luſtrati ingentes ramos, & robora ſanctæ
Arboris aduectant tectis: libamine cuius
Vi mira infandæ labis contagia pellunt.
Talibus, atque alijs tempus per multa trahebant
Diuerſis populi commixti è partibus orbis.
Interea, Europæ fuerant quæ ad chara remiſſæ
Littora, iam rurſus puppes freta lata remenſæ
Mira ferunt: latè (proh fata occulta Deorum)
Contagem Europæ cœlo crebreſcere eandem,
Attonitasq; vrbes nullis agitare medelis.
Quinetiam grauior naues it rumor in omnes,
Illo eodem claſſem morbo, iuuenumq; teneri
Haud numerum exiguum, & totis tabeſcere membris.
Ergo haud immemores, diras ceciniſſe volucres
Affore, quum ſylua auxilium poſcatur ab illa,
Continuo faciles Nymphas, Solemq; precati,
Intacti nemoris ramos, & robora ab alto
Conuectare parant luco, medicataq; ſumunt
Pocula, pro ritu gentis: quo munere tandem
Contagem pepulere feram. quin dona Deorum,
Haud patriæ obliti, & fœlicem ad littora ſyluam
Noſtra iubent ferri, cœlo ſi forſitan iſto
Aſsimilem pellant labem: nec fata ſequundos
Ipſa negant Zephyros, faciliſq; aſpirat Apollo.
Munera vos Diuûm primi accepiſtis Iberi,
Præſens mirati auxilium: nunc cognita Gallis,
Germanisq;, Scythisq;, orbe & gauiſa Latino
Iam nunc Europam vecta eſt Huyacus in omnem.

Salue

HIERONYMI FRACASTORII IOSEPH LIBRI DVO.

AD ALEXANDRVM FARNESIVM CARDINALEM AMPLISS.

LIBER PRIMVS.

QVAE veterum Heroum diuæ facta inclyta Muſæ,
Et monumenta æui longis obſcura tenebris
Illuſtrare nouis numeris, & carmine ſacro
Ferre per ætates omnes, perq; ora nepotum
Gaudetis, famamq; virûm proferre ſub auras,
Nunc, ò, nunc populi illius, quem maximus vnum
Delegit Deus, & generis longo ordine ducti
Principe ab Abramo, veteres euoluite faſtos:
Et iuuenem cantate pium, quem magnus Iacob
Iſacides genuit: dederat cui noſſe futura
Per ſomnos monſtrata Deus. vos dicite, quanta
Ille tulit, pharijs tandem dum victor in oris
Imperium gereret magnum, populumq; beatum
Conderet, vnde ſalus hominum, ſpes vnde futura
Vitæ erat, & clauſi reſerandum limen Olympi.
Nec minus, Italiæ iuuenis decus (omnia quando
Quæ canimus, tua FARNESI *ſunt maxima iuſſa)*
Ipſe ades: &, plenum ſcopulis dum currimus æquor,
Da faciles in vela auras, da numine dextro
(Nanque Deus mihi ſemper eris) tua grandia vota
Poſſe ſequi, pelagiq; omnes ſuperare labores.
En, primas ſulcantem vndas me littora Iopes,
Me iuga Samariæ, nemoroſaq; paſcua Sichen,
Iordaniſq; vocat: curuis en vallibus Hebron
Applaudit, cœloq; ſimul tua nomina tollit,
Reſponſatq; Tabor voces, & ſydera pulſat.
Nouerat infernus Pluton, cui multa futuri eſt
Scire datum, in fatis Abrami è ſanguine ſacram
Progeniem terris promitti, Tartara per quam
Euertenda forent. metuenti talia Paſtor

Rexq; idem Sichenus erat ſuſpectus Iacob,
Inuiſusq; nimis: tum quòd nec ſanctius alter
Iuſtitiam legemq; Dei ſeruaret, & aris
Thura daret: tum quòd biſſena prole beatus
Natorum, populum in ſanctum concreſcere ſolus
Poſſe videbatur. quare hanc intentus in vnam
Progeniem, dabat omnem operam quo perdere poſſet:
Præcipue inſignem puerum, cui ſydera fauſta
Naſcenti & late fœlix arriſerat æther.
Quem forma egregium Charites ſtudia inter alebant
Ingenua, & leges patrias rectumq; docebant.
Illi autem mens alta inerat diuina futuri
Neſcio quæ, atq; animus ſummi admirator Olympi,
Et pia religio, & puero prudentia maior.
Ergo & ob has dotes, & quòd per vota parenti
Longæuo hic fuerat Rachele è coniuge chara
Natus, erat patri ante alios dilectus Ioſeph.
Ex his non paruam inuidiam, tacitumq; ferebat
Fratribus in reliquis odium, & lætale venenum
Alecto, Eumenidum vna, imis emiſſa tenebris
In genus inuiſum: totis quæ adnixa colubris
Diſsidium, furiasq; ferat, bellumq; necemq;.
Nec tantis non ipſa malis fortuna fouendis
Affuit, augendisq; odijs. nam forte per æſtum
Quum fraterna cohors pecudes ad pabula nota
Lanigeras vnà ſyluas duxiſſet in altas
Iliceaq; vmbra reſiderent, primus Ioſeph
In fratres conuerſus ait. mea ſomnia fratres
Audite, illa quidem mira, &, niſi me mea fallunt
Auguria, haud vani ſpeciem referentia ſomni.
Nanq; ſub auroram, quum ſeſe ſydera condunt
Caſura iam nocte, & ſolus nunciat ortum
Lucifer, ipſe meas ſpicas offerre videbar
Sacras ante aras: pariter vos ponere veſtras:
Sed noſtri cœlum faſces ſe tollere in altum,
Et rutilam inſignes late diffundere lucem:
Veſtri autem obſcuri atq; humiles ſummittere ſeſe,
Vtpote adorantes noſtros. Cui grandior annis
Atq; odio in puerum non paruo accenſus Iudas
Vane puer quid mira vocas tua ſomnia? nunquid

Illa aliquis tibi forte Deus demiſit ab alto?
Credo equidem, nam vina Deum dicuntur habere,
Qui miranda facit nobis oblata videri.
Augurium quod nam ſomno tibi fingis ab iſto?
Num forſan rex noſter eris? tibi ſume coronam
E lauro, noceant regi ne vina futuro.
Talia dicenti fratrum quoq; cætera turba
Adclamant, dominumq; vocant, regemq; ſalutant
Ac puero illudunt: tum patri hæc ſomnia narrant.
At ſenior, cui non aberat Deus, omnia mente
Euoluit tacita, atq; in nato grande futurum,
Neſcio quid, ſpectans, alijs tamen omnia natis
Diſſimulat, puerumq; monet nos ludere ſomnos.
Ille autem, cui fata Deus maiora parabat,
Poſt paulo in ſomnis aliud quid pondere maius
Perſpexit. nam ſe ſublimi in ſede locatum,
Sub pedibus Solem ac Lunam ſtellasq; minores
Vndique adorantes diuinos reddere honores.
Ergo horum interpres, talem nam Numina mentem
Indiderant, rurſus fraternas omnia ad aures
Detulit. illi autem ſubito noua ſomnia fratris,
Et ſpes illicitas regnandi, animumq; ſuperbum
Expoſuere patri, atq; offenſæ ſigna dedere,
Interniq; odij, atq; accenſæ in pectore flammæ.
Obſtupuit primum genitor, puerumq; vocatum
His, veluti interpres ſomni, duro increpat ore.
Te ne igitur pater ac mater fratresq;, ait, & plebs
Omnis adorabit? tu ſede locabere in alta,
Nos infra viles humilesq; precabimur? ah te,
Si malus hic error tenet, & ſpes impia nutrit
Pone animum hunc, atq; his falſis & inanibus vmbris
Deme fidem, teq; his fallacibus eripe monſtris:
Quæ Dij, ſi mala ſunt & iniqua, immittere nobis
Non ſueuere boni, at potius mala numina, manes
Inferni, exitium in noſtrum ludibria fingunt.
Sic falſa ex adytis referunt oracula, ſic &
Auguria ex auibus diſſectis omina ab extis,
Omnia quæ directa Deo lex noſtra profanat.
Vade age, & hæc nobis poſthac ne ſomnia perfer.
Sic ait, & natos alios per dulcia mulcens

Dicta, pater, iubet in Sichen ſaltusq; virentes
Ducere molle pecus, puerum conſiſtere Ioſeph
Se penes. expediunt iuuenes mandata paterna,
Fœlicesq; Hebron valles, & amœna vireta
Inuiſunt: ſed non virides in vallibus herbæ,
Non vmbræ nemorum, non gratæ è collibus auræ,
Non volucrum cantus inimica inſomnia poſſunt
Ex animis delere: eadem per ſingula verſant
Exacuuntq; odia, atque iræ laxantur habenæ.
Nec non Alecto diris ſerpentibus inſtans
Corda vrit, tantumq; odij, tantum excitat ignis,
Vt iam immane nephas animis meditentur iniquis
Perdendi puerum, & ſeſe in ſcelus omne parandi.
Ergo, dum iuuenes exercent talia, iam Sol
Condiderat geminos ortus, quum luce ſequente
Caſtra mouere parant, Dothainq; in paſcua læta
Ducere oues, quo plus patrijs ab ouilibus abſint,
Inuiſoq; à fratre, pater quem diligat vnum,
Quem ſibi, quem reliquis regem haud detrectet habere.
Ergo aliam atque aliam ſolito plus forte morati
Quum traherent cum nocte diem, miratus abeſſe
Hos tantum genitor confeſtim accerſit Ioſeph:
Iq;, ait, ò, mihi chare puer, fratresq; require
In Sichen, patriq; refer, quæ cauſa morandi:
Nam timeo, nequid male fauſtum euenerit illis,
Aut pecori. Ille viam, nulla eſt mora, corripit, & iam
Aduolat in Sichen: ſed fratribus & grege nuſquam
Compertis, quid agat, dubius huc ſpectat & illuc,
Omnia colluſtrans oculis: modo nomine fratres
Magna voce vocat: tantum nemora alta vocanti
Reſpondent, vallesq; cauæ. Forte ilicis altæ
Frondator ramorum aderat, qui, vt vidit anhelum
Ancipitemq; ſui puerum, noto obuius illi,
Quid quæris puer? inquit: oues ſi forte paternas,
Si fratres, ne quære iſtis in vallibus illos,
Quandoquidem audiui dicentes, ſaltibus ex his
In Dothain cedamus: ibi fratresq; pecusq;
Inuenies: dein monſtrat iter, qua tramite recto
Ocyus inueniat lætiſſima pabula, nanque
Plurima pars exuſta aret, nec gramina nutrit.

Ille datum feſtinat iter. iamq; vltima Sichen
Emenſus, Dothain lætus propiora tenebat,
Cum ſpecula longe venientem vidit ab alta
Plena odij fraterna cohors, ac protinus, en Rex
Noſter, ait, quem Sol, quem Luna & ſydera adorant.
Nos famuli viles ad paſtoralia nati,
Per deſerta die rabido ſub Sole vagamur:
Nocte in ſpeluncis, patulá ue ſub arbore ſomnos
Captamus, tecti rude lana & pellibus hirtis,
Deſpecti, & vili polenta & flumine paſti.
Ille patris menſa virgata in veſte recumbens
Lactibus hœdorum, & lumbo pingueſcit ouili,
Repleturq; mero: tum ſtertens impia nobis
Somniat. hunc'ne igitur fratres, atque iſta feremus
Opprobria? an'ne adeo cæci expectabimus, vt iam
Grandior, atq; animus fidens & patris amore
Nos premat, & ditionem omnem & benedicta paterna
Surripiat, ſic vera nimis ſua ſomnia reddens
Heu fratrum ignaræ mentes, & pectora cæca.
Cur potius, dum teſtis abeſt, dumq; omnia nobis
Dant animos, non hunc capimus? cur protinus iſtis
Confoſſum gladijs, puteo non condimus illo
Qui prope contegitur dumis & ſentibus atris?
Dicemusq; fame rabidis vrsó ue, lupó ue,
Qui multi deſerta habitant hæc, dente peremptum.
Talia iactabant inter ſe ſe effera fratres
Conſilia. at, cunctis aderat qui maior & annis,
Et maior pietate Ruben, Dij talia nobis
Auertant, ait, ah veſtras ne ſanguine fratres
Fraterno maculate manus: né ue ira Deorum
Hoc velit, vt ſcelus ob tantum nos, & domus, & grex
Vnà omnes pereamus. abeſt ſi teſtis, at ipſe
Eſt teſtis Deus, ipſe Deus, quem nulla latere
Facta queunt, quiq; hic & nos nunc ſpectat, & audit.
Si tamen eſt animus vobis ſecludere prorſus
Hunc puerum, ſine cæde eius, ſine ſanguine in illum
Trudite vicinum puteum, & dimittite fatis.
Hæc vero ſuadebat, vti iam cæde remota
Mox ipſe ad puteum ſera iam nocte rediret,
Extraheretq; illum, & miſero ſua pignora patri
Redderet,

Redderet, ac fratrum tandem componeret iras.
Verba omnes mouere, placet ſine cæde prehenſum
Proijcere in puteum, & miſerum dimittere ſorti.
Tum Ruben, à vobis fuerint quæcunque peracta,
Horum me inſontem videat Deus. ac procul inde
Diſceſſit, ſyluisq; latens ſe condidit altis,
Viſurus rerum euentum. & iam lætus Ioſeph
Feſtinans aderat: contra fratrum impia turba
Circunfuſa ruit minitans, manibusq; reuinctis
Nunc (inquit) tua vana tibi quid ſomnia proſint,
Aſpicies: nunquid regi parebimus omnes?
Ille pauens, ſtupidusq; rei nouitate precari,
Talia ne inſonti facerent, ſuperosq; vocare
Nequicquam: quando impatiens magis & magis vrget
Creſcens corde furor, facibus furialis Erinnys
Inſtat atrox, Dæmonq; malus, qui obſiſtere fatis
Poſſe putans, cunctorum aciem vertebat in vnum.
At puer, vt nullis precibus, nullis ue moueri
Fratrum corda videt lachrymis, ſed iam impete multo
Compelli in foueam, quod reſtat, lumina tollens
In cœlum, tales fundebat ad æthera queſtus.
Dij Abrahæ, Dij magni Iſac, Dij patris Iacob
Vos ego ſi ſancte colui, ſi iuſſa paterna
Semper obi, ſemperq; pie & ſine crimine vixi,
Aſpicite: &, ſi fata mihi nunc vltima pendent,
Vt moriar, miſerum ſaltem ſeruate parentem.
At vos ò tenere fratres quos ſemper amaui,
Maioresq; habui, curate, hæc triſtia ad aures
Ne patris adueniant, ſed me rapuiſſe latrones
Dicite, quo ſaltem ſpe ſe ſoletur inani
Viuentis nati, ſtygias nec tendat ad vmbras
Ante diem: deſerta ipſe intumulatus arena
Emoriar. Lachrymæ dicenti talia fuſæ
Ex oculis cecidere, ſimul voxq; ipſa repreſſa eſt.
Et iam etiam fratrum ſedari pectus & ira
Cœperat, Iſachar cum, ne deſiſtite fratres,
Dixit, ab incepto: quin, vinctum & fune ligatum
In foueam mittamus: ibi ſuſpenſus in imo
Siſtatur fundo, donec meliora parent Dij
Conſilia, atque cibum interea capiamus in herba,

Quandoquidem

Quandoquidem iam Sol inuitat, & altior hora.
Aſſenſere omnes dictis, puerumq; reuinctum
Ad puteum flentem ducunt: hic ſune ligata
Arboris ad truncum pendentis deſuper altæ
Demittunt pauitantem intro, fundoq; relinquunt
Suſpenſum. aſt ipſi circum per gramina fuſi
Implentur vili cerere, & cariotide pingui.
At Deus, ætherio terras qui ſpectat ab axe,
Inſontem aſpiciens, illo & miſeratus amore,
Quo mare, quo terras, quo cœlum condidit altum,
Vnum ex aligeris, qui circum mille, miniſtris,
Expectant mandata, vocat: fidiſſime, & inquit,
Vade age, Samariamq; tibi notiſſima dudum
Arua pete, &, quem ſcis fatis ad magna vocari
Iſacidæ puerum, qui cæco poſcit ab antro
Auxilium, & fraterna odia & facta impia plorat,
Hunc inopem ſolare: nec eſt mandare neceſſe,
Quæ referas, cui nota mea eſt & aperta voluntas.
Sic ait, & nutu placido, quo ſydera curſu
Perpetuo ducit, iuuenem dimittit. at ille
Aetherias humeris accingit tenuibus alas,
Queis cœlum illæſum penetrat, queis nubila tranat,
Præuertitq; fuga Zephyros. iamq; æthera ſcindens,
Aërios tractus, & inania lata ſecabat.
Qualis, vbi in liquidis ſtagnis, aut ardea longe eſt,
Aut albus conſpectus olor, ſacer accipitrum rex
Poſt varios gyros ſublimis ab æthere lapſus
Immotis ſecat alta ruens oculo ocyus alis.
Impete non alio volucer cœleſtis adibat
Samariæ terras: primus quem vertice ſummo
Excepit Tabor, inſuetùm frondeſcere ſyluas
Miratus, terramq; noua veſtirier herba,
Et varios præter ſolitum ſummittere flores.
Excepere illum prognatæ monte Napeæ,
Et diuina Deo cecinerunt: omnia rupes
Reſponſant, ipſa antra Deum, ſyluæq; ſalutant.
At ſacer interpres Diuorum, vt vertice ab alto
Lumina deflexit terris, ac gramine fuſos
Veſcenteſq; videt fratres, aſt inde camellos
Mercatorum Arabum ſpectat, Iouis omnia facta
Imperio,

Imperio, hinc animum ad miſerum conuertit Ioſeph,
Deſcenditq; celer: puteiq; in margine ſummo
Vt ſtetit, extemplo noua lux effulſit in antro,
Miratum & ſubitus puerum circumſtetit horror.
Quem pius interpres placida ſub imagine, & ipſo
Ore puer puerum dictis ſolatur amicis.
Pone metum Dijs chare, patrum Deus ille tuorum,
Qui cœlum regit, huc alto me ex æthere mittit,
Qui referam mandata tuos ſolantia luctus.
Hinc primum mittêre foras, ſed venditus auro
Nomine mancipij: tum Nili in regna fereris,
Atque iterum vendêre illic, multosq; per annos
Seruus eris. tunc ne vetita atque iniuſta libido
Te alliciat, neu Dij alieni, & falſa, caueto,
Numina decipiant. veſtrum ſi ſemper habebis
Corde Deum, ipſe aderit ſemper tibi, te bona ſemper,
Quicquid ages, quocunque ieris, fortuna ſequetur.
Quin, magis vt fidas animis, tibi magna parantur
Imperia: & tempus veniet, cum vera videbis
Somnia viſa tibi, cum te fratresq; paterq;
Supplice adorabunt fletu: miſereberis illis,
Ne ue perire fame miſeros patieris iniqua.
Quin ipſos, natosq; illorum, ipſosq; nepotes
In partem imperij, atque in tua regna vocabis:
Ingens vt tandem populus concreſcat, arenæ
Inſtar: quem Deus Aegypti de parte ſuperba
Deducet tandem, & pedibus ſuper æquora ſiccis
Pertranſiſſe dabit: mox hæc in regna reducet,
Lacte nouo quæ regna fluent, & melle perenni.
Mox (anni properate) diem fœlicia ſecla
Aſpicient, ſecla illa diem, quam tanta futuram
Vatum oracla canunt, quum demittatur ab alto
Magna Dei ſoboles, veſtro de ſanguine creta,
Quæ ſcelus antiquum tollat, quæ limina cœli
Clauſa diu, magniq; fores præpandat Olympi.
Nec plura effatus cœlum ſe tollit in altum.
At iuuenis, quanquam ſtupefactus numine tanto
Reſtitit, & rerum confuſus imagine multa,
Lætatur tamen, atque animum per ſingula verſat,
Speq; futurorum præſentem corde dolorem
Diſcutit,

Diſcutit, atque oculos in cœlum & ſydera tollens
Sic fatur. Rex terrarum, Rex ætheris alti
Omnipotens, patrum Deus & tutela meorum,
Reſpice nos, & noſtra tuo ſub numine ſi ſpes
Eſt omnis, ſuper his primum miſerere parentis.
De me autem quicquid ſtatuet tua recta voluntas,
Seu lætum, ſeu triſte pares, nihil ipſe recuſo.
Vnum oro, ſi parca mihi vidiſſe negabit
His oculis fœlicem illam, ſemperq; beatam,
Optatamq; diem, qua tandem ex æthere ſummo
Deſcendet tua progenies, da cernere ſaltem
In ſpeculo, atque vmbram moſtra mihi, ſpeq; fideq;
Noſcere da, puroq; eius de fonte lauari.
Dixit, & ex imo traxit ſuſpiria corde.
Interea è Madian, ſtacten, bdelamq; ferentes
Cinnamaq;, & liquidam ſtyracemq;, & pinguia thura
Tranſibant Arabes, quà ſtabant gramine læto
Veſcentes iuuenes ſimul & diuerſa loquentes.
Qui vt primum videre viros, Deus (inquit Iudas)
O fratres meliora parat, quàm noſtra ferebant
Conſilia: his etenim ſi mercatoribus ipſum
Vendamus puerum, cum lucro auroq; piati
Fraterna à morte immunes reddemur, & ad nos
Poſthac nec fama aduenict, nec nomen Ioſeph,
Siue Arabes iſti Aegyptum, ſeu barbara regna,
Marmaricam, Libyam ue petant. ergo vnus ad illos
Mittatur, qui mancipij ſub nomine, merce
Propoſita pretium ſtatuat., reſponſa reportet.
Dicta placent, qui pacta meat, iam mittitur. ipſi
Interea ſpeluncam adeunt, funemq; ligatum
Arboris ad truncum ſoluunt, & in æthera ſurſum
Suſpenſum educunt puerum: qui talis in auras,
Qualis mane roſa, aut riguo Narciſſus in horto,
Prodijt, & formæ ſeruato vera decore
Signa dedit, certumq; Dei præſentis amorem.
Iamq; aderat mercator Arabs, & nuncius vnà
Vile ſatis pacti precium. proh Iuppiter, ille,
Quem tanta in fatis promiſſa, & tanta manebant
Imperia, argenti is deno venditur aſſe,
Mancipium infœlix. iam curuo terga camello

Excipitur, Nili ignotas iam fertur in oras.
At quadrupes, ceu diuino ſub pondere, vector
Inſolitos dedit hinnitus, & ſigna recentis
Lætitiæ: iamq́; & grato faciliſq́;, leuiſq́;
Seſſori tergum, ſellamq́; accommodat aptam,
Agglomeranſq́; pedes, retro ſocia agmina linquit.
At fratres puer, vt ceſſit, mala nūcia patri
Quis ferat, & quo infanda tegant facta impia pacto,
Ambigui, tandem ſtatuunt præmittere veſtem
A puero ereptam, caprino ſanguine tinctam
Qui ferat, inuentamq́; inter nemora auia dicat:
Danq́; placet commiſſa dari. qui inſtructus abunde
Omnia, longæuum non hæc miſeranda parentem
Expectantem adit, & monſtrato ſanguine & ipſa
Veſte, ait, hanc noſtræ nemora inter deuia primæ
Inuenere canes: cuius ſit veſtis, & vnde
Hic cruor, ignari, patrem primum eſſe monendum
Duximus, vt te (ſiquid agendum eſt) conſule agatur.
At pater, vt notam, maculiſq́; & ſanguine veſtem
Conſperſam vidit, quis te chariſſime Ioſeph,
Quis Diuûm, vt tecum morerer, ſpes vna ſenectæ
Nate meæ, quis caſus, ait, tam durus ademit?
Heu mala te ſyluæ fera ſuſtulit. ite per alta
Vos nemora, &, ſiquid miſero de corpore reſtat,
Omne afferte mihi, ſaltem vt ſuprema ſepulchri
Dona feram. vel & ipſe, feris laniandus, in altas
Proripiar ſyluas: dabitur natoq́; patriq́;
Mors eadem. hæc dicens, fœdatos puluere canos
Vellebat, laceroſq́; ſinu excindebat amictus.
Et famuli tandem collapſum in tecta reportant.
Parte alia Ruben, vt ſerum ſe veſper in orbem
Intulit, ad caulas pecudes pecudumq́; magiſtri
Cum redeunt, ſaltuſq́; vacant paſtoribus omnes,
Deſertum ad puteum ſolus redit, atq́; ibi Ioſeph
Terq́; quaterq́; vocat. non reſpondente vocanti
Vllo, ſollicitus, puerum ne forte necaſſent,
Rem ſpectare parat, cæſaq́; ex ilice conto
Scalam aptat, ſolerſq́; imum ſe mittit in antrum,
Omnia colluſtrans. verum, poſtquam omnia dudum
Rimatus, puerum quæſitum haud repperit vſquam,

Ambiguus

Ambiguus tandem reliquos perquirere fratres
Deſtinat: ac pecoris veſtigia nota ſecutus
Per noctem, demum inuentos, de fratre quid actum eſt,
Inter multa rogat. rem totam ex ordine pandunt.
At Ruben, vt puerum audiuit ſupereſſe, nec vllis
Affectum damnis, hinc fratres, inquit, eamus
Ad miſerum genitorem, & ſpe viuentis & auras
Spirantis gnati ſaltem (quod nunc datur vnum)
Solemur, rapuiſſe Arabes de more, relicta
Veſte, leui pueri fugientis vulnere tincta:
Paſtores ita ferre. aliquemq; adducere teſtem
Expediet, neq; enim deerunt, qui dicere poßint
Se vidiſſe Arabes. his ergo rite paratis
Patrem adeunt, &, quæ poſſunt, ſolatia iungunt.
Ille autem, quamuis aliqua ſpe forte leuatur,
Non tamen æternas lachrymas planctusq; perennes
Comprimere, aut triſti meditari gaudia mente
Vlla poteſt, ſed vitam ægram noctesq; diesq;
In tenebris, hominum fugiens conſortia, ducit.
Interea puerum lætus deportat Ioſeph
Mercator, plenis miratus cedere votis
Omnia. non illis terræ exarſere diebus,
Non ventis agitatæ vllæ tolluntur arenæ
Ex ſolito: puerum charites comitantur euntem,
Et cœli fauor, & fauſtis ſpes dextera pennis.
Iamq; pererratis Iudææ finibus, altæ
Incipiunt turres & mœnia Oſyridis vrbis
Apparere procul, campis vbi fuſa iuuentus
Munera militiæ exercent: hi vincere curſu
Contendunt pedibus, hi fuluo in puluere ſudant
Luctantes, alij duro ſub pondere ceſtus.
Pars volucres exercet equos, curſuq; fatigat,
Aut inferre hoſti verſas poſt terga ſagittas
Diſcit equo currente, aut haſtam tollere campo.
Ergo Arabes poſtquam acceſſere, & pulcher Ioſeph,
Mirati pugnas, placidi & præludia martis
Conſiſtunt, oculisq; intenti & pectore toto
Vix ſatis expleri poſſunt. quos forte magiſter
Militiæ, Eunuchus regis, cui ſumma poteſtas
Et duri data erant Mauortia munera belli,

Vt vidit, confeſtim ad ſeſe accedere iuſſos
Compellat. geritis'ne vllas, quas vendere, merces,
Optetis? quædam, dixere, & aromata, & iſtum
Geſtamus puerum, domino qui ſi placet, vltro
Munus habe: aut emptum ſi mauis, pro indole tanta
Da quod its: pretium eſt magnum tua gratia nobis.
Ille autem, haud vnquam ingratum mercator habebis
Fetiſarum: accipiam puerum, at tu munere largo,
Speq; tua maiore, mihi donabere multo.
His dictis recipit puerum, quem veſte decora
Induit, & ſagulum donat, quo purpura limbo
Fulua nitet, tum donat equum: lætiſſimus ille
Altior it iuuenes inter pulcherrimus omnes.
Quem cuſtode dato lætus præmittit ad vrbem
Fetiſer, & charæ vxori commendat habendum.
Interea ſeras inuexerat Heſperus horas,
Et iuuenum campis cedens manus omnis apertis
Ibat ouans comitata ducem, ac iam pulcher Ioſeph
Vt dominam inuiſit, thalami & cognouit herilis
Officia, ipſe humilis ſeruorum ſe agmine miſcens
Obuius it domino. media ſe qualis arena
Monſtrat gemma nitens, radijs'ue micantibus aurum,
Talis & ipſe puer multis in millibus ibat.
Quem matres, populusq; omnis mirantur, vt ipſo
Inceſſu, grauis ore, pedes non dimouet vſquam
A duce, non oculos, ſed ſemper totus in illo eſt.
Nec minus, intra ædes vt ventum, epulæq; paratæ,
Vlli ipſe officio deeſt, ſeu corpore opus ſit,
Seu celeri ingenio. ſed enim ſuper omnia mira eſt
Grataq; ſedulitas, apta & prudentia cana.
Quo factum eſt paruo poſt tempore, Fetiſer illum
Non thalamo vt tantum ipſe ſuo præfecerit vnum,
Sed domui, & rerum ſummam commiſerit omnem.
Scilicet auſpicijs & Dijs cuncta ire ſecundis
Fetiſero ſunt viſa, agri producere fruges
Vberius, ſobolem armentum, ſibi creſcere honores.
Omnia quæ, oſtento quodam permotus, Ioſeph
Attribuit puero, uatumq; oracula ſuadent.
Arbor erat Perſæa, Deo ſacrata Cameſi,
Aedibus in medijs, quam vectam è Perſide fertur

Orbe

Orbe pererrato monumentum inſigne futurum
Ipſa ſuis manibus plantaſſe nepotibus Iſis.
Hanc apis externis veniens inſedit ab oris,
Inſignis fulgore & verſicoloribus alis
Pulcher apis: quem mox examen grande ſecutum
Pendentem ramo longum traxere racemum.
Protinus oſtentum ad vates defertur. at ipſi
Venturum externis aliquem portendere ab oris
Declarant, ingens populus quem deinde ſequatur,
Ipſum qui fortunæ opibus ſuper æthera tollat
Fetiferum, largosq; ſimul promittat honores.
Ergo his augurijs tantis cenſetur Ioſeph
Monſtrari, hinc maiore illum dignatur honore
Fetifer, hinc omnes adamant: ſed maxime Iempſar
Pulchra ducis coniux præ cunctis diligit vnum,
Neſcia adhuc, quanto iam ſit deuota furori,
Quis Deus inſideat miſeram. ſuſpiria nondum
Emittit, nondum lachrymas, ſunt omnia læta
Dulciaq;, & nondum quicquam perſentit amari.
Quæ Deus, infernas ſedes, cocytia regna,
Qui regit, humani generis turbator & oſor
Vt vidit Pluton, ſemenq; accreſcere fœlix
Iſacidum, inuiſam ſobolem, vocat ocyus vnum
Seruorum, quibus inſidiæ fraudesq; doliq;
Sunt animo, queis mille artesq; viæq; nocendi.
Iq;, ait, & pulchram circum inſinuatus Iempſar
Falle dolo, & primas eſcas, quas ſenſit amoris,
Tu flabris accende, imis illum oſsibus ignem,
Illam immitte facem, quam nec vis vlla Deorum,
Non hominum extinguat: mox ipſum accendere Ioſeph
Si poſsis, omni arte ſtude. quod vincere ſiqua
Non dabitur, tu perge tamen, pete rurſus Iempſar,
Acrius vre, furorem adde, inſpiraq; venenum.
Queis monſtris agitata domum permiſceat omnem,
Inq; odium, furiasq; omnem conuertat amorem.
I celer, & nihil ipſe doli ſcelerisq; relinque.
Ille hilaris, promptusq; malis ſumptam è ſtyge lympham
Miſcet acidalio latici, tum ex anguibus vnum
Tiſiphones capit, atque ſinu mala ſemina condit.
Fetiſari dein tecta petens, nutricis Iempſar

Induit

Induit Iphicles formam, dominamq; ſalutans
Audi (ait) ò mihi chara, miſer quis caſus Ioſeph
Torquet ad extremum vitæ: vidi ipſa gementem
Nuper, & optantem ſupremæ munera vitæ.
Quærenti mihi, quæ tanti ſit cauſa doloris,
O mater, ne quære (inquit) nam, ſiue tacebo,
Siue edam, omnino moriar: præſtatq; tacendo
Et vitam, & noſtri cauſam finire doloris.
Cui ego. non ſic ò fili, nam vulnera ſæpe
Auxilium patefacta & opem inuenere ſalubrem.
Dic audacter, amásne? hæc ſi tibi cauſa doloris,
Spera, & fide puer, nanque ipſum vel tibi amorem
Eripiam magicis, vel tu potiere cupito.
Erubuit: tum dixit, amo. Dij ſunt mihi teſtes,
Hunc quantum eluctans cepi, quàm inuitus amorem,
Infidum in dominum qui me facit. at mihi ſit mors
Exoptanda magis, fidum periiſſe iuuabit.
Sic ait, & fuſis lachrymis pulchra ora rigabat.
Vt video, puer hic dominam te deperit: at ni
Opportune adſis, nimio moriturus amore eſt.
Cui virgo, ò nutrix quàm dura & triſtia portas,
Nanque & amo hunc puerum, & vellem ſuccurrere poſſe:
Sed me iura Deûm, ſed vincla iugalia primum
Obſiſtunt: tum me tanto male ſana periclo
Obijciam, & duri haud formidem coniugis arma?
Et nutrix, ò nata, ipſorum crimina amantum
Dij ridere ſolent. ſoluendi iura mariti
Cauſa potens & iuſta tibi eſt depellere mortem
A puero, qui nec crimen commiſerit vnquam,
Ni crimen ſit amare nimis, vel amore perire.
Audendum eſt in amore, pericla nec vlla timenda
Prudenti, Dij deinde ipſos tutantur amantes,
Queis amor, & pietas, eſt prima & maxima cura.
Eſt mihi aqua, in dubijs rebus quæ aſſumpta videre
Vera facit, dubijq; omnis pars vtra legenda eſt.
Hanc dabo, ſi hac in re ancipiti ſtat cernere verum.
Ac ſtygiam demonſtrat aquam, medicataq; fonte
Pocula acydalio. placet ò chariſſima nutrix,
Virgo (inquit) totumq; manu capit ipſa venenum
Intrepida, atque vno craterem exhaurijt hauſtu.

His

His actis puerum Iphicle ſe vertit ad ipſum,
Et greſſu ad thalamum illius contendit anili:
Qui laudes ſuperûm regi & diuina legebat.
Vt vero in thalami mentitus limine Dæmon
Conſtitit, & puero cœleſtem aßiſtere Ioſeph
Cuſtodem vidit minitantem, enſemq́; coruſcum
Vibrantem, extemplo ſubita formidine captus
Horruit, & retro greſſusq́;, animumq́; reduxit,
Aufugitq́; celer: nocturnæq́; alitis ottus
Effigiem capit, & tecto ſe ſiſtit in alto.

LIBER II.

AT miſera, vt ſtygios latices deſumpſit Ieſpſar,
Solaq́; permanſit, totis ardere medullis
Viſa ſibi eſt, tota in ſubitum conuertier ignẽ:
Suſpiransq́; gemẽsq́; vnum depoſcit Ioſeph.
Et modo ſe imponit ſtratis, paulumq́; morata
Aſſurgit, modo mutat & hunc, modo mutat & illum,
Faſtiditq́; locum infœlix, nec ſe capit vſquam.
Non ſecus ac ſolet ille, acris præcordia cauſus
Cui torret, vel quem Dypſas ſitibunda momordit.
Tandem ait, heu quidnam eſt, quod me tam ſæuiter vrit?
Eſt'ne amor, an ſumpti latices? nempe eſt amor iſte:
Quo moriar, niſi formoſus ſuccurrat Ioſeph.
Tu mihi nunc ſuccurre puer, ſuccurrere nanque
Ipſa etiam tibi conſtituo. moriemur amando
Inſontes ambo? Dij tanti criminis haud me
Authorem videant, non hæc Aegyptia tellus.
Dum licuit, potuiq́;, thori concordia iura
Seruaui, nunc maior agit me visq́;, Deusq́;,
Imperioq́; premit. ſic ſit mihi Numen amicum,
Vt noſco experiorq́; Deum, cui fœmina non eſt
Contra ſtare potens. Deus hic cuſtodiet ambos:
Quin &, ſuctus amare, teget ſolatia noſtra.
Dixerat, impatiensq́; moræ vocat ocyus Efren,
Vnam ex ancillis, dominæ quæ fida ſolebat
Ferre vigil mandata, vigil reſponſa referre,
Vade, ait, & puero dic, huc accedat, Ioſeph,
Si vacat, & domini ſi nulla negocia noſtri

Impediunt. Vadit illa cita, & mandata faceſſit.
Nec longe poſt iuſſus adeſt formoſus Ioſeph.
Quem ſolum admiſſum virgo mutata colore
Iuxta aſtare facit: tum corde & voce tremente
Chare (inquit) puer, atq; oculis mihi gratior ipſis,
Verá ne tu dominæ dices, quæcunque rogabit?
Vera equidem (an fallam dominos) ait ille, fatebor.
Tu quoduis pete. & illa. puer te perdite amare
Audio: ſi verum eſt, debent me nulla latere,
Nec, ſi ſim, quam perdite amas, nam (vera fatebor)
Ipſa etiam te perdite amo. tu nec mihi amanti,
Nec tibi ego crudelis ero: da iungere dextram,
Qualis eris, quantoq; à me donaberis auro?
Sic ait, & ſummis puero dedit oſcula labris.
Ille pudore rubens, & ſecum mente reuoluens,
Quæ Diuûm interpres puero mandauerat olim
In puteo, neu Dij alieni, aut iniuſta libido
Alliceret, taciteq; Deum ſibi adeſſe precatus
Hæc tandem reſponſa dedit. Quòd perdite amare
Audis me domina, illicitum ſi forſan amorem
Audis, non vllam fateor me perdite amare:
Nec ſic ipſe etiam à quoquam peramarier opto,
Præcipue à domina. ſcis rebus me omnibus vnum
Præfeciſſe ducem, ſecluſa coniuge tantum.
An ne igitur legiſq; meæ, dominiq; mei ſim
Proditor? ah ſtygias potius detrudar ad vmbras,
Eſca vel alitibus, media intumulatus arena,
Mittar: & hæc dicens dominam, thalamumq; reliquit.
Illa autem, vt ſeſe illuſam, & ſpe funditus omni
Detectam vidit, tanquam qui fulminis ictu
Percutitur, primum ſtupefacta immotaq; paulum
Conſtitit, inde imo ducens ſuſpiria corde,
Aſtringensq; manus, ſeſe reſupina cubili
Strauit inops animi, deſertaq; ſanguine pallens.
At malus hæc ſummo tecti de culmine dæmon
Aſpiciens, aue depoſita, ſe rurſus anilem
Vertit in Iphiclen, miſeramq; reuiſit Iempſar,
Atque ait. ò, quinam caſus te nata malignus
Inſequitur? quid cor cecidit? quid pallor in ore eſt?
Ah ne animum aſſuetum, ne te ipſam deſere nata.

En

En adſum auxilio nutrix tua, pone timorem.
Reſpice me. audito nutricis nomine paulum
Erexit ſeſe in cubitum, tum lumina torquens
O nutrix, quondam nutrix, nunc dira nouerca
Occidiſti, inquit, miſeram me, nec puer ille
Perdite amat, nec ſe (quod longe eſt peius) amari
Suſtinet, aut vllis precibus donis'ue mouetur.
Proieci memet, genus, & decus omne pudore
Fœdaui amiſſo, fractæ ſpes, fœdera rupi
Coniugij: tu cauſa mali, tu criminis huius
Principium. quid reſtat ad hæc, niſi cætera ferro
Conficere, & meritam hanc animam demittere ad orcum?
Cui dictis falſa Iphicle reſpondet amaris.
Heu mulier rerum ignara, & male conſcia amorum,
Quid mirum, puer inſuetus plenusq; pudore,
Ceu virgo intacta, ad primos ſi expauit amoris
Aggreſſus, de te dubius, metuensq; pericli?
Non ita res tractanda fuit, nec tu tamen omnem
Spem depone, rudem puerum nam rurſus adibo,
Arguam, & ignarum, quæ ſint facienda, docebo.
Tu tantum triduo expecta, lux quarta benignum
Sydus habet, miſeros ſydus quod ſpectat amantes
Coniungitq;. ſub hoc Hymenæus ſydere primum
Natus, & ipſe puer Venere enitente Cupido.
His dictis ſeſe paulum ſolatur Iempſar,
Erexitq; cadentem animum. meliora ferant Dij,
Vade (ait) interea ſacras venerabimur aras,
Fundemusq; preces, & amica vocabimus aſtra.
Ergo, vbi luce noua rutilum Sol aureus orbem
Impleuit, viſura Deos ſeſe ornat Iempſar,
Pulchra auro, ſpectanda oſtro, ſpectanda pyropo,
Sed forma ſpectanda magis, proprioq; decore.
Quam matrum numeroſa cohors comitatur euntem,
Nec non & famulis præſes formoſus Ioſeph
Lumina deiectus, dominæq; ſuiq; miſertus
It comes. ipſe tamen ſanctas procedere ad aras
Patronam putat, vt commiſſi criminis oret
Expoſcatq; Deos veniam, & deponat amorem.
Contra autem illa rogat Diuosq; & ſydera cuncta,
Vt faueant votis, & ſint in amore ſecundi.

Hæc eadem celebrat demens & luce ſequenti,
Atque alia, doniſq; etiam maioribus aras
Accumulat, pecudumq; fibras rimatur & exta.
Verum, vbi quarta dies rediјt, Solq; igneus orbi
Illuxit, lux ſancta, inquit, lux optima ſalue,
Sydera vos ſaluete, quibus coniungere amantes
Eſt amor, & ſobolem mundo ſeruare perennem.
Tum puerum acciri charum iubet. ocyus ille
Nulla timens, & iam dominæ ſecurus amorum
Aduenit. illa itidem ſperans fore proſpera cuncta
Nutricis decepta dolis, vt vidit amatum
In manibus puerum, meus es, meus, inquit, & ipſa
Sum tua: quid prohibet, ne nos iungamur amantes?
Iſte torus communis erit: ne gaudia differ,
Neu ſortem contemne tuam. tum pallia captat,
Et trahit ad ſeſe puerum. ſtupet ille pudorem
In domina amiſſum, tandemq; his vocibus infit.
Quis furor, aut quænam mala mens olim inclyta coniux
Fetiferi, nunc hæc ſuadet te talia poſſe
Moliri? certe Eumenidum nunc te vna ſororum
Exagitat, nam (quam reris) non eſt tua nutrix
Iphicle, ſed de ſtygijs emiſſa tenebris
Dirarum vna, dolis quæ te decepit & aſtu.
Illa eadem me aggreſſa malis conatibus auſa eſt,
Sed vetuit tentare Deus. vidi ipſe retrorſum
Cedentem, & formam mentitam, & fumida noui
Sulphura, nidoremq; atrum poſt terga relictum.
Talia dictabat puer. at poſt oſtia dæmon
Qui ſtabat, clauſos magno conamine poſtes
Impulit, intrauitq; ferox, & lumine toruus
Tartaream effudit vocem, qua terruit omnes.
En ego mentita Iphicle, en ſum vna ſororum
Eumenidum, vna è ſtygijs emiſſa tenebris?
Nunc faxo experiare. ſinuq; cita eripit anguem
Peſtiferum, qui ſecreta ſub veſte latebat,
In puerumq; iacit. cuſtos cœleſtis at illum
Reppulit, atq; omnes conatus fecit inanes.
At coluber, ſibi ut in puerum ſublata poteſtas,
In miſeram inſidias omnes molitur Iempſar,
Perq; ſolum tacite irrepens, ventremq; retorquens

Lubricus,

Lubricus, in veſtem inſinuans ſe illabitur: inde
Interiora petens præcordia cuncta pererrat,
Tartareumq; virus iaculatur ad intima cordis.
His monſtris puer interea pauefactus, amictus
Immemor aufugit, ſeq; in ſua tecta recepit.
Quem virgo vt fugiſſe videt, vtq; acre venenum
Senſit, in inſanum ſubito conuerſa furorem,
Clamorem immenſum tollit, quo ipſa atria, & omnis
Intremuit domus, & timuit vicinia tota.
Non ſecus, ac ſi Vulcanus penetralia cuncta
Inuoluat, cœloq; furens incendia iactet.
Currite io matres, ſcelus atque audite nefandum
Mancipis Hebræi, qui nunc proh Iuppiter auſus
Fetiferi eſt magni ſacrum violare cubile,
Vimq; inferre mihi, niſi nutrix tempore in ipſo
Prompta tuliſſet opem, & ſceleratum veſte relicta
Eieciſſet. io fugitiuum apprehendite ſerui,
Ite citi, properate, viarum claudite cuncta
Effugia, & domini ſcelus hoc afferte ſub aures.
Talia vociferans miſera effundebat Iempſar,
Omnia quæ falſa Iphicle confirmat, & auget,
Dignum morte, fore hoc ſceleris qui admittere tantum
Audeat, exacuitq; animos: clam deinde recedit
Nulli viſa, & aui ſimilis ſe immiſcuit atris
Nubibus, & ſtygias ſedes atque impia Ditis
Regna petit, lætoq; refert crudelia facta.
Interea miſer à ſeruis comprenſus Ioſeph
Ducitur, & nemo eſt, qui dicere multa volentem
Auſcultare velit miſerum, non Fetifer ipſe,
Quem iam res audita acri compleuerat ira:
Non tamen vt morti damnet, ſed turre ſub ima,
Carceris eſſe locus miſeris vbi ſueuerat, illum
Intrudi iubet, & vigili cuſtode teneri,
Tantum olyra vili, limoſo & plumine paſci.
At iuueni cœleſtis erat cuſtodia maior
Aliger ætherius, ſummo qui miſſus ab axe
Carceris intrarat portas, vbi proxima terras
Nox omnes cæcis tenebris obduxit & vmbra.
Ergo aliàs puero notus, ſolatur amico
Ore illum, firmatq; animum, tollitq; timorem

Luce noua, excuſſa noctisq; & carceris vmbra.
Omnia quæ poſtquam cuſtos Aegyptius alta
Proſpexit de turre, Deus Deus, inquit, in illa
Luce viget, noſco ſplendorem & verba notaui:
Nec deus eſt illic, niſi & huius criminis inſons
Eſt puer. inſontem ſeruabit Iupiter æquus.
Ex illo cuſtos iuuenem veneratur Ioſeph,
Et paſcit meliore cibo, quàm dura iubebant
Fetiferi mandata, & duri carceris omne
Tollit onus ferrumq; pedum, viſitq; frequenter,
Solaturq;, & ſæpe in cœlum educit apertum.
Iamq; quater binos Phœbe compleuerat orbes,
Cum duo, quorum alter pincerna Pharaonis, alter
Piſtor erat regis, præ ſuſpicione veneni
In Cerere inuenti, concluſi carcere eodem
Cum puero Iſacide fuerant. hi tempore paruo
Poſt, vterq; vna viderunt ſomnia nocte,
Somnia, quæ mox mane nouo dum mutua verſant,
Ignari, quid portendant monſtrent'ue futurum,
Sollicitis ſtabant animis. quod pulcher Ioſeph
Conſpiciens, quidnam iuuenes tam pectore triſtes
Vos hoc Sole nouo video? nos ſomnia facta
Nocte hac ſollicitos reddunt, quæ exponere, nemo eſt,
Qui ſciat hîc, dixere. quibus ſic pulcher Ioſeph.
Somnia vos narrate, Deus dignoſcere forſan
Illa dabit. dicemus (ait) pincerna, priorq;
Ipſe edam. nam vitis erat pulcherrima ternis
Læta propaginibus, gemmas turgeſcere primum
Palmitibus, mox & flores exire videbam,
Poſt flores grauidis vuas pendere racemis:
Quos ego maturos manibus premere ipſe videbar,
Vinaq; diffundens pateris ſpumantia plenis
Regi larga dabam, ſolito Rex more bibebat.
Cui puer interpres. quidnam tua ſomnia monſtrent,
Expediam. vitam illa tuam pulcherrima vitis
Oſtendit: gemmæ, flores, vuæq; ſecutæ
Sunt fructus, quos tu peperiſti temporis huius
Curriculo: dabitur merces, & honoribus ipſe
Reſtituêre tuis, & priſtina pocula regi
Conſueto de more dabis: terna illa propago

Tres

Tres luces (quibus hæc veniant, tibi proſpera monſtrant.
Tu vero, cum te charum gratumq; Pharaon
Accipiet, noſtri (ſi qua huius gratia facti eſt)
Sis memor, immeritumq; iſto dic carcere claudi.
Tum piſtor, ſimulac vidit dicta omnia recte
Congruere, ipſe etiam, dixit, mea ſomnia pandam.
Nam capiti impoſita ipſe meo tria plena caniſtra
Spectabam, duo farinæ inferiora, ſupremum
Omni opere plenum, omni illo piſtoria quod ſcit
Ars facere, & noſtrum ingenium, ſed cuncta volucres
Exeſſe & ſecum latas deferre per auras.
Cui bonus interpres, Diuûm eſt nouiſſe futura,
Falli hominum eſt, dicam, quid nam tamen augurer ipſe
His ſuper. illa (quibus vidiſti plena) caniſtra
Sunt opera & vitæ fructus: duo prima, vbi ſimplex
Farina eſt, vitæ monſtrant duo tempora prima,
In quibus & ſimplex vita & ſyncera peracta eſt:
Summum opere infido plenum eſt, & fraude, doluſq;
Omnibus, ingenium quæ, aut ars piſtoris iniqui
Extudiſſe valet, quæ ſunt iam cognita regi.
At merces horum meritorum & præmia, fœdæ
Sunt volucres, corui immundi, miluiq; rapaces,
Vulturijq;, caput qui effoſſaq; lumina paſcent
In cruce ſuſpenſo: tribus hæc ventura diebus
Terna caniſtra notant: tamen hæc me fallere poſſunt,
Si tu animo poſſis mutari, nam & Deus ipſe
Sæpe ſolet mutare mala & conuertere fata.
Talia tractabant iuuenes. & tertia iam lux
Orbi inuecta aderat, cum cuſtos carcere aperto
Pincernam inſontem, noxa pœnaq; ſolutum
Declarat, miſerum regis decreta ſeueri
Piſtorem damnare cruci. de carcere vterq;
Ducitur haud æqua ſorte, & longe impare fato.
Hic ad tigna, ille ad regem ſtipatus ouantum
Et lætus clamore virûm, & clangore tubarum.
Vertitur interea ter Solis curſus in alta
Solſtitia, atque nouum mundo portauerat annum:
Forteq; Rex dulcem prona iam nocte quietem
Ducebat, Deus ex alto cum ſomnia in illum
Immiſit, miranda adeo, vt cedente ſopore

Attonit

Attonitus rex magnum aliquid portendere viſa
Crederet. ergo omnes iubet è regione vocari
Caldæa, Aegyptoq́;, quibus cognoſcere curſus
Metiriq́; vias cœli, & momenta minuta
Aſtrorum, caſusq́; hominum, & præno ſſe futura eſt
Cura audax, nec non magicis qui incumbere ſacris
Conſueuere, & qui ex adytis oracula Diuûm
Conſulere, & cæſarum ouiumq́; boumq́; per exta
Rimari ſecreta ſolent, qui noſcere flammæ,
Qui fluitantis aquæ motus, qui iungere arenæ
Fatalem numerum, & cognoſcere fulminis iras,
Quiq́; vias ſeruare auium, & dignoſcere cantus,
Denique, diuini rerum quicunque vocantur.
Quorum ingens numerus magni plena atria regis
Intrarant, alij longis capita alta thyaris
Induti, aſt alij ſpectandi cornibus hirtis,
Auratis alij ſtrophijs: longiſſima mento
Cunctis pendet barba, ipſo ſtat pallor in ore.
Quos ſimulac ad ſe rex alta à ſede vocauit,
Somnia viſa docet primum, dein munera larga
Promittit, largosq́; illis proponit honores,
Somni qui interpres fuerit: noctemq́; diemq́;
Reſponſo tempus ſtatuit. ſed noxq́; diesq́;
Venerat, & nemo apparet, qui ſomnia regi
Enodare queat, nulli ſua ſydera, nulli
Ars magica, aut quæſita aris oracula proſunt:
Non artes aliæ, non barbæ, altæq́; thyaræ.
Ergo hinc iraſci, & triſtis mœrere Pharaon,
Nec quenquam audire, at ſolo in conclaue latere.
Hîc regis pincerna, memor, quæ in carcere Ioſeph
Fecit, & ipſorum quàm verus ſomnia vates
Expoſuit, ſubito regem petit, atque ita fatur.
Peccaui rex magne tibi, quæ in carcere vidi,
Non referens. nam ſcis, ut mecum piſtor iniquus
Carcere damnatus fuerit ſub turre magiſtri
Militiæ, eunuchi. forte illo carcere eodem
Fetiferi puer Hebræus, puto, crimine falſo
Miſſus erat. duo nos (ita ſuaſi) ſomnia quædam
Nocte habita à nobis, iuueni narramus. at ille
Diuino quodam afflatu viſa omnia nobis

Exponens,

Exponens, mihi, te, dixit, lux tertia ab iſto
Carcere deducet, multis & honoribus auctum
Reſtituet primo officio: te piſtor inique
Lux eadem in cruce conſiſtet, te immunda volucrum
Agmina depaſcent, corui, miluiq; rapaces,
Vulturijq;, niſi ipſe animum conuertere poſſis
In melius, ſic nanque Deus mutatur & ipſe.
Omnia quæ eueniſſe vides. tua ſomnia certe
Hic puer exponet, magnum nam numen in illo eſt.
Auditis Rex lætus ait. vade ocyus ergo,
Duc puerum, & noſtro iuſſu de carcere ſolue.
Ille celer mandata facit, puerumq; parumper
Ornat, detondetq; comas, veſtemq; miniſtrat.
Tum regi adducit timidum. rex omnia luſtrat
In puero, ſibi cuncta placent, ſic denique fatur.
Te puer hi dicunt exponere ſomnia, nunquid
Vera ferunt? aſt ille. Deus rex optime ſolus
Somnia noſſe poteſt, & ſicui maximus ille
Hoc dederit. potero ipſe meo pro rege precari
Atque orare Deum: forſan dabit, omnia quando,
Quæ regum ſunt, ipſe ſolet curare Deûm rex
Aquæ hominum. dein paulum animoq; & mente moratus,
Nunc, inquit, rex magne mihi tua ſomnia pande.
Fluminis ad ripas Nili ſtare ipſe videbar,
Rex ait, & ſeptem ecce boues è flumine pulchræ
Exire, & latè errantes per littora paſci
Florentes herbas, lothon, medamq; virentem,
Et ſuauem myniantа, quibus pingueſcere, quantum
Plena ſolet, ſacras quæ ducitur hoſtia ad aras.
Vix oculos verti, ecce aliæ per littora ſeptem
Deformes, ægræq;, quibus vix pellis adhæret
Oſsibus, apparere boues, quæ carice ſumma
Vix paſtæ & dura paliuro & ſentibus hirtis
Corpora macra, ſuis neruis vix ducta, trahebant.
Obſtupui. nam dira fames atque ardor edendi
Improbus exegit tantum has, vt pinguia ſeptem
Corpora prima boum congreſſæ tota vorarent.
Mox iterum dulcis me habuit ſopor alter, & ecce
Rurſus ſeptem vno ſpicæ conſurgere culmo,
Pulchræq;, grauidæq;, & onuſtæ pondere multo.

Mox

Mox aliæ ſeptem oriri tenueſq; & inanes
Exili è ſtipula, ſcabraq; vrigine toſtæ,
Quæ ſuccum & decus omne aliarum abſumere viſæ
Sunt mihi. miratus, poſtquam ſopor ille receſsit,
Somnia propoſui multis, ſed dicere nemo
Scit ſenſum & portenta horum: te ſi manet iſta
Gloria, ſi te vnum è tantis hæc ſomnia poſcunt,
Toto animo lætare puer, te fama ſequetur
Perpetua, & tantis à me ditabere donis,
Vt te non videat maiorem Aegyptia tellus.
Cui iuuenis. rex magne Deus te diligit, ipſe eſt,
Somnia qui immiſit, nec, quæ illa intelligat, eſſe ars
Vlla poteſt, qua authore Deo non vtitur: vnde
Nec vates potuere tui, quibus omnibus eſt ars
Abſque Deo. primum ſeptem fœlicibus annis
Largius vndantem ſolito, maioreq; Nilum
Flumine rumpentem ripas, ſecumq; trahentem
Fœlicem limum, fœcundæq; æquora arenæ
Fortunata nimis tellus Aegyptia cernet.
His annis tantum meſsis, tantum vberis illa
Colliget, vt non ſufficiant ſolita horrea meſsi.
Vbertatem iſtam pingues nimiumq; nitentes
Monſtrauere boues ſeptem, quæ è flumine Nili
Exiuere, herbas pingues per littora paſtæ.
Hanc etiam & ſpicæ ſeptem, quas pondere onuſtas
Lætaſq; plenaſq; vno conſurgere culmo
Vidiſti, pariter monſtrant: nam ſomnia viſa
Non duo ſunt, ſed idem oſtendunt. nunc porrige mentem
Optime rex, nam ſeptem annos, qui deinde ſequentur,
Infœlix ſteriles duroſq; Aegyptus habebit.
Ipſe intra ripas demiſſo flumine Nilus
Curret iners, ſupraq; caput limumq; feracem
Non tollet: ſicca arebunt arua omnia, ſicca
Solſtitia, & nulli deſcendent montibus amnes
Conſueti pluuiarum amnes ſub ſydere Cancri,
Aethiopum populis nec hyems æſtiua redibit.
Agricola infœlix nullo verſabit aratro
Arua, nec arenti mandabit ſemina terræ,
Sed miſeros edet annona cogente iuuencos.
Hæc ſeptem docuere boues per littora ſiccæ,

Deformes,

Deformes, macræq́;, quibus vix oſsibus hærens
Pellis erat. hæc ſeptem illæ rubigine toſtæ,
Squallenteſq́; ſitu ſpicæ, & ſine pondere turpes
Oſtendunt. duplici exemplo te commonet ipſe,
Qui nouit ventura, Deus, quo tu quoque ſolers
Commoueare magis, damnoq́; occurrere poſsis.
Quod facere vt valeas, ſi me fortaſſe requiris,
Sic habeas. maiora para primùm horrea, & omne,
Quod ſuperat ſegetum his ſeptem fœlicibus annus,
Coge illic, ſeruaq́; vigil: dein multa talenta
Auriq́;, argentiq́; in fruges vndique emendas
Impende, annorum quantum penuria ſeptem
Expoſcet venturæ formi campiſq́; ſerendis.
Talia narrabat iuuenis, quæ ſingula mente
Rex uoluit tacita, tandem & ſic voce profatur.
Hoc certe Deus in puero, nec talia dici
Abſque Deo potuere, nec illi Aegyptia tellus
Aut Caldæa vidit ſimilem. tum amplectitur illum
Lætitia illachrymans. poſt me tota iſta ſecundum
Te aſpiciet regio, ſeruatoremq́; vocabit.
Sic ait, & chlamydem gemmis oſtroq́; nitentem
Ferre dat, atque auri torquem circundare collo.
Mos erat, vt gemma cœlata, inſignis & auro
Annulus, antiquo regum de more vocatus
Regius, à nullo, niſi rege Pharaone, poſſet
Geſtari, aut ſiquis foret ipſo ab rege ſecundus:
Hunc ſibi rex digito detractum imponit Ioſeph,
Quo populus poſt regem illum ſciat eſſe ſecundum.
Præterea, qua ſe ſolennibus ipſe diebus
Inuectum mula populis vrbiq́; ſolebat
Ceu quendam monſtrare Deum, ſic mandat & ipſum
Vrbe vehi, mulaq́; eadem procedere Ioſeph,
Præclamante tuba, regi inclinate ſecundo
Quiſque caput, ſanctoq́; nouos conſpergite flores
Seruatori hominum, ſolus qui ſomnia regis
Expoſuit, qui plena Deo præcordia geſtat.
Talibus ornatus donis, & honoribus auctus
Iſacides iuuenis cuncto acclamante ſenatu
Præficitur toti Aegypto. Qui ſedulus omni

Ingenio curaq; in primus horrea vbique
Magna parat, mox frugum ingentibus vndiq; aceruis
Collectis, partim terra Memphitide natis,
Partim emptis aliunde implet, ſtipatq;, nec vllum
Dat rebus ſpatium: regionem luſtrat, equorum
Comminuit numerum, atq; hominum: Dij cuncta ſecundāt.
Vrbs erat Helipolis, Solis de nomine dicta,
Cuius Rex, idem & templi Phœbiq; ſacerdos
Supremus natam formæ & virtutis habebat
Inſignem, quam ſæpe Deus conſultus Apollo
Dixerat haud vlli indigenæ thalamo eſſe locandam:
Coniugium externum fato maiore parari,
Quo genus, & clari tollantur in aſtra nepotes.
Ergo iſtæc iuuenem monſtrare oracula Ioſeph
Cenſet & antiſtes templi, & rex ipſe Pharaon.
Quocirca, cum iam ſeptem fœlicibus annis
Aegypto in tota vbertas, atque omnia vbique
Læta forent, placuit regi dignus hymenæis
Et thalamo Iſacidem iuuenem ſociare iugali,
Lætitiamq; augere, diesq; inducere feſtos.
Ergo hæc per ludos dum per conuiuia læta
Ducuntur, ſeptem fœcundi meſſibus anni
Iam finem, vbertasq;, omnis iam copia habebat.
Iamq; pererratis Geminis per ſydera Cancri
Sol altos ducebat equos, Aegyptia cum gens
Miratur Nili nulla incrementa videri,
Sed purum & nulla permixtum flumen arena
Ipſum inter ripas triſti procedere curſu.
Iam tellus fœcunda prius, nunc aret, hiatq;
Vſta ſiti, nec ſpes Cereris promittitur vlla.
Semina quin etiam, ſiqua immittuntur in aruis,
Aut nullos edunt fœtus, aut protinus omne
Enatum fœdæ vitio rubiginis aret,
Aut abit in lolium infœlix, fluidum'ue papauer.
Viuitur ex annis lapſis, retroq; coacto
Fœnore, quod primo ſterili vix ſufficit anno.
Verum, vbi dira fames homines ſe vertere ad herbas,
Et pecus immeritum, atq; immunda animalia adegit,
Regem vrbes & rura adeunt, ſubſidia poſcunt.

Rex ad Præfectum cunctos dimittit Ioſeph,
Seruatorem hominum. populus hinc horrea aperta,
Et iuſtum indictum precium: gaza vndique & omnes
Congeſtæ portantur opes: æraria regis
Complentur: nec adhuc quartus ſe verterat annus.
Quid facerent miſeræ gentes? ſola arua ſuperſunt,
Quæ vendant, ſi emptorem habeant, nam ſolus Ioſeph
Eſſe poteſt pro rege emptor. ergo ille rogatur,
Arua emat, & miſeris det opem, nec pacta recuſet.
Redditum cuiusq; agri quintam dare regi
Promittunt, ſic pacta ineunt, ſic fœdera firmant.
Interea, externas quoniam penuria terras
Hæc eadem affligit, populos it fama per omnes
Aegyptum ſat frumenti, quod vendat, habere.
Ergo & Sichenus natos affatur Iacob.
Cur non Aegyptum nati, cur regna beata
Non petitis, cur non nobis alimenta paratis?
Num perimat nos iſta fames? mandata capeſſunt
Natorum deni: fratrum natu vltimus aſtat.
Vt vero Aegyptum petiere, & Oſyrida terram
Frumentis præfectum adeunt, & ſupplice cultu
Aere dato frumenta rogant. cognouit Ioſeph
Germanos, ſtatuente Deo, non cognitus illis.
Præteritiq; memor, quamuis iniuria multum
Facta poteſt, tamen & patris, fratriſq; miſertus
Beniamin, his etiam parcit, tum fatur ad illos.
Vnde, & quinam hominum ad noſtras acceditis oras?
Illi autem. è terra Canaam, de ſanguine Iacob
Venimus huc cogente fame, quæ plurima perdit
Samariam. domus eſt nobis pleniſſima, primus
Eſt pater, vndeni nati, paruiq; nepotes,
Paſtorumq; manus, vernarum eſt plurima turma.
Venimus ergo ad te, nobis alimenta rogantes,
Ne pereat gens tanta, tibi iuſta æra dabuntur,
Nec nos immemores erimus. pater optimus vrbem
Ipſe regit Sichen, paſtor, cui millia multa
Sunt pecudum: quouis precio da viuere tantum.
His verbis quanquam frater commotus, & ægre
Abſtinuit lachrymis, ficto tamen omnia vultu

 Diſſimulans,

Diſſimulans, quid verba mihi datis, inquit? an ipſe
Eludar? niſi me os fallit vultuſq; loquentum,
Exploratores puto. cur mandata paterna
Non geritis? cur nec frater huc venit & alter?
Aſt illi, minime. tales ne rere, precamur.
Per patrem patriſq; Deum iuramus, adire
Nos iuſſit, nos dira fames: natu vltimus vnus
Cum patre Beniamin adoleſcens reſtitit, & ſpes
Solamenq; ſenis: nos, qui ſufferre laborem
Poſſumus, atque moras longarum auferre viarum,
Venimus orantes vitam, mandata putantes
Nulla opus eſſe iſtuc ferri: miſerere præcantum,
Et miſerere patris, pueri miſerere relicti,
Paruorumq; (poteſt pietas ſi in te vlla) nepotum.
Hic lachrymas vix continuit, conuertit & ora,
Toto animo & vultu multum commotus Ioſeph.
Inde ait. eſt mihi firma viri ſententia menti,
Frater vt huc alius veniat: veſtrum hic erit vnus
Obſes, vos alij ad patrem frumenta feretis.
Interea. haud aliter (per Regem & numina iuro)
Vlla poteſt vobis cedendi hinc eſſe poteſtas,
Neu faciem ſpectare meam, aut audire loquentem.
Conſulite, & ternis dentur reſponſa diebus.
Sic ait, & cuſtode dato victuq; remittit.
Illi, inter ſeſe poſtquam diuerſa locuti
Viderunt præfecti animum, præſtare putarunt
Ferri multa domum frumenta, loco obſidis vnum
Dimitti, properare alios, iterumq; reuerti
Emptum alias fruges, alium & conducere fratrem.
Ergo nominibus ſcriptis ſors ducitur, obſes
Extrahitur Symeon. & iam lux tertia mundo
Clara aderat, reſponſa petit præfectus, at ipſi
Enarrant decreta. igitur frumenta parari
Imperat accepto precio: clam deinde miniſtros
Admonet, vt ſummis ſaccis æra omnia ponant.
Quod fuerit cuiuſque, datum: cuſtodibus obſes
Traditur: at fratres oneratis tergora aſellis
Aegyptum, & multo fratrem mœrore relinquunt,
Samariamq; petunt. quò poſtquam denique ventum eſt,

Et genitor numero natorum vnum abſore vidit,
Clamat, vbi Symeon meus eſt? cur cernere natum
Non datur? eſt'ne æger? minime pater, inquit Iudas,
Sed valet, Aegypti eſt obſes tellure relictus,
Dum rurſus redeamus, & hinc ducamus & iſtum
Beniamin. nam, qui frumenta vendidit, vt nos
Audiuit vir magnus, & ab ipſo rege ſecundus,
Quæſiuit multa à nobis, nunquid pater eſſet,
An frater nobis alius: quæ cum omnia recte
Dixemus, uos certe iſtas veniſtis ad oras
Exploratores, inquit, mandata paterna
Cur non huc geritis? cur non alium quoque fratrem
Huc duxiſtis? ad hæc reſpondimus omnia. tandem
Summa fuit frumenta dari, nos deinde reuerti,
Adduci puerum, interea detur obſes, & vnus
E nobis maneat: per Regem & numina cœli
Iuro (inquit) nec vos aliter frumenta feretis,
Poſthac, nec me audire vnquam aut ſpectare licebit.
At pater, hæc poſtquam audiuit, proh Iuppiter, inquit,
Eſt'ne adeo infœlix alius pater? occidit vnus:
Natorum, eſt obſes alius, ſubducitur alter
Cum reliquis, ſimul vt cuncti moriantur, & ipſe
Expectem, ferat hæc noſtras crudelis ad aures
Nuncius: ò prius hanc miſeram Dij demite vitam.
Talia fundebat lachrymans. circùm vndique nati
Solantur, tam aduerſa bonos non numina habere.
Mox, vbi depoſitis ſoluerunt vincula ſaccis,
In ſummis æs omne datum preciumq; repoſtum
Inueniunt: ſtupuere omnes, ſed triſtis Iacob
Hoc derat nati, hoc, inquit, quod funditus omnem
Spem raperet. nam, ſi vobis Aegyptia ad arua
Sit reditus, qui uos primum vir maximus ille
Exploratores dixit, nunc nomina furum
Imponet, cauſam inquirens, qua perdere poſſit.
Nempe ego Beniamin puerum, ſpem patris, & vnum
Solamen, non huic tradam fidamq; periclo.
Vos alij, ſi fata vrgent, Diuûmq; voluntas,
Ite, rei fidei promiſſæ: ego, quicquid apud me eſt
Auriq; argentiq;, dabo, quo vos redimatis.

Et

Et fratrem, & , ſi fors aderit, frumenta feratis.
Quem contra illachrymans iuuenis ſic fatur Iudas.
Chare pater nos primum audi, dein conſule nobis,
Atque tibi. nam quo pacto continget adire
Illum hominem, qui iurauit per regia ſceptra,
Per ſuperos, niſi Beniamin duxerimus ipſum,
Ille quidem nec nos, nec, qui eſt in carcere, fratrem
Dimittet, faciem'ue eius ſpectare licebit?
Verum, vt de nobis ſint dura & triſtia quæque,
Vos miſeri quonam pacto viuetis, & vnde
Tanta domus? capiti, quæſo, pater optime tandem
Fide meo, puer iſte omnes ſeruabit, & ipſum
Te patrem. mihi præterea duo pignora chara
Sunt, nati, tu illos (concedo) interfice, ſiquid
Aduerſi puero eueniat: depone timorem,
Atque omnem defende domum. quòd pondera ſaccis
Sint æris poſita in noſtris, iuſſiſſe miniſtris
Id dominum certum eſt, incertum, fraude dolóue,
An pietate magis. nos certe audiuimus illum
Inſignem virtute omni, nos vidimus illum
Nobiſcum fleuiſſe famem atque incommoda noſtra,
Dum teq;, & paruum fratrem, paruosq; nepotes
Commemoramus. age ò genitor, ne tempora differ,
Neu plures innecte moras. & talia dicens
Adiecit lachrymas. victus pater, ibitis ergo,
Tandem ait, & puerum, & regionis dona feretis,
Stactenq;, & lachrymas terebinthi, & roſcida mella,
Et gummi, & liquidam ſtyracem & amygdala amara.
Inſuper & duplex precium portabitis, & quod
Inuentum fuit in ſaccis, & quod data poſcent
Frumenta. interea faciemus ſacra parentum
Noſtrorum noſtriq; Deo, quò cuncta ſecundus
Dirigat, & ſeruos cœlo proſpectet ab alto.
Poſtera phœbeos currus aurora vehebat,
Cum pater & nati ſacris de more peractis
Cuncta viæ opportuna parant, et munera, & ipſum
Beniamin: quem iam genitor complexus euntem,
Et lachrymans, I chare puer fœlicibus, inquit,
Auſpicijs, ſi te rediturum fata reſeruant,

Vitam

Vitam oro. lachrymæ vetuerunt dicere plura.
Tum ſimul & reliquos natos complectitur omnes,
Commendatq; Deo. aſt illi bona verba precati
Durum iter et longum capiunt, camposq; relinquunt
Samariæ, Solymenq; ſacram: iam conſita Idumes
Prætereunt palmeta, Gerar, et Tartara vaſta
Syrbotis, tandemq; vident Aegyptia regna,
Optatamq; petunt Memphim. quos lætus Ioſeph
Suſcipit, atque vnà fratrem de carcere ſoluit.
Vt vero admiſſis coram data copia fandi,
Sic Ruben. hinc poſtquam diſceſſimus optime princeps,
Venimus ad genitorem, illi tua maxima iuſſa
Narramus, fratrem duci te velle minorem
Beniamin hunc iſtum: tum ſaccis ordine apertis,
Res mira, in ſummis precium atque æs omne, quod ante
Exhibitum fuerat, ſe offert: quis miſerit, et cur,
Ignotum eſt, Deus eſt teſtis. verum, vt pater iſtæc
Audiuit, viditq;, imo ſuſpiria corde
Traxit, et, heu nati, dixit, male numen amicum
Nos aliquod nunc inſequitur, Fortuna receſſit
Illa bona. è bis ſex natis amiſimus vnum:
In vinclis alius longinquis exulat oris:
Nunc ſpes et miſeræ ſolamen dulce ſenectæ,
Beniamin abduci petitur: vos rurſus abitis,
Neſcio quò, et vereor, furum ne nomine eatis,
Omnes vt tandem fato pereatis ab vno.
Nos contra miſerum ſolari. fide parentum,
Noſtrum et fide Deo, genitor: iuſtiſſimus ille,
Ille vir eſt, regio quem tota Aegyptia dicit
Seruatorem hominum, ſanctumq; piumq; fatetur,
Et colit, hinc nihil aduerſum durumq; timendum eſt.
His victus ceſſit tandem. Vos ibitis ergo,
Et ducetis, ait, puerum, atque hæc parua feretis
Munera, quæ regio fert hæc, ſtacten, et Terebinthi
Reſinam, et liquidam ſtyracem, et amygdala amara,
Mellaq;: dein duplex precium portabitis, et, quod
Impoſitum fuerat ſaccis, et, quod data poſcent
Frumenta: & demum iuſto natumq; patremq;
Commendate illi, pueri miſereſcat et huius,

Atque

Atque ſenis natos nimium miſereſcat amantis.
Talia dictabat iuuenis, cum lumina princeps
Vix lachrymis cohibens tali eſt ſic ore locutus.
Eſte bonis animis iuuenes, ego munera grata
Accipio regionis, & hunc, qui adductus ab omni
Suſpicione puer vos, omni à fraude piabit.
Ite, & feſſa via, fœda & ſudore lauate
Membra viri, mox luce bona diſcumbite mecum.
Hæc princeps. famulorum alij in conclaue lauacrum,
Vaſa alij menſasq́; parant. hæc inter Ioſeph
Multa ſuper regno & populis diſponit alendis.
Dein redit ad fratres, magnamq́; educit in aulam,
Regales vbi monſtrat opes, vaſa aurea ſignis
Cælata, argentumq́; abacis, ſtratosq́; tapetas,
Nec non parietibus circùm pendentia longis
Aulæa, intextis auro & bombice figuris,
Quas dicas ſpirare. illic diuina ſecutus
Iuſſa Abraham, puerum in ſyluas ducebat Iſaac
Mactandum: puer illignis onerabat aſellum
Faſcibus, ipſe pyram genitor vittasq́; parabat.
Ille idem dextram vicina in parte leuabat,
Crudelemq́; enſem: demiſſus lumina Iſaac
Et flexis genibus ferituro colla parenti
Præbebat: cœli demiſſus ab axe vetabat
Nuncius, & dextram ſublatam enſemq́; tenebat.
Parte alia fratrem fugiens tendebat Iacob
In patris antiquas ſedes, cognataq́; regna,
Euphratem Tygrimq́; inter: patruelibus inde
Virginibus hauribat aquas: tum paſtor ad vndas
Euphratis dum paſcit oues per littora Laban,
Rachelem vocat, & dulces decantat amores.
Talia dum læti ſpectant Iſraele nati,
Spemq́; aliquam ſibi promittunt, tum magnus Ioſeph,
Iam genio libemus, ait, date flumina palmis
Vos famuli, tum ſede altus diſcumbit eburna.

Morte præuentus hoc item, quod ſero inceperat,
abſoluere non potuit.

IN OBITV M. ANTONII TVRRII VERONENSIS

AD IOANNEM BAPTISTAM TVRRIVM FRATREM.

ET SI egomet tanti caſu perculſus amici
Solamen noſtris diſcuperem lacrymis,
Ne mea perpetuo manarent lumina fletu,
Pergeret aut tantus vrere corda dolor,
Attamen, vt mi animi valuit concedere amaror,
Iſthæc mœſta tibi carmina perſolui:
Quo fortaſſe meis conſolarere camœnis,
Si miſeros quicquam muſa leuare poteſt:
Ac ne tu in lacrymas paulatim totus abires,
Liquitur vt pluuio tacta pruina noto.
Quandoquidem chariſ ato te fratris acerbo eſt
Rumor in extrema viuere triſtitia,
Nec iam poſſe quietis habere, aut commoda ſomni,
Sed cedente die, ſed redeunte queri:
Mœrentemq́;, vagumq́;, & turpem fletibus ora
Amiſſum totis quærere littoribus.
Fertur vt Eridani ripas erraſſe per omnes
Anxia fraterno funere Lampetie.
Septem quam perhibent ſomni ſine munere noctes,
Ieiunam ſeptem continuaſſe dies.
Et, quoties longo deſeſſa errore viarum
Vmbroſi in ripa concidit Eridani,
Reddite vos Phaëtonta mihi, clamabat ad vndas,
O quæcunq; ſub hoc flumine nympha latet.
Te tamen, vllius ſi cuiquam morte dolendum eſt,
Iuſta quidem tanti cauſa doloris habet.
Quandoquidem immatura morte tibi omnia frater
Commoda, teq́; ipſum perdidit atq; tuos:
Perdidit hei miſero charus tibi frater ademptus,
Quo tibi non vllus charior alter erat.

Ille amor, ille tuæ ſolamen dulce iuuentæ,
Ille tuæ fuerat ſpes columenq; domus:
Quicum verſari ſemper, quicum eſſe ſolebas,
Atq; animi arcana dicere conſilia:
Vnum mirari, atq; vnum præponere cunctis:
Ambroſiæ è cuius effluere ore lepos.
O nimium miſeri nos, & genus ærumnoſum,
Deterius quorum eſt conditione nihil.
In nos ſæuitum eſt bello, quo durius vnquam
Vidit nulla ætas, nec feret vlla dies.
Seruitium tulimus crudele, & barbara iuſſa,
Parsq; domos charas liquimus, & patriam.
Relliquias, miſerosq; abſumpſit tabida ciues
Peſtis, & huc illuc ſæuit Erinnys adhuc.
Nec ſat erat miſeri crudelia funera COTTAE
Fleuimus. ò indigna Cotta perempte nece,
O COTTA infœlix quæ te fata impia nobis
Tam ſubito ante tuos arripuere dies?
Iam neq; finierant gemitus, & lumina ſiccis
Non bene ceſſarant triſtia flere genis,
Quum tu MARCE cadis, quum nos tot triſtibus actos
Deſeris, heu falſos credulitate tui.
Non hoc viuida nos tua iam ſperare iuuenta,
Hoc tua non virtus, non benefacta dabant,
Exanimem vt nos te iuuenem, nec iam vlla loquentem
Externa miſeri contegeremus humo:
Sed fore, quem fama virtus æquaret olympo,
Vnus qui multos inſtrueres populos.
Qualis ab aërio decurrens monte iugi fons
Communes multis ſufficit vnus aquas.
Nam quid ego aut laudes memorem, aut tua maxima laudũ
Præmia? qua humano profueris generi,
Aut quàm ſæpe animas poſitas iam ſedibus orci
Ad ſua Apollinea membra vocaris ope?
Vos teſtes Ticinæ, & qui inter paſcua læta
Medoace antiquos abluis Euganeos:
Illo quos fama eſt naturæ arcana docente
Sæpe inter nymphas obſtupuiſſe ſuas:
At nunc amiſſo turbatis fleſſe ſub vndis,

Inq; mare aſſuetas non habuiſſe vias.
Non tamen aut ſoli, nec vos magis omnibus amnes
Indoluiſtis acerbo illius interitu.
Illum etiam graiæ, & nymphæ fleuere latinæ,
Illum etiam Thuſcis Calliopea modis.
Quin etiam ſyluæ, & montes gemuiſſe feruntur,
Et vos extremi fleſtis Hyperborei.
Sed mage Benacusq; ſenex, & Sarca, ſepulti
Qui propè vicinum prætereunt tumulum.
Sed magis ipſe Atheſis, olim qui corpus humandum
Condendum charam perferet in patriam,
Ne extra cognatos cineres, Turrienſiaq; oſſa
Illum perpetuo terra aliena tegat.
Tunc vos ò patrio prognatæ Naiades amne
Spargite odoratis plena ſepulchra roſis.
Tempus erit, cum poſteritas mirata nepotum,
Quantum iſti, dicent, attribuêre Dei.
Atq; aliquis monumenta legens, & ſcripta iacentis
Deuota ad mutos ſerta feret cineres.
Interea ò vos Benaco centum patre nymphæ,
Sarcaq; ab alpinis edite verticibus,
Et vos ò Naci rupes, & ſaxa Briani,
Et nemora vmbroſis denſa cacuminibus
Ferte aliqua, ò nunc ferte meo ſolatia BATTO,
Et tantam ex animo demite triſtitiam.
Quem neq; ſancta poteſt Sophie complexa leuare,
Muſa nec aſſuetis ſedula carminibus.
BATTE tamen vates, longum vt quæſiſſet ademptam,
Et longum fleſſet Thracius Eurydicen,
Nullo ſolatus, blando quàm carmine, curas,
Nullo, quàm ſophia, dicitur eſſe magis.
Illi, ſeu Rhodopes ſyluis erraret in altis,
Seu in deſerti Strymonis aggeribus,
Semper Muſa comes, ſemper pendebat eburna
Ex humero numeris docta ſonare lyra.
Ille orbem immenſum ſemper ſpectabat, & orbis
Ornatum, puris ſyderà luminibus,
Et maria, & montes vaſtos, atq; irrequieta
Flumina, tum quicquid deniq; terra parit.

Quorum animaduertens certa ſub lege tenorem,
Paulatim charam ſenſerat Euridicen
Deleri, & triſtem mutari in gaudia mentem,
Tantum animos rerum forma leuare poteſt.
Aſpice lucentem Lunæ titanidis orbem,
Et cum Sole ſuo quæ ſuper aſtra micant.
Omnia ſunt æterna, & vitæ iuncta perenni.
Quæ loca fœlices Dijq; animæq; colunt.
Inferior Lethi regio eſt, ſedesq; malorum,
In qua eſt, quod fœlix intueare, nihil.
Quippe ſolum hoc ventiq;, imbresq;, & cuncta fatigant,
Quæcunq; aëria de regione cadunt.
Adde æſtusq;, hyemesq;, & morborum genus omne.
Tum natura aliqua eſt indiga ſemper ope.
Nos porro deſyderijs mala plurima noſtris
Iunximus, ò præceps in ſua damna genus.
Hinc odia, & timor, & lites, & bella cruenta,
Et via non vni plurima aperta neci.
Attamen in tantis ærumnis eſt animi ſpes
Vnica, quem melior vita beare poteſt.
Quippe, vbi præfulgens vlla virtute reliquit
Corporeum, ſedes aduolat æthereas,
Semideumq; domos, & Diuûm morte carentum,
Hîc, vbi non æſtas, nec fera ſæuit hyems:
Nec dolor, aut deſyderia infœlicia noſtri,
Nec ſors partem aliquam, nec rude vulgus habet.
At ſancti heroës habitant, gens inclyta bello,
Ingeniiq;, nouem qui coluere Deas:
Quiq; pij, iuſtiq;, Deûm præcepta ſecuti,
Et ſancta inſignes qui fuerunt ſophia.
Quos inter tuus ipſe recens à funere frater
Miratur cœlum, cœlicolumq; domos,
Aeternamq; diem, & fœlicem ex ordine gentem,
Inter quos gaudet, ſe quoq; dinumerans.
Quẽ circum illuſtres animæ, PROAVIQ. PATERQ.
Intentos oculos ore nepotis habent,
Et pulchram effigiem agnoſcunt. miratur & ipſe
Egregiam ſtirpem, magnanimumq; genus:
Agnoſcitq; ſuos, & facta, & nomina diſcit,

Tum

Tum quantum ſit adhuc terra habitanda tibi.
O fortunatum nimium, triſtem ante ſenectam
Carpere iter cœli cui potuiſſe datum eſt.
Quas ſyrtes, quos & ſcopulos poſt terga relinquis
MARCE? tibi à quanto eſt ſalua carina mari?
Fortunate iterum, tu non incommoda vitæ
Paſſus adhuc, non quæ plurima habet ſenium,
Sed dulces inter muſas, & Apollinis artes
Fortunata nimis vita peracta tibi eſt.
I decus Auſoniæ iuuenis, numeroq; Deorum
Te immiſce, culta eſt iam tibi terra ſatis.
Illa tuum, dum ſydera erunt, dumq; æquora current,
Nomen in aſtra memor, & benefacta feret.

AD IOANNEM BAPT. TVRRIVM VERONENSEM.

BATTE, animos quando triſtes, curasq; leuare
Muſa poteſt, ego nunc ſortem, caſusq; ſupremos
Ipſe meos triſti ſolabor carmine tecum.
Et tecum dulceis natos, quos funus acerbum
Abſtulit, æterna & pariter caligine texit,
Conquerar: vt ſaltem tenebris, & nocte perenni,
Quantum opis eſt noſtræ, miſerorum nomina demam.
Quæ potui, dum vita illos auræq; fouebant,
Exhibui genitorq;, gubernatorq; duorum
Infœlix. primas alter vix fingere voces,
Alter adhuc teneris iam tum decerpere ab annis
Prima rudimenta, atq; omen præbere parenti.
Quos ego (ſed Zephyri ſpes portauere paternas)
Cenſueram, ſi fata darent, cum poſceret aetas
Fortior, ad dulceis tecum traducere muſas
Aſſiduos, cytharamq; humeris ſuſpendere eburnam.
Inde, vbi iam cœlum, ac Solem, fulgentiaq; aſtra,
Terramq;, & liquidos ignes, æquorq; profundum
Mirari inciperent, latisq; animalia campis,
Te monſtrante viam, te rerum arcana docente
Mens fuerat dulceis ſophiæ deducere ad hortos,
Hortos, quos ver perpetuum, quos aura fauoni

Semper

Semper alit, ſemper cœleſti nectare paſcit.
Hic tremulo, & longa confecto ætate parenti
Purpureos legerent flores: ſeniję; leuamen,
Threicia canerent cythara, quæ plurima quondam
Audiſſent te populea meditante ſub vmbra,
Diuino mirantem Atheſim dum carmine mulces,
Et rerum canis, & teneri primordia mundi.
Fortunate ſenex, ſi natorum ore referri
Fata ſinant, vt nata chao antiquiſſima rerum
Materies viſi correpta cupidine pulchri
Arſerit, atq; Deum thalamo complexa, iugarit
Corpora prima: quibus diſcordia nata hymenæis,
Et diuiſa locis, ſuprema petiuerit ignis
Purior, & nitidis vicinus ſederit aſtris:
Quem iuxta per inane amplum ſe fuderit aer:
Ima autem tellus vaſto circum obruta ponto
Conſtiterit: quam dudum hinc inde agitantibus vndis
Subſterni latè campi, deformiaq; arua
Paulatim apparere ſupra, & concreſcere montes
Cœperunt, procul & nudas oſtendere cautes,
Mox nemora, & virides vndis mirantibus ornos.
Montanis tum ſpeluncis, & rupibus altis
Exiluere vdæ formoſo corpore nymphæ,
In viridi flauos ſiccantes littore crines.
O fortunatum nimium, ſi numina tantum
Hæc mihi ſeruaſſent, ſi non caſura dediſſent.
Verum aliter Lacheſi viſum eſt, quo tempore primum
Natorum cœpit producere fila duorum.
Quippe auram miſeris, & dulcem noſcere vitam,
Spemq; ſui dederat præbere: alia omnia ventis
Tradita, nocte atra & tenebris inuoluerat orci.
Non licuit firmos annis, viridesq; iuuenta
Inſpicere, & charæ ad metam deducere vitæ.
Nec potui votis, nec ope adiuuiſſe paterna
Clamantes, fruſtraq; patris ſuprema petentes
Auxilia, & nota nequicquam voce vocantes.
Heu mortem inuiſam, quis te mihi PAVLE Deorum
Arripit, & miſerum complexibus abſtrahit iſtis?
Tu prior immiti correptus morte, parentem

Deſeris,

Deſeris,& dulceis auras,& lumina linquis.
Quòd te ſi tali dederant ſub lege futurum
Fata mihi,non iam fuerat mœroris abunde,
Non gemitus? quid me tantis è patribus vnum
Cœlicolæ lacrymisq; nouis,& morte recenti
Opprimitis, charoq; etiam ſpoliatis IVLO?
Heu miſerande puer,quanto plena omnia luctu
Liquiſti abſcedens.quem non væſana Deorum
Incuſauit inops,cum te complexa iacentem
Aſpiceret laniata comas & pectora mater.
Ah miſera, ah male fauſta parens,quid numina fletu
Sollicitas? iacet ille, velut ſucciſus aratro
Flos tener,& fruſtra non audit tanta gementem.
Ah miſera,ah quid ſublatum complexa moraris?
Ille tuus non iam eſt.Vos illam in funere matres
Collapſam accipite,exanimemq; reponite tectis.
At vos inſontes animæ,chariſsima nuper
Pignora,quod miſero ſupereſt optare parenti,
Semper auete,mei,vt licuit, ſemperq; valete.
Seu dulce Elyſium functos,vmbræq; tenebunt
Sanctorum nemorum,puro ſeu ſydera cœlo,
Ipſe ego vos ſemper lacrymis,vos carmine triſti
Proſequar,& veſtris perſoluam iuſta ſepulchris:
Donec me vobis tenuem coniunxerit vmbram
Summa dies,natis æquat quæ ſola parentes.
Interea curas, numeris, muſaq; leuemus
BATTE animos: quando rerum mortalis origo eſt
Quando etiam vitæ norunt vaſta æquora finem.
Scilicet & quondam veniet labentibus annis
Illa dies,quum iam curuo ſub vomere taurus
Inſudet,terramq; grauis præuertat arator,
Nunc vbi cœruleæ roſtris ſpumantibus vndæ
Sulcantur,verruntq; citæ freta longa carinæ.
Nec vos ò liquidi fontes æterna manebunt
Secula, ſe tanto quamuis pater efferat amne
Eridanus,tumidusq; fluat tot cornibus Iſter.
Quin etiam aërij montes,mirabile dictu,
Taygetus,Syphilusq;,iugo & Cymbotus opaco
Ingentes poſt æſtates,ac ſecula longa,

Senſerunt ſeniumq; ſuum, ſupremaq; fata:
Ex quo materies thalamos, primosq; hymenæos,
Atq; elementa nouus ſenſit diſcordia mundus.

AD DANIELEM RHAINERIVM VERONAE PRAEFECTVM.

RHENERI venerande, vno quo ſoſpite, nondum
Iuſtitia, & virtus terris antiqua receſſit,
Multa quidem monumenta tuis ſub faſcibus Vrbis,
Multa cadunt antiqua piorum & templa Deorum,
Et Bromij vites, & amicæ pacis oliuæ.
Verum hæc ex vrbis re dilabuntur, & ipſi
Vltro etiam ſua ſacra volunt procumbere Diui.
Ah ſaltem antiquo medicorum parcere ritu
Faſq;, & ſuetus amor pietatis, & inclyta virtus
Magna tui valeant. valeant hoc more vetuſto,
Quo noſtri vixere ataui, vixere parentes,
Te duce venturi longum ſuperare nepotes.
Sanctior hic templis, hic Diuûm eſt ſanctior aris,
Quem neq; tempus edax potuit, nec ſecula tanta,
Non belli rabies, non ipſum infringere ferrum,
Tantum eſt iuſtitiam violari, & fœdera rumpi.
Scilicet & ſacra eſt medicina, vetusq; Deorum
Inuentum, & ſacri medici, quibus author Apollo:
Qui reuocare animas iam caligantibus orci
Faucibus impoſitas ad charæ munera vitæ,
Aetheriosq; hauſtus, & dulcia lumina poſſunt:
Qui genus innocuum, vitæq; ad publica nati
Commoda, diuinas tantum didicere per artes
Exercere æuum, atq; humanæ præeſſe saluti.
Hos æquum eſt te præcipue longeq; tueri
Rheneri ante alios, idem cui ceſſit Apollo
Ipſe ſuas artes, & munera nobilis oti:
Quemq; domos Diuûm docuit, perq; omnia duxit
Sydera: quem graio inſignem latioq; cothurno
Secretas dedit Aonidum percurrere ſyluas,

Et

Et calamos, citharamq; humeris ſuſpendit eburnam.
Idem te dulces Sophiæ deduxit ad hortos,
Hortos, quos ver perpetuum, quos aura fauoni
Semper alit, ſemper cœleſti nectare paſcit.
Salue magne parens, qui tot virtutibus auctus
Vrbem iuſtitia, & diuis in pace ſecundis
Egregiam moderare, Atheſis qua flumine pulchro
Labitur, & placido ſecat arua virentia curſu.
Tu quoq; magna virûm genitrix vrbs inclyta ſalue,
Cura Deûm VERONA, tui ceſſere labores,
Aerumnæq; graues, atq; horrida Martis imago,
Sanguinis & veſana ſitis, & triſtis erinnys.
Barbara iam ceſſit rabies, & in alpibus atrox
Sæuitiam miles, gelidumq; exercet ad Albim.
Iam duros nimium ſeruitus, & fera iuſſa
Deſſuemus perferre, vllos non iam vrbe Tyrannos
Conſpicimus, ſed te Rheneri maxime, ſed te
Magne pater: vno tandem quo ſoſpite, nobis
Iam bona libertas rediјt, pacemq; per agros
Læta Ceres, Bacchiq; chorus comitantur ouantes.
Gaudete, ò quicunque boni ſperatis agreſtes,
Quorum amor eſt ſobolis, ſtudiumq; nepotibus arua
Incolere, & paruas vlmis attollere vites.
Tempus io, nunc tempus adeſt, quo ſecula parcæ
Aurea nent, tandem quæ nunc te præſide læta
Incipiunt: ſed erunt nobis tunc maxima, quum te
Inſignem ſceptro Venetûm ſanctaq; thiara
Regna ſalutabunt terris diffuſa, tuumq;
Quà Sol exoriens viſit, quà deſerit orbem
Occiduus, late clarum feret Adria nomen.

AD IOAN. MATHAEVM GIBERTVM Epiſcopum Veronenſem.

ILLE tuus GIBERTE, ſacras, qui in montibus aras
Melſineis tibi conſtituit, qui teq;, tuumq;
Per nemus omne canit, perq; omnia littora nomen,
Hæc enata ſuis mittit tibi poma ſub hortis
Aurea, quæ quondam Medorum è finibus Atlas

Tranſtulit, & magno ſeruabat tuta Dracone:
Mox victor ſacra expolians pomaria Perſeus,
Dum leuibus noſtrum talaribus aëra tranat,
Donauit Charitæ Benaci ad flumina Nymphæ.
Inſuper hos Giberte tibi dat munera piſces,
Qui quondam Hetruſci nautæ, noſtraq; fuere
Effigie, nunc Benaci ſub gurgite nantes
Cœrula conuerrunt ſinuatis æquora caudis.
Quod ſi forte iuuat tanti miracula facti,
Atq; hominum quondam verſas audire figuras,
Ipſe eadem, Saloi quæ quondam ad littora BATTVS,
BATTVS amor Dryadum cecinit, mihi rettulit Aegon.
Forte ſenex Cretæ patrijs Saturnus ab oris
Ab Ioue depulſus, regnum ſedesq; quietas
Quærebat latio in magno, fataliaq; arua:
Iamq; diem medio Sol inclinabat ab axe,
Quum feſſus, longaq; via ſiccatus & æſtu,
Ad vada Benaci viridi proſpectat in herba
Veſcentes nautas, & puri grandia Bacchi
Pocula miſcentes: placido quos ore ſalutans,
Ecquis, ait, veſtrum pueri ſuccurrit egenti,
Defeſſoq; ſeni? quis pocula parua miniſtrat,
Extinguitq; ſitim? poſcenti illudere Nautæ,
Et ridere ſenem. quis enim præſentibus vndis
Poſſit habere ſitim? en flumine largius illo
Ebiberis, gelidaq; æſtum ſolabere lympha.
Illuſus Deus immiſſis in flumina palmis
Haurit aquas, pronusq; bibit: tum verſus ad illas
Remigio cautes, quæ fluctibus vndiq; circum
Clauduntur, medijsq; iacet parua inſula in vndis,
Oſtenditq; locum: precium gens impia iniquum
Poſtulat, at pactus ſenior tamen omnia firmat,
Adiuratq; Deos teſtes, ſcanditq; phaſelum.
Illi autem, dum naui cita liquida æquora ſulcant,
Ignari, quis nam ſedeat Deus, Eia age nobis
Fare ſenex, quonam latebras pro crimine quæris?
An'ne fugam ſubrepto auro, dominoq; relicto
In loca tuta paras? Sed te tua fata ſequuntur
Demens, quem nullæ poterunt ſeruare latebræ.

Nomine

Nomine Carpus erat, qui tam temeraria verba
Dixerat, ingeminant comites, aurumq; repoſcunt,
Proferri ſubreptum aurum: ni proferat, omne
Vi rapiant, pulſumq; rate in media æquora turbent.
Quos placidus dictis ſenior demulcet amicis.
Hetruſci nautæ, quæ nunc mens impia ſuadet
Nec ſeruare fidem vos, nec meminiſſe Deorum?
Dicenti iam vis, iam dextra infertur. At ille,
Qui tandem agnoſci poſſet Deus, Impia, dixit,
Gens inimica Deûm, dabitur, quod poſcitis, aurum,
Hoc imo ſub fonte aurum poſcetis auari.
Dixerat. Aſt illis veniam poſcentibus, & vox
Deficit, et iam ſe cernunt muteſcere, & ora
In rictum latè patulum producta dehiſcunt,
In pinnas abiere manus, veſtisq; rigeſcit
In ſquammas, caudamq; pedes ſinuantur in imam.
Qui fuerat ſubita obductus formidine, manſit
Pallidus ore color, quanquam liuoris iniqui
Indicium ſuffuſa nigris ſint corpora guttis.
Carpus aquas primus, numen qui læſit, in amplas
Se primus dedit, & fundo ſub condidit imo.
Inde alij celeri ſeſe in media æquora ſaltu
Præcipitant, vacuamq; ratem, & ſine remige linquunt.
Iam Deus ſuper vnus erat, ſubit ipſe magiſtri
Munus, & adductis pelagi petit vltima ripis.
Expoſitus ripa placidus conuerſus ad vndas,
Ecquid Io Nymphæ Benacides iſta ſuperſit
Nauis, & hunc amnem ſacrum male fauſta carina,
Et veſtras ſulcabit aquas? En certe ita & huius
Criminis hoc ſcopulo ſemper monumenta manebunt.
Dixit, & in partem rupis conuerſa pependit
Cum remis ratis ipſa ſuis, vbi cernere conchas
Nunc etiam licet, externo quas littore Nautæ
Collectas miſeri media impoſuere carina.
Ex illo nunc Benaci per littora nantes,
Atq; auri venas fundo paſcuntur in imo,
Nunc etiam à primo retinentes nomina Carpo.

AD MARGARITAM VALESIAM
Nauariæ Reginam
Cæſaris Fregoſij nomine.

DVM me Cenomanos inter tenet Itala tellus
Zefrediq; arces, mens autem neſcia claudi
Libera trans gelidas Alpes Rhodanumq; vagatur,
Trans Ararim, cœlumq; beatum & Gallica ſemper
Regna videt, Regemq; ſuum, tecumq; moratur
Aſsidue, verſatq; tuas ſub pectore laudes,
Ecce mihi cælata auro gemmaq; nitenti
Armipotens, galeaq; ferox & Gorgone Pallas
Oblata eſt, ſeu fors tulerit, ſeu fata dedere.
Continuo viſa ante oculos effulgere Imago
Magna tui, inq; ipſa micuerunt Pallade, vultus
Virtuteſq; tuæ, moreſq;, & facta decuſq; .
Quippe illam è cunctis ſic tu mortalibus vna
Aſsimilas, ſic vna refers, in Pallade vt & tu
Noſcare, & Pallas in te. ſiue illa Minerua
Seu dici Bellona velit, conſenſus vtrinq;
Eſt idem, ora, animi, genius, cognataq; virtus.
Iure igitur tibi debetur, tibi conuenit vni
Gemma, aurum, effigieſq; Deæ, ſiue eſt Polycleti,
Siue Myronis opus. placeat tibi munus: imago
Eſt tua: ſit gratus cum munere, muneris author.
Quòd ſi digreſſus paulum, & prouectus amore
Pierio, dum me dulces per grandia Muſæ
Facta tua, & dum per monumenta Heroica ducunt,
Ipſe tuas memorem laudes, quibus æthera ad altum
Scandis, & illa ſimul referam, per quæ vna Mineruam
Vſq; adeo aſsimilas, iuuet auſcultare canentem,
Si vacat, & ſolitæ ſunt te oblectare camœnæ.
Illa parente Deo Ioue magno, fratre ſuperbit
Gradiuo, tum forte acres in bella phalanges
Si quando exacuit, latè timor occupat vrbes,
Turbati tremuere hoſtes, ac terga dedere.
Ipſa haſtam quatit, atque horrenti gorgone ſæuit.
Ante Deam diræ effigies, terrorq;, minæq;

Sanguineæ,

Sanguineæ,& dans terga pauor,viſq́; impia,& iræ,
Vinclaq́;,vindictæq́; aſtant,& mortis imago.
At vero poſitis armis,atq; ægide dira,
Mollius humanas ſi demittatur ad artes,
Manſuetosq́; vſus,tum dulcia carmina cantat,
Et facilem exercet muſam,aut heroica gesta
Deſcribit,numeris'ue orbes metitur & astra.
Sin autem imperijs & maieſtatis honore
Gaudeat, æternæ ramis inſignis oliuæ
Aut iuſtas ſancit leges,aut iura miniſtrat,
Aut arces struit,aut medias regina per vrbes
Incedit,matresq́; ſuper longe eminet omnes:
Condenſi agglomerant altis clamoribus aphri,
Spectatumq; ruunt,arasq́;,& publica ponunt
Templa Deæ,plauſu reſonat Tritonia ripa.
Tu pariter magno Gallorum rege , Deoq́;
Ac Ioue nata ſimul, Germano Marte ſuperbis.
Nam Martem quiſnam eſſe neget , ſeu fortia nudus
Brachia,præualidosq́; artus,atq; Herculis armos
Ostendit,Taurumq́; vno prostrauerit ictu:
Siue acrem pictisq́; armis ſpectandus & auro
Preſſit equum,ſtruxit'ue acies,& victor in hostes,
Ceu torrens,ſigna atq; viros sternitq́;,fugatq́;:
Fulmineo ve Iouis tonitrus imitatus & arma
Tormento,muros & magnas diruit vrbes?
Te quoq; tantorum comitem,partemq́; ſecundam
Bellorum,ſi quando acies atq; arma mouenda
Perculſæ tremuere vrbes,horrorq́;,pauorq́;
It campis.Mars Germanam comitatur ouantem:
Attoniti ſpectant populi,gaudentq́; tueri
Nunc primum , nunc & medium,nunc agmen obire
Poſtremum,nunc pellere equum,nunc tendere in hoſtem,
Turbantem cuneos,& abactis agmina ſignis.
Aſſiſtunt comites circum ſolertia,& astus,
Et magna audentes animi,& tolerantia dura,
Curaq́;,ſedulitasq́; vigil,ſpesq́; alta,laborq́;,
Et Diuûm fauor,& ventis fortuna ſecundis,
Pone ſequens magno graditur victoria plauſu.
Nec minus horrenti à bello,partisq́; triumphis

Si

Si iuuat ingenij, paciſq; incumbere in artes,
Nunc lauro redimita comas, imitata ſorores
Caſtalias, plectis numeros, & carmina dictas,
Carmina, nec rerum fato ſubiecta, nec æuo:
Nunc magnos dimenſa orbes in templa Deorum
Attollis animos, patrioq; aſſueſcis olympo:
Nunc tua deſcribis vel regum geſta tuorum,
Aut eadem depingis acu. ſtant curribus altis
Et pater, & proauus, cunctiq; ex ordine reges,
Captiuosq; hoſtes, & vinctos colla Tyrannos
Ante rotas longis ducunt in templa triumphis:
Ipſa opus & textum ſtupet immortale Minerua.
Quam vero, ò quam te dicam, quum legibus æquis
Iuſtitiaq; feros populos frenasq;, regisq;,
Et diuina doces iura, & ciuilia ferre:
Aut arces tollis, aut propugnacula condis:
Aut matres inter medias, populosq; frequentes
Incedis regina. fauor comitatur euntem,
Maieſtasq;, pudorq;, tamen qui Pallada poſſit
Armatam, & Martis gradientem in bella decere.
It dextra pax læta manu, & prætendit oliuam.
Applaudunt Sequani, floresq; & lilia paſſim
Effundunt, gaudentq; tuas attollere laudes,
Reginamq; Deamq;, ſalutiferamq; ſalutant,
Et pace inſignem, & bello ferroq; potentem.
Fortunata nimis, magnus quam Cæſar, & omnis
Suſpicit exoratq; orbis, cui lumine tellus
Fœlici arridet, totus cui militat æther.
Dijs quanquam viſum aſpectu tibi debita regna
Pauliſper priuare tuo, ſeu crimine ciues
Id meruere aliquo, ſeu te tua fata reſeruant
Ad maiora, viamq; tuis virtutibus amplam
Expediunt, panduntq;. Etenim iam tempora læta
Illa inſtant, quum poſt lacrymas, poſt publica vota
Te tandem tua regna nouis decorata tropheis
Accipiant, & iuſta tibi ſolennia ſoluant.
Iam ludi, feſtiq; dies, iam ſacra parantur
Iam placidus ripa gaudet Meniaſcus amœna:
In templis pueri impubes, mixtæq; puellæ

Sacra canent, ortusq; tuos ad ſydera tollent:
Vt naſcentem Vlnis primæ excepere camœnæ,
Melleq;, & Aonio tetigerunt ora liquore:
Vt Charites fouere Deæ, et decus omne dedere:
Vt parua in numerum pedibus cunabula diuæ
Pellentes, manibus nentes fatalia penſa
Grandia concordes cecinerunt fata ſorores.
Stabunt ingentes ſublatis molibus arcus
Cælati geſtisq; tuis, factisq; tuorum.
Supra omnes humeris extans altaq; corona
Frater erit, ſenosq; ferox ex hoſte triumphos
Ducet ouans. mox fortuna congreſſus iniqua,
Cum dura bellare Dea, et decernere dudum
Cogetur. longe illa euris in bella vocatis
Obijcere aduerſos, & toto nubila cœlo,
Et caſus, et monſtra modis minitantia miris
Cernetur: Rex contra animis, et fortibus auſis,
Et virtute noua tandem ſuperare cadentem,
Tendentemq; manus: tum ferro et compede vinctam
Protrahere, et campo captiuam ducere aperto:
Nubila diffugere, et turpi deformia monſtra
Victa fuga, vario bello conſumpta fameq;
In cæcas latebras obſcuraq; tartara condi.
O, mihi ſi tantum iuuenili in corpore vitæ,
Et tantum det Parca mihi, hæc ventura ſuperſtes
Vt videam, comiterq; tuos regina triumphos:
Mox etiam ſpectare queam et maiora parari.
En erit, en vnquam illa dies, cum Gallica ſigna
Attolli, et Sequanos compleri milite campos
Conſpiciam, fremere arma Rhemos, fremere arma Cadurcos,
Aulercosq;, Heduosq;, et pictis Lingonas haſtis?
In medijs regem ſecum catafracta trahentem
Agmina, ſublimem ſanctas procedere ad aras,
Per caput et ſacram regum de more coronam
Iurantem, et Solymas repetentem debita ſceptris
Regna ſuis: te parte alia fortes Ituriſcos,
Andelos, Biturasq; feros in bella mouentem:
Conſilijs, tantoq; operi comitemq; ducemq;
Aſcitam: nec non tanto ſub rege coactam

In

In ferrum ruere Italiam, & ſocia arma trahentem
Signa ſequi. mox ò liceat cœloq; ſecundo,
Et præſente Deo, tot ſeſe addentibus vna
Proſpicere immenſum conſterni puppibus æquor,
Carmeliq; procul rupes, & littora Iopes
Læta Dei claſſem, & victricia vela vocare,
Et trepidum Euphratem, & magni tremere hoſtia Nili.
Tunc ego non alium Martem, mihi Pallada poſcam
Non aliam mihi: rex Mauors, tu, maxima Pallas
Sola eris. ò ego tunc gemino ſub numine tutus
Per medios hoſtes videor denſoſq; maniplos
Victor agi, videorq; mea ſub cuſpide fractos
Munera magna tibi captiuos ducere reges:
Nec non & ſpolia ampla tuis addenda triumphis
Iungere, barbaricas veſtes, regumq; Thiaras,
Armaq;, migdonioſq; arcus, lyciaſq; pharetras:
Cernere & exanimem fuſo cum milite portas.
Caucaſeas atq; hircanos inquirere ſaltus
Maumethem, & ſeſe extremis occludere bactris.
Hæc, precor, hæc propere eueniant fœlicibus aſtris,
Si qua fata dabunt, votis ſi Iuppiter adſit.
Interea, ſiue hæc te cura & gloria tangit,
Seu pacem Europæ miſeræ moliris, & arma
In ſuperûm ſæuos hoſtes auertere tentas,
Magnanimo aſſiſtente tuis conatibus ANNA,
ANNA ſpectato meritis, cui ſumma poteſtas
Tradita, quo rerum moles oneroſa recumbit,
Quicquid agis, ſi quando animum conuertis ad ipſam
Italiam, neq; enim teneat non hæc quoq; cura,
Tunc dicas, cœlo ante alios mihi fidus in illo eſt,
Qui niſi pro rege inuigilans noctesq; dieſq;
Illic res Italas, & regia munera tractet,
Gallica ſuſpiret regna, & tabeſcat abeſſe.
Præterea, Dea bellipotens, quæ munera CAESAR
FREGOSVS, parua illa quidem, ſed congrua mito,
Haud ingrata tibi latijs accedat ab oris,
Vna eadem, facieſq; tui, facieſq; Mineruæ.
Quin etiam, quoties Diuam ſpectare iuuabit,
Te toties ſpectare puta. Sed, me quoq; tanti

Si facies, ſi me tali dignabere honore,
Cum memor ipſa mei fueris, tum nomine noſtro
Longæuamq; diem, & fœlicia cuncta precata
Diua tuum ſaluere iube ſuper omnia Martem.

AD FRANCISCVM TVRRIVM VERONENSEM.

TVRRI, ſi aut mihi villa & lar ſit lætior, aut tu
Ferre domum tenuem poſſis, paruosq; penates
Vrbe procul ruri ſeſe abſcondentis amici,
Quantum ego te his mecum CAPHIIS in montibus optē,
Montibus his, vbi, ſi querulæ nemora alta cicadæ
Non rumpant, equidem vix norim æſtatis adeſſe
Tempora, tam leni miteſcit Iulius aura.
Sed quid, ſi eſt anguſta domus, dum puluere & omni
Munda ſitu: dum ſit nullo turbata tumultu,
Neſcia curarum, nullius conſcia culpæ:
Alta vbi per totum ſit pax, & amica camœnis
Ocia, & integri per magna ſilentia ſomni?
Quid refert, alius minio laquearia rubra
Si inſpicere, ipſe velim fuligine nigra videre?
Si non deiectum cœlo Iouis igne Typhoēa
Terrigenasq; alios, ſpirantia ſigna, videbis
Admirans opus æterni memorabile IVLI,
At bona libertas aderit, quæ rura beata
Præcipue inſequitur, ſimplexq; incedit & exlex.
Hic tibi, ſi paulo digitus ſit inunctior, aut ſi
Potanti inſonuit cyathus, vel ſi pede vtroq;
Non ſteteris, nemo obijciet, nemoq; ſedentem
Arguet, hoc illi ſi fors ſuper incubuit crus.
Stare, ſedere, eſſe ex libito, & potare licebit.
Forſitan &, mihi quid vitæ, quid ſit ſtudiorum,
Noſſe optas, quò vel damnes, vel ſingula laudes.
Mane uenit, iuuat Auroram Solemq; videre
Naſcentem, qui non alio conſurgit eoo
Pulchrior, vnde noua lætantur ſingula luce,

Et Syluæ, ſcopuliq́;, & pictis nubibus aër.
Parte alia Benacum alto de colle ſaluto,
Centum cui virides inuergunt flumina nymphæ:
Ipſe ſinu magno genitor magno excipit amne.
Tum iuuat aut ſpectare boues mugitibus alta
Complentes nemora, aut pulſas in paſcua capras.
Præ caper it, cui barba iubat, cui cornua pendent
Intorta, & grandes olido de corpore ſetæ.
Pone gregem reliquum compellit harundine virgo
Vpilio, multo armantur cui balthea fuſo.
Interea natos diſcentes ruſtica amare
Numina, vicini nemoris gelidam voco in vmbram,
Qui libros, qui ſecum horæ ſolatia portent.
Hîc legitur, viridiq́; thoro, ſaxóue ſedetur
Glandifera ſub Fago, aut Caſtanea hirſuta.
At variæ circùm ſyluis, & frondibus altis
Aſſuetæ ludunt volucres, atq́; æthera mulcent.
Tum denſum nemus, atque vmbræ per gramina læta
Ieiunas nos inuitant ſpatiarier horas.
At feſſi hæc inter pueri ſitiuntq́;, dolentq́;
Plus æquo retineri, & iam muſasq́;, librosq́;,
Et Pana, & gelidi pinus odere Lycæi.
Ergo præcurrere, & aquas, & vina pararunt
Lucenti in vitro, & flores ſparſere nitentes.
Aduenio. primas atro lita mora cruore,
Aut groſſi menſas ineunt, Cors cætera, & hortus
Sufficit. Interea crebro ſonat area pulſu,
Increpitat ſeges, & duri ſub Sole coloni
Alternis terram feriunt, & Adorea flagris.
Fit clamor, reſonat tellus rupesq́; propinquæ,
Et paleæ ſurſum ſtrepitu iactantur inanes;
Læta Ceres alto ridens deſpectat Olympo.
Vmbra diem reliquum, ſomnus, libriq́;, viæq́;
Producunt, dum ſiccam æſtu Canis excoquit vrbem.
Verum, vbi cæruleis ſerus ſeſe extulit vndis
Veſper, & in Cœlum ſurgentia ſydera vexit,
Vicina è ſpecula, magni admirator olympi,
Alta rupe ſedens natis aſtra omnia monſtro:

Accendoq; animos patriæ cœleſtis amore.
Illi admirari,& cognoſcere ſydera diſcunt
Cæpheaq;,Arctonq;,& ſeruantem plauſtra Bootem.
Hæc ergo præferre vrbi, & contemnere magna
Si poßis,quid te teneat, ne tu ocyus ad nos
Accurras? etiam has ſedes, hæc limina magnus
NAVGERVS ſubijt, nec dedignatus adire eſt
BATTVS amor muſarum,ipſum quo tempore primus
Pana,atq; antiquos cecinit telluris amores.
Hîc me etiam deſueta Deæ, medicumq;, ſenemq;
Carmina iuſſerunt canere,& ridere beato
Illudentem vrbem,& male ſani murmura vulgi.
Verum, hæc GIBERTVS ne viderit ipſe, caueto:
Ni forſan Bubulone animum, curasq; relaxans
Propter aquam viridi lætus conſederit herba
Qui placidus leni deſcendit Tartarus amne.
Scilicet hîc numeros non aſpernatur,& audit
Nos etiam,& noſtram,quamuis ſit ruſtica,Muſam.
Verum,vbi ſe ſibi reſtituit,mentemq; recepit
Illam alto intentam cœlo, ſeu ſacra ſacerdos
Munera obit, totum ſeu contemplatur olympum,
Tum ſupra & muſas,& ruris numina ſupra eſt,
Vitam agitans Diuûm,Dijs ſe cœleſtibus æquans.

SAcrorum ſi plena Deo ſunt pectora vatum,
Si norunt triplices fata futura Deæ:
Fortunate infans, verus tibi gloria vates
Grandia concordes concinuere Deæ.
Ecce tuo fœlix naſci nouus annus ab ortu
Incipit,atque omen nomine habere tuo.
Creſce cito, magniq; patris mirarier acta
Incipe,& inuicti CAESARIS arma ſequi.
Tempus erit,tibi cum partis iam mille trophæis
Et feßi rebus compoſitis Latij,
Barbaricis captis opibus, Ducibusq; ſubactis
Multa tibi circum tempora laurus eat.
Tum læta ante tuum ſtabit victoria templum,
Claudet & aerata limina ahena ſera.

IMpoſitum quum te pheretro miſerande MADRVTI
Cerneret illachrymans Cæſar, circumq; videret
Et ſpolia, & victis erepta ex hoſtibus arma,
Et modo victrices iuxta mœrere phalanges,
Quantum (inquit) tua Mors noſtris inimica triumphis
Lætitiæ, decoriſq; adimit, ſpes quanta futuri
Tecum ALIPRANDE cadit. Sed nō tua viuida virtus,
Vt te hunc aſpicerem, tua non promiſerat ætas:
Sed fore, qui Solymis mecum atq; oriente ſubacto,
Barbaricis regum ſpolijs & mille trophæis
Olim magna tui decorares templa Tridenti.
Inuidit mors tanta tibi. Vos nobile corpus
Ferte Ducis veſtri iuuenes, & reddite matri
Exanimi: ſed & hæc miſeræ ſolatia ferte,
Se tantum peperiſſe virum, qui Cæſaris vſq;
Et comes, & benegeſtarum pars maxima rerum,
Cæſaris ex animo nullo delebitur æuo.

DVm Medica MONTANE doces ope vincere fata,
Et Lacheſi inuita viuere poſſe diu,
Lethæo indignans preſſit te parca ſopore,
Et ſecuit vitæ grandia fila tuæ.
Sic, animas & tu Aſclepi dum ſubtrahis orco,
Te quoque ſæuorum perdidit ira Deûm.

AD ALEXAND. FARNESIVM Cardinalem ampliſſimum.

PRiſcæ virtutis, Romani & ſanguinis hæres
FARNESI, quoniam nec Dij munuſcula læta
Deſpiciunt, hominum ſpicas, ac ſerta roſarum,
Libaq; & exigui deuotum thuris honorem:
Tu quoq; (ſi mores imitari, ac facta Deorum
Præcipue Heroum eſt) non dedignabere parua
FRASTORI quæ dona tui natuſq;, paterq;,
Perpetui affectus monimenta, ac pignora mittunt.
Hos tibi patre Lyco, Scylla genitrice gemellos

Dat

Dat natus ſua dona canes. Scyllæ inclita origo
A Nilo eſt: Lycus à magno deſcendit Araxe.
Qui quondam Euganeas tranſmiſſi munus ad oras,
Præſtabant cunctis, ſiue aprum figere morſu
Eſſet opus, rapidum curſu ſeu vincere ceruum.
Horum igitur ſobolem natus tibi ab vbere matris
Nutriịt ablatam, & noſtris exercuit aruis
Venatu aſsiduo, & vires durante labore,
Noſtrorum famam nemorum, geminumq; ferarum
Terrorem, nunc ille tibi quam mittit habendam,
Romanis eadem in campis ſi forte ſequetur
Gloria, & ignota fors in regione iuuabit.
At genitor, nati cum munere, carmina mittit
Hæc tibi: quæ, quanquam triſti fugiente ſenecta
Lætitias cantusq;, tamen voluere camœnæ
In te vnum, Dominæq; mei, nimiumq; potentes,
Vt canerem, muſaq; canes comitarer amica.
Ergo tot rerum curis, ac pondere tanto,
Quo premeris, dum rem Romanam, ac publica curas,
Siquando deſeſſum animum, mentemq; remittes
Liber, & ad dulces poteris te vertere muſas,
Hæc quoq; noſtra leges: ea ſi dignabere tanti,
Inter Romanas vt eant ſpectanda camœnas.
Quod ſi etiam recreare animum corpusq; iuuabit
Venatu, & latos ſaltus ac denſa ferarum
Luſtra fatigare, & capreas agitare fugaces,
Tum canibus miſcere tuis, tecumq; vocare
Ne pigeat nato miſſos. hirſutior ille
Cuncta niger, tantum pedibusq; & gutture canus,
Non inuitus herum Tyberonis voce ſequetur.
Aſt Athiſo (nanque hoc alter de flumine noſtro
Nomen habet) nec curſu impar, nec dente minaci
Segnior, anguineo ſuffuſus terga colore,
Frontem albo pictus diſcrimine, pictus & albo
Ceruicem, caudamq; imam, pectusq;, pedesq;,
Addictus lateri nunquam diſcedet herili:
Tantus amor domini: niſi forte cupidine prædæ
Conſpectæ impatiens etiam retinacula frangat.
Hic tu, vel pulchro Calaï, vel Tyndaridi alto

Polluci

Polluci ſimilis, ſyluas latratibus omnes
Complebis, rupesq; hominum clamoribus altas,
Vectus equo hæmonio, & fulgenti clarus in oſtro.
Attonitæ viſu diſcent nemora inter amare
Ruſticæ Hamadriades, diſcetis amare Dianæ
Inſuetæ comites: volucri ſed concitus ille
Fertur equo, veſtrosq; aliò deportat amores,
Inſequiturq; feras. ah ne illum accenſa cupido
Venandi, excitos ſyluis impellat in Vrſos:
Ne in ſæuos impellat apros: tibi cura, Dione
Aeneadum genitrix, ſit cuſtodire nepotem,
Et iuuenem ilicea defeſſum ſiſtere in vmbra.
Sat ſyluis animoq; datum eſt: illum ſua Roma
Poſcit, et expectat lati res publica mundi.
I ſpes magna vrbis, rebusq; vocantibus adſis.
Interea, quando mihi Diuus habebere ſemper,
Ipſe tibi CAPHIIS ſacras in montibus aras
Inſtituam, qua ſe ſummo de vertice collis
Tollit, et æquatum Benaci proſpicit æquor,
Et virides olea ripas, patriamq; Catulli.
Hic tibi ſolennemq; diem, et renouanda quotannis
Sacra, tuo ſtatuam ſemper de nomine dicta.
Tunc roſa, tunc violæ, tunc purpurei hyacinthi,
Verbenæq; ſenem deceant, tunc texere flores,
Et viridem cano capiti impoſuiſſe cororam,
Lætitiaq; diem et multo producere Baccho,
Fallentem ſenium, et curas de corde fugantem.
Forſitan et muſarum aliqua, et tibi fautor Apollo
Plectra mihi, citharamq; dabit: Deus ipſe canentem
Perq; tuos annos, perq; acta illuſtria ducet.
Infanti vt prima impellens cunabula Pallas
Adcecinit cantu graio, cantuq; latino,
Scilicet et fari lingua aſſuefecit vtraq;.
Vt puerum aonio perfuſum labra liquore,
Per dulces muſarum hortos et amœna vireta
Perduxit, nunc Vranie, nunc Calliopea,
Nunc Clio monſtrante viam, nullaq; ſororum
Non donante roſas, et ſerta virentia lauro.
Tum mores animumq; dedit, ſenſumq; ſenilem,

Atq; vrbem regere, ac ſacro ſplendere galero.
Nec iam Roma capit, ſed lata in regna vocatum
Ad pacem Europæ, non te maria alta fatigant,
Non iuga, non toties ſuperatis nubibus alpes.
Te pœninæ arces, celerem te Norica ſaxa
Spectarunt rapido montana per ardua curſu,
Quantum Sol cœli, tantum telluris obire
Matre Dea comitante, & iter monſtrante nepoti.
Nec ſatis hæc: maiora vrgent. Germania nuper
Grata Deo, nunc ingenijs elata ſuperbis
Detrectare iugum Imperij, & ſe opponere patrum
Sanctorum placitis, & ſacris legibus audet:
Nec iam Pontificum, nec iam vllos Cæſaris audit
Infœlix monitus, ſed læuo numine Diuûm
Arma parat: ſocium Cæſar te poſcit in hoſtes,
Pro ſceptro Imperij, pro relligione Deorum.
Tunc primum ſtupidæ gentes videre latinæ
Te, FRATREMQ. tuum patria virtute, animiſq;
Inuictis pariter, res duri & munera belli
Tractantes: gemini quales duxiſſe feruntur
Tyndaridæ pulchri graias in bella cohortes.
Tunc primum Romana acies, antiquaq; virtus
Viſa fuit: Ducibus tantis Mauortia pubes
Magnanimi Aeneadæ, memores virtutis auitæ
Bella cient: Italo pleni iam milite campi
Denſantur: iam procedunt longo ordine ſigna
Sublata in ventos, lateq; inimica minantur.
Nec mora, iam ſummis Romanus miles, & arma
Alpibus apparent: concuſſæ motibus illæ
Fuderunt gemitus, longe vagus audijt Oenus,
Obriguitq; gelu: riguerunt flumina Rheni,
Et pauidus fluxit demiſſis cornibus Iſter.
Romanum ad nomen planxerunt pectora matres,
Charaq; in hercinias traxerunt pignora ſyluas.
Sed quò me rapitis muſæ? quid facta reuoluo
FARNESI? Maiora animo iam concipe, teq;
Impauidum, inuictumq;, alijs accinge triumphis.

Adiu-

AD IVLIVM III.
Pontificem Maximum.

Maxime Diuini paſtor gregis inclyte VLI,
In terris cui ſumma vni eſt conceſſa poteſtas,
Sceptra viceſq; Dei gerere, & regna infera ditis,
Cœlorumq; fores aperire, & claudere poſſe:
Si tu, dum magnæ Italiæ, dum proſpicis omni
Europæ, & vaſta mundi ſub mole laboras,
Pauliſper potes à tantis ſecedere curis,
Et potes agreſtes paſtorum audire camœnas;
Nunc aures adhibe placidas mihi. Nanque ego, quæ Pan,
Pan magnus cecinit noſtros ventura ſub annos,
Nunc referam, tua magne pater pars maxima quorum eſt,
Cuius ab auſpicijs Parcæ noua ſæcula voluunt.
Nec te pœniteat paſtorem audire canentem,
Quando etiam Admeti tauros formoſus Apollo
Pauit ad Amphryſi ripas, tenuiq; cicuta
Non puduit cantare Deum ſub tegmine acerno:
Et veneri dilectus oues ductauit Adonis.
Scilicet & tu etiam poſt grandia nomina paſtor
Diceris, atq; hoc in primis cognomine gaudes,
Et pecudes curare ſoles, pecudumq; magiſtros.
Forte ego, dum medio terras Sol excoquit æſtu,
Ipſe Sueſſani paſtor puer Incola campi
Ducebam paſtas viridi de valle capellas
In nemorum ſecreta, vmbras & frigora quærens,
Qua placidus curſu deſcendit in æquora Lyris.
Eſt lucus, priſci quem ſacrauere latini
Syluano: in cuius medio denſa ilice cinctum
Eſt pratum, agreſtes vbi Dij perſæpe videri
Audiriq; ſolent: hîc Capripedes Satyriſcos
Paſtorumq; manum iunctis per mutua palmis
In girum canere, & lætas agitare choreas
Inuenio admirans. medius Pan magnus ouantem
Ad calamos, cantuſq; regit ducitq; coronam.
Dumq; Deus canit ipſe, ſilet tum cætera pubes.

Dum

Dum ſilet ille, alij Thyaſos, cantuſq́; , ſequentes
Inſtaurant, repetuntq́; Dei poſtrema canentis.
Ingeminat poſtrema nemus, reſpondet & Echo.
Tum me reſpiciens, mihi ſanguine proximus Acmon,
Acmon aquinatis paſtor gregis, huc puer, inquit,
Huc ades ò Neore, & te his adiunge choreis:
Aut, ſpectare magis ſi te iuuat, aggere ab illo
Proſpice, dum ſaturæ ſua ducant ocia capræ.
Cui ego. quin potius iuuet hoc de ceſpite veſtros
Spectantem luſus, molli requieſcere in herba.
Et tum forte Deus buccas ſandice rubentes
Inflans, & picea frontem præcinctus acuta,
Ad calamos circumſiliens, hæc carmina cantu
Fatidico inſanus latas fundebat ad auras.
Dicite Io Satyriſci, & Io geminate coloni,
Aurea fœlici naſcuntur ſecula mundo.
Excipiunt Iuuenes, iterat nemus, aſſonat Echo,
Aurea fœlici naſcuntur ſecula mundo.
Tum ſequitur Deus. ante tamen rex magnus Olympi
Bellumq́;, horribilemq́; famem, diramq́; flagellis
Armatam Alecto è tenebris, & faucibus Orci
Immittet terris, genus vt mortale coërcens
Caſtiget, fraudeſq́; hominum, faſtuſq́; ſuperbos,
Et luxus, & ſpes miſeras, & gaudia vana:
Dum tandem ſeſe, atq; Deos cognoſcere diſcant.
Mox tantum expectatum illud, quod carmine ſacro
Tot vates cecinere pij, fœlicibus aſtris
Adueniet tempus, quo Mons ille arduus, ille
Mons ingens, ſublime caput ſuper omnia tollat
Culmina, ſydereum qui vertice tangat Olympum:
Quò neque vis ventorum adeat, non fulminis ignes.
Dicite Io Satyriſci, & Io geminate coloni.
Aurea fœlici naſcuntur ſecula mundo.
Hoc in Monte, Dei pecudes paſcentur & Agni,
Graminis æterni pingues, & velleris aurei.
Exilient & aquæ viuæ, quibus vbera capræ
Grandia diſtendant, diſtendant vbera vaccæ.

Non malus hîc ſerpens, non noxia creuerit herba,
Non ſentes, ſteriliſ'ue filix, non frigida Taxus,
Sed bis lecta ſeges, ſed bis grauis vua racemis:
Corticibusq; cauæ ſudabunt balſama pinus.
Hinc magnus præſtantem animis, & fortibus auſis
Fortunata nimis paſtorem hæc ſecula habebunt,
Qui virtute regat populos, & legibus æqui:
Diuinas qui impinguet oues, & paſcua latè
Extendat, pecudesq; ipſas, & ouilia ſeruet.
Hîc primum diram Alecto, & Cocytia monſtra
Caucaſea ærata religabit rupe catena.
Inde famem miſeram è latio, populisq; Deorum
Pellet in hoſtiles gentes, & barbara regna.
Tum læta vbertas, ſegetumq; onerata maniplis
Alma Ceres Italas ſpicis venerabitur aras:
Quam circum pueri ſalient, & ruſtica pubes,
Ridentesq; iocos, incomptaq; carmina dicent.
At noti muſis Damones & Alpheſibœi
Vota patri magno, laudesq; & ſacra canentes
Aeternis illum numeris ad ſydera tollent,
Heroemq;, Deumq;, ſalutiferumq; vocabunt.
Dicite Io Satyriſci, & Io geminate coloni.
Aurea fœlici naſcuntur ſecula mundo.
Ille animum mox ad pacem, & diſcordia regum
Pectora conuertet, ſanctisq; hortatibus iras,
Atque odia, et cæcos regnorum et laudis amores,
Horrendamq; ſitim cædis, fuſiq; cruoris
Sedabit, pelletq; feri mala ſemina belli.
Tum Pax alma ferens ramos fœlicis oliuæ,
Atq; Amor, et iunctis pariter Concordia dextris,
Et Genius comitum, et generis Hymenæus amator
Inuiſent latè populos, Latijq; per arua
Lætitiam, riſusq; ferent: tum iuſta cupido
Bellorum, piaq; arma, Dei vertentur in hoſtes.
Iam video auguſtis latè plena æquora velis
Feruere, iam trepidare vagi ſeptem oſtia Nili,
Euphratemq;, Tygrimq; ſuo ſe condere in amne.

Iam

Iam nec Bactra ipſum capiunt, non India tota
Maumetem fugientem, ipſum non caucaſus ingens,
Non qui tot ſyluas, iuga tot comprendit Imaus.
Dicite Io Satyriſci, et Io geminate coloni.
Aurea fœlici naſcuntur ſecula mundo.
Quæ nam, quæ properant tantæ per cœrula puppes
Deuotæ ad Tyberim, magnæq; ad mœnia Romæ,
Ceu denſæ ad nidos latum per mane columbæ?
Agnoſco gentem innocuam, numerumq; beatum,
Fœlices animas, fatis ab origine prima
Dilectas, quæ cœlo olim, Diuisq; fruantur.
En iam ſanctam Vrbem, iam ſeptem in collibus aras
Impoſitas, ſummiq; pedes Paſtoris adorant.
Hos inter, video, et noſtri longa æquora ſulcant
Arcades, Italiamq; petunt, fataliaq; arua
Arcades. ò Soli quondam cantare periti
Paſtores, quos iuſtitia è tellure recedens
Poſtremos liquit, nunc rurſus læta reuiſit.
O ſancti properate, vocat Deus æthere ab alto:
Vos alius iam grex, aliudq; expectat ouile.
Quin venit illa dies, quum nos quoq; Menala noſtra,
Arcadiamq; omnem, qua immani à gente repulſi
Fugimus in latium, longo poſt tempore tandem
Viſamus, dulcemq; auram. ò Placidiſſime Peneu,
O Ladon, vos ò gelidi pineta Lycæi
Quando ego per veſtros meditabor carmina lucos,
Menalios quando recinet mea tibia verſus?
Menalus auritas, danteſq; oracula quercus
Semper habet, ſemper doctas ille audit auenas
Concipe Menalios mea Tibia, concipe verſus.
Talia cantabat memorans Pan magnus: at ACMON
Hæc referes puer, inquit, et hoc tibi munus habeto
Nunc paruum, ventura dies maiora reſeruat.
Tum mihi fiſcellam dono dedit optimus ACMON,
Dicere et occaſus aſtrorum, dicere et ortus,
Et quid quæq; ferat tellus, quæ commoda Baccho,
Quæ Cereri, quid nam ventos, quid nunciet hymbres,

Quæ tempeſtatum, cœli quæ ſigna ſereni.
Denique quæ cunctis natura ſit indita rebus.
Virtutem in primis & honeſtum, quemq; docere,
Ac vitij ipſe expers, aliena in dicere promptus.
Et iam tempus erat paſtum deducere capras.

INCIDENS AD IOAN. BAPTISTAM TVRRIVM VERONENSEM.

ILLA colum exercens ſaxo conſedit aprico,
Læta tepore nouo, & liquefacta Sole pruina:
At iuxta nemore in magno grex paſcitur omnis.

Ad eundem.

FRigidus at ſyluis Aquilo ſi increuerit, aut ſi
Hyberni pluuijs deſcendent nubibus hymbres,
Nos habeat domus, & multo lar luceat igne.
Vpilio ingentem aut fagum, vel ſciſſile robur
Sufficiat, tum vos, claro quando igne ſoletis
Iuniperi ſuaues circum diffundere odores,
Et vos palladiæ flammis imponat oliuæ.
Ante focum tibi paruus erit, qui ludat, Iulus,
Blanditias ferat, & nondum conſtantia verba.
Ipſe legam magni tecum monumenta Maronis.
O fortunatos nimium, ſi fata, quod æui
Nos manet, hac vna dederint producere vitam.

Ad eundem.

IAM veniet ver purpureum, iuuenisq; reuertens
Annus aget Zephyros, & cœlo deſuper alto
Deducet pleno genitalia ſemina cornu:
Vnde hominum genus, & pecudum, vitæq; natantum,
Et pictæ volucres, & amantes rorida plantæ
In Venerem cœco æterni rapiuntur amore.
Gaudete, ò quicunque bonum ſperatis agreſtes,
Quorum amor eſt ſobolis, ſtudiumq; nepotibus arua
Incolere, & paruas vlmis attollere vites:
Annus Io, nouus annus adeſt: mutatur & ætas,
Et meliora nouo naſcuntur ſæcula mundo.

Bella

Bella pater procul, & diras Saturnus Erinnes
Arcebit caro è latio, ac ſub tartara mittet.
Tum lethum, & cæcus furor, & veſana cupido
Perpetuis extra terras religata cathenis
Perſoluent pœnas ſcelerum: at pax alta per omnem
Italiam magno populos ſub Cæſare viſet.
Ille autem inſignis ſpolijs, & mille trophæis
Inſtituet feſtos alta ad capitolia ludos.
Stabit onuſta ingens, tarpæi ad limina templi
Quercus honore ſacra, & prænuncia temporis aurei.
Tum veſcæ glandes, tum terra ſponte ferente
Omnia: comparibus diſiunget colla iuuencis
Agricola, & rudibus mirabitur hordea ſulcis
Sponte adolere ſua, & nullo frumenta colono
Vndantem lætis ſegetem flaueſcere campis.
Noctibus in ſyluas & mollia prata ſerenis
Aethereo dulcem commixtum nectare rorem
Sudabit cœlum: tenera qui lectus ab herba
Mortales ſaturat menſa dapibusq; Deorum.
Salue magne Tybri, & vos natæ Tybride nymphæ,
Tuq; ſenex pater Eridane, & qui flumine tuſco
Benace in noſtro placidus perlaberis agro.
Tuq; Atheſis, cunctiq; amnes ſaluete latini,
Dijq; omnes magnæ Heſperiæ, qui ſæcula ſoli
Aurea Saturni primo meminiſtis ab æuo:
Quum ſæpes vel limes adhuc communibus agris
Non foret, aut vlli variarent iugera ſulci,
Sponte ſua ſed terra ferax daret omnia, & ipſæ
Præberent dulci victum de robore glandes.

Incidens ad eundem.

QVarum pars brumæ impatiens, & condita terræ
Expectat ver egelidum, flatusq; fauoni:
Pars paſſura hyemem, læta ab radice vireſcit,
Emittitq; comam, ſiculumq; atq; altera beta,
Atq; ari virides, & odoriferæ calaminthæ,
Atq; olus, atq; rumex, & ſalſi gramina Crithmi.
Quas inter ſuaues molleſq; aſpirat odores

Nunc, decus hortorum, menta; at, ſi vera loquuntur,
Nympharum quondam pulcherrima graiugenarum.
Tum iuuat & frondes Apij, & ſiſymbria læta,
Intubaq́ʒ, & toto florentes frigore ſoncos
Incolere, atq; hortis aquilonem arcere nocentem.
Nox venit, & paſtæ redeunt ad tecta capellæ.
Præ caper it, cui barba iubat, cui cornua pendent
Intorta, & grandes olido de corpore ſetæ.
Pone gregem reliquum compellit arundine virgo
Vpilio, multo armantur cui balthea fuſo.
At mater longæua, igni dum braßica feruet,
Mulctra effert, grauidoq́ʒ recens lac vbere mulget.
Ruſticus interea pinguis collector oliuæ,
Interea & validus prima de nocte bubulcus
Aduenere domum: congeſta tum focus orno
Ingenti, aut fago, vel fragmine roboris, ardet.
Tolluntur lætæ flammæ, lateq́ʒ relucent.

Aliud incidens ad eundem.

AT nemora, & liquidis manantia fontibus arua,
Et placidus myrteta inter, laurosq́ʒ virentes
Vicinus nitido Benacus labitur amne.
At focus, & circùm pueri vernæq́ʒ canentes,
Dum cœna vndanti coquitur ſylueſtris aheno,
Grandiaq́ʒ exurunt crepitantes robora flammæ,
Suſpenſæ è ſummis pendent laquearibus vuæ,
Malaq́ʒ, caſtaneæq́ʒ, & paſſo fiſtula ventre.
Hyberna de nocte, boum ſtabula alta petuntur.
Vnà omnes matresq́ʒ, viriq́ʒ, omnisq́ʒ iuuentus
Inſomnem exercent noctem: pars penſa fatigat:
Pars texit teneros amerino vimine quallos:
Atq; anus hîc aliqua interea, dum vellera carpit,
Et teretem tremulo propellit pollice fuſum,
Languentis oculos fabella fallit inani.

Aliud.

MAne domi validos pluuia vt concluſit agreſtes,
Cæditur iliceo diſtenta ſagimine porca.
Læta domus. tum ſollicita in farcimine mater

Pingue

Pingue ſuis niueum, & diſſecti fruſtra cerebri,
Et niueum lac purpureo cum ſanguine miſcet.
Tum ſemen maratri, atq; arentis gramina tymbræ
Adijcit, inſperſoq; coli ſale concaua complet.

BATTVS amor Dryadū defunctum paſtor IOLAM
Flebat. eum fontes, Alpinaq; numina circum,
Sarcaq;, pumiceoq; ſedens Benacus ab antro
Mœrentem lacrymis conſolabantur obortis.
Ille autem nulla accipiens ſolamina, tantum
Deſerta ſub rupe, in littoribus Benaci,
Talia nequicquam ſurdas iactabat ad vndas.
Immites Diui, & crudeles vos quoq; Parcæ,
Crudeles nimium Parcæ. Vos ibitis amnes,
Aëreæ ſtabunt rupes: nuſquam amplius ipſe
His terris, nunquam hoc cœlo agnoſcetur Iolas.
Vt cecidit? ſemel in pratis vt purpureus flos,
Quem tetigit vel hyems, vel iniquo Sirius aſtro.
Currite iam fluuiorum vndæ, & producite vitam,
Et rupes durate: tamen non alter Iolas
Hos pecus in montes, non hæc ad flumina ducet.

AD M. ANTONIVM FLAMINIVM *& Galeatium Florimontium.*

DVM vos fatidicos vates, arcanaq; ſenſa
Voluitis, atq; animum cœleſti nectare alentes,
Alloquijs, magnoq; Dei conſueſcitis ori
Fœlices Duce Gibberto, Campenſe magiſtro:
Quid dicam miſerum me agere, & quam ducere vitam
Irrequietum animi, & quærentem indagine vana
Naturam ſemper fugientem: quæ ſe vbi paulum
Oſtendit mihi, mox facies in mille repente,
Ceu Proteus, conuerſa ſequentem eludit, & angit
Mœrentem ſenijq; horas, caſſumq; laborem?
Nuper enim tenues ſpecies, ſimulachraq; rerum,

Quæ

Quæ fluere ex ipſis dicuntur, perq; meare
Omnia, dum ſector meditans, tacituſq; requiro
Auia ſyluarum, & ſecreta ſilentia ſolus,
Cognoui tamen his ſpectris illudier ipſis:
Vt ſenſus feriant noſtros, ſemperq; laceſſant,
Perq; fores, caulaſq; animæ ludantq; meentq;
Ac remeent, ipſamq; nec interſomnia linquant.
Ergo hoc eluſum ſtudio, feſſumq; labore
Tandem me miſerata ſuos abduxit in hortos
Muſa memor, tetricumq; animum ſomno, atq; quiete
Curauit, numeriſq; & blando carmine fouit.
Tum mihi. quo tandem ô ſemper mortalia quærens
Hanc colere vſque voles terram? nunquám ne relinques
Has tenebras, nunquam'ne in lucem lumina tolles?
An neſcis, quæcunq; hic ſunt, quæ hac nocte teguntur,
Omnia res prorſus veras non eſſe, ſed vmbras,
Aut ſpecula, vnde ad nos aliena elucet imago?
Terra quidem, & maria alta, atque his circunfluus aër,
Et quæ conſiſtunt ex ijs, hæc omnia tenues
Sunt vmbræ, humanos quæ tanquam ſomnia quædam
Pertingunt animos, fallaci & imagine ludunt,
Nunquam eadem, fluxu ſemper variata perenni.
Sol autem, Lunæq; globus, fulgentiaq; aſtra
Cætera, ſint quamuis meliori prædita vita,
Et donata æuo immortali, hæc ipſa tamen ſunt
Aeterni ſpecula: in quæ animus, qui eſt inde profectus,
Inſpiciens, patriæ quodam quaſi tactus amore
Ardeſcit. ſed enim, quoniam hîc non perſtat, at vltra
Neſcio, quid ſequitur auens, tacituſq; requirit,
*Noſſe licet * ipſum conſiſtere verum*
Non finem: verum eſſe aliud quid, cuius imago
Splendet in ijs: quod per ſe ipſum eſt, & principium eſſe
Omnibus æternum, ante omnem numerumq;, diemq;.
In quo alium Solem, atq; aliam ſplendeſcere Lunam
Aſpicias, alioſq; orbes, alia aſtra manere,
Terramq;, fluuioſq; alios, atque aëra, & ignem,
Et nemora, atque alijs errare animalia Syluis:

Deniq;

Deniq; cunċta alia cernas vegetantia vita.
Ergo, vmbras cum iam ſatis, & ſpecula illa, ſuperq;
Speċtaris, longa iandudum in noċte pererrans,
Fas tandem lucem, atq; ipſum perquirere verum.
Quod quoniam longe ſeiunċtum eſt corpore ab omni,
Nec nexus habet, aut affinem ſenſibus vllis
Naturam, ſcito eſſe animum tibi diſſociandum
Corpore, purgandumq; omni contage recepta,
Terrena labe, et mortalis luminis hauſtu:
Quærendæq; aliæ ſyluæ, calleſq; tenendi
Sunt alij, melioreq;, Deum quæ ſemita monſtrat.
Hæc muſa. ò ſi te comitem dent rura beata
Bardolena mihi, ò qui nos propter amœnum
Benacum viridi ſyluis in littore ſiſtat:
Atq; olea, lauroq; tegat, detq; abdita vatum
Senſa, et vtranq; Dei præceptam euoluere legem.
Rura, oro, Gibberte tuo benacea vati
Da, virideſq; oleas, et multa protege lauro.
Ille tuas laudes primum canet, et tua faċta
Inclyta Mœonijs numeris ad ſydera tollet.
Vt puerum mirata ſacro cum Tybride Roma
Ante annos meritis titulis et honoribus auxit.
Vt res Romana, et ſacrorum tradita iuſſu
Pontificum tibi ſumma in te vno ſæpe reſedit.
Vt ſeptem fremuere nouis applauſibus arces.
Maċte animis, maċte ingenio, tu traijcis æquor
Barbaricum, et ferro reges in bella ruentes
Alloquijs frenas, et cœpto ſore tumultus,
Armaq;, et hoſtiles animos, et prælia ſedas:
Fœdera, amicitiaſq; feris, pacemq; reportas
Italiæ, populiſq; Dei. nec te tamen ingens
Terra capit. toto iuuenem tot plauſibus orbe
Exceptum, tua te pietas, tua maxima virtus
In cœlum vehit, et terræ dat ſpernere honores:
Dat contemnere opes, vniq; incumbere olympo,
Ac ſolis Diuorum epulis, et neċtare paſci.
Hæc vbi perpetuo cantauit carmine, et omnes

Reſpondent

Reſpondent latè rupes.tunc concitus œſtro
Fatidico,plenusq́; Deo Dauidica vates
Ipſe etiam pater interpres oracula ſoluit,
Dignus,qui ante omnes citharam pertractet eburnam:
*Quam quondam Solymæ ſtupuere * * *.*

FINIS.

REGISTRVM

* A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z
AA BB CC DD EE FF GG HH II KK LL
MM NN OO PP QQ RR SS TT VV XX
YY ZZ AAA BBB CCC DDD EEE
FFF GGG HHH III KKK LLL
MMM NNN OOO PPP QQQ
RRR SSS TTT VVV XXX
YYY ZZZ &&&.

Omnes ſunt duerni prętter &&&, qui eſt ternus.

VENETIIS APVD HAEREDES
LVCAEANTONII IVNTAE.
M D L V.

per il frontisp. vedi dopo la carta 38.

quis, ſpe quadam ſuſtentatus eſt: nunq̃ ita eſt victus, vt ſe in hoſtem reſumpturum vires nõ ſperarit. Funeſto illo prçlio, quod ad Abduam geſſimus, captus eſt: ſine vlla exeundi ſpe, cuſtodiæ traditus: ibi per quadriennium fuit: quid interea? langori ſe dedit? magnum illum animũ querelarum ſordibus inquinauit? nihil minus. videte qua tranquillitate fuerit: rerum ſuarũ cõmentaria, aliquot de re militari libros, vnum de inſtruẽdo exercitu, conſcripſit. O fortitudinem animi ſingularem: quod alij nullis curis perturbati, pacatiſsimo in ocio, iucundiſsimis in ſeceſsibus, omnibus delitijs inuitati, vix faciunt: hic quin ageret, non carcer, non mille animum pertentantes curæ, non qui illum ne quid ſcriberet, prohibebãt cuſtodes: impedimento eſſe potuerunt. multa ſcripſerunt de hac virtute philoſophi oẽs: verbis illi, hic vitæ exemplis eam oſtẽdit. nec vero cçteris omnibus minus abundauit. Bellicæ, quas hactenus diximus, virtutes, ſpecioſæ ille quidẽ auditu ſunt: nec ſine illis magnus exiſtere Imperator poteſt: ſed & aliæ tñ ſunt, quæ & maximo illi ornamento ſint: & quãuis media in acie non verſentur: neceſſariæ tñ admodum videãtur. ac primũ quanta Imperatorem iuſtitia eſſe debet? hæc mater virtutũ omnium eſt: hæc regula: ſine hac ne latronum quidẽ cœtus perdurare poſsit. ſumma in hoc fuit. Duo omnino ſunt, quç iuſtitiã magnopere impedire ſoleant, odium, atq; amor. qui odio adducti nihil iniuſti egerint, perpauci admo

B dum: qui amore, multo reperti ſunt pauciores. acriores enim in bonis viris amoris, q̃ odij ſtimuli ſunt. neminem hoc ego vnq̃ amicorum amantiorem noui: neminem, qui ſuos omnes magis dilexerit: eo vſq; tñ amore prouehebatur: vt cum ſua oĩa expoſita amicis eſſent: nulli rei, nulli labori, vt illis obſequeretur, parceret; inter iuſtitiç tñ fines permanendum ſibi eſſe iudicaret. Magna iuſtitiæ pars eſt pietas: vt ab omni ſuperſtitione, ſic ab omni impietate longiſsime abſuit. re potius, q̃ oſtentatiõe vlla Deos coluit. In parentes is ſemper fuit, vt cum puer adhuc eſſet, nunq̃ tamen ceſſandum duxerit, dum Frãciſcum patrem à Paulo pontifice maximo, in cuſtodia iãdiu habitum liberarit. Cum vero ij ẽt, qui animos noſtros rectis excolunt diſciplinis: ij, qui nos inſtruunt, parentum loco ſint habẽdi: qua pietate Napolionem Vrſinum, ſub quo pueritiam egit, ſemper proſecutus eſt? Audiui ego ſæpius huius de illo ſermones: vt optimum virum, vt maximum Imperatorem laudabat: cum ipſa antiquitate cõparabat: tam libenter, tam copioſe de eius virtutibus verba faciebat: vt multis, qui aderant, nimius ẽt nonnunquam videretur. Fide, quæ fundamentum iuſtitiæ dicitur, qua fuerit, ſi apud alios verba facerem: mihi vel in primis dicendum eſſe cenſerem: apud vos, qui eam experti eſtis: qui alijs teſtes eſſe debetis: hoc vnũ dicam. multos vos quidẽ habuiſtis egregios

Imperatores:qui tot virtutibus floruerit,fortaſſe nullũ: tali fide oĩno nul C
lum habuiſtis.non amici illam, non hoſtes vnq̃ deſiderarunt. Iam eius liberalitas oratione mea vt cognoſcatur, non indiget.tot mihi huius eſſe poſſunt teſtes,quot eã experti ſunt. oĩbus patebat: nulli fons iſte claudebatur.id vere ſuũ eſſe dicebat,quod alicui donaſſet:id fortunę iniurijs nõ ſubiacere:eo ſe cæteris ditiorẽ eſſe ardentiſſime deſiderare. Multa tum in priuata,tum in imperatoria vita ſunt,quæ ab gerendis negocijs interpellent. ſed maiore nihil vi, q̃ voluptates. appoſuit illas ſenſibus noſtris quaſi titillationes quaſdã natura:his cum indulgemus: cũ frena laxius remittimus:ab omni alia nos abſtrahunt cogitatione.hinc data temperãtia eſt:quæ eis moderet̃. hæc habenas regit:hæc in girum eas rationis cogit: ac nobis obſequẽtes facit.hæc in Imperatore noſtro ſingularis fuit. Venatione tum,cum in ocio eſſet, plurimũ delectatus eſt:atq; ea quidem varie.cum robuſtiore eſſet corpore, in agreſtes ſues ferri: vrſos aggredi: in difficillimis quibuſq; exerceri cõſueuit.mox ingraueſcente iam ætate,leporum venationes,falconum aucupia,ſecutus eſt. his delectatus,cæteras oẽs,quæ corpori,atq; animo officiunt voluptates,quantum potuit,aſper natus eſt:nunq̃ in earum poteſtate fuit. Epulabatur ille quidem lautiſſime:plurimi ſemper cũ illo diſcũbebant:affluebant epulæ omne genus:nihil ad regium apparatum deerat:id ſcilicet ſplendoris opinabatur.ipſe in hac abundantia vno ſemper cibi genere,& eo viliori veſcebat̃.hinc robu D
ſtum illud & nullis morbis obnoxium, hinc laborum oĩum patiens corpus:hinc modico ſatiabatur ſomno: hinc nunq̃ hebeti mente erat. Age vero quæ clementia,quæ humanitas in illo fuit? in nullo vnq̃ maior. atq; hic mihi euellenda quædam è multorũ animis,opinio eſt: quæ è quorundam aut maleuolorum ,aut res non recte perpendentium ſermonibus inhæſerat. Crudelitas clementiſſimo Imperatori obijciebat̃: quod multos ſæpe milites morte multaret:difficiles ad eum eſſe aditus dicebantur: quod ira percitus ſemper eſſet. de crudelitate primum loquar.Ego,cum veteres illos Romanos,cum militarem eorũ diſciplinam conſidero: hac vna video cæteris eos gentibus præſtitiſſe: hac vna eò perueniſſe,vt ijdẽ imperij,qui terrarum, fines eſſent. non calliditate Pœnos,non Germanos vi corporis ſuperabant: diſciplina vna erat: quæ inuictos redderet. hanc ita tuebantur Imperatores: ita ſeruabant milites: vt qui paululum modo in ea deliquiſſet: nulla ei eſſet pœna recuſanda. ob hanc Mallius ille Torquatus filium iuſſit interimi: & quod admirabilius eſt:filius ipſe, qui ad mortẽ ducebatur: cum exercitũ pro ſe in patrem ſeditionẽ parantem conſpexiſſet,cõpeſcuit:affirmauitq; neminẽ tanti eſſe:vt ob illũ corrumpi diſciplina deberet.diſciplinam ille ſcilicet,qua patriæ vitã ſuſtentari

A tari credebat: vitæ anteponebat ſuæ. Quid Appius Claudius? quid L.
Paulus? non'ne ex ijs, qui loco ceſſerant, decimum quenq; ſecuri pcuſsit?
non'ne idem mitiſsimus principum Auguſtus? non'ne alij Imperatores
multi fecerunt? De Mallio nō loquor: reliqui oēs ſeueri ſemper, & boni
diſciplinæ cuſtodes, nunq̃ crudeles ſunt habiti. crudeles habiti eſſent, ſi
paucorū quorundam ſalutem patriæ antepoſuiſſent. Ignari ſcilicet vete-
res illi ac crudeles oēs: nos ſapientes ac mites: qui Imperatores noſtros, cū
non decimum quenq;, vt illi, ſed vnum aut alterū ex toto exercitu, mili-
taribus præceptis non obtēperantē pœna afficiunt: crudeles arbitramur.
mirum igitur ſi nos exteræ nationes oēs contemnunt: nobis oēs inſultāt.
iam in noſtros fines, non vt ad bellū aliquod periculoſum, ſed vt ad præ-
dam expoſitam veniunt. Pudet, pudet inquam dicere, omnē illam, quæ
propria Italorum eſſe dicebatur: virtutē amiſimus. quod ſi diſciplinam
illam veterem ſequeremur: ſi Imperatores, qui reſtituere eā iam lapſam
cupiunt: nō crudeles, ſed fortitudinis, ac veræ virtutis reuocatores crede
remus: non audacius illi in nos irruerent, q̃ nos illos repelleremus. Semꝑ
hic vel in hoſtes ipſos fuit mitiſsimus: præter eos, qui in ipſo belli furore
cecidiſſent: neminem vnq̃ interemit. Si è militibus quēpiam aliqñ ſup-
plicio affecit: deliquerat ille: militares leges contēpſerat. quod vos, ſi ve-
ſtræ hæ vrbanæ leges non ſeruentur, & facitis: &, ni faciatis, oīa peſſum
B eant: id in caſtris, vbi, ſi non adſit Imperatorum metus, vis dominetur ne
ceſſe eſt: fieri non licebit? Solitus eſt Lacedæmoniorum dux Clearchus
dicere Imperatorem à militibus magis q̃ hoſtem metui debere. recte qui
dem ille. ſed ego hoſtem metuat miles nolim: Imperatorem, velim. Sed
de his iam ſatis, pauca de iracundia dicam. Iraſcebatur ille quidem non
nunq̃ vehementius. hoc cū naturæ, quæ eiuſmodi erat: vt facile iræ flucti
bus efferueſceret: tū voluntatis ēt erat. volebat ille iraſci (vt aiebat) quod,
cum ſe neq; corporis proceritate, neq; formę dignitate quadam à natura
honeſtatum videret: ſi facilis ac mitis ſemper fuiſſet: ne contēptui eſſet,
verebatur: iracundia armari ſe quaſi aculeis quibuſdam dicebat. Sed vt
hæc non probetur ratio: atq; iracundiorem illum q̃ deceret, fuiſſe conce-
dam. quid vnq̃ ira perturbatus fecit: quod ſedato ēt animo non feciſſet?
acrioribus vſus eſt verbis: at æqui ac boni terminos nunq̃ prætergreſſus
eſt. nunq̃ in bonos viros exarſit: magnam ſemper & iuſtā iræ cauſam ha-
buit. ſi ea caruiſſet, non ille quidē melior fuiſſet vir: ſed oībus fortaſſe gra
tior. atqui cum ea deferbuerat, q̃ affabilis, q̃ comis erat? nihil eius conſue-
tudine iucundius: nihil ſermonibus vrbanius inueniri poterat. Ingenio
vero (vt ad id iam veniamus) tam acri fuit: vt, cum literis paululū admo-
dum vacaſſet: tam apte, tam acute, tam cum oīum liberaliū artium peri-

tis,quod ſæpius facere conſueuerat:de his ipſis, quæ illorum artibus con- C
tinent,rebus loqueretur : vt oĩa de illis ſcripta euoluiſſe, omnia excuſiſſe
videretur.qua in re multum eloquentia ẽt quadam admirabili adiuuaba
tur.huius tñ ex eius ore flumen profluebat: vt oẽs ſecum, quò vellet,ra-
peret. audiſtis vos eum ſæpe Patres conſcripti:& ita audiſtis: vt cũ pluri-
mum eius oratiõe delectaremini:animos tñ veſtros impelli, atq; in illius
ſententiã non inuitos trahi ſentiretis.fuit hæc reipu.noſtræ perſępe ſum-
mopere vtilis eloquẽtia,cum apud vos,tum vero apud milites maxime.
ſi ad pugnã cohortandi erant:nemo acrius incitabat:ſi aliqua de re caſti-
gandi:nemo grauius,nemo ſeuerius reprehendebat:ſi conſolandi:nemo
lenius ægris animis medebatur. Multa iam à me de maximi huius viri
laudibus dicta ſunt:neq; id tñ,quod maxime ad rem attinet:quantã mili-
taris diſciplinæ ſcientiã habuerit,vllo modo prætermittẽdũ eſt. Floruit
hæc quodam tpe maxime diſciplina:tunc ſcilicet,cum veteres illam Ro-
mani coluerunt.multi tunc in ea viri excellentes & clari extiterunt: neq;
id mirum.omne ſtudiũ,omnem operam in ea oẽs collocabant: eam non
ſolũ,quod & opes & honores pareret, ſequebanť:ſed, cum varijs quoti-
die vexarentur bellis: neq; vlla perfrui quiete poſſent: neceſſitate ẽt qua-
dam ad illam cõpellebantur. poſtq̃ vero oĩbus deuictis, pax Italię parta:
bella aut nulla,aut longe à domo gerebantur: exareſcere ac collabi pau-
latim cœpit. Hiſpaniæ, Galliæ, Pannoniæ,extremæ cæteræ imperij pro- D
uinciæ,ſuis quæq; legionibus cuſtodiebãtur.hæ cum in ijſdem locis diu-
tius permanerent : in externos mores paulatim mutatæ,in his,quæ cuiq;
obuenerant,regionibus, ad hoc vſq; tempus perſeuerarunt: diſciplinam
aſsiduis bellis exercitæ, non ex toto amiſerunt. In Italia, in qua, vel nul-
læ relictæ legiones: vel, ſiquæ relictæ, longa pace mollitæ, ocio ſe atque
inertiæ tradiderunt: oĩs penitus euanuit. atq; eò tandem ventum eſt:vt
paulo ſupra noſtram ætatem,quoties bella Italis gerenda eſſent,condu-
cendus è Germania aut Pannonia miles eſſet: Itali,vel tubarum ſonum
atq; armorum ſplendorem reformidarent. noſtra demum ætate excitari
aliquantulum ſopita illa virtus cœpit:ſed pauci tñ, qui antiquam illã di-
ſciplinam ſcirent,inuenti ſunt.Imperator noſter q̃ exacte illam callucrit,
vel ex hoc conſiderate.Cum primum Imperator eſt veſter factus:ita cor-
ruptum exercitũ accepit : vt ad alia oĩa potius,q̃ ad gerendum bellũ ido-
neus videretur.fecit id,quod in Africa Q.Metellus Iugurthino bello fe-
cit:arctioribus legum vinculis aſtringendo, continuis laboribus fatigan-
do,ordini aſſuefaciendo,grauiſsimam ijs,qui locũ deſererent,pœnã pro-
ponendo, ita breui correxit : vt eo & res veſtras acerrime tutatus ſit: &
egregia multa facinora ædiderit:& hoſtibus,quibus antea cõtẽptui erat:
formidabilem

C A formidabilem reddiderit. Affui ego nuper,cum per eas iter faceret regiones:in quibus,cũ ob non ſatis pſpectos incolentiũ animos,tum ob ꝓpinquos hoſtes multa timẽda eſſent.tam caute incedebatur:ita ordinem ſeruabant oẽs:ita ab agmine diſcedebat nemo:ita vel calones ipſi ſub ſuis ſignis ibant:vt ego,& reip. noſtrę maxime gratularer: & diſciplinã iam antiquã illam reſtitutã arbitrarer. Iam vero in reliquis artis huius partibus,expugnãdis,defendendiſq; vrbibus quãtus fuit?nolo nunc vobis,vt ſeptimo ab hinc anno,Carmontium,Noriciam, Tergeſte,Poſtoniã munitiſsimas vrbes,in ditionẽ veſtrã redegerit, cõmemorare: nemo eſt,qui neſciat.hoc vnũ dicam:iam Brixia,iam Verona potiti eſſetis:ſi ſęuiſsima id nobis mors nõ inuidiſſet. Scio quid loquar:coniectura non fallor: nihil illi inuium,nihil ſatis munitũ eſſe poterat:oẽs aditus,oẽs expugnationum modos, oẽs aſtus norat. Idem,ſi aliqua defendenda vrbs eſſet: ita oĩbus hoſtium conatibus ire obuiã ſciebat: vt nihil in eũ tentari poſſe videretur:quod non irritũ fieret. Teſtis mihi ſit celeberrima illa Braccani oppugnatio:quã ita tolerauit:vt,cum vrbs vndiq; innumeris Alexandri pontificis maximi copijs,qui Vrſinũ nomen delere inſtituerat,premeretur:hic cũ quingentis tñ propugnatoribus reſiſteret:nõ ſolum eã tutatus ſit:ſed & facta ſæpius eruptione,multos trucidarit: tormenta oppugnatoria non pauca abduxerit:ab obſidione deſiſtere demũ coegerit. Sed quid B ego aliunde teſtes voco?ſatis amplum mihi teſtimoniũ prębere vrbs vna Patauium poteſt.non'ne hęc ab Hiſpanorũ ac Theutonum impetu conſeruata,his deinde ab illo aggeribus,his turribus,his foſsis munita:vt vna oẽs omnium vndiq; gentiũ exercitus,omnẽ vim,contẽnere:ac noſtrę nõ ſolũ reip.ſed totius ẽt Italiæ propugnaculũ quoddam validiſsimum dici poſsit?non'ne id docet, nihil in hac eſſe bellorũ ſcientia,quod huius ingenium ſubterfugerit? Tormẽtis quidẽ illis bellicis,quibus nos ita antiquitatem ſuperamus: vt his iam ſolis propè bella oĩa conficiantur: vrbes certe nulla re magis aut expugnentur:aut defendantur: nõ ſolũ optime vti,ſed & ea qualia eſſe, qua ratione fieri deberent: tam exacte norat:vt eorum ẽt artifices,multa nonnunq̃ ab eo docerentur. Ex his tot ac tantis,quas de hoc viro cõmemorauimus virtutibus:maximã apud ſuos,maximam apud hoſtes auctoritatẽ conſecutus eſt. Atq; in ſecunda quidem fortuna, maximi ab hoſtibus fieri & vſitatũ, & non magnũ eſt.hic cum tertio ab hinc anno infœliciter in Hiſpanos, ad Vicetiam pugnatum eſſet:& ſe poſt incõmodum illud,Patauium recepiſſet:tantæ tñ apud hoſtes exiſtimationis fuit: vt hoc vno vrbẽ vobis illam conſeruatam putẽ. An creditis longitudine itineris, viarum aſperitate, timore aliquo noui exercitus, quod vrbẽ ſcirent munitiſsimã, hoſtes retardatos?nihil horũ fuit.

ſuit.non longe aberant: faciles vndequaq; acceſſus erant: omnes veſtras vires in eo,quẽ ipſi ſuderant, exercitu,poſitas ſciebant: vrbs ipſa nõdum ijs,quibus nũc eſt,munitionibus erat inſtructa.quid igitur eos deterruit? vnus Imperator veſter: vnus inq̃ Imperator veſter vobis eo tpe vrbem il lam, qua ſpiritum ducitis, conſeruauit. Tanti illũ faciebant: vt ægre ſe victoriã conſecutos crederent:vrbẽ vero,in qua ille eſſet, expugnare,penitus deſperarent. Conſiderate iam ea,quæ à nobis hactenus dicta ſunt: nihil huic,quod ad optimũ virum,nihil,quod ad ſummũ Imperatorem conſtituẽdum opus ſit:deſuiſſe inuenietis.vna deſuit fortuna.hæc cũ illo acerbiſsimũ ſemper bellũ geſsit. voluit ſcilicet id verum eſſe oſtendere, quod de ea dici ſolet:aduerſam ſæpe conſilio eſſe. nunq̃ hic non optime conſuluit:nunq̃ ijs, quæ ad perficiendũ id,quod conſultũ eſt,pertinent: caruit: bono ſæpe ſucceſſu caruit. at hoc quidem præſtare poteſt nemo. Maiores fortunæ acceſsione virtutes eius fieri non potuiſſent:illuſtriores potuiſſent.nullius vnq̃ res geſtæ Impatoris,ſi cõſilio fortuna ſubſcripſiſſet:admirabiliores fuiſſent.multis ſe illa magnis,atq; egregijs huius conſilijs oppoſuit:multas cogitationes ab eo,quod deſtinarat: ſæpe diuertit. atq;, vt alia oĩa prætercam, quis extremo ex hoc actu, cuius maxima,vt quis fœlix aut infœlix dicatur, ratio habẽda eſt:non fortunæ in illũ iniuriam cognoſcat?plurimos toto hoc ſeptennio, cũ in miſera illa captiuitate,tum poſtea aduerſo hoc ac difficili reipu. noſtræ tpe, labores pertulerat:ceſsiſſe iam tẽpeſtas oĩs, atq; inducta quædam tranquillitas videbat: parta regi ſocio atq;amico veſtro de Heluetijs victoria, Hiſpanis referre pedẽ coactis,nihil erat,quod à vobis ille,quod à rege ſperare non poſſet: iam de illius vos, de ſuorũ ille militũ præmijs cogitabat: cum ecce malo quodam fato,nõ ferro,non tormentorũ ictu vllo,ſed,quod miſerrimum eſt mortis genus, vi morbi extinctus eſt.O importunam ſortẽ: ò inuida nonnunq̃ fata: quantum aberat,vt Verona ac Brixia receptis, quod vel ſolo eius aduentu fieri poſſe credebatur: nos rebus iam per eũ noſtris in tuto collocatis,oĩbus eum honoribus,oĩbus laudibus proſequeremur:ille gloria quadã immortali frueretur?multo tum illi minus acerba fuiſſet mors.quanq̃ eam hac animi fortitudine tolerauit:qua alia aduerſa multa ſolitus eſt perferre. vnicum,& eũ nondum bimum puerũ,tres adoleſcentulas,& egregiæ indolis filias,præclariſsimam,ac ſui amantiſsimã vxorẽ relinquebat:relinquebat hos oẽs,qui hic adſunt:hos à paruulis ipſe diſciplina inſtruxerat militari:hos vt filios diligebat: horũ opera in multis bellis vſus fuerat:neq; vnquam nõ fortiſsimos,ac ſui amantiſsimos viros norat:relinquebat demum hanc nõdum in tuto collocatam rẽp. Non negare ſe dixit ob hæc oĩa ſibi mortem acerbam eſſe: conſolari ſe tñ,quod

neq;orba

A neq; orba filiorum ætas, neq; vidua ac ſine præſidio futura vxor videretur: vos oẽs non vt tutores ſolum, ſed vt bonos parẽtes illos amplexuros, hanc protecturos pro cõperto habere. ampliſsimum hoc patrimonium, firmiſsimum præſidium eſſe. Quod vero his ſuis ea, quæ à ſe mererẽtur præmia, reddere non potuiſſet, id ferre ægrius: eam tñ in vobis prudentiã ſemper nouiſſe: vt ſperaret vos eorũ virtutem nõ paruifacturos: neq; vllo ſumptui parſuros, vt hoc fortiſsimorum iuuenum robur, has vires, reip. veſtræ, cui magno vſui eſſe poſſunt: conſeruetis. vltimum illud, quod, cũ adhuc noſtra eius operã deſideraret reſp. tum moreretur: id ſibi eſſe grauiſsimum. Sui quidem nullam curam habere: ſexageſimum iam annum cõpleſſe: ſatis vixiſſe: poſt mortem non dubitare ſibi æternam inter deos ſedẽ paratam: vnde hæc humana deſpiciens, veram illã ac bonis oĩbus affluentem vitã degat. Hæc cum dixiſſet, ijs oĩbus, quę à religiõe præcipiuntur, peractis, ita tranquille deceſsit: vt non aliã in vitã, ſed aliam in domum cõmigrare videretur. opinione ego illũ ſua fruſtratum non arbitror: inter deos ſedet: pace fruitur trãquilliſsima: iam fœlix dici poteſt: ſed illius infœlix domus: hæc me dolore conficit: hęc maxime perturbat. minus infœlix puer, quod, cum nihil adhuc percipiat, quo patre ſit priuatus, neſcit: an eò fortaſſe ẽt magis infœlix, quo minus infœlicitatem ſuã ſentit? infœlices certe filiæ: quod & id iam cognoſcunt: & ea ætate ſunt,

B quæ nullas ad reſiſtẽdum dolori vires habeat: infœliciſsima vxor, quæ & filiarum lachrymis affligitur: & quo fœlicior prius eſſe oĩbus videbatur: hoc acrius dolet. Soli vos patres optimi his oĩbus vulneribus mederi poteſtis: amplexamini totam domum: nullum, quod pios viros deceat: officium prætermittite: ſic & illi, ſiquis mortuis eorũ, quæ hic fiunt: ſenſus eſt: pergratum facietis: cum ſua ſe ſpe fruſtratum nõ videbit: & vos veſtrũ munus implebitis: ac grati ab omnibus iudicabimini. debetis hoc vos illi multas ob cauſas: ſed ob hanc maxime, quod ob rempu. veſtram obijſſe mortem dici poteſt. dum enim nulla ſibi pro illa in re parcit: dum eos ẽt, qui tolerari nequeunt, libentiſsime labores ſubit: nullam de ſalute ſua curam gerit: in eum morbũ incidit, quo extinctus eſt. quæ itaq; ſuſcipiẽdorum laborũ, eadẽ mortis cauſa dici debet. Ei igitur, qui pro vobis mortuus eſt: reddite, quæ debetis. vitam illi non poteſtis: ijs, quibus maximo emolumento erat: reddite. id ita demum à vobis fiet: ſi filij mortuũ patrẽ non cognorint: vxor viri præſidiũ non deſiderarit: ipſius ij, qui adſunt familiares, quæ ab eo ſperabant: à vobis fuerint conſecuti. Extremum id à me fortaſſe nunc expectetur: vt hunc, quem ex egregij huius Imperatoris morte mœrorẽ in oĩbus video: verbis coner mitigare: qui ego id poſſum, qui ab alijs ſim conſolandus? Sed abijcienda tñ hæc omnis animi mollities:

mollities: ſuméda illa virtus,qua hic plurimũ polluit: feréda ſunt leuiter C oía:oíbus eſt aduerſis caſibus reſiſtendũ. Vos quidé,qui eũ ſemper ſecuti eſtis,q̃ eius ſemp virtutũ ſpectatores fuiſtis,hoc vel in primis decet.turpe eſt vobis,q̃ nullos vnq̃ hoſtes,nulla tela,nulla mortis pericula reformidaſtis:nunc dolori manus dare.Induite illã animi fortitudiné q̃ fortiſsimis, & quales vos eſtis,viris cõuenit.an ſi vel paucis vobis in cõfertiſsimos ſit hoſtes irrũpendum:in inſtructiſsimas mille acies incurrédum:iubente id imperatore veſtro recuſetis?noui ego vos:noui animorũ veſtrorum fortitudinem : noui amorem , quo illũ proſequebamini: ne morte quidem propoſita abſterreremini.Nunc cũ idem ille Imperator veſter iubeat,ne diutius doleatis:moré non geretis?iubere aũt id illum,ſiquis totam ab eo actam vitam conſideret:ſi vos præcepta ea , quæ quotidie auribus veſtris inculcabat,recordari velitis:ita nulli dubiũ eſſe debet,vt hoc vno dolore veſtro,vel maxime eius quieté perturbari putem.ferrei profecto fuiſſetis: neq; humani quicq̃ in vobis fuiſſet:ſi hac tanta calamitate accepta nõ ingemuiſſetis.ſed iam dolori indultũ ſatis: nunc omnem eius vim in hoſté conuertite.ite,reip.ſubuenite:eum,quẽ debetis imitamini:nolite cõmittere,vt Imperatoris morte languidiorem militum virtuté factam,hoſtes gaudeant,nos triſtemur:ad hoc vos dolor incitet: ad hoc impellat. Vos vero reliqui oẽs , qui adeſtis ciues,& horum,& aliorũ, qui vobis adſunt, virtute confiſi,de rep.nihil dubitate:& omnem,quẽ ob hanc cauſam cõ- D ceperatis : doloré deponite. illius ẽt cauſa non eſt,quod doleatis.bene cũ illo actum eſt:ex miſera hac vita in æternam illam ſublatus bonis oíbus fruitur. neq; vero cũ recte conſidero cuiuſquã mihi deflenda mors videtur:tantumq; abeſt,vt eũ,qui ex hac vita celerius cómigrarit: infœlicem iudicé:vt eo ẽt fœliciorem putem. ſiquis ſæua quadam in mari exiſtente tépeſtate,multis ſimul ſoluẽtibus, quãcelerrime omni ventorũ vi,omni pelagi impetu ſuperato,in portum , quò curſum direxerat, prouehatur: non ne is fœliciſsime iter ſuũ confeciſſe dicẽdus ? reliqui quo diutius cõmorentur eò infœliciores habẽdi ſunt? ita profecto ſe res habet. Simile ego quoddam in vita hac noſtra reperio:nihil illa aliud eſt,q̃ in procelloſo quodam mari nauigatio. ægritudines , mollitiæ , calamitates,aduerſa alia,quaſi huius vitæ tẽpeſtates dici poſſunt:portus ipſe,quò curſus oíbus dirigendus,mors eſt.cur igitur qui in hunc portũ ex illis fluctibus celerrime nauigarit,nõ eò haberi fœlicior debeat,quo citius tot malis ereptus in tranquillo conſtiterit?non probatur hoc ita vobis fortaſſe, vt fœlices eſſe cupiatis. non probetur ſanè:at eos tamen,qui eò peruenerint,non luctu proſequamini : ſed fœlices ducite:ac ſi de vobis bene promeriti ſint: non lachrymis,ſed diuinis honoribus colite.

ANDREAE NAVGERII
ORATIO HABITA
IN FVNERE LEONARDI LAVRETANI VENETIARVM PRINCIPIS.

CREDO EGO, ſiquis eorum,quę à nobis gerunt̃,mor-
tuis ſenſus eſt: LEONARDVM LAVRETANVM,
cum ornatiſsimas has,quas illi celebratis, exequias, hác
pompam funeris, hunc nobiliſsimum conſeſſum ve-
ſtrum, hunc vniuerſæ ciuitatis mœrorem videt: quod
ex his omnibus quamplurimorum illius in remp.meri-
torum memores ſitis,cognoſcit:& libentiſsimo hęc ani
mo accipere:& nõ parum beneuolentia,& pietate hac in ſe veſtra lætari.
Neq; tamen, ſiquis recte conſideret: vlla re illum magis gaudere,quàm
his laudibus, hac virtutum ſuarum prædicatione exiſtimandum eſt. vt
enim reliqui honores omnes, quibus vos mortuos Principes veſtros or-
nare conſueuiſtis:& quos nunc huic cumulatiſsimos redditis:& maximi
ſint,& pro amplitudine imperij,ac reipu. veſtrę dignitate conſtituti:opu
B lentiam tamen quandam potius, ac reipublicæ ſplendorem præ ſe ferre
videntur:quàm vt illi,cui tribuũtur, quicquam afferant: quod illius dici
iure poſsit. laudationes hæ propriæ illius ſunt,qui laudatur: neq;,quicq̃
ex his ſibi alius vendicat.ac per aliquot,illi,dies in vulgi ore ſunt: paula-
tim deinde è memoria excidunt:& breuí tempore contabeſcunt: atq;,vt
diutiſsime durent:memoriam certe hominum,qui eos viderint, non ex
cedunt.hæ,ſiquis recte eas ſcripſerit,in dies augeſcunt:neq; vllo tempo-
re conficiuntur: ſed ex eo potius vires ſumunt:atq; omnem ſuperare po-
ſteritatem cõtendunt.atq; illi,& eo tantum in loco, in quo exhibiti ſint:
atq; ab ijs tantum,qui affuerint,ſpectari queunt.hæ, totum orbem pera-
grantur:hæ, ſe omnibus paſsim oſtẽdunt:atq; eodem etiam tempore di-
uerſiſsimis in locis eſſe poſſunt. non immerito igitur, vt quiſq; eſt opti-
mus,ita maxime laude ducitur: nec vehementius vllum in bonis omni-
bus deſiderium eſt,quàm gloriæ.difficilem quandam,& laborioſam vi-
tæ rationem ſuſcipiunt:qui virtutis via niti conſtituerunt.nulli illis,non
vel vltro ſuſcipiendi labores, nulla non pericula ſubeunda, omnes con-
temnendæ voluptates,acerba ſæpe omnia perpetienda ſunt.neq; tamen
tam agreſti, ac fero animo quiſquam habendus eſt:vt credendum ſit,ijs
illum, quæ naturæ aſpera,atq; inimica ſunt,delectari. quid ergo eſt?vna
laudis ſpes ac gloriæ,pericula & labores leuat:voluptatum illecebras ne-

gligit: acerbitates mitigat. hæc vt vmbra virtutem ſequitur: atq; ea merces eſt, quam vnam illa moleſtiarum omnium expoſcit: hæc tam acres bonorum animis ſtimulos admouet: vt non ſolum, qui vitæ eam commodis anteferrent, inuenti ſint: ſed multi, & hi maximi ac fortiſsimi viri mortem vltro ſubierunt: vt immortalem ſui memoriam relinquerent. hoc pacto ſe vitam, quæ breuis admodum data nobis eſt: longiſsime proferre poſſe, atq; æternam propè efficere arbitrati ſunt. Quæ cum cognoſcerent maiores noſtri: hanc bonis à natura inſitam cupiditatem gloriæ, non ſolum alere, ſed augere etiam, ſi fieri vlla ratione poſſet: reipu. vtile exiſtimarunt. atq; vt in omnibus reip. partibus alia multa diuinitus, ſic ad cæteros hos honores, qui defunctis Principibus conſtituti ſunt: laudationes addi, & eorum celebrari virtutes voluerunt. his enim, non ſolum qui recte reip. præfuerint, quæ meriti ſunt, laudis præmia conſequuntur: ſed reliqui etiam, qui idem ſubituri munus ſunt, ad recte agendum accenduntur: cum recte factorum gloriam non ſecum mori, ſed ita memoriæ mandari vident: vt tum maxime diuturnioris illam vitæ initium ſumere, affimare poſsimus. Vnum fortaſſe ſit: quod hoc tempore, in veſtra hac pietate, in hoc tam grato in Principem veſtrum officio, deſiderari poſsit: quod non is illi laudator contigit: qui dicendo illius aſſequi virtutes queat: qui idoneus ſit, quæ plurima ille ſemper æternitate digna geſsit, ita ſcriptis mandare: vt ad poſteros peruentura, & in omne æuum celeberrimum illi nomen prorogatura videatur. ſed ne ob hoc quidem, ſiquis id diligenter perpendat: quicquam eſt, quod queri poſsit. vos quantum in vobis eſt, omnia quæ à gratis animis expectari poſſunt, præſtatis. ſunus ampliſsimũ pro eius in vos meritis, & reip. opibus ducitis: adeſtis ad id honeſtandum frequentes pat. optimi: adeſt vniuerſus populus: nemo omnium eſt, qui non illum, vt optimum reip. parẽtem raptum fleat: qui non illum, quamuis tardiſsima ſenectute conſumptum, vt primis tamen annis acerbiſsime ereptum conqueratur. ad hæc, eum ego pro concione laudare iuſſus ſum. nihil, quod officij veſtri eſſet, relictum à vobis eſt. à me eſt, ſiqua in re minus illius meritis ſatisfactum eſſe exiſtimari debet. ego vero eas præclari huius Principis virtutes eſſe animaduerto: vt nullius vnquam tanta dicendi vis, tanta ingenij facultas fuerit: quam parem illis celebrandis putem. quamobrem non mihi id vitio vertendum eſt: ſi eas aſſequi non poſſum: ſed eò ille admirabilior haberi debet: quo illius laudes, non mea ſolũ, quæ minor etiam q̃ mediocris eſt: ſed & omni eloquentia maiores ſunt. neq; vero ob id ſileri de illis decet. male enim ſe res habeat: ſi quò plura ac maiora in quopiam ornamenta ſunt: quod difficile ſit illa oratione complecti: eò de illo minus dicatur: atq; eo præmio, quod vnum maxime virtus exoptat: ob virtutem maxime defraudetur.

A tur. enitar igitur quantum à me fieri poterit, eo munere, quod mihi iniunctum eſt, recte deſungi: cui tum ego profecto ſatisfeciſſe exiſtimandus ſum: cum illa, quæ à me dici poterunt, pro ea, quæ in me eſt dicendi facultate, explicaro. Primum omnium, quoniam de eo mihi Principe verba facienda ſunt: in quo vno, quæ in hominibus laudari ſolent, cumulatiſsime omnia inuenta ſint: non id mihi ſolum conſiderādum eſt, quid à me dici, ſed multo magis, quid eorum, quæ plurima ſuppetunt, omitti oporteat. ſi enim ea, quæ dici poſſent, perſequi omnia voluero: neq; id, quod mihi ad dicendum temporis datum eſt, ſufficiat: neq; aures fortaſſe veſtræ pati poſsint. De pulcherrima igitur hac VRBE, præclariſsima hac repu. maximi imperij ſede, libertatis domicilio, totius Italiæ, atque adeo terrarum omnium tutiſsima quadam arce, & ipſius Principis, & noſtrum omnium patria communi, nihil eſt, quod hoc tempore dicendum putem: quanquam enim non parui ad gloriam refert, qua quiſque in ciuitate ſit natus: & ipſe etiam præclariſsimus Imperator Themiſtocles, ſi Seriphius natus eſſet, nunquam ſe nobilem futurum fuiſſe confeſſus ſit: multo tamen ego ea magis laude digna arbitror, quæ in homine ipſo ſunt: quàm hæc externa, & quæ fortunæ arbitrio diſpenſantur. quãobrem de ipſo etiã Leonardi genere, quod & multo etiam vobis, quàm mihi eſt notius: non eſt, quod à me multa expectetis. ſed ne de tam illu-

B ſtri tamen familia omnino nihil audiatur: hoc vnum dicam. vti Romæ è Curionum genere plures quondam dicendi facultate, è Scæuolarum, iuris ſcientia præſtiterunt: ita LAVRETANAM familiam fato quodam huic reip. datam: quæ ſeminarium quaſi quoddam ſummorum eſſet imperatorum. omnes propè huius reip. opes, omnis dignitas, quæ maxima eſt, maritimis rebus creuit. multa mari maiores noſtri egregia facinora ſæpe geſſerunt: multa hoc tempore quotidie à præclaris Imperatoribus veſtris, cum res exigit, geruntur: atq; ea ſemper noſtrorum in hac re virtus apparuit: vt non ſine cauſa iam tot annos maris imperium Veneto nomini conceſſum ſit. ſed ſiquis omnia recordari, aut ex annalibus quærere voluerit: plures propè ex vna Lauretanorum familia imperatores rem præclare geſsiſſe, quàm ex reliquis omnibus inueniet. vt mihi diuina quadam mente nomen huic familiæ inditum videatur: quæ omni bello ſuperior victoriæ ſemper lauream reportaret. Neq; vero ex hoc genere ego quenquam nominabo: ne de HIERONYMO quidem Leonardi patre, & viro optimo, & ſapientiſsimo ſenatore quicquam dicetur. vnus mihi ſit Leonardus ſatis: ad cuius vnius laudes celebrandas omnes orationis meæ vires, quantæcunq; hæ ſunt, conferantur. qui cum præclariſsima domi exempla haberet: ac maiorum ſibi ſuorum virtutem, non ſolum quam imitaretur, ſed etiam quam ſuperaret, propoſuiſſet: ita id

conſecutus eſt: vt in eam familiam, quæ nullo pacto fieri illuſtrior putabatur: multum tamen luminis intulerit. Ac mihi quidem ſæpenumero cogitanti, quàm multa ab ijs, qui præclaris è maioribus orti ſunt, expectari ſoleant: quamq; illis, ſi vel minimum quid deliquerint, nihil ignoſcatur: dubiũ viſum eſt, melius'ne ac conducibilius homini ſit, non ex ignobilibus quidem viris naſci, ſed ex ijs tamen, qui non ita magni fuerint: vt eorum nobis geſta oneri futura ſint: & eam fortaſſe expectationem excitatura: quæ nullo pacto ſuſtineri à nobis poſsit. & profecto ita ſe rem habere comperio: quanquam hoc admodum tutum ſit: nam & facilior errato eſt venia: & ſi nihil feceris, non exigitur: ſiquid egregie feceris: id, cum non vt debitum præſtes, gratius, ac magnæ tibi laudi eſt: longe tamen maiores res ab illis geri: quos & expectatio hominum, & parentum virtus excitet. hęret enim eorum animis quaſi fax quædã, aſsidua cogitatio: quæ noctes dieſq; illos ad egregium agendũ aliquid inflammet: quo maioribus ſuis digni reperiantur: ac patrimonium gloriæ ſibi ab illis relictum & tueri, & augere poſsint. hoc (vt alios omittam) in Principe hoc noſtro facillime cognoſci potuit. nihil erat, quod ab hoc homines non expectarent: ſic maiorum ille ſuorum virtutibus excitatus eſt: vt omniũ tamen expectationem vicerit: tantum gloriæ à maioribus ſuis acceperat: vt difficillime eam tueri poſſe crederetur: ſic illam auxit: vt non eos ſolum, ſed omnes, qui vnquam fuerunt, principes ſuperarit. at vero anteq̃ de ijs, quæ ab eo in principatu geſta ſunt, loquar: totus ex ordine egregij huius viri curſus, quo ad altiſsimum dignitatis gradum aſcendit: proponendus vobis eſt: & vt quæq; ab eo geſta ſunt, ita quæq; dicenda, ita vt ne incunabula quidem ipſa tãti principis prętermittamus. Cum puer eſſet: egregia quædam pulchritudo & probitate, & præclara ingenij adiuncta indole, ſic in illo elucebat: vt cum multum ab his illa ornamenti acciperet: non minus tamen illius hæc eſſent cõmendatione gratiora. primam hanc ille ætatem in literarum ſtudijs exegit: ac, quod mirum omnibus videri poſsit, tantum puerili illa inſtitutione, quæ vix primis percipiendis rudimentis ſatis eſt, profecit: vt nunquam poſtea ſit literarum expers habitus. Vt primum vero è pueris exceſsit: ſimul ea, quæ ſe prius oſtenderant, augeri videbantur: ſimul prudentia ac virtutes omnes pullulare, atque admirabili quodam prouentu ſe efferre cœperunt cumq; ille iam quæ maiorum ſuorum virtus fuiſſet, quid ab ſe illis deberi crederetur, conſideraret: ac non multo poſt, cum tempus eſſet, capeſcendam ſibi remp. conſtituiſſet: non in vmbra, atq; ocio interea deliteſcendum, neq; quid agendum eſſet, è libellis quibuſdam ediſcendum: ſed in ſolem atq; aciem ſibi prodeundum cenſuit. ac maiorum quidem ille noſtrorum morem atq; inſtitutum id ſecutus eſt: quo ego vno ſeruato, noſtram remp.

maxime

A maxime auctam, intermiſſo, non parum debilitatam puto. Exiſtimarũt maiores noſtri, eos, qui ad remp. adminiſtrãdam admittuntur: omnium rerum peritos eſſe oportere: facillime enim in ſcopulos intrudi rempu. poſſe: ſi imperito commiſſa ſit. adoleſcentes ideo ac iuuenes ſic inſtitui: vt cum ad remp. accedunt, gnari ſint rerum, quæ neceſſariæ ſunt: ſummo pere vtile & tutum eſſe crediderunt. præterea vt maximæ reip. diuitiæ, cum vſus poſceret, præſto eſſe poſſent: omni ſtudio ſibi perficiẽdum eſſe opinati ſunt. has enim non pacis ſolum ornamenta, ſed cum nonnunq̃ bella, vel inuitis etiam ſuſcipienda ſint: neruos illos eſſe, quibus maxime reipu. vires ſuſtententur. ad hæc cum admirabilem, & munitiſsimum hunc huius vrbis ſitum intuerentur: quo nulli exercitus, nulla vis, nulli hoſtes, omni aditu mari intercluſo, peruenire poſsint: tum demum & hanc ſe inexpugnabilem reddituros, & rem venetam maxime auctam iri arbitrati ſunt: ſi mare, quo ſolo adiri poteſt, validis claſsibus poſsiderent. hæc tria illi cum ſibi efficienda propoſuiſſent: admirabili quadam ſapientia vno omnia inſtituto aſſecuti ſunt. conſtituerunt enim, vt com plures quotannis onerariæ triremes, quæ mercaturam exercerent, ad omnes noſtri maris oras, & extra hoc etiam quædam, nauigarent: atq; in his patricios ire adoleſcentes voluerunt. ex hoc id effectum eſt: vt, cum illæ, omnes propè maritimas Aſiæ vrbes, omne interius Africæ litus,
B Hiſpanias, Gallias, omnem propè Europam, omnes, quæ circa eam ſunt, inſulas adirent: qui in his eſſent, diuerſa rerum publicarum genera, diuerſa imperia intuerentur: multarum nationum, atque hominum mores cognoſcerent: ac per hæc prudentiores facti, cum exacta in his iuuentute ad rempu. accederent: eam ſapientiſsime adminiſtrarent. Atque ego quidem neque negare vllo pacto poſſum: neq; ſi poſsim, negem: multa in libris inueniri, multa ſapientiſsimorum hominum præcepta memoriæ tradita: quibus & hac, & omni alia in re, quæ homini agenda ſit: inſtrui poſsimus. ſed vt hoc non negem: ſic id conſtantiſsime affirmare auſim: multos ſine vllis literis ipſo rerum vſu edoctos, ſapientiſsimos ac regendæ reip. ſcientiſsimos extitiſſe. prudentia enim ea nimirum eſt: quæ in omnibus, quæ à nobis geruntur, rebus dominatur. ea quanquam multa à literis habet adiumenta: eò tamen habet: quod quæ multi viderunt, quæ experti ſunt, ea memoriæ prodita legere, & legendo inſtitui, ac doceri poſſumus. quæ ſi adiumento eſſe nobis fatemur: quanto id magis referre credendum eſt: ſiquis, quæ alij legunt, videat: quæ ſcripta in libris ſunt, in his ille verſetur: neq; cuiuſquam ſcriptis, quæ plerunq; falſa ſunt: ſed ipſis rebus, quæ nulla ratione inuerti poſſunt: erudiatur? prudentiſsimos Homerus, Vlyſſem, & Neſtorem, atq; omnibus in rebus ſapientiſsimos fingit: neq; tamen aut ocio, aut lite

ris

ris deditos, vnquam comperimus. dum multorum ille hominum & vrbes, & mores videt, prudẽtiam illam aſſecutus eſt. hic trium ſæculorum ſpatio, plurima tum videndo, tum audiendo, atq; ipſe etiam gerendo, maximum rerum omnium vſum adeptus, ac ſapientiſsimus exiſtimatus eſt. quæ cum maioribus nota eſſent: præclare quod à nobis dictum eſt, inſtituerunt. ſed & id, etiam inſtituto illo aſſecuti ſunt: vt mirum in modum reipublicæ opes creſcerent: præter portoria enim, quæ maximum è plurimis, quæ & importantur, & exportantur rebus, reipublicæ emolumentum afferunt: auctis aſsidua mercatura priuatorum diuitijs, in hac præſertim adminiſtrandę reipublicæ ratione, augeri publicas neceſſe eſt. fiebat id etiam aſsiduis his nauigationibus: vt multi maritimæ rei peritiſſimi euaderent: atq; hi quoties inſtruendæ claſſes eſſent, eam reipublicæ operam nauarent: vt non ſine cauſa per tot annos venetum nomen cunctis gentibus mari formidoloſum fuerit: ac non ſolum his propugnaculis ſemper vrbs ſe noſtra tutata ſit: ſed & longiſsime imperij ſui fines protulerit. dolerem patres optimi inſtitutum hoc aboleri: quererer iuuentutem noſtram non iam his artibus niti, quibus hæc creuit reſpublica: ſed alijs captam ſtudijs vrbanæ ſe inertiæ, atq; ocio penitus dediſſe: niſi ſperarem, ac planè iam viderem, omnia iam à vobis, quæ proximi huius belli motu concuſſa, ac labefactata erant, firmari: neq; quicquam prætermitti, quod vobis aut ad vtilitatem, aut ad dignitatem reipu. neceſſarium videatur. Sed, vt vnde digreſſus ſum, redeam: totam Leonardus iuuentutem non inertem, non ocioſam, ſed in laboribus, aſsiduis in diuerſiſsimas regiones nauigationibus, perdiſcendo rerum omnium vſu egit: multas prouincias atq; vrbes adijt: multa diuerſorum populorum imperia perſpexit: multarum gentium mores, atq; inſtituta percepit. quo factum eſt: vt non ſolum mercatura opes, quam diligenter & cum dignitate exercuit: ſed & prudentiam quoq;, quæ illi à natura maxima data erat, mirum in modum tamen hæc cognoſcendo auxerit. neq; vero hæc ſola in illo conſpiciebatur: ſed & reliquis ita virtutibus abundabat: vt mirum nemini videri debeat, cum in Africa negociaretur, id quod diuulgatum eſt, Aegyptium illi quendam ſenem diuinantem, dixiſſe, & fœliciſsimum & ſuæ ciuitatis principem futurum. Equidem non nego potuiſſe ſenem illum cœleſti quodam afflatu cõmoueri: & ea, quæ futura eſſent, huic pręſertim, q dijs ſemper chariſsimus fuiſſe exiſtimandus eſt, diuino monitu nunciaſſe: ſed hoc contendo, ſine vlla id etiam diuinatione, ex ipſis huius virtutibus pędici facile potuiſſe. Non immerito igitur, vt primum domum venit: atq; animum ad regendam remp. appulit: oẽs honorum gradus adeptus eſt: neq; quicquam in rep. noſtra tam amplum fuit: quo non ille digniſsimus iudicaretur. plures ille magiſtratus tum in

vrbe,

A vrbe,tum extra vrbem, alijs multis in locis geſſit:atq; eos ita geſſit: vt cũ
ſumma omnia ſibi homines,ob egregiam quandam,quę de illo in oĩum
animis inſederat, opinionem, cum magiſtratum inibat, pollicerentur:
magiſtratu defunctus non modo, quæ ſibi illi promiſerant, ſed multo
plura,q̃ quiſquã aut optare,aut ſibi ipſe fingere auſus eſſet: præſtitiſſe vi-
deretur. Dicenda illi in vrbanis magiſtratibus de rep. ſententia ſępe erat.
hic vero prudentia illa admirabilis campum,quo excurreret, ac ſe oſten
deret nacta,omnium oculos in ſe trahebat. cum multa ille præterita me-
miniſſet:præſentia omnia exactiſsime perpenderet: ac rerum inter ſe ne-
xum,& conſequentiam quaſi quandam,diligentiſsime conſideraret: ne
mo futura acrius coniectabatur: nemo coniectura minus ſallebatur. ea
vero verborum grauitate,ea dignitate orationis vtebatur: vt,cum nullis
id ille illecebris, nullo artificio aucuparetur:nemo tamen vehementius
in quam vellet partem audientium animos impelleret:in nullius ſenten
tiam frequentiora ſenatusconſulta fierent.atq; id ille eo etiam facilius aſ-
ſequebatur: quod egregius illius quidam in remp. amor erat omnibus
perſpectiſsimus. nemo erat, qui neſciret, nulla illũ priuata re,nullis ſuis
cõmodis vnq̃ moueri:non amicitijs peruerti:non inimicitijs perturbari:
nihil in gratiam cuiusq; loqui:nihil dies noctesq; aliud cogitare,q̃ quem
admodum reip. prodeſſe poſſet:nihil dicere,quod non reip. vtile arbitra
B retur. hæc cum de illo homines ſentirent: mirum ſi maxima eius verbis
auctoritas inerat:ſi ſemper eſt ſenatus princeps habitus. Age vero in iu-
re tum in vrbe,tum extra vrbem dicundo qualis fuit? equidem difficilli-
mum eſſe arbitror ſine multorum offenſione,ita iuſtitiæ præcepta ſerua-
re:vt nihil ab illis recedatur. ac multi quidem ita triſtes,ita acerbi in iudi-
cando ſunt:vt vel vtranq; partem etiam: nemo fortaſſe eſt: qui non eorũ
ſaltem animos, quos contra ſtatuit,offendat. hic,cum nulla gratia,nullis
opibus, nulla vi,nullis precibus permoueri vnq̃ potuerit: quin grauiſsi-
mus,& ſeueriſsimus iuſtitiæ cuſtos eſſet:ita tamen illam iuſtitiæ aſperita
tem clementia & comitate quadam condire eſt ſolitus:vt ne ij quidem,
quos contra pronunciabat:cur illi inimici eſſe poſſent, inuenirent. ma-
gna hæc ingenij vis: virtutes eas, quæ diuerſiſsimæ, atq; aduerſæ propè
inter ſe eſſe creduntur,ita coniungere:vt non alteri ſolum altera non of-
ficiat:ſed & magno etiam ſit ornamento. quid? in cæteris qualis inuentus
eſt? abſtinentia ſingulari: ſumma in rebus omnibus temperantia. ita faci-
les ad eum aditus patebant:vt neq; tempore, neq; loco vnq̃ vllo quiſquã
excluſus ſit:quin & eum adire,& quæ vellet,libere loqui poſſet. Iam po-
pulos,qui eius curæ cõmiſsi erant,non ille vt dominus, ſed vt bonus pa-
rens regebat. amabat omnes: æquus erat omnibus: ſed bonos tamen &
amore & indulgentia quadam præcipua proſequebatur. ex his fiebat: vt

hæ fœliciſsimæ ciuitates eſſe, quibus ille præerat, putarētur. his ille gradibus, hac via nixus in ampliſsimam hanc huius principatus arcem aſcendit. cum enim eius iam late nomen increbuiſſet: virtutes omnibus notæ eſſent: Auguſtino Barbadico principe defuncto, in eius locum ſuffectus eſt. Percurſa ſunt à me multa breuiter: quæ multo profecto & latius & ornatius erant explicanda. omiſſa etiam non pauca. neq; enim in vlla hic vitæ parte non omni laude, omni admiratione dignus fuit. ſed rapuit me ad ſe citius fortaſſe q̃ decuit, ipſius principatus ſplendor. hic ſuo lumine quaſi tenebras reliquis rebus offudit. de quo cum mihi multa dicenda eſſent: ac ne longitudine orationis meæ vobis moleſtus eſſem, vererer: ſatius viſum eſt, eorum, quæ minora certe ſunt, quædam relinquere, q̃ ex maioribus his quicq̃ prætermittere. quanq̃ ne de his quidem eſt, quod ſperem à me omnia dici poſſe. longe enim inferiores ingenij mei vires ſunt. ſed tamen, ſi illa omnia perſequi voluiſſem: multo pauciora de his verba facere coactus eſſem. nunc nulla re interpellabor: quo minus ea, quæ à me dici poterunt, explicentur. Maior quædam res, ac longe difficilius q̃ homines opinantur, negocium eſt: vnum quempiam, aut regnū, aut cuiuſmodi imperium aliquod adminiſtrare. non enim ſolum quæ in priuatis hominibus probari ſolent: ea in hoc, qui cæteris præeſt, requiruntur: ſed & multo hunc rebus omnibus præſtantiorem eſſe conuenit: &, cum in illis vel magna plerunq; vitia virtute aliqua obtegantur: hic, quod eius ita omnibus propoſita vita eſt: vt nec latere nec obtegi quicq̃ poſsit: ac vel minima eius culpa maximæ obſcurari virtutes queunt: nihil prorſus vnquā delinquat neceſſe eſt. quod cum pręſtare permagnum eſt: tum longe id maximum: vnum eſſe, cuius conſilio omnia gubernentur: qui non ſui ſolum, ſed & omnium, qui in imperio eius ſunt, curam gerat: eorum commodis conſulat: incommdis medeatur: ſaluti prouideat: qui & præſentia recte diſponat: & ea etiam, quæ futura ſunt, multo ante præuideat. Ac cum hæ difficultates ijs omnibus, quibus aliquod ſit imperium adminiſtrādum, propoſitæ eſſe videantur: tum & has, & multo his maiores ſubeat, neceſſe eſt, qui noſtræ reip. dux præficitur. atq; huius ego rei oſtendendæ cauſa, dum altius quædam repeto: ne me quæſo oblitum inſtituti mei putetis. nihil loquar, quod non ad rem pertineat: nihil, quod non & noſtro huic Principi, & vobis omnibus laudi ſit. Tanta prudentia maiores noſtri, tanta ac tam ſingulari in rebus omnibus ſapientia fuerunt: vt eos potius nunquā ſatis admirari, q̃ pro meritis laudare poſsimus. hos ego quanquam in oībus tum dictis, tum factis diuinos quoſdam viros inuenio: nihil tamen ab his præclarius, q̃ hanc huius reip. adminiſtrationem, aut excogitatum, aut conſtitutum arbitror. Tres regendarum ciuitatum rationes ſunt: vnius, optimatū, populi dominatus.

A vnius imperium, ſiquis id recte gerat, cæteris præfertur: ſecundo loco optimatum, poſtrema omnium popularis adminiſtratio exiſtimatur, quod ſæpiſsime is tamen, qui omnia vnus poteſt: pro libidine plurima, nihil iure agit: atq; eò cęca quadam cupiditate fertur: vt omnia vnus poſſidere, nihil cuiuſquam eſſe proprium velit: quodq; extremum ciuitatibus exitium eſſe conſueuit, ſuis ipſe ciuibus, quorum ſaluti præcipue con ſulere deberet: infenſiſsimus hoſtis eſt: & quod populi dominatio velut mare quoddam, ita multis ſæpe ventis, atq; adeo auris omnibus agitatur: vt nihil illa ſit commotius: ac tanti plerunq; in ea fluctus excitantur: vt in ciuitatem etiam redundent: atq; eam ſępe demergant. ob hæc optimatum potentia, quanquam & ſuis ipſa vitijs non careat: maxime tamen tuta, atq; omnium optima exiſtimata eſt. hæc cum maiores animaduerterent: quod in vnaquaq; optimū viſum eſt, transferentes, ac vitia omnia quantum fieri poterat, amputantes, hanc reipu. formam conſtituerunt. quæ quidem ita ex omnibus miſta eſt: vt, cum optimatum quidem illa gubernatio eſſe maxime videatur: cæterarum tamen etiam adminiſtrationum quodāmodo expers non ſit. Comitia, quibus magiſtratus creantur, quod maxima in his ciuium multitudo eſt: atq; eo omnes conuenimus: quanquam nullo pacto huc quiſquam è populo aſpirare poſsit: atq; vnius ſint nobilitatis omnia: ſpeciem tamen quandam popularis guber-
B nationis præ ſe ferunt. vnius dominatio in eo, qui dux creatur, conſpicitur: cætera omnia optimatum adminiſtrationi conueniunt, atq; vnum quidem ex omnibus eligi, qui toti præeſſet reip. cum ob alia multa, tum ob id maxime conſtituerunt: quod videbant id in hac rep. quod in omni & optimatum, & populi imperio fit, fieri neceſſe eſſe: vt annui ſcilicet magiſtratus, aut aliquo certe non longo tempore definiti, crearentur. in eo vero id eſſe incommodi: quod, cum ij plerunq;, qui ea, quæ in rep. agenda, ac quo omnia dirigenda conſilia eſſent, tenerent: peracto magiſtratus tempore priuati fierent: noui vero, ac rerum, quæ gererentur ignari, ſuccederent: prætermitti multa, ac magno affici remp. detrimento neceſſe erat. ob hæc illi vnum aliquem reip. præfici vtile eſſe opinati ſunt: qui ad reipu. gubernacula aſsiduus ſedeat: cęteri munus quiſq; ſuum exequatur: ille omnia diſponat: & quę viſa fuerint, imperet: atque eo curſum dirigat, vbi maxime & ſalutem, & vtilitatem reip. eſſe cognoſcat. neq; vero, quemadmodum in rege ſuo Lacedæmoniorum reſp. ſucceſsione hoc fieri, ſed ex ijs, qui in rep. verſati eſſent: atq; egregij in remp. animi, ac virtutum omnium ſigna multa dediſſent, ſapientiſsimum eligi voluerunt. huic autem, ne imperandi dulcedine tranſuerſus aliquando rapi poſſet: ita ſuas dixerunt leges: vt cum in ſumma rerum omnium poteſtate ſit: non minus tamen, quàm noſtrum quilibet legibus teneatur. maxi-

mo igitur conſilio,& alta quadam ſit mente prӕditus neceſſe eſt: qui in C
noſtra rep. princeps conſtitutus, quӕ ab eo debentur, prӕſtare,ac recte
exequi voluerit. ac cӕteris quidem omnibus, qui ciuitatibus ſoli imperant:ſi
eas recte adminiſtraturi ſint: multi& magni ſuſcipiendi labores
ſunt:ſed quod pro ſua illi voluntate, omni prӕſcripto liberi,multa gerere
poſſunt minus id difficile haberi debet. noſtrӕ reip. Principi ſimul
omnia,quӕ illis,onera incumbunt: ſimul ſeueriſsimis legibus obtemperandum
eſt.quod ſiquis hoc,quod omnium difficillimum eſt,recte geſſerit:non'ne
immortales illi laudes,& diuini honores debentur?quis igitur
noſtrum hunc Principem ſatis pro meritis vnquam laudauerit? qui
talis in diuerſiſsimis his rebus inuentus eſt: vt recte principatum adminiſtrando,ijs,qui
in imperio ſunt,quemadmodum adminiſtrari imperia
debeant: legibus parendo, priuatis, quemadmodum legibus parendum
ſit, propoſuiſſe exemplum videatur. quӕ vt ab omnibus cognoſci poſſint:
quemadmodum per. x x. hic annos remp. adminiſtrarit: quem ſe
principem oſtenderit, quo cœpimus ordine perſequemur. Qua tempeſtate
Princeps is veſter creatus eſt:quanquam ne id quidem prӕtermittendum
eſt:maximo illum conſenſu, atq; eodem die,quo ferri ſuffragia
cœpta ſunt, quod raro admodum fieri conſueuit, creatum eſſe: neque
paruum hoc teſtimonium illius virtutum haberi debet:in refertiſsima
ſapientiſsimorum ciuium rep. ne diu quidem dubitatum eſſe: quiſnam D
prӕferri omnibus deberet.ſed qua tempeſtate is princeps creatus eſt: bellum
nos cum Baizeto Turcarum rege aliquot iam annos acerrimum gerebamus:&
cum iam Benedicti Piſaurij clariſsimi ac fortiſsimi viri ductu
meliore loco res eſſe noſtrӕ cœpiſſent: ac pleriſque hoſtium oppidis
eius conſilio, ac militũ virtute captis, repreſſus aliquantum illorum furor
videretur: & iam ſatis oſtenſum, non eos nos eſſe, qui illatas vlciſci
iniurias nequiremus: non multo poſt de pace agi cœptum eſt. qua tandem,diu
re vltro citroq; agitata,maxima cum dignitate veſtra conſtituta,
per plures vobis annos omnia ſecunda euenere. vos pacatiſsimo in
ocio,ampliſsimo in imperio maxima cum dignitate agitabatis.Princeps
ipſe interea,cum nullӕ eſſent in rep. tempeſtates: quӕ magnum admodum
gubernatoris laborem poſcerent : non minoris tamen eſſe artis
remp.in pace adminiſtrare,oſtendebat. Hic,ne idem mihi ſӕpius dicendum
ſit: egregie illӕ animi dotes, de quibus ante dixi, quӕ iam tot annos,quibus
ille in repu.verſatus fuerat:omnibus perſpectӕ erant:eӕdem
tanto etiam tum in eo maiores videbantur: quanto ijs, qui ad aliquam
regendӕ reip.partem admittuntur,prӕſtare totius reip.Principem oportet.per
hӕc tempora;cum alia ille multa prӕclare geſsit: tum id maxime:
quod, cum eiuſmodi eſſe omnes reſpu. & inter cӕteras noſtram hanc

prӕcipue

A præcipue arbitraretur:vt nihil illis magis cauendum,quàm bellum eſſet, nihil magis quàm pacem expetendam duceret: hac foueri eas atque aliː neque ſubita aliqua vi,ſed ipſo tempore,atq; occaſionibus, quæ plurimæ in dies accidunt,augeri oportere:& cum vos hoc illi aſſentiremini: ita id præſtitit:vt cum multa illis temporibus tum ab Italis,tum ab externis regibus,tota Italia bella geſta,multa varijs in locis prælia plurimo ſanguine commiſſa, atq; omnibus odijs certatum ſit:nemo tamen Venetis hoſtis fuerit:ſed cum æque ab omnibus colerentur: vt arbitri illi quidam potius ad componendas inter eos res adhiberentur.atq; hac quidem ille ita pace fruebatur: vt, cum eam omni ratione perpetuo conſeruandam putaret: animaduerteret tamen, ea nonnunquam tempora incidere, quibus vel neceſſario bellum gerendum ſit.itaq; vt periti gubernatores ſolent,qui,quanquam omnia obſeruaturi ſigna ſint:omnem in eo curam collocaturi:vt tranquillo mari nauigent:neq; ſæuientibus ſe ventis committant:quod momẽto tamen plerunq; tempeſtas incidit:iam tum,cum in portu ſunt, omnia præparant: quæ tolerandæ tempeſtati neceſſaria eſſe videantur. ſic ille iam tum in pace, quæ bello, ſiquod incideret, opportuna eſſent, conſiderabat. qua in re, cum nihil eorum, quæ agenda eſſent, prætermitteret: tum præcipue ærario ac publicis opibus proſpiciendum cenſuit. cum vero ob ingentes, multis quæ geſſeratis bellis factas impenſas, maximo alieno ære vrgeri rempublicam, ac tantum

B deberi ciuibus videret:vt vel eo,quod illis,dum plene aliquando ſatisfieret, quotannis pendebatur:propè omnia vectigalia, ac reip. redditus abſumi neceſſe eſſet:omni cura inuigilandum, vt id ratione aliqua diſſolui poſſet,exiſtimauit.eo diſſoluto,tam late patere imperium veſtrum: tam opimas,tam fertiles regiones ſub ditione veſtra eſſe cernebat:vt facillimum factu eſſet,maximas vobis diuitias exaggerari: ac tantum non multo tẽpore in ærarium auri congeri:quantum nullis vnquam bellis,nullis ſumptibus exhauriri poſſet. hanc vos eius ſententiam cum ſecuti eſſetis: ita toto ille animo in eam rem incubuit:eam,vt id fieri poſſet, rationem inuenit: vt breui tempore tanta res, & qua nulla vnquam reipublicæ vtilior excogitata eſt,confici poſſe,ac propè iam confecta eſſe videretur.ſed repens id quod præter omnium expectationem bellum ſubito exortum eſt:vt alia nobis multa detrimenta intulit:ita huic ẽt rei fuit impedimento. Secuta ſunt tempora, quæ ſi ex ipſa rerum natura euelli vllo pacto poſſent: non ego præclariſſimi huius viri,ac veſtrum omnium laudem, quam maximam proximo hoc bello adepti eſtis, tanti faciendam ducerem: vt non id mihi votis omnibus exoptandum exiſtimarem. ſimul enim & moleſtię,ac calamitates omnes, quibus,his temporibus reſp. affecta eſt,extraherentur.ſed quoniam fieri id non poteſt: non mihi ego,ſi

eorum vobis memoriam renouaro:vulnus, quod iam obductum eſt,re- C
fricaturus, ſed gloriam potius veſtram prolaturus, atq; hominum ſermonibus propoſiturus videor. Ac quo ego magis cogito: & res eas, quę euenere, mecum ipſe conſidero: eo magis fato neſcio quo, cui nullis hominum conſilijs, nulla vi reſiſti poſſet: arma in nos illa concitata, ac tantam ſubito belli molem extitiſſe comperio. quid enim maiores veſtri, quid vos vnquam aliud egiſtis? quis veſtrarum cogitationum omnium alius vnquam terminus fuit? quid ſibi aliud veſtra vnquam vota poſtularunt? niſi vt in pace, atq; ocio eſſe, ac veſtra tranquille perfrui rep. poſſetis. cum multas vos ciuitates, multa regna, ob nimiam imperandi cupiditatem concidiſſe, eamq; ipſam non longiſsime prolatis finibus, ſed moderatione animi terminari poſſe cognoſceretis: ſatis magnas vobis opes, ſatis amplum eſſe imperium putabatis. id vero cum ſola pace diuturnum, ac perpetuũ fieri poſſe videretis: omnia veſtra ſtudia, omnes cogitationes pacis erant. hac iam ab initio altam, ac auctam veſtram remp. noratis: hac illam in poſterum omnem temporum ęternitatem ſuperaturam ſperabatis. atq; ideo nemini vos vnquam vltro iniurij fuiſtis: neminem bello laceſſendum, ſed vobis tantum, ac ſocijs veſtris illatas iniurias propulſandas cenſuiſtis. at vero officio cum omnibus ſemper certauiſtis: inita fœdera ſanctiſsime obſeruauiſtis: fidem conſtantiſsime coluiſtis. quibus rebus, cum fieri id deberet: vt oĩum maxime ab omni iniuria tuti eſſetis: neq; quiſquam non beneuolus vobis eſſet: repentino tamen quodam impetu propè omnes totius Europæ nationes ad vos tanquam omnium communes hoſtes extinguendos, confluxerunt. multa ego hic mihi iuſtiſsimas ob cauſas ſilenda arbitror: vnum hoc tamen dicam. ſi vlla vnquam ratione fidem aliqua in re non obſtinatiſsime ſeruandam eſſe perſuaderi vobis potuiſſet: facillime hanc à vobis euitari procellam potuiſſe. ſed vos ne totius quidem orbis imperium tanti faciendum, neq; vllam tam extimeſcendam vim, vllum tam formidabile periculum eſſe iudicauiſtis: vt à fide dimoueri, atque ab officio diſcedere deberetis. hoc vos animo cum per vos etiam eſſetis: quippe qui in obſeruantiſsima officiorum omniũ rep. nati, atq; educati eſtis: multum tamen ad id conſtantiſsimus vos Princeps veſter & oratione animauit: & auctoritate confirmauit. maximam igitur ſimul ille, ſimul vos omnes gloriam conſecuti eſtis. ſed magnas, neq; eas tamen culpæ vllius, ſed innocentiæ, & laudis pœnas dediſtis. Cum multi huius reip. ſplendorem, aſſueti ipſi tenebris, ferre non poſſent: atq; extinctum cuperent: alij, qui Italiæ ipſi oppreſſores, ac prædones eſſent, æquabile hoc imperium, hanc per tot annos conſeruatam libertatem, & odio proſequerentur: & timerent, ne veſtro aliquando exemplo, ac totius Italiæ iandiu extincta libertas reuiuiſceret:

A uiſceret:nonnulli florentiſsimi,atq; opulentiſsimi imperij diripiendi cupiditate tenerentur:factũ eſt: vt & in vos omnes inter ſe illi coniurarent: coniunctiſsimi vobis reges,ac veſtræ ſemper reip. amantiſsimi, ita fictis improborum delationibus à vobis diſtraherentur: vt arma etiam ſibi in hanc remp. ſumenda eſſe iudicarent. Hic vero cum vos ſubita, atque inexpectata re oppreſsi, veſtras his copias, quæcunq; tum repente contrahi potuerunt: opponere cogeremini: accepta illa calamitas eſt:de qua me quæſo Patres opt.ſilere patiamini.eiuſmodi enim fuit:vt ſine acerbiſſimo animi ſenſu,neq; à me dici,neq; audiri à vobis poſsit.hac clade nunciata, quod tantum animi robur, tanta vis, tanta firmitas eſſe potuit: quam non tanto incommodo labefactari,ac concidere neceſſe fuerit?& certe(vt verum fateamur)trepidatum aliquãtum à multis eſt:multorum animi perturbati ſunt:ciuitas diu paci, ac proſperis ſemper aſſueta,tanta, & tam repentina rerum omnium mutatione, non commoueri non potuit.ſed admirabilis quædam veſtri Principis fortitudo,& ſuis ipſa viribus inconcuſſa permanſit: & eam vocem emiſit: ea grauitate veſtri vos decoris ac dignitatis admonuit:vt erectis omnium animis, nemo vnquã in tollerandis aduerſis firmior,quàm vos vniuerſi fuiſtis,inuentus ſit.ſed non hæc ſolum eo tempore in vobis virtus enituit. permultæ ſe aliæ,quæ ante latuerant, vt quanq; difficillima illa tempora exigebant, oſtende-
B runt.cum tantam in vos procellam illam, nullo veſtro merito ſubito extitiſſe videretis: neq; facto ſemel periculo, ſuſtinere eius vim potuiſſetis: vel alicui deorum immortalium in vos iræ, vel maioribus quibuſdam viribus cædendum eſſe ſtatuiſtis: neq; quicquam, quod ad leniendos hoſtium animos accommodatum eſſe videretur:prætermiſiſtis. quanta hęc animi moderatio haberi debet?ſed cum ſæuiores in dies illi,ac ferociores fierent:ijdem vos,cum iam moderatione veſtra,& deos,ſiqui irati vobis erant, pacatos, & cauſam veſtram omnibus iam probatam iudicaretis: bellum vobis acerrime,atq; omni animorum contentione, gerendum eſſe decreuiſtis.& id vero ita geſsiſtis: vt cũ nihil iam vobis hoſtes, quod aut agere,aut ſperare poſſetis,reliquum eſſe exiſtimarent: tum vos recuperata vi Patauio, his & illam & Tauriſium præſidijs firmaueritis:vt his quaſi frenis quibuſdam hoſtium furori iniectis, cum toto hoc bello in has illi vrbes propè quotannis irruerent: omnis ſemper eorum audacia compreſſa,omnes impetus alio detorti,atq; infracti ſint. Sed nihil profecto eorum, quæ à vobis geſta ſunt,mihi æque memorandum videtur: ac prima illa recepta recens Patauio tolerata in ea vrbe oppugnatio. centum hoſtium millia ferociſsimis, ac pugnaciſsimis è nationibus, maximo cum tumultu, derepente, tanquam procella quædam ad eam occupandam vrbem irruerunt. vobis quidem, & egregij Imperatores veſtri,

& ſelecti,

& ſelecti, qui aderant, milites ſatis ad eos reprimendos eſſe videbantur. C
ſed treceñtis tamen ego patricijs illis viris, quos tumultu illo trepide nunciato, eo mittendos cenſuiſtis: opportuniſsimam vobis vrbem potiſsimum conſeruatam puto. atq; in ijs quidem omnibus, quæ à me dicuntur: cum maxima vobis omnibus, tum vero præcipua quædam veſtro Principi laus debetur. ille enim rebus omnibus præerat: ille omnium vobis conſiliorum auctor erat. ſed nulla tamen ille in re, quàm hac, quæ à me poſtremo dicta eſt, maiori laude dignus exiſtimandus eſt. recordamini patres optimi, cum vos de patricijs illis Patauium mittendis hortaretur: quæ verba locutus ſit. Quatuor ſibi eſſe filios dixit: omnes & moribus (niſi patrius ſe amor fallat) & virtutibus ornatiſsimos: ſibi certe iucundiſsimos: eorum tum in omne ſe diſcrimen duos patriæ offerre: nec recuſare & reliquos, & ſe etiam (ſi id res poſcat) pro ſalute reip. deuouere. quæ cum maxima omnium acclamatione excepta eſſent: egregia illa nobilium iuuenum manus hoc exemplo commota ad auxilium patriæ ferendum, Patauium profecta eſt. hic vero, cum & ipſi illi Principis filij, & reliqui patricij iuuenes vbiq; adeſſent: nulli non ſe periculo obijcerent: omnes vltro labores ſubirent: tanta militum veſtrorum animis alacritas, tantus hoſtium contemptus innatus eſt: vt innumeras illas copias, illam vndiq; circunfuſam multitudinem, non ſolum ad eam, quam ipſi tuerentur, expugnandam vrbem, ſed ne ad congrediendum quidem ſecum acie, parem iudicarent. itaq; cum plures ibi dies hoſtes conſumpſiſſent: ſuosq; omnes conatus fruſtra eſſe cernerent: ab incepto deſiſtere, & abire turpiter coacti ſunt. magna hoc facinore apud omnes gentes huic reipu. parta eſt gloria: magna Veneto nomini auctoritas acceſsit: magnæ vero à nobis omnibus noſtro Principi, qui huius facinoris auctor fuit, gratiæ haberi debent. neq; vero hac vna in re præclari huius viri auctoritate compulſi multum reip. profuiſtis. ſed, cum plurimis graui hoc bello ſumptibus iam exhauſtum ærarium eſſet: & impendi tamen in exercitus noſtros multa neceſſe eſſet: credo equidem & egregio vos in patriam amore adductos, priuatas in remp. opes contuliſſe: non parum ad id vos tamen aſsiduæ etiam noſtri Principis cohortationes excitarunt. quoties ille in ſenatu, quoties in comitijs vltra etiam ætatis vires magna contentione grauiſsima, hac de re, verba habuit. factum eſt igitur: vt cum penitus iam acciſas Venetorum res, neq; vllum iam ab his diutius exercitum ſuſtentari poſſe, omnes crederent: tum vero tanta ac tam immenſa ſubito opum vis extiterit: vt mare potius huic ciuitati, quo interluitur: quàm vllas vnquam reip. diuitias deeſſe poſſe, facillime omnibus perſuaſum ſit. Sed ne id quidem à me ſileri decet: quod, neſcio an ijs omnibus, quæ à me hactenus dicta ſunt, anteferendum ſit. quod, cum multos diuturni D

iam

A iam belli tæderet: multorum animi, aduerſis ijs, quæ, vt in tam longo bello fieri neceſſe eſt, pleraq; acciderant, infracti eſſent: hic ea ſemper in ſententia perſeuerauit: quam vos ſecuti, & maximam admirabilis cuiuſdam conſtantiæ laudem adepti eſtis: & in priſtinam tandem imperij amplitudinem remp. reſtituiſtis. multæ quotidie pacis conditiones vobis proponebantur: ac cum de his ſæpius ageretur: atq; in eas nonnulli imbecillitate quadam animi nimium pacis cupidi, non magna reip. dignitatis ratione habita, deſcenſuri viderentur: cum præter ſenectutem, quæ grauiſsimus per ſe ipſa morbus eſt: aduerſa etiam valetudine laboraret: ad hanc tamen ille diſſuadendam nec ſatis fidam, nec decoram pacem præſtò ſemper fuit: ſemper ea, quæ reip. dignitas poſceret, locutus eſt. admirantur romanarum rerum ſcriptores Appium illum cæcum, cum illi ad cæcitatem grauis etiam ſenectus accederet: cum de Pyrrhi pace ſenatus conſuleretur: ad eam ſe tamen impediendam deferri iuſsiſſe. nos de hoc ſilebimus? qui in ſumma itidem ſenectute, impeditiore etiam morbo quàm haberi cæcitas debeat, penè confectus, non ſemel, vt Appius, ſed & hanc ad rem ſæpius affuit: & alijs omnibus, quæ de rep. agerentur, rebus, toto hoc decennio ſemper interfuit. profectò nihil eſt patriæ charitate præſtantius. ea vna omnē illius morbi vim repellebat: omnes ſenectutis moleſtias abſtergebat. Hic vero, cum ille magnam quandam animi vim oſtenderet: nihil cuiquam prius, nihil potius reipu. dignitate eſſe

B debere diceret: pericula & labores omnes, mortem ipſam deniq; bono cuilibet potius ſubeundam: quàm vllam vnquam pati reip. turpitudinis maculam inſpergi: turpi pace ſuſcepta, nulla vnquam re deleri hanc labem poſſe: fortunam reip. mutari poſſe, rerum omnium continuas mutationes eſſe: ſperandum ex ijs, quæ pertuleramus aduerſis eſſe, iam iam adeſſe, vt noſtræ res in melius verterentur: nunquam reip. ad tolerandum bellum defuturas opes: deos etiam immortales, ciuitati, quæ tam pie eos ſemper coluiſſet, non defuturos: cauerent modo, ne ignominiæ notam aliquam reip. inurentes, deorum ab ſe animos, qui illam tutarentur, auerterent. Hæc cum ille commemoraret: vos ei patres optimi ſemper aſſenſi bellum potius cum dignitate reip. vobis gerendum, quàm turpi pace quieſcendum ſtatuiſtis. neq; vero eſt, quod huius vos ſententiæ pœnitere poſsit. nam non longo interiecto tempore opulentiſsimus ac potentiſsimus Gallorum rex, qui ſemper antea coniunctiſſimus huic reip. fuerat: ac multas vobiſcum neceſſitudinis cauſas habebat: cum falſis ſe maleuolorum ſermonibus ab amicitia veſtra, quam fidiſsimam ſibi ſemper expertus eſſet: auulſum videret: occultis in ſe illorum odijs ac fraudibus cognitis, id vobiſcum fœdus inijt: vt quod interceſſerat diſsidium, reintegratio amoris quędam (quod nonnunquam fieri cōſueuit)

fuiſſe

fuiſſe videretur. is ita exercitu paratiſsimo, ita omni vobis àuxilio pręſtò C
fuit: vt tantis viribus additis, quæ violenta vobis illa proximi belli tempe
ſtas abſtulerat: eà propè omnia intra paucos dies in poteſtatem veſtram
redacta ſint. Tum vero, cum ſatisfactum iam dignitati veſtræ iudicare-
tis: atq; æqua iam tandem vobis pax afferretur: nullis vos ſumptibus, nul-
li rei parcendum eſſe, dum ea fieret, cenſuiſtis. quam cum iterum ad rem
conficiendam omnem operam amiciſsimus vobis rex, omne ſtudium
contuliſſet: factum eſt, vt ſub induciarum nomine, pax ſit vobis firmiſsi-
ma conſtituta. Sed quoniam cõmemorandis ijs, quæ cum omnium ve-
ſtrum laude coniuncta eſſe, & ad remp. pertinere viſa ſunt, longior for-
taſſe fui, q̃ vt plura iam à me hoc tempore dici poſsint: multa, quæ mihi
ipſe dicenda propoſuerã, prætermitti neceſſe eſt. ſed & ſatis ex ijs tamen,
quę dicta ſunt: qualis hic fuerit, quàm diuinus quidam vir haberi debeat,
cognoſci poteſt. quam enim è præclariſsimarum illi virtutum cœtu, quę
aut ſolæ, aut certe maxime in homine laudandæ ſunt: defuiſſe dicemus?
profecto ſiquis eum iam inde ab adoleſcentia penitus inſpicere, tum quę
ab illo, & in prouincialibus, & in vrbanis magiſtratibus geſta ſint, quem
admodum deniq; principatum adeptus, tum tranquillis, tum omnium,
quæ nobis vnquam inciderunt, difficillimis temporibus, remp. admini-
ſtrarit, conſiderare voluerit: nihil in hoc, eorum, quæ in magnis ac præ-
claris viris admirari conſueuimus, deſideratum eſſe cognoſcet. ſed ne eo D
rum quidem, quæ aut à natura, aut à fortuna hominibus dari ſolent,
quicquam illi admodum defuit. quæ quanquam nulla ratione cum ani-
mi bonis, de quibus iam abunde diximus, conferenda ſunt: eiuſmodi ta-
men ſunt: vt nec ſolam ad beate viuendum virtutem ſufficere, nec ſine
his fœlicitatem illam, quam omnes appetunt: conſequi quenquam poſ-
ſe, præclariſsimi etiam, ac ſapientiſsimi homines exiſtimarint. Ego qui-
dem quanquam nihil à dijs immortalibus humano generi virtute maius
aut præſtantius datum arbitror: non parum tamen ex his etiam eorum
in nos beneuolentiam declarari puto. quod ſi ita exiſtimandum eſt: quis
vnquam dijs immortalibus charior Leonardo fuit? quis eorum muneri-
bus ornatior? præclariſsima in ciuitate, maxime nobili, atq; illuſtri ortus
genere, & egregia quadam forma fuit: & honeſte partis diuitijs abunda-
uit: & ita proſperos rerum omnium ſucceſſus habuit: ita ſemper illius vir
tutes fortuna comitata eſt: vt nihil vnquam optarit: quod non ſit cumu-
latiſsime conſecutus. omnes in optime conſtituta rep. honorum gradus
adeptus, atq; illius demum Princeps creatus, in eius adminiſtratione ad
extremam vſq; ſenectutem vixit. acceſsit ad hæc, quod & rarum admo-
dum, & difficillimum haberi ſolet: vt & plures liberos, & egregiæ omnes
probitatis procrearet. è quibus, cum primarijs ciuitatis viris in matrimo-

A nium filias collocaſſet:& HIERONYMO item è filijs vxorem deſpondiſſet:quod magnæ cuiuſdam fœlicitatis eſſe creditur: & nepotes,& neptes,& ex his & pronepotes, & proneptes vidit. ſed, vt hoc fœliciſsime illi contigit: ita id non licuit: vt omnes ſibi ſuperſtites filios relinqueret. nam vltima iam in ſenectute conſtitutus,cum ad id vſq; tempus incolumes oẽs fuiſſent:importuna morbi vi,altero ab hinc anno BERNARDVM amiſit:quo ingenio?qua comitate?quantæ ſpei iuuenem? non leuius ego huius morte illatum patriæ, quàm patri vulnus puto. quis hic vir?qualis ſenator?quantus in rep.adminiſtranda fuiſſet?ſed iniqua illum fortuna nobis inuidit. At quanto id tibi optime ac miſerrime omnium iuuenis fœlicius cecidiſſet:ſi,cum ad tuendam Patauium cũ ALOYSIO fratre,& inuicto illo noſtræ iuuentutis flore profectus, glorioſa pro patria arma ferres: ac nulla tibi in re parceres: omni te diſcrimini opponeres:tum hoſtium tibi telis occumbere,ac ſpecioſisſimam pro patria mortem obire, licuiſſet. Acerbisſima hac præſtantisſimi iuuenis morte,cum nemo tota in ciuitate eſſet:qui non ingemiſceret:qua eam conſtantia pater tulit? eadem, qua tot ante patriæ calamitates tulerat. non magis hac fortunæ iniuria deiectus,quàm ſecũdis vnquam vllis rebus,quæ plurimę illi acciderant,ſublatus eſt. vt mihi dij immortales extremum hoc illius, quem paulo poſt in ſuas ſedes,vbi veram vitam viueret: ac perpetuo ſecũ

B æuo frueretur:vocaturi erant:virtutis periculum feciſſe videantur. atque hoc quidem illi è filijs incommodum illatum eſt.quantas vero,& quàm magnas ex his eum voluptates percepiſſe arbitramini? quantas fortaſſe nemini vnquam contigiſſe credendum ſit.quaſi rarum, ac ſolum propè quoddam fœlicitatis exemplum,Metellus celebratur:quod, cũ quatuor illi eſſent filij:eorum vnum prætorem,tres cõſules,atq; ex his vnum cenſorem,duos triumpho inſignes vidit. Magnum profectò Metelli patris gaudium fuiſſe arbitrandum eſt:cum ea filios,quæ amplisſima in ciuitate eſſent:conſecutos intueretur.neq; tamen tam ego illum lætatum puto, quod hos ad eos delatos honores videbat: qui, quanquam maximi, quod in populi tamen manu ſunt:mandari plerunq; etiam indignis ſolerent:quàm quod eiuſmodi eſſe illos cognoſcebat:vt digni eſſent,quibus ſumma omnia tribuerentur. Hoc verum demum gaudium eſt:eas in filijs virtutes aſpicere: vt nullus non illis honos debeatur. quæ ſi ita ſunt: ne hac quidem in re,vt alia omnia prætermittantur: minor noſtro Principi quàm Metello fœlicitas contigit. cum enim quatuor itidem huic eſſent filij: cui tot vnquam virtutibus æque omnes ornatos intueri conceſſum eſt?ſed & ijs etiam,quæ merebantur,dignitatis præmijs honeſtatos, & nullis non honoribus auctos vidiſſet:ſi noſtri Principis filijs viuo patre magiſtratus petere per leges liceret. & ſibi tamen id ille polliceri

potuit:fore,vt,cum ipſe exceſsiſſet,nullum eſſet in hac rep.virtutis præmium,quod illis,cum id à vobis peterent,negari poſſet. & viuens etiam LAVRENTIVM filium,ne hoc ſibi vnum defuiſſe queri poſſet: cum ea tempora incidiſſent:vt is legibus ſolueretur: in proximum poſt ſe dignitatis gradum ſublatum vidit. Cum vero optatiſsimum eſſe parentibus ſoleat, quamſimillimos ſibi naſci filios:cui hoc vnquam benignius, quàm noſtro Principi conceſſum eſt?atq; ego non de hac tantum corporis, ſed multo de illa magis, quæ in animo conſpicitur, ſimilitudine loquor.qua in re ita,& inter ſe & patri ſimiles huic filij contigerunt:vt facillimum fuerit in omni virtutum ac morum optimorum genere, & in patre filios, & in filijs patrem, & in fratribus etiam fratres agnoſcere. quæ,quamuis ita ſint, neſcio quo pacto tamen magis omni in re in Laurentio conſpici imago patris poteſt.quem quidem ego cum intueor Patres optimi,non video cur Leonardum nobis ipſum ereptum queri poſſimus.en eadem oris lineamenta aſpicere, eandem verborum grauitatem audire, ijſdem omnibus virtutibus frui licet. hanc ille egregiam & animi & corporis ſui effigiem nobis reliquit, multo certe ijs omnibus anteferendam, quas plurimas Romani ſibi quondam Imperatores ad propagandam ſui memoriam, vbiq; gentium collocarunt. ob hanc ego quidem etiam cauſam, minus illi moleſtam fuiſſe mortem puto: quod cum ipſe patriæ eriperetur,& in cæteris tamen filijs ſimillimam ſui imaginem,& in Laurentio ipſum quaſi ſe ſibi ſuperſtitem relinqui reip. conſpiciebat. Sed cum tam multa deorum immortalium benignitate noſtro Principi contigerint:vt nihil propè optari à quoquam poſſit: quod non ad hunc abunde delatum ſit: vna fortaſſe valetudo non benignisſime ei conceſſa eſſe videri queat.nam neq; in iuuentute magnis quibuſdam corporis viribus, & infirma, atq; affecta morbis ſenectute fuit.ſed qua illi in parte naturæ munus defuit:in hac ſibi ipſe(quod multo eſt præclarius)animi virtute præſtò fuit. nam eam temperantiam adhibuit: ita omnes ſemper,quæ corpori officerent,voluptates neglexit: vt in hac imbecillitate tamē ad nonageſimum propè vſq; annum,quod ne robuſtisſimis quidem ſæpe accidit: vitam produxerit. maior profectò ex hac illi virtute laus debetur:quàm ſi illi, vel ipſum illud Milonis Crotoniatæ robur à natura contigiſſet. atq; in hac quidem re Patres optimi magnum quiddā eſt:quod noſtro à nobis omnibus Principi debeatur. ab eo enim tempore, quo proximo hoc maxime ſæuiente bello, grauisſimo penè morbo oppreſſus eſt:quicquid ad priſtinam illam prorogandæ vitæ diligentiam addidit:quæcunq;,vt viueret,paſſus eſt:quæcūq; fecit:ea omnia ſingulari illius quodam in remp.amore facta eſſe, exiſtimādum eſt.neq; vlla in re magis quàm chara illi eſſet patria,cognoſci potuit. quid enim?

deſiderio

A deſiderio hæc illum viuendi feciſſe arbitramini?quid erat?cur tantopere
in vita diutius eſſe vellet? tot iam annos vixerat:vt,quod in omni re fieri
conſueuit, ſatietatem iam tum illum vitæ quandam cepiſſe credendum
ſit.eum ex recentibus patriæ incōmodis dolorem acceperat:vt ægerrimo
illius ſe ſupereſſe calamitati paſſus ſit.cum omnes etiā tum filios incolu-
mes haberet: atq; omnia propè adhuc illi ſecunda in priuatis rebus fuiſ-
ſent:magis erat vt vereretur,ne viuendo quicquam,quod nollet, aſpice-
ret: quàm vt lætius quippiam ſperandum eſſet. ad hæc,quæ illi iam eius
vitæ cupiditas eſſe poterat:quæ eò iam venerat: vt nihil aliud quàm gra-
uiores quotidie morbos,& aſsiduos ex his dolores, ac cruciatus expecta-
re poſſet?quò hæc ergo tam diligens tuendæ vitæ cura? quò hæc viuendi
cupiditas?cum videret,ſi media ipſe in tempeſtate ereptus,tantis in flu-
ctibus remp.reliquiſſet:fore,vt vel eo vno,quod diu in ſubſtituendo gu-
bernatore occupata futura erat: multa illi inferri detrimenta poſſent:
omnia ſibi perpetienda eſſe cenſuit: vt, dum eam in tranquillo ſiſteret:
cum ſibi iam ſatis vixiſſet:patriæ certe,cui non minus viuendum eſſe co-
gnoſceret: vitam proferret. Non minores huic igitur gratiæ à nobis ha-
bendæ ſunt:quod patrię vtilitate permotus,in vita eſſe ſuſtinuerit:quàm
ab alijs quondam ciuitatibus ijs ſunt habitæ: qui vitam pro patria reddi-
derunt. eorum enim nonnulli ne morte quidem illa quicquam profue-
B runt.hic tantum vita profuit:vt eius potiſsimum conſilio,quod nulla illi
vnquam ætas debilitauit: ſed ſemper auctius factum eſt:& plurima pro-
ximo hoc bello præclare à vobis geſta,& in tuto demum remp. colloca-
tam putem.Quod ſi aliqua in morte etiam fœlicitas eſſe exiſtimanda eſt:
quæ certe eſt: quis in hac illo fœlicior vnquam fuit? cui quidem eo ipſo,
quo optauerat, tempore,erepta iam è belli fluctibus rep.& ea firmiſsima
in pace conſtituta,mori contigit. quin id etiam credendum eſt,nullo il-
lum cum dolore deceſſiſſe. neq; enim eundem in omni morte doloris
ſenſum eſſe exiſtimandum eſt. nam cum omnia, quæ natura fiunt,cum
voluptate fiant:ac,quoniam nati mortales ſumus, certus quidam termi-
nus,quo moriēdum nobis ſit,natura ſit conſtitutus: mortem illam,quæ
natura contingit,vt non contendam,cum voluptate eſſe: ſine dolore cer
te eſt.ſit illa acerba pueris:ſit ijs,qui in iuuentute ſunt:quos è vita,tanquā
immatura ex arboribus poma, vi quadam auelli neceſſe eſt. ſenes certe,
quibus iam ſua maturitas aduenit: quod ſenſim his ſine ſenſu vita ſurri-
pitur:paulatim deficiunt:ac ſine vllo dolore, ſua quaſi ſponte extinguun
tur. quæ cum ita ſint:nunc demum eſt:cum peracto iam totius vitę cur-
ſu,& beatum hunc, & fœliciſsimum fuiſſe,affirmare poſsimus. Quam
obrem,vt ad id iam veniam,quod mihi poſtremum faciendum eſt:& ad
leniendum hunc, quem in vobis omnibus intueor,mœrorem aliquid à

me dicatur: non video Pat. optimi, cur illius mortem, qui omnes vitæ C
actus fœlicisſime peregerit, tam moleſte vobis ferendam putetis. non infinitum nobis quoddam viuendi curriculum propoſitum eſt: ſed ſuis & carceribus, & metis terminatum. ac fortaſſe medio quempiam è curſu abripi dolendum ſit: quod quis omni fortisſime decurſo ſpatio, & ad metas pueneerit: & promiſſa virtuti prẹmia conſecutus ſit: ſi illi amici haberi volumus: lætari certe debemus. at ei, qui recte, ac cum virtute vixerit, pro imbecilli hac mortalitate, immortalē, ac fœlicisſimam à ſuperis poſt mortem vitam dari, cum omnes ſemper omni tempore homines crediderunt: tum nos prẹcipue, qnibus à Deo Optimo Maximo verum ad cœlum iter oſtenſum eſt: ſine vlla dubitatione affirmare debemus. quod ſi hoc illi contingere potuiſſet: vt nunc morti ereptus, reliquo omni tempore nunquam moreretur: non tamen vos hoc illi optare debuiſſetis. quid enim? miſera illa inter tot hominum calamitates ĩmortalitas, cum fœlici hac inter deos, & bonis omnibus refertisſima, quam adeptus eſt, immortalitate conferri poſſet? tantum abeſt, vt id exiſtimem: vt ſi illa etiam nobis non ſit propoſita: magis tamen optandum arbitrer, ex asſidua hac humanæ vitæ iactatione aliquando eripi, quàm vel perpetuo in ea verſari. quare omni iam dolore abiecto, illum potius imitari, & quæ ille conſecutus eſt, à dijs vobis immortalibus optare debetis. Sed hæc in vniuerſum omnibus dicta ſint. Vobis vero præclarisſimi optimi Principis filij, quæ à me conſolatio adhiberi poteſt? priuari patre nemini non graue eſt: tali patre priuari, talibus, ac tam pijs, quales vos eſtis, filijs grauisſimum. neq; fieri vllo pacto poteſt, neq; id natura concedit, vt nō maximo dolore afficiamini. ſed profectò, ſi ipſa hæc eadem, & quo patre nati, & quales vos ſitis, conſiderare volueritis: omnem à vobis doloris impetum fortisſime reijcietis. q̃ forti pater animo Bernardi filij mortem tulit? qua conſtantia tot longe illi filij morte grauiores patriæ calamitates? at paternam hanc virtutem vos præcipue præſtare conuenit. & hi vero uos eſtis: hæ iam in uobis uiſæ uirtutes ſunt: ut animi fortitudinem, quæ maxime uiros decet: uobis deeſſe turpisſimum futurū ſit. quam ne in uobis deſiderare uidear: omittenda mihi hæc omnis orationis pars uidetur. & uos potius ad tam egregium imitandum patrem cohortandi. ſed & eam etiam orationem ueſtra mihi uirtus eripuit. quid enim uos incitem? qui ita in curſu eſtis: ut non illius modo ueſtigijs inſiſtatis: ſed & omnibus iam eum uirtutibus æquaueritis: & ſi ulla id fieri ratione poteſt, etiā ſuperaturi eſſe uideamini. Quamobrem uos quidem quò cœpiſtis, pergite: & quæ in uobis ſunt, præſtate: cætera, quæ patri conceſſa ſunt, pro uirtutibus uobis ueſtris à dijs immortalibus euenient.

D

ci

ANDREAE NAVGERII
PATRICII VENETI
LVSVS.

Aſpice magna Ceres tibi quos ſemente peracta
Ducimus agreſtes, ruſtica turba, choros.
Tu face, ne nimio ſemen putreſcat ab imbre:
Neu ſulcos rapido frigore rumpat hyems.
Neu ſterilis ſurgat ſylua infœlicis auenæ:
Et quæcunq; bonis frugibus herba nocet:
Neu terræ proſtrata animoſi flatibus Euri
Decidat: aut denſa grandine læſa ſeges:
Neu direpta auidæ rapiant frumenta volucres:
Monſtrá ue, quæ terræ plurima ſæpe ferunt.
Sed quæ credidimus bene cultis ſemina campis:
Vberius largo fœnore reddat ager.
Sic erit. interea niuei carcheſia lactis
Fundite, & annoſo mella liquata mero.
Terq; ſatas circùm, fœlix eat hoſtia, fruges:
Cæſaq; mox ſanctos corruat ante focos.
Nunc ſatis hæc. poſt meſſem alij reddentur honores:
Et ſacras cingent ſpicea ſerta comas.

Auræ, quæ leuibus percurritis aëra pennis,
Et ſtrepitis blando per nemora alta ſono:
Serta dat hæc vobis: vobis hæc ruſticus Idmon
Spargit odorato plena caniſtra croco.
Vos lenite æſtum, & paleas ſeiungite inanes:
Dum medio fruges ventilat ille die.
Ille tuus Pan montiuage venator Iolas
Suetus in audaces comminus ire feras:
A quo & adhuc rictusq; ſuum, exuuiasq; leonum
Sacra tibi agreſtis munera pinus habet:
Nunc iam annis grauis hæc deuicti cornua cerui
Dedicat, imbelli congrua dona ſeni.
Cum tamen herculeæ facta inter fortia clauæ
Is quoq; ſit laudem viſus habere labor.

Tu Diue hæc inter viridis decora illa iuuentæ
Suſcipe: né ue illis eſſe minora puta.

Hanc vitem, multa quæ ſemper fertilis vua
Haud vnquam domini fallere vota ſolet:
Nunc etiam large florentem, conſecrat ipſe
Vineti cultor Damis Iacche tibi.
Tu face Diue tua hæc ſpem non fruſtretur: & huius
Exemplo fructum vinea tota ferat.

Longius à pecore errantem per deuia taurum
Dum ſequitur nemorum per iuga longa Lycon:
Errantem ſcopulo capream conſpexit ab alto:
Continuo certo deiicit hanc iaculo.
Mox etiam catulos ſola ſub rupe iacentes
Inuenit: hos Crocali donat habere ſuæ.
E caprea in viridi ſtatuit conuiuia luco:
Addidit & veteris pocula multa meri.
Quod reliquum eſt, Pan ſemicaper cum cornibus ipſis
Suſpenſum è pinu hac tu tibi tergus habe.

Quod tulit optata tandem de Leucade Thyrſis
Fructum aliquem: has violas dat tibi ſancta Venus.
Poſt ſepem hanc ſenſim obrepens, tria baſia ſumpſi:
Nil vltra potui: nam propè mater erat.
Nunc violas, ſed plena feram ſi vota: dicabo
Inſcriptam hoc myrtum carmine Diua tibi.
Hanc Veneri myrtum Thyrſis, quod amore potitus,
Dedicat, atq; vnà ſeq; ſuosq; greges.

Et quercum, & ſyluam hanc ante omnia Thyrſis amabit:
Et certo feret his annua vota die:
Dum poterit memor eſſe, quod hac primum ille ſub vmbra
Vltima de chara Leucade vota tulit.

Venator celerem mœrens Augona Melampus
Confoſſum rapido dente ferocis apri:
Hac illi in ripa tumulum, frondente ſub vmbra,
Erigit: hoc ipſo concidit ille loco.
Non impune quidem prædo ſceleratus abiuit:

Procubuit

Procubuit iaculis cæſus & ore canum.
Tu tamen è cunctis canibus præſtantior Augon,
Fide Augon, ſyluis qui modo terror eras:
Tu dilecte iaces. ſed ab alta hac faſcia pinu
Milluſq;, & millo vincula iuncta ſuo:
Quin deciſa feri ceruix tibi pendeat hoſtis:
Sintq; vnà ex animo ſigna dolentis heri.

Et gelidus fons eſt: & nulla ſalubrior vnda:
Et molli circum gramine terra viret:
Et ramis arcent ſoles frondentibus alni:
Et leuis in nullo gratior aura loco eſt:
Et medio Titan nunc ardentiſſimus axe eſt:
Exuſtuſq; graui ſydere feruet ager.
Siſte viator iter: nimio iam torridus æſtu es:
Iam nequeunt laſſi longius ire pedes.
Accubitu langorem, æſtum aura, vmbraq; virenti,
Perſpicuo poteris fonte leuare ſitim.

Ante canes omneis paſtori charus Amyntæ
Nuper ab illyrico littore miſſus Hylax,
Dum ſolitas agit excubias, & ſepta tuetur:
Nec vigilant ſocii cætera turba canes:
Qua rapidus ſe ſe media inter ſaxa Timauus
Mergit: & inde iterum proſilit amne nouo:
Ille quidem ſæua vitulos tutatus ab vrſa eſt:
Ipſe ſed ingenti vulnere cæſus, obit.
Conſtituit viridi tumulum de cæſpite Amyntas:
Hæc voluit raram præmia habere fidem.
Mœſta gemunt armenta: mali fureſq;, lupiq;
Extincto hoc ſibi iam cuncta licere putant.

Dat Cereri has Teleſon ſpicas, hæc ſerta Lyeo,
Hæc niuei lactis pocula bina, Pali.
Pro quibus arua Ceres, vites fœcundet Iacchus:
Sufficiat pecori pabula læta Pales.

Cum primum clauſo pecus emittetur ouili:
Vrbs mea Leucippe eras adeunda mihi eſt.
Huc ego venalemq; agnum, centumq;, Chariclo

Ipſæ

Ipſa mihi mater quæ dedit, oua fero.
Afferri tibi vis croceos, niueos'ue cothurnos?
An'ne colum, qualem nata Lyconis habet?
Ipſe feram quæ grata tibi. tu baſia iunge:
Gaudia Leucippe nec mihi grata nega.
Cras, vbi nox aderit, odioſæ elabere matri:
Hasq́; inter corylos ad tua dona veni.

Illi in amore pares, vicini cultor agelli
Thyrſis, cumq́; ſuo Thyrſide fida Nape.
Ponimus hos tibi Cypri immortales amaranthos:
Liliaq́; in ſacras ſerta parata comas:
Scilicet exemplo hoc, nullo delebilis æuo
Floreat æternum fac dea noſter amor.
Sit purus, taliſq́; vtriuſq; in pectore candor:
In folijs qualem lilia cana ferunt.
Vtq́; duo hi flores ſerto nectuntur in vno:
Sic animos nectat vna cathena duos.

Candida Niconoe viduæ ſpes vna Terillæ
Montiuagas iaculo figere certa feras,
Hunc tibi ſyluipotens arcum Latonia ponit:
Atq; hæc in pharetra condita tela ſua.
Illam chara parens tenero ſociauit Icaſto:
Ignotiq́; iubet iura ſubire thori.
Tu dea, ſi ſyluis ægre diſcedit ab altis:
Si lacrimas cœtus deſerit illa tuos:
Tu bona ſis, fœlixq́; illi: tu numine dextro
Optata lætam fac dea prole domum.

Quæ duo fert collis fœcundi vinitor Acmon
Expreſſi primum cymbia plena meri:
Hæc auidis muſti ſatyris, muſtiq́; parenti
Dat iucunde tibi vitis Iacche ſator.
Illi illæſa ſuis linquant vineta rapinis:
Tu tua fac largis auctibus vua fluat.

AD VVLCANVM.

Has Vulcane dicat ſyluas tibi villicus ACMON:
Tu ſacris illas ignibus vre pater.

Creſcebant

Creſcebant ducta è STATI *propagine ſyluis:*
Iamq; erat ipſa bonis frugibus vmbra nocens.
Vre ſimul ſyluas: terra ſimul igne ſoluta
Fertilior largo fœnore meſſis eat.
Vre iſtas, phrygio nuper mihi conſita colle
Fac pater à flammis tuta ſit illa tuis.

Iam telas, calathosq;, omnesq; peroſa labores,
Quos vitæ quæſtus pauperioris habet:
Palladio radium cum templo appenderet Eufro:
Iamq; ſequi Venerem conſtituiſſet: ait.
Hactenus ô mihi culta vale dea: & hæc tua multi
Inſtrumenta tibi plena laboris habe.
Iam tua perpeſſam dudum mala, lenis habebit:
Adiunget q; ſuo me Cytherea choro.
Nec mirum, quam prætuleris phryx arbiter: à me
Si prælata tibi nunc quoq; Cypris erit.

Dum furit Alcippes forma Nonacrius Almo:
Crudeli demum tabe pereſus obit.
Almo capripedi non impar arundine Pani,
Quo nullus nymphis gratior Arcas erat.
Spargite odorato paſtores flore ſepulchrum:
Et ſimul infuſum lacq; merumq; fluat.
Non iacet ille ſub hac (vt vos male creditis) vlmo:
In nemus Idalium tranſtulit alma Venus.
Hic Veneris paſcitq; greges, cantatq;: canentis
Vnà aſtant charites verſibus: aſtat amor.
Quin etiam hunc Paphij nymphe non vltima cœtus
Deperit: & parilis feruor vtrunq; tenet.
Nimirum fœlix Almo: modo perfida virgo
Aſpera ſæuitiæ det documenta ſuæ.
Paſtoris pereat ſuccenſa informis amore:
Reſpuat aſsiduas ſurdior ille preces.
Præbeat hinc ſæuis tam dura exempla puellis:
Formoſa vt faſtus diſcat habere modum.

ACON.

Candida nympha olim, & Pani dilecta lyceo
Crinibus, & culto conſpicienda ſinu:

Nunc vox, flebilibus quæ ſemper mœſta querelis
Deſertos ſcopulos, deuiaq; antra colis:
Salue Echo officioſa. tibi ſub rupe cauata
Ipſe ego lanigeri ductor Acon pecoris
Conſtituam vmbroſum frondenti ex ilice lucum:
Molliaq; ex hœdera ſerta virente feram.
Tu leuibus allecta modis ſyluestris auenæ
Excipis è ſummo carmina noſtra iugo:
Tu quoties querimur, duros miſerata dolores
Neſcio quid triſti flebile voce gemis.
Nec mirum, quod tu lacrimis mouearis amantum:
Perdidit infœlix te quoq; durus amor.
Ah miſera, ipſa quidem & ſtrophio ſubnectis olenti,
Et longa molles excolis arte comas.
Ipſe puer cultus, ipſe omnes odit amores:
Inſequiturq; vagas per iuga ſumma feras.
Quin humiles addis voces: & verba precantis
Effugit: atq; omnes negligit ille preces.
Siſte gradum immitis, non te violenta leæna,
Non curuo ſequitur dente timendus aper:
Sed quæ candenti facie, niueisq; papillis
Vel magno poſſit nympha placere Ioui.
Hæc aget & celeres tecum per ſaxa lacænas:
Eq; ſuis tendet retia rara plagis.
Siſte gradum immitis, & quas nunc tendis ad vndas
Effuge: cauſa tuæ fons erit ille necis.
Heu miſerande puer, tales ten ſoluere pœnas.
Ten decuit tam crudelia fata pati?
Magna parens, quæ cuncta leues producis in auras:
Totaq; diuerſo germine picta nites:
Quæ paſſim arboribus, paſſim ſurgentibus herbis
Sufficis omnifero larga alimenta ſinu:
Excipe languentem puerum, moribundaq; membra:
Aeternumq; tua fac dea viuat ope.
Viuet, & ille vetus zephyro redeunte quotannis
In niueo candor flore perennis erit.
Tu mecum ſocias Echo coniunge querelas:
Et percuſſa nouis fletibus antra ſonent.
Crudelis Telayra, meos quid ſpernis amores:
Quid miſeras ſurda deſpicis aure preces.

Hei

Hei mihi nulla ouium tangit me cura mearum:
Ex quo me iſte tuus perfida torret amor.
It miſerum pecus:& ſeri ſub veſperis vmbras,
Per ſe ipſi redeunt in ſua tecta greges.
Nec mihi iam niueo complent mulctralia lacte:
Denſaq; permiſſo vellere terga gerunt.
Quin etiam aucupij ſtudium, quo clarus habebar:
Languenti penitus excidit ex animo.
Ite leues paſsim ſyluis impune volucres:
Cuncta nouus noſtra è mente fugauit amor.
Ocia agunt pedicæ,& lento lita vimina viſco
In tenebris amites,nexaq; lina iacent.

DAMON.

Vos mecum è vitreis nymphæ Naucelides antris,
Vos mecum viridi paulum conſidite in herba:
Atq; hoc,quem canimus,dignum concedite carmen.
Sic vobis patrias circùm vernantia ripas
Prata,neq; hybernis niuibus viduata,neq; æſtu,
Sufficiant varios in ſerta nitentia flores.
Quis dolor ó ſyluæ, quæ vos ó prata tenebat
Mœſtities? quanto ſqualebant omnia luctu?
Cum ferus è gelidis deſcenderet alpibus hoſtis
Aſſidue: & Latias in prædam verteret oras.
Tum (reor) inuita creuerunt pabula terra:
Inuitæ è denſis ciciderunt frondibus vmbræ.
Quippe abigi raptas pecudes, paſsimq; videbant
Paſtorum rapidos tectis inuoluier ignes.
Ipſi etiam hyrcipedes fauni, ſatyriq; bicornes,
Ipſæ etiam in ſolos nymphæ fugere receſſus:
Et ſe ſe ignotis occultauere latebris.
Et furor is fines prope iam peruaſerat omnes:
Iamq; fugæ deerat nobis locus: vndiq; ſæuos
Cernere erat latis hoſtes diſcurrere campis.
Nulla vſquam tam ſecretis luſtra abdita ſyluis,
Nulla aditu eſt tam difficili, tamq; inuia rupes:
Quò non ſæpe greges ſubitis incurſibus acti
Feſſa reclinarint in nudo corpora ſaxo.
Et tamen hinc etiam crebri eiecere tumultus.
Inſuetæq; maris pecudes(miſerabile viſu)

Qua pelagi medijs iter intercluditur vndis:
Adriacos videre ſinus:& littore curuo,
Pro viridi cytiſo, pro molli graminis herba,
Et ſpinis paliuri, & acuta carice paſtæ
Potarunt ſalſas nitidis pro fontibus vndas:
Et ſæpe irati timuerunt murmura ponti.
Quod ſi non nouus ex alto demiſſus olympo
Hanc cladem noſtris deus auertiſſet ab oris:
Auſonijs eſſet nullus iam paſtor in agris.
Nos miſeri patria extorres, rerum omnium egeni
Ah dolor, externas longe erraremus ad vrbes.
Hic nobis dulces ſaltus, hic paſcua nota
Reſtituit, tutiq; inquit iam paſcite tauros:
Iam ſolitas tuti collo ſuſpendite auenas:
Et deſueta diu reſponſent carmina colles.
Ergo omnes, veluti & Phœbo, Paniq; quotannis
Paſtores certis ſtatuent tibi ſacra diebus
Magne pater: noſtriſq; diu cantabere ſyluis.
Te rupes, te ſaxa, cauæ te maxime Iuli
Conualles, nemorumq; frequens iterabit imago.
At vero in noſtris quæcunq; in ſaltibus vſquam
Quercus erit: vt quæq; ſuos dant tempora flores:
Semper erit varijs ramos innexa coronis:
Inſcriptumq; geret fœlici nomine truncum:
Tum quoties paſtum expellet: paſtas'ue reducet
Noſtrum aliquis pecudes: toties id mente reuoluens,
Vt liceat factum eſſe tuo pater optime ductu:
Nullus erit, qui non libet tibi lacte recenti:
Nullus erit, qui non teneros tibi nutriat agnos.
Quin audire preces niſi dedignabere agreſtes:
Tu noſtra ante deos in vota vocaberis omnes.
Ipſe ego bina tibi ſolenni altaria ritu
Et geminos ſacra è quercu lauroq; virenti
Vicino lucos Nauceli in littore ponam.
Hic ripa paſſim in molli viridante ſub vmbra,
Vere nouo dum floret ager: dum germinat arbos:
Dum vario reſonant volucrum nemora auia cantu:
Annua conſtituam feſtis conuiuia ludis.
Ductores pecudum hic omnes, ruriſq; coloni
Contendent iaculo, & rapidi certamine curſus

Horridaq;

Horridaq; agreſti nudabunt membra palæſtra.
Ipſe pecu & tenero victor donabitur hœdo.
Præterea dulci cantabit harundine Damon
Carmina, quæ puerum docuit Sebetheius Aegon:
Olim cum procul hinc illis habitaret in oris.
Scilicet ut quondam Aſſyrij paſtoris amore
Capta dea, & cœlum, & fulgentia ſydera linquens,
Omnibus his chari præferret Adonidis ignes.
Fortunate puer tecum formoſa Dione,
Vnà tondet oues: unà ad mulctralia ducit:
Atq; immunda premit cœleſtibus ubera palmis.
Dum te complexu teneat, non illa recuſat:
Tecum inter pecudes uili requieſcere culmo.
At Mars ipſe deæ cura tabeſcit inani.
Fortunate puer, medijs pecus errat in agris:
Tu uiridi deiectus in umbra, aut carmina cantas:
Aut poſita in Veneris gremio ceruice recumbis.
Illa tibi amplexus molles, illa oſcula iungit:
Charaq; odoratis exornat tempora ſertis.
Sed tu nimirum, ſed fœlix tu quoq; Damon,
Cui licuit toties Aegonem audire canentem:
Diuiniq; ſenis ſacros ediſcere cantus.
Quod mihi magne pater, diuum ſi fata dediſſent:
O quales tibi cantaret mea fiſtula laudes.
Et quodcunq; tamen fœlix concedet Apollo,
Hoc te unum canet, hoc uni tibi ſeruiet omne.
Nec quicquam magis optarim, quàm digna triumphis
Poſſe tuis: uideorq; canens tua maxima facta,
Inferior nullo, non ipſo Aegone futurus.
Ipſe ſuo certet mecum ſi carmine Daphnis:
Ipſe ſuo Daphnis cum carmine uictus abibit.
Interea agreſtis dignatus ſibila cannæ,
Dexter ades nobis: & quæ facis, ocia ſerua.

Florentes dum forte uagans mea Hyella per hortos
Texit odoratis lilia cana roſis:
Ecce roſas inter latitantem inuenit amorem:
Et ſimul annexis floribus implicuit.
Luctatur primo: & contra nitentibus alis
Indomitus tentat ſoluere uincla puer.

Mox

Mox vbi lacteolas, & dignas matre papillas
Vidit, & ora ipſos nata mouere deos:
Impoſitosq́; comæ ambroſios vt ſenſit odores:
Quosq́; legit diti meſſe beatus Arabs:
I dixit mea, quære nouum tibi mater amorem,
Imperio ſedes hæc erit apta meo.

Nox bona, quæ tacitis terras amplexa tenebris
Dulcia iucundæ furta tegis Veneris.
Dum propero in charæ amplexus, & mollia Hyellæ
Oſcula: tu noſtræ ſis comes vna viæ.
Ne ue aliquis noſtros poſſit deprehendere amores:
Aëra coge atras denſius in nebulas.
Gaudia qui credit cuiquam ſua: dignus, vt vnquam
Dicier illius nulla puella velit.
Non ſola occultanda cauis ſunt orgia ciſtis:
Solá ue Eleuſinæ ſacra ſilenda deæ.
Ipſe etiam ſua celari vult furta Cupido:
Sæpius & pœnas garrula lingua dedit.
Vna meos, quos & miſerata eſt, nouit amores
Officijs nutrix cognita fida ſuis.
Hæc quæ me foribus vigilans expectat in ipſis:
Inq́; ſinum dominæ ſedula ducit anus.
Hanc præter, tu ſancta, latent qua cuncta, ſilentq́;,
Tu dea ſis flammæ conſcia ſola meæ:
Quæq́; libens aſtat noſtrorum teſtis amorum
Nobiſcum tota nocte lucerna vigil.

Iam triſti canos glacie concreta capillos
Afflatu tepidi fugit hyems Zephyri.
Iam nitidum os ver molle auras in luminis audet
Proferre: & teneros ferre per arua pedes:
Tempora diuerſis tollens halantia ſertis
Purpureo matris Cloridos è gremio.
Summittit varios tellus fœcunda colores:
Conuertit molles quò puer ipſe gradus.
Et paſſim, quacunque vagos deflectit ocellos:
Diffugiunt toto nubila cuncta polo.
It prope, & incutiens blandas in pectora flammas,
Omnia iucundo accendit amore Venus.

Quam

Quam circum vario texunt è flore coronas
Perfuſæ aſſyrio rore comam Charites.
Hinc atq; hinc mille aligeri pueri aſſultantes
Conijciunt certa ſpicula acuta manu.
Concipiunt dulces animalia cuncta calores:
Perſultantq; vagi pabula læta greges.
Ipſe ſuam de colle canens Amaryllida paſtor
Paſcentes tenui carmine mulcet oues:
Percuſſæq; noua dulcedine corda volucres
Dant lætos paßim per nemora alta ſonos.
Sola gemit, ramoq; ſedens miſerabilis alto
Abſumptum mater Thracia plorat Itym.
Di bene, quod noſtræ tam longe à finibus oræ
Exactum hoc dira eſt in regione ſcelus.
Heu puer infelix, matri dum brachia tendit
Aſſueto cupiens ſe implicuiſſe ſinu:
Illa ferox animi, cæcoq; agitata furore
Auulſum duro diripit enſe caput.
Quid facis ah demens? ferro quem perdis iniquo,
Is lac dulce tuis hauſit ab vberibus.
Huic tu longinquam votis optare ſenectam,
Huic ſolita es teneras dicere blanditias.
Heu miſerum genitor nati, infelixq; ſepulchrum,
Vt tibi nunc toto pectore ſenſus abit:
Infandæ noſti cum coniugis impia facta,
Atq; epulas menſis triſtibus appoſitas:
Nempe furis: ſtrictoq; ruis violentior enſe:
Sed ſublata alis effugit illa nouis.
Perpetuum fleat, vt merita eſt: longiſq; querelis
Antiqui pœnas perſoluat ſceleris.
Nos TVRRI, *dum florifero vere omnia rident:*
Spirat & è ſummis gratior aura iugis:
Nos hic, qua nitida pellucens riuulus unda
Labitur: & leni murmure dulce ſonat:
Cantemus molles formoſæ Amathuſidos ignes:
Quidq; ferox arcu, quid face poßit amor.
Armentas domat hic tygres, ſæuaſq; leænas:
Eripit hic ſummo, cum libet, arma Ioui.
Hoc duce pallentes vmbras œagrius Orpheus,
Triſtiaq; horrendi limina regis adit.

Nec

Nec timuit, ſæuæue Hecates immania monſtra,
Armatas ue atris Eumenidas facibus.
Hoc cogente, omni cum pectore conſternatus
Abrupto nollet viuere coniugio.
Paulatim Euridices, veterumq; oblitus amorum
In Calaim tota mente Boreiadem
Exarſit: penitusq; inſano perditus igne
Senſit feruentes intima ad oſſa faces.
Formoſe ò Calai pulchræ genus Orythiæ
Te virides ſyluæ, te caua ſaxa ſonant.
In te ſuſpirat: ſolum te cogitat Orpheus:
Per te ſollicito nulla quies animo eſt.

Dum te blanda tenent æſtiuas rura per vmbras:
Delitijs nimium rura beata tuis:
Ecqua tui mea lux tangit te cura poetæ:
An meus è toto pectore ceſſit amor?
Ceſſit amor certe: ſoluti ceſſere calores:
Abſentis meminit nulla puella viri.
Non ita concuſſæ verſantur in arbore frondes,
Cum grauis aduerſum verberat aura nemus:
Quàm facile inſtabilem permutat fœmina mentem,
Excluſus queritur, qui modo charus erat.
Non ſic Penelope, non ſic Capneia coniux
Antiqui meruit temporis eſſe decus.
Altera defuncti mœrens ad buſta mariti,
Noluit abrepto viuere ſola viro.
Altera bis denos potuit durare per annos:
Dum cupidos cauta detinet arte procos.
Fœmina nunc varias tantum connectere fraudes
Nouit, & in nulla certa manere fide.
Quid queror hæc demens? duræ procul ite querelæ:
Ite: decent triſtes triſtia verba viros.
Lætus ego: hos neq; enim ſequitur mea Gellia mores:
Mutare incertos nec ſolet illa thoros.
Quin & manſit amor: ſoliti manſere calores:
Abſentis meminit noſtra puella viri.
Multa tamen timeo: tu multa ignoſce timenti.
Hei mihi pars noſtro nulla timore vacat.
Ah quoties vereor, dum picta per arua vagaris:

Dum rutilæ texis florida ſerta comæ:
Ne ruat è ſummis in te Saturnius aſtris:
Siſ'ue alij cui uis grata rapina deo.
Preſſit Amimonen medijs Neptunus in aruis:
Dum premeret ſummum virginis vrna caput.
In medijs Io campis perpeſſa tonantem eſt:
Horridaq; hirſuta cornua fronte tulit.
Hinc quoq; tartareo raptam Deoida curru
Abſtulit infernus in ſua regna pater.
Sydonis errabat nitidos Europa per agros:
Cum medium ficto per mare vecta boue eſt.
Non tamen hos tantum cauſantur prata timores:
Hei mihi quàm multos dat quoq; ſylua metus?
Hic habitant Satyriq;, & agreſtia numina Panes:
Et timor errantum Faunus Hamadriadum.
Hic verſa in virides Daphne peneia frondes:
Hic fera mutato Parrhaſis ore fuit.
Hic & ſemicaper ſpreta Nonacrius Aegla
Arcadicæ forma virginis incaluit.
Quod ſi tecum iiſdem pariter verſarer in aruis:
Et domus vnanimes clauderet vna duos.
Non ego cœlicolum fraudes, non furta timerem:
Vndique me ſocio Gellia tuta fores.
Si verſa eſt Daphne: Sicula Proſerpina ab Aethna
Si vecta eſt ſtygijs in noua regna rotis:
Quid mirum? facile eſt deceptas fraude puellas
Fallere, nullius quas tueatur Amor.
Ipſe ego perpetuo tecum mea vita manerem:
Sic poſſem nullos extimuiſſe deos.
Sæpe pererrabat tacitos Atalanta receſſus:
Tuta tamen fido Mimalione fuit.
Cingeret obſeſſos ſeu curua indagine colles:
Seu cuperet ſæuas cominus ire feras:
Hærebat lateri ſemper comes ille: nec vnquam
A domina lato longius vngue fuit.
Ergo huic non ſummi fraudes nocuere tonantis:
Inq; ſuo nullos ſenſit amore dolos.
Sic ego per ſyluas tecum, & per prata vagarer:
Grata eſſent ſine te gaudia nulla mihi.
Nunc pariter nitida recubare iuuaret in vmbra:

Et capere in viridi ſomnia grata thoro.
Nunc pariter nuda fontes inuadere ſura:
Torrida dum ſiccus finderet arua canis.
Sæpius in ſyluis lepores captare fugaces:
Et volucres fictis fallere carminibus.
Sæpius in denſo conuicia dicere luco:
Et madidas uerno flore ligare comas.
Sæpius vmbroſo choreas ductare ſub antro,
Cum daret agreſtes tibia pulſa ſonos.
Ah quoties tales inter mea Gellia luſus
Iniÿcerem cupidas in tua colla manus:
Dulciaq; è roſeis furarer baſia labris,
Baſia mi cunctis anteferenda bonis.
O niueam, ſiqua hæc referet mihi gaudia, lucem:
Gratior optatis non erit vlla meis.
Semper Erythræis ſignabitur illa lapillis:
Semper erit ſacros inter habenda dies.
Nunc, quoniam tecum me non licet eſſe, caueto
Mutuus extincto ne cadat igne calor.

IOLAS.

Paſcite oues teneras herbas per pabula læta,
Paſcite, nec plenis ignauæ parcite campis:
Quantum vos tota minuetis luce, refectum
Fœcundo tantum per noctem rore reſurget:
Hinc dulci diſtenta tumeſcent vbera lacte:
Sufficientq; ſimul fiſcellæ, & mollibus agnis.
Tu vero vigil, atq; canum fortiſſime Teucon,
Dum paſcent illæ late per prata, luporum
Incurſus ſubitos, ſæuasq; auerte rapinas.
Interea hic ego muſcoſo proſtratus in antro
Ipſe meos ſolus mecum meditabor amores:
Atque animi curas dulci ſolabor auena.
O formoſa Amarylli, nihil te abſente videtur
Dulce mihi: nunc & nitido vere omnia rident:
Et vario reſonant volucrum nemora auia cantu:
Exultim virides ludunt armenta per herbas:
Laſciuiq; agni, infirmisq; artubus hœdi
Corniqeras matres per florida prata ſequuntur.
Non tamen iſta magis ſine te mihi læta videntur:

Quàm ſi triſtis hyems, nymbiſq; rigentibus horrens
Agglomeret gelido canas aquilone pruinas.
Dulce apibus flores, riui ſitientibus herbis,
Gramen oui, capræ cythiſus, Amaryllis Iolæ.
Non ego opes mihi, non curſu præuertere ventos
Optarim magis, aut pecoris quodcunque per orbem eſt,
Quàm te Amarylli meis vinctam retinere lacertis:
Et tecum has inter vitam deducere ſyluas.
Eſt mihi præruptis ingens ſub rupibus antrum,
Quod croceis hœderæ circùm ſparſere corymbis:
Veſtibulumq; ipſum ſylueſtris obumbrat oliua:
Hanc propè fons, lapide effuſus qui deſilit alto,
Defertur rauco per læuia ſaxa ſuſurro:
Hinc late licet immenſi vaſta æquora ponti
Deſpicere, & longe venientes cernere fluctus.
Hoc mecum ſimul incoleres Amarylli: ſimulq;
Mecum ageres primo pecudes in paſcua ſole:
Mecum abeunte die pecudes caua in antra vocares.
Sæpe etiam denſo in nemore, aut conualle virenti
Dum tenue arguta modularer harundine carmen:
Tu mecum ipſa eſſes ſimul, aſtareſq; canenti:
Quin & nunc pariter caneres: nunc dulcia noſtro
Baſiaq;, & veneris miſceres gaudia cantu:
O' ſolum hoc ſuperi miſero concedite amanti.
Tum licet & rapiantur oues, rapiantur & agni,
Ipſe tamen Crœſo mihi ditior eſſe videbor.
Mollibus in pratis Lycidæ poſt Daphnidis hortos,
Purpureos flores texenda in ſerta legebas:
Cum te ſuccincta tunica, fuſiſq; capillis,
Et vidi ſimul, & totis ſimul oſsibus arſi.
Ponè ſequebatur Gorge ſoror, & tamen audax
Acceſsi: ſumq; ipſe meos tibi faſſus amores.
Riſiſti, & ſertum, nitida quod fronte gerebas,
Tanquam ex ſe cecidiſſet humi, iecisti, abienſq;
Liquiſti, aduertens collegi protinus ipſe:
Seruauiq;, & adhuc tanquam tua munera ſeruo.
Et quamuis dudum folijs languentibus aret:
Non tamen eſt ſerto quicquam mihi charius illo.
Ex illo, ſemperq; fui tibi deditus vni,
Pulchraq; nulla meis oculis te præter habetur.

Sæpe mihi Alcippe vicina & munera miſit:
Et dixit, formoſe puer, quæ munera mittit,
Mittit & ipſum animum: tu & munera ſuſcipe, & illum.
Sed potius Amarylli alio quàm tangar amore,
Sudabunt humiles flauentia mella geniſtæ:
Et molles violæ dura naſcentur in orno:
Incultiq; ferent candentia lilia vepres.
Et mœſtis vlulæ cedet philomela querelis.
Quantum ver formoſum hyeme eſt iucundius atra:
Quantum mite pirum ſorbis eſt dulcius ipſis:
Quantum hirſuta capella ſuo ſetoſior hœdo:
Quantum nocturnis obſcuri veſperis vmbris,
Puniceo exurgens aurora nitentior ortu eſt:
Tantum Amarylli alijs mihi charior ipſa puellis.
Hæ teſtes mihi ſunt ſyluæ, vicinaq; ſyluis
Populus hæc: cuius tale eſt in cortice carmen.
Vellera cum ſetis aries mutarit, & hyrcus
Velleribus ſetas, Amaryllida linquet Iolas.
Sed nos dum longum canimus, iam roſcida luna
Apparet cœlo: & rapidus deferbuit ardor
Demerſo iam ſole: tamen miſer ardet Iolas.
Nimirum noſtros nequeunt lenire calores,
Nec quæcunque rigent Rhyphæo in monte pruinæ,
Nec quæcunque ſimul gelido durantur in Hebro:
Fors tamen hos illa ipſa, poteſt quæ ſola, leuabit.
Sperando interea duros ſolabimur ignes.
At vos, ne ſero dum nox inſurgit Olympo,
Præſidio vmbrarum fretus malus ingruat hoſtis,
Iam paſti ſecura greges in ouilia abite.

Quam tibi nunc Iani donamus Hyella calendis
Exprimit hæc vultus parua tabella meos:
Nulla fuit cuiquam ſimilis mage, pallet imago,
Aſsiduus noſtro pallor in ore ſedet.
Eſt excors: ſine corde & ego, quod pectore noſtro
Ipſe amor ereptum ſub tua iura dedit.
Non loquitur, mihi ſic tua cum datur ora tueri:
Torpet neſcio quo lingua retenta metu:
Vnum diſsimile eſt nobis: fœlicior vno eſt
Tam ſæua quod non vritur illa face.

Quodſi etiam vretur, tuo enim ſub lumine quicquam
Illæſum flammis non licet ire tuis:
Non vt ego aſsiduo infœlix torrebitur igne:
In cinerem primo corruet illa foco.

Beate ſomne, nocte qui heſterna mihi
Tot attuliſti gaudia:
Vtinam deorum rector ille cœlitum
Te è cœtu eorum miſerit:
Quæ ſæpius mortalibus vera aſſolent
Mitti futuri nuntia.
Tu, quæ furenti ſurdior freto meas
Superba contemnit preces:
Facilem Nearam præbuiſti: quin mihi
Mille obtulit ſponte oſcula:
Oſcula, quæ Hymeti dulciora ſint fauis:
Quæ ſuauiora nectare.
Vere beate ſomne, quod ſi ſæpius
His diue me afficias bonis:
Fœlicior cœleſtibus Deis ero,
Summo nec inferior Ioue.
At tu proterua quolibet fuge: eripe
Complexibus te te meis:
Si ſomnus iſte me frequens reuiſerit:
Tenebo te, inuitam licet.
Quin dura ſis, ſis quamlibet ferox: eris
Et mitis, & facilis tamen.

CANALE optime, tuq; BEMBE, noſtri
Amantiſsimi vtrique, amati vtrique
A me non minus atque vtrique ocelli,
Quid rerum geritis? valetis? atque
Abſentis memores ſodalis eſtis?
Quid veſtræ faciunt bonæ camœnæ?
Scripſerunt'ne aliquid noui, meum poſt
Diſceſſum? puto: nanque quicquid oci
Per veſtras datur occupationes,
Id vos in ſtudijs bonis locatis.
Ad me mittite ſiquid ædidiſtis,
Oro: nec ſocium bonum negate

Veſtri

Veſtri participem leporis eſſe.
Sed quid cum Venere ipſa, amoribusq;
Quàm vobis bene conuenit? caletis?
Amatiſne? dei deæq; faxint
Et fœliciter, & bene ipſi ametis,
Quamq; ego leuiusq;, leniusq;.
Heu heu me miſerum mei ſodales
Quàm ſæuo teneor furore: quàm mi
Totus, quàm grauis incubat Cupido.
Non quod non amer: intimis medullis
Ardet me mea Hyella, perditeq;
Quantum quid pote perditiſsimum eſſe.
Verum hoc me excruciat magis: potiri
Mea nam vetitum mihi puella.
Quod ſi quando licet: nihil leuatur,
Sed ferus magis excitatur ardor.
Nam cum nec ſaturum recedat inde
Cor mi: nec furor expleatur vnquam
Charis baſiolis, papillulisq;,
Atque his, qui miſerum necant, ocellis:
Augeſcit magis, & magis. quid heu heu
Aduerſo paterer deo, atque iniquo:
Si hæc incommoda ſunt ſecundo amore?

Quamuis te peream æque Hyella totam:
Nec pars ſit mea lux tui vlla, quæ me
Sæuo non penitus perurat igne:
Fulgentes tamen illi, amabileſq;
Illi, ſyderibus pares ocelli
Noſtri maxima cauſa ſunt furoris.
O' chari nimis, ò benigni ocelli,
O' dulci mihi melle dulciores,
Quando vos miſero mihi licebit
Vſque ad millia millies trecenta,
Aut vltra hæc etiam, ſuauiari?
Di concedite mi, hoc miſello amanti:
Dein nil graue perpeti recuſo:
Quin & ſi peream, lubens peribo.

Diſperream niſi tu vita mihi charior ipſa,

Atque

Atque anima, atque oculis es mea Hyella meis.
Diſpeream niſi ego vita tibi charior ipſa,
Atque anima, atque oculis ſum mea Hyella tuis.
Nec ſatis hoc: vellem pote quicquam his eſſet haberi
Charius, vt poſſes charior eſſe mihi.
Tu quoque idem velles, pote quicquam his eſſet haberi
Charius, vt poſſem charior eſſe tibi.
Di facite hæc longos concordia duret in annos,
Tamq; bonos mutent ſecula nulla animos.

Iam cœli reſerat fores
Aurato è thalamo exiens
Mater Memnonis, & diem
Læto prouocat ore.
Nos te maxime maximi
Miniſter canimus patris:
Quo nullus qui hominum genus
Iam præſens iuuet, vſquam eſt.
Tu noſtras celer ad preces,
Aures protinus ad Deum has
Deſers: nec tenues ſinis
Euaneſcere in auras.
Tu, dum fers noua nuntia
VIRGINI ætherio patri
Dilectæ, quibus indicas
Magni vota tonantis:
Nobis fers noua nuntia:
Quis è faucibus impij
Erepti hoſtis, in aurea
Cœli templa vocamur.
Adſis ò bone: & in dies
Semper nos propius iuua:
Nec patrocinio tuo
Vnquam mitte tueri.

Vrbs, quam vetuſto vectus ab Ilio
Poſt fata Troum triſtia, poſt graues
Tot patriæ exhauſtos iniquo
Tempore, tot pelago labores,
Ducente demum Pallade, qua rapax

Cultos per agros Medoacus fluit,
Dijs fretus Antenor ſecundis
Condidit, Euganeis in oris.
Tu nuper flos, & decus vrbium,
Quaſcunque tellus Itala continet:
Magnas tot artes, tot virorum
Ingenia, & ſtudia vna alebas,
Te ſepticornis Danubij accola,
Te fulua potant flumina qui Tagi,
Longeq; ſemoti Britanni
Cultum animi ad capiendum adibant.
At nunc, acerbi heu ſæua neceſsitas
Fati, ſeueras vt pateris vices:
Vt te ipſe vaſtatam vel hoſti
Conſpicio miſerandam iniquo.
Quid culta tot pomaria conquerar?
Tot pulchra flammis hauſta ſuburbia?
Quid glande deturbata ahena
Mœnia? præcipitemq; ſæui
Mauortis iram? bellaq; perſequar
Horrenda? ſquammis ille adamantinis,
Ferroq; conſertam rigenti
Induerat clamydem trilicem.
Fremensq;, & atrum lethifera manu
Telum coruſcans, ſecum odia, & necis
Contemptum, & inſanos tumultus,
Secum animos, rabiemq; agebat.
Ille vrbe ab imis ſedibus eruta
Impleſſet omnes funeribus domos:
Non ille vel ſexu, vel vllo
Efferus abſtinuiſſet æuo.

Qui modo ingentes animo parabam
BEMBE bellorum ſtrepituſq;, & arma
Scribere, hoc vix exiguo male audax
carmine ſerpo.
Nempe amor magnos violentus auſus
Fregit iratus: velut hic tonantem
Cogit, & fulmen trifidum rubenti
ponere dextra.

Sic eat,

Andreæ Naugerii patricii Veneti

ORATIONES DVAE HABITAE

VNA

IN FVNERE BARTHOLOMAEI LIVIANI

ALTERA

IN FVNERE LEONARDI LAVRETANI

VENETIARVM PRINCIPIS

Carminaq. Nonnulla.

LECTORI. C

EST hic humaniſſime Lector cur, & fragilitatis vitæ humanæ recorderis, & quantum magnis ſæpe viris fortuna inuidere ſolita ſit, poſſis agnoſcere. ANDREAS enim NAVGERIVS vir tum acri iudicio, tum dicendi arte, quanta vix alius: quum annum ætatis quartum & quadrageſimum ageret: immatura morte præuentus, nec quæ iam pridem moliri cœperat, ſcribere, nec quæ iam ſcripſerat, vt abſoluta atq; vndiq; perfecta legerentur, facere potuit. nam quum ex Hiſpanienſi diuturna legatione vix dum Venetias rediſſet, viſq; alia belli maior, proxima æſtate, aduentu Cæſaris in Italiam, exarſura eſſe videretur: ineunte vere, celeri, ac (vt fieri potuit) citato curſu, orator in Galliam mittitur. vnde in morbum incidens, quum vix primum patriæ officium præſtitiſſet: Regem ſemel aut iterum allocutus, triduo ferè abſumptus eſt. & quoniam vir ſummi ingenij, ſummiq; etiam ſpiritus, & qui ſe ipſum probe cognoſceret, quæ feciſſet, nõ eſſe eiuſmodi putabat, vt inuulgari citra ſui nominis iacturam poſſent: dum tantæ exiſtimationi, quanta iam ipſe apud omnes eruditos omnium ferè nationum agebat, vtpote nec polita ſatis, nec vnquam recognita, non vſquequaq; reſponderent: quæcunq; apud ſe habuit, igne deleuit. quod quidem coniectura colligi facile iccirco poteſt: quia & adoleſcens adhuc, quum ſe ad bonorum poetarum, ac cum primis Virgilij imitationem traduceret (vt eius ad Vulcanum epigrãma teſtatur) ſyluas ſuas D Statij imitatione factas exuſſit. niſi quis forte ſuſpicari malit: ea furto alicuius, quo tum ille familiariter vteretur, perijſſe. nam erat re uera cum amicis omnibus minime diſſimulator. Verum (vtcunq; ſeſe res habeat) libri eius de VENATIONE duo pulcherrimi heroico carmine ſcripti, & vnus de SITV ORBIS eodem ſtilo confectus, itemq; luſus complures, quos alias amici eius legere, nuſq̃; omnino apparent. atq;, vt omittã laudationem illam, quam in funere Cypriæ Reginæ de Veneta CORNELIORVM gente nobiliſſima publice habuit: & alia multa, quæ pari iactura perierunt: quo piaculo dixerim luculentiſſimam HISTORIAM ab ingreſſu Caroli octaui in Italiã ad hæc vſq; tempora, tot vigilijs, tantoq; labore deductam deſiderari? ſed quis hãc culpam præſtare debeat? quando (ait poeta) ducunt volentem fata, nolentem trahunt. Amici igitur hæc, quæ vides, & quidem pleraq; imperfecta, quoniam omnino extabant: vel clanculum exſcripta, quum adhuc eſſent in litura: vel familiaribus tantũ immatura quamuis olim tradita: veluti quaſdã funeris eius reliquias collegere: ſatis pietati ſuæ datum exiſtimantes, ſi haudquaq̃; penitus tanti viri memoria tam exiguo vitæ ſpatio terminaretur. Tu itaq; lector optime, ſiquid in his te iuuerit: aut non omnino diſplicebunt: precaberis interim tibi, ut quũ diligens laborioſusq; fueris, tuis tamẽ cœptis melior fortuna non deſit.

ANDREAE NAVGERII PATRICII VENETI
ORATIO HABITA
IN FVNERE BARTHOLOMÆI LIVIANI.

SI, quantum in me doloris eſt, tantum eſſet ingenij:
ſperarem profecto parẽ me BARTHOLOMÆI
LIVIANI laudibus orationem habiturum. cum
vero ingenium, vel minus etiam, quã mediocre ſit:
tantus autem mentem dolor opprimat: vt is vel ma
ximi cuiuſq; ingenij vires poſsit infringere: ſi quidẽ
flendum ſit, nullus me magis idoneus: ſi præclariſsimæ maximi huius Im
peratoris laudes celebrandæ, nullus minus reperiri poteſt. ſunt illæ quidẽ
tam illuſtres, vt omnium oculos in ſe trahant: vt nemo ſit, qui eas non vi
deat. quoties tamen mihi in mentem venit: quàm alieno hic tempore no
bis ereptus ſit: concidit animus: quæcunq; dicere inſtitui, è memoria om
nia dilabuntur. dolere ſolum iuuat: doleo meo, doleo ipſius, doleo reipu.
B noſtræ, doleo bonorum omnium, qui vbiq; ſunt nomine, meo: quod il-
lum, qui me vnice amabat: quem ego velut inſtar quoddam antiquita-
tis admirabar: tum, cum minime id timerem, amiſi. ipſius, nõ quod mor
tem obierit (ea enim conditione natus erat: vt aliquando moreretur) ſed
quod, cum vnum maxime expeteret: vnum à Dijs immortalibus votis
omnibus optaret: vt reip. noſtræ in eum gradum reſtituere imperiũ poſ-
ſet: ex quo proximis bellis collapſum erat: cum iam propè eſſet, vt id per
ficeret: ſubita morte interceptus, voti compos fieri non potuerit. reip. no
ſtræ nomine doleo: quod, cum illa hoc gubernante, è maximis ac turbu-
lentiſsimis tempeſtatibus ſæpe ſeruata, portum iam aſpiceret, erepto ma-
lo quodam fato gubernatore, medio in curſu ſit relicta. Subſtituiſtis vos
quidem patres optimi fortiſsimum, ac ſapientiſsimum virum: quo ad gu
bernaculum ſedente omni timore vacui eſſe debetis: interruptus tamẽ
eſt curſus ille: ſecundus ille flatus deſeruit: multæ poſſunt in infido hoc
mari exiſtere tempeſtates: quæ, ſi non ſubmergere, at perturbare tamen
res noſtras queant. iam vero tantum in illo bonis omnibus præſidiũ ſem
per fuit, vt hoc vno amiſſo, omnia mihi iam amiſiſſe videantur. Hæc ipſe
cum mecum cogito: communemq; hanc iacturam ante oculos mihi ꝓ-
pono: ita ſuccumbit dolori animus: ita auocatur ab inſtituto ſuo mens:

vt quò me vertam,quod principium ſumam,neſciam. In vos quidẽ vniuerſos cum intueor,triſtem mihi quandam ipſius mœroris faciem videre videor.doletis omnes,mœſti eſtis oẽs, ſed quo magis doletis, hoc diligentius funus ducitis: honores mortuo,quos poteſtis,redditis, frequẽtes ad me audiendum coitis:ita vos ad ea, quę debetis pręſtanda, dolor adiuuat:mihi,ad ea,quæ debeo,maximo eſt impedimento. cohibebo eũ igitur:nec committam,vt minus ego gratus in meo obeundo munere, quàm vos in veſtro eſtis,fuiſſe videar.Solent omnes,qui quempiam laudant,quaſi præſcripto quodam,patriam,genus, educationem illius laudare:neq;,id cum faciunt,ſine certa ratione faciunt. Vt enim plantæ, cũ bono è genere lectæ,feraci ſolo depactæ, frequenti adiutæ cultura ſunt, tum demum vberes fructus ferũt,ſic in hominibus cęteriſq; animalibus, genus,patria,educatio,multum refert. quod quanquam ita ſit, aliam tamen ego quandam in Imperatore hoc noſtro rationem ſequar. omnia, quæ vere alicuius dici non poſſunt,prætermittam:animi virtutes, quæ illius,in quo inſunt,vere eſſe dicuntur,eas dicam. neq; id à me tamen eo fieri arbitramini,quo is ignobili patria ortus,obſcuro genere natus, male educatus ſit:ſed & maiora ſunt ea,quæ mihi propoſui: &,hæc ſi perſequar,lõgior ſim quàm aures veſtræ pati poſsint.Quid enim? ROMAM laudem? at ea,ſi breuitati conſuluero:multis laudibus defraudanda: ſi omnia explicare voluero,vel perpetua multorum ſcripta repetenda. de LIVIORVM genere dicam? vnus Salinator totum diem expoſceret. poſſem equidem de FRANCISCO Bartholomæi ipſius patre fortiſsimo & clariſsimo ſuæ ætatis viro dicere,ſed nolo ex hoc riuulo in id flumen laudem deriuare,ex quo in eius etiam maiores laus maxima redundat.At pueritia ſub Napolionis Vrſini diſciplina acta,ſub Virginij adoleſcentia,commemoranda,ad maiora feſtino.ego cum agrum fœcundũ video,etiam ſi vt cultus ſit,neſcio:neq; agricolæ laborem conſpicio, ex ipſo tamen fructu bene cultum iudico.vos item cum maximarum virtutum prouentum,qui vere animi fructus eſt, videritis, bene cultum animum exiſtimare debetis.his ergo omnibus iam relictis, ad ea, quæ mihi dicenda propoſui,veniamus. Sæpe ego mecum (quod & veſtrum cuilibet ſæpenumero euenire arbitror)ea,quæ de veteribus memorię mandata ſunt,repetere ſoleo.cum magnos illorum temporum viros ante oculos mihi propoſui,pręclaros quidem multos,multos omni laude dignos inuenio,ſed vnus eſt C.Cæſar,quem admirer.ac fuit,cum multa,quæ de eo dicerentur,ficta eſſe arbitrarer,neq; tot tam diuerſorum generum virtutes cadere in vnum hominem poſſe cenſerem. hanc mihi Bartholomæus Liuianus incredulitatem ademit.Cæſarem ille omnibus, quicunque

A que vnq̃ fuerunt, imperatoribus anteponebat, Cæſarem maxime imitabatur, fœlicitatem aſſequi eius non potuit (neq; enim hoc in nobis eſt) virtutes ita aſſecutus eſt, vt nemo vnquam illi ſimilior fuerit. ac ne mihi hoc loco ea, quæ de Cæſare ſcripta ſunt, ſint repetenda, quæ in hoc fuerunt dicam, vos ea, quæ legiſtis, taciti ſubijcietis. Primo quidem, quoniã de imperatore loquimur, imperatorię omnes virtutes, ita ſummæ in hoc fuerunt, vt in nullo magis. cõſilium in Imperatore ſummum eſſe decet, niſi enim quæ agẽda ſunt, prius conſuluerit: caſu quaſi quodam res eius omnes ferantur, neceſſe eſt. neq; hoc tamen ſatis: cum recte quippiam cõſultum eſt, tum induſtria etiam quædam ac celeritas ad id perficiendum requiritur. Quãtus in ambobus his fuerit Imperator noſter, è multis præclariſsimis rebus eius geſtis licet cognoſcere. ſed ego omnia non perſequar, pauca quædam perſtringam. Bello illo, quod inter Gallos atq; Hiſpanos ſuper Neapolitano regno acerrimum fuit, eo prælio, quod ad Lyrim geſtum eſt, Hiſpanis affuit. lõge ſuperiores numero Galli erant, obiecerant ſe tamen illis Hiſpani, quo tranſitu fluminis prohiberent, ſed cum hoſtium quotidie vires creſcerent, nemo ꝓpè in toto exercitu erat, qui non ab incępto deſiſtere, & munito ſe loco continere tutius arbitraretur. vnus hic id ſenſit, quod ſolus noſtra ætate ob res geſtas magnus dictus, tunc Hiſpanorum Imperator, & ſecutus Conſaluus eſt, & ei vt per-
B ficeret, commiſit. itaq; ille põtẽ in Lyri pauciſsimis diebus, ſemota quadam parte, tam ſecreto, vt id Galli nunquam reſcierint, conficit. maximo ſilentio exercitum traducit, hoſtes viribus ſuis confidentes, ac nihil tale ſuſpicantes de improuiſo adortus, in fugam vertit. tanta cędes facta, vt qui è bello ſuperfuerint, deditionem facere coacti ſint. hoc ob facinus, ab egregio illo ac maximo Imperatore ita laudatus eſt, vt multa etiã præmia & ab illo, & ab rege poſtea ipſo conſecutus ſit. Sed quid ego ea, quæ pro alijs geſſerit, conquiro? non'ne maxima ſunt ea, quæ plurima ꝓ noſtra rep. noſtros ante oculos, his bellis proximis facinora ædidit? Germanico bello, cum omnes in nos aditus effera illa gens tẽtaret, omni ex parte in noſtros fines irrumpere conaretur: Cadubrienſi cruento illo prælio non ſolum compeſcuit, ſed & multa eorum oppida vi cœpit: atque eò tandem redegit, vt potius quemadmodum ſua tuerentur, quàm vt aliena inuaderent, cogitarent. atque ipſum illud prælium quomodo geſtum eſt? occupato Cadubrio, perfracta iam alpium clauſtra, iam patefactum in nos iter Germanis omnibus credebatur. & profecto niſi admirabilis quædam viri huius virtus ipſo in tempore ſubuenіſſet, turbulentiſsima tum procella illa, res noſtræ omnes procubuiſſent. magnæ, quæ iam aderant copiæ, in dies augebantur: tota in nos ſe effuſura Germania videbatur.

tur. quid hic interea? cum longiſsime abeſſe putaretur: ducto magnis itineribus per aſpera quædam loca, atque oppleta niuibus exercitu, qua ne feris quidem vnquam aditus patuiſſet: ita derepente, & à tergo & ab omni parte ſe hoſtibus oſtendit: ita omnem incluſis fugæ ſpem intercepit: vt ſubita illi atque inexpectata re perterriti, nec quid agerent ſatis ſcirent: & ad vnum omnes, ne nuncio quidem cladis relicto, cæſi ſint. Sapiens hoc ac ſalutare nobis conſilium fuit, incredibilis celeritas: cum in omnibus hæc rebus, tum in bellicis multum valet: hac omnibus Cęſar præſtitit: plura hac, quàm militum multitudine bella confecit. hac noſter Imperator nulli ſecundus inuentus eſt: hac magnis vos ſæpius periculis liberauit. Ac, ne à Germanis diſcedam: occupauerant proximo illi anno amœniſsimam illam, ac vobis opportuniſsimam Foroiulij regionem: ſuburbano vos veſtro carebatis: poſsidebant hoſtes. magnę equitum, magnæ peditum manus ad portum Naonis coactæ erant. obſidebat Opſopium alius exercitus: quod ſolum oppidum HIERONYMI SAVORGNANI fortiſsimi atque amantiſsimi reip. huius viri, virtute defendebatur. magni intererat priuſquam id expugnaretur: & hoſtium vires coirent ijs, qui ad portum Naonis erant, occurrere. quin id ageretur, impedimento Hiſpani erant: qui cum ad Ateſte oppidum caſtra haberent: Patauij Imperatorem veſtrum morari cogebant: neque is ſe inde commouere ſine magno rerum veſtrarum periculo poſſe videbatur. ſed perſæpe euenit, vt ea facilius fiant: quæ factu difficillima putantur. conſilium Imperator audaciæ plenum capit: omnem ſpem in celeritate ponit: cum expedita militum manu portum Naonis pergit: improuiſos hoſtes occupat: alios cædit: alios capit: vrbem recipit: nihil commoratur: magnis itineribus Opſopium ire contendit. neſcio quomodo elapſus de hac cæde rumor pauloante quàm noſtri adeſſent: Germanos, qui oppidum obſidebant, in fugam vertit. ita illi è noſtrorum manibus erepti ſunt: Opſopium obſidione liberatum. Imperator Patauium reuertitur. Hiſpanis, diſceſsiſſe, hoſtes profligaſſe, redijſſe, ſimul omnia nunciata ſunt: ita nihil in nos moliri potuerunt. multa cogor præterire ne nimius ſim: ſed hoc nullo pacto prætereundum eſt: quod eodem anno in Hiſpanos paucis menſibus poſt id, quod commemorauimus facinus, geſsit. Totis illis ęſtiuis Patauio egreſſus caſtra munitis locis habuerat: &, cum eo amplius ob militum paucitatem non poſſet: ſatis à ſe fieri arbitratus erat: ſi hoſtem præda, ac populationibus prohibuiſſet. his hoc pacto ductis, cum ad Rhodigium iam Hiſpani, & propinqua circum loca in hyberna conceſsiſſent: & hic ſe tutiſsimos, tum obiectu Atheſis arbitrarentur: tum quod noſtros maxime deſpiciebant: vt qui nunquam tota æſtate niſi ad

A tumultuaria bella caſtris progreſsi eſſent: occaſionem ſibi oblatam Imperator noſter ad egregium aliquid patrandum ratus, magno itinere tota nocte confecto, ignaris hoſtibus flumen ſuperat: ſecuros ac nil tale ſuſpicantes de improuiſo aggreditur. Rhodigio nullis reſiſtentibus potitur: partim obtruncat: partim capit. ſic callidiſsimam illam gentem fefellit. quod niſi militum laſsitudo, quam longo ac præcipiti ex itinere contraxerant: fuiſſet impedimento: omnibus, qui vicinis erant in oppidis deletis, iam tum ab Hiſpanorum iugo noſtras has regiones liberaſſet. multa præter hæc proferre poſſem, ſed hiſtoriam non ſcribo: virtutes maximi huius Imperatoris mihi ſtrictim percurrendas ſumpſi. ac iam ſatis oſtendiſſe videor, neque in deliberando conſilium, neque in agendo induſtriam in eo vnquam deſideratam. Sed cum hęc in Imperatore neceſſaria ſunt: tum id etiam opus eſt: ne in gerendis negocijs vlli ſe labori ſubtrahat: ne pericula declinet: ſed his potius ſe nonnunquam offerat. Mirum eſt quàm is ſemper labores omnes non ſolum non ſubterfugerit: ſed & vltro appetierit. corpore quidem paruo fuit: ſed ita tamen à natura compacto, vt laborum omnium eſſet tolerantiſsimum, hoc ille, quod à natura habuerat: ſic confirmarat: ſic exercitatione auxerat: vt vnus eſſet, cui labor omnis voluptas eſſe videretur. Non illum hyemis, non æſtatis vis, non pluuiæ, non venti, non niues, ab incepto vnquã B vllo retardarunt: iuxta omnia patiebatur: labores omnes primus ſubibat: poſtremus ab illis deſiſtebat: vel gregarij militis opera nõnunquam, cum id res poſceret: fungebatur. hac re fiebat, vt nemo in toto eſſet exercitu: qui, cum Imperatorem ipſum nulla in re ſibi parcentem videret: non vltra vires etiam omnia toleraret. Audite, audite, præclaram Imperatoris veſtri ſuper hac re vocem. cum ſæpe omnibus iam fatigatis ſolus indefeſſus perſiſteret: admirantibus ijs, qui aderant, dicere ſolebat. Non perinde ac militem (vt maior etiam eius ſit labor) Imperatorem fatigari: ad militem nihil ex labore aliud quàm laſsitudinem peruenire: Imperatoris laborem magna ex parte leuari ſpe gloriæ, quæ conſecutura inde videretur. O, vocem magni indicem animi, eximiæ teſtem virtutis, quę ſolam gloriam dignum ſe præmium arbitraretur: cætera omnia putaret contemnenda. At vero in periculis ſubeundis, qua fortitudine ſemper fuit? in hoc quidem multorum reprehenſiones ſæpe perpeſſus eſt: qui audacius ſe periculis obijcere illum dicerent: quàm deceret Imperatorem: cuius conſilio potius quàm manu res geri debeat. ſed næ illi parum, quo ſe is tempore periculis obiecerit, conſiderarunt. non eo inficias Imperatoris conſilium, militum manum, in bello expoſci: ſed incidunt tempora, cum vel maxime Imperator ipſe in hoſtes irruere, primum ſe illis

opponere debeat: cum ſcilicet laborat exercitus: cum ſuperiores ſunt hoſtes. non'ne id aliquando Cæſar? non'ne alij ſæpe maximi viri fecerunt? at is ſæpius quàm alij: ſæpius enim aduerſa laborauit fortuna. An (vt alia prætercam) in Abduenſi illa clade, cum omnes in fugam turpiter verſi eſſent: capiendi tum conſilij tempus erat? conſilio ſcilicet inhiberi fuga poterat. & conſilium tamen egregium id dici poteſt, quo vſus eſt: & multis ſępe profuit. in perdita iam re extremum tentauit remedium: expertus eſt, an qui aliter ſiſti non poſſent: cum ſolum illum, aut cum paucis pugnantem viderent: pudore adducti in hoſtem reuerterentur. nihil profecit: relictus, vulneribus multis affectus, captus eſt. at nec medici quidem, cum deſperatæ iam ſalutis ægros curant: & periculoſa adhibent remedia: ſemper proficiunt: at arti tamen ſuæ obtemperant: neq; reprehendi debent. anceps ſit conſilium neceſſe eſt, quo profligatis iam rebus ſuccurritur. & nonnunquam tamen bene cedit. Quid proxime? cum conſerto iam prœlio, ac confecto propè, regi ſuperueniſſet: acerrime Heluetij incumberent: labarent Galli: ita dubia eſſet victoria, vt inclinata propè Gallorum res eſſet. nondum exercitus noſter: ipſe tantum, cum ijs qui adſunt ſuis atque alijs admodum perpaucis adeſſet: non'ne audax & periculoſum facinus aggreſſus eſt? cum paucis illis in confertiſſimos Heluetios irrupit. id tempus exigebat. at irruptio illa Gallos reſtituit: Heluetios in fugam vertit: victoriam demum regi faciliorem fecit. Non eſt cuiuſquam præſtare quid eueniat: ſed cum nihil eorum, quæ recte ęſtimanti facienda eſſe videantur, prætermiſſum eſt: quicunq; ſequatur euentus, laudari is, qui id egerit, debet. aduerſam ille ſæpe fortunam perpeſſus eſt: nunquam ſibi ipſe deſuit: omnia tentauit: omnia expertus eſt: nunquam ſine vulnere diſceſsit: nonnunquam etiam in hoſtium poteſtatem venit. laudari debet, quod intentatum nihil reliquerit: vacare culpa debet, quod ſucceſſu caruerit audacia. Sed non in hac ſolum re fortitudo omnis conſiſtit. magnum quidem eſt res arduas præſenti animo aggredi: periculis ſe obiectare: mortem non timere: ſed alia quædam eſt etiam fortitudo: ex qua hæc ipſa, quaſi è radice quadam pullulat. humana contemnere: caſus omnes deſpicere: nulli homini, nulli fortunæ ſuccumbere: altiorem animum habere, quàm vt obrui ijs, qui in hac vita ſunt, fluctibus poſsit, id demum eſt vere fortem eſſe. hoc qui conſecutus ſit, mirum ſi pericula, ſi mortem non timeat. Fuit hæc in Imperatore hoc noſtro virtus eximia. humana omnia ſemper deſpexit. fortunę ictus ita excepit, vt animo ſemper eſſet erectior: nunquam victus eſt, quin validior tanquam hydra quædam, in hoſtem reſurgeret: vt mihi qui aduerſam etiam fortunam vicerit, nunquam victus fuiſſe videatur. Dicet aliquis

Sic eat, fors & ſua laus ſequetur
Candidæ vultus Lalages canentem, &
Purius claro radiantis aſtro
frontis honores.
Nota Lesboæ lyra blanda Sapphus:
Notus Alcæi Lycus, altiori
Scripſerit quamuis animoſum Homerus
pectine Achillem.

Dia Tithoni ſenioris vxor,
Quæ diem vultu radiante pandis:
Cum genas effers roſeas rubenti
præuia ſoli:
Roſcidos vt nunc per agros vagari
Sub tuo aduentu iuuat: & recenteis,
Quæ tuos ſemper comitantur axes,
excipere auras.
Sicca iam ſæuus calor vret arua:
Iam vagi aurarum leuium ſileſcent
Spiritus: iam ſol rapidus furentes
exeret ignes.
Dum licet, læti ſimul ite amantes:
Dum licet, molles pariter puellæ
Ite, flauentes vario capillos
nectite ſerto.
Nunc ſimul telis poſitis amores
Matris hærentes lateri, & decentes
Gratiæ plenos referunt reſecto
flore quaſillos.
Per feros ſaltus, per iniqua luſtra
Vndique occultas agitans latebras
Fertur, & ſyluas varia ferarum
ſtrage cruentat,
Clara Latonæ ſoboles: nitenti
Huic comæ in nodum religantur auro:
Pendet aurata ex humeris pharetra:
pendet & arcus.
Circum eunt nymphæ ſimul: illa curſu
Gaudet effuſos agitare ceruos:

Hanc iuuat certis iaculis fugaces
figere lyncas.
Nunc ab vmbroſo ſimul eſculeto
Daulias late queritur: querelas
Conſonum circa nemus, & iocoſa
reddit imago.

Nil tecum mihi iam Phœbe eſt, nil Nox mihi tecum:
A vobis non eſt nox'ue, dies'ue mihi.
Quantum ad me, vt libet, auricomo Sol igneus axe
Exeat eoæ Thethyos è gremio:
Vt libet, inducat tacitas Nox atra tenebras:
Fert mihi noctem oculus, fert mihi Hyella diem.
Nam quoties à me nitidos auertit ocellos:
Ipſa in luce etiam nox tenebroſa premit.
At quoties in me nitidos conuertit ocellos
Candida & in media fit mihi nocte dies.

Diua, quæ has cœli generatim in auras
Cuncta producis: cupidumq́; amorem
Vndique infundens, facis, vt perenne
ſæcla propagent:
Qua nihil lætum ſine, amabile eſt nil:
Nilq́; iucundum: ſine qua nec ipſæ
Gratæ erunt cuiquam Charites, nec ipſa
blanda voluptas:
Dum tibi lætus reparatur orbis:
Dum per herboſos pecus omne campos
Vim tuam ſentit: tibi plaudit omnis
Diua volucris:
Dum nihil, quamuis rigidum, feroxq́; eſt,
Oſſibus quod non penitus ſub imis
Sit tua tactum face: quod tuos non
ſentiat ignes:
Vna erit flammarum, & amoris expers?
Vna ſecura his Lalage reſiſtet?
Tange age vltrici Dea, pertinacem
tange flagello.
Quod ſi ita tanges, fera vt obſtinatum
Applicet noſtris animum querelis,

Nec preces vltra miſeras, ſuperba
negligat aure:
Conſeram lætam tibi Diua myrtum,
Vancius qua ſe roſifer reuoluit:
Hanc mero ſupplex, niueo & rigabo
lacte quotannis.
Hanc & immiſtæ pueris puellæ
Circùm agent lætas pariter choreas:
Teq; prima vnam, ſimul vltima vnam
voce canent te.
Te canent vnam, volucremq; natum:
Qui ferox, duro & ſimilis parenti,
Acer & flamma eſt, & agente certum
cuſpide vulnus.
Spargam odoratas violas, roſasq;
Ipſe ego, votiq; reus ſecabo
Grata torquatæ ante tuas columbæ
guttura flammas.

Borgettus lepidus catellus ille,
Cuius blanditias proteruiores,
Et luſus herus ipſe tantum amabat,
Quantum tale aliquid poteſt amari.
Nec mirum dominum ſuum ipſe norat,
Charam bima velut puella matrem:
Et nunc illius in ſinu latebat:
Nunc blande aſsiliebat huc & illuc
Ludens, atque auido appetebat ore,
Erectis modo cruribus, bipesq;,
Menſæ aſtabat herili, heroq; ab ipſo
Latratu tenero cibum petebat.
Nunc raptus rapido maloq; fato
Ad manes abijt tenebricoſos,
Miſelle ò canis, ò miſer catelle
Nigras paruulus vt timebis vmbras:
Vt ſæpe & dominum tuum requires:
Cui pro delitijs, iocisq; longum
Heu deſiderium tui relinquis.

Vos mihi nunc magnos partus, ortusq; beatos

Fœlicis pueri, quo pinguia culta vetuſti
NAONIS exultant, quo Carnia tota ſuperbit:
Dicite pierides. vos illum è matre cadentem
Exceptisq; ſinu: & veſtris fouiſtis in vlnis:
Et teneram molli cinxiſtis baccare frontem.
Nec vero vos tantum has acceſſiſtis ad oras,
Nec ſolæ veniſtis ad hæc vos munera muſæ:
Affuit ipſa etiam pariter, ſpagensq; ſalubres
Pyxidos arcanæ ſuccos, partusq; dolores
Leniit: & matrem fœtu Lucina leuauit.
Affuit Idalio veniens è colle Dione:
Nectare odorato crines perfuſa fluentes.
Aſſuetæq; leues Charites ductare choreas.
Hæ ſimul ambroſia puerum lauere liquenti:
Et paruas tenui cunas ſtrauere lyguſtro.
Venit & undifluis properans Naucelus ab antris:
Quem propè cœruleo è fluctu formoſa Metune
Ibat: eos circùm violasq; roſasq; rubentes
Vimineis nymphæ calathis, & ſerta ferebant
Purpureo è narciſſo, eq; auricomo chryſantho.
Quæ poſtquam totas paſſim ſparſere per ædes:
Iucundoq; domus late fragrauit odore:
Protinus ecce Iouis magni de limine parcæ,
Antiquæ parcæ, niueo queis corpora amictu,
Canaq; chaonia velantur tempora quercu.
Hæ poſtquam & matrem complexæ, & fronte ſerena
Oſcula iunxerunt paruo fœlicia nato:
Candida verſato torquentes vellera fuſo,
Fatidico tales fuderunt pectore voces:
O' fauſto nimium cœlo, diuisq; benignis,
Nate puer, creſce, & dulces ſolare parentes:
Et fatis lætare tuis. tuq; optima mater,
Tuq; boni genitor pueri, quos omine dextro
Caſtus Hymen quondam thalamo ſociauit in vno:
Accipite hæc lætis animis, neu poſſe moueri
Credite quæ vero concordes ore canemus.
Qualis in aprico ſe tollit amaracus horto:
Quam ſtudio ſolers omni formoſa puella.
Ipſa ſuos alit in luſus: & lenibus vndis
Irrigat: illa leuis paulatim ſurgit in auras

Pulchrior:

Pulchrior: & dulcem late diffundit odorem.
Sic puer augeſcens primo ſe tollet in æuo:
Nec ſe quiſquam illi formoſo conferet ore.
Mox vbi iam validus teneris exceſſerit annis:
Tunc illum ſacras artes, doctæq; docebunt
Aonides, princepsq; chori formoſus Apollo.
Illi & diuini latices Aganippidos vndæ,
Et virides Hemi ſaltus, Pindiq; patebunt.
Mars quoq; bellipotens ſimul, & Tritonia virgo
Muneribus bellorum, & ſæuis inſtruet armis.
Doctior haud illo quiſquam ſeu cominus enſe,
Seu ſit opus valida concurrere longius haſta:
Siue inflectere equum, atq; arctis compeſcere habenis:
Seu libeat laxare, & aperto currere campo.
O' quoties medio feruentem in turbine belli
Conuerſæ fugient acies: at percitus ille
Obuia quæq; metet infeſto corpora ferro.
Non ſecus ac præceps hyberno flumine torrens,
Cum tumidus late, ac pluuijs hyemalibus auctus
Proruit aduerſas inſano vortice ſyluas:
Obſtantesq; trahit ripas: camposq; per omnes
Cum ſonitu ruit: & rapido rotat omnia fluctu.
Fortunate puer: nunquam non victor in hoſtem
Bella geres: magniq; æquabis facta PARENTIS.
Ille olim magnos Gallorum ſtrauit aceruos:
Italaq; hoſtili manarunt arua cruore:
Tum, cum cæſa virum ſerpens per corpora Lyris
Aequoreas curſum vix tandem inuenit in vndas.
Ille idem gelida cum gens immanis ab arcto
Auſonios paſſim ſe ſe effudiſſet in agros:
Audaces animos ingenti ſtrage repreſſit:
Alpinasq; niues Germano ſanguine tinxit.
Nunc quoq; fallaces abrupto fœdere Gallos
In latios iterum fines, prædamq; ruentes
Proteret: & victos (diuinis credite parcis)
Italia expellet: cœloq; æquabit honores.
At tu ſiqua tuo reſtabunt bella parenti:
Auſoniam infenſo nec dum pacarit ab hoſte:
Ipſe tua fidens animi virtute ſubibis
Hæc primum: mox externas egreſſus in oras

Implebis

Implebis totum factis audacibus orbem,
Te duce & Auſoniæ rurſum rediuiua reſurget
Gloria: & antiquum late victricibus armis
Reddetur Latio imperium. tua ſigna timebunt
Vnà omnes paſſim populi, quaq; incidit alto
Aequore, & oceano feruentes abluit axes,
Quaq; coloratis effert ſe Phœbus ab Indis.
Tum demum placida contentus pace quieſces:
Sæuaq; miteſcet poſito diſcordia ferro.
Aurea tum veniet ſæclis melioribus ætas:
Fœlicesq; anni, & Saturnia regna redibunt:
Tum pax alma colet terras, Aſtreaq; virgo:
Immerſumq; gemet ſtygio ſcelus omne baratro.
Fœlices, qui tam læto naſcentur in æuo.
Tu vero ante alias ſuperis gratiſſima tellus,
Quam tanto Diuûm genitor dignatur alumno,
Tu nitidas paſſim fruges, arbuſtaq; læta,
Sponte tua, nulloq; hominum cogente labore
Produces: humiles ſudabunt mella geniſtæ:
Incultiq; ferent candentia lilia vepres:
Finierant parcæ. tum Iuppiter æthere ab alto
Intonuit læuum: & cœli de parte ſerena
Perſpicuus multo fulgor cum lumine fulſit.

EX PHILEMONE.

Siquid remedi lacrymæ afferrent malis:
Minorq; ſemper fieret lugenti dolor:
Auro parandæ lacrymæ nobis forent.
Sed nil here iſtæc proſunt: res ipſæ nihil
Mouentur iſtis: ſiue tu ſemper fleas,
Seu nunquam, eandem pergere inſiſtent viam.
Quid his iuuamur ergo? nil certe: at dolor
Vt ipſa fructus arbor, ſic lacrymas habet.

EX MAENANDRO.

Nam ſi te alumne genitrix cum peperit tua
Hac ſorte es vnus omnium in lucem æditus:
Tibi cuncta vt euenirent quæ velles bona:
Idq; annuit magnorum quiſpiam Deûm:
Iure optimo indignaris: valde enim is tibi

Fallax repertus. quod, ſi eiſdem legibus
Quibus nos omnes (tragicis vt verbis loquar)
Aeque patentem cunctis aërem trahis:
Ferenda ſunt hæc leuius, & omnis rectius
Ratio habenda. deniq; hæc ſumma eſt, puta
Hominem eſſe te, quo nullum animantium omnium
Extolli, itemq; deprimi citius ſolet.
Ipſumq; id haud iniuria, minimarum enim
Id virium eſt: & maximis ſemper ſtudet:
Plurimaq; ſecum commoda conterit cadens
Tu vero & magna non amiſiſti bona,
Et mediocria ſunt ipſa ea, quæ pateris mala.
Ergo & modeſte alumne quod reliquum eſt feras.

Quum ex Hiſpanica legatione in Italiam reuerteretur.

Salue cura Deûm, mundi fœlicior ora,
Formoſæ Veneris dulces ſaluete receſſus.
Vt vos poſt tantos animi, mentiſq; labores
Aſpicio, luſtroq; libens: vt munere veſtro
Sollicitas toto depello è pectore curas.
Non alijs Charites perfundunt candida lymphis
Corpora: non alios contexunt ſerta per agros.

Deſunt nonnulla quæ erant in litura.

REGISTRVM.

✻ a b c d e f g h i k l m n o p q r ſ t u x y z aa bb cc dd ee ff gg hh ii kk ll mm nn oo pp qq rr ſſ tt uu xx yy zz aaa bbb ccc ddd eee fff ggg hhh iii kkk lll mmm nnn ooo ppp qqq rrr ſſſ ttt uuu xxx yyy zzz &&& a b c d e f g h.

Omnes ſunt duerni præter ✻ et &&&, qui ſunt terni.

VENETIIS APVD HAEREDES
LVCAEANTONII IVNTAE.
M D L V.